

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ПЕЛОПЕНЕСУ
ВІЛЬНЮСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА У ФІЛОСОФСЬКОМУ
ДИСКУРСІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ»
до 60-річчя кафедри філософії НУБіП України**

18-19 травня 2017 р.

Київ-2017

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE
H.S. SKOVORODA INSTITUTE OF PHILOSOPHY OF NATIONAL
ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
UNIVERSITY OF PELOPONNESE
VILNIUS UNIVERSITY**

Proceedings

**Devoted to the 60th anniversary of the Department of Philosophy
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
«HUMAN BEING, SOCIETY, AND STATE IN PHILOSOPHICAL
DISCOURSE: HISTORY AND MODERNITY»**

May 18-19, 2017

Kyiv 2017

УДК 111.32:316.3

ББК 87.21

Л 93

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА У ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ до 60-річчя кафедри філософії НУБіП України : Зб.наукових праць міжнар. наук.- практ. конф. Київ, 18-19 травня 2017 р.. - К.: «Міленіум», 2017.- с.

HUMAN BEING, SOCIETY, AND STATE IN PHILOSOPHICAL DISCOURSE: HISTORY AND MODERNITY Devoted to the 60th anniversary of the Department of Philosophy National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine: International Scientific and Practical Conference, Kyiv, May 18-19, 2017. – K.: Millenium, 2017. -

Збірник наукових праць укладено за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Людина, суспільство, держава у філософському дискурсі: історія і сучасність» до 60-річчя кафедри філософії НУБіП України, яку провів Національний університет біоресурсів та природокористування України спільно з Інститутом філософії імені Г.С.Сковороди НАН України, Університетом Пелопонесу та Вільнюським університетом 18-19 травня 2017 р.

Наповнення рубрик синхронізовано з основними напрямками роботи конференції і охоплює актуальні аспекти гуманітарного та культурного дискурсу, філософського та наукового пізнання, взаємовідносин людини, суспільства та держави в умовах сьогодення, проблем українського державотворення.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів, практиків. Рекомендовано вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів та природокористування України (протокол № 6 від 5 квітня 2017 року).

Редакційна колегія:

Ніколаєнко С.М., д-р пед. наук, проф.(головав); **Шинкарук В.Д.**, д-р філол. наук, проф. (співголова); **Чекаль Л.А.**, канд. філос. наук, проф., **Ковальчук В.І.**, д-р пед. наук, проф., **Савицька І.М.**, канд. філос. наук, доц., **Горбатюк Т.В.**, канд. філос. наук, доц.

Тези подано в авторській редакції.

Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, посилання на них та інших відомостей.

Передрукувати опубліковані матеріали в збірнику наукових праць дозволяється тільки за згодою авторів.

© НУБіП України, 2017

© Автори, 2017

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
HUNITIE Mohammad	
THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP STYLE IN PUBLIC SCHOOLS IN AMMAN	17
АНАЦЬКА Наталія Василівна	
ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ І СУЧАСНІ ЕКОЛОГІЧНІ ЗНАННЯ	18
БЕРЕГОВА Галина Дмитрівна	
КОРИГУВАЛЬНА ФУНКЦІЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ У ВИЩІЙ АГРАРНІЙ ШКОЛІ	19
ГАЄВСЬКА Світлана Ростиславівна	
СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИМІРИ ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	21
ДЕМ'ЯНЦЕВА Юлія Валеріївна	
ФІЛОСОФІЯ ПРАГМАТИЗМУ	22
КИЧКИРУК Тетяна Василівна	
СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ	23
КОЗИНЦЕВА Татяана Александровна	
СЕТЕВОЕ ОБРАЗОВАНИЕ (К ПОСТАНОВКЕ ПРОБЛЕМЫ)	24
КОНОНЧУК Інна Валеріївна	
СУТЬ НАСТРОЮ У ПЕДАГОГІЧНИХ ВІДНОСИНАХ	26
КУБІЦЬКИЙ Сергій Олегович	
ХАРАКТЕРИСТИКА КРИЗОВОГО СТАНУ ОСВІТИ	27
ЛИТОВЧЕНКО Віктор Петрович	
ОСВІТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	29
МИХАЙЛОВИЧ Валентина Андріївна	
ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	31
НІКОЛАЄНКО Станіслав Миколайович	
ОСВІТА І ФІЛОСОФІЯ – ДВІ КВІТКИ НА ОДНОМУ СТЕБЛІ	32
ПАВЛОВ Валерій Лук'янович	
ПРО СПЕЦИФІКУ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ В ТЕХНІЧНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	33
РАДЧЕНКО Світлана Григорівна	
МОЖЛИВОСТІ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ СТУДЕНТА ВНЗ	35
РИЖЕНКО Анатолій Сергійович	
ФІЛОСОФІЯ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	36
САВЧЕНКО Михайло Пилипович	
ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ОСВІТНІХ РЕФОРМ	38
СПОДІН Людмила Анатоліївна	
ТВОРЧІСТЬ ЯК ОСНОВА НОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ	39
ФІЛОНЕНКО Вікторія Вікторівна	
ОСВІТА ХХІ СТОЛІТТЯ В УКРАЇНІ	40
ФІЛЯНІНА Неля Миколаївна	
ДІАЛОГІЧНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	42
ЧОРІ Аліса Володимирівна	
СВОБОДА ТВОРЧОСТІ У ПОГЛЯДАХ МАРТИНА ГАЙДЕГГЕРА	43
ЯРМОЛЬЧУК Тарас Михайлович	
ФІЛОСОФСЬКИЙ ЗМІСТ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ	44

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ: ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

BURDYGA Theodor, DANYLOVA Tetiana

ALONG THE PATH TO A NEW WORLD: SOME THOUGHTS ON CONTEMPORARY SCIENCE AND POSTMODERN 47

БОЙКО Ольга Богданівна

ІДЕЯ АНТИГРАВІТАЦІЇ СУЧАСНОЇ КОСМОЛОГІЇ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В РОЗУМІННІ ВСЕСВІТУ 48

ГАРДАШУК Тетяна Василівна

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНІ АСПЕКТИ DIY-SCIENCE 50

ГВОЗДЯК Валентин Миколайович

КІЛЬКІСНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ БІОЛОГІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ 51

ГРОМОВИЙ Ярослав Сергійович

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ЗНАННЯ ТА ВІРИ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ 52

ДАЩЕНКО Софія Олександрівна

СХІДНА І ЗАХІДНА ПАРАДИГМИ ФІЛОСОФУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНУ АЛХІМІЇ 53

ЗУЄВ Віталій Миколайович

МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ НОВІТНЬОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ НАУКИ 55

КАЗАКОВ Мстислав Андреевич

МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ И ЭТИЧЕСКАЯ НОРМАТИВНОСТЬ В НАУКЕ 56

ЛУКЬЯНЕЦ Валентин Сергеевич

МЕГНАУКА: ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ МИРОВОЙ ИНФОРМАЦИОННОЙ СРЕДЫ 57

ПЕТУХОВ Антон Павлович

ДИСКРЕТНІСТЬ ТА ПІЗНАННЯ 59

РОЗБИЦЬКА Тетяна Вікторівна

БІОЛОГІЧНА РЕАЛЬНІСТЬ, ЯК ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ФЕНОМЕН: ДО АКТУАЛІЗАЦІЇ ПРОБЛЕМИ 59

САМАРСЬКИЙ Андрій Юрійович

КОНЦЕПЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УКЛАДІВ: ІННОВАЦІЇ НАУКОВОЇ МЕТОДОЛОГІЇ 60

ТКАЧОВА Юлія Мірчеславівна

НАРАТИВНИЙ МЕТОД У КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ ІСТОРІЇ ЄЖИ ТОПОЛЬСЬКОГО 62

ХАРЧЕНКО Світлана Василівна

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД НА МОВУ І ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ НОРМИ 63

ШАМНЕ Анжеліка Володимирівна

ПЛЮРАЛІСТИЧНА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПРОГРАМ У ПОЯСНЕННІ ПСИХІКИ 64

СЕКЦІЯ 3. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛГІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ: ВИМІРИ ТРЕТЬОГО ТИСЯЧОЛІТТЯ

АЛЬМАГХАРИЗ Імад Алі

«СТАДІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ» У. РОСТОУ 67

БЛОЗВА Любов Миколаївна

ЛЮДИНА В УМОВАХ NBICS-РЕВОЛЮЦІЇ 68

БОЯНОВСЬКИЙ Сергій Олександрович

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ 69

ГОРДЕЄВА Ірина Володимирівна ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДАХ АРИСТОТЕЛЯ	70
ГУР Віктор Іларіонович РОЛЬ Э. БЕРШТЕЙНА И Л. НЕЛЬСОНА В ФОРМИРОВАНИИ ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ГУМАНИСТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ	72
ДЕНИСЕНКО Наталія Василівна СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ СВІДОМОСТІ РЕФЛЕКСИВНОЇ СУЧАСНОСТІ	73
ДУБРОВІНА Оксана Валеріївна ТВОРЧИСТЬ ТА ТРАДИЦІЯ ЯК ВЗАЄМОДОПОВНЮЮЧІ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОЦЕСУ СПАДКОЄМНОСТІ ТА ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ	75
ЗАГОРОДНЮК Валерій Петрович ЛЮДИНА І НАУКА У РІЗНИХ ТИПАХ ФІЛОСОФУВАННЯ	76
КОЛОТИЛО Мар'яна Олексіївна МІФОЛОГІЗАЦІЯ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ ТА РОЛЬ МЕДІАОСВІТИ У ЇЇ ПОДОЛАННІ	77
КРИЛОВА Світлана Анатоліївна ФЕНОМЕН ГЕНДЕРНОГО ПАРТНЕРСТВА У СІМ'Ї ТА ЗА ЇЇ МЕЖАМИ	79
ЛАЗАРЕВА Марина Леонідівна ЛЮДИНА НА МЕЖІ ДВОХ СВІТІВ: ПРИРОДА VERSUS ТЕХНОЛОГІЇ	81
ЛЕВКУЛИЧ Василь Васильович СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ ДИСКУРСУ СПРАВЕДЛИВОСТІ	82
МАРЧЕНКО Олексій Васильович ЛЮДИНА І БОГ: ДІАЛЕКТИКА УНІВЕРСАЛЬНОГО ВІДНОШЕННЯ В ПЕРСОНАЛІЗМІ М. БЕРДЯЄВА	84
НОВІКОВ Борис Володимирович ГЕНІЙ: ПРОФЕСІОНАЛ ЧИ ЛЮБИТЕЛЬ?	85
ПЕТРУК Наталія Кирилівна ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК УКРАЇНСЬКА РЕАЛЬНІСТЬ	87
РИЖЕНКО Сергій Іванович МАРКЕТИНГ У КОНЦЕПЦІЇ ФІЛОСОФІЇ	89
СТЕЦЬ Андрій ДЕТЕРМІНАНТИ СЕРЕДОВИЩА ПОЛЬЩІ І УКРАЇНИ У ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЗМІНАХ	90
СТЕЦЬ Ольга Вікторівна РОЛЬ ГЕННОЇ ІНЖЕНЕРІЇ У СТВОРЕННІ СІМ'Ї	92
СТОРИЖКО Людмила Василівна ЗМІНАГНОСЕОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ У ФІЛОСОФІЇ ІРРАЦІОНАЛІЗМУ	93
СЮСЕЛЬ Юлія Володимирівна СПОЖИВАЦЬКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ	95
ТУР Микола Григорович ПРОБЛЕМА ГОБЕСА В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ	96
ТУРГЕНЄВА Ольга Юріївна ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-НОРМАТИВНОЇ СИСТЕМИ У ПОСТРАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ	97
УСОВ Дмитро Володимирович СУСПІЛЬНА УГОДА ЯК МОРАЛЬНО-ПРАВОВИЙ СПОСІБ ІСНУВАННЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	99

ХАМІТОВ Назіп Віленович ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ ЯК УМОВА СУБ'ЄКТНОСТІ КРАЇНИ У СВІТІ: ПЛІДНІСТЬ ПОЄДНАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ СТРАТЕГІЙ МЕТААНТРОПОЛОГІЇ ТА ПОТЕНЦІАЛІЗМУ	100
ХАМІТОВ Тимур Віленович ЛЮДИНА І ЗБРОЯ: МЕТААНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ	103
ХМІЛЬ Володимир Васильович ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКА РЕТРОСПЕКТИВА ПОНЯТТЯ «ГІДНІСТЬ» І ПОСТМОДЕРНЕ СЬОГОДЕННЯ	104
ШКІЛЬ Людмила Леонідівна ПОСТСТРУКТУРАЛІЗМ ЯК «КЛЮЧ» ДО ПІЗНАННЯ ЛЮДИНИ	105

СЕКЦІЯ 4. ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС В ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ (ДО 295-РІЧЧЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ, 200-РІЧЧЯ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА)

АМЕЛІНА Світлана Миколаївна ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	107
ЗАЙЧЕНКО Іван Васильович М. КОСТОМАРОВ ПРО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА НАВЧАННЯ НЕЮ УКРАЇНЦІВ	108
КОСТЮК Олена Сергіївна ПРОБЛЕМА НЕСВІДОМОГО У ВЧЕННІ З. ФРЕЙДА (ЗА ПРАЦЕЮ «ВВЕДЕНИЕ В ПСИХОАНАЛІЗ»	109
МАЙДАНЕВИЧ Наталія Василівна ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	111
МАКСЮТА Микола Єгорович ЄДНІСТЬ ДОСЛІДНИЦЬКОГО І НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО СПРЯМУВАНЬ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ	112
МАЛА Ярина Леонідівна ІДЕЙНО-НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ЖІНОЧОГО ПИТАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ	113
МОЗГОВА Наталія Григорівна КИЇВСЬКА ФІЛОСОФСЬКА ШКОЛА ХІХ ст. І СУЧАСНИЙ ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС	115
ОЛЬХОВСЬКА Наталія Семенівна ФІЛОСОФІЯ «ТЕАТРУ» ТОМАСА БЕРНГАРДА	116
РУДНИЦЬКА Наталія Анатоліївна МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ У ЖИТТІ І ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ	117
САВИЦЬКА Інна Мікловшівна КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ АНТРОПОЛОГІЧНО-ФІЛОСОФСЬКИХ ЗАСАД СВОБОДИ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ФІЛОСОФІЇ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ	119
СИДОРУК Галина Іванівна ВСТАНОВЛЕННЯ АНГЛО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДПОВІДНОСТЕЙ ГЕОГРАФІЧНИХ РЕАЛІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ КРАЇНОЗНАВЧИХ МАТЕРІАЛІВ	120
СИТНИК Олександр Іванович ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕЇ: КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКЕ ТОВАРИСТВО	122
ШИНКАРУК Василь Дмитрович МОВНА ІНДИВІДУАЛЬНА ОСОБИСТІСТЬ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	123
ШИНКАРУК Лідія Василівна ФІЛОСОФСЬКО-ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	125

ШИНКАРУК Олександра Василівна ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ДОБРОЧЕСНОСТІ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА	126
--	-----

СЕКЦІЯ 5. ІННОВАЦІЙНИЙ ХАРАКТЕР СУЧАСНОЇ НАУКИ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

БАРАБАШ Олена Іванівна ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОВІДНОСИН ПРИРОДНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО СВІТІВ КРІЗЬ ПРИЗМУ ФІЛОСОФІЇ	128
ВОЛЯНЮК Наталя Юрьевна, ЛОЖКИН Георгий Владимирович БАРЬЕРИ ІННОВАЦІОННОЇ АКТИВНОСТІ СУБ'ЄКТА ДІЯЛЬНОСТІ	129
ГОРБАТЮК Тарас Віталійович, ДЕВОЧКІНА Наталя Миколівна СВІТОГЛЯДНИЙ АСПЕКТ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	130
ДЗЮБА Тетяна Ігорівна ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА СИНЕРГІЯ АНАЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ ПОТУЖНІСТЮ	131
ЖУРАВСЬКА Ніна Станіславівна НАУКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ : ІННОВАЦІЙНИЙ ХАРАКТЕР	132
КАНІШЕВСЬКА Любов Вікторівна КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ	133
КИСЕЛЬОВ Микола Миколайович РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ ТА НАУКИ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ	135
КРАВЦОВА Дарина Ігорівна ФІЛОСОФІЯ І МЕДИЦИНА: ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ І ЦІННОСТІ	138
МИСЮРА Тетяна Михайлівна БІОТЕХНОЛОГІЯ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СОЦІУМУ	139
ПОПОВИЧ Вікторія Іванівна ОСНОВИ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЇЇ КОМУНІКАТИВНІ ОЗНАКИ	141
РУБІНСЬКА Броніслава Іллівна ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗМІСТ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ»	142
ЧЕКАЛЬ Леонід Андрійович ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ПІД ВПЛИВОМ НАНО- ПІКО-ФЕМТО-ІНЖЕНЕРІЙНИХ, NBICS ТА ІНШИХ ТЕХНОЛОГІЙ	143
ЧЕКАЛЮК Вероніка Василівна ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ІМІДЖЕТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОМУ ПРОСТОРІ	145
ЧУЙКО Вадим Леонідович ОСОБЛИВОСТІ ФІЛОСОФСЬКОГО СТУДІЮВАННЯ ФЕНОМЕНА ІННОВАЦІЙ	147
ШИРОКОСТУП Олександр Васильович БІОМАСА ДЛЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ, ПОТЕНЦІАЛ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	149
ШКОЛЬНА Марія Сергіївна ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФЕНОМЕНА «СОЦІАЛЬНА ЗРІЛІСТЬ» У ФІЛОСОФСЬКИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	150

СЕКЦІЯ 6. ПСИХОЛОГІЧНІ, ПЕДАГОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	
АРІСТОВА Наталія Олександрівна ПРОФЕСІЙНА СУБ'ЄКТНІСТЬ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ	152

АСАТУРОВ Сергій Костянтинович ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО – ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	152
БУДНІК Ірина Олександрівна РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ АНІМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	154
БУЦИК Ігор Михайлович ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНЖЕНЕРІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ У РАМКАХ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ	155
ВАСЮК Оксана Вікторівна, ВИГОВСЬКА Світлана Володимирівна МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФІХІВЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	157
ВІКТОРОВА Леся Вікторівна ПОЄДНАННЯ ОСВІТНЬОЇ ТА НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ДОРОСЛИХ	158
ВОЙТЕНКО Лариса Михайлівна ОСОБИСТІСНО-ЗОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ	159
ВОРОНІНА Даша Анатоліївна КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОСНОВА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	160
ГЛУХОВСЬКА Наталія Анатоліївна КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД В НАВЧАННІ ПРОФЕСІЙНО-ЗООРІЄНТОВАНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	162
ДЕМ'ЯН Вікторія Василівна, КАБАЦІ Маріанна Іванівна РОЛЬ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У РОЗВИТКУ ДІЛОВИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ	163
ІВАНОВА Оксана Вікторівна ЯКІСНЕ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕРГАЦІЇ УКРАЇНИ	165
КОВАЛЬЧУК Василь Іванович РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГА ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ЗМІН	167
КОЗУБЕНКО КАТЕРИНА ВАСИЛІВНА ВПЛИВ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ НА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ТУРИСТІВ	168
КОСТРИЦЯ Наталія Миколаївна ОСОБЛИВОСТІ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНОСТІ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ	169
КРОПИВКО Олена Михайлівна ІДЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРОФІЛЮ УРСР	170
МАРТИНЮК Ірина Анатоліївна СПЕЦИФІКА РОЗРОБКИ НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ЗДАТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО САМООСВІТИ	172
МАЦЕНКО Леся Миколаївна, МЕЛЬНИК Людмила Володимирівна МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ ВИХОВАТЕЛЯ У СТУДЕНТСЬКОМУ ГУРТОЖИТКУ В УМОВАХ ТАЛІАНКІВСЬКОГО АГРОТЕХНІЧНОГО КОЛЕДЖУ УМАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ САДІВНИЦТВА	174
МІСЬКЕВИЧ Людмила Вікторівна СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	175

ОМЕЛЬЧЕНКО Людмила Миколаївна, ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ СТУДЕНТОЦЕНТРИЗМУ В ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	177
ПРИГОДІЙ Микола Анатолійович ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ДИСЦИПЛІН ТА СПЕЦКУРСІВ	178
РОМАНЮК Оксана Іванівна СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	179
СКУЛІМОВСЬКА Тетяна Володимирівна АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ	181
СОКОЛОВСЬКА Тетяна Володимирівна, КУХАРЄВА Наталія Василівна ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЯК ОСНОВА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПРЯМОВАНОЇ НА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	182
СОПІВНИК Руслан Васильович ВИЗНАЧЕННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ	184
СТАДНЮК Тетяна Олексіївна, КОВАЛЬОВА Валентина Федорівна РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЯК ЗАПОРУКА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ГІМНАЗИСТА	185
ТЕРЕЩЕНКО Тетяна Сергіївна ВИЗНАЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	187
ТКАЧ Мирослава Мирославівна ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	188
ФУРКАЛО Володимир Ісакович, ФУРКАЛО Вікторія Станіславівна ФІЛОСОФІЯ У МАСОВІЙ СВІДОМОСТІ ТА В ОСВІТІ	190
ЦЬОПА Ольга Вікторівна АПРОБАЦІЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ ГІМНАЗИСТА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ	192
ШЕЛЕСТ Надія Анатоліївна ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	193
ЮРЧЕНКО Наталія Сергіївна ІНШОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ОСВІТИ	194
ЯКИМЧУК Іван Миколайович АНТРОПОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІЛОСОФІЇ ТЕХНІКИ	196
ЯКУШКО Катерина Григорівна ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ В АСПЕКТІ РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ТЕХНІКІВ-АГРАРІЇВ	197
ЯРЕМЕНКО Наталія Віталіївна МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	198

ЯРМОЛЬЧУК Тарас Михайлович, МАЛИХІН Олександр Володимирович СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	199
ЯСЕНОВА Анастасія Андріївна КОНФЛІКТИ СТУДЕНТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ ОСОБИСТОСТІ	200
ЯШНИК Світлана Валеріївна ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ЗАСАДНИЧА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	201
 СЕКЦІЯ 7. ІСТОРИЧНІ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ, ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ (ДО 100-РІЧЧЯ ВІД СТВОРЕННЯ УНР)	
MERKOTAN Kateryna MORALNOŚĆ POLITYCZNEGO „WONATERSTWA”	204
БОЖКО Ольга Антонівна ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ НАПЕРЕДОДНІ ТА ПІСЛЯ ПРОГОЛОШЕННЯ ЦЕНТРАЛЬНОЮ РАДОЮ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ	205
БОЙКО Юрій Анатолійович СТРУКТУРИЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	207
ВАКУЛИК Ірина Іванівна ARBOR VITAE: ОСОБЛИВОСТІ МЕНТАЛЬНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ	208
ВІШОВАН Юрій Юрійович ПОПУЛІЗМ БІЛЬШОВИКІВ ЯК НЕГАТИВНЕ ЯВИЩЕ В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	209
ЖИВОРА Станіслав Михайлович ПРИРОДА УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В СИСТЕМІ ЦИВІЛІЗАЦІЙ	211
ІСАКОВА Наталія Петрівна, ХВІСТ Вікторія Олексіївна КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОГЕНЕЗУ І. ЛИСЯКА-РУДНИЦЬКОГО В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	212
КАНІВЕЦЬ Олександр Миколайович ФІЛОСОФІЯ ПРАВОСЛАВ'Я ФЕОФАНА ЛЕБЕДИНЦЕВА	214
КРАВЧЕНКО Алла Григорівна МЕНТАЛІТЕТ ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА ДУХОВНОСТІ НАЦІЇ	215
КРАВЧЕНКО Наталія Борисівна, ЛАНОВІЮК Людмила Петрівна УКРАЇНСЬКЕ СЕЛО ЯК ДЖЕРЕЛО НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	216
КОЛОДІНА Лариса Степанівна АМБІВАЛЕНТНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ: «ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» І «ФІЛОСОФІЯ РОЗУМУ»	218
КОСТЮК Олександр Васильович МІЖДЕРЖАВНІ РЕГІОНАЛЬНІ ОБ'ЄДНАННЯ В КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	219
МАЗУР Наталія Василівна КОНЦЕПТ «УКРАЇНСТВО» В МЕМУАРАХ ДМИТРА ДОРОШЕНКА	220
МАТВІЄНКО Ірина Сергіївна ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ У АНТРОПОЛОГІЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ П. ЮРКЕВИЧА	222
МИСАК Наталія Федорівна ОСВІТА ЯК НАЦІЄФОРМУЮЧИЙ ЧИННИК У ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПАСТИРСЬКИХ ПОСЛАНЬ А. ШЕПТИЦЬКОГО)	223

СЕМЕНЕНКО Анжеліка Андріївна	
КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТЬ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	224
СЄКУНОВА Юлія Володимирівна, МАРХАЛЬЧУК Ганна Володимирівна	
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ЛИТВОЮ НА ШЛЯХУ ДО ЕС	225
СТОРОЖУК Світлана Володимирівна, ГОЯН Ігор Миколайович	
АНТАГОНІЗМ СТАТЕЙ ЯК ІЛЮЗІЯ ТРАДИЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	226
СУПРУН Аліна Григорівна	
ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	228
ШАТОХІН Анатолій Миколайович	
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СОЦІАЛІЗМУ: ЯКИМ ВІН УЯВЛЯЛОСЯ СТОЛІТТЯ ТОМУ	229

СЕКЦІЯ 8. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕЛІГІЄЗНАВЧОЇ НАУКИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

БОГОМОЛЕЦЬ Ольга Вадимівна	
ДОМАШНЯ ІКОНА І ЇЇ МІСЦЕ В РОДИННОМУ ТА ГРОМАДСЬКОМУ ЖИТТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	231
ГАВЕЛЯ Олександра Русланівна	
ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ МОЛОДІ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ІДЕНТИЧНИХ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ	232
ГУДИМА Ігор Петрович	
СУЧАСНА ХРИСТІЯНСЬКА АПОЛОГЕТИКА ТА НЕЛІНІЙНЕ РОЗУМІННЯ ДЕТЕРМІНІЗМУ У НАУЦІ	234
КАШЛЯК Сергей Георгиевич	
БРЕСТСКАЯ ЦЕРКОВНАЯ УНИЯ 1596 Г., КАК ПРОЯВЛЕНИЕ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ В ЕВРОПЕ ПЕРИОДА РЕФОРМАЦИИ	236
КІЦУЛ Маргарита Олексіївна	
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ СУЧАСНОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ	238
КУДІН Андрій В'ячеславович	
ПРОБЛЕМА СВОБОДИ В ДАВНЬОІНДІЙСЬКІЙ РЕЛІГІЙНІЙ ФІЛОСОФІЇ	239
МЕЛЕХОВА Оксана Сергіївна	
СВІТОГЛЯДНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИТОКИ ДУАЛІЗМУ ДЕРЖАВИ ТА ЦЕРКВИ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ	240
ЧОРНОМОРЕЦЬ Юрій Павлович	
КРИЗА ІДЕНТИЧНОСТІ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	241
ШКІЛЬ Світлана Олександрівна	
ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНОЇ РИТОРИКИ РПЦ	243

СЕКЦІЯ 9. КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГУМАНІТАРНИХ НАУК: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

ALNAIMAT Mohammad	
SOME WORDS ON ECONOMY OF JORDAN	244
NIEWIADOMSKI Christopher	
SOCIAL MEDIA: BEHIND THE CURTAIN OF EXISTENTIAL EXPERIENCE	244
БІЛАН Сергій Олексійович	
РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ НАУК У ФОРМУВАННІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	246
БОГАЧЕВ Роман Михайлович	
ПОРОЖНЕЧА ТЕПЕРІШНЬОГО ТА ЛИХОЛІТТЯ СЬОГОДЕННЯ	247
БОЙКО Іван Іванович	

ЕВРИСТИЧНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ	250
ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Ілля Павлович	
ВИТОКИ УЯВЛЕНЬ ПРО ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ФІЛОСОФСЬКИХ ВЧЕННЯХ	251
ДОВБЕНКО Анастасія Андріївна	
ФІЛОСОФІЯ НА РУБЕЖІ ХХ-ХХІ СТОЛІТЬ: ПОСТМОДЕРНІЗМ	253
КАДИКАЛО Андрій Миронович	
САКРАЛІЗАЦІЯ НАСЛІДКІВ НЮРНБЕРЗЬКОГО ТРИБУНАЛУ В РАДЯНСЬКО-РОСІЙСЬКОМУ СОЦІАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ	254
КАЛУГА Володимир Федорович	
ФІЛОСОФІЯ ЯК ЗБРОЯ У БОРОТБІ ЗА «ДУШІ» І ВИЗНАННЯ	256
КОЛЕСНИК Марія Юріївна	
ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТОКУ АГРАРНОЇ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ	259
КУЛЬТЕНКО Валентина Павлівна	
КОНЦЕПЦІЯ ПРИРОДНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ АНАЛІЗУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	260
ЛИЧУК Марія Іванівна	
ФІЛОСОФІЯ МОВИ ОЛЕКСАНДРА ПОТЕБНІ	262
ПАНЧЕНКО Тетяна Леонідівна	
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ	262
САКУН Айта Валдурівна	
ПРОБЛЕМА ІСТИННОСТІ ПОЧУТТІВ У СУЧАСНІЙ ГУМАНІТАРИСТИЦІ ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	264
САМЧУК Олена Олександрівна	
РЕФРЕЙМІНГ У ФІЛОСОФІЇ МИСТЕЦТВА	265
СИДОРЕНКО Ірина Григорівна	
ЦІННІСНІ ПІДСТАВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЄДНОСТІ	266
ЧЕКАЛЬ Людмила Анатоліївна	
СЕНС ІСТОРІЇ: РАЦІОНАЛЬНІСТЬ ТА НАДРАЦІОНАЛЬНІСТЬ	268
ШЕВЧУК Юлія Анатоліївна	
КОНЦЕПТ «МЕДІА» У КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	269

СЕКЦІЯ 10. ФІЛОСОФСЬКІ ТА НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ОЧИМА МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

ZAKATEI Yuliia	
PHILOSOPHY AND SCIENCE: COOPERATION OR OPPOSITION?	271
АРТЕМЧУК Вікторія	
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ МОЖЕ БУТИ СТВОРЕНИЙ	272
БАГЛАЙ Оксана Олександрівна	
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ПРАВОВОМУ ПОЛІ СОЦІУМУ ХХІ СТОЛІТТЯ	273
БАРВІНОК Наталія Сергіївна	
ОСОБИСТІСТЬ В ВІРТУАЛЬНІЙ РЕАЛЬНОСТІ	276
БОРОВЕЦЬ Василь Михайлович, ФЕДОРІЙ Оксана Андріївна	
ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА ЗА ВЧЕННЯМ ПЛАТОНА ТА АРІСТОТЕЛЯ	277
БУДНІК Ольга	
ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ТВОРЧОСТІ МЕТЬЮ АРНОЛЬДА	278
ВАКУЛЕНКО Яна	
«ЖИТІЄ КНЯГИНІ ОЛЬГИ» ЯК ЗРАЗОК АГІОГРАФІЧНОГО КНЯЖОГО ЖИТТЯ	280
ГАЛУШКА Анастасія Сергіївна	

ГУМАНІСТИЧНИЙ СВІТОГЛЯД ВІДРОДЖЕННЯ – НАЙВИЩЕ НАДБАННЯ ЛЮДСТВА	281
ГРИБОВА Анастасія Олегівна ПРО ФЕНОМЕН МАТЕРІАЛЬНОСТІ ДУМОК	283
ДЕРКАЧ Максим Сергійович ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ	284
ЖУК Вікторія Андріївна ПОЧАТОК І КІНЕЦЬ РЕАЛЬНОСТІ	285
КВЯТКІВСЬКА Яна Володимирівна, КУЗНЕЦОВА Ліана Віталіївна ДОКРИТИЧНИЙ І КРИТИЧНИЙ ПЕРІОДИ В ТВОРЧОСТІ КАНТА	286
КРИКУНЕНКО Світлана Вікторівна ФІГУРА ЛЮДИНИ-ТВОРЦЯ, ЯК СИМВОЛ РЕНЕСАНСУ	287
КРІВЕЦЬКИЙ Владислав Олександрович ЛЮБОВ ТА ПРОБЛЕМА ЛЮДСЬКОГО ІСНУВАННЯ В ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЯХ Е.ФРОММА	289
КУЗЬМЕНКО Михайло СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ ДЕТЕРМІНІЗМУ	290
КУЗНЮК Давид ФІЛОСОФІЯ ПОБУДОВИ МЕХАТРОННИХ СИСТЕМ ТА ЇХ УЖИТОК В ЖИТТІ	291
ЛЮШНЕНКО Мирослава ОНТОЛОГІЯ ЯК ОДВІЧНЕ ПИТАННЯ ФІЛОСОФІЇ	291
ЛУЦЬКИЙ Володимир Євгенійович ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКИХ ВІДНОСИН	292
ПОЛЬОВА Діана Сергіївна МІСЦЕ ВЛАДИ В РОЗБУДОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (ІДЕЇ В.ЛИПИНСЬКОГО)	294
ПОПРАВКА Валентина Василівна ТЕОРІЯ ЦІННОСТЕЙ	295
ПУСТОВАР Богдан Олегович ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ ТА ЇЇ МЕТОДИЧНІ ПРИНЦИПИ	296
РЕПКІНА Ольга Анатоліївна АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ: ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ	298
СИДОРЧУК Юлія Сергіївна ІСТИНА ЯК ЦЕНТРАЛЬНА ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ	298
ТИМОЩУК Олександр Ігорович ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	299
УСТЕНКО Юлія Олегівна КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	301
ХОХЛОВА Марія Геннадіївна ЛИХОСЛІВ'Я У НАШ ЧАС	301
ЧЕХУН Катерина Юріївна УТОПІЯ ЯК УНІВЕРСАЛЬНА РЕАКЦІЯ ЛЮДИНИ НА СВІТ	303
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	305

HUNITIE Mohammad

THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP STYLE IN PUBLIC SCHOOLS IN AMMAN

Emotional Intelligence (EI) as a set of competencies enhances the skills of leaders directed toward developing and motivating employees to achieve the organization's vision [1]. Transformational Leadership (TL), on the other hand, as a set of leaders' characteristics, aims to influence employees' behaviours for the sake of achieving the organization's objectives [7]. Hence, both EI and TL are necessary to attain objectives. Researchers have defined EI in terms of numerous dimensions. The most common dimensions focus on SEA, SEM, SOA, and REM [2; 4; 5; 9]. SEA is related to emotional self-awareness (E-SEA) and accurate self-assessment (A-SEA). SOA belongs to empathy (EMP), service orientation (SEO), and organizational awareness (ORA). SEM is connected with trustworthiness (TRT), conscientiousness (CON), adaptability (ADA), achievement drive (ACD), and initiative (INI). Finally, REM concerns communication (COM), developing others (DEO), influence (INF), leadership (LDR), conflict management (COM), change catalysts (CHCs), building bonds and teamwork (BBT), and collaboration (COL) [2; 4; 5; 9]. Researchers have also defined TL with regard to leaders' characteristics as representing their abilities to disseminate the organization's vision, develop their followers' abilities, and motivate their followers to act in favour of group interests [8]. The most common dimensions used for TL are IDI, INM, INS, and INC. Many studies have been conducted to investigate the relationship between EI and TL. Some studies have indicated that EI is significantly and positively related to TL [7]. Conversely, other studies have found no significant relationship between EI and TL [3; 6]. Therefore, the aim of this study was to explore the relationship between EI (SEA, SEM, SOA, and REM) and TL (IDI, INM, INS, and INC) in an educational setting from the Arab world, specifically Jordan, using a sample selected from public schools in Amman. The study was conducted in 2016 from teachers' perspectives using a reliable and valid questionnaire that was developed based on previous studies and related works. The main contribution to the body of knowledge can be found in the investigation of the relationship between EI and TL in the educational domain. The relationships between these two constructs are also discussed, and the study's model is presented.

This study explored the relationship between EI and TL style in public schools in Amman, the capital city of Jordan. EI was measured based on four dimensions: SEA, SEM, SOA, and REM. TL was also assessed based on four dimensions: IDI, INM, INS, and INC. The results revealed that EI is positively related to IDI. Equally, the results indicated that EI significantly affects INC. As regards the relationship between EI and INM, the hypothesis was accepted. Finally, the findings found a positive effect of EI on INS.

The current study supported the positive impact of EI on TL in the educational setting. Hence, the main contribution of this study is related to teachers' perspectives on the relationship between principals' EI and their TL, from which one can conclude that EI is a critical antecedent of leadership style success. A larger sample size should be considered in future research. The study is limited to public schools in Amman; a larger sample of private and public schools from other regions in Jordan can be used to gain a wider insight into the effect of EI on TL. Finally, other leadership styles should be considered in future research.

References:

1. Antonakis, J., Ashkanasy, N. & Dasborough, M. (2009). Does leadership need emotional intelligence? *The Leadership Quarterly*, 20(2), 247-261.
2. Gardner, L., & Stough, C. (2002). Examining the relationship between leadership and emotional intelligence in senior level managers. *Leadership & Organization Development Journal*, 23(2), 68-78.
3. Genderen, E. (2012). Relationship between emotional intelligence and leadership style: A comparative-gender study. *Review of International Comparative Management*, 13(2), 224-236.

4. Hess, D., & Bacigalupo, J. D. (2011). Enhancing decisions and decision-making processes through the application of emotional intelligence skills. *Management Decision*, 49(5), 710-721.
5. Hopkins, M., O'Neil, D., & Williams, H. (2007). Emotional intelligence and board governance: leadership lessons from the public sector. *Journal of Managerial Psychology*, 22(7), 683-700.
6. Jayakody, T., & Gamage, P. (2015). Impact of the emotional intelligence on the transformational leadership style and leadership effectiveness: Evidence from Sri Lankan national universities. *Journal of Strategic Human Resource Management*, 4(1), 1-12.
7. Lam, C., & O'Higgins, E. (2013). Emotional Intelligence and Leadership Styles in China. *Asia Pacific Management Review*, 18(4), 441-467.
- Mandell, B., & Pherwani, S. (2003). Relationship between emotional intelligence and transformational leadership style: A gender comparison. *Journal of Business and Psychology*, 17(3), 387-404.
8. Sharma, R. (2012). Measuring social and emotional intelligence competencies in the Indian context. *Cross Cultural Management: An International Journal*, 19(1), 30-47.

АНАЦЬКА Наталія Василівна

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ І СУЧАСНІ ЕКОЛОГІЧНІ ЗНАННЯ

Філософія освіти покликана забезпечувати освітній процес найбільш вагомими результатами наукових досліджень, зокрема в галузі екології. Сукупність її світоглядних позицій зумовлює становлення екологічного світогляду особистості як цілісного суб'єкта екологічної культури. При цьому відбувається не лише філософське осмислення самого процесу отримання екологічного знання, уміння, навичок, але й формування життєво-ціннісних орієнтацій. Відповідно, становлення екологічно зорієнтованої особистості, вивчення і розв'язання глобальних екологічних проблем сучасності можливе з використанням методологічного потенціалу та можливостей саме філософії освіти.

Слід зазначити, що посилено екстенсивна господарча діяльність людини спричинила загрозу якісних змін біосфери, тому актуальність дослідження зумовлена загостренням глобальних проблем сучасності, посиленням загрози екологічної катастрофи. Це означає, що екологічна проблема є комплексною проблемою і розв'язати її можна лише в комплексі з іншими чинниками. Одним з аспектів її розв'язання є екологічна освіта, а сучасні методологічні засади філософії освіти є основою комплексного підходу до їх вирішення.

Сучасні засади філософії освіти дають змогу досліджувати екологічну освіту на трьох рівнях, а саме емпіричному, теоретичному і методологічному. «Філософія освіти, як наукова галузь теоретико-методологічного спрямування, підійшла до більш чіткого окреслення свого предметно-наукового поля, спираючись на раціональні методи, вона прагне створити цілісну картину сфери освіти та відносин людини у ній, виробити систему знань про фундаментальні засади її розвитку» [2, с.273]. Це вимагає від сучасної системи освіти нового змісту знань, які будуть одночасно інформаційними, нестимуть ціннісно-екологічне навантаження щодо кризового стану природи, екологічними щодо її виробничої діяльності. Ці та інші особливості роблять актуальною методологію філософії освіти, з допомогою якої відбувається формування життєво-ціннісних орієнтацій, які творять новий тип особистості, здатної мислити екологічними категоріями.

Варто зауважити, що для дослідження складних екологічних проблем і шляхів їх вирішення методологія філософії освіти також застосовує діалоговий метод, тобто зведення протилежностей для розкриття їх проблемного поля, постановки завдань і їх розв'язання. Саме діалоговими методами між суспільством і природою, між людиною і природою тощо досягається вирішення складних екологічних суперечностей як у теоретичному плані, так і в практичній діяльності. Це дає підстави розглядати соціально-політичні, господарсько-економічні відносини в суспільстві як такі, що ґрунтуються на екоаксіологічних засадах, як явища поліаспектні, які мають бути предметом першочергових сучасних наукових досліджень філософії освіти, тому що «Сучасна екологічна проблематика надзвичайно багатоманітна і

стосується не тільки природоохоронних аспектів, а й у цілому культури суспільного споживання, тенденцій розвитку соціуму, соціальної захищеності. Будучи багатогранною і поліаспектною, екологічна проблематика водночас залишається комплексною, інтегральною і неподільною» [1, с.64]. При цьому важливе методологічне значення має ековіталістичне розуміння єдності морально-етичного й політико-економічного підходів до проблеми взаємодії людини й природи. Підійшовши до поняття ековіталізму, можна пояснити його сутність як абсолютну цінність життя. У зв'язку з цим необхідно застосовувати комплексний підхід у вирішенні даного питання як такий, що буде враховувати економічні, політичні, управлінські, екологічні аспекти. Це дасть змогу забезпечити формування збалансованої державної політики в екологічній сфері, тобто переходу до екологічно зорієнтованої моделі ринкової економіки, необхідної для розбудови сталого розвитку суспільства.

Варто зазначити, що пошуки виходу з екологічної кризи шукають і в царині філософії, оскільки філософія освіти, досліджуючи граничні ситуації, дає узагальнену відповідь на кризові екологічні питання, а тому здатна розробляти, а також і покращувати механізми оптимізації екологічної діяльності. Філософське дослідження актуальних екологічних проблем відкриває нові суттєві можливості для розвитку системи екологічної освіти в її соціокультурному оточенні. Розгляд екологічних проблем у межах філософської методології дає можливість досліджувати взаємозв'язок соціальних, економічних, політичних, моральних, екологічних та освітніх питань, що досить важливо для проектування екологічної діяльності.

Філософія освіти, порівнюючи різні концепції екологічної освіти, досліджуючи та аналізуючи їх сутнісні характеристики, знаходить нові засади для сучасної освіти, що можуть стати базою для прийняття рішень з досить складних і різнобічних екологічних питань. Важливо підкреслити, що екологічна криза має також і філософські витoki, а тому пошуки виходу з цієї кризи мають здійснюватися у колі філософії освіти. Філософія освіти на системних засадах констатує екологічну кризу і зі сфери загальних роздумів і розмов про неї переводить її у простір міжсистемних зв'язків, де може когнітивно досліджуватися будь-яка частина її проблемного поля.

Література:

1. Вища освіта як фактор подолання ціннісного розколу в Україні : монографія (рукопис) / авт. кол.: З. Самчук (керівник), Т. Андрущенко, В. Баранівський, О. Бульвінська та ін. – К., 2015. – 377 с.
2. Освітологія: хрестоматія : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва. – К. : ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

БЕРЕГОВА Галина Дмитрівна

КОРИГУВАЛЬНА ФУНКЦІЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ У ВИЩІЙ АГРАРНІЙ ШКОЛІ

Вітчизняна вища аграрна освіта нині має виконати непросте завдання: створити якісно нову систему підготовки високоосвічених фахівців у галузі сільського господарства, котрі не тільки володітимуть певною сумою знань з фаху, а й людей інтелектуально розвинених, морально зрілих, з високим рівнем відповідальності за долю майбутнього держави й людства.

До основних проблем, де необхідне втручання філософії освіти, відносимо передусім кризовий стан сучасної вітчизняної освіти, що потребує обов'язкового перегляду змісту знань, покликаних забезпечити інформаційну обізнаність майбутнього фахівця й ціннісно-сміслову обґрунтування його діяльності [1]. Це вимагає нових підходів до навчання майбутнього фахівця, здатного мислити категоріями глобальних масштабів, оскільки безпосередньо від його освітнього рівня залежатиме якість життя людей як певної країни, так і усієї планети. У зв'язку з цим постає необхідність коригувати освітньо-виховний процес майбутніх фахівців аграрної галузі.

Вітчизняні аграрні вищі, виробляючи свою освітньо-виховну політику, зазвичай «бачать» **кого навчити** вони хочуть, але зачасту не усвідомлюють, **кого виховати** треба протягом навчання – творчу, мислячу, відповідальну, свідому особистість із високим рівнем культури. До цього додається ще й проблема **для чого вчити** й виховувати – надати людині

майбутнього знання, сформувати її світогляд, піднести рівень її духовності, а отже, підвищити рівень адаптації молодого спеціаліста до постійно змінюваного життя, спрямувати його діяльність шляхом збереження життя людства й цивілізації та підвищення рівня якості життя. Логічним постає питання: **як це зробити?** За допомогою чого і яким чином вчити й виховувати людину майбутнього? Шляхом формування екологічного світогляду? Планетарно-космічного мислення? Вихованням людського в людині? Засобами яких наук цього можна досягти? На ці й інші запитання належить відповісти саме філософії освіти, виконавши коригувальну функцію вищої аграрної школи й окресливши передусім зміст знання у сучасних вітчизняних аграрних вишах.

Змістове наповнення філософського знання у вищій аграрній школі, безумовно, повинне закономірно узгоджуватися з фахом і спеціалізацією фахівця, однак (зокрема у вишах України) це не має втілення: викладання філософських дисциплін зачасти все ще відбувається за застарілою схемою «радянської» дидактики – формально, без урахування необхідного зближення технічного чи природничого знання з гуманітарним.

Так, зазначимо, що студенти аграрних вишів – це майбутні агрономи, тваринники, рибоводи, екологи, гідромеліоратори ін., котрі працюватимуть із земельними й енергетичними ресурсами країни й планети (земля, вода, повітря, сонячна енергія), і від їхньої професійної компетенції та ціннісних орієнтацій безпосередньо залежатиме повноцінне життя людства, що визначають такі цінності, як чисте повітря, вода, корисні копалини, родючі ґрунти, ліси; здоровий стан організму; відчуття комфорту, радості, щастя та ін.; зайнятість населення, злагода в суспільстві, мир тощо [2, с. 6-7]. З огляду на це й слід вирішувати, яку систему знань можна використати як інструментарій формування особистості фахівця аграрного профілю.

Спираючись на багаторічну практику роботи в аграрному виші, стверджуємо, що філософський дискурс вищої аграрної освіти повинен вибудовуватися на теоретико-методичних аспектах засвоєння філософських знань про природу, котрий орієнтовно може охоплювати, наприклад, натурфілософію, пантеїзм і панпсихізм з його формами – анімізмом, гілозоїзмом, вченням про душу як субстанційну й динамічну основу світу, філософський енергетизм тощо. Про те, що дає вивчення саме таких філософських спрямувань для формування світоглядних позицій майбутніх аграрників, вже йшлося в інших роботах [2, 3]. Там же зроблено спробу окреслити гіпотетичний соціальний і педагогічний результат вивчення зазначених філософських спрямувань у вищій аграрній школі, що полягає, по-перше, у наданні майбутньому фахівцю узагальнених знань, необхідних для вироблення шанобливого ставлення до природи як до живої істоти та її ресурсів; по-друге, в орієнтуванні освітньо-виховної діяльності викладачів, конкретизації змісту навчальних предметів і визначенні закономірностей, принципів, методів і прийомів навчання в аграрних вишах.

Цим орієнтовним переліком філософських спрямувань не може вичерпуватися зміст філософського знання в аграрних вишах України. Сучасні світові освітні тенденції вимагають нових конструкцій, оскільки сучасне філософське знання стрімко розгалужується, і до цієї системи додаються все нові й нові його галузі: наприклад, у сфері соціальної філософії – біофілософія, що своєю чергою охоплює біополітику, екофілософію, біоетику, біоестетику тощо. А тому слід констатувати, що нині все більше актуалізується особлива місія філософії освіти в освітньо-виховному процесі аграрних вишів України, а отже, у формуванні духовного світу якісно нових, сучасних поколінь.

Література:

1. Андрущенко В.П. Основні методологічні принципи філософської рефлексії освіти / В.П.Андрущенко // Вища освіта України. – №3. – 2007. – С. 5-8.
2. Берегова Г.Д. Освітньо-виховний потенціал філософських знань у системі вищої аграрної освіти в Україні: Монографія / Г. Д. Берегова. – Херсон: Айлант, 2012. – 312 с.
3. Bereгова G.D. Actuality of researches from philosophy of education at higher agrarian school of Ukraine / G.D. Bereгова // Canadian Journal of Science, Education and Culture. – No.1. (5). – Volume II. – Toronto: Toronto Press, 2014. – P. 457-552.

**СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИМІРИ ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Суперечливі соціокультурні процеси сучасності відбуваються під знаком феномену глобалізації, яка трансформує суспільні, моральні, психологічні способи існування людей і, як стверджує Е. Гідденс, «помилково вважати, що глобалізація стосується лише великих систем на кшталт світового фінансового порядку...Вона...впливає на інтимні і персональні сторони нашого життя» [1, с.14]. Глобалізація веде до втрати стабільності, визначеності індивіда в соціальному просторі, до розриву соціальних зв'язків і приналежностей, створюючи «світ без опори», де розмиті світоглядні цінності і пріоритети. Глобалізація «являє собою не один процес, а комплексну сукупність процесів. І ці процеси діють суперечливо, а то і конфронтаційно» [1, с.15]. Глобалізаційні трансформації зачіпають не тільки усі сфери суспільного буття – політику, економіку, освіту, спосіб життя, а й глибинні соціально-антропологічні його засади. Тобто, глобалізаційні процеси, що супроводжуються делегітимізацією соціальних інститутів, деформацією організацій, зникненням впливових суспільних рухів та масовізацією культури, особливо актуалізують проблему ідентичності в її різних аспектах. Як зазначає відомий дослідник Р. Дарендорф, за часів глобалізації відбувається становлення ідентичності спротиву, коли люди прагнуть умовам невизначеності і ризику, що несе з собою глобалізація, протиставити щось, що постає джерелом смислів [2]. «Люди все частіше організують свої смисли не навколо того, що вони роблять, а на основі того, ким вони є, або на своїх уявленнях про те, ким вони є» [3, с.27]. Розгортання дискурсу ідентичності пов'язано з тим, що глобалізаційні процеси, надаючи нові можливості для реалізації людського потенціалу, загострюють кризу ідентичності, зумовлену розмиванням та втратою значущості традиційних ідентичностей та пошуком нових ідентичностей, відповідних глобалізаційним викликам. «Під ідентичністю розуміють процес, завдяки якому соціальний агент усвідомлює себе і конструює смисли навколо якоїсь культурної властивості», - пише український філософ В. Лях [4, с.99]. Окреслюючи складові ідентичності, американський соціолог Е. Тоффлер зводить їх до трьох елементів: потреби бути причетним до певної спільноти; потреби в структурній визначеності свого існування; потреби у визнанні (значущості самого себе) [5].

В сучасних розвідках окреслюється проблема конструювання ідентичності в соціокультурному просторі з його багатоманітністю культурних форм, що вже означає не просто приналежність до певної соціальної групи чи культурної матриці, а належність до простору проблемності, суперечливості, мінливості соціальної реальності, що набуває віртуальних вимірів, втілюючись у самоідентифікаційних практиках (З. Бауман). В умовах глобалізаційних процесів, що супроводжуються посиленням нестабільності, ядром ідентичності постає не стільки сформований, усвідомлений соціальний інтерес, а обернений процес, тобто конструювання ідентичності йде від набуття презентаційно-зовнішніх, поведінкових характеристик до реконструкції глибинного інтересу, який визначає соціо-групову приналежність (І. Гофман). Набуття свого місця в соціопросторі відбувається через презентацію свого «Я», візуалізацію статусу, що в контексті європейської ідентичності характеризує ідентичність як постійну ідентифікацію, креативну по суті. А насправду, постає пошуком стабільності в нестабільному світі. Поліваріативність, гетерогенність, плюральність стратегій ідентичності (З. Бауман) має своїм виміром трансформацію світоглядних орієнтирів, переоцінку цінностей та поєднання непок'єднаних елементів, що визначається сучасними дослідниками як «протеева ідентичність» (Р. Ліфтон), «електронна», «віртуальна» чи, навіть, як «лабіринт ідентичностей».і. А це, в свою чергу, утворює небезпеку загубитися в цьому лабіринті («збентежена ідентичність»). Пошук ідентичності постає як конструювання себе як іншого, завдяки якому долаються як онтологічні обмеження матеріальної реальності, так і власної природи, що приховує в собі небезпеку втрати межі між справжньою і несправжньою (штучною) ідентичністю, не пережитою реально, що і може відкинути до архаїчних форм ідентичності (М. Кастельс).

Соціокультурна ідентичність кризового характеру в межах наших сучасних реалій пов'язана з зіткненням стратегій цивілізаційного розвитку як парадигм соціокультурної ідентичності. Тобто, зіткнення європейської соціокультурної ідентичності та тоталітарно-колоніальної. Європейську ідентичність пов'язують з цінностями ліберально-демократичного суспільства, свободи, соціальної справедливості, правової соціальної держави. Осмислення кризових виявів соціокультурних перетворень в контексті формування нашої ідентичності трансформується в проблему вибору ціннісних пріоритетів, що ставить не стільки питання гармонізації цих ідентичностей, а проблему культурної ідентичності взагалі. Адже українське суспільство в умовах глобалізації постає як мультикультурне, де особистісна ідентичність характеризується як спроможність зберігати власну цілісність в контексті множинності соціальних реалій та полісуб'єктної соціальності. Тому принцип ставлення до Іншого (який легко трансформувати у позицію ворожості) в контексті культурної ідентифікації потребує відкритої взаємодії, діалогу та визнання варіативності конструювання та вільного вибору соціокультурної ідентичності для запобігання практик жорсткої детермінованості ідентифікації індивіда (що притаманне практикам тоталітаризму). Ідентифікація як постійне самовизначення відносно певного взірця, спільноти, якостей, з якими себе ототожнюють, постає як своєрідний віртуальний діалог, комунікація в просторі і часі. Пошук ідентичності, як протистояння викликам глобалізації, постає можливим через збагачення можливостей діалогу, комунікації цінностей і стереотипів, постійну добудову багаторівневої ідентичності, здатної протистояти маніпулятивним практикам.

Основу культурної ідентифікації складають культурна освіченість(Е. Хірш) та культурна компетенція, що уможлиблює міжкультурну комунікацію в умовах розбіжностей культурних норм, стереотипів, менталітетів, в умовах культурного розмаїття як цивілізаційної цінності. «Українці зможуть вистояти перед холодними вітрами глобалізації лише за умови підтримки достатнього за світовими мірками загальнокультурного рівня: розвитку освіти, науки, літератури, мистецтва», - пише український філософ Є. Андрос [6, с.92].

Література:

1. Гідденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя. /Гідденс Е.-К. Альтерпрес,2004.256с.
2. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою: Лекції на тему політ. свободи у ХХІст./ Р. Дарендорф Р. - К. Вид. дім Києво-Могилянська акад. 2006.
3. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Кастельс М. - М. :ГУ ВШЭ, 2000.-608с.
4. Лях В. Перевизначення ідентичності в контексті глобалізаційних процесів. / В. Лях //Філософська антропологія та сучасність (пам'яті В.Г. Табачковського). Філософсько - антропологічні студії. - К., «Стилос». - 2008. - С. 92 - 107.
- 5.Тоффлер Е. Третя хвиля. /Тоффлер Е. - К. Вид. дім «Всесвіт», 2003.
- 6.Андрос Є. Всезагальне та індивідуальне в культурі за умов глобалізації. /Є.Андрос //Людина і культура в умовах глобалізації. - К., 2003.

ДЕМ'ЯНЦЕВА Юлія Валеріївна ФІЛОСОФІЯ ПРАГМАТИЗМУ

Філософський напрям прагматизму виник у кінці ХІХ ст., був надзвичайно популярним у першій чверті ХХ ст. Його популярність знов зросла в кінці ХХ і на початку ХХІ ст. Прагматизм теоретично оформив світогляд американської нації, що зорієнтована на цінності ринкової економіки. Ключовими поняттями цієї філософії є користь, вигода, ефективність [1,2].

Засновником цього напрямку був американець Чарльз Пірс (1839-1914). Його філософська концепція сформувалась як гносеологічна, і в роботах послідовників гносеологічний аспект постійно був на першому місці. Проблема пізнання зводиться прагматиками не до отримання об'єктивної істини, а до отримання ідеї, яка дає необхідний результат [3,5].

Послідовник Пірса - Вільям Дžeme (1843-1910) надає філософії прагматизму соціальної спрямованості. Для нього не суттєво: існує, наприклад, Бог чи не існує. Якщо віра в Бога допомагає людині в житті, то ідея Бога — істина. Синонім істини - користь, успіх[2].

Продовжувач філософії прагматизму Джон Дьюї (1859 -1952) вважає, що пізнання - це процес переходу не контрольованої людиною ситуації у контрольовану. Буття він розглядає як систему проблемних завдань, а ідеї — це варіанти рішень [4].

Філософія прагматизму, хоч і розвивалась як теорія пізнання, справила великий вплив на подальший розвиток світогляду прагматизму не лише в США, а й у світі. Ідеї прагматизму широко використовувались в політичному та повсякденному житті [4,5].

Література:

1. Андрущенко В. Філософія: Підруч. / Микола Іванович... Горлач (заг.ред.). — 2.вид., перероб. та доп. — Х. : Консум, 2000. — 672с.
2. Афанасенко В. Філософія: Підруч. для вищої школи / Василь Григорович Кремень (заг.ред.), Микола Іванович Горлач (заг.ред.). — 3.вид., перероб. та доп. — Х. : Прапор, 2004. — 735с.
3. Ільїн В. Філософія : Підручник. В 2-х ч./ Володимир Васильович Ільїн. -К. : Альтерпрес. -2002. - Ч.1 : Історія розвитку філософської думки/ Авт.передм. А.А. Мазаракі. -2002. -463 с.
4. Сморг Л. Філософія : Навчальний посібник/ Леонід Сморгж,. -К.: Кондор, 2004. -414 с.
5. Філософія: Підручник для студентів вищих закладів освіти/ Ігор Бичко, Іван Бойченко, Віталій Табачковський та ін.. -2-е вид., стереотип.. -К.: Либідь, 2002. -405 с.

КИЧКИРУК Тетяна Василівна

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Сучасні процеси, які відбуваються в Україні, - це спроба по-новому вписатися у всесвітньо-історичний розвиток соціуму. У державній національній програмі «Освіта: Україна ХХІ століття», де чітко сформульовані основні завдання та способи реформування освіти в Україні, наголошується: «В центрі навчально-виховної роботи, стоять проблеми не просто розвитку особистості, а цілком конкретні завдання з формування її світогляду, культури, індивідуального досвіду, творчих нахилів, виховання соціальної та екологічної відповідальності, глобальної самосвідомості»

Обсяг і глибина знань, розвинені творчі здібності майбутніх фахівців повинні поєднуватись з високою культурою, вищими духовними злетами, запитам та інтересами, устремлінням служити загальному Добру. Саме тому вся система освіти повинна будуватись так, щоб вона готувала не просто високоосвічених, а висококультурних громадян. Слід зазначити, що цього вимагають як умови нашого сучасного національного буття, так і ті процеси, які відбуваються в сучасному взаємозв'язаному світі. Одночасно з небувалим розвитком наукових знань і фахової освіченості відбувається глибокий занепад духовних і культурних цінностей, а нещадне руйнування природи доповнюється таким самим руйнуванням культури – зростає злочинність, споживацький паразитизм, моральний цинізм і т.п. явища. Тому для системи освіти дуже важливою є її гуманітарна складова, - тобто ті предмети, які дають і формують знання про людину і суспільство, історію і культуру, моральні і естетичні цінності (історичні, культурологічні, філософсько-соціологічні, психологічні, мовознавчі та літературознавчі). Гуманітарний блок освіти спричиняє особливий вплив на формування світогляду, ціннісних орієнтацій, загальної культури та морально-громадянської позиції особистості.

Гуманізація педагогічного процесу полягає в його спрямованості на особистість студента, в її удосконаленні на основі саморозвитку. Принцип гуманізації повинен пронизувати всю компонентну структуру педагогічного процесу як його провідний принцип.

Складне завдання реформування освіти, завдання освітньої політики неможливо розв'язати поза теоретичним, перш за все філософським, осмисленням особливостей інформаційної епохи. Стає зрозумілим, що стратегічною метою вітчизняної освітньої

діяльності на цьому перехідному етапі є внесення змін до освітньої парадигми, що неможливо здійснити без залучення методологічного потенціалу постнекласичної науки, - синергетики.

Синергетика постає як новий постнекласичний напрям міждисциплінарних досліджень процесів самоорганізації та розвитку, що відбуваються у відкритих дисипативних неврівноважених системах, на думку багатьох дослідників, претендує на статус нової парадигми освіти XXI століття.

Головним у підготовці майбутніх фахівців є не стільки надання їм певної суми знань, скільки вироблення вміння самостійно здобувати та засвоювати нові необхідні знання, оволодівати навичками до самовдосконалення, творчого вирішення проблемних питань. Освіта повинна прищепляти методологію оволодіння системним знанням та нелінійним мисленням. Нелінійний стиль мислення, запропонований синергетикою, передбачає цілісне й багатовимірне сприйняття мінливого, нестабільного та складного світу, готовність до поліваріативності його розвитку, до появи непередбачуваного і разом з тим «запрограмованого» нового.

Методологічні принципи синергетики можуть бути успішно застосовувані й до системи освіти, а саме:

1. Принцип флуктуації, суть якого полягає в посиленні активності суб'єктів педагогіки та саморефлексії, яка породжує та стимулює думку, перетворюючи освіту у творчий процес.

2. Принцип параметрів порядку, що вводить інваріанти в технологію освіти, в систему відтворення людини. Йдеться про ситуацію вибору в освіті щодо прийняття рішення з великою кількістю ступенів свободи.

3. Принцип коеволюції виходить із співвіднесеності суб'єкта педагогіки з ідеалами культури, образами людини та світу, в збереженні тісних зв'язків з освітньою традицією.

4. Принцип кооперативності якраз і містить вимогу узгодження взаємодії суб'єктів освіти. Освіта, аби набути максимальної ефективності, має бути вчасною та доцільною.

З точки зору синергетичного підходу освіта має, таким чином, вирішувати наступні різноспрямовані завдання, по-перше, стратегічне – допомоги особистості долати нестійкість за рахунок вироблення системного, комплексного погляду на світ, по-друге, тактичне – сприяти адаптації до нестійкості. Освіта є відкритим соціальним організмом, що забезпечує потреби соціуму, тому потрібна більш тісна їхня взаємодія, яка б передбачала зворотній зв'язок та націленість на виховання особистості майбутнього. Виміри системи освіти мають узгоджуватися із загальносоціальними, більш того – соціоприродними характеристиками та вимогами. Освіта, підтримуючи зворотній зв'язок із суспільством, завдяки цьому забезпечує його потреби, адекватно реагуючи на соціальні запити й зміни, а не лише відчайдушно прагне зберегти свої консервативні, проте застарілі позиції.

Система освіти, заснована на подібних принципах, завжди буде здатною готувати спеціалістів з навичками активного знання та умінням його практично реалізувати

КОЗИНЦЕВА Татьяна Александровна

СЕТЕВОЕ ОБРАЗОВАНИЕ (К ПОСТАНОВКЕ ПРОБЛЕМЫ)

Конец 20-начало 21 века фиксируют активные реформаторские процессы в образовательной сфере в целом и в сфере высшего образования в частности. При этом данные процессы территориально не локализованы (о реформировании образования говорят в Европе, в Америке, на постсоветском пространстве). Следовательно, можно говорить о глобальном характере необходимости изменений в образовании, что обосновывается изменением характера производства, труда, утверждения новых форм коммуникации, переходом от книжной к экранной культуре и т.д. Однако мы полагаем, что при таких кардинальных изменениях несколько косметический характер реформирования не решит проблемы. Необходимо кардинально менять подход к организации высшего образования, который видится через организацию его в виде сетевой структуры, открытого пространства

междисциплинарных исследований, направленных на практическую выработку и апробацию интеллектуальных проектов.

Сетевой принцип или подход не является новым в истории, в частности семья строится в основном по сетевому принципу, бизнес на современном этапе более успешен в своем сетевом варианте, кроме того современное коммуникационное пространство строится и организуется по сетевому принципу, подкрепленному активным развитием технологий. Сетевой принцип позволяет решить проблему антагонизма между властными нарративами крупных институций (государство, крупная корпорация, церковь, университет и т.д.) и логикой самоутверждения множества локальных «Я» [1, с. 55]) через выстраивание горизонтальных связей, где «гасятся» предзаданные властные интенции. Сетевой подход дает возможность создания дискретно функционирующих узлов коммуникации, а университет проектов может рассматриваться как пространство, где в коммуникационных узлах пересекаются множество локальных «Я» в виде студентов, преподавателей, организаций и т.д. Таким образом, университет перестает быть хранителем, ретранслятором и собирателем информации (функция, которую на себя берет интернет, дистанционное обучение, онлайн - курсы), а становится «перекрестком» для коммуникаций, неким институционально оформленным социальным менеджером.

«Больше уже не понятно, ни каково место Университета в обществе, ни какова истинная природа данного общества, и интеллектуалы не могут позволить себе игнорировать это изменение институциональной формы Университета»[2]. Те формы, в которых сейчас существует высшее образование, направлены на сохранение самих себя. Это подтверждается существованием университетов как фирм, производящих услуги (своего рода социальная мимикрия), увлеченность материальной базой, призванной не столько решать научные и учебные проблемы, сколько привлекать студентов, презумпция правоты студента (политика студентоцентризма), особо значимая, если не превалирующая, роль бюрократического аппарата университета.

Условно можно выделить несколько этапов в развитии университета в зависимости от той идеальной модели развития общества и человека, которую он был призван воплотить. Когда университет (согласно Канту, Фихте) должен был реализовать идею Разума в виде подготовки критически мыслящих людей, согласно гумбольдовской модели, ориентированной на идею национальной Культуры предполагалась подготовка национальных кадров. На данном этапе утверждается идея Совершенства, которая фиксируется в подготовке идеального бюрократа: «Центральная фигура Университета — больше не профессор, исполняющий одновременно роль ученого и преподавателя, а ректор, перед которым должны отчитываться и аппаратчики, и профессора»[2]. А ученый и преподаватель должен производить труд (в виде исследований) и обучать труду, ориентированному на закрепление навыков, а не на приобретение компетенций.

Безусловно, подготовка узких специалистов, работающих протокольно, необходима. Но данную задачу могут выполнять институции, не относящиеся к высшему образованию. Фактор полезности, как указывал И. Кант в «Споре факультетов» должен быть «второстепенным моментом» по отношению к истине. Кроме того, современное производство переориентируется на самопрограммируемый труд (М. Кастельс), предполагающий креативную составляющую и набор определенных компетенций. Высшее образование должно быть ориентировано на подготовку и практическую апробацию специалистов самопрограммируемого труда.

Остается открытым вопрос оформленности либо отказа от четкой фиксации формы и структуры высшего образования в целом и университета в частности. Было бы целесообразным рассматривать университет как пространство производства смыслов через апробацию различных мыслительных практик. При этом данное пространство должно оставаться открытым, подвижным, космополитичным, неангажированным внешними по отношению к нему институциями. «Университет перестает быть моделью идеального общества

и становится местом, позволяющим представить возможность существования таких моделей — мыслить практически, а не в идеальных условиях»[2].

Литература:

1. Кастельс М. Власть коммуникации [Текст] : учеб. пособие / М. Кастельс ; пер. с англ. Н. М. Тылевич; под науч. ред. А. И. Черных; — М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2016. — 564 с.

2. Ридингс Б. Университет в руинах [Текст] / пер. с англ. А. М. Корбута; — М.: Изд. дом Гос. ун-та — Высшей школы экономики, 2010. — 304 с. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://rebels-library.org/files/ridings.pdf>

КОНОНЧУК Інна Валеріївна

СУТЬ НАСТРОЮ У ПЕДАГОГІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

З точки зору теорії освіти виховне середовище розглядається як компонент виховної системи, що забезпечує успішність розвитку та саморозвитку особистості дитини шляхом різноманітної діяльності, створення спільнот, сприятливої атмосфери, самоврядування тощо. (В. А. Караковський, Л. І. Новікова, М. І. Рожков, Н. Л. Селіванова, В. П. Сергєєва, В. П. Созотов, Е. Н. Степанов). Виховне середовище освітнього закладу визначає процес виховання, але при цьому не враховуються умови розвитку педагогічної культури вчителів та батьків учнів. Педагогічне середовище - це сфера творчого педагогічного спілкування (О. М. Анохін), педагогічного впливу (А. М. Анохін, Н. Ю. Посталюк). Ще одне поняття «атмосфера» - це навколишні умови, обстановка (товариська атмосфера, атмосфера довіри), яка педагогічно характеризує створення сприятливих (або несприятливих) умов для розвитку та саморозвитку особистості.

Німецький педагог О.Ф. Больнов розуміє під визначенням педагогічної атмосфери "всі відповідні відчуттю умови та людські відносини, які існують між вихователем та дитиною, які складають задній план для кожної окремої виховної поведінки"[1]. Педагогічна атмосфера за Больновим має принципове значення для успішного виховання. Він вважає, що не тільки певні людські настанови сприятливі для виховання, а й глибше, що "вони повинні бути в наявності як необхідні передумови, щоб взагалі, щось подібне до виховання змогло удалися"[1]. Знаменно, що Больнов називає Песталоцці єдиним винятком, який в обох останніх листах свого твору "Як Гертруда вчить своїх дітей" чітко відзначив, як укоренилися відношення маленької дитини до матері у більш пізньому віці, які були позначені вдячністю і слухняністю завдяки любові та довірі. Все ж таки Больнов дотримується думки, що ці визначення Песталоцці залишалися надто невизначеними. Також Песталоцці не знайшов зрозумілої та переконливої назви для цієї виховної та плідної атмосфери, так що його ініціатива залишилася в цьому відношенні без вірного успадкування.

Больнов виходить з того, що у педагогічній атмосфері є "два взаємозамінних та відповідно доповнюючих один одного напрямки"[2], а саме, "відповідна відчуттю установка дитини до дорослого та інша, яку доросла людина зі свого боку проявляє до дитини"[2]. Тільки подвійна перспектива від дитини та від вихователя може визначити суть педагогічної атмосфери, в той час як Песталоцці опирався на першу перспективу. Проте, Больнов намагається розробляти не тільки ці дві перспективи педагогічних відносин, а й продовжує розглядати оточення. Педагогічне відношення значить не тільки тісне особисте ставлення однієї дитини до конкретної людини, а й воно повинне охоплювати в той же час загальний настрій, який направлений "не тільки на іншу людину, а в цілому охоплює світ"[2].

Другою необхідною вимогою Больнов називає атмосферу необтяжливої радості та підкреслює, що вона повинна оточувати життя молоді і відкривати світ. Значення настроїв за Больновим полягає в тому, що вони представляють основу душі у якості нижчого рівня всього психічного життя і складають "основний настрій людського буття"[5]. Цю думку Больнов докладно розвинув у своєму творі про суть настроїв. При цьому в дискусії з Гайдеггером Больнов звернув увагу на те, що не тільки у настрої страху є цей фундаментальний характер в гайдеггерівському сенсі, а й стверджував, що основна протилежність веселих і сумних,

піднесених та зажатих настроїв має вихідний пункт. Через поганий настрій хмурнішає та відчужується життя. Радісний настрій навпаки відкриває людині світ і сприяє збільшенню психічних сил. Цю дію, полярну протилежним настроям, вважає Больнов особливо важливою для дітей тому, що вони в силу своєї нерозвиненості більше піддаються впливам настроїв ніж дорослі. Виходячи з цього, Больнов бачить основне завдання виховання: сприяти плідним настроям, та навпаки усувати шкідливі або допомогати їх долати. Це дуже важливо, тому що все виховання, а особливо, шкільне виховання постійно перебуває в небезпеці перебільшувати серйозність життя та пригнічувати веселий сміх і всі інші ознаки дитячої неупередженості. Больнов діагностує цю тьмяність як професійну хворобу вихователя, який повинен бачити в цьому небезпеку і усвідомлено захищатися від неї. Больнов висловлює цю думку одним реченням тільки веселий вихователь - це хороший вихователь тому, що в той же час тільки він в змозі поширювати радість, щоб повести за собою молодь" [2].

Література:

1. Bollnow O, F, Die pädagogische Atmosphäre: Untersuchungen über die gefühlsmäßigen zwischenmenschlichen Voraussetzungen der Erziehung, 1964, S.II-13
2. Bollnow O. F. Die pädagogische Atmosphäre, in: Das Studienseminar, Bd. 6, 1961, S.4
3. Bollnow O. F. Das Wesen der Stimmungen, 1941, 3. Ausf., 1956
4. Макаренко А. С. Проблемы школьного советского воспитания//Соч. - Т. V.-С.118
5. Хайдеггер М. Время и бытие. -М.: Республика. 1994, с. 20-24

КУБЦЬКИЙ Сергій Олегович

ХАРАКТЕРИСТИКА КРИЗОВОГО СТАНУ ОСВІТИ

Аналіз сучасної соціокультурної ситуації засвідчує про кризовий стан освіти, який виявляє можливість переходу до нових педагогічних сенсів. По-перше, можна говорити про кризу соціалізації, коли система освіти вже повністю не забезпечує гармонійне входження людини в реальне соціальне життя. По-друге, це наростання розриву між освітою і культурою, коли фахівець одержує, як правило, знання, але не цінності культури. По-третє, постійно збільшується відставання освіти від сучасної науки, яка бурхливо розвивається, що в підсумку призводить до «заниження людського в людині», оскільки неосвічена в повноцінному розумінні людина легко стає об'єктом маніпуляції, в тому числі й у процесі свого професійного самовизначення і розвитку.

Багато дослідників в ХХ столітті говорили про світову кризу освіти. Відтак, можна вважати, що криза освіти як глобальний процес вже зафіксована. Як підкреслює О.В. Сухомлинська, «сучасна педагогічна наука в Україні, як і школа, перебуває в кризовому стані. Це впливає й на розуміння теоретико-методологічних, концептуальних засад педагогіки, її структури, змісту, на визначення цілей, завдань і змісту, методів навчання та виховання дітей. Сьогодні педагогічна наука відстає від практики, не встигає за кардинальними змінами, інноваційними процесами, що відбуваються в роботі шкіл, дитячих закладів, у системі вищої освіти... Кризовий стан педагогічної науки викликав у науковців прагнення, з одної боку, знайти й аргументувати нові засади, нову парадигму своєї науки, а з іншого, – науково описати, підвести науковий фундамент під сучасні інноваційні процеси, що відбуваються в освітньому просторі України».

Цей процес набуває глобального масштабу. Як пишуть І.С. Кон і І. Берг (див.: його відому книгу «Освіта і робота: Велике професійне пограбування»), у всіх країнах соціологи та економісти констатують колосальний розрив між зростаючою вартістю освіти (збільшення тривалості навчання, зростання його масовості, подорожчання його технічних засобів) та її недостатньою соціальною ефективністю, а також між формалізованим, технічним навчанням, у ході якого людина набуває певної суми знань, і формуванням культурної, творчої, соціальної особистості.

Визнається й те, що в школі спостерігається недооцінка невербальних здібностей, а також мимовільного рівня регуляції психічних процесів, які пов'язуються деякими дослідниками з творчими досягненнями. Розвиток дитини зазвичай супроводжується

пригніченням спонтанних відчуттів, а спроби дітей зберегти свою безпосередність вважаються головною причиною конфліктів між дітьми та дорослими. Тому вважається, що суспільство, по суті, неправильно трактує сутність дитинства, визначаючи його як підготовку до життя і ігноруючи його самоцінність. У цьому спостерігається психологічне відчуження дорослих від дітей. К.О. Абульханова-Славська зазначає, що «серед фундаментальних знань, які даються сучасній людині у школі та ВНЗ, не було і немає знань психології людини. Люди зі шкільної парти детально вивчають маточки та тичинки, кості скелету і розміщення мускулатури, але не одержують знань про роль та значення для життя людини волі і розуму, не знають законів формування групи, спільності і тим більше життя людини... недовершеність системи освітнєполягає у тому, – пише цей же автор, – що на дитину обрушується лавина готових знань, а її допитливість... її потреба у мисленні... пригнічується».

Як вважає В.Т. Наніванська, найстрашніше, що відбулося за цей період, – це деформація людини, яка виявляється на різних рівнях (у міжособистісних стосунках, у кризі інституту сім'ї, у ставленні до дітей, літніх людей та інвалідів, до природи, історії, культури, праці), тому освіта, подібно до природного середовища, має розвиватися природним чином.

Виділяється багато можливих причин виникнення глобальної освітньої кризи. Наприклад, можна говорити про розвиток філософії освіти, ядром якої постала механістично-детерміністська наукова картина світу, що склалася в XVI – XIX століттях. На ідеалах класичної науки було зведено будівлю сучасної педагогіки. На основі цих ідеалів сформувалася класична модель освіти, відповідно до якої «основними параметрами процесу навчання в сьогоdnішній школі, що визначають спосіб його регламентації, є: 1. Класно-урочна форма організації занять; 2. Наочний принцип організації змісту навчання; 3. Рівень знань, умінь і навичок як основна форма завдання продукту навчання і контролю за ходом процесу навчання».

Класична модель освіти сьогодні фактично вичерпала себе, оскільки не відповідає вимогам, що пред'являються до школи і освіти сучасним суспільством і виробництвом. Таким чином, як вважається, слід шукати новий комплекс педагогічних і філософських ідей, що створюють інтелектуальну основу для сучасної школи. Як вважає Ю.Е. Краснов, гостро затребувана зміна всієї цілісності сцієнтистсько-школярської освітньої парадигми-практики. Відтак, ми маємо говорити не про те, щоб навести порядок і налагодити роботу наявних механізмів соціалізації і трансляції культури. Навпаки, ми сьогодні знаходимося в ситуації зміни самої парадигми освіти.

Необхідна розробка освітньої парадигми-практики, здатної стати чинником, що виводить цивілізацію з кризи і забезпечує досягнення цілого комплексу завдань в гуманітарній і соціально-економічній сферах людського суспільства.

Зміна освітньої парадигми, на думку Х.Г. Тхагапсоева, передбачає переосмислення і трансформацію усіх аспектів освіти як системи (освіта тут розуміється: як підсистема культури і універсальна форма діяльності; як механізм соціокультурогенезу та соціокультурний інститут; як інституційна система і особлива реальність становлення-розвитку, самореалізації індивіда). Нова освітня парадигма постає своєрідною метою освітньої системи, а мета освіти при цьому зосереджується на поєднанні індивідуального та соціального аспектів людського розвитку.

Відтак, однією з умов переходу цивілізації в режим «стійкого розвитку» є зміна освітньої парадигми. З іншого боку, можна обґрунтувати зростання ролі сфери освіти як ключового чинника стратегічної безпеки країни в умовах постіндустріального інформаційного суспільства.

Загалом, вихід з кризового стану більшість дослідників вбачають в інтеграційних процесах, що мають забезпечити сходження освіти на рівень нової системної складності. Так, «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» констатує, що розвиток освіти є стратегічним ресурсом подолання кризових процесів, покращення людського життя, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності

української держави на міжнародній арені. Освіта й наука є найголовнішими умовами утвердження України на світовому ринку високих технологій.

ЛИТОВЧЕНКО Віктор Петрович

ОСВІТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розробка стратегії використання телекомунікаційних технологій у навчанні є одним з важливих завдань модернізації системи освіти у цілому. У зв'язку з цим актуальна проблема оновлення змісту вузівської освіти й підготовки педагогічних кадрів, здатних ефективно впроваджувати ці технології, а також проблема організації навчального процесу з використанням мультимедіа.

В сучасному світі Інтернет та комп'ютерні технології стали невід'ємною складовою не тільки повсякденного життя, а й освітнього процесу загалом. Студенти сприймають комп'ютерні технології з набагато більшою цікавістю і позитивом, ніж звичайні підручники та посібники. Це зумовлює розгляд освіти як способу формування особистості в інформаційному суспільстві. У зв'язку з цим, сьогодні актуалізується увага науковців щодо дослідження медіа-освіти. Вона покликана екстараполювати в соціум знання і вміння, необхідних людині для повноцінного сприйняття та аналізу медіа-текстів, для соціокультурного розвитку творчої особистості.

Освіта все більше використовує різного роду мережі: радіотелефонні, телевізійні, комп'ютерні, вступаючи у новий вимір. На зміну традиційним підходам в освіті, наукову основу яких складали, в основному, дидактика і педагогіка, приходять парадигми ноосферної, інноваційної, синергетичної освіти. Збільшені обсяги візуальної інформації, формування на її основі сучасного «знання» є умовами існування багатьох сучасних вищих навчальних закладів. Ризик «витіснення» людського суб'єкта штучним інтелектом під час продукування «академічного знання» обговорюють як викладачі, так і студенти вищих навчальних закладів. Під сумнів ставлять евристичну цінність знання, його істинність, оскільки в цьому контексті вищий навчальний заклад вбачається певною «фабрикою симулякрів істини», в якій студент здобуває лише «порожні знаки» без чітко фіксованого денотата, а наука та її «оплот» - вищий навчальний заклад - ризикують опинитися в пастці «профанованого знання».

Хочемо ми того чи ні, але телекомунікаційні технології безпосередньо, або опосередковано здійснюють активний вплив на процес навчання і виховання учня, оскільки змінюють схему передавання знань і методів навчання. Разом з тим упровадження телекомунікаційних технологій в систему освіти не тільки має вплив на освітні технології, але і вводить у процес освіти нові. Вони пов'язані із застосуванням комп'ютерів і телекомунікацій, спеціального устаткування, програмних і апаратних засобів, систем обробки інформації, зі створенням нових засобів навчання і збереження знань, до яких відносяться електронні підручники і мультимедіа; електронні бібліотеки й архіви, глобальній локальній освітній мережі; інформаційно-пошуковій інформаційно-довідковій системі тощо.

Студентська пошуково-дослідницька робота надає можливість використовувати потужні інформаційні ресурси Інтернет для пошуку певних відомостей при виконанні творчих завдань з предмету. Організуючи пошукову роботу в мережі треба пам'ятати, що в Інтернет немає ніякого централізованого каталогу ресурсів, який би міг скеровувати пошук. Використання кількох пошукових машин, знання основних типів ресурсів мережі та особливостей доступу до них, правильно надані запити є необхідною умовою для успішного проведення пошуку.

Комп'ютерна комунікація як інтегруючий засіб, що забезпечує реалізацію навчально-виховного процесу, створює умови, які дозволяють використовувати нові інформаційні технології в процесі навчання, навчитися кваліфіковано користуватися новітніми технічними засобами і програмними продуктами, придбати навички сучасних способів обробки інформації. Застосування інформаційних комунікаційних технологій у процесі навчання, безсумнівно, викликає у студентів підвищений інтерес і підсилює мотивацію навчання. Їх використання створює можливості доступу до свіжої інформації, здійснення «діалогу» з

джерелом знань, заощаджує час. Поєднання кольору, мультиплікації, музики, звукового мовлення, динамічних моделей тощо розширює можливості подання навчальної інформації.

Застосування телекомунікаційних технологій дає можливість створити якісно нове інформаційне освітнє середовище, поза кордонами, з можливістю побудови глобальної системи дистанційного навчання. Одним з пріоритетних напрямів у цій галузі без сумніву має стати широке впровадження електронних технологій у навчальний процес, кінцевим продуктом якого може стати телекомунікаційний проект, тому що він являє собою відносно закінчений комплекс діяльності (навчально-пізнавальної, дослідницької, творчої або ігрової), організованої на основі комп'ютерної телекомунікації. У ході даного виду роботи передбачається повне вивчення матеріалу з тієї чи іншої теми з використанням різного роду впливів.

С.І. Стрілець пропонує наступну типологію телекомунікаційних проектів: фото- та телекомунікаційні проекти (навчальні проекти, спрямовані на оволодіння фаховим матеріалом і на формування ключових компетенцій; гуманітарні проекти, націлені на літературні та мовні дослідження); культурологічні (країнознавчі телекомунікаційні проекти: історичні, географічні, природознавчі, етнографічні, політико-економічні, мистецтвознавчі); ігрові (соціальні (учні виконують різні соціальні ролі); ділові (моделювання професійних ситуацій); драматизовані (вивчення літературних творів в ігрових ситуаціях, де учні виступають у ролі персонажів); уявні подорожі (навчання мовним структурам, кліше, специфічним термінів, діалогам, описів, міркувань тощо).

Кожен з даних проектів заслуговує на увагу, адже утворює найрізноманітніший спектр педагогічних ситуацій, що стимулюють вивчення того чи іншого предмета, особливо нормативних і фахових дисциплін. Корисність проектів у тому, що він корисний і в шкільній початковій освіті й при підготовці сучасних магістрів. Їх відрізняє лише ступінь складності. Рушієм всього стає мотиваційний інтерес, адже кожен учасник стає головною дійовою особою, прагне досягти найліпшого результату.

Таким чином, використання телекомунікаційних технологій у навчальному процесі вищого навчального закладу є однією з найпріоритетних завдань сучасної освіти. Впровадження телекомунікаційних технологій може бути більш ефективним, якщо у сучасного викладача будуть сформовані теоретичні уявлення про можливості мультимедіа-технологій та методики формування на їх основі ситуацій, в яких студент зможе відпрацьовувати навички діяльності, що визначаються його професійною компетенцією. Рационально дібрані шляхи та підходи до побудови методичної системи навчання з використання мультимедіа є ефективним і дозволяє забезпечити навчання студентів універсальними засобами для формування ключових умінь та навичок.

Література:

1. Алфьорова З.І. Модернізація фахової медіаосвіти під впливом новітніх тенденцій розвитку (факультет кіно-, телемистецтва ХДАК / З.І. Алфьорова// Культура України. – Вип. 46. 2014. – С. 189-196.

2. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін. / за заг. ред. О. М. Пехоти. - К.: А.С.К., 2002. - С. 164–165.

3. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. / О. М. Пехота та ін. / за ред. І.А. Зязюна, О.М. Пехоти. - К.: Вид-во А.С.К., 2003. – 240 с.

4. Сисоєва С.О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / С.О. Сисоєва. - Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.

5. Стрілець С.І. Індивідуалізація змісту освіти та інтенсифікація процесу навчання на основі сучасних освітніх технологій / С.І. Стрілець // Вісник чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2014. - Вип. 118 (2). - С.217-221.

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Філософський аналіз освітнього потенціалу культурної політики обумовлений складною динамікою соціокультурних процесів сьогодення. Адже науково-технічний і соціальний потенціал України залежить від людського розвитку, а тому пріоритетом для країни є становлення освіти як процесу формування «соціального капіталу» (П. Бурд'є). Його формування на порозі третього тисячоліття не може більше бути стихійним процесом, а має стати стратегією розвитку культурної політики. В усіх сферах життєдіяльності людини і суспільства ХХІ століття ставить принципово інноваційні завдання. Тому перед людиною, а значить і перед освітою – інституцією культури, що формує людину, постають небачені раніше вимоги, але в той самий час створюються для них і нові перспективи. З цим пов'язані спроби сучасних мислителів і освітян, соціологів і політологів, філософів та науковців узагальнити основні загальноцивілізаційні тенденції, які будуть суттєво впливати на майбутнє і якими визначаються ті історичні виклики, яким має відповідати сучасна людина і освіта.

Серед таких загальносвітових тенденцій виділяють глобалізаційний тип інтеграції світової спільноти, яка, елімінуючи межі та кордони, невпинно крокує до утворення єдиного економічного та інформаційного простору, до зміцнення взаємозалежності соціально-економічних систем і суспільних відносин різних країн світу, укриваючи конкуренцію між державами; до переходу людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, які визначаються рівнем людського розвитку в країні, станом її наукового потенціалу.

Вітчизняна освіта більш зумовлена локально-історичним типом розвитку та підготовки спеціалістів вузького профілю, завдання яких полягає в тому, щоб бути конкурентоспроможними на відповідному сегменті ринку праці. Постсучасна культура все більш вимагає контролю над людинотворчим потенціалом освіти, а, отже, освітні стратегії культурної політики стають пріоритетним завданням розвитку сучасної теорії та філософії освіти. Оскільки лише самоусвідомлення умов та стратегій соціалізації є умовою подальшого розвитку людства. Теоретичним підґрунтям зазначеного процесу має стати обґрунтування освітніх стратегій культурної політики в умовах глобалізації.

Розробка освітньої проблематики культурної політики також є актуальною з огляду на орієнтацію нашої держави на інтеграцію до європейської системи освіти. Інтеграційні процеси зумовлюють необхідність імплементації міжнародних освітніх стандартів у структуру вітчизняної освіти, зокрема приведення правових актів України з питань культури та освіти у відповідність міжнародним вимогам.

Основними сучасними тенденціями, що визначають розвиток світового освітнього процесу в період глобалізації є, по-перше, прискорення темпів розвитку суспільства і, як наслідок, необхідність підготовки людей до життя в умовах, що швидко змінюються. По-друге, перехід до постіндустріального суспільства, розширення масштабів міжкультурної взаємодії ставить перед освітою завдання формування у молоді навичок комунікабельності й толерантності. По-третє, існування глобальних проблем людства, вирішення яких можливе за умови спільного міжнародного співробітництва, вимагає формування у молодого покоління сучасного планетарного стилю мислення. Важливо враховувати також процеси демократизації суспільного життя, тенденції розширення можливостей політичного та соціального вибору громадян України, що вимагають підвищення рівня підготовленості людини до відповідного вибору. Крім цього, розвиток економіки, зростання конкуренції, скорочення сфери некваліфікованої та малокваліфікованої праці, структурні зміни у сфері зайнятості визначають постійну потребу у підвищенні професійної кваліфікації та перепідготовці працівників, росту їхньої професійної мобільності.

Культурна політика в сфері освіти в глобалізаційний період виходить з критики класичної освіти, що формувалася на засадах просвітницького культу розуму, була зорієнтована на загальновизнані норми, які мали стати її результатом. Радикальний релятивізм постмодерну, заперечує легітимність будь-яких норм та правил. Універсалістські прагнення

освіти взагалі, а не лише класичної освіти, оголошуються тоталітарними. Відповідно перед освітою як стратегією культурної політики стоять наступні завдання: формування таких ціннісних складових світогляду людини, як планетарна свідомість, що не заперечують стратегії національного розвитку; психолого-педагогічне проектування; соціалізація учнів, теорія людського потенціалу тощо. При тому що головні акценти та сучасні реформаційні підходи в царині освіти стосуються вирішення таких проблем як вдосконалення вміння навчатися, виховання творчої особистості на основі гуманістичних цінностей, адаптація особистості до сучасних вимог, формування здорового способу життя тощо. Однак терміни, які широко використовуються у зв'язку з реформаційними процесами, часто лишаються не до кінця проясненими. Точніше, не в повній мірі усвідомлюється їхнє сутнісне значення та можливі наслідки їхнього застосування на вітчизняних освітянських теренах.

Українські реалії культурної політики в області освіти мають наступну конкретизацію: подолання кризи культурної ідентичності, вимоги створення безперервної системи освіти, фундаменталізації знань, оволодіння науковими, інформаційними і комунікаційними інноваціями, зменшення ступеню соціальної стратифікації, екологізація суспільної свідомості. Саме ці пріоритети є відповіддю національної освітньої політики на виклики глобалізації.

НІКОЛАЄНКО Станіслав Миколайович **ОСВІТА І ФІЛОСОФІЯ – ДВІ КВІТКИ НА ОДНОМУ СТЕБЛІ**

Кожна епоха, кожне суспільство, кожна культура своєрідно тлумачать поняття і сутність освіти. Це значною мірою залежить від менталітету суспільства, який не лише впливає на освітньо-виховну доктрину, але й сам змінюється під її впливом. Освіта та її філософське осмислення стають центром, ареною боротьби світоглядів і ціннісних установок. Очевидно, що така боротьба - норма життя будь-якого суспільства, де цивілізованість і культурність цієї боротьби є показником цивілізованості самого суспільства. Зацікавленість філософії проблемами освіти визначається самою долею філософії, її минулим і майбутнім. Філософське осмислення освіти – це логічне продовження осмислення філософією самої себе на певному етапі свого розвитку.

Всі суспільства, як давні, так і сучасні, намагалися розв'язати проблеми освіти. Очевидно, що всі діти народжуються, не вміючи ні читати, ні писати, не знаючи правил і норм того суспільства, тієї культури, в полі тяжіння яких вони перебувають. Але в процесі соціалізації вони набувають цих навичок та починають діяти у культурно-прийнятний спосіб. Деякі навчаються краще за інших, тим самим набувають конкурентної переваги, а освіта перетворюється на механізм «соціального сортування». Освіта у будь-якому суспільстві виступає символічним капіталом, який за певних умов можна обміняти на матеріальні та соціальні блага.

Сьогодні все більше бізнес-лідерів, політиків і педагогів підтримують ідею, що студентам для життєвого успіху необхідні «навички XXI століття». Видається, що ми живемо за часів настільки революційних, що вони вимагають абсолютно нових здатностей. Але насправді навички, які потрібні студентам в XXI столітті, не нові. Наприклад, критичне мислення і здатність до вирішення проблем були компонентами прогресу людства протягом всієї історії, починаючи від розробки ранніх інструментів, розвитку сільського господарства, винаходу вакцин до дослідження суші та моря. Такі навички як інформаційна грамотність і глобальна поінформованість також не нові, принаймні не серед еліт у різних суспільствах. Необхідність оволодіння різними видами знань, починаючи фактами і закінчуючи комплексним аналізом, теж виникла не сьогодні. У «Державі» Платон писав про різні рівні інтелекту. Можливо, на той час це вважалося «навичками IV-го століття до нової ери»?

Новим є те, що в контексті глобалізаційних процесів сучасності колективний та індивідуальний успіх залежать від наявності таких навичок у більшості людей. Однак на сьогоднішній день як в Україні, так і за кордоном навчання таким навичкам - скоріше питання несподіваної удачі, ніж мета освітньої системи. Якщо ми хочемо створити справедливішу й ефективнішу систему державної освіти, навички, які були перевагою небагатьох обраних,

повинні стати універсальними. Навички критичного мислення, здатність до вирішення проблем, відкритість, інтелектуальну мужність, інтегрованість особистості, відповідальність, вміння аналізувати і синтезувати формує філософія. Саме тому нагальною потребою є впровадження нових навчальних курсів і спецкурсів з філософських дисциплін в усіх вищих навчальних закладах України.

Як підкреслював Дж. Серл, «філософія є найважливішим предметом, тому що всі інші предмети мають сенс тільки відносно їх філософських імплікацій» [1]. Кожне питання має в своїй основі філософську перспективу.

Світові загрози, такі як конфлікт і крах держави, безробіття, зміна клімату, екологічна криза, вимагають негайних дій, неможливих без критичного мислення, і повинні аналізуватися в контексті філософії. Найбільша цінність філософії полягає в тому, що вона вчить не що думати, а як думати. Навички, які вона відточує, - здатність аналізувати, ставити під сумнів ортодоксальні погляди, ясно і чітко висловлювати свої погляди. А здатність ставити питання і аргументовано відповідати на них і є сутністю освіти.

Вивчаючи філософію, люди стають вільними від зовнішнього впливу і доходять власних висновків, надаючи відповідь на складні питання життя і розвиваючи свою власну систему цінностей. У постмодерну добу невизначеності, коли сьогодення вузькоспеціалізована освіта може призвести до перенасичення ринку праці, слова «сміливість мати власну думку» повинні стати гаслом, прикріпленим до стін навчальних аудиторій університетів і кадрових агентств.

Освіта і філософія дуже тісно пов'язані - це дві сторони однієї медалі. Філософія окреслює цілі та ідеали. Освіта є динамічним проявом філософії, активним аспектом і практичним засобом реалізації ідеалів життя. Освіта - це священна необхідність життя, як з біологічної, так і з соціологічної точки зору. Отже, система освіти і виховання з філософією як її ядром є найбільш значущим фактором суспільного відтворення: від неї залежить як якість майбутніх поколінь, так і життєздатність, ефективність майбутнього розвитку самого суспільства. Як зазначав Платон, саме виховання в повній мірі забезпечує ясно виражений результат: або Благо, або його протилежність.

Література

1. Searle, J. Why is philosophy important / J. Searle - [Online], available at: <https://www.youtube.com/watch?v=rgQMK9Ufi1c> (Accessed March, 10, 2017)

ПАВЛОВ Валерій Лук'янович ПРО СПЕЦИФІКУ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ В ТЕХНІЧНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Належний рівень культури індивіда, світоглядної передусім, неможливий без засвоєння знань про базові, фундаментальні філософські питання і проблеми. Чим ширшим і глибшим є обсяг цих знань, тим продуктивнішою стає здатність людини до критичної рефлексії щодо основ власної і суспільної життєдіяльності, архетипів культури, політичних та інших стратегій, оціночних суджень, пізнавальних парадигм. Філософія формує унікальні здібності — фіксувати у довідці та особистому бутті феномен загального, творчо осмислювати світ і своє місце у ньому, піддавати сумніву те, що є усталеним, звичним, підніматись у свідомості над плином чуттєвості і буденності, співвідносити суще і належне. Зміст філософії і висока теоретичність — дві складові, які роблять її унікальною формою духовно-практичного освоєння дійсності, що існує не одне тисячоліття і здійснює могутній вплив на розвиток цивілізації. Філософська освіта — професійна, на рівні хоббі або як обов'язковий компонент підготовки фахівців у навчальних закладах — давно стала невід'ємною складовою процесу соціалізації величезної кількості молодих людей. На превеликий жаль, це і досі не завжди розуміють чиновники, від вольового рішення яких залежить перелік і обсяг дисциплін, що викладаються в університетах

Вивчення студентами філософії у вищих навчальних закладах, технічних в тому числі, зумовлюється низкою чинників, два з яких є основними, — специфіка закладу та обсяг годин,

що виділяється на даний предмет. Чинник перший найбільш рельєфно заявляє про себе в так званій профілізації курсу, тобто кореляції філософської тематики з фундаментальними положеннями дисциплін фахового спрямування. Чинник другий жорстко обмежує обсяг матеріалу, який може бути запропонований студентам для засвоєння. Якщо згадати про стійку тенденцію зменшення впродовж останніх років частки аудиторних занять і збільшення долі самостійної роботи студентів в освітньому просторі, стає зрозумілим, що у вищих технічних закладах нашої держави склалась не краща ситуація для освоєння філософії. Особливого слова у цьому контексті заслуговує історико-філософська проблематика, яка у всі часи була полем творчих дискусій і водночас благодатною основою розвитку теоретичного мислення та формування світоглядної культури.

У зв'язку з тим, що в Україні постійно змінюються нормативні документи, що регламентують освітній процес в університетах, відмінюються одні і вводяться інші кваліфікаційні вимоги до випускників, відсутні сталі освітньо-професійні програми підготовки фахівців з великої кількості напрямів і спеціальностей, викладання філософії студентам віддано, по великому рахунку, майже повністю в руки суб'єктивного чинника — викладача, кафедри, деканату, вченої ради вузу і т. д. Ні в якому разі не принижуючи його роль в організації і здійсненні навчального процесу, відмічу, що такий підхід своїм наслідком має велику строкатість навчальних програм з філософії. Проявляється це як на рівні факультетів в межах одного і того ж закладу освіти, так і на рівні вузів. Дуже часто навчальні програми, за якими викладається філософія, не просто суттєво розрізняються, а є абсолютно не схожими. Особливо це відчувається на вступних іспитах з філософії до аспірантури, коли екзамнуються випускники різних факультетів та навчальних закладів. Дуже специфічно у цій площині представлено співвідношення філософської теорії та історії філософії. Воно проявляється, як правило, у двох крайнощах: максимум історії філософії при мінімумі теорії; максимум теорії при мінімумі історії філософії. Ситуація «п'ятдесят на п'ятдесят» також не спасає справу. Який же вихід?

На мій погляд, ми маємо справу з явищем, що давно набуло статусу проблеми. Вербально її можна сформулювати так: «В якому обсязі та змісті в навчальному курсі з філософії має бути присутня історія філософії?». Педагогічна практика, особиста в тому числі, свідчить, що студенти, особливо технічних навчальних закладів, без особливого ентузіазму сприймають історико-філософський матеріал. Зважаючи на специфіку їх фахової підготовки і відсутність належного рівня філософської культури, юнакам і дівчатам важко зрозуміти доцільність розгляду питань про чуттєві першооснови світу, спосіб існування універсалій, апіорні форми пізнання та багато-багато інших. Ще в більшій мірі це стосується власне філософських поглядів конкретних мислителів.

Кожен викладач філософії прекрасно знає, що історико-філософський матеріал є глибинною базою філософії і завдяки його освоєнню у людини розвивається теоретичне мислення, формується здатність до проведення історичних паралелей, пошуку спільного там, де на перший погляд існує лише відмінність, здатність до продукування конструктивних ідей, розробки нових світоглядних і пізнавальних парадигм. Пояснювати це щоразу студентам не так легко, до того ж на викладача завжди «давить» чинник часу. Що ж робити?

Переконаний, що одним із найбільш вдалих виходів з цієї ситуації є послідовне проведення на заняттях з філософії наступного принципу: викладати не чисто історико-філософські теми, а звертатись до них в тій мірі, в якій вони мають вихід на проблеми загальнофілософського звучання, філософські ж персоналії розглядати в контексті їх ролі у формуванні відповідних напрямів, течій чи шкіл. Такий підхід дає можливість зберегти наступність філософських ідей, поглядів, теорій, показати місце і роль конкретних мислителів в історико-філософському процесі, позбавляє заняття надмірної академічності та «нецікавого матеріалу», дає можливість вільно оперувати обсягом годин, відведених на вивчення філософії. Тобто розмова з площини «історія філософії чи теорія філософії» переводиться в інший ракурс «історія філософії і теорія філософії водночас». Робити це нелегко, але потрібно.

РАДЧЕНКО Світлана Григорівна

**МОЖЛИВОСТІ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ
ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ СТУДЕНТА ВНЗ**

В усі часи набуття вищої освіти вирішувало питання розвитку професійної індивідуальності студента. В теперішній час це життя питання набуває особливої гостроти, стає вагомю частиною філософії освіти XXI ст.

Професійна індивідуальність характеризується самореалізацією суб'єкта в професійній діяльності і можлива лише за умови професійного, особистісного і творчого саморозвитку. Мотивація до постійного розвитку, саморозвитку та рефлексія навчальної діяльності повинна мати систематичний та узгоджений характер і бути закладеною в середній школі та остаточно сформуватися у вищому навчальному закладі, в спеціально організованому навчальному просторі. Такий простір повинен бути мобільним, відповідати сучасним вимогам та забезпечувати високий рівень підготовки фахівця і формування особистості, здатної до прийняття соціально-відповідальних рішень в умовах відкритого суспільства, готових до інноваційного кар'єрного просування та професійного зростання.

Питання пов'язані з якісною та сучасною зміною змісту освіти, його методів, форм та засобів є, на сьогодні, основною темою обговорення в різних форматах на світовому та вітчизняному освітянському просторі із залученням науковців, викладачів, державних діячів, суспільних лідерів та студентства. Одним з критеріїв підвищення якості системи освіти виділяють швидкість оновлення знань та технологій. Очевидно, що SMART-технології в такому процесі мають провідну позицію. Середовище SMART-освіти це конвергенція інтерактивних технологій (ІТК) та інфраструктури Інтернету (злиття on-line розподілу програмного забезпечення і контенту у формі мульти-медіа). Ключові аспекти сучасної SMART-освіти – це створення гнучкого та відкритого середовища навчання: використання гаджетів, відкритих освітянських ресурсів, системи управління. Основною причиною актуальності впровадження SMART-навчання є необхідність удосконалення існуючої системи навчання у відповідь з новими вимогами SMART-економіки і SMART-суспільства. Основним напрямком введення SMART-навчання є формування інформаційно-комунікаційної і технологічної компетентності студентів та педагогів в електронному середовищі. З впровадженням SMART-навчання можливе створення умов для реалізації проголошеного ЮНЕСКО основного принципу освіти XXI століття «освіта для всіх» та «освіта крізь життя» – «LifeLongLearhind (LLL)» SMART-навчання дає можливість підвищити можливості освіти студентів та педагогів «завжди, всюди та в будь-який час». Така форма дає можливість самостійно розвивати траєкторію професійного зростання, прирівнює рівень освіти в різних регіонах країни та відкриває шлях в міжнародний освітянський простір.

SMART-навчання – це гнучке навчання, з наявністю різноманітних джерел, максимального різноманіття мульти-медіа, здатне швидко й просто налаштуватися під рівень та потреби слухача за допомогою мобільних пристроїв. Використання мульти-медійних презентацій, створення в програмних продуктах Microsoft PowerPoint або Macromedia Flash вже стали звичними. Нова форма подання інформації за допомогою ІТК (інтерактивна дошка, мультимедійні проектори, управляючий ноутбук) дозволяє реалізувати унікальні можливості поєднання інформаційних технологій та традиційних методів організації учбової діяльності. З їх допомогою можна працювати практично з будь-яким програмним забезпеченням і одночасно реалізовувати різні прийоми індивідуальної, колективної, публічної роботи студентів. Наприклад, використання SMART-Boards під час лекції робить доступним одночасно: роботу з текстом і зображенням, створення нотатків поверх зображення, збереження зроблених нотатків для передання по електронній пошті, розміщення в Інтернеті або друкування, колективний перегляд Web-сайтів. З'являється можливість в дуже доступній формі викладати складні та абстрактні поняття, зробити учбовий процес більш привабливим і продуктивним, сприяти підвищенню концентрації уваги, сталої мотивації студентів до отримання знань. Нова форма організації учбового процесу вирішує головну ідею – формування професійних компетентностей як результат навчання за рахунок розвитку

практико-орієнтовних дисциплін за допомогою проведення майстер-класів, тренінгів, вебінарів, взаємодії з потенційними роботодавцями з вибраних тем навчання, створення професійних співтовариств.

Впровадження SMART-технологій в сферу освіти має беззаперечні переваги для суб'єктів освітньої діяльності. Трансформує стару репродуктивну схему передання знань до нової креативної форми навчання з використанням інноваційних методів, форм і засобів. SMART-технології розширюють діапазон для формування професійної індивідуальності студентів, сприяють підвищенню якості та інтенсивності навчання так як мають беззаперечні переваги: наявність більшого діапазону джерел інформації; розширення технічних можливостей; підтримка будь-яких освітніх сервісів; збільшення об'єму самостійної індивідуальної та групової роботи; мобільність навчання; збільшення кількості творчих та дослідницьких проєктів; індивідуалізація освітніх траєкторій; оперативний зворотній зв'язок з викладачами та іншими студентами; можливість розвитку і самореалізації; отримання необхідної інформації незалежно від місця знаходження; можливість почати навчання з будь-якого моменту в залежності від підготовки.

Література:

1. Від смарт-технологій – до старт-освіти і смарт-суспільства. Програма академічних обмінів ім. Фулбрайта в Україні. Режим доступу: www.fulbright.org.ua/uk/news/163smart
2. Днепровская Н.В. Ключевые понятия концепции смарт-образования. Режим доступу: ukros.ru/wp-content/uploads/2015/08/Днепровская/doc
3. Про впровадження пілотного проєкту «Leavning-SMART-навчання» – Освіта.ua. Режим доступу: document.ua/pro-vprovadhenja-pilotnogo-proekty-leavning-smart-navchannja
4. Семенихіна О.В. Нові парадигми у сфері освіти в умовах переходу до SMART-суспільства. Режим доступу: nvd.luduniv.edu.ua/archive/NN23/13sovpds.pdf
5. Тихомиро В.П., Тихомирова Н.В. SMART-education: новий підхід к розвитку образования. Режим доступа: www.elearningpro.ru/forum/topics/smart-education

РИЖЕНКО Анатолій Сергійович

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

В умовах сьогодення розробка концепції освітнього менеджменту є надзвичайно актуальною. Вона передбачає визначення головних організаційно-управлінських проблем, що постали перед сучасною освітою у зв'язку з її реформуванням. Потрібно вказати, що концепція освітнього менеджменту має базуватися на фундаменті національної концепції освіти, яка б включала до себе чітку стратегію і тактику її реформування, чітке розуміння як сьогочасних потреб і реалій українського суспільства, так і перспектив його розвитку у світі, що стрімко змінюється і глобалізується, адекватне розуміння нових вимог суспільства знань. Нова концепція освітнього менеджменту має також інтегрувати відповідний міжнародний досвід у даній царині. До найважливіших напрямків розвитку освітнього менеджменту можна віднести: фінансову і управлінську децентралізацію освітньої системи, яка передбачає органічне поєднання централізованого та самоврядного управління галуззю з широким залученням недержавних організацій; виникнення і розвиток недержавних освітніх інституцій (міжнародних, приватних, громадських, церковних тощо); якісне оновлення змісту освітніх програм; зростання еластичності та гнучкості системи освіти; розширення системи освіти для дорослих; зростання більшої доступності, розширення можливості вибору майбутньої професії в системі середньої і вищої школи [2, с. 50-51].

Фундаментальний Оксфордський словник англійської мови наводить чотири значення слова «менеджмент»: 1) спосіб (манера) спілкування з людьми; 2) мистецтво управління; 3) специфічні здібності і адміністративні навички; 4) орган управління, адміністративна одиниця. В інших джерелах «менеджмент» визначають як наукову дисципліну, що висвітлює проблеми управління, вивчає техніко-організаційні і соціальні аспекти управління суспільним виробництвом.

З філософсько-освітньої точки зору, менеджмент – це система планування, організації, мотивації й контролю, яка необхідна для досягнення цілей наукової спільноти, організації чи об'єднання людей. Як наука менеджмент спрямовує свою увагу на виявлення умов, при яких загальна робота людей стає ефективнішою й кориснішою [2].

Особливим складовим елементом менеджменту є освітній менеджмент. Менеджмент освіти - наука про особливості прояву виробничих відносин та специфіку дії економічних законів у сфері освітньої діяльності. Функції менеджменту освіти: забезпечення економічної оцінки та наукового планування освіти; визначення економічної ефективності підготовки кваліфікованих кадрів; економічне та моральне стимулювання працівників освіти; планування (стратегічне та поточне); організація роботи закладу освіти; керівництво закладами освіти; контроль за роботою закладів освіти [1].

Основні цілі педагогічного менеджменту визначаються як: - ефективно і планомірно використання сил, засобів і часу всіх працівників навчального закладу й учнів; - визначення відповідності діяльності менеджерів освітнього процесу середніх навчальних закладів конкретним цілям і реальним планам соціально-економічного і духовного розвитку суспільства; - повнота, порівняльність, несуперечність, взаємозв'язок, конкретність і реальність певних цілей і їхня співвідпорядкованість головній меті – вихованню, навчанню і розвитку людини як вільної, відповідальної і творчої особистості, формуванню в ній готовності до праці, активної життєвої позиції, наукового світогляду.

Цілі виражають сутність першого системоутворюючого фактора, педагогічного менеджменту як діяльнісної педагогічної системи. Його можна назвати цільовим чи проектувальним. Другим – комунікативний, що включає в себе стиль взаємин педагога й учнів (перший рівень управління), директора середнього навчального закладу і викладачів (другий рівень управління) і так далі. Цей фактор, як правило, розглядається при характеристиці особистості викладача як суб'єкта менеджменту учбово-пізнавального процесу. Третій – змістовно-організаційний (змістова сторона педагогічного менеджменту), реалізується на основі визначених принципів і методів. Четвертий системоутворюючий фактор – аналітико-результативний. Усі структурні і функціональні компоненти, а також системоутворюючі фактори діяльнісної системи, взаємозалежні з конкретними функціями педагогічного менеджменту. Функціонування, розвиток і саморозвиток освітнього процесу як педагогічної системи – головна умова його існування [3].

М.Гринькова і О.Штепа виділяють наступні філософсько-методологічні принципи освітнього менеджменту: принцип актуальності змісту менеджменту, принцип ефективності менеджменту ВНЗ, принцип систематичності та послідовності технологій освітнього менеджменту, принцип цілісності управління технологіями менеджменту освіти, принцип раціональності управління технологіями в сфері освіти, принцип партнерського характеру взаємин між суб'єктами управління [1].

Таким чином, сучасна філософія освітнього менеджменту базується, з одного боку, на гуманістичній і особистісно-орієнтованій парадигмі, яка пов'язана з процесом демократизації і децентралізації освіти, і з іншого, на філософії постіндустріального суспільства і глобалізації, що відображається у впровадженні ринкових механізмів у системі освіти, прагненні освітніх установ до конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг («філософія бізнесу і управління») і лібералізації системи освіти в напрямку її «комерціалізації». Зняття цього протиріччя є основним завданням концепції сучасного освітнього менеджменту.

Література:

1. Гринькова М.В. Менеджмент в освіті / М.В. Гринькова, О.Г. Штепа. – Полтава-2003. – 73 с.
2. Кондратьєва А.В. Філософія освітнього менеджменту / А. В. Кондратьєва // Грані. – 2014. – № 4. – С. 50-53.
3. Красильникова Г. В. Професійна педагогіка. // Електронний ресурс: [Режим доступу: http://bookdn.com/book_303.html]

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ОСВІТНІХ РЕФОРМ

Процес гуманізації освіти визначає основний напрям її розвитку у сучасному суспільстві. Особливе значення розвиток гуманістичних орієнтирів освіти має для нашого суспільства, яке щойно позбавилося авторитарного соціального устрою і ще багато в чому сповідує його принципи та ідеали. ХХІ століття підносить роль освіти як одного з провідних чинників світової динаміки. В таких умовах розуміння конкретних завдань, які стоять перед нашою освітою в контексті демократичної модернізації нашої країни є необхідною умовою успішного здійснення як освітянських, так і загальносистемних реформ.

Глобалізаційні процеси вимагають від сучасної людини професійної компетентності, критичного мислення, високої мобільності й здатності до адаптації до сучасних умов життя, що актуалізує модернізацію освітньої галузі, оновлення всіх її ланок, приведення системи освіти у відповідність до європейських стандартів. Розкриття інтеграційних процесів в освіті на новій мережевій основі, що досягає інфраструктури національного рівня, зумовлює необхідність переходу від інформаційно-технологічної парадигми та комунікативного бачення освіти до формування її мережевої парадигми з ознаками соціально-інституційної інтегративності та дистанційності як виразу соціальної взаємодії, антропософійної спрямованості інформаційно-освітнього середовища, мережовості як способу соціального та соціокультурного буття, нового погляду на мережу як поліонтологічну поліструктурну соціоінтегративну систему, що функціонує на різних рівнях – соціальної взаємодії організацій та установ; національно-інтегрованої інфраструктурності, що об'єднує різні центри, різні регіони й території в єдине мережеве середовище; соціальної та цивілізаційної взаємодії при входженні національних дослідницьких та освітніх мереж до європейського освітнього простору і трансконтинентальної взаємодії, що відкриває цивілізаційну багатомірність сучасного світу. Центром цієї парадигми є освіта, що розвивається як відповідь на виклики цивілізації і, одночасно, – як відповідь на потреби людини знайти своє місце та можливості самореалізації у новому глобальному просторі.

Освіта, її організація та загальна філософія розвитку, перебувають в епіцентрі дискусій, що розгорнулись нині в світовому інтелектуальному середовищі. Філософія освіти як галузь філософського знання намагається дослідити освіту як соціокультурний феномен, виявити сенс освіти і особливості його прояву в ту чи іншу історичну епоху, визначити специфіку історичних типів освіти, з'ясувати роль світоглядних установок в освіті тощо. Першочерговою задачею освіти є трансляція знань, досвіду і цінностей людської спільноти кожному окремому індивіду в тій мірі, в якій вони необхідні для повноцінного життя. У кожную історичну епоху форми передачі цього досвіду, обсяг і якість знань, ціннісні орієнтири змінюються, але сенс освіти в цілому залишається незмінним.

Розбудова національної системи освіти в сучасних умовах з урахуванням кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів ХХІ століття вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на розв'язанні найбільш гострих проблем, які стримують розвиток, не дають можливості забезпечити нову якість освіти, адекватну нинішній історичній епосі. Сучасні орієнтації індивідів в освітньому просторі спрямовані і на самоактуалізацію особистості. На думку Б. Гершунського, вона можлива за умов, коли людина по-перше, свідомо вірить у своє індивідуальне, неповторне призначення; по-друге, відчуває свої здібності, інтереси, життєві переваги та мотиви поведінки, усвідомлює себе частиною природи, людської спільноти, здатна до дружньої взаємодії з іншими людьми, незалежно від їхніх індивідуальних, світоглядних, ментальних особливостей; по-третє, здатна до цілепокладаючих зусиль, необхідних для повноцінної самореалізації.

Сучасна молодь, вступаючи у самостійне життя, має бути відкритою для пізнання нового протягом усього життя, готовою долати труднощі, відстоювати й захищати власну життєву та наукову позицію, орієнтуватися у множині й різноманітні інформаційних потоків сучасності, бути готовою до плюралістичного розуміння істини, до поліваріантності та релятивізму сучасних наукових концепцій. Це означає, що сучасній людині життєво необхідно володіти

навичками неперервної самоосвіти, постійного самовдосконалення та прагнення самореалізації. Педагогічно-освітній процес здебільшого виявляє базові та формує нові ціннісні орієнтири особистості, тому у педагогічній діяльності дуже важливо керуватися такими світоглядними принципами, які орієнтують людей на творчу самореалізацію, усвідомлення власної планетарно-космічної сутності. Ключовим завданням освіти у ХХІ столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє. Філософія освіти як нова галузь сучасної науки сьогодні знаходиться в «революційному» стані зміни наукових парадигм, має творчий характер і гуманістичні підстави. Її джерелом стає пізнавальний потенціал науки. На думку В.Пазенока, філософія освіти, реалізуючи свій гуманістичний потенціал, покликана у співдружності з іншими соціогуманітарними науками розв'язати цілу низку проблем - від з'ясування своїх теоретичних можливостей впливати на освітні та виховні процеси до визначення головних магістралей «людинотворчості» в реаліях сьогодення та формування конкретних рекомендацій педагогічній та просвітницькій практиці.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сучасна філософія освіти, оновлена стратегія її реформування, вимагають принципово нових наукових досліджень, обґрунтованого та послідовного запровадження передових науково-педагогічних технологій, раціональних і ефективних підходів до організації наукової та інноваційної діяльності у сфері освіти. Важливою проблемою філософії освіти постає виявлення взаємозв'язку тих складних і суперечних процесів, що визначають сутнісні напрями науково-технічного і соціального розвитку людства, з доцільним характером реформування освіти, вибору її цілей і змісту, розробки і використання адекватних педагогічних технологій. Сутність модернізації системи освіти полягає у переході до нової освітньої парадигми, під якою розуміється сукупність принципів, ціннісних настанов і способів організації освітньої діяльності, які визначають кут зору на освіту: її мету, модель та освітній ідеал, адекватний антропологічним та соціокультурним запитам суспільства. ХХІ сторіччя – це сторіччя людини, саме тому філософія освіти – актуальна і витребувана форма знання, в центрі якої креативна людина з усіма багатоманітними потребами й інтересами.

СПОДІН Людмила Анатоліївна

ТВОРЧІСТЬ ЯК ОСНОВА НОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

Сьогодення набуло рис динамічного, нелінійного розвитку, невпинного зростання ролі знання, інтелектуальної власності, високих технологій, постійного оновлення інформація як головного ресурсу. За таких умов проблема творчості як породження нового, раніше не існуючого, стає надзвичайно актуальною. Адже щоб сприймати і розуміти світ у всій повноті і динамізмі потрібно бути відкритою творчою особистістю здатною гнучко підходити до розв'язання численних нестандартних завдань, вміти самостійно мислити, творчо реагувати на постійні зміни. В інформаційному суспільстві «людський потенціал» стає творчим ресурсом, формування якого безпосередньо пов'язане з системою вищої освіти. Невідповідність існуючої освіти викликам часу, ринку праці, інтересам та потребам особи ще більше загострює цю проблему. Виникає соціальне замовлення на нового фахівця як людину з інноваційним творчим мисленням та освіту здатну виконати таке замовлення.

Творчість формується та існує в реальних умовах освітнього закладу. Досліджуючи систему освіти, багато науковців вказують на невідповідність існуючої системи тим концептуальним освітнім ідеям, що формують нову оригінальну філософську парадигму гідну викликам часу. Більшість дослідників трактують поняття освітньої парадигми як основи, базової моделі або стратегії освіти, які сформувалися під впливом сукупності принципів, ціннісних настанов і способів організації освітньої діяльності, згідно із запитами суспільства.

Становлення сучасного філософсько-освітнього дискурсу, що відповідає постнекласичному етапу розвитку освіти, або постнекласичній парадигмі, відбувається під впливом ряду провідних тенденцій методологічного та гносеологічного плюралізму, що визначають ефективність сучасної освіти.

Важливими для розуміння нової парадигми освіти є онтологічні уявлення про відсутність жорсткої структурованості та самовизначеності речей та явищ. Культурно-орієнтований аспект постнекласичної парадигми освіти полягає у спрямуванні мотивації та визначенні моделей культурної активності, де важливим принципом сучасної освіти стає принцип світоглядного і культурного самовизначення особистості. В епістемологічному аспекті характерними рисами постнекласичної парадигми освіти є антропологізація знання та його дискурсивність, що пов'язано з введенням суб'єкта або його характеристик до тлумачення реальності: людина є точкою відліку в будь-якому знанні про світ. І саме знання розуміється не як джерело домінування, а як джерело внутрішньої особистісної трансформації. Мінливість, плинність, суперечливість, різноманітність стають головними характеристиками знання. Відмова від лінійності, репродуктивності в освіті передбачає відмову від «готового» знання на користь пошуку знання, спільного його створення та народження.

Має місце відхід від однозначності у визначенні істини, що передбачає можливість говорити про існування множинності сенсів. Знання набуває рис плюральності, контекстуальності, інтердисциплінарності. Викладені методологічні позиції є основою становлення суб'єкт-суб'єктних, партнерських, стосунків у аудиторії між викладачем і студентом.

Особистісні характеристики, що відповідають постнекласичній парадигмі освіти формуються у креативному освітньому середовищі, провідною метою якого є створення умов максимально сприятливих для самоактуалізації кожного суб'єкта освітнього процесу. Моделлю особистості в новій парадигмі освіти має стати інноваційна людина, основною рисою якої є креативність, а провідною метою навчання – формування в неї власної дослідницької позиції. Вона розглядає оточуючий світ не як сталу, гармонійну структуру, до якої потрібно пристосовуватися, а як сферу пізнавальної та практичної невизначеності, яку потрібно зменшити, як послідовність різноманітних труднощів, що необхідно подолати. Фактори успішного творчого зростання полягають в усвідомленні унікальності кожної особистості, невичерпності можливостей розвитку, пріоритеті внутрішньої свободи для творчого саморозвитку і самореалізації. Система освіти має забезпечити умови, які стимулюють творче ставлення до навчання і відповідальність за результат самих студентів. Метою освіти побудованої за принципом креативності стає пробудження творчої активності студентів, сприяння становленню їхньої самостійності у мисленні та діяльності.

ФІЛОНЕНКО Вікторія Вікторівна

ОСВІТА ХХІ СТОЛІТТЯ В УКРАЇНІ

Освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Зі здобуттям Україною незалежності, з'явилася необхідність у розвитку системи освіти. Станом на сьогодні освіта в Україні досягла високого рівня.

СИСТЕМА ОСВІТИ В УКРАЇНІ

СТРУКТУРА ОСВІТИ		РІВНІ (СТУПЕНІ), ДОКУМЕНТ ПРО ОСВІТУ	ПЕРІОД НАВЧАННЯ (РОКИ, КРЕДИТИ ЄКТС)	ЦИКЛИ ЄПВО
Докторантура		Доктор наук, диплом доктора наук		
Аспірантура		Кандидат наук, диплом кандидата наук	до 3 років	III цикл
Вища освіта	Повна вища освіта	Магістр, диплом магістра	1-2 роки (60-120 кредитів); (1-3 роки за напрямом медицина, ветеринарія)	II цикл

		Спеціаліст, диплом спеціаліста	1-5 роки (60-90 кредитів), 5-6 років за напрямом медицина, ветеринарія (300-360 кредитів))	
	Базова вища освіта	Бакалавр, диплом бакалавра	3–4 роки (180-240 кредитів)(2-3 роки на основі диплома молодшого спеціаліста)	I цикл
	Неповна вища освіта	Молодший спеціаліст, диплом молодшого спеціаліста	2–3 роки (120-180 кредитів)(3-4 роки на основі базової середньої освіти)	короткий циклу I циклу
Молодший баклавр, диплом молодшого бакалавра				
Професійно-технічна освіта		Кваліфікований робітник, диплом	3 роки (на основі базової середньої освіти), 1-1,5 роки (на основі повної середньої освіти)	Доступ до вищої освіти
Загальна середня освіта	Повна загальна середня освіта	атестат	2 роки	
	Базова загальна середня освіта	свідоцтво	5 років	
	Початкова загальна середня освіта		4 роки	
Дошкільна освіта				

До десятки найкращих ВНЗ України входять:

1. Національний університет «Львівська політехніка» –заснований 1844 року як Технічна академія.
2. Львівський національний університет імені Івана Франка- дата заснування 20 січня 1661 року.
3. Національний університет «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) – вищий навчальний заклад в Україні. Заснований 1991 року.
4. Національний гірничий університет.
5. Шлях Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" у незалежній Україні, це шлях до вступу в Болонський процес, до інтеграції в європейський та світовий освітній простір.
6. Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна – класичний, дослідницький університет з понад 200-річною історією.
7. Київський політехнічний інститут було засновано у 1898 році.
8. Київський університет імені Тараса Шевченка - всесвітньо відомий вищий навчальний заклад.
9. Національний медичний університет імені О.О.Богомольця – один із найстаріших медичних вишів України (1841 р.).
10. Національний університет біоресурсів і природокористування України - історія бере свій початок від сільськогосподарського відділення, яке було відкрите 30 вересня 1898 р.

У загальному поступу нашої країни, як і будь-якої країни світу, галузь освіти відіграє одну з ключових ролей, що виводить її піднесення у розряд першочергових завдань держави. Освітня галузь віддзеркалює, з одного боку, стан науки, ступінь демократизації суспільства, потреби ринку праці й можливості економічного розвитку країни. З іншого – забезпечує розвиток людського капіталу, особистісний розвиток, орієнтації та позиції громадян.

Запорукою конкурентоспроможності освіти є її наукове підґрунтя, яке нині є складним конгломератом наук про освіту, педагогіки і психології.

ФІЛЯНІНА Неля Миколаївна

ДІАЛОГІЧНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У період затяжної екологічної кризи суспільство покладає чимало сподівань на екологічну освіту та виховання як інструмент подолання негативних наслідків страти порушення рівноваги між природою та потребами людей. Уперше системно основні принципи та цілі екологічної освіти були сформульовані в Декларації та рекомендаціях Тбіліської міжурядової конференції з проблем навколишнього середовища та розвитку, організованої ЮНЕСКО та ЮНЕП (1977 р.), зокрема: 1) розвиток чіткого розуміння та почуття стурбованості щодо економічної, соціальної, політичної та екологічної взаємодії в міських та сільських регіонах; 2) надання кожній людині можливості отримувати знання, засвоювати цінності, виявляти відносини, брати на себе зобов'язання й набувати навички, необхідні для збереження та покращення навколишнього середовища; 3) створення нових типів поведінки окремих осіб, груп і суспільства в цілому щодо навколишнього середовища.

Розроблення навчальних програм, пов'язаних з усвідомленням взаємозалежності людини та природи, набуття знання про природу та про впливи людської діяльності на довкілля, формування ставлення до природи, збагачення досвіду спілкування з природою та екологічно дружніх навичок, а також залучення до природоохоронної діяльності суспільства є наскрізними темами екологічної освіти. З 1970-х років спостерігається зміщення акцентів до більш широкого розуміння довкілля, що містить 1) природу та природні компоненти (природне середовище); 2) створене й видозмінене людиною довкілля, включно з технічними і технологічними засобами (техногенне середовище); 3) соціальне середовище з усіма його економічними, політичними, культурно-соціальними, морально-етичними та естетичними складовими. Ці три аспекти визначають як основу концепції сталого (збалансованого) розвитку, що інтегрує довкілля, суспільство й економіку. Поступово на міжнародному рівні та в діяльності низки міжурядових організацій, насамперед ЮНЕСКО та ЮНЕП, цілі і завдання екологічної освіти були замінені цілями і завданнями освіти для сталого розвитку. Освіта для сталого розвитку є необхідною складовою політичного та освітнього життя сучасного суспільства, а отже, й процесу неперервного навчання. На порядку денному стоїть питання як про включення принципів сталого розвитку в освітній процес, а також про використання потенціалу освіти для досягнення цілей сталого розвитку.

Оскільки освіта є засобом, за допомогою якого суспільство найповніше здатне розкрити свій потенціал, то освіта для сталого розвитку не може бути редукована до якогось одного виду освіти, а саме поняття освіти для сталого розвитку є ширшим за екологічну освіту, оскільки має брати до уваги крім екологічного, економічний та соціальний складники. Виходячи з того, що в центрі освіти для сталого розвитку перебувають людина та суспільство людини та суспільство, то її методологія передбачає урахування гуманітарного аспекту для глибшого осмислення глибинних засад людського буття, духовності й моралі та вироблення системи цінностей, що відповідає цілям сталого розвитку. Такий підхід сприяє цілісному освоєнню дійсності, бо природничі чи гуманітарні науки поодиночі не спроможні ані повністю описати, ані розв'язати складні проблеми і потребують взаємодії заради вироблення комплексного підходу, який передбачений концепцією сталого розвитку.

Подолання бар'єра між природничими та гуманітарними знаннями не може відбуватися шляхом нав'язування стандартів природничо-наукового пізнання в гуманітарні науки чи навпаки, оскільки природничі та гуманітарні науки мають різні ґносеологічні корені (М.

Кисельов) [1, с. 99–100]. Натомість слід залучати потенціал діалогізму, «зіткнення радикально різних логік мислення, обмін інформацією не тільки між реальними учасниками діалогу, але і внутрішній діалог у формі взаємодії різних поглядів, що розвиваються одним і тим самим суб'єктом» [2, с. 27]. Нагальність розв'язання сучасної екологічної, соціально-економічної та антропологічної проблематики з метою досягнення цілей сталого розвитку створює підґрунтя для такої взаємодії. Зрештою, взаємна чутливість екологічної та людинознавчої проблематики не є чимось абсолютно новим або недосяжним у пізнавальному процесі та осмисленні актуальних проблем сучасності, оскільки гуманітарна сфера завжди була надзвичайно чутливою у діагностуванні відносин між людиною та природою, але потребує переосмислення відповідно до мінливих реалій сучасності.

Отже, освіта для сталого розвитку потребує широкого комплексного підходу на основі принципу діалогізму, що мобілізує потенціал природничих і гуманітарних (філософська антропологія, етика, естетика, аксіологія) наук. Екологічна та гуманітарна освіта є важливим і невід'ємним складником освіти для сталого розвитку, причому гуманітарні знання виявляють свою значущість на двох рівнях – на рівні гуманітаризації екологічного складника й на рівні інтеграції освіти для сталого розвитку в цілісну систему.

Література:

1. Кисельов М. М. Гуманітарний аспект сучасного наукового пізнання / М. М. Кисельов. – Наукові і освітянські методології та практики. – К. : ЦГО НАН України, 2012. – С. 95–110.
2. Озадовська Л. В. Парадигма діалогічності в сучасному мисленні / Л. В. Озадовська. – К. : Парапан, 2007. – 164 с.

ЧОРІ Аліса Володимирівна

СВОБОДА ТВОРЧОСТІ У ПОГЛЯДАХ МАРТИНА ГАЙДЕГГЕРА

Як відомо, філософія зображає людину свідомою, вільною, творчою особою, відповідальною перед собою і світом. «Вступаючи (за допомогою свого духу, свідомості) в контакт зі світом можливостей, людина «вириває» себе з дурної нескінченності причинногоряду, – зазначає І. Бичко, і тим самим людина дістає можливість вибирати, тобто набуває унікальної здатності починати причинний ряд. Інакше кажучи, людина виявляється істотою не тільки детермінованою, залежною, підлеглою і підневільною (подібно до речей і предметів навколишнього світу), ай детермінуючою, пануючою, вільною» [1, с. 25].

Людина як центр філософії теоретично і практично зосереджена в історії, її життєвий світ вибудований на принципах свободи й творчості. З огляду на це цікавою видається концепція засновника екзистенціалізму Мартіна Гайдеггера.

Розпочнімо з аналізу питання, що, на перший погляд, далеке від визначеної проблеми – з питання про традиції. На думку вченого, людина завжди схильна дотримуватися традиційного розуміння того чи іншого питання. Перш ніж особа починає свідомо вибирати, вона діє так, як прийнято за традицією. Однак панівна традиція робить те, що передає, таким малодоступним, щоразше вона приховує його. Вона передає успадковане як дещо само собою зрозуміле й утруднює доступ до тих споконвічних «джерел», із котрих черпались традиційні категорії та поняття.

«Традиція настільки позбавляє коренів історичності «буття-свідомості», що останнє рухається вже тільки інтересом до різноманітності можливих типів, напрямів, поглядів у філософії... та намагається під цим інтересом приховати власну безпідставність», – вважає М. Гайдеггер [5, с. 21].

Тут учений наголошує на реальній проблемі – проблемі творчості, яка нерозривно пов'язана з вільним мисленням.

Проблема творчого досягнення культури, науки, філософії постає у всіх сферах людської діяльності. Однак діяльність і творчість – не абсолютно тотожні процеси.

Новіков Б. зазначає, що сама діяльність, виявляючи свій потенціал, зумовлює висновок, що вона сама є тією безпосередньою основою, з якої виростає творчість. Це дає підставу для

висновку: діяльність є загальний, а творчість – всезагальний спосіб буття людства, людей і людини [3, с.5].

Питання творчого засвоєння починаються з проблем суто педагогічних і закінчуються проблемою створення так званої евристичної логіки, тобто логіки відкриття, на відміну від формальної логіки як логіки викладення уже зрозумілого, відкритого.

У сучасній педагогічній практиці вивчення тієї чи іншої проблеми часто полягає не в тому, аби поставити тим, хто навчається, питання, а радше в тому, щоб дати їм відповідь. Завдання навчити мислити підміняється завданням здобути знання. Останнє ж розуміється як сума визначених фактів, методів, концепцій. Унаслідок цього студент або учень має в голові розмаїття поглядів, окрім одного – власного. Питання полягає в тому, як змінити методи освіти, аби вона почала означати вміння мислити, створювати нове, а не знання того, що створене іншими. Саме цей смисл має теза М. Гайдеггера, що «справжнє пізнання – це не пояснення вже існуючого, а відкриття можливостей, які закладені в існуючому, але ще не реалізовані» [4, с. 217].

Справжня освіта, за М. Гайдеггером, допомагає людині побачити у кожному предметові, що вона вивчає, кожній філософській або науковій концепції відповіді на ті ж питання, які постають перед цією людиною. Сфера знання стає основою формування засобів пізнавальної та творчої діяльності людини. Зрозуміти філософську теорію означає побачити в ній розв'язання тих питань, над котрими працюєш сам. «Учення філософа, який творив багато років тому, виявиться для мене живим лише тоді, коли я переконуюся, що в ньому шукали реалізації мої власні можливості. Тому справжній мислитель не буде займатися класифікацією шкіл і течій, оскільки для нього існує лише одна концепція – власна» [5, с. 225]. Ось у цьому й полягає раціональний сенс історико-філософського методу «повторення» М. Гайдеггера.

Питання свободи творчості у М. Гайдеггера постає і вирішується таким чином, що заперечує розуміння ідеї «свободи» через співвідношення із «необхідністю». Людина втратила віру в прогрес, науку, цінності, сформовані на засадах «розуму історії». Засоби досягнення свободи пізнання та розум вичерпали свою значущість, перетворивши людину в об'єкт, а не суб'єкт дії. Саме тому, на думку філософа, людина втратила «справжність».

Зміна принципу сприйняття власного «Я» і речей через звернення до самої себе і полягає, на думку філософа, в новому творчому способі існування людини, який автор, на відміну від «теоретичного» і «практичного», називає «екзистенційним». Це новий шлях, з якого починається існування особистості і свобода творчості.

Література:

1. Бичко І. Людиновимірність предмета філософії / І. Бичко // Філософія. Курс лекцій. – К.: Либідь, 1993. – С. 16–29.
2. Гегель Г. Філософія природи / Г. Гегель // Енциклопедія філософських наук: в 3 т. – М.: Мысль, 1975. – Т. 2. – 695 с.
3. Новіков Б. творчість і проблема істини / Б. Новіков // Гуманістичні реалії істини. Людинознавчі філософські читання ДДПУ. – Дрогобич: Вимір, 1999. – С. 4–15.
4. Хайдеггер М. Время и бытие: статьи и выступления / М. Хайдеггер. – М.: Республика, 1993. – С. 220 – 250.
5. Heidegger M. Sein und Zeit / M. Heidegger. – Tübingen, 1960. – 235 s.

ЯРМОЛЬЧУК Тарас Михайлович

«ФІЛОСОФСЬКИЙ ЗМІСТ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ»

Трансформаційні процеси, що відбуваються нині у суспільстві вимагають філософського осмислення тих ресурсів розвитку, які б відповідали новим вимірам соціокультурної реальності. У реаліях сьогодення традиційні ресурси сучасна цивілізація вже вичерпала, у соціальному середовищі суттєво зростає роль інноваційних форм життєдіяльності, зокрема, оновленої системи освіти [1].

Освіта надзвичайно чутлива до соціальних змін у суспільстві. Будь-яка зупинка у процесі розвитку освіти призводить до негативних процесів у соціумі. Виконуючи свою соціальну функцію, освіта увійшла в суперечність із суспільством, що виявилось через зростання некомпетентності членів суспільства та формування конформізму громадян, перевантаження студентів надлишковими обсягами інформації, певні диспропорції у пропозиції фахівців [4]. Освіта, її організація, загальна філософія розвитку, перебувають в епіцентрі дискусій, що розгорнулися нині у світовому інтелектуальному середовищі.

Останніми роками з'явилася значна кількість публікацій, автори яких досліджують різноманітні аспекти проблем філософії освіти, модернізації освіти. Поняття «інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційний процес» найбільш повно розкрито в роботах А. Арора, В. Геєць С. Брю, С. Сторожук, С. Торрізі та ін. Проблеми модернізації освіти знайшли своє відбиття й у науковому доробку багатьох вітчизняних вчених, а саме: М. Максюті, В. Рибалки, Л. Чекаля, О. Малихіна, С. Сторожук, та ін., які обґрунтували пріоритетність інноваційних процесів у межах переходу до реалізації положень особистісно-орієнтованого підходу в освіті.

У вітчизняній літературі за останні роки розгорнулась дискусія довкола моделі інноваційного розвитку вітчизняної системи освіти. Л. Чекель та В. Сторожук вказують на той факт, що необхідність самих інновацій не викликає сумніву ні в кого, але, які саме сфери вимагають таких інновацій у першу чергу, а також якими мають бути джерела цих інновацій – залишається предметом доволі гострої дискусії [5].

Усі дослідники, хоча й є прихильниками відмінних між собою концепцій гуманітарної освіти, погоджуються з тим, що саме духовна еволюція людини, її розвиток – це безальтернативний шлях розвитку вищої освіти.

Інноваційність розвитку освіти, постійні нововведення в діяльність навчальних закладів, в освітній процес є тією нагальною потребою, без задоволення якої вона втратить взаємозв'язок із життям, загубить свій творчий потенціал, перетвориться на рутинну справу, не потрібну а ні суспільству, а ні особистості [1].

Успадкована від минулого, детермінована у плані когнітивних якостей, Освіта, наразі, знаходиться у перехідному стані та значною мірою не відповідає вимогам сьогодення, що створює перешкоди на шляху усвідомлення її пріоритетного значення в інформаційному суспільстві, до якого рухається світ.

У зв'язку зі зміною змістових компонентів освіти відбуваються зміни технологій їх реалізації. Особливої ваги та значущості набувають інформаційні технології, які охоплюють усю систему освіти. [2].

Інформаційно технології, котрі у розумінні роблять революційний переворот у всіх сферах життєдіяльності людини. Не є виключенням і сфера освіти. Інформаційні технології внесли в систему освіти такий імпульс нововведень, що справедливо можуть розцінюватись як основний засіб її інноваційного розвитку. Нині все більш потужно вчені та педагоги говорять про інформатизацію освіти як закономірний процес соціально-педагогічних перетворень, що пов'язані з насиченням освітніх систем інформаційною продукцією, засобами та технологією, упровадження в освітні установи інформаційних засобів, що базуються на мікропроцесорній техніці, а також інформаційної продукції та педагогічних технологій, що базуються на цих засобах [1, 4].

Завдяки впровадженню інформаційних технологій в освітній процес, пропагується свобода індивідуального вибору та вимагається відповідальне ставлення студентів до власного навчання; розвивається інтелект студента як діалогізм свідомості через залучення до діалогу культур і поколінь; навчання через співробітництво, що робить акцент на необхідності розвитку індивідуальної відповідальності та комунікативних навичок для виконання спільного завдання й досягнення спільної мети; підвищення пізнавальної активності за допомогою використання проблемних ситуацій і формування мотивації майбутніх фахівців.

Література:

1. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Харків : Константа, 2006– 341 с.
2. Жуков І. А. Комп'ютерні мережі та технології: Навч. посібник / І. А. Жуков, В. О. Гуменюк, І. Є. Альтман. – Київ : НАУ, 2004. – 276 с.
3. Максюта М. Є. Філософія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. – К.: Урожай, 2012 – 472 с.
4. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект / Олександр Володимирович Малихін. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. – 450 с.
5. Чекаль Л.А., Павлова О.Ю., Сторожук С.В. та інші. Філософія науки та інноваційного розвитку. Ч.2. – Видання третє виправлене та доповнене. – К., 2012. – 400 с.

Секція 2.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ: ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ ТА
МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

BURDYGA Theodor
DANYLOVA Tetiana

ALONG THE PATH TO A NEW WORLD: SOME THOUGHTS ON
CONTEMPORARY SCIENCE AND POSTMODERN

The recognition of pluralistic interpretation of reality in postmodern era casts doubt on complete and absolute truth of any worldview represented by the only one position. Understanding that human self-determination is a probabilistic model, engagement in the situation and connection to objects are features of modern mass psychology. Human consciousness is a set of artificial clichés which forces us to reconsider the entire scientific values and foundations.

Modern perception of the world is undergoing drastic changes: it shifts towards plurality, temporality, and complexity. Increasingly, people feel that their familiar world of order and stability crumbles and gives way to chaotic, unpredictable world, which exists on its own rules. Old scientific theories, ideologies, and values are destroyed. This leads to awareness of imbalance, ambiguity of human existence and, thus, requires re-evaluation of the existing concepts and paradigms to better explain and understand of a new reality.

Today the universe is perceived through the lens of syncretism: i.e. it is impossible to separate human from nature, consciousness from matter, subject from object. According to F. Capra, our world is a unified whole entity, which consists of processes rather than set of objects. Objective knowledge is impossible, because the observer affects the observation process. Everything in the universe is tantamount: there is neither primary nor secondary. On the basis of the holographic paradigm, K. Pribram proposed “wave theory of reality”. According to it, our brain constructs our image of the world interpreting emanation of the other, primary level of reality that exists outside of space and time. D. Bohm considered that on the “folded up”, “pre-quantum” level of reality the world loses all properties that the human brain attributed to it. Under such conditions, oppositions “material - ideal”, “nearer – farther”, “past – future” lose their conventional meanings. The concept of the unified universe is developed by R. Sheldrake in his theory of morphogenetic (morphic) fields. Everything that exists evolves and helps each other. R. Sheldrake argues that world’s wholeness is determined by still undiscovered field that unites the universe into a single information space. J. Wheeler’s model provides evidence that the basis of all objects or phenomena of the physical world is of non-material origin. Everything that people recognize as reality is created by them during the assessment process, i.e., all physical entities are expressed in different information values, and the universe requires our participation in their manifestation. Thus, people create their own worldviews using an unlimited number of individual facts. Habitual reality appears to be the result of collective representations or agreements.

Therefore, it seems to be impossible to understand the world in its wholeness, and this impossibility is compensated by binary complementary points of worldview. This is the essence of Yu. Lotman’s cultural conception, N. Bohr’s complementarity principle, and W. Heisenberg’s uncertainty principle. According to Yu. Lotman, the phenomenon we call nature is an artificial construct. This is so-called “anti-culture”, which is not equivalent to the phenomenon existed before the emergence of culture. True nature is beyond knowledge since it is continual, whereas culture is always discrete. In the process of learning we allocate an object from one unified stream of life, shifting it from the realm of nature to the sphere of culture. This implies the need for reconciliation of non-discreteness of being with discreteness of consciousness. J. Hintikka notes that all our statements about the world are based on concepts created by people themselves. Knowledge of reality essentially can not be separated from its conceptual comprehension.

Humanity faces such a chaotic, uncertain worldview crisis not for the first time. Duality and attempts to overcome it permeate the entire history: from traditional archaic cultures to modern civilized societies. Ancient people have mastered the world by splitting it into two parts - developed

and undeveloped world, friendly (or at least predicted) world of culture and hostile, unknown world of nature. Therefore, the opposition Space – Chaos was originated.

Binary opposition is the primarily notional splitting of the world into two parts, which confront each other. **The binary number system** plays a central role in how information of all kinds is processed and stored by the computers. **The conduction of the electrical signals in the form of action potentials in neurons also travels in binary form.**

Literally, all objects and phenomena are constituents of this system. Universal binary oppositions are the background of any worldview's interpretation, for example, Life - Death, Good - Evil, Right - Left, Past - Future, Up - Down, Light - Darkness, East - West. Components of each opposition are not equal in value. Moral evaluation - positive or negative – is attributed to all binary oppositions. Ch. Osgood came to the conclusion that human consciousness is not only characterized by bipolarity (i.e. the meanings of words are differentiated in terms of binary oppositions), but also by the fact that one of the poles is evaluated as a positive and the other - as a negative. According to C. Levi-Strauss, binarity has universal nature and still today our thinking is based on this scheme.

Ambivalence in perceiving the world is caused by physiological factors as well, e.g. the **sympathetic** and the **parasympathetic** division of the autonomic nervous system have **antagonistic** effects on the same targets they innervate. Neurons in the brain receive excitatory and inhibitory synaptic inputs from other neurons. The integration of these inputs takes place both in time and space and plays a central role in the process of decision making.

The human brain is divided into two hemispheres, which are not symmetric in their functions. The left hemisphere contains regions involved in speech and language; it is also associated with mathematical calculation and fact retrieval. The right one plays a role in visual and auditory processing, spatial skills, and artistic ability. Thus, there is the eternal contradiction. Binarity gets the status of the fundamental principle of consciousness. Binary paradigm makes people to experience ontological dissonance, which is perceived as a fact of human existence.

M. Foucault, J. Derrida, R. Barthes, U. Eco, G. Deleuze, J.-F. Lyotard urged to abandon dogmatism, monologue perception and explanation, interpretation based on binary oppositions. As J. Derrida considered, philosophizing often arises as a result of uncompromising struggle against binary oppositions, because binary worldview is our subjective desire to reduce the world to a comprehensive layout. The idea of deconstruction really seems to be fundamentally new approach to the analysis of cultural life. G. Deleuze called for concepts' destruction, since they can not describe the things beyond anthropological predicates; on the contrary, they only manipulate human consciousness. The world, which is necessary to reach, occurs to be Nothing, Nothingness. It is the world of equal opportunities without any evaluations, clichés, and stereotypes. In this world, people are seeking for reality regardless of any rules, regulations, notions, and concepts. Here artificial constructs of the human mind, such as Material – Ideal, Determinism - Indeterminism, Finiteness - Infinity, Necessity – Randomness, are united.

Postmodern worldview has questioned the stability of our world and culture: everything people deal with in fact is illusion. Non-classical postmodern ontology is associated with open dynamical systems that can not be described by concepts based on binary oppositions. Postmodern thinkers refer to chaotic, illogical nature of the world, which can be experienced only as a result of empathic connection with diverse world of people and cultures.

БОЙКО Ольга Богданівна

**ІДЕЯ АНТИГРАВІТАЦІЇ СУЧАСНОЇ КОСМОЛОГІЇ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В
РОЗУМІННІ ВСЕСВІТУ**

Фундаментальні науки виконують одну з найбільш важливих місій – отримують нові знання для людства. У разі, якщо це призначення не виконується, суспільство занепадає, а з часом – перестає існувати.

В ході розвитку науки, кількість нових знань поступово вичерпується, що змушує вчених і науковців у всьому світі все частіше звертатись до перевірки й розвитку теорій, які в

минулому існували лише в уяві письменників-фантастів. Однією із таких ідей є існування антигравітації.

Ідею антигравітації можна розглядати не лише з боку поглядів фізики, а й філософії. [2] Виходячи з розуміння гравітації, як атрибута матерії, що не існує самостійно поза тілами реальної дійсності й слугує для їх об'єднання в єдину нерозривну систему, можна виділити два можливих варіанти дії антигравітації:

1. Знищення гравітації. Для того, щоб прибрати гравітацію, необхідно зруйнувати всі матеріальні тіла реальної дійсності, як носіїв гравітації. Якщо в реальній дійсності виявиться явище здатне знищити всі матеріальні тіла реальної дійсності, тобто всю матерію, то воно буде антигравітаційним. Однак, цього не може бути в принципі, тому що зі зникненням всіх матеріальних тіл реальної дійсності зникає й сама дійсність.

2. Подолання гравітації. Дія антигравітаційного явища в даному випадку спрямована не на знищення гравітації, а на можливість реальних тіл змінювати просторове положення за допомогою сил, більших, ніж сили гравітації. Будь-який рух – це подолання сили гравітації. Для того, щоб здійснився рух реального тіла, потрібна сила, що долає силу гравітаційного поля, в якому воно знаходиться. Без подолання сили гравітації рух неможливий. Отже, антигравітація існує в реальній дійсності в формі руху її тіл.

Зовсім інше бачення антигравітації панує в сучасній космології, яка зі свого боку намагається дати відповідь на питання, чому матерія Всесвіту до цих пір не злилась в один клубок, що мало б трапитись, якщо вірити закону тяжіння Ньютона. [1] Їх ідеї повністю суперечать як теоріям класичної фізики, так і вище викладеним баченням антигравітації з боку філософії.

Суть нових відкриттів в космології наступна: у Всесвіті домінує фізичний вакуум, що створює космічну антигравітацію, яка управляє динамікою космологічного розширення в сучасну епоху. Через це космологічне розширення прискорюється, а 4-мірний простір-час світу стає тим часом статичним. Це відкриття було зроблене на основі спостережень за зменшенням видимої яскравості наднових зірок певного типу з відстанню. Виявилось, що зниження яскравості відбувається значно швидше, в середньому, ніж цього слід було б очікувати відповідно існуючих розрахунків. Таке додаткове згасання означає, що під час проходження світла відбувається додавання певної відстані. Але це можливо тільки тоді, коли розширення космосу відбувається з прискоренням, тобто коли швидкість віддалення від нас джерела не зменшується, а зростає з часом. [3]

Розуміння сучасної стадії космологічної еволюції, нинішнього стану Всесвіту змінюється. Колись вважалося, що вся історія космологічного розширення – це історія його згасання після початкового Великого Вибуху. Відповідно сучасних даних виявляється, що як раз в нашу епоху динаміка розширення перейшла зі стадії уповільнення до нової стадії прискорення. [5]

Нові відкриття в космології привели до рішучої зміни фізичної картини світу, до зовсім нового розуміння того, чим є сучасний Всесвіт. Стає зрозумілим, що перехід у Всесвіті від стадії переваги звичайної речовини до стадії переваги вакууму означає поступове зникнення динаміки в чотиривимірному просторі-часі. Просторово-часовий каркас світу, можна сказати, застигає, він перестає змінюватися з часом і виявляється в результаті зафіксованим назавжди. Але в зануреній в цей вічний і незмінний світ речовині багато що відбувається і буде відбуватися. Однак на метрику чотиривимірного світу ці процеси, події, перетворення в речовині практично ніяк не впливають зараз і ще менше впливатимуть в майбутньому. Можна сказати, що чим сильніше розганяється космологічне розширення під впливом антигравітаційного вакууму, тим ближче наш чотиривимірний світ до абсолютної статичності, незмінності і повного спокою. Отже час, як явище, перестає існувати.

Література:

1. Вентура Т. Секрет Антигравитации. [Електронний ресурс] / Т.Вентура – Режим доступу до ресурсу: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0023/001a/00230027.htm>.

2. Деревенский О.Х. Гравитация и антигравитация / О.Х. Деревенский, А. Ф. Черняев. – Москва: ББК, 2010. – 126 с.
3. Сергеев В.В. Наступление Эры Практической Антигравитации? [Електронний ресурс] / В.В. Сергеев. – Режим доступу до ресурсу: http://samlib.ru/l/lemeshko_a_w/cantidoc.shtml.
4. Чернин А.Д. Физический вакуум и космическая анти-гравитация. [Електронний ресурс] / А.Д. Чернин. – Режим доступу до ресурсу: <http://scorcher.ru/art/theory/chernin/vakuum.htm>.
5. Шиманский А.П. Природа гравитации. Антигравитация. [Електронний ресурс] / А.П. Шиманский. – Режим доступу до ресурсу: http://portalus.ru/modules/philosophy/rus_readme.php?subaction=showfull&id=1108680387&archive=0212&start_from=&ucat=&.

ГАРДАШУК Тетяна Василівна

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНІ АСПЕКТИ DIY-SCIENCE

Сучасна наука і наукові практики вийшли далеко за межі класичних уявлень про науку, про моделі організації наукових досліджень, отримання й поширення знань, а також про суб'єктивна наукової діяльності. Про це свідчить стрімкий розвиток аматорської науки, або DIY-science («do-it-yourself-science», або «наука-зроби-сам»), до якої залучається значна кількість людей поза професійним (університетським і академічним) середовищем та поза лабораторіями та дослідницькими центрами бізнес-корпорацій.

На порядку денному постає питання про статус і роль DIY-science як в процесі продукування знань та впровадження їх у життя, так і в значно ширшому суспільному контексті, зокрема, про її співвідношення з академічною наукою, про вплив на наукову політику, освіту, комунікацію, безпеку тощо. Умовно можна виділити кілька напрямів діяльності під парасолом DIY-science:

1) *спостережно-описовий*, що сфокусується переважно на спостереженнях за природою й навколишнім середовищем, збиранням даних про стан довкілля та окремих екосистем тощо; є способом залучення всіх верст суспільства до поглибленого розуміння людського довкілля, розвитку поінформованих громад; сприяє подоланню бар'єрів між політиками, науковцями і громадськістю;

2) *експериментально-дослідницький*, що пов'язаний зі зростанням інтересу значної кількості людей до сучасних наукових досліджень і є а) похідною популяризації науки засобами масової інформації, доступності й здешевлення експериментальних матеріалів; б) реакцією на складні процеси, що відбуваються в науці, її бюрократизація, комерціалізація, закритість дослідницьких проектів, почасти втрата таких базових чеснот як академічна незалежність і науковий нон-конформізм. DIY-science спільноти проголошують однією зі своїх цілей подолання монополії «великої» академічної та корпоративної науки, де інтереси бізнесу нерідко беруть гору над суспільними інтересами та ідеалом служіння істині.

DIY-science спільноти налаштовані на реалізацію принципу свободи наукових досліджень та зменшенню технологічного «провалля» між різними сегментами наукових практик. Завдяки DIY-science створюються майданчики для позитивної комунікації та дискусій у про розвиток різних наукових галузей та їхніх наслідків, що сприяє більш продуктивному суспільному діалогу на актуальні теми розвитку науки та її практичної віддачі, а також реалізації громадського запиту на реальну участь у дослідницьких та інноваційних процесах.

Особливим сегментом DIY-science є DIYBio, або «аматорська біологія», яку формують еклектичні спільноти, що експериментують з «живим матеріалом» і діють на основі відкритих баз даних і протоколів. Специфіка DIY-Bio спільнот полягає у тому, що практично кожен отримує доступ до знань, матеріалів і методів дослідження в галузі «наук про життя».

Більшість проектів DIYBio (наприклад, «Open Insulin», («Real Vegan Cheese»)) декларують цілком шляхетні наміри щодо поліпшення життя людини та збереження довкілля. Разом з тим, DIYBio нерідко розглядають як «небажаний» сегмент аматорської науки з міркувань безпеки, оскільки під час такого експериментування можуть ставатися ненавмисні

біо-помилки (bioerrors), а доступність експериментування з живим матеріалом несе собі потенційні загрози біо-злочинності (biocrime) та біо-тероризму (bioterrorism).

Тому діяльність DIYBio ставить на порядок денний низку гострих соціальних, правових та етичних питань. Сьогодні важко давати конкретні оцінки щодо внеску DIY-science і, зокрема, DIYbio в загальний приріст наукових знань і їх практичну віддачу. Проте можна з упевненістю стверджувати, що розвиток і поширення DIYbio ставить суспільство перед новими викликами і потребує нових підходів до досліджень в галузі філософії, методології та етики науки.

ГВОЗДЯК Валентин Миколайович

КІЛЬКІСНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ БІОЛОГІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У філософії науки кількісні й якісні визначеності об'єкта функціонують не стільки як різні форми визначеності буття чи даності об'єкта, скільки є різними засобами його репрезентації в знанні, як аспекти реальних предметів, які по-різному даються суб'єктові, по-різному фіксуються й закріплюються в знанні й по-різному синтезуються в теорії.

Особливості й обмеження щодо застосовності в біології кількісних методів визначаються, з одного боку, специфікою біологічного об'єкта, зокрема його цілісністю й значною змінністю залежно від умов експерименту. Складність біологічних систем є такою, що теорії й методи сучасної математики спроможні описувати тільки певні їх сторони. Як засвідчує історія біології, незважаючи на специфіку свого об'єкта, ця наука, в межах можливого, здавна застосовувала експеримент (наприклад, у фізіології), а тепер все активніше використовує можливості математичного описування біологічних явищ (наприклад, в екології, фізіології вищої нервової діяльності, генетиці та ін.).

Сучасна біологія – це система наук і напрямків дослідження, багато підрозділів якої мають справу не з вивченням живого організму в його цілісності або органічного на всіх рівнях його організації, а з дослідженням багатоманіття системних зв'язків та процесів, які протікають у живому організмі, популяціях, між живими системами і довкіллям. Це – процеси обміну, синтезу й розкладу, розвитку й деградації, асоціації й дисоціації та ін., які мають в своїй основі фізичні, механічні, хімічні та інші явища, але водночас є такими, що протікають не так, як могли б протікати поза організмом, будучи виключеними з життєвого циклу.

Дослідження процесів органічної природи на молекулярному рівні пов'язане з неминучим включенням в біологічний аналіз понятійного апарату, ідей та методології точного природознавства, насамперед математики, фізики й хімії. Саме з активним залученням кількісної методології в біологічне пізнання з'являються реальні додаткові можливості його теоретизації.

Математизація виступає як ефективний засіб інтеграції розрізненого матеріалу, що сприяє формуванню загальнобіологічних і, навіть, міждисциплінарних уявлень. При цьому вона не ставить під сумнів традиційні феноменологічні методи біологічного дослідження.

Завдяки глобальному (біосферному) моделюванню, що спирається на кількісну методологію, з'явився новий перспективний напрям досліджень, де здійснюється органічний перехід з біосферної до соціополітичної проблематики. Це стосується таких проблем як динаміка світового росту, виживання, визначення й обрахунок меж зростання тощо. Таким чином відбувався перехід від аналізу суто кількісних параметрів довкілля та соціуму до аналізу широкого діапазону чинників не лише економічного й структурно-організаційного, а й етичного, культурного, індивідуально-особистісного характеру; від осмислення динаміки природних ресурсів до вивчення «людського потенціалу» і «людських якостей».

Складні й почасти драматичні взаємостосунки між біологією й математикою несуть в собі продуктивний евристичний стимул для подальшого їх розвитку як фундаментальних напрямків сучасної науки. Чим складнішою є система, що досліджується, тим проблематичнішою робиться кількісна імітація її конструкцій, що спонукає до пошуків форм ще більш витонченого логіко-математичного аналізу.

Література:

1. Гвоздяк В. М. Біологія й точні науки : шляхи перетину / В. М. Гвоздяк // Мультиверсум. Філософський альманах : Зб. наук. праць / Гол. ред. В. В. Лях. - Вип. 18. - К. : Український центр духовної культури, 2000. - С. 106-113.
2. Гвоздяк В. М. Кількісний підхід : поняття та особливості його впровадження в природознавство / В. М. Гвоздяк // Мультиверсум. Філософський альманах : Зб. наук. праць / Гол. ред. В. В. Лях. - Вип. 17. - К. : Український центр духовної культури, 2000. - С. 130-138.
3. Гвоздяк В. М. Методологічні аспекти кількісного підходу в біології / В. М. Гвоздяк // Мультиверсум. Філософський альманах : Зб. наук. праць / Гол. ред. В. В. Лях. - Вип. 14. - К. : Український центр духовної культури, 2000. - С. 202-210.
4. Депенчук Н. П. Основные формы соотношения математики и биологии / Н. П. Депенчук, Е. Г. Судына // Гносеологический анализ математизации науки. - К. : Наук. думка, 1985. - С. 46-64.

ГРОМОВИЙ Ярослав Сергійович

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ЗНАННЯ ТА ВІРИ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

Співвідношення віри і знання – це актуальна проблема філософії науки. Проте ця проблема в історії філософії не була дуже популярною в середовищі вітчизняних вчених.

Якщо звернутися до історії людської культури, то можна побачити, що стосунки між знанням і вірою були неоднозначні. Це швидше всього було пов'язано з тим, що ці поняття постійно наповнювались різним змістом. Навіть сьогодні, коли мова йде про людину, можемо говорити про математичний, наприклад, технічний, гуманітарний склад її розуму. Так само ми можемо вести мову про віру. Віра може бути і науковою, і релігійною. Можна вірити в людину, в її знання. Можна вірити в ідеали, які проповідують видатні особистості. Між вірою та істиною може пролягати й велика прірва. І все це може бути викликано фальшивістю ідей і ідеалів. Тому й не дивно, що проблема співвідношення знання і віри є однією із проблем, які обговорюються філософами, теологами, представниками точних і гуманітарних наук. Віра і знання як категорії філософської антропології виразно і по-різному осмислюються мислителями різних історико-культурних епох.

Проблема співвідношення віри і знання знаходить своє висвітлення, зокрема, в межах християнської традиції. Від теології проблема співвідношення віри і знання перейшла до царини філософії. Протягом століть філософи обговорювали її, запропонували безліч трактувань.

Особливо гостро це питання було поставлене у західноєвропейському Середньовіччі, насамперед в працях Тертуліана, Аврелія Августина, Фоми Аквінського, а в добу Відродження – у творах Ніколи Кузанського, Мартіна Лютера та інших мислителів. У 18-19 сторіччях Д. Дідро, П. Гольбах, К. Гельвецій, Л. Фейєрбах, К. Маркс, Ф. Енгельс запропонували власне вирішення означеної проблеми, протилежне тому, що виробила теологія та релігійна філософія. В 20 та на початку 21 сторіччя проблема сутності віри та її співвідношення із знанням досліджувалася багатьма філософами. Зокрема, у працях І. Касавіна, Л. Мікешиної, Е. Нікітіна та ін. здійснено аналіз структурної диференціації знання в контексті його становлення. На співвідношення науки і мистецтва, мистецтва і релігії, особливості взаємовпливу наукової та релігійної традиції звертали увагу В. Стюпін, Л. Маркова, О. Лосєв, М. Бахтін, Є. Фейнберг та ін.

Античність та середньовіччя керуються рівнянням – «істина є суще». Істина є саме Буття, тому вона є категорія онтологічна. В Новий час відбувається деонтологізація цього поняття. «Істина – це факт», те, що є фактично, те, що створене людьми в історії або Богом і «природою» в світі. Тобто, істина не залежить від розуму і волі, які досліджуються.

Культ факту і «об'єктивності» руйнується Кантом. Істина є категорією гносеологічною. Спочатку із світу буття вона переходить у людську свідомість згідно з формулою «істина є уявлення наших уявлень про дійсність самої дійсності» [3, с. 268].

Для сучасної людини реальним є лише те, що нею ж сконструйовано. «Технологічна» думка руйнує головне в людині: їй починає здаватися, що загрози немає лише тоді, коли вона сама контролює світ. Тому виникає нагальна потреба захистити людину: потрібна екологія душі, екологія свідомості, адже не все дозволено думати про людину і не все дозволено робити з нею. Для цього слід визнати, що в світі існують сфери, де завершуються проблеми і починаються таємниці: про нашу смертність, нашу кінцевість, нашу незахищеність від страждань. Ці проблеми не можна вирішити у ході «культурного прогресу». З усвідомленням останнього пов'язане нове звернення до феномену віри. Адже людина потребує не істини яка служить їй, а істини, якій вона могла б служити сама [4, с. 61].

У власному аксіологічному становленні людина переживає два етапи, два способи співвіднесення себе з цінностями, які визнаються нею. На першому – уявляється, що цінністю є щось, що належить людині, що служить їй і збагачує її світ. Але в подальшому з'ясовується, що дійсна глибина того, що ціниться людиною виявляється нею лише відповідь на радикальну зміну ролей. Людина починає відчувати себе служником своєї цінності, місцем її входження в наш світ. Тоді змінюється сприйняття людиною істини і цінності: її праця виявляється призначеною не стільки для зміни світу у відповідності з власними потребами [1, с. 145].

Трансформація сучасної техногенної цивілізації пов'язується з актуалізацією духовних вимірів буття людини і суспільства. Усвідомлення широти й багатогранності поняття істини та шляхів її досягнення створює простір для плідного діалогу між наукою та релігією. В умовах інтеграції цих феноменів віра і знання роблять свій внесок у процес єдиного пізнання світу, вироблення цілісної картини світу. Віра і знання – різняться між собою і в той же час, в самій людині, вони ніби зустрічаються, частково доповнюючи і підтримуючи один одного.

Література:

1. Горський В. С. Історія української філософії / В. С. Горський. - К.: Наукова думка, 1997. - 373 с.
2. Дубровіна К. О. Розум і віра в філософській концепції П. Юркевича: дис. на здобуття наукового ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.05 "Історія філософії" / Катерина Олександрівна Дубровіна. - К., 2006. - 185 с.
3. Мень А. В. Культура и духовное восхождение / А. В. Мень. – М.: Искусство, 1982. – 495 с.
4. Мудрагей Н. С. Знание и вера: Абеляр и Бернар / Н. С. Мудрагей // Вопросы философии. – 1988. – №10. – С. 133-145.

ДАЩЕНКО Софія Олександрівна

СХІДНА І ЗАХІДНА ПАРАДИГМИ ФІЛОСОФУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНУ АЛХІМІЇ

Слово «алхімія» - з'явилося лише у XII столітті, воно запозичене європейцями від арабів «хімія» з арабським же артиклем «ал».[1,2,5,6] .

Алхімія Заходу закладалась у епоху еллінізму, на основі злиття прикладної хімії єгиптян з грецькою натурфілософією, містикою, астрологією у олександрійській культурній традиції, представляючи собою форму ритуально- магічного (герметичного) мистецтва. [1,2,5,6,]

Китайська ж алхімія може бути охарактеризована як область традиційної китайської науки, що має в якості свого предмета досягнення адептом безсмертя і оперує речовинами, здобутими лабораторним шляхом через моделювання космічного процесу в стислі часові інтервали відповідно з поширеними в Китаї космологічними уявленнями.[3,4,7,8]

Виходячи з принципу подібності універсуму і людського тіла, прихильники "ней данину" зробили висновок про непотрібність хімічного моделювання космосу, оскільки алхімічна модель всесвіту може бути з успіхом замінена власним тілом адепта, пневми і соки якого і є мікрокосмічними аналогами металів і мінералів. При цьому самі прийоми "внутрішньої" алхімії (дихальні вправи, техніка споглядання і т.п.) були розроблені в ході попереднього розвитку релігійної практики даосизму, причому за своїм походженням вони часто були значно давніша алхімічних операцій "зовнішньої" алхімії. Але "зовнішня" алхімія

дала їм принцип об'єднання, інтегрувала їх на основі своєї методології та систематизувала, надавши також термінологію. Таким чином, з конгломерату розрізнених методів медитації та психофізичного контролю утворилася струнка система своєрідного "духовного діяння".[3,4,7,8].

У Західній же алхімії домінували погляди назовні і вглиб – у сутність речей. Колбасина А.А. вказує, що алхімічна філософія стверджує, що потрібно звертати увагу не на зовнішній вигляд чого-небудь, а шукати глибокі корені і причини усього. Важлива не форма предметів, а дух, який живе у них. [1] Оперуючи знаннями і певними речовинами, алхімік Заходу постає деміургом, що приборкує час і «лікує» світ. І тільки на більш пізніх етапах розвитку алхімії, він починає оперувати не тільки з матерією, а й з самим собою.

Розглянемо головні відмінності Східної і Західної парадигм на прикладі алхімії.

Головна відмінність китайської алхімії від європейської полягає в її виключній спрямованості на отримання безсмертя і досконалості, що можна назвати соціокультурним напрямком. У Європі цей момент, втім, завжди присутній в алхімічних творах, був далеко не головним, що, мабуть, було пов'язано з пануванням християнського світогляду з його догматом тілесного воскресіння і вічного життя праведних після "Страшного суду", що, зрозуміло, робило пошуки безсмертя другорядним завданням європейського алхіміка. Тільки з XVI століття, у зв'язку з кризою середньовічного світогляду, алхімія все більше перетворюється на ятрохімію і, починаючи з Парацельса (1493-1541 рр.), пошуки довголіття і безсмертя через алхімію набувають великого значення для алхіміків. У Китаї ж алхімія завжди була (або прагнула бути) ятрохімією.

Іншою відмінністю європейської алхімії від китайської є певне теїстичне забарвлення західної алхімії, чужде адептам даоської алхімії. Якщо для алхіміка-даоса світ, його розгортання і його трансформація регулюються іманентним законом, то для західноєвропейського алхіміка причиною і направи́телем вселенської еволюції є те що стоїть над і за світом, трансцендентне, бог-вседержитель. [5,6]. За М. Еліаде, алхімія є практичним виразом міфологічного світогляду, в якому світ є сакралізованим та антропоморфним, а матерія – одухотвореною. [9]. У той же час даосизм трансформувався у самостійну релігійну течію, що підтверджує нечітке розмежування між релігією та філософією на Сході.

Відмінність суб'єктів філософування у феномені алхімії також зберігається, проте треба вказати на надзвичайну традиційність її у Західному вимірі, особливо у Середньовіччі: від одягу і реманенту, до ритуалів і поглядів.

Отже, феномен алхімії, не дивлячись на мультикультурність, має відмінності на Сході і Заході, які майже повністю віддзеркалюють парадигми філософування цих двох протилежних соціокультурних світів.

Література:

1. Алхимия и ее значение для современной науки // Молодежный научный форум: Общественные и экономические науки: электр. сб. ст. по материалам X студ. междунар. заочной науч.-практ. конф. — М.: «МЦНО». — 2014 — № 3(10) / [Электронный ресурс] — Режим доступа. — URL: [https://nauchforum.ru/archive/MNF_social/3\(10\).pdf](https://nauchforum.ru/archive/MNF_social/3(10).pdf)
2. Алхимия и мастера «герметической науки» [Электронный ресурс]/ Режим доступа: http://storyfiles.blogspot.com/2015/01/blog-post_89.html
3. Зинин С.В. Концепция Н.Сивина. // Современные историко-научные исследования: наука в традиционном Китае. Реферативный сборник/ Гл.ред. А. И. Кобзев. - М.: Академия наук СССР, Институт научной информации по общественным наукам,, 1987. – 200 с.
4. Китайская алхимия и алхимические традиции [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://kitaia.ru/kultura-kitaya/kitayskaya-alhimiya-i-alhimicheskie-tradicii/>
5. Рабинович В.Л. Алхимия /В. Л. Рабинович. – СПб.:Ивана Лимбаха, 2012. - 704
6. Родигін К. Феномен алхімії в часопросторовому та ментальному вимірі Старого Світу / К. Родигін, М. Родигін // Схід. – 2012. – № 4 (118). – С. 168.
7. Телегин С.М. Алхимия как книга зеркал [Текст]/ С.М. Телегин // Культура и текст. – 2015. – №5. – С. 81-100

8. Торчинов Е.А. Даосизм и алхимия в традиционном Китае/ Е.А. Торчинов// Альманах «Петербургское востоковедение». – 1992. - №2. – С. 272-315
9. Элиаде М. Кузнецы и алхимики // Азиатская алхимия / М. Элиаде. – М.: Янус-К, 1998. – С. 140-269.

ЗУЄВ Віталій Миколайович

МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ НОВІТНЬОЇ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ

В різнопланових дослідженнях сучасної методології науки філософами і науковцями обґрунтовується необхідність виокремлення поряд із теоретичним метатеоретичного рівня методології, продовжуються дискусії щодо методології ірраціонального пізнання, вивчаються можливості методологічного потенціалу синергетики, розглядаються перспективи використання різних методів позанаукового осягнення світу тощо. Проте в цих дослідженнях часто не враховується, що в методології науки відбувся своєрідний «зсув», зумовлений упередженим ставленням до методології як до «кайданів» науки. Тому з кінця ХХ століття наукова методологія почала розвиватися на засадах протилежності впорядкованості й неупорядкованості, детермінізму й індетермінізму, стабільності й нестабільності. Опертя на невизначеність, випадковість, індетермінізм, складність призвело до перегляду класичних засад методології, а захоплення постмодернізмом спричинило її теоретичну примарність і концептуальну невиразність.

Водночас істотні зміни світоглядних та пізнавальних орієнтирів, бурхливе прискорення розвитку науки, виникнення нових галузей дослідження, широке застосування міждисциплінарного підходу свідчать про необхідність нового погляду на методологію. Отож, у філософії та методології науки актуальним виявилось питання діалогу наукового пізнання з іншими формами пізнавального осягнення світу, які до цього часу існували на периферії методологічних досліджень. Потреба в такому діалозі не в останню чергу викликана й відмовою постмодерністської філософії від концепції «єдиної» істини.

Водночас у новітній філософії науки постала необхідність вивчення методологічних засад функціонування різних форм наукового і позанаукового знання. За класичною наукою пізнання інтенціюється на осягнення стабільного, детермінованого, лінійного світу на кшталт чуттєво репрезентованого, окресленого просторово-часовими параметрами. Постнекласична наука принципово нелінійна, у ній відсутня однозначна детермінація, часово-просторові атестації і показники містять віртуальну реальність, а не лише предметне чуттєве віддзеркалення. Але порівняння основних рис новітнього наукового знання з ознаками позанаукового знання виявляє у них багато спільного: ті й ті – нелінійні, їм обом притаманна «можливість невизначеності», їх об'єкти мають усі прикмети віртуальності, символічності тощо. Крім того, репрезентоване різними формами суспільної свідомості знання має подвійну природу: з одного боку, йому притаманні суб'єктивний і ціннісний аспекти відтворення світу, а з другого – воно вибудовується за параметрами науки з типовим для неї об'єктивним, системним, теоретичним відтворенням дійсності. Різницю між позанауковим і науковим знанням зумовлює те, що останнє продукується наукою як спеціально витвореною гносеологічною формою відношення людини до світу, в той час як інші форми духовності не є власне пізнавальними.

Це зумовлює не стільки необхідність подолання упередженого ставлення багатьох дослідників до некласичної методології та буквального повернення до методології класичної, скільки потребу критичного перегляду засад останньої. Зокрема, щодо класичних уявлень про методи пізнання суспільного розвитку постала необхідність позбутися обмеженості класичних наукових уявлень ХІХ століття, успадкованих методологією наступної доби. Стосовно ж некласичної методології пропонується розширити межі застосування розроблених у її надрах методів. Позаяк у ХХ столітті була з'ясована обмеженість не тільки класичного, але й некласичного поглядів на методологію. Тому деякі філософи розпочали напружено шукати «третій шлях», який дозволив би заповнити відсутню ланку в раціонально вибудованій системі пізнання таким універсальним методом, за допомогою якого об'єкт можна було б осягнути

одночасно в цілісній формі, в його неповторній індивідуальності й усеосяжності та розмаїтості ознак і властивостей. Таким шляхом намагалися йти не лише представники раціоналізму й логоцентризму, але й ірраціоналізму, методологічні настанови якого в різних філософських системах виявилися досить суперечливими і поставали в розбіжних ракурсах. Саме ірраціоналістами як універсальні методи пізнання пропонувалися різні алогічні, нераціональні прийоми вироблення та обробки інформації – воля і «жадання влади», інтуїція і саморефлексія, богоодкровення і містика та багато інших. Проте всі ці вчення, попри їхню оригінальність і неповторність, мали одну спільну межу: вони санкціонували можливість ірраціонального пізнання світу в обхід раціональних, логічних структур свідомості. Тим часом, в будь-якому акті осягнення світу ірраціональне й раціональне зумовлені одне одним. Питання постає лише щодо співзалежності та взаємної детерміації цих витворів людського духу.

Отже, спроби побудувати універсальну концепцію методології пізнання дотепер мають здебільшого суто теоретичний інтерес, оскільки ні філософія, ні наука ніколи не ґрунтувалися на засадах якоїсь однієї, нехай і найкращої методологічної доктрини. А якщо деяка методологічна концепція часом і видавалася мало не за ідеальну методологічну парадигму, рано чи пізно з'ясовувалися не тільки її обмеженість, але й амбітність тих, хто її відстоював. Водночас філософам і науковцям бракує неупередженого, а іноді й насправді об'єктивного ставлення до методологічних ідей, які ґрунтуються на антитетичних щодо їхніх власних ідеалах та нормах пізнання. Зокрема і тих, котрі санкціонують обґрунтування допустимості й навіть необхідності включення аксіологічних, культурологічних та інших чинників під час пояснення й опису низки складних системних об'єктів, наприклад таких, як глобалізація, інформаційна революція, трансформація суспільства тощо.

КАЗАКОВ Мстислав Андреевич

МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ И ЭТИЧЕСКАЯ НОРМАТИВНОСТЬ В НАУКЕ

В ХХІ в. проблемы нормативного знания в области теории ценностей в науке становятся не менее фундаментальными, чем проблемы методологии познания. В первую очередь, это обусловлено процессом, который условно можно назвать «ресубъективацией». Если в классической науке наблюдалась тенденция к «десубъективации» (стремление устранить субъект познания из познавательных практик и результатов познания), а в неклассической – «деобъективация» (от признания решающей роли наблюдателя для результатов в некоторых интерпретациях квантовой физики до абсолютизации субъекта и фактического устранения объекта познания в радикальном эпистемологическом релятивизме), то в постнеклассической науке диалектику взаимоотношений между субъектом, объектом и их «посредниками» пытаются объединить, найдя место каждому компоненту процесса научного творчества и его результата. Научное познание больше не рассматривается как односторонний процесс влияния субъекта на объект – речь идет исключительно о взаимодействии.

После краха неопозитивистской программы «единого» научного метода и неудачных попыток «вневременной демаркации» науки и других форм знания в постпозитивизме, эпистемологи и философы науки, анализируя состояние методологии познания, приходят к выводу о принципиальной не-формализуемости методов познания в целом, о плюрализме методов и исследовательских программ. По этому поводу А.П. Огурцов верно подмечает: «Выдвижение какого-либо одного метода в качестве ядра методологической программы есть по сути дела высечение из всего богатства научных методов лишь «одной просеки» и превращение этого единственного метода во все поле научного дискурса, в единственный эталон научного рассуждения» [1, с. 355]. Можно сказать: «методологический плюрализм – это гуманизм». А точнее – признание особенностей субъективного измерения научного познания.

В этике науки, в связи с тем, что проблема субъекта для полноценной эпистемологической рефлексии является относительно новой, консенсуса в данный момент не существует. Проблемы этики науки начинаются со средств выражения – языка. Язык

методологии дескриптивен: методолог науки ориентируется на осмысление актуальных проблем научного познания. Язык этики по большей части прескриптивен, поскольку исходит из категорий должного и сущего как фундаментальных для своего предмета. Однако, в случае с этикой науки, прескриптивность выглядит неправомерной. Идеи философии науки в области ценностных и методологических поисков ученых отбрасываются последними именно в связи с безапелляционным характером попыток предписывать ученым, как они должны поступать. В свою очередь, исторические реконструкции ценностей в науке, которые предполагает дескриптивный подход, рассматриваются учеными как бесполезные: хороший ученый знает свою историю науки, устаревшие и спорные теории, использует актуальные для своей науки данные и знает методы достижения результатов. Складывается впечатление, что философ науки должен выбирать исключительно между дескриптивным и прескриптивным подходами.

Однако, эта дилемма является ложной. Наиболее адекватным решением проблемы является создание нового типа нормативного знания в этике науки, которое будет представлять собой синтез обоих подходов. Если философ, исследовав эволюцию ценностей и идеалов науки в соотношении их с такой же эволюцией идеалов и ценностей «общечеловеческих», делает выводы относительно прошлого таким образом, что результатом его обобщения является предположение или предложение того, как ученый может поступать и какими ориентирами руководствоваться при научном поиске, научное сообщество воспримет рекомендацию более благосклонно, поскольку научный дискурс означает коммуникацию, а не односторонние императивы. Теория ценностей науки должна стать аргументативной и коммуникативной. «Аргументы» в данном случае по своей форме должны быть близки к case studies определенных эпистемических единиц – от истории одной научной теории или анализа состояния современной дисциплины, до исследования взлета и падения псевдонауки. Подобный подход может продемонстрировать понимание ситуации в науке, показав, что философ не просто оперирует с отвлеченными понятиями и «общечеловеческими ценностями», но указывает на конкретную связь формы жизни ученого с жизненным миром человека вообще. Научное сообщество не принимает нормативов как предписаний философов науки и эпистемологов, обязательных к выполнению, да и не обязано это делать. Единственный путь к формированию этики науки как нормативного знания достигим через синтез «интеллектуальной биографии» науки и ее ценностей в сочетании с рекомендациями, предложениями, проектами, которые могут быть взяты научным сообществом в качестве образца. Этические предписания, как и методологические дескрипции, могут стать нормативными лишь через демонстрацию, а не критику текущего положения дел или констатацию кризиса научных ценностей с выводом о необходимости «срочного принятия мер», в качестве которых предлагается та или иная аксиологическая концепция.

Субъект существует исключительно в условиях коммуникации, благодаря которой происходит его становление (социо- и когногенез). В связи с этим, вопрос о субъекте научного познания неизбежно должен решаться в рамках коммуникативного подхода, в том числе – и при выработке нормативного этического знания. Коммуникация давно стала основанием методологической нормативности современной науки. Этого же требует и нормативность этическая.

Литература:

1. Огурцов А.П. Философия науки: Двадцатый век: Концепции и проблемы: в 3 частях. Часть вторая: Философия науки: Наука в социокультурной системе. – СПб.: Изд. дом «Мирь», 2011. – 495 с.

ЛУКЬЯНЕЦ Валентин Сергеевич МЕГАНАУКА: ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ МИРОВОЙ ИНФОРМАЦИОННОЙ СРЕДЫ

Наука XXI века, прогрессирующая под брендами «Mega-Science», «Big-Science», «Big data-Science», ввергает антропогенную Вселенную в новую фазу индустриализации, именуемую неологизмом «Индустриализация 4.0». Эта фаза индустриализации обогащает

нынешний культурный космос артефактов такими «программируемыми» творениями инженерии XXI века, как: smart-телефоны, smart-роботы (промышленные, военные, медицинские, бытовые и др.), интернет-поисковики типа Гугл или Яндекс, smart-локомотивы, беспилотные летательные аппараты (дроны), smart-дома, smart-автомобили, smart-грузовики, smart-станки, smart-экскаваторы, smart-конвейеры, smart-заводы и др. Расширение границ этого мира «программируемой материи» уже во второй половине XXI века сделает повседневными услуги по приобретению таких искусственных органов, которые способны исполнять функции быстрых ног, рук, ушей, а также искусственных сенсорных устройств, воспринимающих ультразвук, инфразвук, инфракрасные, ультрафиолетовые и другие волны. Вездесущими станут нейронет-гаджеты постоянного подключения, устройства электронной памяти, системы искусственного интеллекта, которые усиливают естественный ум.

Ускоряющийся ураганом темпами прогресс индустрии «умных» High-tech и High-hume – грандиозное событие в глобальной физико-космической эволюции Вселенной. Smart-девайсы, подобные «Интернету вещей», «Промышленному Интернету», Меганауке с ее технопарком экспериментальных установок мега-класса, обладают интеллектом гиперкомпьютеров, который позволяет им уже сегодня решать ряд социально важных (коммуникационных, образовательных, организационных и др.) задач, «неподъемных» для носителей биологического мозга человека. Подобного рода «умные» девайсы с цифровым интеллектом гигантски ускоряют практику осуществления таких проектов с длительным горизонтом реализации, как Нанотех, Биотех, Наномед, Инфотех, Геном человека, Human Brain Project, Brain Activity Map Project, Human Connectome Project, SYNAPSE и др.

Мир «программируемой материи» – не единственный, антропогенный мир, подвергающийся нынешней индустриальной Ойкумену глобальным трансформациям. Наряду с ним столь же масштабным преобразованиям ее подвергают и такие миры антропогенного происхождения, которые порождаются кластером NBICS-технологий, кластером «Big Data»-технологий, кластером генно-инженерийных технологий, кластером аддитивных технологий, кластером мемристорных технологий и др.

Необходимость осмысления зоны далеких последствий новейших трансформаций, осуществляемых с помощью «умных» High-tech и High-hume, требует разработки такой методологии «Индустриализации 4.0», которая способна указать адекватные способы когнитивно-преобразовательной деятельности, допустимой в культурном космосе «умных» артефактов. Этот культурный космос эволюционирует не по природным законам, а в соответствии с социально-антропологическими потребностями его обитателей. Без создания такой методологии, невозможно предвидеть зону далеких последствий «Индустриализации 4.0», которая переведет все виды жизнедеятельности обитателей индустриальной Ойкумены на рельсы Smart-техники.

Возможно ли морально-этически оправдать, или дезавуировать все более дерзкие вторжения «мира программируемой материи» в физико-космическую эволюцию Вселенной?

Общепризнанных ответов на этот вопрос пока нет. Несомненным является лишь то, что адекватный ответ на него, должен удовлетворять ряду таких морально-этических принципов, которые требуют минимизацию деструктивных процессов, безопасное расширение границ индустриальной Ойкумены, минимизацию зависимости от власти техники, улучшение качества жизни и др.

К сожалению, наука, прогрессирующая под брендами «Mega-Science», «Big-Science» «Big data-Science», гигантски расширяющая пределы био-психо-социо-антропологических возможностей человека, не только усиливает человеческий потенциал, но и порождает угрозы апокалиптического масштаба.

ДИСКРЕТНІСТЬ ТА ПІЗНАННЯ

Дослідження пізнання завжди так чи інакше полягає у деталізації стосунку пізнавача до пізнаваного. Розглядати пізнання лише як процес недостатньо – в такому разі неочевидним є необхідність у виокремленні того, хто пізнає від того, що є пізнаваним, адже процесуальність може фіксуватись без зауваження як її ініціатора, так і виконавця такої фіксації. Зрозуміло, що раціональне пізнання відмінне від чуттєвого насамперед тим, що перше обов'язково є навмисне ініційованим, а друге може відбуватись мимоволі. Нас в першу чергу цікавить саме раціональний рівень пізнання, адже пізнання чуттєве успішно досліджується в межах дисциплінарних пізнавальних практик. Крім того, «в середині» ситуації чуттєвого пізнання відсутнє розмежування пізнавача від пізнаваного. Звісно, кажучи про реакцію на певний подразник, ми описуємо ситуацію взаємодії щонайменше двох сторін, але поза цим описом та поза наступними рефлексіями учасника описаної ситуації, той, хто реагує, сам належить царині виклику подразнення. Тому чуттєве пізнання знаходить достатнього опису ресурсом природничих описових стратегій, таких, як: фізіологія вищої нервової діяльності, нейрофізіологія та навіть молекулярна біологія. Отже, «чуттєвець» – це і є природа; «раціоналізатор» же є тим, хто свідомо природі не належить.

Розмежуванням пізнавача та пізнаваного покладається дискретна структура процесу не лише раціонального пізнання, але й будь-якої раціональної діяльності. Суб'єкт та об'єкт, агент та поле діяльності, дослідник та область дослідження – все це випадки дискретизації, з якої починається будь-яке дослідження, пізнання будь-чого та будь-яка діяльність взагалі. Знак також є дискретним, як і процедура визначення (як у сенсі дефініції, так і у загально-теоретичному сенсі) – порозуміння вимагає чіткого обмеження визначуваного для упридатнення його до операбельності, поділюваної між операторами. Дискретним неunikно є будь-який опис; власне, дискретність – це те, що специфікує описи від описуваної реальності. Ми не ставимо питання про дискретність чи перервність реальності, але те, що ми про цю реальність знаємо – це виключно дискретні її описи.

Все сказане раніше хоча і скидається на трюїзми, але знімає низку непорозумінь, властивих континентальній філософії. Апорії Зенона, приміром, виникають зі спроб постулювати дискретність реальності у відповідності до її описів. Антиномії чистого розуму, будучи наслідком своєрідної дискретизації (визначення межі пізнання та винесення умов його можливості за цю межу), слушно зауважують на принципову неспіввідносність реальності та її описів, але не вводять критерію їх розмежування. Критика редукціонізму як стратегії адекватного опису реальності базується на хибній настанові про можливість вичерпного пізнання реальності «такою, як вона є», якщо не в осяжний момент, то за гіпотетичного об'єднання зусиль пізнавачів протягом певного часу. Із настанови на можливе усунення дискретності в описі походять і спекуляції навколо так званої «технологічної сингулярності», за якої культура, начебто, має набути рис природи, все ж, залишаючись культурою. Та сама проблема виникає із визначенням «штучний інтелект», де дискретність визнається принципово «прищеплюваною» самій реальності як такій. Нам, натомість, йдеться про те, що дискретною, покроковою системою описів реальності вичерпується те, що про реальність можна знати. Нехтуванням питання про дискретність або неперервність реальності поза її описом, ми пропонуємо специфікувати конструктивні пізнавальні стратегії, що дають інструментарій ефективного оперування реальністю та в ній, від спекуляцій тієї чи іншої міри порожності.

РОЗБИЦЬКА Тетяна Вікторівна

БІОЛОГІЧНА РЕАЛЬНІСТЬ, ЯК ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ФЕНОМЕН:

ДО АКТУАЛІЗАЦІЇ ПРОБЛЕМИ.

Використання поняття «біологічна реальність» зорієнтовує на артикулювання істотних аспектів предмета біодосліджень. Про творчо-пошуковий характер наукового пізнання нині засвідчують усі наукові галузі й, зокрема, чи не в першу чергу біологічні дослідження.

Складність його об'єктів зумовлює потребу вироблення відповідного поставленим цілям та завданням шляху наукового пошуку та оволодіння новими знаннями. Як на наш погляд, тому на підвищену увагу заслуговує той факт, що нові біологічні знання повинні розглядатися як здетерміновані подвійно – «досвідно-конструктивно», що також було предметом спеціальних досліджень. Скажімо, Ф.І. Гиренок зазначав: «Біологічне знання, з одного боку, є досвідним, тобто передбачає фактбезпосередньої зустрічі з феноменом життя, з іншого боку, – воно спирається на теоретичні схеми фізики, конструюючи свій особливий об'єкт, біологічну реальність» [1].

Конструктивність у сучасних філософсько-наукових розвідках розглядається в статусі істотного чинника науково-пізнавальної діяльності. Адже остання нині відзначається постійним зростанням абстрактності пізнавальних форм, намаганнями удосконалювати науковий метод вирішенням завдань визначення та освоєння надскладних об'єктів із використанням наявних знань для їх побудови. Тому і біологічна реальність повинна розглядатися як складна проблема, а не даність: якраз із її формуванням здійснюється перші дослідницькі кроки, проявляється пізнавальна активність дослідника. А визначальну роль покликана виконувати наукова і методологічна культура дослідника, вираженість пізнавальних кроків, глибина й змістовність фахових знань, відповідальне розуміння вимог до їх формування. Її потенціал у тому, що за відсутності необхідних предметних підстав для успішного пошуку, але завдяки використанню наявних знань у процесах ідеалізації дійсності та вироблення її предметного образу і розбудовується послідовність взаємопов'язаних тверджень, що репрезентують зміст і смисли пізнавальної реальності. Наскрізною при цьому є вимога «відмежування від наївно – натуралістичних оцінок вченими характеру і смислу власної діяльності» [3].

В атмосфері ж низького рівня науково-методологічної свідомості та наукової культури, у кінцевому рахунку, цілком закономірно втрачається актуальність проблематики наукової онтології. Більше того, твердження про умови існування, засоби і форми визначення «існування об'єктів науки» трансформується судженнями «про існування об'єктів у «самій по собі» дійсності, принаймні, припускається наявність жорстких процедур розмежування феноменів реальних та уявних» [3]. Тому, на мій погляд поглибленого перепрочитування нині і потребують традиційні філософські ідеї стосовно інтелектуально-пізнавальної діяльності людини у якості «конструктивного елемента» реалізації життєвих процесів, життя як такого. Так, якщо «жити – значить вже перебувати в стані зусилля інтегрувати наше життя» [2], то на об'єктивно вираженому рівні повинна постійно перебувати предметність змісту дослідницького процесу – на усіх його етапах освоєння, зокрема, із зформованої біологічної реальності. Від так використання цього поняття зорієнтовує на систематизацію та артикулювання можливих проявів предмета дослідження, на істотність освоєння його існування.

Література:

1. Гиренок Ф.И. Теоретическая биология и биотехнология (Проблемы философского анализа)\\ Вопросы философии. – 1999. - №3. – С.53
2. Зыкова А.Б. Учение о человеке в философии Х.Ортеги – и Гассета. – М.: Наука.1988. – С.10
3. Сапунов М.Б. Проблемы реальности в биологии (Предпосилки и уровни анализа)\\ Вопросы философии – 1994. - №12. – С.54

САМАРСЬКИЙ Андрій Юрійович КОНЦЕПЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УКЛАДІВ: ІННОВАЦІЇ НАУКОВОЇ МЕТОДОЛОГІЇ

Останнім часом надії суспільства пов'язують з інноваціями, які повинні послужити основою нової економіки. Хотілося б докладніше розглянути одне з наймодніших напрямків в рамках теорії інноваційного розвитку - концепцію технологічних укладів. Цю концепцію запропонував російський економіст Сергій Глазьев, ввів поняття технологічного укладу (ТУ).

Сам він зараховує себе до представників «нової парадигми в економічній науки», які розвивають роботи Н.Д. Кондратьєва та Й. Шумпетера і об'єднуються до міжнародної дослідницької мережі ГЛОБЕЛІКС.

Концепція технологічних укладів є продовженням теорії довгих хвиль Кондратьєва. Основною причиною циклів зміни виробництва є необхідність оновлення постійного (основного) капіталу - поява нових технологій, а так само галузей. Керуючись цією моделлю, він передбачив Велику депресію 1929-1933 рр. Встановивши тенденції до скорочення циклів, він так само зробив довгостроковий прогноз до 2010 року, передбачивши закінчення п'ятого циклу в 2011-2013 рр. і наступ у зв'язку з цим чергової економічної кризи.

Причину скорочення довгих хвиль офіційна економічна наука однозначно не встановила (наприклад, є думки, що збільшується швидкість обігу грошей), але ми не сильно помилимося, якщо вкажемо на розвиток засобів виробництва.

Слідом за Кондратьєвим теорію циклічності продовжив розвивати австрійський економіст Шумпетер. Він, власне, і ввів поняття інновації. Інноваційний процес - це створення нових технологій, які задають коливання всієї світової економіки. За його інноваційної теорії кожен цикл ділився на дві частини: інноваційну - створення і впровадження нових технологій, і імітаційну - їх поширення. У теорії Кондратьєва вони відповідають підвищувальний і знижувальним стадіям циклу, однак, якщо порівняти графіки циклів довгих та інноваційних хвиль, то вони не будуть збігатися хронологічно, а трохи суміщені по фазі. Це пов'язано з інерційністю суспільно-економічних процесів.

Технологічний уклад - сукупність технологій, характерних для певного рівня розвитку виробництва; у зв'язку з науковим і техніко-технологічним прогресом відбувається перехід від більш низьких укладів до більш високих, прогресивним. Технологічний уклад охоплює замкнутий відтворювальний цикл від видобутку природних ресурсів та професійної підготовки кадрів до невиробничого споживання. В рамках ТУ здійснюється замкнутий макровиробничий цикл, що включає видобуток і отримання первинних ресурсів, всі стадії їх переробки і випуск набору кінцевих продуктів, що задовольняють відповідний тип суспільного споживання.

Зміна ТУ збігається зі зміною інноваційних хвиль Шумпетера. Відповідно до цієї концепції ми зараз знаходимося на рубежі зародження нового - шостого технологічного укладу. Причиною існування попередніх п'яти ТУ він називає особливості, властиві продуктивним силам в різні епохи капіталізму. Провідні галузі та види діяльності, завдяки яким капітал має максимальне зростання - складають ядро ТУ, а технологічні нововведення завдяки яким виникло ядро, називаються ключовими факторами. Кожному укладу, властиві свої особливості соціального життя суспільства, роль держави в управлінні виробництвом, країни-домінанти, їхня політика, перспективні наукові напрямки і ступінь їх значимості у виробництві. Майбутній ТУ зароджується в надрах поточного, і вступає в силу, коли останній вичерпує свою можливість і втрачає ефективність щодо збільшення норми прибутку.

Глазьев дає таку періодизацію ТУ. **Перший ТУ.Період: 1770-1830 рр. Ядро:** Текстильна промисловість, текстильне машинобудування, виплавка та обробка заліза, будівництво каналів, водяний двигун. **Ключовий фактор:** Текстильні машини. **Другий ТУ.Період: 1830-1880 рр. Ядро:** Паровий двигун, залізничне будівництво, транспорт, машино-, паростроєння, вугільна, станкоінструментальна промисловість чорна металургія. **Ключовий фактор:** Паровий двигун, верстати. **Третій ТУ.Період: 1880-1930 рр. Ядро:** Електротехнічне, важке машинобудування, виробництво і прокат сталі, лінії електропередач, неорганічна хімія. **Ключовий фактор:** Електродвигун, сталь. **Четвертий ТУ.Період: 1930-1970 рр. Ядро:** Автомобіле-, тракторобудування, кольорова металургія, виробництво товарів тривалого користування, синтетичні матеріали, органічна хімія, виробництво і переробка нафти. **Ключовий фактор:** Двигун внутрішнього згорання, нафтохімія. **П'ятий ТУ.Період: 1970- 2010 рр. Ядро:** Електронна промисловість, обчислювальна, оптико-волоконна техніка, програмне забезпечення, телекомунікації, роботобудування, виробництво і переробка газу, інформаційні послуги. **Ключовий фактор:** Мікроелектроніка.

Відповідно скорочення кондратьєвських циклів, скорочується і терміни технологічних укладів. Як видно, ця концепція є лише перетлумаченням кондратьєвських хвиль і інноваційної теорії Шумпетера, частково доповнена поняттям продуктивних сил.

Наразі концепція технологічних укладів вважається загальноприйнятою, різні автори можуть тільки трохи розходитися в термінах. У міру розвитку кризи, стає ясно, що безглуздо приховувати очевидне - існування періодичних депресій в капіталістичній економіці. Які ж виходи пропонують прихильники концепції ТУ? Основна причина «межукладних» криз, вважають вони, в тому, що суспільство запізно реагує на необхідність зміни (оновлення, удосконалення) продуктивних сил (існуючі суспільні відносини виробництва заважають цьому провадженню нормально розвиватися). Країни, перші пристосувалися до нових умов, опинилися в майбутньому «на коні». При цьому слід додати, що зазвичай ці ж країни встигають швидко пристосуватися і до наступного ТУ. Вихід, запропонований прихильниками даної концепції: максимально згладити перехід від зживає ТУ до майбутнього. Ключовим фактором наступного, шостого ТУ, економісти бачать: нанотехнології, клітинні технології та методи генної інженерії; виникнення альтернативної енергетики (воднева енергетика, використання енергії вітру, сонця) економічно прийнятних параметрів. Відтак, кажуть економісти, ми повинні заздалегідь розвивати ті галузі, які виявляться домінуючими при наступному ТУ, і робити для цього відповідні приготування.

ТКАЧОВА Юлія Мірчеславівна

**НАРАТИВНИЙ МЕТОД У КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ ІСТОРІЇ
ЄЖИ ТОПОЛЬСЬКОГО**

З другої половини XIX століття все помітнішим стає вплив ідей еволюціонізму, історизму, психологізму на розвиток гуманітарних наук, відсуваючи на задній план ідею механіцизму. Досліджуючи суспільство, його розвиток, різноманітні сфери та процеси, його розглядають вже передусім не як механізм, а як цілісний організм, що, відповідно, зумовлює зміни у методології пізнання. Процес пізнання в гуманітарних науках невідокремлюваний від роботи з текстами, символами як фіксованим мовленням, тому звернення до досвіду герменевтики є цілком виправданим, адже такий підхід вичерпно розкриває поняття розуміння, інтерпретації, знакових систем тощо. Звернення науковцем до тексту є, свого роду, комунікативним актом, формою комунікації. Текст – віддзеркалення не лише мовної характеристики автора, а й відображення його довкілля. Текст – це така форма комунікації, яка постає також ключовою домінантою навчання та виховання. Через текст можливе конструювання текстової діяльності автора через залучення розгляду її структури, семантики та прагматики [1, с. 64].

Методологічний інструмент, який застосовується майже у всіх сферах теоретичного знання, як гуманітарних, так і природничих наук, (історії, філософії, культурології, соціології, біології, медицині тощо) – наративний метод. Сутність наративного методу полягає в дослідженні текстів розповідного характеру з метою проникнення у досвід окремої людини і людства загалом. З іншого боку, наративний підхід використовують з метою створення за його допомогою історій для передачі ідей. Наративи – своєрідні «мовні ігри», народжені певною спільнотою для можливості розуміння та рефлексивності (здатності вченого розмірковувати над тим, чому слугує той чи той метод, над цінностями, над безперервним діалогом із собою). Наративи постають механізмами організації людського досвіду, а якщо говорити про наратив у науці, то за його допомогою індивід надає науковим практикам форму і смисл.

Зокрема, у сфері філософії історії Єжи Топольський (1928-1998) – польський історик, творець методології історії світового рівня – активно використовував наративний підхід у своїх дослідженнях. Автор веде мову про кризу реалізму у науці XX століття, яка полягає у «частковому запереченні тези, що існує єдиний істинний образ світу, і що мова здатна відобразити його структуру» [2, 92]. У праці «Як ми пишемо і розуміємо історію» [2] вчений звертається до ідеї «базових тверджень», які постають фундаментом пізнання за умови

консенсусу дослідників. З базових тверджень історики вибудовують історичну нарацію. З наративного підходу історія почала трактуватись як «сукупність різних текстів (нарацій), котрі перебувають у певних відносинах між собою, але не у відносинах із дійсністю» [2, 94]. Поняття «історична нарація» вжито у творчості автора у трьох контекстах. По-перше, історична нарація – це певний продукт діяльності історика, витлумачений як текст. Однак не кожен текст можна назвати нарацією. Її ознаками повинні стати цілісність, спрямованість на опис, наявність хронологічної лінії. По-друге – історична нарація може бути невід’ємною частиною «літературної спадщини» того чи іншого історичного періоду, зважаючи на те, що чимало авторів писали історичні тексти у віршованій формі. Третій контекст нарації пов’язаний з трактуванням мови не лише як певної структури, що вибудована між дослідником та дійсністю, а як інструменту, що уможливорює об’єктивний опис реального світу, що конструює образи світу. Отже, історична нарація – це переконувальне і водночас інформативне повідомлення, яке забезпечує проникнення у досвід окремої людини та історіїлюдства загалом.

Література:

1. Болотнова Н. Коммуникативная стилистика текста: словарь-тезаурус / Н. С. Болотнова. – М. : Флинта : Наука, 2009. – 384 с.
2. Топольський Єжи Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації. /Єжи Топольський. – Київ, «К.І.С.», 2012. – 400 с.

ХАРЧЕНКО Світлана Василівна

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД НА МОВУ І ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ НОРМИ

Лінгвісти віддавна звертали увагу на цінності. Теоретичні основи лінгвоаксіології розробляли у своїх працях Ю. Апресян, Н. Арутюнова, А. Вежбицька, Г. Вільчинська, О. Вольф, А. Івченко, Т. Космеда, Дж. Остін, Я. Пузиніна, Дж. Серл, В. Телії, О. Тараненко, В. Ужченко, В. Шинкарук та ін. Згодом до мовознавчої науки залучили досягнення філософії щодо вчення про цінності, основ ціннісного ставлення людини до світу, ціннісних свідомості і дій – аксіології, що сформувалася протягом XIX - XX ст.

Цінності відіграють провідну роль в об’єднанні індивідів для спільних, колективних дій; є важливими у забезпеченні основи для єднання людей у нації, цивілізації чи навіть людства, оскільки це передбачає наявність деяких базових спільних цінностей.

Оцінка - категорія логіко-семантична, що пов’язана з оцінювальною думкою мовця (на основі власного світобачення, особистої думки, смаку, моди, а також на основі ставлення колективу чи соціальної групи). Категорію оцінки в філософії характеризують як найзагальніше поняття, бінарну з градуальністю і таку, що містить поняття «норма»

Найчастіше розрізняють аксіологічну оцінку, пов’язану з ціннісним аспектом мовного вираження на протиставленні «добре - погано» або зіставленні-порівнянні «краще» / «гірше». Складовими оцінного значення є оцінна шкала, оцінний стереотип, об’єкт і підстава оцінки, оцінні модуси, аксіологічні предикати, мотивування оцінки. Суб’єктом оцінювання є особа або суспільство загалом. Об’єкт оцінюють за його якостями, що можуть бути суперечливими. Оцінна шкала перебуває між «плюс» і «мінус». Оцінні стереотипи характеризують стандартною сукупністю ознак. Оцінне мотивування перебуває за межами вербалізованих значень. Оцінка може мати раціональну або емоційну основу, експліковану в мові.

У жодній аксіологічній класифікації не віднайдемо мову як цінність. Можливо тому, що для мови не існує опозиції. Звідси, аксіологічний підхід застосовують не щодо мови як явища, реальності, а до норми як її обов’язкового складника. У мові існують фреймово-аксіологічні опозиції «правильно - неправильно», «норма - антинорма», «кодифікована - некодифікована» тощо.

Аксіологічний підхід до вивчення мовних явищ характеризують як зовнішній щодо самої мови. Цей аспект охоплює різні форми усвідомлення та суспільного оцінювання наявних мовних норм, мовних реалізацій або позанормативних синтаксичних явищ як нормативних.

Важливо підкреслити, що характер, форми і методологія оцінювання синтаксичної конструкції історично мінлива.

Мовна норма, як будь-яка інша норма, виникає як наслідок оцінки, виражаючи ціннісне ставлення суспільства до мовних явищ, тобто те, що суспільство цінує в мові, що здається йому корисним і доречним, воно в нормує, а те, що здається недоцільним і неправильним, лишає за межами норми (П. Селігей). На основі цього підходу укріпилася опозиція «правильно - неправильно (помилково)», ґрунтуються такі науки, як культура мови, стилістика, девіатологія.

Цінність виступає як регулятивна функція норми й відтак уможливорює оцінку. Для кваліфікування мовної одиниці застосовують оцінювання, використовуючи оцінні опозиції «правильно - неправильно», «пристойно - непристойно», «коректно - некоректно», «нормативне - узуальне», «розмовне - книжне», «застаріле - нове», «перспективне - неперспективне», «продуктивне - непродуктивне» (і навіть «модно - немодно»).

Аксіологічний підхід до мови полягає в описові мови (із погляду оцінювань, норм), в усталенні норм і мовних зразків. Це додає до мовної норми етичну складову, і відповідно етичний критерій до оцінювання мовних явищ, одиниць (Л. Пісарек, Я. Пузиніна). Методологічна засада аксіологічного підходу в мовознавстві полягає в трактуванні мови як цінності самої в собі, або цінності автентичної (що є самоціллю), як найважливішої складової культури.

Аксіологічна категорія оцінки, її експлікація в мові, зв'язок з іншими мовними категоріями (зокрема категорією модальності) стає предметом наукових розвідок і монографічних досліджень як на матеріалі української, так і інших мов (Т. Космеда, Г. Кузенко, М. Михайльченко, С. Равлюк, В. Шинкарук).

О. Селіванова розглядає аксіологічність як «принцип дослідження, спрямований на вияв ціннісних орієнтацій мовця й відображення їх у мові та мовленні» і твердить, що мовна норма «виявляється в шкалі оцінок правильності, доречності й естетичної гармонійності» (О. Селіванова). Для встановлення норми оцінюємо конкретну мовну одиницю, синтаксичну конструкцію тощо, застосовуючи шкалу «добре (правильне, кодифіковане, нормативне) - погане (неправильне, некодифіковане, помилкове)». Зрештою, мовна норма - експлікація «цінності як “того, що добре”» (Я. Пузиніна) у певний проміжок часу.

У визначеннях терміна «літературна норма», що функціонують в українському та зарубіжному мовознавстві, наявний оцінний компонент.

ШАМНЕ Анжеліка Володимирівна **ПЛЮРАЛІСТИЧНА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПРОГРАМ У ПОЯСНЕННІ ПСИХІКИ**

Методологічна ситуація у сучасній психології характеризується як «кризова», дихотомічна, позапарадигмальна тощо. Множинність інтерпретацій стає основою методологічного плюралізму як системи поглядів, згідно якої адекватність тих чи інших засобів психологічного аналізу може бути виявлена тільки в процесі методологічного експерименту (Корнілова Т.В., 2006; Смірнов С.Д., 2005; Фейерабенд П., 1986). Постнекласичні принципи організації наукового знання втілюються у пошуках нових тенденцій у поясненні природи психічного, аналіз яких складає мету дослідження.

Вчені поступово схиляються до розуміння психіки як самостійного феномену, яким його розглядав К. Юнг, який припускав думку про те, що у психічних процесів є енергетичний аспект і відтак джерело руху може знаходитись в самій психіці (Юнг К.Г., 1991). Психологи (Гальперін П.Я., Василюк Ф.Є., Максименко С.Д. та ін.) висловлюють думку про те, що психічне як відображення можна трактувати тільки щодо пізнавальних процесів, зокрема, щодо створення образів об'єктів, які дозволяють орієнтуватися у середовищі. Термін відображення вважається недостатнім для визначення особистості, волі, емоцій тощо.

Посилюється прагнення вийти за межі розуміння психології як науки про психіку як властивість мозку. Донченко О.А. прямо вказує, що не мозок є джерелом психіки, а Дещо (Абсолют, Універсум, Матерія, Бог) і стверджує, що психіка прирівнюється до інформативно-енергетичної субстанції світобудови і має субстанціонально-універсальну природу. Психіка є *психофракталом* – фрагментом універсальної психіки, який являє сутність людини. Він розглядається як досконалий психологічний регулятор, який найбільш адекватним чином вбудовує свого носія в те середовище, яке стає середовищем його існування. Він є породженням фізичного вакууму як головної складової квантових полів різної природи, яка презентує людину (Донченко Е.А., 2005).

З точки зору Букалова О.В., кванти полів – це окрема свідомість існуючих істот, тому психіка прирівнюється до інформаційно-енергетичного поля, яке розглядається в якості «фізіологічного кореляту» духовного. Оскільки квантова теорія містить ідею туманного світу, в якому розмивається відмінність між частками і хвилями, деякі психологи пропонують відійти від раціонального пояснення психічних явищ і в якості пояснювальних принципів розглядати їх невизначеність, багатоплановість, інтуїтивність, метафоричність (Букалов А.В., 1999).

Судаков К.В., розглядаючи інформаційний принцип роботи мозку, виділяє декілька рівнів зміни матеріальних носіїв інформації, від тканинного, церебрального, поведінкового, міжпопуляційного до космічного рівня, де проходить взаємодія індивіда і популяції з гео-біо-інформаційними сферами Землі. Психічна діяльність, на його думку, цілком будується системними інформаційними процесами і розвивається за загальними законами формування функціональних системорганізму (Судаков К.В., 1996).

Болдышева В.А. та Іванов О.В., розробляючи теорію «біполярного відображення», психічне розглядають як функціональне і структуроване відображення, в якому інформаційні перетворення переважають над перетвореннями матерії. З точки зору цих авторів, психічне відображення не є тільки ідеальним, воно являє собою ієрархічну систему підпорядкування матеріального інформаційному. Перетворення матерії детерміноване організацією інформаційних процесів і відповідно якість буття залежить від якості психічного відображення. Психічне автори розглядають як комунікативно-сміслове відображення і підкреслюють біполярність чи двоїсту природу відображення: комунікативність (як зв'язок, взаємодія) і смислову направленість явищ буття (смысл, мета, цінність його для існування) (Болдышева В.А., Іванов А.В., 2006).

Аналіз публікацій за останні роки свідчить про наступні *тенденції*:

- прагнення науковців відійти від пояснення психіки на основі рефлексу;
- визнання частиною вчених субстанціональності психологічної реальності;
- розгляд психіки з позиції інформаційно-енергетичних процесів, як явища, що має польову природу з позицій квантової теорії;
- визнання аказуальності як принципу пояснення психічного, детермінації психічного психічним;
- відмова від раціональності і посилення метафоричності, ірраціональності в поясненні психічного; міфологізація психічних явищ і свідомості;
- прагнення відділити психологію від психофізіології тощо.

Поява вищезазначених тенденцій та принципово нових підходів до пояснення природи психічного дозволяє побачити у сучасній психології тенденцію до реалізації основних ідей ліберальної теорії пізнання П. Фейєрабенда про необхідність використання в сучасних умовах плюралістичної методології дослідницьких програм, що не вимагає усунення теорій, позбавлених емпіричної підтримки (індуктивістський підхід Т. Куна) або тих, що не володіють додатковим емпіричним змістом після порівняння з їх попередницями (фальсифікаційний підхід К.Поппера).

Отже, необхідність та доцільність переходу до постнекласичної та плюралістичної методології пізнання психіки зумовлена логікою розвитку самої науки та її проблематики.

Перспективи розвитку психології пов'язані з використанням потенціалу плюралістичної методології пізнання, постнекласичної парадигми та процедури «феноменологічної редукції» (зміни «методологічних лінз» за Т. Куном) у вивченні предмета психології.

Секція 3.
ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ: ВИМІРИ
ТРЕТЬОГО ТИСЯЧОЛІТТЯ

АЛЬМАГХАРИЗ Імад Алі

«СТАДІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ» У. РОСТОУ

Тенденція до стадіального універсалізму простежується в типології, згідно з якою виділяють доіндустріальний, індустріальний і постіндустріальний періоди розвитку людства. На відміну від формаційної концепції, що поклала в основу формації економічний базис, в даній типології базисом цивілізації виступають наука і технології. Внаслідок розробки цього підходу виник цілий ряд теорій, однією з яких є концепція американського соціолога, економіста та історика У. Ростоу, представлена у роботі «Стадії економічного зростання». Виходячи з ідеї про вирішальну роль техніко-економічних показників в розвитку суспільства, У. Ростоу ділить історію людства на п'ять стадій економічного зростання:

1. Традиційне суспільство. Це аграрне суспільство з примітивним рівнем розвитку сільського господарства і «доньютонівським» рівнем науки і техніки, який обмежує можливості виробництва продукції на душу населення. Суспільство з такими характеристиками охоплює в історії людства, якщо скористатися класифікацією К. Маркса, три суспільно-економічних формації (первіснообщинний лад, рабовласницьку і феодальну формації), а також поширюється на колоніальні та напівколоніальні, слаборозвинені країни світу (за їх станом на першу половину XX століття).
2. Перехідне суспільство. У. Ростоу розглядає його як період створення попередніх умов для наступного промислового зрушення. В цей період виникають передумови для переходу суспільства на більш високий щабель розвитку: це епоха наукових відкриттів та винаходів, здатних вплинути на зростання виробництва, а також запозятливих людей, готових використовувати ці нововведення для отримання більшого прибутку. Рішуча та ініціативна меншість виступає справжньою рушійною силою, «переводячи» традиційне суспільство» на рейки промислового розвитку. Таким чином, економічні зміни У. Ростоу розглядає як «наслідок неекономічних людських поривів і устремлінь».
3. Стадія зсуву, або промислова революція. Ця стадія знаменується підвищенням частки нагромадження капіталу і швидким розвитком провідних галузей промисловості. На думку У. Ростоу, на цій стадії Англія знаходилася в кінці XVIII століття, Франція і США - в середині XIX століття, Німеччина - у другій половині XIX століття, Росія - в 1890-1914 роки, Індія і Китай - з середини XX століття.
4. Стадія зрілості. На цій стадії значно зростає рівень капіталовкладень, підвищується національний дохід, бурхливо розвивається промисловість, виникають нові, не відомі раніше галузі виробництва. Частка міських жителів у структурі населення досягає 60 - 90%. Збільшується частка кваліфікованої праці, якісно змінюється структура зайнятості. На думку У. Ростоу, Англія досягла даної стадії в середині XIX століття, США - в 1900 році, Німеччина і Франція - до 1910 року, Японія - на початку 40-х років, а СРСР лише до початку 50-х років XX ст.
5. Ера високого масового споживання. На цій стадії увага суспільства концентрується на питаннях споживання і добробуту населення. На базі технічної зрілості виникає суспільство, що характеризується масовим споживанням товарів тривалого користування. Виробництво цих товарів, а також розвиток сфери послуг стає головним в економіці суспільства. За У. Ростоу, першими цього досягли США, а за ними - країни Західної Європи та Японія. Радянський Союз стояв на порозі нової ери (книга була написана в 1960 р.). Дослідник підкреслює, що коли СРСР переступить цей поріг, існуючий там соціально-економічний лад буде вироджуватися, оскільки комунізм «за своєю сутністю схильний до того, щоб зів'язати в епоху високого масового споживання» [1, С.133].

З появою техногенної цивілізації темп соціальних, наукових, технічних і технологічних змін став зростати з великою швидкістю, що наочно показали останні чотири століття (період мізерно малий в історії людства). Однією з найважливіших цінностей техногенного суспільства став науково-технічний прогрес (НТП). Прискорення НТП, характерне для техногенної цивілізації, веде до суттєвих (і найчастіше, несприятливих) перетворень природного середовища, стрімких змін оточуючого світу, активних трансформацій соціальних зв'язків, всього способу життя людей.

Література:

1. Rostow, W.W. The Stages of Economic Growth. A Non-Communist Manifesto. Cambridge University Press, 1960.

БЛОЗВА Любов Миколаївна ЛЮДИНА В УМОВАХ NBICS-РЕВОЛЮЦІЇ

Описуючи сучасний етап розвитку, ми можемо стверджувати, що виникають нові уявлення про ставлення до природи, нові засоби пізнання і трансформації світу, які перестають бути просто посередниками між думкою і природою. Починається активне втручання у природні процеси. Людина стає активним суб'єктом, яка не підпорядковується навколишньому світу, а перетворює його (світ) та саму себе за допомогою техніки та технологій, а саме NBICS-технологій (N - Nano, B - Bio, I - Info, C - Cogno, S - socio). Така область знань включає в предмет свого вивчення майже всі рівні організації матерії: від молекулярної природи речовини (нано), до природи життя (біо), природи розуму (когно), процесів інформаційного обміну (інфо) та соціального буття людини (соціо). За своїми можливими наслідками NBICS-конвергенція є важливим еволюційно-визначальним фактором і знаменує собою початок трансгуманістичних перетворень, коли сама по собі еволюція людини перейде під її власний розумний контроль.

Науково-технологічна революція перетворюється на технологічну революцію, тобто породжує «сучасні супертехнології» (нано-медичні, молекулярно-біологічні, геномні, нейронні, комп'ютерно-мережеві, інформаційно-медійні тощо), що забезпечують набагато вищий рівень ефективності. «Середовищем існування людини є тепер не природа, а техніка», - проголосив французький філософ Ж. Еллюль ще в середині минулого століття. Пів століття тому подібні заяви сприймалися з іронією, та сьогодні, у другому десятилітті XXI ст., можна з упевненістю сказати: «Ми живемо в технологіях, а технології «живуть» в нас» [1, с. 19].

NBICS-конвергенції відкривають перед людством можливості власної еволюції, як усвідомленого керованого процесу трансформації природи людини. Результат об'єднання чотирьох глобальних напрямків сьогодишньої науки і технологій - це: «нано - новий підхід до конструювання матеріалів «під замовлення» шляхом атомно-молекулярного конструювання; біо - дозволяє вводити в конструювання неорганічних матеріалів біологічну частину і таким чином отримувати гібридні матеріали; інформаційні технології дають можливість отримати принципово нову інтелектуальну систему; когнітивні технології, засновані на вивченні свідомості, пізнання, дозволяють краще зрозуміти розумовий процес і поведінку живих істот» [2, с. 78] та соціогуманітарні технології. Це робить їх практичним інструментом формування якісно нової техносфери, яка стане органічною частиною природи.

Виділяють три великі галузі когнітивно-перетворювальних практик: терапевтична (виправлення вроджених дефектів та інвалідності: коригування генома, відновлення зору, пам'яті, кінцівок, клонування органів), додаткова (посилення фізичних і когнітивних здібностей, а також продовження довголіття) і керована (застосовуватиметься на ембріонах з метою виявлення й усунення небажаних генів, а також поліпшення практично будь-яких фізичних та інтелектуальних характеристик людини).

Вже зараз за допомогою NBICS-технологій успішно реалізуються багато проектів, спрямованих на вирішення проблем у медицині, сільському господарстві, будівництві, важкій і легкій промисловості. Конвергенція і синергія високих технологій покликані допомогти людству в пом'якшенні наслідків глобальних криз, дати додаткові можливості у вирішенні

енергетичних, екологічних, демографічних тощо. Ось чому вони стають сьогодні своєрідним ядром, навколо якого структуруються наукові, технологічні, економічні, освітні, соціальні та етичні проекти. З появою комплексу цих технологій люди вперше у своїй історії мають реальні можливості щодо поліпшення власних біологічних та інтелектуальних характеристик. Вже є нейроінтерфейси, що дозволяють керувати інвалідними колясками силою думки, штучні кінцівки, що передають тактильні відчуття, штучні м'язи і внутрішні органи, антропоморфні роботи, 3D-принтери і безліч інших технологій.

Головна відмінність нового етапу розвитку конвергентних технологій, як зазначає В.С. Лук'янець, обумовлена тим, що її творець – *Homo sapiens technicus* – приступив до безпрецедентного використання наукових знань про фундаментальні підвалини неживої, живої і мислячої матерії, з метою перетворення всього комплексу своїх біо-гено-нейро-психо-соціо-когнітивних здібностей людини. Ніколи раніше практика перетворення людини не була такою ризикованою, як у добу конвергенції NBICS-технологій. Здійснюючи цю практику, *Homo sapiens technicus* за своєю власною волею перетворює самого себе відповідно до своїх (далеко не бездоганих) морально-етичних й світоглядних поглядів, а також змінює свою роль і значення у світі нелінійної складності [3].

За оцінками експертів NBICS-технології здійснять серйозний вплив на ефективність роботи і процес утворення, посилення сенсорних та когнітивних можливостей людини, приведуть до революційних змін в охороні здоров'я, посиленні як індивідуальної так і групової креативності (творчого потенціалу), зростанню ефективності комунікаційної техніки, включаючи когнітивні та соціальні комунікації між людьми.

Література:

1. Алексеева И.Ю. «Технолюди» против «постлюдей»: НБИКС-революция и будущее человека / И.Ю. Алексеева, В.И. Аршинов, В.В. Чеклецов // Вопросы философии. – 2013. – №3. – С. 12-21.
2. Асеева И.А. Гуманитарные аспекты NBICS-технологий: системный подход / И.А. Асеева, Е.Н. Пашенко, О.А. Кравченко // Известия Юго-Западного государственного университета. – 2013. – №6(51). – Ч. 1. – С. 78-80.
3. Індустрія наукових знань: вплив на соціогуманітарну сферу. Монографія / В.С. Лук'янець, О.М. Кравченко, О.Я. Мороз [та інші] – Київ: УкрСІЧ, 2015. – 407 с.

БОЯНОВСЬКИЙ Сергій Олександрович

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Нині, на теренах постмодерну, на перший план виходить унікальність, своєрідність різних культур. Мультикультуралізм стає нормою всередині певної культури. «Єдиний» Європі були і нині притаманні різноманітні суперечності як між різними культурами всередині країн, так і між країнами в цілому. При цьому екстраполяція європейських цінностей на український ґрунт призводить до негативних наслідків: демократія обертається безладом і паралічем усіх гілок влади, лібералізм у економіці дає розлад власного виробництва країни, упровадження монетаризму і неоконсерватизму в Україні наприкінці ХХ-ст. замість структурованої перебудови економіки сприяв її більш швидкому занепаду[1].

Як зазначає Мирослав Попович: «Найістотніше для європейської свідомості питання полягає в тому, чи взагалі будь-які ідеї та цілі формулюються суспільством у цілому, зокрема реалізуються в принципах, ідеалах і цілях нації і держави, – чи ціль мають ставити перед собою тільки окремі люди, а справа держави та інших загальнонаціональних інституцій – стежити за дотриманням норм. До першого схильні ліберали і соціали, до другого – консерватори»[2].

Вибір того чи іншого курсу розвитку країни – це питання політичної відповідальності, яка можлива лише за чіткої орієнтації на певні економічні та політичні моделі розвитку, що приведе до становлення цивілізованих, потужних партій, які стануть гарантом політичної відповідальності у країні[1].

На сьогодні найбільш прийнятнішою альтернативою для України є саме соціал-демократична модель, яка ґрунтується на неокейнсіанській економічній платформі. Соціал-демократія у Європі посідає провідні позиції. Головні компоненти цієї моделі:

1. соціально регульована ринкова економіка, оскільки ринок – основа мікроекономічної ефективності країни;
2. принципове обстоювання ідеї рівності, тобто рівність можливостей – не лише вирішення проблеми доходів, а й питання про неприпустимість будь-якої дискримінації національних меншин, жінок та ін.;
3. обстоювання ідеї справедливості. Будь-які блага мають бути розподілені між усіма членами суспільства;
4. прагнення досягти ширшої участі громадян у механізмі ухвалення рішень;
5. Збереження довкілля. Економічне зростання ціною погіршення умов навколишнього середовища неприпустиме[4].

Європейська соціал-демократична модель розвитку України передбачає: соціально зорієнтоване ринкове суспільство, суспільну допомогу тим, хто її потребує, боротьбу з безробіттям, рівність форм власності як гарантію соціального порядку, пріоритет людини над державою, соціальне партнерство і соціальну справедливість. Щодо геополітики – орієнтацію на загальнолюдські цінності, інтеграцію у світову спільноту, побудову відкритого суспільства, мирне вирішення конфліктів[3].

На противагу цієї моделі Україна може йти іншим, ліберальним, консервативним шляхом, забезпечуючи розвиток економічної ефективності. Але ця модель показала низьку ефективність цього напрямку на прикладі країн Європи з перехідною економікою, які пішли цим шляхом[5].

Отже, не існує єдиних, універсальних європейських цінностей. Нині на Заході самими впливовими є соціал-демократична і неоконсервативна політичні моделі, вибудовані на засадах неокейнсіанських і монетаристських економічних платформ відповідно. На сучасному етапі Україні на шляху до Європейської спільноти варто орієнтуватися на соціал-демократичну та неокейнсіанську моделі розвитку.

Література:

1. Андрос Є.І. Антропокультурні чинники європейського вибору України. – К., 2014. – С. 301.
2. Попович М.В. Істина. Правда. Життя: Думки небайдужої людини. – К., 2010. – С. 51.
3. Попович М.В. Європа – Україна: Праві і ліві. – К.: Центр громадської освіти «Київське братство», 1997. – С. 64.
4. Трансформація та інтеграція: Формування майбутнього Центральної та Східної Європи / Пер. з англ.. – К.: Видавничий дім «Стилос», 1998. – С. 6–8.
5. Хайек Ф.А. Право, законодавство та свобода: Нове викладення широких принципів справедливості та політичної економії. В 3 т. Т. 2. Міраж соціальної справедливості. – К., 1999. – С. 101.

ГОРДЄЄВА Ірина Володимирівна ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДАХ АРІСТОТЕЛЯ

Арістотель був мислителем, який задав «біологічну парадигму» трактування жінок. Чоловіка він розглядав як активну форму, а жінку – як пасивну матерію, тіло [3]. Жінку Арістотель вважав істотою більш низького порядку, ніж чоловік, тому відносини в сім'ї, на його думку, повинні будуватися на пануванні чоловіка над жінкою. Сильна ієрархічність давньогрецького суспільства, патріархальний характер грецької сім'ї та прихильність до біологізаторської концепції держави спонукали Арістотеля описувати умови, котрі підтримують такий порядок, як природні, і отже, незмінні. В сім'ї стосунки «раб – господар», як і «чоловік – дружина» є частиною тієї ж самої організації. Функції всіх членів сім'ї спрямовані на досягнення спільного блага, що його визначає керівник сім'ї, чоловік [5].

Однак він підкреслював, що жінка не є рабою чоловіка. Оскільки жінки, теоретично, є здатними до прийняття суспільно-політичних рішень, вони займають становище вище від рабів [3]. Захищаючи сувору одношлюбність, Арістотель вважав, що чим міцніше буде сім'я (а це першочергово залежить від жінки), то тим буде міцнішою й держава.

Мислитель вважав, що чоловік і жінка, так само, як раб і вільний, мають різну природу, а тому і на соціальному рівні рівноправ'я між ними неможливе. Так у процесі зачаття чоловік дає дитині «форму» (душу), а жінка – тільки «матерію», тобто тіло [6]. Сама душа за своєю природою має божественне походження і визначає «природу» людини, тому за Арістотелем жіноче і чоловіче були відокремлені один від одного, виправдовуючи водночас існування двох різних статей [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

На думку філософа, жінка навіть в процесі народження дитини, відіграє мінімальне значення, оскільки без чоловіка вона ніщо інше як «безплідний чоловік» [6]. Таким чином, доводить мислитель, «жіночність слід розглядати як якийсь природний недолік» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Особливість жіночого взагалі полягає в тому, що воно означене як дефективне чоловіче [5].

В Арістотеля жінка є пасивною істотою і щоб набутти форми, вона потребує чоловіка, який за природою своєю активний. Таке поєднання відбувається в сім'ї, яка, з одного боку, актуалізує природні потенції жінки, яка виношує та народжує дітей, однак, з іншого боку це не дає можливості жінці зайняти чільне місце в соціальному житті, залишаючи для нею тільки ведення домашнього господарства [2]. Арістотель визнавав, що виключення жінок із громадського життя зумовлено їхньою роллю домогосподарок, «вихователок», а також відсутністю вільного часу. Але для Арістотеля значно більш важливою причиною була відсутність у жінок здатності до раціонального дискурсу. Оскільки держава існує як сфера діяльності логосу, жінки з їх відсутністю логосу не можуть брати участь у громадському житті [4].

Арістотель визнавав природну нерівність чоловіка та жінки, проте, він був переконаний, що панування чоловіка над жінкою, можна порівняти з пануванням правителя над вільними підданими у республіці. Більше того, в «Політиці» Арістотель неодноразово підкреслюючи зверхність чоловіка над жінкою, акцентував увагу на необхідності врегулювання прав жінок, які складають половину населення кожної держави [6]. Як стверджував Арістотель у «Політиці»: «Так і чоловік відносно жінки: перший за своєю природою вищий, друга – нижча, і ось перший править, а друга – підпорядкована. Цей же принцип з необхідністю повинен діяти і у всьому людстві» [5].

На відміну від Платона, який обґрунтовував рівні громадянські права чоловіків та жінок, Арістотель дотримувався більш поміркованої позиції, залишаючи жінкам право на освіту – музику і гімнастику, та домашнє господарство. Іншими словами, Арістотель розкриваючи особливості соціальних і особливо гендерних відносин, залишався у сфері міфологічного синкретизму та догматизму, які розглядали соціальну структуру як своєрідне відображення буття природного цілого або *kosmos* (природного порядку) [6]. Відповідно, розширення сфери жіночої діяльності призводить до руйнування космічного порядку, хоча б внаслідок того, що жінка має відмінні від чоловіка чесноти: для жінки, наприклад, мовчання – чеснота, [2], однак вона мало сприяє політичній діяльності. Теж саме стосується й притаманної жінці улесливості, яка може вважатися чеснотою в родинному житті, натомість у політичній сфері, призведе до руйнування навіть тиранії [2].

Таким чином, Арістотель дотримувався традиційних античних уявлень стосовно місця жінки у соціальному житті, зумовлених сильною ієрархічністю давньогрецького суспільства. Основним завданням жінки є ведення домашнього господарства, їй відведена пасивна роль, наперед задана природою.

Література:

1. Аристотель О возникновении животных [Электронный ресурс] / Аристотель. – Кн. 2. – Режим доступа: <http://simposium.ru/ru/node/978>

2. Арістотель. Політика [Електронний ресурс] / Арістотель ; Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 239 с. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/aristotle/arist.htm>
3. Бондаренко Н. О. Історичні аспекти розвитку вчень про права жінок / Н. О. Бондаренко // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 87–96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11bnoppg.pdf>
4. Власова О.П. Проблема гендерної рівності у західноєвропейській філософії (історико-філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : 09. 00. 05 / Ольга Петрівна Власова; М-во освіти і науки України, Дніпропетровський нац. ун-т ім. О. Гончара. – Дніпропетровськ, 2008. – 15 с.
5. Статус жінки у суспільстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eduwiki.uran.net.ua/wiki/index.php?title=Статус_жінки_у_суспільстві
6. Сторожук С.В. Давньогрецька «Ф'юзис» як основа формування гендерних стереотипів / С.В. Сторожук, І.М. Гоян // Антропологічні виміри філософських досліджень: зб. наук. пр. / Дніпр. нац. ун-т залізничн. транспорту ім. акад. В. Лазаряна. – Дніпро, 2016. – Вип. 10 - С.78-89

ГУР Віктор Іларіонович

РОЛЬ Э. БЕРШТЕЙНА И Л. НЕЛЬСОНА В ФОРМИРОВАНИИ ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ГУМАНИСТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ

Реалии общественной жизни XXI столетия с их коренными изменениями в производственной деятельности людей, характере общественных отношений, с актуально вставшими перед человечеством глобальными проблемами выживания и поиска путей в гуманистическое будущее нашли свое выражение в поисках и реализации общечеловеческих гуманистических ценностей. Это заставило, если не всех, то очень многих людей, даже целые поколения, усомниться в своих идеалах и ценностях, в способах их обоснования и достижения. В первую очередь встал вопрос о недопустимости насилия человека над человеком, одних людей над другими, какими бы благородными целями и идеями они не руководствовались, чем бы они его не оправдывали – божественным промыслом, революционной теорией, классовым интересом, национальной идеей, государственно-патриотическим долгом или даже убеждением в своей исторической миссии спасти все человечество на пути к его светлому будущему. Не дали желаемых результатов успехи в области развития науки и техники. Общеизвестны связанные с ними устрашающие по своим масштабам глобальные проблемы современного мира, которые углубляют дегуманизацию человека. В XXI столетии человеческое сообщество стоит перед необходимостью обновления критериев своей жизнедеятельности, подведения под собственное самосознание такого фундамента, который способен выдержать нынешние стрессовые перегрузки и обеспечить формирование соответствующей духу времени ментальности.

Весомый вклад в решение этой проблемы в свое время внесли немецкие выдающиеся философы-социологи Э. Бернштейн и Л. Нельсон. Они считали, что составной и даже определяющей частью само осмысления человечеством себя на пути к гуманизации своей жизни является качественное изменение морального сознания, его ценностных ориентаций. Они это объясняли спецификой нравственных начал в самоопределении и самоутверждении человека как исходных моментов его смысложизненного самоосуществления. Складывающиеся в обществе нравственные отношения есть реальное условие и в то же время результат морального регулирования способов и форм человеческого общения, характер которого зависит от специфики направленности ценностных ориентаций отдельного человека, а следовательно, и всего человечества в целом. В таком целенаправленном, морально регулируемом акте достигается или разрушается подлинно человеческое богатство его бытия. Соответственно раскрывается позитивность реалистической в своих философско-методологических и социально-содержательных определениях этика Э. Бернштейна и Л. Нельсона.

Таким образом, Л. Нельсон через внутреннюю критику положений «этического реализма» проследивает трансформацию «истины разума» в «нравственные истины», которые уже подлежат не рациональному познанию, а герменевтическому истолкованию как данностей не разума человека, а его индивидуального наличного бытия, несущего в себе экзистенциальную противоречивость «психофизической» реальности. Осуществленное, по сути, им отождествление морально-психологической эмпирии человека с его реальным бытием как автономного субъекта привело к переосмыслению через самого же человека нравственных аспектов его самосознания.

Итак, опирающийся в своей этике, как Э. Бернштейн, на дуалистическое учение И. Канта о человеке, Л. Нельсон пытается с новых психолого-эмпирических позиций рассмотреть соотношенность области сущего и морального должностования, превращая последнюю не только определяющую, но и иррациональную сферу бытия. Хотя Л. Нельсон по существу преодолевает научный дуализм Э. Бернштейна и актуализирует эмпирико-реалистические элементы его этики, однако, фундирующееся на обратной дедукции конституирование этики как строгой науки по существу дела искомую достоверность морального должностования как гуманистического оставляет в пределах абстрактно-рациональных социальных схем логики. Поэтому последователи Л. Нельсона, позитивно оценив моменты реалистической интерпретации методологических исходных положений его этики и акцентируя основное внимание на моральном статусе автономного человека как реально сущего, негативно отнеслись к попыткам рассматривать морально-гуманистическую проблематику с позиций предложенной Л. Нельсоном «строгой науки». Начатый Э. Бернштейном и продолженный Л. Нельсоном пересмотр поставил этику так же и перед тем фактом, когда конституируемая «этическим реализмом» на базе критического метода наука утрачивала способность адекватно выразить полноту интересов индивида и конкретность его высшего целеполагания. Осуществленный Э. Бернштейном и Л. Нельсоном подход к этической проблематике гуманизма с позиций эмпиризма и критицизма привел к антропологизации методологических основоположений этики, что, в свою очередь, выразилось в пересмотре рационализма как определяющего методологического принципа. Жизненность и самого этого учения, и находимых им нравственных ценностей определяется тем, что оно видит человека не только в качестве цели своих теоретических усилий, но и как исходный продукт при отыскании самой этой цели, а также путей ее достижения, рассматривая человека таким, каким он есть в своем наличном бытии. Именно в этом, подчеркивают сторонники социальной демократии, главная особенность метода их этического учения как нового способа познания и осуществления реального человеколюбия.

ДЕНИСЕНКО Наталія Василівна

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ СВІДОМОСТІ РЕФЛЕКСИВНОЇ СУЧАСНОСТІ

Оскільки в провідному теоретико-соціологічному дискурсі сучасність, в тому числі наших днів, названа рефлексивною [4, с. 494], то цілком виправданим видається – вирішення проблеми актуальних соціальних змін в напрямку підвищення конкурентоспроможності національної не тільки економіки, але й держави, а значить і якості та змісту освіти – здійснювати в царині соціально-філософської традиції, яка з давніх-давен і до наших днів переймається об'єктивацією взаємозумовленого зв'язку між думкою та її історичним контекстом [3, с. 15-16]. Вказана тут ідея, починаючи, принаймні, з епохи Просвітництва, стала головною темою сучасного західного мислення. Найбільш вагомим свідченням на користь останнього міркування постає досвід Модерну, тобто, індустріального суспільства.

Як вказує У. Бек, «так само, як в XIX ст. модернізація зруйнувала структуру феодального суспільства та породила індустріальне суспільство, сьогодні модернізація руйнує останнє, породжуючи іншу сучасність» [Цит. по 4, с. 495]. І теоретичною, і практичною свідомістю іншою сучасністю називається інформаційне суспільство. Перспективою або майбуттям такого М. Згуровський називає, так зване К-суспільство (англ. Knowledge society), що

засновується на знаннях [2]. Основою суспільства, про яке зайшла мова повстають люди-творці, що озброєні технологіями [1], а не останні, як це характерно для попередників К-суспільства.

З контексту, що виник, помітними стають кореспонденції між розумінням рефлексивного характеру сучасності та перспективою набуття людьми спроможності неминучого створення соціального як свого безпосереднього середовища. Адже, в рефлексивній сучасності рефлексивними стають не лише соціальні відношення, соціальні знання, але й самі соціальні агенти, що вимушені створювати не лише самих себе, але й обирати собі не лише мережі, але й відношення з іншими. Таким чином, успішна самореалізація особистості постає похідною знання історії соціальних змін, але й історії думки, яка не тільки породжує такі зміни, але й сама спричинюється ними.

Тут доречним – в плані виявлення доцільності поширення та вдосконалення філософської складової освіти – видається акцентування уваги на тому, що саме філософська настанова думки поставала і постає визначальним чинником вирішення проблем реальності, що зазнає змін та осмислюється в плані визначення перспектив її майбуття. Інакше кажучи, «тут і тепер» та «майбуття» процесу соціальних змін мають достатньо підстав сприйматися як різні реальності. Бергер і Лукман, наполягаючи на інтенціональному характері свідомості, дістаються висновку про те, що «об'єкти постають перед свідомістю як складові елементи різних сфер реальності» [3, с. 40]. У світлі останнього положення, постає впевненість, що адекватність свідомості соціальним реаліям як таким полягає в її спроможності «переміщуватися в різних сферах реальності». Перехід, що супроводжує переміщення, про яке йдеться, сприймається звичайною людиною як «своєрідний шок» [там само], що викликається перенесенням уваги з однієї на іншу реальність.

На думку Тоффлера існує небезпека ризиків пов'язаних з прийняттям рішень, на обґрунтування яких не вистачає часу в наслідок стрімкого зростання темпів соціальних змін [5, с. 4, 17-19, 282]. За цих обставин не видається можливим сприймати реальність повсякденного життя як даність, уникаючи дослідження її засад [3, с. 38], як у випадку дійсності, якій притаманний статус само собою зрозумілого. Дослідження засад, про які йде мова, – це філософське завдання. Питаннями, які ставить філософ в ході такого дослідження, є: «Що є реальним? Звідки це нам відомо? Такі питання є найбільш стародавніми не тільки для суто філософського дослідження, але й для людського мислення як такого» [3, с. 10]. На підставі тут наведеного можна дійти висновку, що відстань між сприйняттям соціального філософом і звичайної людини стрімко зменшується.

Отже, незважаючи на зростання вагомості і актуальності прикладних знань, усунення соціологічної та філософської складових освіти має достатньо підстав вважатися необачним. Справді, оскільки освіта є визначальним моментом остаточної соціалізації і як така – поряд з легітимацією та соціальним контролем – є чинником інституалізації соціальної взаємодії або об'єктивації людської діяльності як такої, то філософія залишатиметься визначником об'єктивного характеру свідомості не тільки наявних, але й майбутніх реалій, які здобуваються, насамперед, в лоні освітянських процесів.

Література:

1. Электронный ресурс// Згуровский, М. Путь к информационному обществу – от Женеви до Туниса//http://gazeta.zn.ua/EDUCATION/put_k_informacionnomu_obschestvu_ot_zhenevy_do_tunisa.html/10.05.2017.
2. Электронный ресурс//Згуровский, М. Путь к обществу основанному на знаниях//http://gazeta.zn.ua/EDUCATION/put_k_obschestvu_osnovannomu_na_znaniyah.html/10.05.2017.
3. Бергер, П., Лукман, Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. М., «Academia-Центр», «МЕДИУМ», 1995, 323 с.
4. Ритцер, Джордж. Современные социологические теории. 5-е издание. /Пер. с англ. – А. Бойков, А. Лисицына/. СПб.: Питер, 2002, 688 с.

5. Тоффлер, Элвин. Метаморфозы власти. Знание, богатство и сила на пороге XXI века. /Пер. с англ./ М., ООО «Издательство АСТ», 2001, 670 с.

ДУБРОВІНА Оксана Валеріївна

ТВОРЧИСТЬ ТА ТРАДИЦІЯ ЯК ВЗАЄМОДОПОВНЮЮЧІ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОЦЕСУ СПАДКОЄМНОСТІ ТА ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ

Відомі тлумачення творчості та традиції як суттєвих складових культурного процесу у всій своїй сукупності відображають, в першу чергу, неоднозначність й поліфонічність їх проявів. Тому звернення до питань осмислення, аналізу творчості та традиції з точки зору їх взаємовпливу та ролі у динаміці розгортання культурних процесів завжди буде доречним.

Творчість потрібно розглядати у зв'язку з культурою – тому, що саму культуру можна представити як безперервний процес творчості, культуротворчості. Дослідники стверджують, що у будь-якій етнічній культурі існує два шари, а власне – історично ранній, “нижній” шар та історично пізній, “верхній” шар. Перший включає у себе ті складові культури, що успадковані від минулого; цей шар зберігає у собі досвід попередніх поколінь завдячуючи йому етнос, попри загальні тенденції тієї чи іншої епохи, залишається сам собою та розвивається у тому річищі, що відповідає духові та сподіванням народу; він містить ті компоненти культури, які, за широкого погляду на проблему можна назвати традиційними, тому що вони стійкі. Другий, “верхній” шар містить в тій чи іншій мірі нові культурні та духовні явища. Завдяки їм етнос у кожному конкретну історичну епоху має свій колорит і особливості, елементи цього шару нестійкі, динамічні. І, на наш погляд, в цьому шарі відбуваються ті творчі перетворення, завдяки яким створюється новий культурний досвід, тобто в цьому шарі здійснюється культуротворчість, створення й утвердження нових смислів, ідеалів, образів, настанов, перетворення й модифікація смислів бувших і навіть деяких цінностей.

Отже, якщо розглядати культуру як безперервний процес творення, то у такому контексті необхідно розглядати творчість у зв'язку з традиціями, оскільки, переважно, “нижній” шар будь-якої етнічної культури несе головне й необхідне навантаження щодо збереження етносу.

Ці два шари культури ніби існують у загальному культурному просторі. Поєднання динаміки та статичності у плінні культури відображено і в творчості, і в традиції. Тому в даному контексті можна розглядати традицію як статичну основу розвитку і творчість як активну, динамічну форму спадкоємності в культурі.

Кожний з компонентів культури: традиційний та творчий, містять як динамічні, перетворюючі, так і статичні, стереотипні та стандартні елементи.

Якщо ж говорити про традицію як про механізм, то можна виділити кілька етапів, що складають мале коло життя традиції, яке починається зі знайомства нового покоління з нею:

- існуюча у конкретний історичний період у певного народу традиція – це завжди цінність, але нове покоління переосмислює її, оцінює у відповідності з сучасністю;
- відбувається вибір певних елементів традиції, самотворення видозміненої її структури;
- видозмінена структура, модель традиції засвоюється і сприймається як даність, природна та необхідна для життя етносу і людини; упорядкування життя відповідно до стверджених цінностей;
- традиція транслюється у зовнішній світ і, можливо, вишукує нові способи передачі смислів та цінностей, що складають її основу.

Звичайно, ці етапи ми виділили умовно, малоімовірно, що вони можуть існувати у “чистому” вигляді та протікати у суворій послідовності, тим паче що носіями традиції є етнос, групи людей, а, по-друге, знайомство нового покоління з традиціями, які існували до нього та існуючими за його становлення, відбувається поступово. Кожен з цих етапів потенційно містить можливості перетворення самої традиції, але саме в процесі передачі традиції (не обов'язково у діяхронічній послідовності, тобто безпосередньо від покоління до покоління) та її пізнання відбувається “редагування”, інтерпретація, створення нової внутрішньої її

динамічної цілісності. Іншими словами, в процесі передавання традиції відбувається те майже невланне сполучення традиційного та творчого елементів культури.

Співіснування феноменів творчості та традиції у культурному процесі характеризується взаємопроникненням та взаємовпливом. Спроба досягнути творчість та традицію як взаємодоповнюючі елементи загального культурного процесу дала можливість розглянути традицію як статичну основу розвитку і творчість як активну, динамічну форму спадкоємності в культурі, а, також, привела до висновку, що процес спадкоємності можна розглядати як той “простір”, який містить у собі як всі передумови збереження традицій, так і всі передумови для творчості, а також інтерпретацій, запозичень, розвитку, діалогу не тільки різних культур, але й різних епох, світоглядних парадигм.

Література:

1. Библер В.С. Культура. Диалог культур (Опыт определения) // Вопросы философии. - 1989. - №6.
2. Малахов В.С. Понятие традиции в философской герменевтике Гадамера Г.Г. // Познавательная традиция: философско-методологический анализ. – М., 1989.
3. Маркарян Э.С. Узловые проблемы теории культурной традиции // Советская этнография. - 1981. - №2.
4. Чернявская Ю. Народная культура и национальные традиции // http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Chern

ЗАГОРОДНЮК Валерій Петрович

ЛЮДИНА І НАУКА У РІЗНИХ ТИПАХ ФІЛОСОФУВАННЯ

Мета даної статті полягає у тому, щоб показати певну спільність методологічних проблем, з якими зіткнулися сучасна філософія науки і філософська антропологія.

На пострадянських теренах популярною є концепція постнекласичної науки, запропонована В. С. Стьопиним. В історичному розвитку науки, починаючи з XVII ст. виникло три типи наукової раціональності і відповідно три великих етапи еволюції науки: 1) класична наука (у двох її станах: додисциплінарна і дисциплінарно організована наука), 2) некласична наука, 3) постнекласична наука. Класичний тип раціональності центрує увагу лише на об'єкті і виносить за дужки все, що відноситься до суб'єкту і засобів діяльності. Для некласичної раціональності характерна ідея відносності об'єкту до засобів і операцій діяльності; експлікація цих засобів і операцій виступає умовою отримання істинного знання про об'єкт. Нарешті, постнекласична раціональність враховує співвіднесеність знань про об'єкт не тільки з засобами, але і ціннісно-цільовими структурами діяльності.

Водночас в дослідженнях з філософської антропології людина розглядається переважно крізь призму контрверзи модерн-постмодерн. При такому підході залишається не зрозумілим до якого табору віднести таких видатних мислителів як К'єркегор, Ніцше, Шопенгауер, Фрейд та інших, які явно не вписуються у модерну парадигму, але і не підпадають під постмодерний тип філософування. Дану недолужність, на мій погляд, можливо подолати, якщо екстраполювати зазначену вище методологічну модель з царини філософії науки у предметну область філософської антропології. У такому випадку класика (у двох її формах) буде корелюватись з модерном (також у двох формах, “недомодерном” або “передмодерном” і власне модерном), некласика з представниками філософії життя, психоаналізу, філософської антропології, екзистенціалізму, постнекласика з постмодерном.

Подібний діалог між класикою, не класикою та постнекласикою відбувається не лише у науці і людиномірних його проєкціях, але і у самій філософії і дослідженнях, присвячених людині зокрема .

Нині важливо наголосити на тому, що полеміка між представниками модерного і постмодерного філософського дискурсу, яка становила осереддя філософських дискусій кінця XX – початку XXI ст., зазнала досить суттєвої еволюції. Умовно можна виокремити три етапи взаємовідносин між філософією модерну та постмодерну. Перший характеризувався різкою критикою філософами-постмодерністами (Ж.Деріда, Ж.-Ф.Ліотар, Р.Рорті та ін.) засад філософії

модерну за логораціофалотеотеоцентризм, коли піддавались іронії та сумніву гранднаративи та метанарації модерної філософії. На противагу цьому, другий етап стосунків між філософією модерну та постмодерну пов'язаний зі зворотною критикою тими сучасними філософами, які поділяють цінності модерну, (К.-О.Апель, Ю.Габермас та ін.) філософів-постмодерністів за надмірний релятивізм та плюралізм. Третій етап стосунків між вказаними філософськими традиціями характеризується пошуком компромісів, готовністю до діалогу, коли модерн і постмодерн вже не здаються такими чужими і ворожими один одному, а виникають певні “гібридні дискурси” (Ю.Габермас), “перехідний розум” (В.Вельш), які поєднують модерні і постмодерні принципи і засади.

Що стосується людини, то для плідного діалогу класичного, некласичного і постнекласичного типів філософування, варто, насамперед, позбутися спрощених уявлень про неї у названих філософських парадигмах.

Для науки Нового часу людина була чужаком і вона витлумачувалась до певної міри як особлива механічна машина. Водночас таке розуміння людини у рамках модернової науки є дещо поверховим і спрощеним, адже саме Модерну ми завдячуємо тим ідеям, які виглядають досить привабливими і нині.. Це, насамперед, ідеї автономії людини, її індивідуальної свободи, громадянських прав тощо.

Нового осмислення потребує і “переоцінка цінностей” класичного раціоналізму, здійснена філософами-ірраціоналістами, насамперед, Ф.Ніцше, С.К'єгегором, А.Шопенгауером, З.Фрейдом, які здійснили свого роду антропологічний поворот у філософії, який згодом привів до виникнення власне філософської антропології, представлені іменами Шелера, Гелена, Плеснера. Концепції даних мислителів відносяться до некласичного типу філософської рефлексії над людиною.

В найбільш радикальних постмодерних версіях стверджується про «смерть суб'єкта», під якою розуміється залежність суб'єкта від соціальних умов його існування і тієї ідеології, яка у тій чи іншій формі відображає ці умови. Проте мабуть недоцільно і некоректно витлумачувати ідею “смерті людини” як осереддя образу людини епохи постмодерну. Радше ця ідея є певною інтелектуальною провокацією, епатажем модернового уявлення “одномірної людини” і логічним містком для досягнення розмаїття і багатства дійсного світу людини.

Можна стверджувати, мабуть, і про певну еволюцію образу людини в епоху постмодерну. Якщо раннім його версіям був притаманний відвертий епатаж, то у більш пізніх, більш поміркованих і виважених версіях есхатологічні мотиви “смерті людини”, “кінця історії”, “смерті автора” тощо звучать приглушено і поступово стають анахронізмом. Вочевидь, приходить кінець певному розумінню філософії, науки, історії, людини й натомість мають прийти нові образи, нові концепти, нові бачення людини і її світу.

Таким чином, екстраполяція з царини філософії науки моделі класичної, некласичної, постнекласичної науки у галузь філософської антропології дозволяє дещо по-новому розглянути феномен людини крізь призму класичного (модерного), некласичного і постнекласичного (постмодерного) типів філософування.

КОЛОТИЛО Мар'яна Олексіївна

МІФОЛОГІЗАЦІЯ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ ТА РОЛЬ МЕДІАОСВІТИ У ЇЇ ПОДОЛАННІ

*В наш час знання про світ формуються значною мірою не системою освіти, а
засобами масової комунікації
(А. Моль)*

Масштабні соціокультурні трансформації людської цивілізації на рубежі ХХ-ХХІ ст., зумовлені насамперед інтенсивним розвитком інформаційно-комунікаційної сфери, здійснюють визначальний вплив на всі аспекти життєдіяльності сучасного суспільства. Провідну роль у становленні нової соціальної реальності відіграє медіакультура, яка виступаючи інноваційною формою культури в інформаційну добу, постає також конституюючим чинником творчого розвитку особистості.

В інформаційну еру саме сучасні мас-медіа виконують функцію створення нового соціокультурного простору існування людини – віртуального світу, який, відповідно до своєї природи, в масовій свідомості набуває статусу об'єктивної реальності. Передумовою набуття зазначеного статусу стають особливості власне самої масової свідомості, котра характеризується посередністю, інертністю, спрощеним сприйняття дійсності.

Комплексне осмислення особливостей нової медіареальності виявляє неоднозначність його впливу на зміст моральних норм і духовно-естетичних цінностей, що культивуються в суспільстві. У сучасному гуманітарному дискурсі вплив мас-медіа оцінюється двояко: з одного боку, як фактор сприяння соціально-культурному розвитку особистості відповідно до викликів інформаційного світу, з іншого – як певний деструктив в його потенційності, що знижує духовний потенціал сучасної людини внаслідок несформованості інформаційної культури останньої.

Обґрунтування актуальності другого аспекту актуалізує необхідність більш ґрунтовного звернення до світоглядно-онтологічних засад мас-медійної інформації, котра відповідно до власної природи існує за рахунок перманентної «симуляції знання», і на певному етапі внаслідок стирання демаркаційної смислової лінії між дійсністю та інформацією про неї, визначає процес розчинення об'єктивної реальності в гіперреальності, що здійснюється за рахунок створення та розповсюдження міфів. Провідною рисою міфів, на погляд французького семіотика Р. Барта, є їх можливість позначати всі явища та процеси, до яких можливо застосувати дискурсивні практики, а також акцентування уваги не на змісті повідомлення, а на способі його поширення [1, с. 233].

Основними каналами поширення міфів виступали спершу кіно та телебачення (класичні екранні міфи про героїв, супермена, Попелюшку); надалі міфотворчість медіареальності посилили комп'ютери, Інтернет та мультимедіа, змушуючи балансувати між об'єктивною та гіперреальністю, та все більше поринаючи в «захоплюючий» світ останньої. За таких умов, у молодіжному середовищі, хоча звісно не лише в ньому, на основі формування нового типу особистості з низьким рівнем медіаграмотності або її відсутністю в цілому, відбувається до певної міри заміна соціалізації в реальному світі соціалізацією віртуальною.

Міфологічність свідомості сучасної людини зумовлена тим, що перебуваючи в стані антропологічної кризи, особистість значною мірою існує в просторі власних емоцій та переживань, живиться ілюзіями та страждає від розчарувань. Подолання екзистенційної «розгубленості» сучасної людини пов'язується насамперед з існуванням в суспільстві певного медіатора, який би сприяв процесу засвоєння індивідом реальності та формуванню індивідуального відношення людини до змісту останньої. В інформаційну добу роль медіатора значною мірою перебирають на себе сучасні мас-медіа, основним змістом діяльності котрих стає продукування міфів як інструментарію сприйняття людиною навколишньої дійсності.

У даному контексті значної актуальності набуває проблема формування медіакультури молоді, що досягається в тому числі засобами медіаосвіти, значущість котрої, в свою чергу, найкращим чином була засвідчена ЮНЕСКО (1984 р.): «...навчання теорії та практичним вмінням для оволодіння сучасними засобами масової комунікації, що розглядаються як частина специфічної, автономної сфери знань; проте її слід відрізнити від звичного використання медіа як інноваційних ресурсів організації освітнього процесу» [2, с. 8].

На рівні суспільної свідомості медіаосвіта допоки осмислюється переважно з другої позиції, найбільш негативним наслідком якої є заміщення істинних смислів медіаосвіти дискурсами «інформаційних технологій». Нівелювання того, що значимість інформаційних технологій для життя суспільства детермінована насамперед мірою їх інтеграції в соціальну онтологію людини, визначає той факт, що безпосередня залежність індивіда від інформаційних конструктів випереджає формування готовності особистості усвідомлено підпорядковувати їх цілям власного розвитку.

Таким чином, актуалізація взаємодії сучасної освіти та мас-медіа зумовлена тим фактом, що освітньо-виховний процес реалізується не лише навчальними чи навчально-науковими закладами, але й засобами масової комунікації. Саме вони значним чином впливають на зміст

соціально-гуманітарної складової освітнього процесу, а також актуалізують осмислення освіти з точки зору кінцевого результату – міри практичного використання знань після їх набуття.

Література:

1. Барт Р. Мифология / Р. Барт [пер. с франц. С. Зенкина]. – Москва: Изд-во Сабашниковых, 2000. – 320 с.
2. Media Education. – Paris: UNESCO, 1984. – 211 p.

КРИЛОВА Світлана Анатоліївна

ФЕНОМЕН ГЕНДЕРНОГО ПАРТНЕРСТВА У СІМ'Ї ТА ЗА ЇЇ МЕЖАМИ

Продуктивне партнерство в сучасному суспільстві неможливе без вирішення проблеми гендерної рівності і гендерного партнерства.

Останнім часом усе більше актуалізується проблема гендерної рівності – рівності чоловіка і жінки в соціальній, культурній і політичній сферах. Низка дослідників у галузі філософії статі вважають: досягнення гендерної рівності гальмується гендерними стереотипами, що визначають життєві ролі, які стримують реалізацію особистості. Не можна не погодитися, що передусім це стосується жінок. Наприклад, є стереотипи про те, що жінки не можуть служити в армії, займатися політичною діяльністю, бути вченими, художниками і т.д. Якщо вдається перебороти гендерні стереотипи, жінка може реалізувати найпотамніші мрії щодо професійної реалізації. Це – позитивний бік ідеї і практики гендерної рівності. Негативною стороною стає маскулінізація жінок, що втрачають жіночність – здатність до любові і співчуття. Результатом занадто завзятого подолання гендерних стереотипів стає самотність. Звичайно, гендерні стереотипи можуть гальмувати і розвиток особистості чоловіка, призводячи до виконання чужих для себе ролей і руйнуванню відносин із близькою людиною, однак в умовах патріархальної цивілізації від них більше страждають жінки.

Дуже важливо зрозуміти, за якою межею мова йде вже не про стереотипи, а про *архетипи* чоловічого і жіночого – основи, на яких будується людське буття і «подолання» яких руйнує людську природу. На біологічному рівні архетипи чоловічого і жіночого розкривають себе в чоловічій і жіночій сексуальності і своєрідності проявів волі до продовження роду, що визначають образи батька і матері; на екзистенціальному рівні вони виявляються як духовність і душевність – глибинні прояви чоловічості і жіночності. Душевність означає здатність до любові і співчуття, переживання самоцінності сьогодення. Духовність співвідноситься із самоочевидними проявами чоловічого начала, з його спрямованістю в майбутнє, бажанням свободи, нехай навіть у супереччю любові.

Вищий сенс гендерної рівності полягає в тому, що кожна особистість повинна стати цілісною, гармонійно з'єднавши в собі духовність і душевність. Таку особистість можна назвати *андрогінною*. Андрогінна особистість прагне до рівності чоловіка і жінки не заради самої рівності, а заради єдності свободи і любові. Рівність для неї виступає не метою, а засобом. При цьому андрогінна особистість не заперечує свою біологічну стать, навпаки, підсилює її плідні прояви.

Таким чином, ми констатуємо появу нових відносин між чоловіком та жінкою, які породжують нові проблеми в цих стосунках. Ми також припускаємо, що ідея і практика гендерної рівності здатна розв'язувати ці проблеми. Однак *гендерна рівність сама є проблемою*, бо прагнення до неї достатньо часто породжує радикально-феміністичні настрої, які по суті є банальним реваншизмом по відношенню до «сильної статі». Такий реваншизм означає інфантильну, невротичну взаємодію чоловіка та жінки, яка веде до оновлених конфліктів і нової деструкції [3, с. 82 – 87].

На відміну від гендерної рівності, гендерне партнерство – це така стратегія життя чоловіка і жінки, коли відносини з протилежною статтю будуються не на цінності влади, а на цінностях розуміння і толерантності. «У просторі гендерного партнерства ніхто «не перетягує канат» і не доводить свою правоту, а здатний чути і слухати, бачити в іншому особистість, готовий до співробітництва і досягнення позитивних результатів» [1, с. 265].

Але для досягнення гендерного партнерства необхідно пройти дуже непростий шлях подолання егоцентризму, жалості до себе і безжалісності до Іншого. В результаті і виникають партнерські відносини, позбавлені будь-якого реваншистського, морально потворного забарвлення. Всі плідні тенденції у сучасному світі характеризуються спрямованістю людства до комунікативної відкритості, діалогічності, толерантності як найважливіших людських цінностей, що долають відчуження та екзистенціальну самотність. Таке подолання можливе лише шляхом об'єднання можливостей чоловічого та жіночого. Адже у чоловіка та жінки є екзистенціальні й психологічні особливості, які взаємодоповнюються. Об'єднуючись, ці особливості дозволяють долати, здавалося б, нерозв'язні суперечності.

Для усвідомлення такої багаторівневої взаємодії в гендерному партнерстві доцільно звернутися до виділених в межах методологічної стратегії метаантропології [2, с. 67-70, 4] буденного, граничного та метаграничного вимірів буття чоловічого та жіночого, які корелюють з окресленими в андрогін-аналізі стратегіями екзистенціального сексизму [2, с. 435], екзистенціального гермафродитизму [2, с. 432–433], і екзистенціального андрогінізму [2, с. 431–432]. Таке звернення дозволить нам конкретизувати дані стратегії, а тому і більш конкретно побачити багатоплановість і колізійність шляхів набуття гендерного партнерства.

Буденне буття, де людиною керують воля до самозбереження та воля до продовження роду, відношення статей будуються за моделлю «Я – Воно» або «Я – Об'єкт». «Тому буденне буття з необхідністю породжує маніпуляцію однієї статі іншою» [1, с. 267]. Екзистенціально кожна людина відчуває в буденності свою розірваність і розполовиненість, статеve відчуження. В цьому вимірі жінка відчуває те, що вона жінка, а не особистість, а чоловік зосереджується на своїй маскулінній ролі. Актуалізуються фізично-тілесні та соціальні якості людини, а не особистісні, культивуються інтереси роду, а не персони.

У граничному бутті людини воля до влади зумовлює граничне посилення маніпуляції і влади однієї статі іншою. «Саме на шляху волі до влади екзистенціальна ворожнеча між чоловіком та жінкою стає найбільш болючою» [1, с. 267-268]. Владна екзистенціальна ворожнеча в граничному бутті чоловіка та жінки породжує парадоксальне єднання – садо-мазохістичний зв'язок, де садист є володарем та катом, а мазохіст – його жертвою. Воля до самотворення та культуротворення в граничному бутті спрямовує особистість до усамітнення. Але усамітнення для саморозвитку знов відчужує чоловіка та жінку. Створені ними артефакти культури стають поміж ними, розділяючи їх. Але позитивним в усамітненні є той факт, що відбувається становлення та актуалізація особистості.

У метаграничному бутті, де людина спрямована волею до любові, свободи і толерантності, відбувається дійсно екзистенціальне, а не інстинктивне чи формальне об'єднання чоловічої та жіночої статей у любові. Жінка та чоловік як біологічні істоти, розвиваючи психологічний та екзистенціальні виміри статі, *набувають цілісності особистості* і складають андрогінне ціле, яке не є симбіотичним зв'язком, а творчо-особистісним об'єднанням двох автономних актуалізованих особистостей. «Це знаменує поєднання особистісно-екзистенціальної та комунікативно-екзистенціальної краси в людському бутті» [1, с. 268]. Отже, подолати розполовиненість можна через створення внутрішньої цілісності та знаходження своєї любові.

Спробуємо використати метаантропологічну концепцію буття людини та соціуму для аналізу особливостей сучасної сім'ї. Спираючись на концепцію буденного, граничного та метаграничного буття людини, можна виділити три типи сім'ї, які відповідають цим вимірам: 1) авторитарну, 2) відчужену і 3) партнерську моделі сім'ї [2, 326-327].

В авторитарній сім'ї, яка в сучасному світі існує передусім в патріархальній формі, відбувається придушення особистісного начала членів родини тим з них, хто домінує фізично, психологічно чи фінансово; на цій основі формується становлення авторитарних відносин, що позасвідомо переносяться на більш широкий соціальний контекст.

Відчужена сім'я означає автономізацію і взаємне відокремлення членів сім'ї, що призводить «до вгасання особливої атмосфери небайдужості і душевного тепла, які вирізняють сім'ю серед усіх інших проявів людського буття» [1, 303]. Людина, що була

вихована у відчуженій сім'ї, вже в дитинстві переживає ідею абсурдності власного існування, а тому в якості компенсації прагне увійти в соціальні групи й об'єднання, засновані на фанатичному служінні тій чи іншій ідеї.

У партнерській сім'ї атмосфера турботи, душевності і любові не суперечить свободі; «це приводить до партнерських відносин і сприяє розвитку особистісного начала, що актуалізує членів такої сім'ї на знаходження єдності свободи і любові» [1, 304]. Саме партнерська сім'я має ту міру цілісності, яка дозволяє назвати її *андрогінною сім'єю*, і саме така сім'я стає і *передумовою*, і *першоелементом* дійсного соціального партнерства у суспільстві.

Таким чином, гендерне партнерство виникає і розвивається у сім'ї, проте з необхідністю виходить за межі сім'ї, долаючи у суспільстві всі тоталітарні і авторитарні тенденції, що є принципово необхідним для створення плідного цивілізаційного проекту України [5].

Література:

1. Крилова С. Краса людини: особистість, сім'я, суспільство (соціально-філософський аналіз): [монографія] / С. Крилова. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2011. – 344 с.
2. Философская антропология: словарь / Под ред. Н. Хамитова. – К.: КНТ, 2011. – 472 с.
3. Хамітов Н. Інфантильність та зрілість у людському бутті / Н. Хамітов // Філософсько-антропологічні читання '99. – К., 2000. – С. 82–87.
4. Хамитов Н. Философия: бытие, человек, мир. От метафизики к метаантропологии / Н. Хамитов. – 3-е издание, исправленное и дополненное. – К.: КНТ, 2016. – 268 с.
5. Пирожков С.І., Хамітов Н.В. Цивілізаційний проект України: від амбіцій до реальних можливостей // С.І. Пирожков, Н.В. Хамітов. – Вісник НАН України, 2016, № 6. – С. 45 – 52.

ЛАЗАРЕВА Марина Леонідівна

ЛЮДИНА НА МЕЖІ ДВОХ СВІТІВ: ПРИРОДА VERSUS ТЕХНОЛОГІЇ

Природа у здатності створювати красу, гармонійність та доцільність немає собі рівних. У процесі еволюційного відбору й вдосконалення вона сконструювала організми, здатні виживати в складних кліматичних умовах, добувати важкодоступні харчі, захищати своє плем'я та боротись за територію із не менш могутніми ворогами. Цей потужний інженер мільярди років відшліфовував кожну клітину кожного організму, відбираючи лише найкращі якості для збалансованого облаштування світу. Однак одне із її творінь за декілька століть повністю видозмінило умови свого життя та переступило ту межу, за якою виживання не залежить від фізичної витривалості та відібраного генетичного фонду. Виокремивши себе із природного середовища й озброївшись технікою, людина спробувала перевершити ті природні здобутки, які тисячі років змушували її тамувати подих та поклонятись силам землі.

«Нашому сучаснику більше не потрібно боротись за виживання та докладати надмірних зусиль для самозахисту, забезпечення безперервного надходження їжі та збереження свого роду. Відмежоване від природи житло та процеси віртуалізації світу людини спонукають останню сприймати природу як ворожий елемент, який намагається розчавити індивіда та вказати на його слабкість. У відповідь людина демонструє свою зверхність над природою, нещадно перетворюючи її у відповідності зі своїми потребами. Ця запекла суперечка між частинами цілісної системи викликала низку втрат як з одного, так і з іншого боку. Так, з поверхні нашої планети зникли численні види рослин і тварин, вирубка лісів спричинила ерозію ґрунту, забруднення повітря та повені, усе помітнішими стають наслідки парникового ефекту, руйнуються екосистеми, тануть льодовики, змінюється клімат тощо. На людському організмі відмежування від природи позначилось хворобами, алергіями, ожирінням, надмірною напруженістю нервової системи та великою кількістю психічних захворювань. Тож, незважаючи на самовпевненість людини, "оскільки наші тіла виступають як такі, що призначені для фізичної активності, то й сидячий спосіб життя викликає безліч проблем зі здоров'ям» [1, 391].

Таким чином, сучасна людина опинилась на межі двох світів – технологічного і природного, – серед яких вона вперто радикалізує вибір на користь чи то одного, чи то іншого. У пошуках виходу із цього замкненого кола Н. Бостром вказує, що «одним із підходів буде

організація нашого навколишнього середовища таким чином, аби змусити нас бути більш фізично активними. Можна відмовитись від ліфтів, заборонити у певних місцях автотранспортні засоби тощо. Іншим же підходом буде спроба перебудувати наші тіла так, щоб вони залишались здоровими, не залежачи від постійних фізичних навантажень» [1, 391]. Кожен із зазначених підходів є дещо однобічним та потребує доопрацювання, оскільки з одного боку, технологічне викорінення з людини природного начала, сформованих багатовіковим еволюційним відбором потреб та фізіологічних особливостей призведе до того, що людина буде повністю відмежована від свого життєвого світу, що породить нову кризу. З іншого боку, бажання пересічної людини вдосконалювати свій організм дедалі слабшає: фізичне загартовування, відвідування спортивно-оздоровчих закладів, вправи та навіть зарядка набувають примусового характеру і часто виконуються індивідом лише за необхідності покращення здоров'я або схуднення. Відповідно природне і технологічне у світі людини має бути поєднане таким чином, аби не завдавати шкоди ані самій людині, ані оточуючому та необхідному для її життя природному середовищу.

Вкрай важливим є усвідомлення людиною того, що процес творення нею "нового світу" не повинен йти всупереч природі, а навпаки, доповнювати її, враховувати природні потреби індивіда, викривати природні закони та долучати до них закони людського світу. Впровадження технологій у життєвий світ людини не повинне «розчищати» собі місце у природному середовищі та ставити питання на кшталт «або, або», а вбудовуватись у природний світ, не порушуючи гармонії та балансу процесів. Сучасні технологічні розробки уможливають такий "симбіоз": сьогодні можна видобувати енергію, не винищуючи поклади викопних ресурсів (сонячна енергетика, вітрові електростанції); будувати житло не захищаючись від природи, а вживаючись у неї і використовуючи її потенціал з максимальною ефективністю (споруди з трав'яним дахом, будинки з солом'яних блоків); виробляти продукти харчування без використання отрути і небезпечних хімікатів (аквапоніка, органічне землеробство) тощо. Важливо, що сучасні технології можуть допомогти відновити екосистеми нашої планети й водночас вивести людину на новий рівень існування, на якому вона буде не безмовним рабом природи чи її запеклим ворогом, а навпаки, її розумним впорядником та захисником. Побудова ж новітнього еко-ефективного суспільства залежить саме від знаходження балансу між незнищеними фізіологічними особливостями людини, вивільненням її інтелектуального потенціалу і технологізацією побуту.

Література:

1. Bostrom N. The Wisdom of Nature: An Evolutionary Heuristic for Human Enhancement / N. Bostrom, A. Sandberg // Human Enhancement. – Oxford University Press, 2008. – pp. 375–416.
2. Greer J. The Ecotechnic Future: Envisioning a Post-Peak World / J. M. Greer. – New Society Publishers, 2009. – 288 p.

ЛЕВКУЛИЧ Василь Васильович

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ ДИСКУРСУ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Відсутність консенсусу щодо змістовної ієрархії уявлень про справедливість є наслідком багатьох причин – зокрема, поліаспектності світоглядного маркера справедливості, етичної та аксіологічної призм, крізь які оцінюється те чи інше явище на предмет відповідності канонам справедливості. Однак основне і вирішальне значення має симбіоз соціокультурних факторів, засобом якого відбувається тестування справедливості.

Проблема справедливості належить до переліку вічних проблем соціальної філософії. У наш час її актуальність зумовлена насамперед появою нових соціальних тенденцій, нових дискурсів і світоглядних парадигм, які вимагають переосмислення концептуальних положень і загалом уявлень про справедливість. В одних аспектах глобалізація нівелює відмінності соціокультурних уявлень щодо справедливості, а в інших – увиразнює, посилює відмінності, робить їх ще більш категоричними і несумісними.

Складність сучасної соціокультурної ситуації значною мірою обумовлена переглядом, а подекуди й докорінним зломом існуючого впродовж тривалого часу соціального світопорядку. Істотних трансформацій зазнають ледве не всі сфери суспільної життєдіяльності: політики і економіки, культури і побуту, відносин між людьми. Фахівці в один голос виказують стурбованість незадовільною підготовленістю суспільства (суспільної свідомості) до відповідей на виклики сьогодення.

Небезпечна за своїми наслідками особливість полягає в тому, що новітній статус-кво часто виявляється не рухом вперед, а поверненням до архаїчних норм і форм соціального буття. Зазнають докорінного переакентування ціннісні орієнтації людей, превалює штучне і механічне поєднання традиційних, споконвіку притаманних суспільній свідомості уявлень про добро, зло і красу, та кон'юнктурних, спотворених і деформованих світоглядних орієнтирів, пріоритетів і преференцій.

Уявлення про справедливість є імперативною складовою практично кожної ціннісної системи і світогляду взагалі. В процесі історичного розвитку відбувається еволюція форм світогляду, внаслідок чого змінюється зміст і уявлення про справедливість. Ці історичні типи цінностей є смисловими образами справедливості. До переліку основних елементів формування уявлень про справедливість належать, по-перше, цінності, потреби й інтереси; по-друге, соціальні очікування (експектації) і соціальні уявлення (сміслообрази) про належний рівень і форми (ідеал) справедливості; по-третє, неформальні вимоги щодо виконання соціальних ролей, критерії оцінки належного, а також ступінь реалізації прав і свобод [2, с. 711].

Справедливість завжди історично і культурно конкретна. Соціокультурна специфіка суспільства надає змістовної і ментальної своєрідності уявленням про справедливість. Почуття справедливості регламентує конотативну (емоційно-вольову) артикуляцію буттєвої дійсності й евентуальності.

Кожна соціокультурна спільнота оперує ідеями, котрі відображають особливості світоглядних процесів, відповідно до яких оновлюються уявлення про справедливість. Неможливо штучно привнести в суспільну свідомість, силоміць нав'язати їй несумісні з їхнім світоглядним стереотипізмом уявлення справедливості [1, с. 307].

В основі формування або вибору позиції щодо тих чи інших аспектів справедливості лежить двоєдина сукупність, симбіоз соціокультурного та соціально – статусного факторів: принципова відмінність соціокультурних середовищ і соціальних статусів обумовлює несумісність уявлень про справедливість на світоглядному, аксіологічному, концептуальному, етичному, деонтологічному та інших рівнях.

Володіючи значним інтегративним потенціалом, ідея справедливості не повинна зводитись до суто умоглядної конструкції, а має враховувати культурні та історичні традиції суспільства конкретно-історичного формату. Уявлення про справедливість, незважаючи на їх індивідуальні відмінності та різні сфери застосування, завжди мають в своїй основі деякий об'єктивний соціокультурний статус-кво – той сутнісний компендіум, який заданий історичним досвідом, потребами і перспективами конкретного суспільства. На рівні цієї фундаментальної детермінанти перетинаються особисті життєві настанови індивідів, загальнолюдські потреби й інтереси, соціокультурні особливості суспільства, в якому живе людина, а також специфіка епохи.

Література:

1. Benoist A. de. Vu de droite. Anthologie critique des idees contemporaines. – Paris: Copernic, 1977. – 626 p.
2. Buchanan A. Rawls's law of peoples: rules for a vanished Westphalian world // Ethics. – Chicago, 2000. – Vol.110. – №4. – P.697–721.

ЛЮДИНА І БОГ: ДІАЛЕКТИКА УНІВЕРСАЛЬНОГО ВІДНОШЕННЯ В
ПЕРСОНАЛІЗМІ М. БЕРДЯЄВА

Бердяєвський персоналізм базується на положенні, що людська особистість є найвища цінність, і весь світ ніщо порівняно з нею, з єдиним лицем людини, з єдиною її долею. **«Особистість первинніша за буття»** [2, с. 45]; вона укорінена у внутрішньому плані буття, тобто у світі духовному, а не природному, у світі свободи. Для особистості відкривається безкінечність, в своєму саморозкритті вона спрямована до безкінечного змісту. Вона є поєднанням універсально-безкінечного та індивідуально-особливого. **«Кожна людська особистість, – говорить П. Гайденко, розкриваючи зміст бердяєвського персоналізму, – є чимось унікальним, єдиним, неповторним; вона не може бути виведена ні з однієї іншої реальності, чи то реальність природна чи соціальна, і не може бути зведеною до неї»** [5, с. 450]. Особистість не є частина універсуму, універсум є частиною особистості. Це є суттєвим принципом особистості, її таємницею.

Водночас існування особистості передбачає існування надособистісних цінностей. Особистість себе творить і здійснює свою долю, знаходячи джерело сил у бутті, що її перевершує. Особистості немає, якщо немає надособистісних цінностей, і водночас особистості немає, якщо вона є лише засобом для надособистісних цінностей. Те, що вище від людини, тобто божественне не є силою зовнішньою, що стоїть над нею і над нею панує, а є тим, що в ній самій робить її цілком людиною, є її найвища свобода. Бог є свобода, а не необхідність, не влада над людиною і світом, не найвища причинність, що діє у світі. На думку Бердяєва, **«існування Бога є хартія вольностей людини, є внутрішнє її виправдання у боротьбі з природою і суспільством за свободу»** [4, с. 299]. Гідність людини в тому, щоб не підкорятися тому, що нижче за неї. Але для цього має бути те, що вище за неї, хоча й не поза нею і не над нею. Бог є повнота, до якої не може не прагнути людина. Бог не існує як об'єктивна реальність, що знаходиться над людиною, як об'єктивація універсальної ідеї. Він існує як духовно-екзистенціальна зустріч, як трансцендування; і в цій зустрічі Бог як найвище, універсальне і разом з тим конкретно-індивідуальне, є особистість. Більш того, Бердяєв вважає, що усвідомлення Бога як особистості передувало усвідомленню людини як особистості.

І Бог-особистість, говорить мислитель, хоче не людини, над якою Він панує і котра повинна його прославляти, а людини-особистості, яка відповідає найого заклик і з якою можливе спілкування любові. Врешті-решт, людина є особистістю тому, що Бог є особистістю, і навпаки. Бог є особистість – розуміти це слід, на думку Бердяєва, в духовному сенсі конкретного образу, з яким можливе для нас особисте спілкування. Зустріч і спілкування з Богом можливе не як спілкування з всеєдністю або з Абсолютом, для якого не може бути іншого, не може бути відношення, а з конкретним особистісним Богом, який має відношення до іншого.

Відношення між Богом і людиною є внутрішнім відношенням, що розкривається в духовному житті, а не зовнішнім відношенням між «надприродним» і «природним», що розкривається в природному світі. Духовне ж життя, підкреслює Бердяєв, **«не є відображенням якої-небудь реальності, воно саме є найбільшою реальністю»** [3, с. 27]. Особистість тому є перш за все якісно своєрідною духовною енергією і духовною активністю – центром творчої енергії. Буття особистості в справжньому сенсі слова тільки й можливе при розкритті в ній духовних начал, що виводять її із замкнутого стану і єднують з божественним світом.

Духовність, таким чином, є найвищою цінністю, найвищим досягненням в людині, є перебуванням людини всередині самої себе, на своїй батьківщині. Дух надає сенсу дійсності, а не є іншою дійсністю. Дух є немов подихом Божим, що проникає в сутність людини і надає їй найвищого достоїнства, найвищої якості її існування, внутрішньої незалежності та єдності. І в цьому плані духовність не протилежна «тілу» чи «матеріальному», а означає його преображення, досягнення найвищої якості цілісної

людини, реалізацію особистості, означає вступ до іншого плану буття, «рух до висот, до того, що є над-життям, над-природою, над-буттям, над-Божеством» [1, с. 37] – під словом «над» Бердяєв має на увазі якісно новий рівень відношень людини до означених реальностей, що пов'язується ним з досягненням нею духовності.

Відношення людини і Бога, відзначає у цьому зв'язку Бердяєв, парадоксальні й зовсім не піддаються виразові за допомогою понять. Бог народжується в людині і людина завдяки цьому зростає й збагачується. Таким є один бік боголюдської істини. Але є й інший бік, менш розкритий і ясний. Людина народжується в Богові, і є потреба Бога в людині. Це передбачає творчу відповідь людини Всевишньому. Відношення між Богом і людиною тому можна розуміти, на думку філософа, лише драматично, тобто динамічно.

Отже, суголосною запитам сьогодення є відстоювана М. Бердяєвим позиція визнання вищою цінністю саме людської особистості, покликаної до завоювання духовності, духовності, що йде з глибини, торкається духовних глибин і з цього джерела отримує підтримку, і є силою, яка утворює й підтримує особистість в людині. Людина повинна весь час здійснювати творчий акт у відношенні до самої себе. У цьому творчому акті відбувається самотворення особистості, особистості як духовної реальності.

Літератури:

1. Бердяев Н. А. О назначении человека. Опыт парадоксальной этики // Бердяев Н. А. О назначении человека. – М.: Республика, 1993. – С. 19-252.
2. Бердяев Н. А. О рабстве и свободе человека. Опыт персоналистической философии // Бердяев Н. А. Царство Духа и царство Кесаря. – М.: Республика, 1995. – С. 3-162.
3. Бердяев Н. А. Философия свободного духа. Проблематика и апология христианства // Бердяев Н. А. Философия свободного духа. – М.: Республика, 1994. – С. 13-228.
4. Бердяев Н. А. Царство Духа и царство Кесаря // Бердяев Н. А. Царство Духа и царство Кесаря. – М.: Республика, 1995. – С. 287-383.
5. Гайденко П. П. Прорыв к трансцендентному: Новая онтология XX века / П. П. Гайденко. – М.: Республика, 1997. – 495 с.

НОВІКОВ Борис Володимирович

ГЕНІЙ: ПРОФЕСІОНАЛ ЧИ ЛЮБИТЕЛЬ?

«Геній – нормальна людина. Всі інші – відхилення від норми» (В.-С. Моем). Чи є підстави для такого, на перший погляд, аж надто сміливого твердження? Є.

Людина є такою одиничністю, яка спроможна (притому – єдино і виключно вона) сприйняти всезагальність актуально та потенційно суцільних частковостей зовнішнього буття (світу природи) і процесів та результатів життєпроявів людей (світу культури), які вже спродуковані та освоєні колективним суб'єктом в такій мірі, яка дозволяє їй реалізувати, або ж здійснити цілком свідомий (усвідомлений) вибір сфери творчого прикладання та здійснення самої себе. А суспільство дійсного гуманізму – це суспільство, яке цілком усвідомлено бере на себе в якості основної турботи та піклування завдання дбати про те, щоб було кому вибирати, було що вибирати, було для чого вибирати і щоб цей та такий вибір здійснився. Принципово важливо: мова про людину (людей людство) як ціль (а не засіб, товар, пролетар etc.). Себто – про людину цілісну. Цілісність – це дійсна (а не реальна) людина, це нормальна людина, геній – це унікальна універсальність та універсальна унікальність. Це суб'єкт (вірніше сказати – суб'єктність) дійсної культури (і як її продуцент, і як її споживач). Для суспільства, практично здійснимого та перманентно здійснюваного гуманізму цілком характерним буде такий стан справ, при якому відпадає необхідність у самому понятті «геній». Що є останній? Чому висновок про те, що людей негеніальних, неталановитих, необдарованих немає, є істинним?

Зупинимось на цьому питанні дещо детальніше. Дійсно, ми, – у всій своїй творчості науковій, – цілком свідомо, і, наскільки це можливо, – послідовно та доказово намагаємось провести та утвердити цю ідею. І, гадаємо, на рівні принципу вона не може викликати заперечень. Дійсний гуманізм – це творче суспільство, яке передбачає кожного свого члена

людиною-творцем і формує її такою в дійсності за допомогою дійсних же засобів. Але, по-перше, подібна констатація цілком справедлива лише для суспільства дійсного гуманізму, де і коли останній існує у формі практичної всезагальності, а, по-друге, передбачає необхідну філософську рефлексію з приводу змісту самих цих понять: «геній», «талант», «обдарування». Якщо під останніми розуміти деякі екстенсивні параметри творчого самоздійснення людських здібностей, нахилів, потенцій, то тим самим ініціюється необхідність звернення наукової теорії до сутності власне цих здібностей, нахилів та потенцій як вони інтерпретуються сучасною філософською, педагогічною та психологічною наукою. Таке ж звернення, в свою чергу, дає підстави для однозначного висновку: проблема здібностей, завдатків, нахилів та потенцій людини ще очікує свого вирішення. Вже не кажучи про проблему творчості, що вже нині має бути осереддям філософської проблематики загалом, шукати відповіді на ці та тісно з ними пов'язані інші питання. І, очевидно, це не є наслідком того, що у психології, чи, скажімо, у фізіології вищої нервової діяльності «руки не дійшли» поки що до цієї проблематики. Переконані, що істинних відповідей на подібні питання і не може, і не повинен здійснюватись на рівні «церебральних структур» переважно. Це є суто, ми б сказали – сокровенно, філософська проблематика. А успішне вирішення її, звісно, буде зганжованим, знічевленим та неповноцінним без врахування даних усіх спеціальних та загальних наук, у тому числі й суто природничого циклу. А відповідь ця доволі ординарна. Вся передісторія людства характеризується тим, що індивід виступає в ній засобом, але не ціллю. Творчість же прокладає собі в подібних умовах шлях не завдячуючи, але наперекір пануючим суспільним відносинам, ідеям та інститутам. Особливо показовим та наочним це є для завершальної фази передісторії. Коли людина (кожний, багато та всі) дійсно, але не лише в деклараціях, теорії, і тим більше – цинічно-демагогічних політичних ламентациях, постає та досягається як ціль, тобто коли забезпечуються в дійсності всі передумови та засоби для її здійснення в якості суб'єкта історії, в якості цілісної особистості, в якості суб'єктності, або, що є те ж саме: в якості людини-творця; коли творчість стає суспільно детермінованим, плановим, свідомо здійснюваним і, в певному сенсі – телеологічним процесом, стає розподілом самодіяльності (самодіяльним розподілом), тоді винятком із правила (закону) стає положення, що не всі є генії та таланти, себто нормальні люди.

«До конкретного буття індивідуума відноситься сукупність його інтересів, суттєвих та емпіричних часткових відношень, у яких він знаходиться з іншими людьми і взагалі зі світом. Ця цілокупність складає його дійсність в тому смислі, що вона іманентна йому і вище була схарактеризована як його геній» [Гегель Г. В. Ф. Философия духа. Сочинения в 14-ти т.т. – М., 1956. – Т.3. – С. 138-141]. У приведених рядках із «Філософії духу» – пряма вказівка на те, що для Гегеля геній – це емпірична людина, що співпадає зі своєю сутністю. Дійсна людина.

В умовах, коли починає складатись практична всезагальність творчості, відбувається дуже цікава метаморфоза з точкою зору на професійну діяльність як на таку, що суттєво (і вигідно) відрізняється від діяльності любительської. Питання: професіонал чи любитель, вирішувалось та вирішується в нашій літературі і в масовій, на рівні «здоровоглуздя» свідомості, практично, однозначно. Під професіоналізмом мається на увазі ґрунтовне знання своєї справи, вільне та досконале володіння нею, наявність відповідної спеціальної підготовки, стійких навичок, досвіду, компетентність тощо.

Під любительством, зазвичай, – діяльність аматорська, позначена дилетантизмом, така, що носить випадковий, спорадичний характер і так далі. Однак, гадаємо, з такою точкою зору щодо співвідношення професіоналізму та любительства рано чи пізно доведеться розпрощатись. Творчість, самодіяльність передбачають... виключно любителя.

Зрозуміло любителя не у вищеприведеному сенсі, але як людину, що «зняла» в результаті заперечення заперечення і первинну, освячену саме чуттєвим, емоційним відношенням, притягальність обраного терену діяльності, і опосередковуючу цей первинний вибір себе за покликанням професійну підготовку (освіту), і, в кінцевому підсумку, зумівшої не втратити, але лише розвинути, зміцнити та посилити свою любов, свою глибоку небайдужість до тієї справи, якій присвятила себе. Свою «сродність» (Г.С. Сковорода) з нею. Любов ніколи не

санкціонує «не твою» справу, «не твоє» місце в житті, які обрані випадково, під тиском обставин або ж з огляду на існування таких соціально-економічних та політичних детермінант, які по єству своєму не передбачають людину в якості цілі. У такому невиборі себе в роді діяльності полягає головна передумова принципової нездатності забезпечення цілісного в ній і до неї відношення людини. Для творця немає покарання більш прикрого, гіркого та жорсткого, аніж відлучення його від любимої справи. Саме по відношенню до людини творчої наповнюється предметним, цілком осяганим смыслом сентенція: «якщо за це платять, я не заперечую, але, якби, для того, щоб цим займатись, потрібно було б платити, я б платив». І саме в такому смислі та значенні любитель – це є щось значно, – незрівнянно, – більш вартісне та цінне, справжнє та достовірне, дійсне, аніж професіонал. І для суспільства, і, зрозуміло, для самого «любителя».

ПЕТРУК Наталія Кирилівна

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК УКРАЇНЬСЬКА РЕАЛЬНІСТЬ

Виклики, які постають сьогодні перед Україною, її європейські прагнення та перспективи наполегливо формують нову реальність, частиною якої є неминуче реформування економічної, політичної, військової структур. Визначальним елементом такої реальності й показником демократичності модерної України виступає громадянське суспільство з його незмінними цінностями свободи, поваги до особистості, вільного вибору громадянина свого життя. Необхідність існування та розвитку структур громадянського суспільства пояснюється не в останню чергу тим, що в українському соціумі вже довгий час існує доволі складна ситуація, пов'язана з посиленням впливу державних, бюрократичних структур, офіційних інститутів, формалізованих приписів та регламентів, корупційних схем. Погіршує ситуацію й війна, в якій перебуває Україна. Це значною мірою є причиною нівелювання, знеціненості особистості, фактором, що перешкоджає свободі, вияву різних форм громадянської активності.

Зростає також детермінізм грошей і влади бюрократії, що приводить до уповільнення становлення структур громадянського суспільства в Україні, а також до руйнування системи нормального людського спілкування – вільної комунікації між вільними особами.

Становлення громадянського суспільства в Україні передбачає формування і вільний розвиток багатьох структур, функціонування та діяльність яких відбувається поза межами державних та економічних інституцій. Йдеться про різні громадянські ініціативи, неформальні організації, волонтерські добровільні об'єднання, протестні рухи, міжособистісні асоціації тощо.

Координати громадянського суспільства визначаються можливостями самоорганізації в українському соціумі, рівнем самовиявлення і реалізації потреб та інтересів особистості, добровільним об'єднанням людей навколо вирішення важливих життєвих проблем, поширенням свободи в системі політичного та повсякденного життя. Формально-інституалізовані, державні структури є неповним і не зовсім вірним образом реальних процесів, що відбуваються в українському суспільстві. Вони не можуть зафіксувати всі способи взаємодії між людьми, регламентувати всі можливі зв'язки в соціумі.

Тому цілком закономірним є те, що в українському суспільстві, особливо в кризові, екстремальні періоди його розвитку відбувається зміцнення автономних просторів міжособистісного спілкування. Поряд із формалізацією суттєвим чинником життя суспільства завжди залишаються процеси спонтанної самоорганізації.

Незважаючи на різні перешкоди, в сучасній Україні існує реальна перспектива поступової трансформації жорстко організованої ієрархічної системи в соціум, який дозволяє людям самим вибудовувати своє життя, де існує реальна можливість вибирати з різноманітності форм життєдіяльності ті, які відповідають їх нахилам та інтересам. Спонтанні, неконтрольовані з боку влади зусилля індивідів, самоорганізація людей можуть скласти фундамент складної системи економічної й політичної діяльності. Орієнтовані на конкретну людину, особистість та її свободу, вони уберігають суспільство від поступу до тоталітаризму.

Як відомо, громадянське суспільство починається з такого конструктиву як активність та відповідальність. Воно проявляється як сукупність формальних і неформальних неурядових організацій, рухів, ініціативних груп, органів самоуправління і самоорганізації населення, що можуть впливати на державну владу, примушуючи її враховувати різні, іноді суперечливі, інтереси та шукати шляхи і засоби їх реалізації, примирення і узгодження. Сила громадянського суспільства зростає в певні періоди історичного розвитку, в ситуаціях політичної та психологічної нестабільності, в час, коли слід робити вибір перспективи подальшого розвитку. Події останніх років в Україні яскраво підтверджують це.

Сьогодні українське суспільство постало перед проблемою інтенсифікації діяльності громадських рухів, що концентрують суспільну енергію людей, поєднання їхньої активності з відродженням національно-демократичних сил, зміцнення проєвропейської, ліберально-демократичної ціннісної системи. Організаційні структури громадянського суспільства поступово повинні перетворюватися в модель українського соціального й політичного життя. Необхідною умовою формування повноцінного громадянського суспільства мусить бути також оновлення правлячого класу, політичних еліт як в середовищі влади, так і в середовищі опозиції. Йдеться про потребу формування фактично нового політичного покоління, яке буде відігравати ключову роль у суспільно-політичному житті України в наступні часи.

Звісно, говорити про повноцінність і дієздатність потужного “громадянського капіталу” в Україні сьогодні є перебільшенням. Однак відчутним стає (початок) розмежування двох “паралельних світів” – політичної реальності, в якій живе політичний клас, і життя звичайних людей. Останні громадські акції в Україні засвідчили, що суспільством політика починає сприйматися не в координатах – влада-опозиція, а в інших координатах – людина і держава, народ і влада, право і безправ’я. Люди захищають базові цінності, які повинні бути в основі суспільного життя. Вони фактично виступають проти політичного класу, пов’язаного корпоративними зв’язками привілеїв (майорства), необмежено ніякими моральними принципами споживацтва й відчуженого від потреб суспільства. Громадськість покладається вже не на офіційні інституції, навіть не на політичні сили й структури, а на себе, свої можливості й своє бачення справедливості.

Як негативний вияв суспільного життя в Україні можна сприймати те, що тут партії і політичні сили, як правило, повною мірою не спираються на громадянські рухи. Громадянське суспільство в повній мірі відбудеться тоді, коли будь яка політична партія буде мати розгалужену мережу громадських організацій, людських об’єднань, асоціацій. До того ж самі партії повинні бути демократичними, без притаманного багатьом з них авторитаризму, категоричності й однозначності в оцінках та діяльності, без ігнорування громадських рухів. Аксіомою мусить бути висновок, що держава існує для людей, а не лише для політиків чи бізнес-еліт. Відповідно до сучасних українських реалій потрібно здійснювати радикальну трансформацію своєї держави, яка до цього часу залишається більше пострадянською, а не європейською правовою державою. Тому громадянський сектор повинен заявляти про свою життєздатність не лише в спорадичних локальних акціях і не лише на сторінках Інтернет-видань, а виходити більш активно на політичну сцену. Тим більше, що зараз в Україні міняються політичні покоління і багато молодих людей, які беруть активну участь у громадських організаціях, мають вийти на сцену політичного життя і голосно заявити про себе і про інтереси суспільства. Очевидним є те, що вся державна система України, яка сформувалася на початку 90-х років і протрималася до сьогоднішнього дня, прийшла в непридатність і вже не може виконувати ані геополітичних, ані внутрішніх своїх функцій, які стосуються захисту людей, поваги й врахування інтересів особистості.

Формування громадянського суспільства не є механічним процесом. Для того щоб воно відбулося в Україні, потрібні нові ідеї, нові люди, глибока, серйозна інтелектуальна робота, створення нових організаційних структур і сил, що структурують українське суспільство, сприятимуть утвердженню європейської системи цінностей, домінуванню права й визнання цінності людини та її життя.

МАРКЕТИНГ У КОНЦЕПЦІЇ ФІЛОСОФІЇ

Маркетинг як управлінська концепція функціонування суб'єктів ринку в умовах конкуренції став відомим у всьому світі завдяки ефективності його застосування як у комерційній, так і в некомерційній сфері. Сформувавшись у самостійну науку, він зайняв своє місце серед досягнень економічної теорії та практики бізнесу, що вплинули на світогляд суб'єктів ринку. Маркетинг належить до тих загальноновизнаних економічних наук, цілісне й результативне застосування яких вимагає постійного дослідження.

Ефективним засобом і базою підприємництва є маркетинг, який використовується для розроблення та прийняття підприємницьких рішень і відіграє ключову роль у системі правління, організації, планування та контролю в галузі підприємницької діяльності.

Актуальність питань еволюції теорії маркетингу полягає в необхідності безперервного дослідження циклів становлення форм маркетингу з урахуванням етапів розвитку ринкової економіки країни.

Маркетинг у концепції філософії розглядають як основу менеджерських перетворень на всіх щаблях економіки – від державного управління до визначення потреб клієнтів та орієнтування на них у бізнес структурах незалежно від обсягів і сфер діяльності.

Маркетинг як філософія та інструментарій підприємницької діяльності є результатом теорії й практики різних шкіл. Він розвивався в результаті колективної творчості підприємців, менеджерів, науковців різних країн, які діяли в конкретних політичних і соціально-економічних умовах.

Дослідження виникнення маркетингу як концепції управління та філософії бізнесу свідчить, що більшість авторів вважає місцем появи термінологічного поняття «маркетинг» США початку ХХ ст., коли було прочитано курси В. Креузі «Маркетинг продуктів компанії» та Р. Ватлер «Методи маркетингу».

Концепція маркетингу орієнтована на те, що перспективи досягнення цілей підприємства перебувають у прямій залежності від повноти і якості визначення потреб споживачів та забезпечення очікуваного їх задоволення більш ефективними, ніж у конкурентів, засобами.

Концепція соціально-етичного маркетингу передбачає необхідність вивчення потреб та інтересів цільових ринків, забезпечення бажаного рівня їх задоволення більш ефективними засобами, ніж у конкурентів, з одночасним збереженням і підвищенням добробуту як окремого споживача, так і суспільства в цілому.

Маркетинг як інструментарій ринкової діяльності й філософія бізнесу є результатом теорії та практики різних наукових шкіл. Зміст і термінологія маркетингу постійно оновлюються під впливом розвитку ринкового середовища і взаємовідносин його суб'єктів, а концепції маркетингу розвиваються відповідно до бізнес-орієнтацій ділового середовища.

Маркетинг як функція управління виражається в тому, що маркетингова діяльність аналізується і планується, як будь-які управлінські рішення й так само зорієнтована на прикладну діяльність. Як філософія бізнесу органічно доповнює мислення підприємців й управлінського персоналу та всіх працівників збутових підрозділів на виявлення і найефективніше задоволення потреб споживачів.

Сучасний маркетинг є наукою, яка заснована на певних теоретичних положеннях, принципах та економічних законах. Ця синтетична наука пов'язана з іншими дисциплінами, зокрема економічною теорією, соціологією, психологією, культурологією тощо. Як наука вона ґрунтується на теоретичних і практичних складових. Перша спрямована на формування категорій, законів, закономірностей розвитку ринку та його суб'єктів. Друга сприяє використанню методичного апарату та інструментарію маркетингу в практичній діяльності. Його розглядають як функцію управління і філософію бізнесу.

Отже, маркетинг у певному значенні є філософією виробництва, повністю підпорядкованою умовам і вимогам ринку, що знаходиться в постійному динамічному розвитку під впливом широкого спектра економічних, політичних, науково-технічних,

соціальних та інших чинників. Фази еволюції теорії маркетингу збігаються з етапами розвитку ринкової економіки, причому на початку «підвищувальних періодів» великих циклів відбувається становлення нових форм маркетингу.

Література:

1. Балабанова Л. В. Управління маркетинговою діяльністю підприємства / Л. В. Балабанова, Н. М. Гуржій ; М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Баранівського. — Донецьк : ДонНУЕТ, 2014. — 184 с. : табл. — (Школа маркетингового менеджменту).
2. Мескон, М. Х. Основы менеджмента (пер. с англ.) / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; — М. : Дело ЛТД, 1994. — 702 с. , с. 64.
3. Peter, F. Drucker. People and Performance: The Best of Peter Drucker on Menegement. — // New York : Harper&Row, 1977. — P. 19.
4. Трансформація маркетингу: соціально-етичний аспект / І. П. Романенко // Економіка промисловості. — 2010. — № 4. — С. 226-230. — Бібліогр.: 7 назв. — укр.
5. Samli, A. C. The Stages of Marketing Evolution in East European Countries / A. C. Samli, W. Jermakowicz // European Journal of Marketing. — 1983. — V. 17. — № 2. — P. 26-33.
6. Робул, Ю. В. Еволюція задач маркетингу на різних етапах еволюції компанії / Ю. В. Робул // Механізм регулювання економіки. — 2010. — Т. 2., вип. 3. — С. 158-164.

СТЕЦЬ Андрій

ДЕТЕРМІНАНТИ СЕРЕДОВИЩА ПОЛЬЩІ І УКРАЇНИ У ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЗМІНАХ

Польщу і Україну поєднує більш ніж тисячолітнє сусідство, засноване на доволі турбулентній і складній історії. Обидві країни подібно переживали поділи своїх територій між сусідніми імперіями і державотворчі процеси в двадцятому столітті.

Геополітика являє собою поєднання географічних особливостей планети (сировини) з діяльністю людини (за допомогою науково-технологічних досягнень) змінюючи характер (і цінність) даного географічного місця в довгостроковій перспективі. Спрощуючи значення терміну геополітика, можна звизити його до навколишнього середовища (світу), у якому функціонує окремо вибрана країна. З геополітики випливає, в свою чергу, геостратегія, яка описує, де і як політична організація (держава) спрямовує військове і дипломатичне зусилля, з метою, щоб поліпшити їхнє становище і оптимізувати свій власний розвиток, часто за рахунок інших. З урахуванням того, що природні ресурси обмежені, найсильніші держави можуть вирішити, де слід вжити економічні або військові заходи, щоб проводити свою зовнішню політику.

З причини свого розташування на перехресті суперництва потужних держав тобто Сполучених Штатів Америки і Китаю, і зокрема претендуючої до такого звання Російської Федерації. Польща і Україна стали країнами, які в минулому були підпорядковані впливам доктрин слов'янофільства і панславізму, а тепер Кремль хотів би бачити "фінляндизацію України" і маргіналізацію Польщі в Європейському Союзі. Імперіалістичні намагання Російської Федерації привели Україну в 2016 році на межу соціально-економічного і фінансового краху. Попри активну позицію польської дипломатії, яка зуміла набути вже назву як "адвокат України", як і дипломатичну, пропагандистську і моральну підтримку з боку ЄС і США, в 2017 році вже можна однак констатувати ознаки "втоми" західних суспільств згаданими проблемами а також факт обмеження фінансової і військової допомоги (питання нелетальної зброї, військових консультантів та інше).

Проте всі зацікавлені політичні центри знають, що Росія «не лишить» Україні миру і буде дестабілізувати життя цієї країни, а відповідно західні країни не будуть вести ядерної війни з Москвою та не сприятимуть появи в Росії стану анархії з усіма глобальними наслідками. Якщо поточний хід кримського конфлікту та війни у Донбасі не спричинили нової Холодної війни,

а також не призвели до підрахунку реконфігурації геополітичної ситуації в регіоні «міжмор'я». З огляду на це, не можна очікувати, що західні політики хотіли б «померти» задля Севастополя, Донецька, Києва, Вільнюса або Варшави. Тому не може бути виключена повномасштабна агресія проти України і загрози в напрямку країн Балтії і зразу наступним кроком – Польщі. У разі досягнення російськими військами берегів Дніпра, настане масове вивезення західного капіталу з Польщі і країн Балтії (Естонії, Латвії і Литви). Гарантією безпеки може бути постійна присутність збройних сил США в країнах нашого регіону, однак в розмірах від п'яти до семи разів більшими, а ніж це планується станом на початок 2017 року.

Запропонована ініціатива китайського уряду щодо створення Нового Шовкового шляху має на меті розширити свої політично-економічно-військові впливи в нашому регіоні. Цей проект важливий для України і Польщі, тому що китайська експансія в Європі буде працювати без традиційних морських шляхів, що контролюються США. Якщо ця ініціатива дійшла б до реалізації, тоді наші країни могли б значно розвинути економічно, що не на руку для Російської Федерації, яка нагадує Радянський Союз перед своїм розпадом в ситуації, коли у нас виникає поворотний момент при нинішньому міжнародному порядку. Таким чином, російська дипломатія здатна піти на великі поступки Китаєві, щоб отримати короткострокові користі, але за рахунок їхньої власної безпеки.

Завдяки своєму центральному розташуванню і історичним зв'язкам Польща та Україна повинні відігравати нині важливу роль моста між Сходом і Заходом. Важливість позиції і співпраці формується географічним положенням, демографічним потенціалом, економікою і сильно новорозвинутим громадянським суспільством (рух «Солідарність» у Польщі та події «Помаранчевої революції» і «Євромайдану» в Україні), які є здатними зробити вирішальні політичні акти, навіть ціною власної крові. Україна є єдиною державою, якої рішення щодо вибору східного або західного вектора для подальшого свого розвитку є здатним змінити загальну геополітичну ситуацію Польщі. Ставлення України і прийняті рішення про позицію супроти Росії в Східній Європі, а також в ситуації вибору Києвом західного вектора, визначатиме долю Молдови. Досить імовірно, що це буде мати велике значення для розвитку ситуації в Білорусі і в регіоні Чорного моря, а також буде мати вплив на події на Кавказі. Крім того, в даний час не має конфлікту національних інтересів між Польщею а Україною.

За словами польського політолога Збігнева Бжезінського, якого спеціалізацією є советологія, Україна є таким державним знаряддям, якщо зуміє поєднати Польщу, Румунію та Угорщину, то створиться саме така сила, яка зможе витримати агресію Російській Федерації та Німеччини. Важливо, щоб суперечки про історію між двома сусідніми народами не кидали тіні на майбутні відносини між цими двома країнами. Невідповідним, на думку мешканців Західної і Центральної України, вважається підняття історичних стереотипів у ситуації, коли Україна бореться проти російської агресії за свій суверенітет. Цю проблему, повинні вирішувати спеціалізовані історики – не політики. Такі дії дають багато свободи для російських спецслужб, щоб творити протиріччя і конфлікти між владними структурами сусідніх країн (наприклад, шляхом вандалізму кладовищ меншин національних в Польщі і Україні, які вже мали місце). Використовування невідповідних слів і кіноматеріалів, що може призводити до творення міфів, для подолання яких буде потрібно ще не один десяток років. Слід зазначити, що Україна є державою з набагато різноманітнішою картиною в питаннях релігії, мови і культури на відміну від Польщі та знаходиться в процесі створення своєї власної національної ідентичності (тотожності). Таким чином, треба докладати зусиль в піклуванні про добросусідські відносини в сфері політики, економіки, органів місцевого самоврядування - відповідно до принципу: ворога шукається далеко, а друзів – близько; і шукати слід те, що об'єднує – а не те, що розділяє!

Література:

1. J. Bartosiak, Pacyfik i Euroazja. O wojnie, Warszawa 2016, s. 21-39.
2. Є. Добровольський, Сусіди, Тернопіль, с. 178.
3. C. Dawisha, Putin's Kleptocracy. Who Owns Russia, New York 2015, s. 104-123.
4. Z. Brzeziński, Wielka szachownica, Warszawa 1998, s. 41.

5. P. Żurawski vel Grajewski, Polska polityka wschodnia 1989-2015, Kraków 2016, s. 115-117.

СТЕЦЬ Ольга Вікторівна

РОЛЬ ГЕННОЇ ІНЖЕНЕРІЇ У СТВОРЕННІ СІМ'Ї

Звичайно є багато протиріч і меж за які генні інженери заходять, чим дуже злять церкву і суспільство. Ця наука є досить молодою і свій продуктивний етап почала зовсім недавно. Тому ми ще не можемо сказати до чого приведе модифікація тих чи інших живих організмів. Лише час може показати де науковці схибили, а де зробили прорив.

В цій роботі я б хотіла показати досягнення генної інженерії по відношенню до людського організму та показати можливі зміни в устрої сім'ї, якщо деякі з цих аспектів все-таки будуть впроваджені в масове використання.

ЕКЗ – екстракорпоральне запліднення. Те. Що було науковою фантастикою ще в минулому столітті тепер є одною з звичних процедур в центрі планування сім'ї. Ті, пари, які не можуть мати дітей через ряд причин, можуть скористатись цією послугою і збільшити шанс на отримання дітей.

Наступним кроком у розвитку даних технологій стало сурогатне материнство. Жінки, які не можуть виносити чи не бажають піддавати своє тіло подібним знуцанням можуть скористатись послугами сурогатної матері.

Вдалою ідеєю футуристів була модель світу, де потомство вирощувалося в штучних апаратах без необхідності використання жіночого організму в цілому. Науковці взяли цю ідею і почали втілювати у реальність і недавно вони показали модель працюючої штучної матки з ембріоном теляти. Тому, можливо, доволі скоро світ побачить нова технологія [2].

Є досі сім'ї в яких цінується стать дитини і батьки нетерпінням чекають інформації про стать дитини. А що, якщо можна буде обрати хто буде: хлопчик чи дівчинка. А що, якщо можна буде у ембріона вирізати шкідливі гени і протидіяти генним хворобам. А що, якщо можна буде обрати колір очей, волосся, шкіри, схильності до наук, мистецтва, спорту? Ви думаєте це міф? А насправді науковці вже проводять корекцію ембріонів на генетичні хвороби і можу сказати стать майбутнього члена сім'ї. Не за горами і каталог можливих параметрів малюка [3].

Люди які пережили страшні операції, хвороби і нещасні випадки подекуди втрачають здатність до розмноження. Але і вони прагнуть повноцінну сім'ю. Науковці вирішили проводити дослідження аби допомогти і їм. Так, зараз розробляються методики для повернення клітин у розвитку. Це дає можливість з будь-якої клітини організму по суті створити статеві клітини. Вдалі експерименти були проведенні на мишах, що дає нові можливості [1].

Дитина від 3-х батьків була недавно народжена в Мексиці. Пара, яка страждала на рідкісну генетичну хворобу, яка не дає нормальному функціонуванню мітохондрій в клітинах, зробила неможливим народження здорових дітей. В мітохондріях є свій ланцюг ДНК і він передається з яйцеклітиною матері. Щоб уникнути передачу поганого гену, вчені взяли яйцеклітину здорової жінки, замінили ядро на ядро матері і запліднили яйцеклітину сперматозоїдами батька. Так у дитини, що народилася є генетичний матеріал від 3-х батьків [4].

Як ми бачимо, за останні роки генна інженерія почала активно рости і розвиватись даючи неймовірні плоди. Тепер люди з проблемами безпліддя зможуть мати довгоочікуване потомство.

Якщо вчені надалі продовжать свої дослідження, то скоро з'являться центи по купівлі дітей. Пара, не обов'язково гетеро сексуальна, чи одинокі люди зможуть зайти в подібний магазин. Вони оберуть параметри які б хотіли для майбутньої дитини. Потім здали б біологічний матеріал (і не обов'язково статеві клітини) і пішли по своїх справах. А через 9 місяців отримали б дитину без будь-яких негативних наслідків вагітності і пологів.

Звичайно не все так безхмарно і не так просто. Пройде ще багато часу доки ця технологія буде достатньо безпечною, і діти отримані таким шляхом побудують новий світ. Можливо це покоління матиме психологічні розлади через відсутність зв'язку матері і дитина на фізичному рівні. Ніхто не знає куди вони поведуть наш світ. Також слід зазначити, що подібні технології можуть зруйнувати інститут сім'ї та шлюбу. Як люди будуть себе почувати позбавлені підтримки і любові близьких людей? І як нове покоління дітей, яке отримуватиме мало любові від зачаття, почуватимуться проживши самотнє життя і без любові давши світу нове покоління дітей з штучних маток. Не слід забувати, що такі методики разом з клонуванням можуть надавати величезні армії супербійців, що погано вплине на загальний політичний світ. Неможливо спрогнозувати, що буде зі світом з цими технологіями, але вони дають можливість жити багатьом людям.

Література:

1. Ауслендер Д. Созданы искусственные яйцеклетки и сперма из клеток взрослого человека [Електронний ресурс] / ДМИТРИЙ АУСЛЕНДЕР // Hi-News. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://hi-news.ru/research-development/sozdany-iskusstvennye-yajceketki-i-sperma-iz-kletok-vzroslogo-cheloveka.html>.
2. Ауслендер Д. Через 20 лет людей начнут массово выращивать вне тела [Електронний ресурс] / ДМИТРИЙ АУСЛЕНДЕР // Hi-News. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://hi-news.ru/technology/cherez-30-let-lyudej-nachnut-massovo-vyrashhivat-vne-tela.html>.
3. Хель И. Дилемма дизайнерских младенцев набирает обороты [Електронний ресурс] / ИЛЬЯ ХЕЛЬ // Hi-News. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://hi-news.ru/medicina/dilemma-dizajnerskix-mladencev-nabiraet-oboroty.html.s.ru/technology/cherez-30-let-lyudej-nachnut-massovo-vyrashhivat-vne-tela.html>.
4. Хижняк Н. Родился первый в мире ребенок с генами сразу 3 родителей [Електронний ресурс] / НИКОЛАЙ ХИЖНЯК // Hi-News. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://hi-news.ru/technology/rodilsya-pervyj-v-mire-rebenok-s-genami-srazu-trex-roditelej.html>.

СТОРИЖКО Людмила Василівна

ЗМІНА ГНОСЕОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ У ФІЛОСОФІЇ ІРРАЦІОНАЛІЗМУ

Одним із з центральних питань сучасного філософського знання є пізнавальні можливості людини і їх структура. Підходи, які були сформульовані, зокрема, в філософії ірраціоналізму дали новий теоретичний поштовх для вирішення цього питання, оскільки проблема пізнавальних можливостей людського розуму стала однією з центральних у багатьох філософських працях ХІХ-ХХ сторіччя. Саме у цей період окреслюється та здійснюється поворот від раціоналізму доби Просвітництва та німецької класичної філософії до ірраціоналістичного розуміння буття людини у світі.

Одним з перших філософів, які визначили ірраціоналістичну лінію у західній філософській думці, був А.Шопенгауер. Він розглядає волю як абсолютний першопочаток і вихідний принцип творення власне людського буття. Саме ця сліпа, неприборкана та некерована сила дає поштовх до створення всіх реалій життя. Весь перебіг світової історії – від виникнення природи до появи розумних істот, наділених свідомістю та самосвідомістю – здійснюється завдяки несвідомій волі. Людське ж пізнання здійснюється за допомоги уявлення.

Таким чином, у філософії А.Шопенгауера розум здатний досягнути тільки явища, а не саму суть того, що відбувається. Все виявляється детермінованим несвідомою волею. “Несвідоме – це вихідний і природний стан усіх речей; отже, воно є тим підґрунтям, на якому, в окремих родах істот, як вищий здобуток її, виростає свідомість: ось чому несвідоме навіть і на цьому високому щаблі все ще переважає” [2, с.138]. Звідси висновок А.Шопенгауера про примат несвідомого над свідомістю.

Ролі волі у світовому процесі та значенню несвідомого у життєдіяльності людей приділив величезну увагу у своїй творчості Ф.Ніцше. Як і А.Шопенгауер, він виходив з того, що засадовою для світу є воля, яка дає начало всьому сущому. Ф.Ніцше вважає, що підставою

пізнавальної діяльності є несвідоме начало, яке також є першоосновою і всієї людської життєдіяльності загалом. Він вважає, що “несвідоме є необхідною умовою будь-якої досконалості та довершеності” [1, с.189]. Для пояснення всіх проявів життєдіяльності людей він уводить поняття “воля до влади”, витлумачуючи її як природно даний, несвідомий інстинкт кожної людської істоти. При розгляді відносин між свідомістю та несвідомим Ф.Ніцше віддає пріоритет несвідомому: “Свідомість відіграє другорядну роль, вона майже індиферентна, зайва, засуджена.” [1, с.242 – 243].

Таким чином, у А.Шопенгауера несвідоме вихідним чином є онтологічним: “світова воля” – першопричина всього сущого. Ф.Ніцше певною мірою поділяє цю точку зору, але більше уваги наголошує на розгляді несвідомого в його функціонуванні в глибинах людської істоти.

Е.фон Гартман також визначає неперевершену цінність несвідомого. По-перше, несвідоме формує організм і підтримує його життя. По-друге, як інстинкт несвідоме слугує меті самозбереження людської істоти. По-третє, завдяки статевого потягу та материнській любові несвідоме є не тільки засобом збереження людської природи, а й засобом ушляхетнення її. По-четверте, як передчуття несвідоме керує людиною у тих випадках, коли її свідомість не в змозі дати корисну пораду. По-п’яте, будучи невід’ємним елементом натхнення, воно сприяє процесові пізнання й веде людину до одкровення. Нарешті, по-шосте, несвідоме є стимулом для художньої творчості.

Проте, визнаючи цінність несвідомого, Е.Гартман указує і на його недоліки: керуючись ним, людина приречена завжди блукати у сутінках, не знаючи, куди воно заведе; завжди залежати від випадку, оскільки заздалегідь невідомо, чи прийде до тебе натхнення, чи ні; не існує ніяких критеріїв для виявлення натхнення, крім результатів людської діяльності; на відміну від свідомості, несвідоме уявляється чимось невідомим, туманним та чужим; свідомість є відданим слугою людини, натомість несвідоме містить у собі щось жахливе, демонічне; свідомою роботою можна гордитися, а несвідома діяльність – дарунок богів; несвідоме завжди наперед задане, свідомість же можна змінювати залежно від здобутих знань та соціальних умов; несвідома діяльність призводить до готових результатів, які не підлягають удосконаленню, натомість над результатами свідомої діяльності можна продовжувати працювати, покращуючи їх, що стосується і власне людського життя; перша діяльність залежить виключно від афектів, пристрастей та інтересів людей, а друга – від свідомої волі. У зв’язку з цим Е.Гартман говорить про оволодіння несвідомим та розширення свідомості

Щоб уникнути крайнощів раціоналізму та ірраціоналізму, Е.Гартман звертається до філософії Г.Гегеля, прагнучи об’єднати її зі світоглядом А.Шопенгауера. У результаті такого симбіозу з’являється гартманівська концепція несвідомого як первинного “абсолютного духу”. Саме у цьому “абсолютному дусі” спостерігається єдність волі та уявлення. Якщо у своїй теоретичній конструкції Г.Гегель увів поняття “чуттєвої свідомості”, то Е.Гартман говорить про “несвідоме мислення”. Тим самим гартманівська філософія немовби зберігає в собі раціоналістичну тенденцію, але водночас поєднує її з ірраціоналізмом. У кінцевому підсумку Е.Гартман визначає несвідоме як “трансцендентно-абсолютне”. Таким, по суті, є граничне метафізичне значення несвідомого у гартманівській філософії. Стосовно цього теоретичні постулати та твердження Е.Гартмана про несвідоме можуть бути розглянуті як один з важливих філософських витоків виникнення психоаналітичних ідей.

Література

1. Ницше Ф. По ту сторону добра и зла // Сочинения: В 2-х т. – М.: Мысль, 1990. – Т.2. – С.238 – 4
2. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление. – М.: Изд-во «Московский клуб», 1992. – 380 с.

**СПОЖИВАЦЬКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНОМУ
СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ**

Реалізація особистості у соціокультурному просторі сучасної України відбувається завдяки специфічному символічному та комунікативному виміру споживання, зокрема. Споживацька поведінка як комунікативна дія проявляється у трьох аспектах: а) як міжособистісна взаємодія: споживач-продавець, споживач-споживач (як реальна, так і віртуальна); б) як процес обміну знаками, у якому споживацька поведінка та речі, які споживає людина, перетворюються на повідомлення: знак-знак; в) зовнішній вплив засобів масової комунікації на формування споживацької поведінки: реклама-споживач, масова культура-споживач. Продовжуючи думку Ю. Габермаса, можна стверджувати, що сутність споживацької поведінки як комунікативної дії виникає із контекстуальних відносин, у які поміщений символ споживання у контексті певного соціокультурного простору.

Застосувавши потенціал методології метаантропології (Н. Хамітов, С. Крилова), ми прийшли до висновку, що метаантропологія як вчення про екзистенціально-комунікативні виміри людського буття є достатньо продуктивною для осмислення споживацьких аспектів реалізації особистості у контексті функцій споживацької поведінки.

У *буденному вимірі* буття споживання забезпечує волю людини до самозбереження і продовження роду, фізичного та фізіологічного виживання, екзистенційної безпеки, підтримання життя [1]. *Адаптивна функція* споживацької поведінки забезпечує пристосування індивіда до змін соціального середовища через споживання певних продуктів та послуг. Це означає, що за допомогою організації свого споживання особистість формує свою ідентичність з певною соціальною роллю, певною групою людей. *Інтегративна функція* споживацької поведінки полягає в тому, що споживання певних продуктів допомагає ототожнювати себе зі значимою для індивіда соціальною групою. Через споживання передається ідея схожості на інших і забезпечується легке входження до тієї чи тієї соціальної спільноти.

У *граничному вимірі* людина полишає межі буденного, а комунікативні практики споживання використовує для реалізації волі до влади, зокрема, як цілеспрямоване маніпулювання символічними значеннями товарів і послуг для підтримання ідентичності, та волі до пізнання і творчості, переважно як творчий процес особистісного саморозвитку та самореалізації людини, що пом'якшує негативний стереотип у розумінні споживання. Часто споживацька поведінка деструктивна і веде до граничної самотності, тому що зростання потреб та їх задоволення не приносить людині щастя і поглиблює її самотність. Споживацька поведінка виконує функції *ціледосягнення, відтворення культурного зразка, сигніфікативну, ідентифікаційну, компенсаторну* тощо.

Функція збереження і відтворення зразка полягає у створенні і підтримці культурних знаків, що веде до формування особливого типу культури – споживацької культури, що містить у собі споживацькі цінності, норми, ідеали, зразки поведінки, які розглядають як найважливіші механізми регуляції суспільних відносин. *Функція ціледосягнення* пов'язана з потребами самореалізації особистості, соціальним престижем, вираженим у повазі і визнанні з боку значимих членів соціальної групи. Вибір і покупка товарів набуває власне людський характер і направляється на досягнення певних цілей: особистого розвитку, самоудосконалення, підтримання своїх різноманітних позицій у суспільстві чи просто отримання задоволення. *Ідентифікаційна функція* – це конструювання особистої або соціокультурної ідентичності людини, акт залучення себе або інших до деякої вже встановленої спільноти за допомогою споживацької поведінки.

Компенсаторна функція полягає у придбанні символів престижу, що створює можливість компенсувати відсутність бажаних соціальних характеристик та отримати, навіть ілюзорно, визнання, схвалення з боку громадської думки та підвищення самооцінки. Компенсаторне споживання генерує самообман, тому що споживання речей пов'язане з їх значенням і сенсом, якими ці речі реально не володіють, а отримують їх лише у процесі поширення та циркуляції через комунікативну дію.

У метаграницному вимірі буття загальною платформою вибору та поведінки людини є воля до любові, свободи, толерантності. На цьому рівні споживання перестає бути фетишем, засобом маніпуляції, а людське буття трактується як «вічна жива процесуальність, у якій ніщо не дається у вічне володіння» [1]. Тому, людина позбавляється від руйнівних загроз споживання, поведінка споживача втрачає здатність до маніпуляцій, підтримує повноцінне життя людини і виконує *функції самореалізації та творчого самовдосконалення особистості*.

Таким чином, споживацька поведінка як комунікативна дія виступає механізмом втілення комунікативного задуму, своєрідним діалогом між людиною та її оточенням, а товар, який вона споживає, є текстовим повідомленням, який свідомо конструюється. Споживацька поведінка виступає як міжсуб'єктна символічна взаємодія. Методологія метаантропології дає підстави розглядати основні функції, що виконує споживацька поведінка як комунікативна дія: адаптація, інтеграція, ціледосягнення, відтворення культурного зразка, сигніфікативна, ідентифікаційна, компенсаторна, самореалізація, творчого самовдосконалення тощо.

Література:

1. Хамитов Н. Философия: Бытие. Человек. Мир. Курс лекций / Н. Хамитов. – К.: КНТ, 2006. – 456 с.

ТУР Микола Григорович

ПРОБЛЕМА ГОББСА В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ

В соціальній філософії проблемою Гоббса називають питання утворення й збереження соціального порядку, каналізації егоїстичних інтересів індивідів в чинник загального блага суспільства.

Ця проблема зберігає свою злободенність не лише для сьогодення нашої країни на шляху до стабільного й безпечного суспільного життя громадян за демократично-правового устрою, а й для суспільств розвинутої демократії. У фокусі соціально-філософського дискурсу перебувають питання засад нормативної бази соціальної інтеграції, легітимації соціальних інститутів, принципів забезпечення соціальної справедливості, приватної та публічної автономії індивідів за умов становлення сучасних надскладних плюралістичних суспільств. Особливу гостроту цій проблематиці надають процеси глобалізації світу.

Розмаїття концептуальних спроб розв'язання зазначеної класичної проблеми в сучасному соціально-філософському дискурсі можна редукувати до двох головних підходів: на засаді ліберального універсалізму, з одного боку, та філософського контекстуалізму - з іншого.

Ідеологія лібералізму відстоює як визначну засаду в соціальному житті пріоритет універсальних прав людини. Ці універсальні права в поєднанні з принципом нейтральності мають гарантувати як приватну, так і публічну автономію індивіда (рівність соціальних шансів та свобод), а також справедливість соціальних інститутів. Натомість інтегративний потенціал комунітаризму спирається на цінності, закорінені в етосі конкретно-історичних спільнот та форм життя, у межах яких індивід проходить первинну соціалізацію, формується як моральний суб'єкт і в такий спосіб здобуває здатність наблизитися до загальнолюдських цінностей.

Постметафізичний концептуально-методологічний ландшафт розв'язання проблеми Гоббса в межах лібералізму найвиразніше репрезентують дві контроверзні стратегії формально-процедурного конструктивізму: системно-теоретичного аналізу Н.Лумана, в якій інструментально-стратегічний розум Т.Гоббса перетлумачено в системну раціональність, та теорія дискурсивної етики К.-О.Апеля й Ю.Габермаса, що перенесла моральний конструктивізм І.Канта в поняттєву перспективу трансцендентальної прагматики шляхом трансформації практичного розуму в комунікативну раціональність. Альтернативною щодо зазначених стратегій соціальної інтеграції суспільства, що намагаються відстояти проект Просвітництва (перша шляхом забезпечення єдності розуму у формі консенсуально-дискурсивної раціональності, а друга в модусі системної раціональності) є концепція

ідеального ліберального суспільства неопрагматика Р.Порті, розвинена ним в межах постмодерністської культури філософування.

Заслугує також на увагу концептуальна стратегія встановлення стабільного соціального устрою на основі насичення його справедливістю як чесністю Дж.Роулза. За допомогою методичного прийому «завіси незнання» в ній окреслюється можливість подолання вад утилітаристське розв'язання проблеми Гоббса, за якою невдача одного індивіда компенсувалася успіхом іншого. Чесний розподіл життєвих шансів у суспільному житті та захист найслабших членів суспільства досягаються за умови, коли справи інших людей індивідом вирішуються як свої. Однак запропонована формула справедливого облаштування соціального життя має досить абстрактний вигляд, що знижує її практичну цінність. Попри це, вона сповнена справжнім гуманістичним змістом.

Компаративний аналіз переконує, що поняттєво-категоріальна структура та методологічні засади дискурсивної етики містять більш реалістичний потенціал розв'язання проблеми Гоббса. Більше того, вона надає оптимістичну перспективу для взаємодоповнюваності контрверзних теоретичних стратегій гармонізації стосунків в системі індивід-суспільство, які обстоюють на різних методологічних засадах ліберали й комунітаристи, автори системно-теоретичного аналізу та постмодерністських проєктів. У дискурсивно-етичній методологічній перспективі втрачають свою переконливість спроби тлумачити моральний універсалізм як ворога індивідуалізму, а єдність розуму – як форму репресії. Навпаки, завдяки ідеалізованим передумовам комунікації, які надають комунікативному розуму трансцендентального виміру, моральний універсалізм отримує здатність захищати цінність індивідуального та неповторного й шляхом інтерсуб'єктивного порозуміння на засадах рефлексивності, відкритості та транспарентності процедур утверджувати в суспільному просторі ідеали гуманності, толерантності й справедливості.

Попри певні утопічні інтенції дискурсивної етики, її методологія може слугувати надійним регулятивним інструментом також в царині легітимації наддержавних інститутів управління в глобалізованому соціальному вимірі шляхом інституціоналізації глобальної деліберативної демократії. Необхідною передумовою наближення цього проєкту до реальності має бути демократичне формування політичної волі, яке здійснювалося б у горизонті всесвітньо інтегрованої публічності. Інститути публічності мають трансцендувати межі національних держав у глобальний комунікативний простір. Окрім того, за цих умов актуалізується питання формування структур світового громадянського суспільства, яке покликане об'єднати громадян за інтересами в неформальних рухах. У такий спосіб наповнюється новим змістом за умов глобалізації світу кантівська ідея інституціоналізації права всесвітнього громадянства.

ТУРГЕНЄВА Ольга Юріївна

ФОРМУВАННЯ ЦІНІСНО-НОРМАТИВНОЇ СИСТЕМИ У ПОСТРАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

У сучасній Україні, як і у інших країнах так званого «пострадянському просторі», нагальною є проблема соціальної аномії, ставлення до законів, формування нової аксіосфери. Це пов'язано з низкою причин, серед яких – «пострадянський» характер значущих сфер соціального буття (при якому, зокрема, колишні цінності були зруйновані, а нові – досі не сформовані, не артикульовані чітко або ж не поділювані більшістю), пошук країною нової ідентичності (популярний нині «західний», європейський вектор), невпинні соціальні трансформації останніх років, тощо.

Під соціальною аномією ми розуміємо особливий стан соціально-культурного простору, при якому наявна значна розбіжність між законодавчо зафіксованими нормами та правилами поведінки – з одного боку, і розповсюдженою у суспільстві, соціально схвалюваною поведінкою суб'єктів – з іншого. У неаномічному суспільстві, котре умовно можна назвати «здоровим», закони не розбігаються (або розбігаються незначно) з соціальною практикою суб'єктів; в аномічному ж соціумі, яким є суспільство пострадянського простору, закон, як правило, відірваний від актуальних соціальних реалій та потреб суспільства, що

приводить соціальних суб'єктів до необхідності застосовувати схвалювані суспільством способи «обійти» закон.

Е. Дюркгейм тлумачить аномію як «стан слабкості нормативної системи суспільства». Спираючись на це тлумачення, ми виділяємо у нормативній системі суспільства дві значущі частини: *формалізовані соціально-політичні норми* (офіційні закони та приписи, що спираються на декларовану державою систему цінностей) та *неформалізовану ціннісно-нормативну сферу суспільства* (що реалізується у повсякденній поведінковій практиці соціальних суб'єктів).

Ми схильні вважати, що у пострадянських суспільствах, зокрема в Україні, соціальна аномія набула особливої форми, що виявляється у одночасно існуючих двох системах норм та цінностей: *формалізована та неформалізована* (інакше кажучи, «офіційна» та «неофіційна»). Користуючись термінологією Р. Мертона, можемо сказати, що у сучасній Україні має місце *«інновативне пристосування» до ситуації безнормності*, проте на рівні не окремої людини (тоді цей випадок був би визнаний девіацією), а цілого суспільства, коли мова йде вже не про девіантну поведінку (оскільки трансформується саме поняття норми, зміщуються «координати» норми та девіації), а про певну *альтернативну ціннісно-нормативну систему*, в координатах якої живе ціле суспільство. Те, що заборонено «формальним» законом, «дозволено» нормами повсякденного суспільного життя. Девіантна поведінка перетворюється, таким чином, на поведінку не тільки розповсюджену, проте й соціально схвалювану, іншими словами, – на *суспільну норму*.

Це відбувається, на нашу думку, внаслідок низки причин, найбільш очевидна з яких (і, можливо, найменш впливова) – руйнація радянської аксіосфери, за якою не відбулося швидкого формування нової (це, однак, окрема глибока тема для дослідження, пов'язана з переоцінкою минулого, пошуком національної самосвідомості та світоглядних орієнтирів нової України, а також – іншими дискусійними питаннями). Ми схильні вважати, що сучасний «бездуховний» чи то «аморальний» стан суспільства (така характеристика частіше розповсюджена серед людей старшого покоління) – не «капіталістичний», а унікальний «пострадянський». Він сформувався, ймовірно, на стику ціннісно-нормативної системи пізньорадянської епохи, криміналізованих цінностей «дев'яностих» та невідрефлексованих західних цінностей. Західні цінності, у свою чергу, прийняті нашим суспільством стихійно та вибірково, і зводяться, здебільшого, до цінності високого матеріального рівня життя, окремих елементів масової культури, тощо.

Отже, *несформованість системи цінностей* у пострадянських суспільствах є, на нашу думку, першою причиною формування системи соціальних цінностей та норм, альтернативних законодавчо закріпленим. Як другу причину виділимо *особливе ставлення до держави* (і, відповідно, – законів), що встановилося та закріпилося у пострадянських суспільствах. Це ставлення, при якому держава сприймається переважно як репресивний апарат, а закон – не як спосіб регулювання суспільного життя, а як спосіб репресії громадян та обмеження їхньої свободи.

Ще однією причиною формування альтернативної ціннісно-нормативної системи аномічного пострадянського суспільства є, на нашу думку, *аномічність власне радянського суспільства* та, відповідно, тривала практика «обходу» законів, правил та норм, що існувала у різних сферах радянського суспільного життя. Посилила ситуацію зруйнована аксіосфера, згадувана нами вище, а також тривала фінансова криза, на тлі якої встановилася на деякий час аномія «за Мертоном»: конфлікт між високими стандартами життя (заданими переважно Західним світом) та соціально схвалюваними способами їх досягнення.

Наступною причиною формування альтернативної системи цінностей у пострадянських державах є *несформованість та невідпрацьованість практики слідування законам*. Це пов'язано з запутаністю бюрократичних процедур, які «простіше обійти, ніж пройти», і з тим фактом, що способи дії «повз закон» широко розповсюджені у повсякденній соціальній та політичній практиці. Корумпованість більшості соціальнозначущих сфер часто-густо вбачається пересічному громадянину радше благом, ніж злом: «альтернативна» система

норм прозора та зрозуміла, натомість слідування букві офіційного закону ввижається заплутаним, складним, не вартим часу та сил. *Слідування закону у пострадянському суспільстві не є цінністю*. Це погіршує ситуацію соціальною аномією та є, на нашу думку, ще однією причиною формування системи соціальних цінностей та норм, альтернативних законодавчо закріпленим. Не маючи наразі статистичних даних для підкріплення судження, можемо припустити (спираючись на результати спостереження за поведінкою громадян та спілкування з ними), що можливість не слідувати закону громадянином пострадянських держав не тільки ціниться, проте й тлумачиться як прояв свободи.

УСОВ Дмитро Володимирович

СУСПІЛЬНА УГОДА ЯК МОРАЛЬНО-ПРАВОВИЙ СПОСІБ ІСНУВАННЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Постійне прагнення людей до справедливості та свободи, а також їх чуття солідарності, поглиблені постійними трансформаціями та кризовими явищами сучасного суспільства, знову і знову актуалізують осмислення місця і ролі суспільної угоди в сучасному соціумі. Значущість та конструктивний сенс ідеї суспільної угоди проявляється не лише в конституюванні держави, трансформації її (за влучним висловом Д.Норта) від «природної» до «штучної» її форм, але й для подальшого функціонування суспільного буття загалом як спільноти громадян, які мають можливість вільно обговорювати актуальні суспільні проблеми та змінювати їх. Таким чином, принцип суспільної угоди актуалізує не лише проблему справедливості, але й проблему свободи та проблему верховенства права як істотного морально-правового способу існування сучасного суспільства. Важливим та безумовно актуальним є аспект ціннісно-нормативного осердя легітимності того чи іншого суспільного ладу, його держави, тобто визначення тих нормативних принципів, які є засадою справедливої правової держави. Актуалізації теорії суспільної угоди слугує передусім наше сьогодення, воно оприявнює дилему, окреслену свого часу Томасом Гоббсом: що ж переможе в заснуванні принципів суспільного буття, стане його засадою – марнославство, пиха чи страх смерті? Адже недовіра учасників суспільної угоди один до одного спотворюють людське існування, перетворюють нас не на вільних громадян, а на підлеглих, німотних безправних атомів.

В самій ідеї суспільної угоди, яка лежить в основі всіх суспільних угод та виконує роль засадничої легітимації, вкорінені основні проблеми сучасної політичної філософії та антропології. Передусім йдеться про засновану на природній рівності людей їх моральну рівність, а також про те, що суспільство саме таких людей може називатися справедливим хоча б тому, що кожен його індивід має можливість стати не засобом для іншого, а вільним учасником суспільної угоди, яка й зобов'язує державу не просто верховодити чи панувати на свій егоїстичний розсуд, а убезпечувати головне (покладене на неї через суспільну угоду) – дотримання основних природних та соціальних прав людини. Варто також звернути увагу на таку важливу особливість висхідних принципів концепту суспільної угоди та притаманної їй інтерпретації взаємин етики та політики як спроби синтезу двох головних засад розбудови справедливого політичного устрою: чеснот індивіда та державних інституцій, як умови справедливого захисту приватного інтересу.

Важливою особливістю суспільної угоди є також її легітимувально-обмежувальний сенс та органічний зв'язок з ідеєю прав людини. Вона не лише легітимує, але й обмежує панування. Адже насправді за умов плюралістичного розмаїття інтересів однастайності можна досягти не стільки завдяки переконливим аргументам, скільки завдяки фанатизму, колективним маніпуляціям та популізму. То ж варто говорити не просто про спільні інтереси, а про ті інтереси, які є дійсно спільними по-справжньому, тобто про інтереси вищого рівня (трансцендентальні інтереси), які здійснюються лише через взаємодію та згоду всіх її учасників і є за своєю сутністю правами людини. Таким чином, ми безумовно можемо говорити про значення ідеї суспільної угоди для принципу верховенства права, адже порядок стає моральним чи справедливим через вкоріненість його у спільну згоду всіх його учасників.

В самій ідеї суспільної угоди та її заломленні на інші істотні проблеми сучасної політичної філософії висвітлюється істотне та вкрай необхідне нам сьогодні в нашому прагненні приналежності до європейської демократичної спільноти. Як влучно наголошує О. Гьофе, філософська думка окреслює межі, в яких вирішальна інстанція, європейська воля, втілюється в життя. Безумовно, що ідея договору, яка лежить в основі всіх суспільних угод та виконує роль засадничої легітимації, тобто ідея суспільного договору належить до загальноєвропейської спадщини. Розбудова суспільної сфери за дискурсивним принципом уможливорюється в рамках правової демократії, найвищим проявом якої є проаналізована О. Гьофе в роботі «Демократія в епоху глобалізації» форма «кваліфікованої демократії» або «демократії за участю громадськості». Згідно до його принципово важливих для нас роздумів, сутність демократії за участю громадськості полягає у тому, що проблематика панування і підкорення знімається, оскільки народ тут виступає як такий, який усвідомлює себе не тільки об'єктом, але й суб'єктом права, іншими словами, на даному етапі розвитку демократії вона стає більше ніж просто формою здійснення панування, вона стає життєвою формою чи суспільною практикою.

Подальше дослідження ідеї суспільної угоди мусить базуватися не лише на осмисленні таких людських чеснот та способів людського буття як чесність, справедливість та відповідальність. Важливого сенсу набуває наша толерантність та визнання особливостей та права на існування іншого соціокультурного буття. Проте, головним має стати теоретичне та практичне визнання людської гідності та довіри людей одне до одного та до державних, суспільних інституцій. А громадянська гідність та солідарність є запорукою свободи та самодисципліни, коли дисципліна забезпечується «зсередини», а не нав'язується ззовні, за допомогою страху та насильства.

Зауважимо, що актуалізація ідеї прав людини та суспільної угоди безпосередньо пов'язана з розпадом традиційних інститутів та алгоритмів етичної солідарності. Таким чином, роль єдиного критерію легітимації публічної влади, який залишається після такого розпаду, набувають індивідуальні права. А засадою державної, власне договірної форми самоорганізації соціального буття людини стає повага до неї, як до вільної та відповідальної особистості, та її здатності до раціонального та толерантного самовизначення.

ХАМІТОВ Назіп Віленович

ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ ЯК УМОВА СУБ'ЄКТНОСТІ КРАЇНИ У СВІТІ: ПЛІДНІСТЬ ПОЄДНАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ СТРАТЕГІЙ МЕТААНТРОПОЛОГІЇ ТА ПОТЕНЦІАЛІЗМУ

Кожна країна, яка є не об'єктом, а суб'єктом історії, має свій цивілізаційний проект. Видається самоочевидним припустити, що глибинною метою такого проекту за умов демократичного відкритого суспільства є людина та її розвиток – *гідна самореалізація людини*.

Отже, цивілізаційний проект – це образ майбутнього країни, який породжує стратегію її вільної, гідної та ефективної реалізації у світі через гідну самореалізацію її громадян, в процесі чого культурна самобутність поєднується з цивілізаційним поступом. Іншими словами, цивілізаційний проект – це результат продуктивного цивілізаційного вибору, який робить країну суб'єктом історії, а її громадян – захищеними та вільними.

Важливо усвідомлювати, що сучасна цивілізація є глобальною, яка інтегрує різні народи і країни на базі тих чи інших загальнолюдських цінностей. Чи означає це, що у світі може домінувати одна-єдина цивілізація, представлена тим чи іншим народом (народами, політичною або громадянською нацією), культурою і відповідною ментальністю? Так, у сучасному світі є подібна тенденція, або, точніше, *тенденції*, адже маємо декілька глобальних цивілізаційних проектів. Наддержави (або держави, які позиціонують себе як наддержави) у тій чи іншій формі представляють свій цивілізаційний проект як «взірцевий», будуючи на цьому ідеологію, внутрішню і зовнішню політику. В результаті сучасний світ є світом боротьби цивілізаційних проектів наддержав й тих держав, які вони втягують у свою орбіту. Це формує новий сценарій світоустрою, в якому одні країни чітко визначають своє право бути

суб'єктами і режисерами геополітики, тоді як іншим відводиться беззаперечна роль об'єктів, що використовуються для впливу на суб'єктів-конкурентів.

Проте цій тенденції протистойть інша, в річищі якої сучасний світ постає діалогом і консенсусом різноманітних цивілізаційних проектів. Геополітичні, військово-політичні й економічні реалії показують, що тенденція *консensusного плюралізму* глобальної цивілізації, є більш продуктивною і саме на цій основі слід будувати цивілізаційний проект України, який з необхідністю потребує консensusний плюралізм і в середині країни – тобто плюральність проектів гідної самореалізації її громадян.

Якою може бути методологія «вбудовування» гідної самореалізації в цивілізаційний проект України?

Евристично продуктивним видається використати такі методології соціогуманітарного знання як *потенціалізм* та *метаантропологія*, більше того, показати можливості їх синтезу. Передусім окреслимо сутність та методологічної можливості кожної з них.

Під *потенціалізмом* у даному контексті ми розуміємо напрям розвитку сучасної науки, головним принципом якого за визначенням академіка С.І. Пирожкова «є оцінка багатоманітних можливостей, які закладені в тій чи іншій системі, і які при відповідних умовах можуть бути реалізовані» [3, с. 9].

Потенціалізм означає необхідність аналізу того чи іншого соціального феномену у категоріях *можливості* та *дійсності*. Звідси правомірність використання поняття «потенціал», що відображає різні аспекти саморуху внутрішніх елементів конкретної системи від можливості до дійсності» [3, с. 9]. Отже, потенціалізм дозволяє нам збагнути розвиток тієї чи іншої країни у динаміці, головне визначити її реальні, а не утопічні можливості.

Місце *метаантропології* в соціогуманітарному знанні може бути осмислене у двох фундаментальних виявах: 1) як метатеорії наук про людину, її буття в культурі та соціумі, що інтегрує результати одночасного розвитку цих сфер, та 2) філософії розвитку людини. В результаті «філософська антропологія як метаантропологія може бути осмислена у широкому та строгому сенсі, що виражає специфічну подвоєність її завдань» [5, с. 6].

Метаантропологія у строгому сенсі як напрям української філософії має інтегрально-методологічне значення для сучасного соціогуманітарного знання як проект, оснований на розділенні людського буття «на буденний, граничний і метаграничний виміри, яким відповідають буденний, особистісний та філософський типи світогляду. Буденне буття людини формується волею до самозбереження й продовження роду, граничне – з одного боку, – волею до влади, з іншого, – волею до пізнання і творчості, метаграничне – волею до любові, свободи і толерантності» [4, с. 125-271; 10, с. 207-212].

Такий підхід продовжує філософські пошуки класика філософської антропології М. Шелера [6] і класика філософії персоналізму М. Бердяєва [1]. У сучасній українській філософії метаантропологія є однією з тенденцій розвитку Київської світоглядно-антропологічної школи, започаткованої академіком В. Шинкаруком.

Важливо усвідомити, що метаантропологія у строгому та в широкому сенсах не може бути жорстко поділеною на дві протилежні царини – вони зумовлюють одна одну. Лише як метатеорія соціогуманітарного знання метаантропологія може бути філософією розвитку людини; лише в якості філософії розвитку людини метаантропологія здатна до інтегруючої функції в гуманітаристиці й суспільствознавстві.

Поєднання потенціалізму і метаантропології як методологічних стратегій підсилює можливості кожної з них. Потенціалізм набуває світоглядно-ціннісний вектор, а метаантропологія долає відстороненість від реалій іманентних процесів розвитку людини і суспільства.

Отже, маємо **метаантропологічний потенціалізм** – методологію розвитку життєвого потенціалу людини, нації, людства від буденних до вищих граничних та метаграничних проявів.

Під життєвим потенціалом у широкому сенсі можна розуміти цілісність головних можливостей людини – і тілесних, і душевних, і духовних. Метою будь-якої відкритої й

гуманістичної соціальної системи є *розкриття життєвого потенціалу людини*, її самореалізації як умови становлення суспільства. Усвідомлення цього дає можливість розуміти метаантропологічний потенціалізм не просто як методологічну стратегію соціогуманітарних теорій, а й як практичну парадигму осмислення і втілення цивілізаційного проекту країни.

У методології метаантропологічного потенціалізму продуктивно використовувати передусім такий напрям метаантропології як *соціальна метаантропологія*. В межах цього напрямку тріадична методологія метаантропології (буденне, граничне, метаграничне буття людини), застосовується не лише до людини як неповторної екзистенції та особистості, а «до суспільства, а також до людини в контексті суспільства» [2, с. 81].

Якщо мова йде про самостійний й свідомий вибір шляху розвитку в координатах метаантропологічного потенціалізму в тріаді «буденне, граничне, метаграничне», категорію «буденне» продуктивно замінити на категорію «наявне». На цій основі маємо такі принципи (етапи реалізації) даної методології в осмисленні потенцій тієї чи іншої соціальної системи й людини у цій системі:

1. Аналіз параметрів наявного буття тієї чи іншої соціальної системи і людини в цій системі, а також осмислення їх потенцій.
2. Побудова проекту метаграничного (поза межного) буття соціальної системи, який принципово виходить за межі наявного, але *відображає його потенції* і при цьому є гуманістичним – гідна самореалізація людини в цьому проекті є метою, а не засобом.
3. Оформлення цілісної стратегії досягнення проекту метаграничного (поза межного) буття соціальної системи і людини в ній через перехід потенціального у актуальне, можливого у дійсне, що передбачає *граничне буття цієї системи*.

Відповісти на питання, які потенції соціальної системи і людини в ній можуть бути реальними, а які – утопічними, можна лише завдяки ґрунтовному *компаративістському аналізу результатів першого й другого теоретичних етапів*. Цей компаративістський аналіз повинен бути концептуально скерованим категоріями «можливість – дійсність», «потенціальне – актуальне», «суще – належне».

При цьому саме пара «наявне – метаграничне (поза межне)» дає можливість усвідомити світоглядно-ціннісний, людиновимірний вектор трансформації потенцій у реальність, створивши такий проект і образ оновлення буття людини у суспільстві, який дозволить винести всі граничні випробування на шляху оновлення.

Таким чином, новий цивілізаційний проект будь-якого суспільства означає не лише зміну його параметрів як соціальної системи, а й *трансформацію буття людини, передусім її самореалізації*. Звідси – актуальність методології метаантропологічного потенціалізму для осмислення цивілізаційного проекту країни і втілення цього проекту, розуміння логіки і ризиків розвитку на всіх етапах.

Література:

1. Бердяев Н.А. О назначении человека. – М.: Республика, 1993. – 383 с.
2. Крилова С. Краса людини: особистість, сім'я, суспільство (соціально-філософський аналіз). – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2011. – 344 с.
3. Пирожков С.И. Трудовой потенциал в демографическом измерении. – К.: Наукова думка, 1992. – 180 с.
4. Хамитов Н. Философия: бытие, человек, мир. От метафизики к метаантропологии. – 3-е издание, исправленное и дополненное. – К.: КНТ, 2016. – 268 с.
5. Хамітов Н. Філософська антропологія як метаантропологія: метатеорія гуманітарних наук і філософія антропо-трансценденції // Збірник наукових праць. Філософія людини як шлях гуманізму та гідності у граничному бутті суспільства: підхід філософської антропології як метаантропології. – К., НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – С. 6 – 30.
6. Шелер М. Философское мировоззрение // Избранные произведения. – М.: Гнозис, 1994. – 480 с.

ЛЮДИНА І ЗБРОЯ: МЕТААНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Феномен зброї сьогодні є вкрай актуальним для філософсько-антропологічного дослідження, оскільки в умовах гібридної війни на території нашої держави безперервно відбуваються події, що породжують екзистенціальні стани на межі життя і смерті.

Враховуючи переосмислення цінності особистості, її життя і гідності, важливо окреслити нові гуманістичні принципи досягнення миру, які не потребували би пролиття людської крові.

Маємо принципові питання: чи слід захищати бойовою зброєю свободу і гідність не лише країни, а й особистості? За якою межею право на самозахист може бути небезпечним для оточуючих? Чи можна припустити, що в демократичному суспільстві кожен громадянин має право на володіння зброєю? Чим викликано те, що саме в наш час створюються особливі, нестерпні види травматичної зброї для самозахисту?

Свобода волі особистості, яка зумовлює те чи інше використання зброї, залежить від екзистенціальних та соціальних факторів, в яких формується сучасна людина. Проаналізуємо екзистенціальні фактори, які значною мірою впливають на формування світогляду.

В контексті проекту метаантропології [2, с. 207-212, 3] та соціальної метаантропології [1] проаналізуємо специфіку впливу зброї на людину буденного, граничного та метаграничного буття.

Людина буденного буття використовує зброю передусім як інструмент самозахисту та виконання наказів. Адже така людина керується волею до самозбереження та продовження роду [2, с. 68-69]. Людина в буденності розчинена в колективі та традиціях і направляється лідерами колективу, які зазвичай маніпулюють традицією. Тому в просторі буденного буття зброя використовується під впливом нав'язаної ззовні ідеї або під тиском граничної ситуації, а володіння зброєю провокує у людини буденного буття псевдозлочинні або псевдогероїчні стани, які є лише імітаціями справжніх злочинних чи героїчних станів, – умови того чи іншого колективу зумовлюють її поведінку і світобачення.

Людина граничного буття, яка спрямовується волею до влади, прагне керувати іншими та часто досягає цього, використовуючи зброю. Вона домінує над ними, змушуючи виконувати накази, застосовуючи зброю безпосередньо або опосередковано. В граничному бутті зброя системно й усвідомлено використовується для досягнення мети, часто руками інших. Для цього людина граничного буття схильна створювати образи зброї та озброєного ворога, що залякують людей буденного буття й дозволяють маніпулювати ними. Проте, людина граничного буття здатна не лише на маніпуляцію, а й на героїчний вчинок.

В метаграничному вимірі буття людини зброя використовується не просто для самозахисту або для реалізації волі до влади, а передусім для захисту оточуючих. Беручи на себе функцію захисника інших, людина метаграничного виміру буття стає гуманістичним лідером, задовольняючи свою волю до свободи і любові, приймаючи на себе відповідальність за тих, хто їй довірився. Такі люди мають філософський світогляд і намагаються використовувати зброю лише в крайньому випадку, вирішуючи проблемні ситуації дипломатичним шляхом. В метаграничному бутті створюється образ зброї, як знаряддя умиротворення.

Для людини метаграничного буття зброя є символічною, вона виступає символом захисту, сили, вектором спрямування енергії. Отже, людина метаграничного виміру буття використовує зброю виключно у миротворчих цілях, адже, основоположними цінностями для неї є свобода і любов, а не безпека чи влада. Вона не зацікавлена в безпеці заради безпеки і на владі заради влади.

Така людина, реально усвідомлюючи роль зброї в формуванні світогляду особистості та спільноти, дуже обережно, виважено ставиться до використання зброї проти інших людей й актуалізує до цього інших.

В цілому можна припустити, що зброя виступає важливим чинником формування світосприйняття та відношення до світу, особливо в граничних ситуаціях та станах. Більше того, ставлення до зброї та її використання впливає на можливості переходу людини з буденного буття до граничного, а з граничного до метаграничного.

Література:

1. Крилова С.А. Краса людини: особистість, сім'я, суспільство (соціально-філософський аналіз): [монографія] / С.А. Крилова. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2011. – 344 с.
2. Философская антропология: словарь / Под ред. Н.В. Хамитова. – 3-е издание, исправленное и дополненное. – К.: КНТ, 2016. – 472 с.
3. Хамитов Н.В. Философия: бытие, человек, мир. От метафизики к метаантропологии / Н.В.Хамитов. – 3-е издание, исправленное и дополненное. – К.: КНТ, 2016. –268 с.

ХМІЛЬ Володимир Васильович

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКА РЕТРОСПЕКТИВА ПОНЯТТЯ «ГІДНІСТЬ» І ПОСТМОДЕРНЕ СЬОГОДЕННЯ

Зовсім недавно події на Майдані нагадали, про одне глибоке моральне почуття та забуте етичне поняття - поняття людської гідності, про яке все більше згадують українці. І хоча воно є ключовим поняттям етики, на теоретичному рівні воно недостатньо глибоко осмислюється, наслідком чого є проблема: в якій мірі гідність є головною етичною категорією, якщо в переконанні постмодерністів її зміст формує тоталітарне, однополюсне, репресивне мислення?

З демократизацією суспільства посилюється почуття власної гідності людини - це одна з тих опор, завдяки якій люди можуть довіряти одне одному, мати сильні почуття та разом мріяти про майбутнє в напрямку самореалізації особистості та вимагати від урядів нових умов організації буття.

Особливу занепокоєність викликає постмодерністська рефлексія на моральні норми та цінності ліберальної демократії, яка прагне очистити людські взаємовідносини від тоталітарних ідеологій як силового недемократичного варіанта реалізації історії. Зосереджуючи увагу на бінарній толерантності, Ж. Бодріяр, Ж. Деріда, Р. Барт та ін. скасовують силове поле діалектичної напруги етичних понять таких як добро-зло, гідність-низькість, любов-ненависть тощо, зводячи їх співвідношення до «золотої середини», яку можна знайти шляхом компромісів, на кшталт прийняття політичних рішень. Зникають опозиційні моральні категорії, які були притаманні соціальному порядку в класичну епоху. Руйнування етичних протилежностей має на меті залишити будь-яку ситуацію в стані невизначеності, створюється зона безконфліктності, в якій знімається культурна, духовна напруженість та створюється одноманітність, уніфікація, глобалізація безальтернативної культури як умови ентропії.

Якщо коротенько торкнутися історичного ракурсу, то можна прослідкувати еволюцію поняття, яке оприявнюється в премодерні ще в добу тисячолітніх палацових цивілізацій, коли гідність воїна вбачалася в прояві жорстокості та відданості владі тирана.

В античну добу в світі відбувся виплеск моральних відчуттів: а) на прикладах хоробрості та гідності війська царя Леоніда, які історія зв'язує з 300 спартанцями, вмінням керувати своїми пристрастями, здібностями вміщувати своє життя в етично-естетичну форму, б) розширення почуття власної гідності, коли інколи воно пов'язувалося з повстаннями рабів, які протиставили своє «Я» та власну гідність приниженню та покірливості.

Стоїк Сенека вперше побачив в феномені «гідність» сукупність високих моральних якостей людини, абсолютну категорію, яка з'єднує людей з різним соціальним статусом й надав їй почесне місце в ієрархії цінностей.

У феодальному суспільстві мали місце корпоративні права, патерналізм та обов'язки членів професійних спільнот, об'єднаних взаємною повагою до їх прав, що викликало гідність по відношенню до інших, натомість виконавці державних функцій, ті, хто мали матеріальні блага, дотримувалися дворянської честі та гідності, що надавало їм певних моральних чеснот.

Поняття честь було притаманним привілейованим соціальним групам - вона давалася з народженням - її можна було лише втратити. Гідність належала до іншої системи цінностей - вона

базувалася на персональній хоробрості, порядності, моральності, які постійно підтверджувалися та захищалися.

Радикальна трансформація поняття гідності пов'язана з християнством, котре привнесло вимір трансцендентного. Віднині гідність людини постає як змістовно сполучена з Богом та є його проявою. Людина може та має бути гідною Бога та створеного ним світу. І хоча на поверхні знаходяться інші, часто негативні аспекти поняття, саме означена трансформація постала базою для більш пізніх епох та вчень. Без уваги до християнських новацій не можуть бути осмислені ні епоха середньовіччя, ні період Нового часу.

Глибоке усвідомлення детермінуючого впливу християнства має місце в «Метафізиці нравів» І. Канта, де ми знаходимо глибоке тлумачення людської гідності як морального почуття, що передбачає високу самооцінку людини, самоповагу, виконання моральних обов'язків, що накладаються її власним розумом. Людина з відчуттям власної гідності «завжди повинна бути метою, а не засобом, в цьому і полягає гідність», - тлумачить філософ. У зазначеному ракурсі гідність виступає абсолютною цінністю для людини будь-якого статусу. В цьому співпадіння думки стоїка Сенеки та І.Канта стосовно етичних міркувань.

Варто звернути увагу, що кантіанський підхід стосовно місця гідності в ієрархії цінностей закладає обрій подальших теоретичних роздумів на багато поколінь вперед.

Значно пізніше в ХХ ст. Нельсоном-Гренчингом слушно було підмічено, що вся людська історія – це процес поступового становлення людської гідності як ціннісного ядра особистості, тому вона виступає головним етичним поняттям людської природи.

Постмодерністська філософія як субкультура вносить своє бачення етичної проблематики, яке не зводиться до усього того, що робилося в пізньому модерні. Новітні ліберальні погляди вводять нас в сучасний етичний релятивізм з інтелектуально невимірним простором майбутнього.

Джерело високих моральних понять, таких як свобода, гідність, честь, вкорінено в трансцендентному духовному вимірі, в ейдосах Платона, в релігіях, в богах, в глибокій мудрості поколінь, що усвідомлюється ірраціональним мисленням. Ці моральні категорії є основою співжиття людей, народів, держав – чого не розуміє інтелектуальний постмодернізм. Гідність – це одне з тих етичних понять, в якому люди мають потребу в своєму житті.

ШКІЛЬ Людмила Леонідівна

ПОСТСТРУКТУРАЛІЗМ ЯК «КЛЮЧ» ДО ПІЗНАННЯ ЛЮДИНИ

В епоху Постмодерну саме людина є центром, до якого постійно спрямовується увага дослідників. Відомий французький філософ, представник постструктуралізму (хоча він сам і заперечував належність до даного напрямку) Мішель Фуко теж не зміг оминати антропологічних проблем. Тому звернення до спадщини цього філософа є досить актуальним.

Мета даної розвідки полягає в тому, щоб дослідити яке місце займає проблема людини у творчості Мішеля Фуко, які проблеми, що стосуються людини та її місця й призначення у світі підняв філософ-постструктураліст.

Для початку слід з'ясувати відмінності між структуралізмом та постструктуралізмом. Структуралізм - це неоднорідна сфера гуманітарних досліджень, предметом яких є сукупність інваріантних відношень (структур) в динаміці різноманітних систем, до яких належать людина та суспільство. Постструктуралізм, в межах якого розглядається філософія Мішеля Фуко, - це сукупне позначення ряду підходів у соціогуманітарному пізнанні 70-80-х років ХХ ст., яке орієнтоване на семіотичне тлумачення реальності, що спирається на концепцію знака як єдності означаючого й означеного, перегляд структуралістської парадигми, яка концентрує увагу на «позаструктурних» параметрах («зворотний бік») структури та пов'язаних з нею досягнень у когнітивних процесах.

Українська дослідниця О.Л. Творіна пише, що «постструктуралізм не просто породив новий дискурс про людину, а виступив, на думку Фуко, засновником певної дискурсивності, тобто встановив деяку нескінченну можливість дискурсів з приводу себе самого як феномена, своїх методологій, гносеологічних об'єктів тощо» [1, с. 29].

Всі твори Фуко наскрізь пронизані ідеєю людини. Мислитель постійно працював над проблемою пояснення індивіда в його неповторності, самості, одиничності. Але останні роботи автора дозволяють по-новому осмислити проблему людини та людської суб'єктивності. Суб'єкт у Фуко виступає в багатьох проекціях. В циклі робіт «Історія сексуальності» та «Користування насолодою» Фуко розглядає людину як носія сексуальних бажань та пристрастей. Його цікавить, насамперед, як саме людина формує себе в якості суб'єкта насолод. Адже будь-який вчинок людини вписується в поведінку з усіма загальними принципами її існування. Поведінка вписується в структуру моральної свідомості.

Слід відзначити, що оцінки як загалом творчості Фуко, так і на його погляди щодо проблем людини різні. Так, М. Гейн, наприклад, називає трактування людини у Фуко одночасно і «антигуманним, і антиструктуралістським» [3, с. 8].

На першому етапі, при створенні безсуб'єктної історії знання, французький філософ розглядає останню як продукт дискурсивної практики. На другому етапі М. Фуко пов'язує в єдиний сплав знання та владу, підкреслює їх взаємообумовлюючий характер. Об'єктом, на який поширюється дія влади/знання, стає суб'єкт, формування якого саме як «покірного тіла» пов'язано з пізнанням, через біль та насолоду, його тілесних характеристик. На третьому етапі М. Фуко звертається до проблеми формування індивіда як морального суб'єкта.

Важливим у творчому доробку Фуко, є питання про співвідношення людини та влади. Сам автор зазначав, що загальною темою його досліджень є не влада, а суб'єкт. «Досить швидко я з'ясував, що людський суб'єкт, поставлений у виробничі або духовні відносини, перебуває також і у величезній складності відносинах влади» [2, с. 91] - пише Фуко. У владі, в тому розумінні, як її розуміє філософ, немає нічого людського.

Коли влада виступає в якості знаряддя смерті, то цим вона намагається захистити індивідуальність від будь-яких замахів на неї. Таку владу філософ називає юридичною владою, владою закону. Коли ж влада виступає в якості породжуючого інструменту, то вона стає способом захисту, що оберігає суспільство завдяки встановленню ціннісних, ментальних, економічних та інших ієрархій. За аналогією Фуко називає її владою норми. Таким чином, французький філософ розміщує владу між двома крайнощами, між двома полюсами - між породжуючим началом та нищівним.

Отже, хоча деякі дослідники і схиляються до думки, що Мішель Фуко проблемами людини став цікавитися на пізньому етапі своєї творчості, та все ж, у його творах ми бачимо, що проблемами людини філософ цікавився протягом всього життя. Людину Фуко розглядає у різних аспектах та проекціях. Розглядав її і як творця історії, і як суб'єкт пізнання, і як істоту здатну до рефлексії, і як носія бажань та насолод, як суб'єкта владних відносин. В даній розвідці висвітлені далеко не всі параметри розуміння людини французьким філософом, тому ця стаття є лише початком для подальших досліджень з даної проблематики.

Література:

1. Творіна О.Л. Буття людини в мові. // О.Л. Творіна / Мультиверсум. Випуск 39. – 2004 р. – с. 25- 34
2. Фуко М. Навіщо вивчати владу: проблема суб'єкта / Мішель Фуко / - Філософська і соціологічна думка. -1990. - № 9 – с. 91-93
3. Grne M Towards a critique. of Foucault / Ed. By Grne M. – N.Y., 1986. – VII, 179 p

Секція 4.
ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС В ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ
(до 295-річчя Григорія Сковороди, 200-річчя Миколи Костомарова)

АМЕЛІНА Світлана Миколаївна

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Григорій Сковорода став взірцем втілення філософії у життя, прикладом ствердження своїх поглядів і ідеалів у реальній життєвій практиці, автором діалогів і проповідей, що спираються на розуміння користі людини для інших і визнанні необхідності самопізнання. Він побудував своє життя як мандрівний філософ, відмовившись від «чотирьох стін пустельні чи бібліотеки філософа, де він веде нескінченні диспути з усіма велетнями усіх часів і усіх народів» [3, с.576], обравши натомість «живі» диспути, мандруючи селами Лівобережної України і створюючи філософські діалоги. Проповідь гармонії природи і світу, боротьба з бездуховністю людини і відстоювання її внутрішньої свободи набувають виразності у творах Григорія Сковороди саме завдяки тому, що ці твори написані у формі бесіди («Діалог, або розмова про давній світ», «Кільце. Дружня розмова про душевний мир», «Бесіда, названа двоє, про те, що блаженним бути легко», «Розмова п'яти подорожніх про істинне щастя у житті», «Сад божественних пісень») [3].

Григорій Сковорода, спираючись на ідеї гуманізму, зробив надзвичайний внесок у розвиток культури спілкування. Велика частина його філософських, педагогічних та літературних творів, написана у формі діалогів, відображає його ставлення до педагогічного спілкування як до бесіди рівноправних співрозмовників. Таку форму спілкування Г.Сковорода вважав найбільш вдалою для того, щоб з'ясувати істину. Крім того, бесіда цікавила його і під кутом зору застосування у навчанні. Сам Г.Сковорода мав схильність до використання нетрадиційних форм навчання. Зібравши найбільш здібних вихованців Харківського колегіуму, він навчав їх у 1764-1769 рр. різним наукам, вважаючи особливо дієвими такі засоби та методи навчання: розмови, бесіди, диспути.

Особливої уваги заслуговує висловлене Г.Сковородою положення про взаємодопомогу і дружбу між учителем і тим, кого він навчає. Його можна вважати першим кроком до рівноправних відносин і у процесі навчання, і, зокрема, у професійному спілкуванні. Григорій Сковорода дуже добре володів словом і мистецтвом бесіди та переконання, що виявилось на практиці під час його роботи у колегіумах – Переяславському і Харківському.

Серед методів виховання Г.Сковорода виділяв і радив застосовувати бесіди, роз'яснення, поради. Він рекомендував педагогам оволодівати умінням переконувати співрозмовників-учнів. Щодо діяльності людини, ставлення її до інших та вияву цього ставлення у бесідах і розмовах він вважав за необхідне виховувати вміння володіти собою, терпляче ставлення до оточуючих, доброзичливість, справедливість, поміркованість, стриманість.

Принципи і погляди Г.Сковороди на навчання і виховання втілені у концепції «учити, як жити». Головними з них є такі:

- 1) основа світу і справжньої людини – духовна;
- 2) усі люди народжуються талановитими, але кожен талановитий по-своєму;
- 3) завдання освіти та виховання: допомогти кожному пізнати себе самого, бо тільки так можна прийти до щастя, служіння людям, Батьківщині;
- 4) у кожній людині може виявлятися і добра, і зла воля;
- 5) головне – «дух сродності», шлях пізнання і самопізнання. Засоби – любов, свобода, слово;
- 6) як між небом і землею є Сонце, між тілом і інтелектом – Серце, так між природою і людиною, світами є Слово. Сонце, Серце, Слово генерують життя;
- 7) краща форма виховання – особистий приклад;
- 8) мета – кожному бути природним, суверенним, у стані внутрішньої свободи [3, с.724].

Як свідчать праці дослідників філософської та педагогічної спадщини Г.Сковороди [1], його концепція не завжди знаходила схвалення у його сучасників, але до неї звернулися пізніше, насамперед прогресивні педагоги Лівобережної України, в тому числі і Харківського університету. С.Сірополко [2] відзначає великий вклад професорів Харківського університету А.Валицького, Ю.Гордієнка, М.Луніна, О.Росновського, О.Потебні, І.Срезневського у розвиток навчального спілкування на дискусійних засадах.

Література:

1. Багалій Д.І. Український мандрівний філософ Григорій Сковорода / Д.І. Багалій. – К.: Обрій, 1992. – 472 с.
2. Сірополко С. Історія освіти в Україні / С. Сірополко. – Львів: Афіша, 2001. – 664 с.
3. Сковорода Григорій. Твори у двох томах / Григорій Сковорода. – К.: Обереги, 1994. – 978 с.

ЗАЙЧЕНКО Іван Васильович

М. КОСТОМАРОВ ПРО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА НАВЧАННЯ НЕЮ УКРАЇНЦІВ

Нині відомо, що М. Костомаров опублікував у журналах “Основа”, “Вестник Европы”, “Отечественные записки”, “Современник”, “Журнал министерства народного просвещения” та ін. близько 20 статей, присвячених проблемам освіти, виховання, розвитку мови. Питання розвитку української мови і викладання нею в народній та середній і вищій школі з особливою виразністю висвітлюється у статтях “О преподавании на южнорусском языке” та “О преподавании на народном языке в Южной Руси”.

М. Костомаров відзначав, що давно вже постала потреба “практического и нравственного просвещения” українців. Необхідно, щоб “поселянин сделался причастен к великому делу исторического прогресса человеческой образованности, был знаком с ее результатами и через то сознавал и свое человеческое и гражданское достоинство” [2]. “Народ должен учиться, народ хочет учиться” [1, с. 1]. Однак “для удобнейшего и скорейшего расширения круга его понятий” [2], необхідно, щоб початкові знання “были передаваемые в наиболее простой, ясной, для всех доступной и удобовразумительной форме” [2]. А це можливо тоді, коли навчання здійснюватиметься рідною мовою. “Нам нужно преподавание науки на нашем родном языке. Родной язык – удобнейшая и легчайшая форма передачи и выражения мысли”. “Если мы не дадим ему средств и способов учиться на своем языке – он станет учиться на чужом – и наша народность погибнет” [1, с. 1].

Український народ має серйозну причину негативного ставлення до освіти нерідною мовою. “До сих пор народность южнорусская находилась в презрении и поругании, южнорусский народ считался накоплением глупцов” [2]. Хто тільки не знущався з цього приводу – і поміщик, і становий пристав, і шинкар, і крамар, і солдат, і великоруський торгаш, і, навіть, Белінський зі своїм лібералізмом. Було немало й таких, “южноруссов”, які отримавши якусь грамоту великоросійською мовою, намагалися позбутися своєї мови і народності, соромилися свого походження, зі зневагою ставилися до народу, з якого самі вийшли. Тож не дивно, що “при общем заклеивании этого народа печатью глупости, на нем, в самом деле, лег отпечаток апатии и робости. Это качество надо разогнать. Надлежит же, прежде всего, внушить южноруссу чувство и сознание, что и он – такой же человек, как и другие, и что элементы его народности так же достойны уважения, как и других народов”. Тому необхідно, щоб “на его презируемом, оплеваном языке заговорили с ним серьезно о предметах просвещенной сферы” [2].

М. Костомаров закликав представників прогресивної російської і української інтелігенції повернутися обличчям до українського народу, написати українські підручники і науково-популярну літературу, активно взятися за просвіту широких верств українців. Учений засудив позицію тих, хто твердив, що українська мова не витримає конкуренції, з великоруською і навіть зникне. Чи зникне українська мова? – покаже майбутнє, зазначав історик, але завдання сьогодення – врахувати потреби і прагнення 13 мільйонного

українського народу, який говорить рідною мовою, хоче навчатися нею і має право, як і інші народи світу, “на участие в общественном образовании с своим достоинством” [2].

М. Костомаров відзначав, що незважаючи на всякі перешкоди українська мова розвивається. Свідченням тому є прозові й художні твори написані українською мовою. А твори Г. Квітки, Т. Шевченка, П. Куліша, Марка Вовчка уже складають славу української словесності і народності. У 1861–1862 рр. з’явилися вже й журнали, спеціально присвячені відродженню української мови і народності “Основа”, “Черниговский листок” та ін. Все це створює необхідний ґрунт для того, щоб українська мова з мови народної стала мовою науки і просвіти. “Малорусская письменность представляет редкое, счастливое явление”, оскільки нею “возможно, не отдаляясь от народного способа выражения, излагать предметы науки для элементарного испытания” [2]. Отже, у школі українська літературна мова, залишаючись живою розмовною мовою буде і мовою науки, і це дозволить уникнути схоластики у навчанні. Тому найближче завдання – створити книги для шкільного навчання українською мовою, в яких би відобразилися священна і політична історія, географія, короткі відомості з природознавства і про будову Всесвіту. Необхідно здійснити переклад Євангелія українською мовою, залучивши до справи українського відродження і духовенство [2].

Далі українською мовою необхідно написати арифметику, космографію, географію і “удобочтимые сочинения, которые бы ознакомили его с важнейшими сторонами естествознания вообще. Вместе с тем, надобно составить грамматику родного языка по которой бы народ ознакомился с построением человеческого слова. Наконец, надобно написать книжечку, в которой сообщить народу главные основания его положения в государстве и его юридических прав. Историю не считаем нужным вводить в этот план первоначального воспитания. История есть такая наука, которая требует большого запаса предварительных сведений и значительной степени развития; без того – она бесполезна” [1, с. 5].

Отже, у педагогічних погляди М. Костомарова чітко простежується ідея народності виховання, ядром якої є навчання рідною мовою. Надзвичайно цінним є те, що М. Костомаров в умовах нищення всього українського, заборони української мови, школи, освіти й культури в Російській імперії другої половини ХІХ ст. боронив право української мови на існування і розвиток, а також доводив необхідність навчання нею українських дітей.

Література:

1. Костомаров М. О преподавании на южнорусском языке / М. Костомаров // Основа. – 1862. – № 5. – С. 1–6.
2. Костомаров М. О преподавании на народном языке в Южной Руси” / М. Костомаров // Голос. – Спб. –1863. – № 94 от 20 апреля.

КОСТЮК Олена Сергіївна

ПРОБЛЕМА НЕСВІДОМОГО У ВЧЕННІ З. ФРЕЙДА (ЗА ПРАЦЕЮ «ВВЕДЕНИЕ В ПСИХОАНАЛИЗ

Свідомість - один з найбільш складних об’єктів для вивчення. Вона не сприймається почуттями, тобто невидима, невловима. (не має маси і форми, які не розташовується в просторі і д). Проте ні в кого не викликає сумніву те, що свідомість існує і можна говорити, що вона має особливе психічне або духовне буття. Поняття свідомості об’єднує різноманітні форми і прояви духовної реальності в житті людини; це найвища здібність особистості. На даний момент сутність цих форм трактується з двох позицій - матеріалістичної та ідеалістичної [0].

Можна уявити структуру свідомості, що складається з чотирьох секторів (рис. 1)

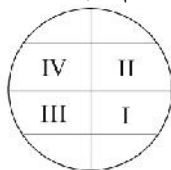

Рис. 1. Структура свідомості.

сектор I - відчуття, уявлення, які ми одержуємо за допомогою органів відчуттів;
сектор II - мислення, логічні операції;

сектор III - емоції, почуття, переживання;

сектор IV - вищі мотиви - цінності, уява, творчість [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**].

Поняття несвідоме ввів в науку австрійський психолог і психіатр Зігмунд Фрейд (1856-1939). У найбільш загальному вигляді, згідно з Фрейдом, структуру психіки можна представити у вигляді трьох рівнів:

надсвідоме - заборони, норми, традиції, мораль, закони, громадська думка;

свідомість - свідомі думки, бажання;

несвідоме - таємні, несвідомі бажання, думки, комплекси, автоматизми [0].

На думку Фрейда, кожен відчуває антигромадські бажання. У дитинстві людина вчиться їх пригнічувати зі страху перед покаранням (втіленому надсвідомому). Однак навіть пригнічені й забуті, бажання не зникають, а концентруються в несвідомому, де очікують своєї години. Переживання, що витіснені, можуть з'єднуватися в стійкі групи - комплекси. Наприклад, комплекс неповноцінності - це сукупність переживань з приводу своїх недоліків і бажання компенсувати їх. Несвідомі бажання і комплекси, по Фрейду, мають, як правило, сексуальний або агресивний характер. Хоча людина не усвідомлює їх, вони часто з'являються в сновидіннях, гуморі, обмовках.

Свідомість для Фрейда є полем боротьби між несвідомим і заборонами надсвідомого. Антигромадські бажання і комплекси періодично «спливають» у свідомості, заборони і норми пригнічують їх, витісняючи назад в несвідоме. Однак постійне придушення бажань може привести до зривів - неврозів, істерії [0].

Несвідоме представлено у формі індивідуального несвідомого і колективного несвідомого.

Індивідуальне несвідоме пов'язано головним чином з інстинктами (вроджені способи поведінки людини), що виникають під впливом умов навколишнього середовища. Так, інстинкти самозбереження, розмноження, територіальний з'явилися тому, що в процесі еволюції необхідність в таких формах поведінки виникала постійно, сприяючи виживанню. Інстинкти включають в себе такі форми психічного, які взагалі не можуть бути усвідомлені і раціонально виражені.

Колективне несвідоме, на відміну від індивідуального несвідомого, ідентично у всіх людей і утворює підставу душевного життя кожної людини. людьми весь час протікають процеси «психічного проникнення».

Колективне несвідоме виражається в архетипах - найдавніших психічних прототипах, таких як образи батька, матері, мудрого старця. Всі найпотужніші ідеї і уявлення людини зводяться до архетипів [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**].

Таким чином несвідоме психіки представлено двома частинами: особистим несвідомим і колективним несвідомим. Особисте несвідоме є поверхневим шаром психіки і містить особисті дані людини, що належать безпосередньо особистості: спогади про все, що пережито, продумано людиною. Але більше ці дані не затримуються в активному усвідомленні. Другий рівень несвідомого - колективне несвідоме Юнг розглядає як більш глибокий і більш значущий, ніж особисте несвідоме.

Література:

1. Джонс Эрнест. Жизнь и творения Зигмунда Фрейда, Москва, 1997.
2. Осборн Ричард. Знакомтесь: Фрейд, Киев, 1997.
3. Фрейд З.. Основные принципы психоанализа, Киев, 1998.
4. Фрейд З.. Психология бессознательного: сборник произведений, Москва "Просвещение", 1989.

МАЙДАНЕВИЧ Наталія Василівна
ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

*Найкраща помилка та, яку допускають при навчанні
Григорій Сковорода*

Актуальність дослідження творчості філософа зумовлена потребою обґрунтувати думки Г. Сковороди в філософсько-правовому контексті, передусім на тлі свідомості і традицій тогочасного українського суспільства, що дасть змогу схарактеризувати практику філософа у зв'язку з процесами і явищами тогочасної правової науки, з'ясувати визначальні риси творів мислителя і пояснити їхню природу. Джерельну базу дослідження становлять усі відомі твори Григорія Сковороди, написані староукраїнською літературною мовою, а також переклади латиномовних праць.

На 30-і–40-і рр. XVIII ст. припадає формування особистості Григорія Сковороди, коли Україна продовжувала зазнавати наслідків реформ, проведених Петром I, в усіх галузях суспільного життя. До 1760-х рр. царський уряд не втручався у внутрішнє самоврядування Слобідської України, організоване за звичною для козацтва полково-сотенною схемою. Остаточне скасування на Слобожанщині полкового устрою збіглося з ліквідацією гетьманства в Гетьманській Україні. У юнацькі і зрілі роки філософ був свідком остаточного політичного й духовного занепаду України, сучасником гайдамацького руху на Правобережжі, зруйнування російським царизмом Запорізької Січі та закріпачення селянства [2, с.7].

Філософсько-правова свідомість Григорія Сковороди у цей період формувалася під впливом несприятливих суспільно-політичних та культурних чинників, що постали як наслідок приєднання України до Росії. Беззаконня філософ розглядав як суперечні людській природі, природному праву і законам. Правий бідняк краще неправого багатого: «лучше голый да правый, нежели богатый беззаконник». Суспільно-політичний та правовий бік творчості філософа спостерігаємо у творах "De Libertate", "Сон", "Всякому городу нрав и права", в яких Сковорода неодноразово звертався до питань, пов'язаних, зокрема, з правовими відносинами.

У поетичних творах Григорія Сковороди, зокрема у пісні «Хто сердцем чистий і душою», зауважено про ворога самодержавства, тиранії. «О мире! Мир бессовестный! Надежда твоя в царях! Мнишь, что сей брег безнаветный! Вихрь развеет сей прах...». «Хто сердцем чистий і душою». Для нього і «здоровый хлебороб счастливейший от больного царя. Нет, даже лучший и от здорового царя». Визнавав свободу вищим благом людства і «главной мерой» життя, писав, що проти свободи багатство — ніщо. Оспівував Б. Хмельницького як героя Визвольної війни: «Будь славен вовек, о муже избрание, Вольности отче, герою Богдане!».

Роздуми Сковороди про бажання, про благополуччя, про чесність і справедливість: "Голова делу то, чтоб узнать, отсюду родится желание, от желания иск, потом получение; вот и благополучие..." [1, I, с.326]. Філософ залишає відкритим питання про природу вказаних прагнень, оскільки виникнення їх пов'язане з впливом навколишнього середовища і на його думку, марне прагнення скасувати цю розбіжність (сребролюбіє) є причиною всього зла, "отсюду выросли тяжбы, войны, отравы, убийства, воровские монеты, затеи, вражды..." [1, II, с.402]. За теорією Сковороди, правове питання вирішується за принципом "неравного равенства": "Менший сосуд менее имеет, но в том равен есть большему, что равно есть полный" [1, I, с.435]. Це означає, що мірилом оцінки потреб кожного є його "природа".

Філософ вважає, що людина потребує свободи. Свобода дає змогу кожному ретельно вивчити власні здатності, пізнати свою "сродність" і стати творцем власного щастя. Ця потреба свободи і є головною перешкодою втілення теорії Сковороди. Головне у його філософії – це активна діяльність людини, яка шукає своє тверде місце у мінливому житті. Цей пошук, наголошує Сковорода, нерозривно пов'язаний з етикою людського співіснування: "если любишь прибыль, ищи ее приличным путем" [1, I, с.445], а, хто грабує інших заради власного добробуту мислитель зневажає ізмалює добре знайому нам сьогодні психологію "как не тронуть чужого, если само в глаза плывет?" [1, II, с.121].

Моральний ідеал Григорія Сковороди – високоморальний, духовний індивід, що знайшов себе, своє місце в суспільстві, сенс життя в праці («Жизнь и дело есть то же»).

Кріпосницьку систему філософ називає «миром темным, миром прескверным» і засуджує спосіб життя панів, їх моральну низькість, прагнення до наживи у поемі «Всякому городу нрав и права», яка стала народною піснею і була використана І. Котляревським у п'єсі «Наталка-Полтавка». На думку Г. Сковороди, зосередження багатства у небагатьох, різка соціальна нерівність – шлях до загибелі держави: «Из сего родника родятся измены, бунт... падения государств...» і розглядав беззаконня як суперечність людській природі, природному праву і законам. Правий бідняк краще неправого багатого: «лучше голый да правый, нежели богатый беззаконник».

Творчість Григорія Сковороди залишила помітний слід в історії української духовної культури та є здобутком для вітчизняної філософсько-правової науки.

Література:

1. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 532 с. – Т. 2. – 576 с.

2. Гнатюк Л. П. Мовна свідомість і мовна практика Григорія Сковороди в контексті староукраїнської книжної традиції: автореферат... д-ра філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова / Л. П. Гнатюк. – К.: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка Ін-т філології, 2011. – 35 с.

МАКСЮТА Микола Єгорович

ЄДНІСТЬ ДОСЛІДНИЦЬКОГО І НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО СПРЯМУВАНЬ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ

Здатністю проникнення в суть національно-духовних процесів, культурного буття та адекватного визначення й висвітлення актуальних проблем володіє мислитель високої національної гідності, відповідальності, розвинених особистісних якостей. За нової та новітньої історії "простором" розвитку ідей українських мислителів, скажімо, починаючи від представників Кирило-Мефодіївського товариства, а пізніше В. Б. Антоновича, М.П. Драгоманова, І. Я. Франка, Лесі Українки, В. К. Винниченка, В. Липинського, були потреби й завдання національного визволення, обстоювання громадянських свобод та цінностей демократичного суспільства. І їхні життєві цілі та ідеали, і творчі пошуки та духовні звершення зманифестовували найпосутніші тенденції, актуальні проблеми національно-культурного, суспільного розвитку. Для них принципово визначальним при висвітленні національно-культурних відмінностей і завдань було обстоювання пріоритетності якостей української людини, індивідуально-особистісних цінностей, неприйняття деперсоналістських, дегуманістичних спрямувань суспільного розвитку. І разом з тим найприкметнішою рисою національно-культурного буття конституювалася особистісність мислення в статусі його життєбутійного центру. Так, загальновідомо, що для Г.С. Сковороди визначальною в житті була потреба уникати світу, який постійно "ловив" його нав'язуванням жорстко визначеного "звання" (суспільної ролі), але, неодноразово наголошував мислитель, це було для нього протиприродним, знекровлювало можливості проявів любомудрія як найбільш відповідного його внутрішній природі. Життєвий і творчий шлях Г.С. Сковороди – демонстрація особистісної гідності, трансформованої філософською творчістю гуманістично стверджувальних пріоритетів у відношенні "людина-світ", коли беззастережна перевага визначається саме за людиною. Її достоїнство – у самотійно і відповідально вибраній життєвій позиції (діяльності), з "висоти" якої вона демонструє бачення людини, людського щастя, свободи і благополуччя. А відтак – і суспільства гідних людей, життєздійснення яких зреалізовується на засадах принципів "сродної праці" та "нерівної рівності". Життя і творчість Г.С. Сковороди – демонстрація того, що особистість творить своє життя, лише будучи вільною: особистість – людина, яка вільно життєтворить. Свобода – неодмінний простір особистісного буття. Не бути самотійною у своїх проявах, починаннях, думках, ідеях, відчуттях рівнозначно не бути особистістю, а зрештою – взагалі не бути. Несвобода унеможливорює життя у по-справжньому людських якостях – здійснювати себе, свій світ так, як бачить, потребує сама людина, в чому її інтереси, запити. Свобода тому може розглядатися

як природний стан буття особистості, нормального поступу суспільства, культурного розвитку, щонайперша передумова особистості, вона має бути, відтворюватися, захищатися. І в сучасних цивілізованих країнах система державно-політичних інституцій у першу чергу спрямована на захист свободи громадян, суверенності особистості, недоторканності приватного життя. Такою ж мірою, як індивідуальність є самобутністю людського, як індивід має по-стати окремішністю, аби бути індивідуальністю, конституюватись самістю, аби мати по-справжньому людську єдність з іншими, – так характеризується і свобода: свободою особистість щонайсприятливіше поєднана з іншими особистостями, із суспільством в цілому. І суспільство, вільне, консолідоване свободою, найбільш стабільне, сприятливе для розвитку усіх сфер, є найуспішнішим. Але відтак й саме "наповнення" свободи не може не мати глибоко людського і разом з тим – національно-ідейного смислу гідності, відповідно зорієнтовуючи історико-філософські знання і дослідження. Особистісні якості мислення в українській філософській культурі і в наступні століття розглядалися як присутні чинники результативності осмислення суспільних, громадсько-політичних проблем. Важлива умова їх адекватного аналізу, як свідчить історико-філософський досвід – національно свідомою особистістю, її духовно-культурне піднесення на нові рівні актуальності проблем національного буття, що сприяло максимальній ефективності їх освоєння.

Відповідно і навчально-виховний процес представленим у ньому змістом історико-філософських знань також покликаний зманифестувати філософію, скажімо, наголошував Ол. Кульчицький у посібнику "Основи філософії і філософічних наук", не як "невпорядковане зібрання довільно скупчених відомостей про "все, що існує". Подібна "сукупність" ідей і вчень принципово не здатна була б відображати глибинні особливості історико-філософського процесу. Навчальне освоєння історії філософії повинно ґрунтуватись на тому, що "прикметність універсальності філософії є невіддільною від суспільності в осягненні загального. Філософія намагається побачити це загальне не як "disiestramembra" (розпорошені частинки), а як частини, що зрослися в єдину цілісність буття" [Кульчицький Ол. Основи філософії і філософічних наук. – Мюнхен-Львів: 1995. – 164 с.], зокрема, національно-гідної особистості. Наприклад, творчість М.П. Драгоманова виявилася надзвичайно життєзначущою для кожного свідомого українця, незалежно від його місцеперебування, позаяк була звернена до глибинних духовно-душевних якостей, духовно-світчутливих цінностей, актуалізуючи важливіші смисложиттєві питання життєбуття наприкінці XIX ст. Тому Ол. Кульчицький, спираючись, зокрема, на твердження Г. Зіммеля, наголошував: "Це трапляється тому, що "філософ не має потреби повсякчас казати про цілісність та й навіть не може цього зробити в точному розумінні слова; яке б особливе питання ... він не розглядав, він чинить це як *філософ* настільки, наскільки живе в ньому власне ставлення до тотальності буття" [там само]. Українські мислителі, громадські діячі нової та новітньої історії обстоювали ідеї єдності індивідуально-особистісного людського буття та буття суспільного, принципи особистісної свободи як визначальне людиностверджувальне начало, але як і шлях успішного саморозвитку суспільства, подолання кризових явищ.

МАЛА Ярина Леонідівна

ІДЕЙНО-НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ЖІНОЧОГО ПИТАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ XX СТОЛІТТЯ

Історичні, етнокультурні відмінності в розумінні суспільної, громадсько – політичної ролі статей, визнання цих відмінностей як істотно значимих, визначальних в процесах самоідентифікації та життєздійснення індивідуальності були чи не на першому плані упродовж усієї попередньої історії і не подолані, безперечно, і подосі. Вони можуть бути представлені і як результати поглиблення впливів природного та суспільного поділів праці, що віднаходило своє відображення у відповідних життєвих укладах етносів, народностей. Для Арістотеля засадничі чинники, що визначають відмінності між чоловіком і жінкою у першу чергу і головне, мають природний характер, за їх природою жінки можуть і повинні виконувати другорядну роль порівняно з чоловіками. Причому порушення цих принципово

важливих вимог, зрештою, відбиватиметься лише негативно на характері перебігу державно-політичних процесів.

Жіноче питання в українському історико-філософському дискурсі корелюється із проблемами ідейно-національними. Маю на думці, що історико – філософський статус різноспрямовано представленого жіночого питання наприкінці XIX – на початку XX століття в українських реаліях було формою зманифестування важливості цілісності культурного буття. Розуміння його глибини, національних відмінностей, пошук та обґрунтування шляхів і способів його вирішення надихалися змістовністю й глибиною цілей та завдань національного звільнення (М.П. Драгоманов, Леся Українка, І.Я. Франко, Уляна Кравченко, Н. Кобринська). Це питання було також формою актуалізації потреби увиразнення жіночості – змістовного "продовження" проявів жіночого світу як специфічного духовно-культурного простору життєздійснення жінки, що у сприйнятті (і жінки, і чоловіка) не може природно не мати позитивного значення.

Феміністичний дискурс актуалізував культурні тенденції і явища в загальнокультурному значенні, коли змістом жіночих питань "промовляли" потреби культури, ідеали національної духовності та гуманізму, що могли й повинні були синтезувати відповідні культурні світи. А це, у свою чергу, актуалізувало узгодження цих світів віднаходженням, зміцненням та практичним привнесенням життєстверджуючого, впізнаваного, по-людськи прийнятного смислу, зокрема, і з ще панівним у суспільстві маскулінним духом, узвичаєними чоловічими цінностями та способами поведінки. Тому реалізація вимоги рівності жінки із чоловіком може й повинно розглядатися в контексті подальшого більш змістовного і глибокого вирішення жіночого питання. Але це також доцільно аналізувати і в "процесуальному" ракурсі.

Так, у перші десятиліття XX століття пов'язані із жіночим питанням ідеї й завдання демонстрували життєву необхідність глибинної перебудови, удосконалення соціальних інституцій та міжлюдських відносин як заснованих на нових морально-світоглядових принципах – відкритості, доброзичливості, гуманності. Це повинні бути відносини людей із визначальними для них прагненнями до повноти життєздійснення "стихії статі" за умов вивільнення від "стихії свавілля". Зманифестування жіночого питання, по суті справи, надихалося заповітними мріями та ідеями українських жінок, що духовно й культурно визрівали упродовж тривалого періоду в глибинах національного буття, розбудовувати міжособистісні, родинні відносини в атмосфері сердечності, взаєморозуміння. Як на наш погляд, тому в контексті кореляції із проблемами національно-ідейними українського жіночого питання увиразнюється його різноплановість та унікальність. Адже, актуальними були завдання піднесення жіночого буття до рівня потреб і завдань реалізації індивідуально-особистісних можливостей, по суті, у певному ракурсі вирішення завдань гендерної проблематики із врахуванням, так би мовити, його "внутрішнього змісту", а не лише "позірного" урівнювання жінки й чоловіка.

А зрештою, важливішою констатувалась потреба подальшої гуманізації суспільства і в такому ракурсі "не відійшло у минуле жіноче питання в смислі якраз "домашнього вогнища", збереження "жіночості", дотримання вічних у природі, але в умовах штучної цивілізації піддатних руйнації рис "материнства", "сім'янинки", "господарки" [Розанов В.В. Жінщина перед великою задачею // Розанов В.В. Сочинения. М.: "Правда", 1990, С. 229].

Питання зростання та зміцнення культурно-цивілізаційної ролі жінки, обстоювання перспективності її практичної реалізації актуалізували також інші ракурси жіночості, жіночого буття. Мається на увазі не "вибірковість", так би мовити, цивілізаційно значущих його зманифестувань за зразком "дольової участі" жінок в тих чи інших сферах суспільства й культури. Але артикулюється на доконечності посутньо нового відношення до можливостей особистісного життєздійснення індивідуальності, вирішення питання завдяки зростанню громадсько-політичній ролі жінок і т.д.

Зародження феміністичного руху в Україні у другій половині XIX ст. зініціювалося прагненням жінок звільнитися від усталених упередженостей, традицій та стереотипів стосовно жіночого буття, потребами оволодівати можливостями індивідуального розвитку. І

суспільна свідомість, тією чи іншою мірою, демонструвала, так би мовити, "пропедевтичні тенденції", коли найбільш прогресивні мислителі, митці та громадсько-політичні діячі піднімали питання як відмінностей статей, так і необхідності нового підходу до ролі, призначення жінки в суспільстві, відмежовування від вимог жорсткого унормування її поведінки і життєздійснення.

МОЗГОВА Наталія Григорівна

**КИЇВСЬКА ФІЛОСОФСЬКА ШКОЛА XIX ст. І СУЧАСНИЙ ФІЛОСОФСЬКИЙ
ДИСКУРС**

Світоглядні витоки Київської філософської школи були закладені ще на початку XIX ст. в київській релігійно-філософській школі, яка була представлена науковою і освітянською діяльністю викладачів філософії Київської духовної академії, відкритої у 1819 р. на базі і на основі освітніх та наукових традицій Києво-Могилянської академії. На середину XIX ст. духовна школа лишалася єдиним освітянським місцем, де вдалося зберегтися філософським кафедрам на теренах України. Більше того, це було єдине місце, де філософія стала другим за значенням предметом після богослов'я. У ті часи в Київській духовній академії (КДА) читалась логіка, історія філософії, психологія, моральна філософія, метафізика, в той час як в університетах Російської імперії (включаючи Університет Св. Володимира) з 1850 по 1860 рр. кафедри філософії загалом були відсутні.

Що ж стосується такого феномену як Київська філософська школа XIX ст., то І. Кузнецов свого часу зазначав, що «поняття «філософська школа» передбачає насамперед єдність філософського вчення, яке висувається її засновником і отримує творчий розвиток серед її послідовників. Нічого подібного в Київській школі ми не знаходимо: засновник її ніякої цілісної філософської системи не створив, а її представники значно різнилися за своїми науковими інтересами та надавали перевагу різним (навіть протилежним) філософським авторитетам. ...Тому до поняття «школа» в даному випадку необхідно відноситись із заздалегідь заниженими вимогами і це цілком допустимо (виділено нами – Н.М.), оскільки у той час в Росії не існувало оригінальної філософії, а філософувати, власне кажучи, і означало засвоювати ті чи інші досягнення західної філософії» [1, с. 25]. Не дивлячись на занижені, з об'єктивних причин, вимоги щодо статусу філософської школи по відношенню до представників київської релігійно-філософської школи XIX ст., кожен з них здійснив вагомий внесок у розвиток вітчизняної філософської традиції. Зокрема, І. Скворцов одним з перших здійснив перехід від традиційного вольф'янізму до кантіанства, а за часів ректорства Інокетія (І. Борисова) набув поширення «історичний напрям» у викладанні богословських наук, також були створені умови для зростання тієї плеяди філософів, які склали основу київської духовно-академічної школи. В. Карпов був одним із кращих перекладачів праць Платона в Російській імперії XIX ст., був одним із засновників слов'янофільства в Росії (разом з о. Гавриилом) і тяжів до раціоналістичної філософської традиції. П. Авсенєв першим на вітчизняному ґрунті заклав основи спекулятивної психології і при цьому тяжів до містики, а Міхневич вперше зміг перенести духовно-академічну традицію в світську освіту, зокрема в Рішельєвський ліцей, захоплювався романтизмом, зокрема Шеллінгом. Ор. Новицький – автор першого російськомовного підручника з історії філософії, а С. Гогоцький першим на теренах Російської імперії зробив спробу створити філософську енциклопедію і був найпослідовнішим послідовником та одночасно критиком Гегеля. П. Юркевич виявився єдиним філософом, хто після 10-річної заборони філософії в університетах Російської імперії, зміг очолити філософську кафедру Московського університету, а його *філософія серця* згодом послугувала витоком багатющої традиції російської релігійної філософії, у подальшому розвитку пов'язаної з іменами В. Соловйова, С. і Є. Трубецьких, С. Булгакова, С. Франка, П. Флоренського.

Зауважимо, що в Російській імперії існувало всього чотири духовних академії: Санкт-Петербурзька, Московська, Київська і Казанська. Представники жодної з академії не мали таких філософських звершень, як Київська академія. Чи випадково це? Думаємо, що ні. Адже

майже двохсотрічне існування такого наукового й освітянського осередку як Києво-Могилянська академія не могло не залишити свого духовного відбитку на подальший інтелектуальний розвиток.

Звичайно, що історична значущість Київської релігійно-філософської школи XIX ст. полягає у тому, що вона протягом століття залишалась потужним науковим і освітнім осередком на теренах Східної Європи. Ґрунтовне вивчення її здобутків на основі архівних матеріалів та джерел надасть можливість оцінити її історичну значущість. Лишаються майже недослідженими рукописи таких представників школи як І. Скворцов, П. Авсенєв, Й. Міхневич, Ор. Новицький, С. Гогоцький, Д. Поспехов, П. Ліницький, П. Кудрявцев, В. Екземплярський, М. Олесницький та ін. Сьогодні більшість праць українських філософів означеного періоду лишається маловідомою широкому загалу науковців. Руїнація національної культури, яка відбулась у першій половині XX ст., вимагає від нас активної її розбудови. Саме цим пояснюється актуальність видання робіт українських філософів минулого, адже вони складають золотий фонд національної культури України і ознайомлення з їх творчим спадком спонукатиме процесові формування у майбутніх поколінь національної гідності та само ідентифікації.

Кафедрою філософії Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова разом з Мелітопольським державним педагогічним університетом ім. Б. Хмельницького розпочата робота по перевиданню (вперше після 150-річної перерви) творів представників київської релігійно-філософської школи XIX ст.: на сьогодні адаптовані та перевидані 14 томів праць таких філософів, як П. Ліницький, П. Кудрявцев, В. Карпов, І. Скворцов, Й. Міхневич, В. Лесевич, Я. Грот, Г. Челпанов, Є. де Роберті, П. Лодій, О. Гіляров, П. Авсенєв, С. Гогоцький, Ор. Новицький. Надалі робота триває...

Література:

1. Кузнецов И. Славная киевская школа. Статья 1 / И. Кузнецов // Новый круг. – К., 1992. – № 2. – С. 23- 27.

ОЛЬХОВСЬКА Наталія Семенівна ФІЛОСОФІЯ «ТЕАТРУ» ТОМАСА БЕРНГАРДА

Жанрова специфіка австрійської драматургії, зокрема 1918 – 1938 рр., обумовлена, на думку А.М. Науменка, національною специфікою власне естетичних та історичних причин. Тяжка душевна криза письменників цього часу стосувалася не лише змісту п'єс (часто песимістичних), але і їхньої поетики: розпливчатість жанрової форми, алогічна неоднорідність жанрового змісту і т.п. Але післявоєнний час вимагав нового драматургічного мовлення, нового світобачення, нового покоління майстрів сценічного діалогу (нового за віком, а не лише за поетикою) [1, с. 48].

Драматургічний спадок Томаса Бернгарда є дуже цільним. Читаючи одну п'єсу за іншою здається, що це один твір про велику «австрійську родину» з переплутаними стосунками головних персонажів, їх ставленням до музики, літератури, театру, науки тощо.

«Театр» Т. Бернгарда це не літературний феномен, він існував насправді: автор мав щастя знайти свого режисера (Клауса Паймана) та акторів (серед яких відомий Бернгард Мінетті). І всі подальші п'єси він писав для певних акторів.

Мовленнєві акти персонажів Т. Бернгарда за стилем досить однакові, що пов'язано із загальним задумом втілення образів та інтенцій. Вони є насамперед носіями ролей, концепцій, і часто немає навіть власних імен. «Президент», «Президентка», «Мільйонерка», «Рятівник людства», «Ректор», «Декан», «Жонглер», «Клоун», «Він» – такими є імена персонажів. У тому випадку, коли з'являється ім'я власне («Іммануїл Кант»), це все-таки не історичний, реальний І. Кант, а лише носій «мудрого дивацтва», що пливе до Америки на пароплаві. Т. Бернгард створив особливий вид драми – з дійовими особами, які живуть в один час із ним і є його знайомими. П'єсу «Мінетті» написано для Бернгарда Мінетті, але автор наділив персонажа вигаданою, власне художньою біографією. Герої п'єси «Кірстен, Дене, Форс» – реально існуючі актори «Бургтеатру», які повторюють долі зіграних ними героїв.

Однак персонажі Т. Бернгарда не можна назвати схематичними або дидактичними. Завдяки тому, що вони позбавлені індивідуальних рис, у мовленнєвих діях більш тонко виражено драматизм їхньої взаємодії подібно тому, як це відбувається в байках і притчах.

Будуючи свої стосунки зі світом, драматург наче грає якусь роль, в той час як біль і страждання, які супроводжували його все життя, були справжніми. Своєрідність його творів безпосередньо пов'язана з його важким дитинством та ранньою хворобою. Наче наслідуючи свого автора, герої п'єс мають хвороби, або фізичні та духовні вади. За такою літературною позицією автора можна розгледіти спосіб боротьби зі смертю та компенсацію неповноцінності.

Філософія «театру» Бернгарда опирається на філософію Паскаля, Новаліса, Шопенгауера, К'єркегора, Вітгенштейна. І це пов'язано не лише з песимістичним відчуттям неможливості щастя, а з позицією трагікомізму.

Т. Бернгард належить до першої хвилі театрального авангарду і будує свій «театр» на уламках театральної умовності, що дісталася у спадок від Іонеско, Беккета, Жене, Арто, які зробили неможливим «нормальне» сюжетне та сценічне дійство [2].

У пошуках нової основи для драматургії автор приходять до музики, яка мала велике значення у його житті. Драматургічний малюнок його п'єс базується на зразку музичного твору, де музичною є не тільки структура, а й фактура мови. Отже, не випадково тексти його п'єс написано у стовпчик і не мають розділових знаків. Здається, що вони нагадують вірші, а отже, «театр» Бернгарда є поетичним. Але це зовсім нові вірші, побудовані за законами розмовного стилю, досить вірно передаючи стихію спонтанного висловлювання: часті, набридливі повтори, варіації тієї ж самої фрази, відривчастість, неузгодженість, стихійний ритм.

І при всьому цьому в «театрі» Бернгарда має місце реальність життя, в якій глядач впізнавав фрагменти біографії автора, історичні події, фрагменти з життя Австрії та знайомі місця. Не говорячи вже про ті п'єси, в яких автор згадував нацистське минуле та його відлуння в сьогоденні («Площа героїв», «На відпочинок»), проблеми тероризму та стабільності у державі («Президент»). Автор на мав на меті робити карикатури на суспільство, але і не пропускав можливості покритикувати артистів, мислителів та політиків. Його герої були маніакально одержимі своїм «безумовним служінням мистецтву», що їм навіть не було важливо, чому вони служать, це і відділяло їх від «нормальних людей». Усі вони є для автора спорідненими душами, отже, його іронія по відношенню до них – самоіронія.

Сутність трагікомізу «театру» Т. Бернгарда полягає в тому, що він, як і його герої, може бути лише таким, яким він є, чудово усвідомлюючи, наскільки руйнівною є для нього така позиція.

Персонажі, як і сам автора, намагаються знайти гармонію, які існують в їхньому світі наче з «мінус ефектом», як спогади про те, що не здійснилося, про загублений рай. Але якщо все це можна уявити, то воно насправді десь існує, а нам, читачам і глядачам, необхідно це лише відшукати.

Література:

1. Науменко А. М. Жанровая специфика австрийской драмы 1918-1938-х годов: Автореф. дис... д-ра филол. наук: 10.01.05 / Моск. ун-тим. М. В. Ломоносова. – М., 1989. – 49 с.

2. Ромашко С. Австрийский домострой: опять от сына к пасынку. – Режим доступа: <http://old.russ.ru/krug/kniga/20000425-pr.html>

РУДНИЦЬКА Наталія Анатоліївна

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ У ЖИТТІ І ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ

Реформуючи освіту сьогодні, необхідно враховувати питання формування духовних цінностей, які безпосередньо пов'язані з буттям людини і суспільства, з відтворенням істинних морально-етичних основ існування особистості, сім'ї, держави.

Філософські пошуки виходу із кризи XVII-XVIII сторіч завершуються новим рухом, що намагається дати народу надію на розвиток. Пієтизм (від лат. *благочестя*) – релігійний рух, який прагнув до пробудження і оновлення не тільки релігійних почуттів, а й життя. Засновником пієтизму був лютеранський богослов Ф. Я. Шпенер. Для пожвавлення віри серед народу він запропонував посилити спільну роботу світського суспільства з представниками церкви, розуміння християнства як живий і діяльної віри, а не тільки знання, лагідність в полеміці з людьми протилежних переконань, живу проповідь. Представниками пієтизму в Україні були Ф. Прокопович, П. Могила, І. Гізель, Іов Борецький, Г. Сковорода та інші [5].

На перехресті двох епох в українській культурі – бароко і романтизму – Сковорода реалізував себе як філософ, поет, перекладач, педагог, богослов, присвятивши своє життя служінню Богові та українському народу.

Філософські ідеї Г. Сковороди (теологічні, соціологічні, релігійні) вивчали П. Біланюк, І. Головаха, М. Кашуба, О. Кульчицький, Г. Паласюк, А. Роменець, Л. Ушкалов, , Ю. Чорноморець, Ю. Бойко-Блохин та ін.

Як вважають дослідники, основа філософії Г. Сковороди – вчення про дві натури і три світи, яке базується на вірі, дослідженні і виконанні Слова Божого самим просвітителем. Згідно концепції філософа є дві натури, природи – видима та невидима. Видима – явне, що переходить, смертне, старе. Невидима – це духовна, божественна реальність. Три світи. Перший – великий світ, всесвіт. Видимий аспект – це те, що переходить, непостійне, із цим явним аспектом світу треба вбачати невидимий Божий план, Слово. Саме завдяки особистій вірі, світ становиться Божим відкриттям, Писанням, Божим Словом, яке треба навчитися читати, вбачаючи у зовнішніх подіях "присутність божественного провидіння, а в речах і творіннях бачити руку Творця". Тоді речі та події становляться символами, які вказують на божественне [4].

Другий світ – маленький, це людина. Людину Г. Сковорода розуміє як «серце», яке є сутністю та основою людини. Зовнішня людина – це серце старе, мирське – це стремління "світу", яке направлена те що переходить. Це марнославство, гордість, злість, заздрість, бажання збагачуватися – це усе мирські "зачеми", захоплення, якими "світ" нас ловить.

Внутрішня людина є та, яка оновлена словом Божим. Це нове творіння, народжене від Бога. Нова людина народжується від віри у Бога і Слова Божого. Сприйняття Біблії неможливо без підготовки серця як ґрунту для сприйняття Божественного слова, насіння Божої істини, щоб воно могло в серці укорінитися і прорости, давши плід – нову людину. Досліджуючи життя митця, М. Ковалинський пише, що Г. Сковорода вночі молився в самоті, збирав розсіяні по світу думки і возносив їх в Горня, боровся проти своїх мирських пристрастей [2].

Третій світ – це Біблія, світ божественних символів Писання. Філософ вважав, що Біблію передусім слід сприймати саме як Слово Боже, а не як розповідь про мирські події [3]. Він пропонує слухачам очищати своє серце при читанні Біблії.

Благоговійне відношення Г. Сковороди до Біблії як до джерела божественної премудрості поетично виражається в таких порівняннях: *"Біблія - це скеля господня (петра, камінь), безпечний острів, гавань, в якій ми знаходимо спокій і захист від мирських хвиль, бурь. Біблія – це "нова обітована земля", "спокій Божий", "Хліб, що живить душу і Вино, звеселяє серце", "чисте джерело вічного життя", "це крила, що возносять до Неба, як на херувимській колісниці" [4]. "Слово Боже – мова жива і така, що зціляє, лікарня Божжа". "Біблія – це нове сонце, і щоб побачити його світ, потрібно самому стати світлом, розкопати в попелі старої людини божественну іскру, вогонь якої палитиме усе тлінне. Потрібно народитися зверху, щоб новим розумом, від Духу народженим, відкрити за тлінними буквами Біблії Дух животворящий. Тоді світло бачить Світло, дух бачить Дух [4].*

Продовжуючи богословську концепцію Я.А. Коменського про буття духовне: «Є три ступеня готування до вічності: пізнання себе (і разом з собою – усього), керування собою і прагнення до Бога», Григорій Сковорода намагався навчити простий люд постійному пізнанню Слова Божого і практичній вірі [1].

Християнська філософія є актуальною для суспільства і має приносити результат, адже вона базується на біблійній основі і бажанні суб'єкта реалізовувати її в особистому житті заради любові до ближнього і Бога.

Література:

1. Нероба В., Нероба В. Діячі Реформації на теренах України та їх значення в релігійно-культурному процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://r500.ua/diyachi-reformatsiyi-ta-yih-znachennya-v-religijno-kulturnomu-protsesi/#sthash.diXhOLAI.dpuf>
2. Ковалинский М.И. Жизнь Григория Сковороды // Григорий Сковорода. Соч. в 2 т. Том 2. – М.: Мысль, 1973.
3. Сковорода Г. Начальная дверь ко християнскому добронравію // ПЗТ, т. 1. – С. 146–147.
4. Сковорода Г. Стихотворения. Песни. Басни. Диалоги. Трактаты. Притчи. Прозаические переводы. Письма. – К.: Наукова думка, 1983.
5. Трухан. Н. Г. Реформація в історичному процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://r500.ua/reformatsiya-v-istoricheskom-protsesse/>.
6. Шакун Н. В. Історична свідомість в добу Ренесансу та Реформації: український контекст // Молодий вчений. - 2015. - № 3(1). – С. 97-100. –Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_3\(1\)__22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_3(1)__22).
7. Эрн. В. Борьба за Логос. Г.Сковорода. Жизнь и учение. – М.: АСТ, 2000

САВИЦЬКА Інна Миклошівна

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ АНТРОПОЛОГІЧНО-ФІЛОСОФСЬКИХ ЗАСАД СВОБОДИ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ФІЛОСОФІЇ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ

Екзистенційна філософія пов'язує переконання, що індивідуальне життя людей не піддається науковому аналізу, із радикальною протилежністю світу предметів й світу людського існування. Здатність людини творити саму себе і світ інших людей, вибирати образи майбутнього є наслідком фундаментальної характеристики людського існування – свободи. Людина – це свобода. Екзистенціалісти підкреслюють, що людина вільна абсолютно незалежно від реальних можливостей здійснення її цілей. Свобода людини зберігається в будь-яких обставинах і відображається в можливості робити вибір. Мова йде не про вибір можливостей для дій, а про вираження свого ставлення до даної ситуації. Таким чином, свобода в екзистенціалізмі – це перш за все свобода свідомості, вибору духовно-моральної позиції індивіда.

Сильна сторона постановки проблеми свободи в екзистенціалізмі полягає в прагненні підкреслити, що діяльність людей скеровується не так зовнішніми обставинами, як внутрішніми спонуканими, що кожна людина в різних обставинах реагує по-різному. Діапазон розуміння свободи дуже широкий – від заперечення можливості вільного вибору до обґрунтування «втечі від свободи» в умовах сучасного цивілізованого суспільства. Класичне екзистенціальне розуміння феномену свободи було використане в процесі безпосереднього формулювання теоретичних й світоглядних позицій.

Свобода – найглибше визначення буття, що локалізує екзистенції в перманентній ситуації вибору. У рамках екзистенціального трактування свобода зв'язується з буттям особистості, зосереджуючи на собі суб'єктивну систему цінностей. Свобода - не якість індивіда або його дій, це надісторичне визначення родової сутності людини. Свобода, вибір і тимчасовість для більшості екзистенціалістів суть одне й те саме. Стверджуючи свободу дію, людина проектує і будує саму себе відповідно з вищими принципами гуманізму, громадянськості та соціальної відповідальності. Немає ніякої заданої людської природи, ніхто крім даного індивіда не може за нього здійснити його перетворення. Він «стане таким, яким є його проект буття». Тому не слід шукати в історії гуманістичних санкцій свого існування. Навпаки, сам факт людського існування і його волі санкціонує сенс історії.

Історія – це ланцюг подій, які ні до чого не прагнуть, не відчують власної обмеженості, страждань, напруги, мобілізуючих людину на дію. Все залежить від особистих установок свідомості, набутих з моральних підстав та волі. Остання є глибинна основа моральності. Тому весь тягар світу лежить на людині. Посилання на зовнішні обставини, на психологічний примус не можуть врятувати її від моральної відповідальності. Індивід протистоїть своїй природній психологічній конституції так само, як протистоїть зовнішнім обставинам і раціональним посиленням на них. Кожен черговий звершений вибір відбувається мов би в порожнечі. Людина приречена на свободу, причому, розраховувати на певну гарантовану підтримку індивіду не доводиться. Зростання особистої свободи, в тому числі, свободи духовної, інтелектуальної, тісно пов'язані зі зростанням почуття самотності, відірваності від коренів. Такий стан Е. Фромм назвав «втечею від свободи».

Екзистенціалісти пов'язують справжнє існування світу з визнанням свободи іншого поряд зі своєю власною свободою. Екзистенція - це усвідомлення відмінності особистості від всього іншого, від можливості бути чи не бути самим собою. Важливим принципом філософії екзистенціалізму стає те, що людина робить саму себе, і ніяка зовнішня сила, крім самої людини не несе за це відповідальності. Кожен індивід сам будує свою мораль, а моральний вибір - це акт вільної творчості. Але, з іншого боку, свобода вибору означає відповідальність перед своїм Я і звідси – песимізм, страх, вибір несправжнього існування, – такі характерні риси людини з точки зору екзистенціалізму. Особливого значення сформульована проблема набуває в контексті зміни соціокультурних парадигм, появи нових світоглядних орієнтацій, зміни самовизначення людини в контексті нових інформаційно-технологічних реалій, виникнення нового типу суспільства – постіндустріального, або інформаційного.

У контексті нової парадигми традиційні моделі «свободи від» та «свободи для» втрачають своє вирішальне й домінуюче значення. Концепція свободи постіндустріальної доби виявляє нового суб'єкта свободи: не вільного громадянина, відмінного від раба, не індивіда, що обстоює свою свободу всупереч зазіханням інших, не агента господарсько-виробничої діяльності, не автономну дієву особу громадсько-політичного життя, а особистість, яка має здатність до духовного розвитку і тому повинна пройти кілька його етапів та має «плекати себе» (М.Фуко). У цьому розумінні саме слово «свобода» та топологічний простір його застосування набувають іншого значення. Навіть свобода самореалізації, яка найбільше підходить до концепції саморозвитку особистості, не відповідає такому новому розумінню, оскільки вона спрямована більше на досягнення успіху якогось конкретного результату, тоді як «піклування про себе» зорієнтоване на досягнення цілісності буття, на опанування «буттєвими цінностями» (А.Маслоу). При цьому на перший план виходить етико-онтологічне розуміння природи людини та її життєвої поведінки. У ньому переважає не гносеологічний підхід, не дихотомічний поділ за принципом «за» чи «проти», а своєрідне етико-онтологічне ставлення до власного буття як самоцінності. Це - своєрідна практика існування, в якій людина здійснює право вибору життєвого шляху (хоча, мабуть, тут можна було б провести аналогію з дзен-буддистським принципом визначення шляху до просвітлення: «Не тиобираєш шлях, а шлях через тебеобирає себе»). У такому розумінні свобода постає не як бажаний результат, не як певний стан, що його потрібно досягти, а як нескінченний процес реалізації практики свободи.

СИДОРУК Галина Іванівна

ВСТАНОВЛЕННЯ АНГЛО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДПОВІДНОСТЕЙ ГЕОГРАФІЧНИХ РЕАЛІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ КРАЇНОЗНАВЧИХ МАТЕРІАЛІВ

Англomовні навчальні матеріали насичені географічними реаліями, знання яких відіграє важливу роль у засвоєнні студентами лінгвокраїнознавчої інформації та іноземної мови в цілому. У лінгвокраїнознавстві термін «реалія» вживається для слів, які позначають предмети або явища, пов'язані з історією, культурою, економікою, традиціями і побутом країни, що вивчається і які відрізняються частково або повністю від слів мови перекладу. Географічні реалії в текстах з країнознавчої тематики можуть перекладатися різними способами. Фонові

знання, вміння користуватися пошуковими програмами, автоматичними словниками і перекладачами відіграють тут ключову роль [1, с. 40]. Не менш важливим шляхом засвоєння реалій є аналіз контексту, конотацій та історичних асоціацій, а також топонімічних даних. Топоніміка - наука, яка вивчає географічні назви, їх етимологію, смислове значення, розвиток, поширення, написання і вимову. Серед топонімів можна виділити наступні класи: (*ойконіми*) назви країн: *Great Britain* – Велика Британія; *Scotland* – Шотландія; назви міст: *York* – Йорк – багатотисячне місто в Північному Йоркширі, засноване стародавніми римлянами; *Arberdeen* – Абердін, місто в Шотландії; назви графств Великої Британії: *Hertfordshire* – Хартфордшир; *Somerset* – Сомерсет; назви окремих регіонів країни: *Midlands* – Мідлендз (центральна частина Англії); назви міських районів: *City* – Сіті (історична частина Лондона); назви вулиць і площ: *Bow Street* – Боу стріт (на цій вулиці знаходиться головне поліцейське управління Лондона). Назви окремих будівель, пам'яток, міських парків вже мають закріплені за ними сталі еквіваленти: *Buckingham Palace* – Букінгемський палац; *Royal Botanical Gardens* – Королівський ботанічний сад. Назви гір, вершин, хребтів: *Highlands* – Північно-шотландське нагір'я. Назви національних парків: *Dartmoor National Park* – Дартмурський національний парк (в графстві Девоншир). Особливе місце серед топонімів займають *гідроніми* - назви водних об'єктів (річок, озер, морів, заток, каналів, боліт): *Loch Ness* – Лохнес (озеро в Шотландії). Географічні реалії також включають: 1. назви особливостей берегової лінії, гідрографічні назви: *high energy coast* – берег високої хвильової активності; *fork* – злиття двох і більше річок; 2. назви особливостей рослинного покриву, ландшафту, рельєфу: *woodland* – рідколісся; *secret valley* – загублена долина; 3. назви особливостей клімату: *newborn snow* – сніг, який щойно випав; 4. флора: *Alaska larch* – модрина американська; 5. фауна: *Alpine ibex* – альпійський гірський козел.

Географічні реалії, перш за все, перекладаються за допомогою транскрипції і транслітерації: *Christchurch Mansion* – Крайстчерч-Меншн; *claypan* – клейпен (глинистий шар). Калькування та запозичення шляхом буквального перекладу дозволяє перенести в мову перекладу реалію з максимально повним збереженням семантики. Проте збереження семантики не означає збереження колориту і значення, тому дослівний переклад іноді вимагає коментарю чи пояснення: *hog's backs* – «свинячі спini» (крутосхилі гряди); *Green belt* – «зелений пояс» (зона відпочинку навколо міст); *horse latitudes* – кінські широти (субтропічні широти). Назва збереглася з часів парусного мореплавства, коли із-за нестачі прісної води та фуражу викидали за борт коней, яких везли з Європи в Новий Світ. При перекладі за допомогою аналога в нагоді стануть словники професійної лексики з відповідниками, що не відрізняються за значенням від мови оригіналу: *golden eagle* – беркут; *weathering* – вивітрювання; *preserve* – заповідник, заказник. У країнознавчих текстах і мовних навчальних посібниках реалії нерідко вимагають спеціальних пояснень. Тут доречним буде описовий або роз'яснювальний переклад. Пояснення можуть бути у вигляді виносков (в поєднанні з транслітерацією або калькуванням), у вигляді коментаря після тексту або даватися всередині самого тексту і навіть в передмові. Описовий переклад має ту перевагу, що він виключає неповне розуміння, властиве калькуванню, але його недоліком є те, що реалія перекладається не аналогічною за структурою одиницею, а розлогим описом: *Eastern Garbage Patch* – велика тихоокеанська сміттєва пляма (вир антропогенного сміття в північній частині Тихого океану, сформований океанічними течіями, концентрує в одній області все викинуте сміття). Не мають усталеного еквівалента назви населених пунктів, що складаються з декількох слів: *Chalon-sur-Saône* – Шалон-сюр-Сон і Шалон-на-Соні, аналогічно Шалон-на-Марні, Жемеп-на-Самбрі (пор. «Франкфурт-на-Майні»). Увагу студентів слід привернути до назв, еквіваленти яких абсолютно не співпадають ні фонетично, ні графічно: *Montenegro* – Чорногорія, *Croatia* – Хорватія, *Nova Scotia* – Нова Шотландія, *Danube* – Дунай, *Beijing* – Пекін, *Munich* – Мюнхен, *Nice* – Ніцца. Слід підкреслити особливості вимови назв в англійській мові, яку ми не відтворюємо в перекладі: *Greenwich* – Грінвіч (Гринидж), *Texas* – Техас (Тексас); *Arkansas* – Арканзас (Аркансо), *Chicago* – Чикаго (Шікагоу), *Michigan* – Мічіган (Мішіген), *Bois de Boulogne* – Булонський ліс (Буа де Булонь). Вибір методу перекладу тієї чи іншої реалії

залежить від взаємодії між реаліями і контекстом. Одну й ту саму реалію можна перекласти або описати двома, а то й трьома способами. Кожен з цих перекладів вважається правильним, якщо передає точне значення слова або словосполучення.

Література:

1. Сидорук Г.І. Basics of translation Theory: навчальний посібник (англійською мовою). – К.:Інтерсервіс, 2016. – 328 с.

СИТНИК Олександр Іванович

ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕЇ: КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКЕ ТОВАРИСТВО

Перша спроба теоретичного формування і філософського осмислення української ідеї з'являється саме в документах Кирило-Мефодіївського товариства. Аналіз останніх показує, що українську ідею в жодному випадку братчики не розглядали як месіанську. Кирило-мефодіївцям чужий був комплекс винятковості українського народу, позаяк вони не бачили можливості її виправдання ні в релігійній, ні в культуро-історичній способи.

Український народ – частина слов'янства, наділена індивідуальними рисами. Він покликаний виконати свою місію, але не щодо всього людства а тільки стосовно слов'янства, в межах виключно слов'янського світу. Ця місія визначається не божественним промислом, а історичними традиціями народу.

Утвердження ідеалу свободи і рівності слов'янських народів – ось у чому вбачають кирило-мефодіївці служіння, покликання, місію України. Отже, утвердження ідеалу свободи й рівності – перша складова української ідеї.

Характерною особливістю світоглядної установки кирило-мефодіївців було те, що ідею України вони осмислювали винятково в контексті ідеї панславізму. Під останнім розуміли об'єднання всіх слов'ян в одну сім'ю, яка буде надихатися любов'ю до людства і розвивати християнські правила життя, вносячи тим самим новий елемент, новий імпульс у всесвітній поступ. Вищим покликанням, ідеєю слов'ян, на думку братчиків, було і залишається поширення мирної землеробської цивілізації, людинолюбивих моральних понять.

Наступна ознака української ідеї задекларована й обґрунтована кирило-мефодіївцями – її історичність, не есхатологічність. Для братчиків було очевидним, що українська самосвідомість наскрізь історична. Українська нація завжди жила своєю історією. Сучасне без минулого для українця позбавлене сенсу, позаяк останнє реально присутнє у сьогоденні. Саме на традиції ґрунтується та внутрішня сила духу народу, яку кирило-мефодіївці схильні були перетворювати на засадничий принцип власної філософії історії, вважаючи, що в історика на першому плані має бути діяльна сила людської душі, а не результати її діяльності. Звідси теза Костомарова про необхідність вивчення життя людей, їхніх звичаїв та психіки як про головну мету історичної науки.

Для кирило-мефодіївців національне відродження – це перед усім відродження духовне, адже народи, згідно з Кулішем, різняться ідеалом, який сповнює душу народу всім, чим живе цілий народ як збірна особистість. Ідеал – це народне знамення, яке переходить у спадок від покоління до покоління.

Пошук “заглушеної, замовчаної, утаюваної істини народу” (Куліш) вважали за своє завдання речники української ідеї, починаючи з 40-х років ХІХ століття. Знайти цю істину означало для них досягнути сенс і зміст ідеї. Для кирило-мефодіївців українська ідея – це утвердження того світобачення, світосприймання, світовідчуття, які виробив у собі український народ упродовж власної історії і якими визначається спосіб його буття.

Серед братчиків слід виділити П. Куліша, у якого, до речі, вперше з'являється поняття “українська ідея”. Він намагається виробити ідеологічну програму для українського народу. Мріючи про розбудову державності України, він уявляв бажане майбутнє свого народу – рівного з іншими народами у федеративній організації народів тогочасної Росії. Він наполягав на ідеї рівноправного єднання Росії і України, виступав проти шовіністичної політики Росії щодо України.

Україна, вважав П. Куліш, має прагнути до розумної організації свого суспільного життя на засадах просвітительських і християнських ідеалів справедливості, соціально-класової згоди і братерства. Світоглядні позиції і творча діяльність П. Куліша мали ліберально-поміркований просвітницько-культурний характер. Він головним завданням вважав піднесення культурно-духовного рівня свого народу як основи для майбутнього мирного будівництва української державності.

П. Куліш намагається показати, що внутрішнім, національним фактором, який ослаблює Україну, є відсутність об'єднуючої злагоди між різними соціальними силами. На його думку, в умовах національного поневолення велика енергія народу втрачалась на самовиживання, на боротьбу за існування. П. Куліш наголошував на потребі врятування і плекання двох святинь української нації, що зазнають трагічних випробувань і втрат історичної пам'яті народу та його мови.

У Кулишевій концепції українського менталітету, національного духу, сутності національного характеру першорядними прикметами вважаються природжена духовність народу, вірність традиціям селянського укладу життя, чуттєвість, емоційність культури, її селянськість. Ідеалом щасливого влаштування життя українця Куліш уявляв "тихий рай" хліборобського хутірної побуту, по-россоїстськи протиставляючи його зіпсованості міської цивілізації.

Ідеї кирило-мефодіївців стали тим підґрунтям, на якому виріс увесь український рух, зорієнтований на досягнення особливостей світогляду українського народу, в межах якого тільки й могла постати українська ідея з усією її специфічністю й індивідуальною неповторністю. Особливий вплив на подальший розвиток української суспільної думки справила та спадщина братчиків, де обґрунтовувалася відмінність між українським та російським менталітетами і пов'язаного з ними прагнення до різних типів громадського життя.

ШИНКАРУК Василь Дмитрович

МОВНА ІНДИВІДУАЛЬНА ОСОБИСТІСТЬ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

*Добрый разум робитъ легким
будь-який спосіб життя*

Григорій Сковорода

Творчість Григорія Сковороди залишила помітний внесок в історії української духовної культури в цілому і в історії української літературної мови XVIII ст. В Україні кінця XVI–XVII ст. функціонувало п'ять мов із різними ступенями "гідності": грецька, латина, церковнослов'янська, польська і "проста" (книжна). На ґрунті рідної мови – української і народних джерел сформувалася мовна індивідуальна особистість філософа. Глибинний зв'язок його мовної свідомості з мовною свідомістю українського народу підтверджує використана фразеологія у творах Г. Сковороди.

Дослідження мовно-філософських поглядів мислителя є актуальними, оскільки підхід науковців до явищ староукраїнської літературної мови, до оцінювання мови Григорія Сковороди здебільшого як "неукраїнської" спричинив численні дискусії. Таке дослідження дає змогу з'ясувати визначальні риси мови мислителя, пояснити їхню природу та проаналізувати мову творів Г. Сковороди, які написані староукраїнською літературною мовою, зокрема збірка поезій "Сад божественных пѣсней", 12 інших поезій, збірка байок "Басни Харьковскія", 19 діалогів та трактатів, 3 переклади, 41 лист.

До кола важливих проблем цього напряму мовознавства належить і мовна індивідуальна особистість Григорія Сковороди, що дозволяє з погляду мови творів філософа по-новому інтерпретувати певний період в історії української літературної мови.

Важливість цієї наукової проблеми у мовознавстві підтверджують праці Л.П. Гнатюк, І.К. Білодіда, М.А. Жовтобрюха, Ю. Шевельова, Т.І. Вендіної, В.М. Живова, Т.В. Радзівської, І.А. Синиці, Б.А. Успенського, Р. Бентцінгера, В.М. Русанівського та ін.

Науковці, досліджуючи мову творів Григорія Сковороди, зосереджують увагу передусім на гетерогенний характер його текстів, на генетичні параметри зафіксованих у них лексики і

граматичних явищ, намагаються встановити співвідношення різнорідних за походженням одиниць з позицій сучасної мовної свідомості, без урахування того, що мовна свідомість суспільства часів Г. Сковороди істотно відрізнялася вже навіть від мовної свідомості діячів XIX ст., коли почала формуватися нова українська літературна мова на народній основі. Зокрема, академік В.М. Русанівський вбачав у мові Г. Сковороди не пряме продовження старої української, а якісно нове явище, покликане репрезентувати собою єдину східнослов'янську літературну мову.

Аналізуючи тексти Григорія Сковороди, натрапляємо на окремі зауваження філософа щодо мови деяких його творів, які автор трактував як малоросійську, малоросійській діалект, простонародну, здѣшнее нарѣчіе. Зокрема, ці зауваження спостерігаємо до "відхідної" пісні, присвяченої Г. Якубовичу, у передмові до перекладу твору Цицерона "Про старість", до Пісень 14-ої і 24-ї "Саду божественныхъ пѣсней", до байки "Басня Есопова", вміщеної в кінці діалогу "Разговор, называемый алфавит, или букварь мира"

Філософські твори мислителя, а саме діалог "Потоп змін" і трактати "Икона Алківіадская", "Жена Лотова" [2] характеризують його світогляд, який є подальшим творчим розвитком українських філософських традицій. Тексти творів свідчать про те, що він глибоко замислювався над природою слова, усвідомлюючи зокрема умовний характер словесного знака.

У часи Григорія Сковороди найбільш прецедентним текстом залишалося Святе Письмо, стиль якого вплинув на формування мовної свідомості філософа, зокрема у мові мислителя спостерігаємо власні назви зі Святого Письма – Асхань, Хеврон, Вавилон, Давид, Рафа, Σεῖρήν, а також нові для його епохи наукові терміни – горизонт, сфера, центр, пропорція/препорція, симетрія та ін.

Цитати зі Святого Письма містять форми аориста та імперфекта, засвідчено паралельне вживання інфінітивних форм (з основою на голосний) на -ти/-ть-, форм дієслів 2-ї особи одн. теперішнього часу –ши/ -шь, дієприслівникових форм теперішнього часу на -ачи/-ячи, -учи/-ючи поряд із формами на -а,-я, а форм минулого часу на -ши – поряд із формами на -в.

Грамаатичні особливості текстів Григорія Сковороди свідчать переважно про функціональну тотожність у його мовній свідомості церковнослов'янських та українських одиниць, що спиралося в цілому на староукраїнську літературно-писемну практику кінця XVI – XVIII ст. В окремих випадках філософ надавав перевагу церковнослов'янським формантам, що було зумовлено передусім впливом на його мовну свідомість грамаатичних параметрів Святого Письма [1].

Отже, на нашу думку, індивідуальній мовній свідомості Г. Сковороди та освіченої частини староукраїнського суспільства на той час була притаманна багатовимірність вербалізації дійсності засобами інших мов (латини, давньогрецької, давньоєврейської, німецької) і здатність переходити на інший мовно-культурний код.

Література:

1. Гнатюк Л. П. Мовна свідомість і мовна практика Григорія Сковороди в контексті староукраїнської книжної традиції: автореферат... д-ра філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова / Л. П. Гнатюк. – К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка Ін-т філології, 2011. – 35 с.

2. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 532 с. – Т. 2. – 576 с.

ШИНКАРУК Лідія Василівна
ФІЛОСОФСЬКО-ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

*Григорій Сковорода поява вельми замітна
в історії розвою українського народу, мабуть,
чи не найзамітніша з усіх духовних діячів наших XVII віку*
Іван Франко

У невмирущій пам'яті людства викарбувано ім'я Григорія Савича Сковороди – українського просвітителя-гуманіста, філософа, поета, педагога, економіста-мислителя. Нас не може не захопити постать Сковороди, незвична життєва його поведінка, послідовність в обстоюванні свого вчення, безкомпромісність натури, панування над обставинами власного життя. Всестороння природна обдарованість рідкісна пам'ять, музичний слух і голос, розвинуті завдяки одержаній освіті, дозволили йому зробити істотний внесок у вітчизняну культуру. Він пише пісні і сам складає до них музику, вправно грає на кількох музичних інструментах, засвідчує задатки таланту в графіці, не кажучи вже про найголовніше, – створює свої визначні філософські твори. Причому ці твори написані в складних умовах мандрівного, матеріально не забезпеченого життя! [1, с.14].

До творчої спадщини Григорія Сковороди неодноразово звертався Іван Франко. При такій його високій оцінці філософа не можна було обминути характеру його світогляду. На думку Івана Франка, мислитель жив і працював на межі двох епох, коли, з одного боку, козацько-гетьманська Україна помітно конала. Колишня козацька старшина щоразу більше асимілювалася з московським дворянством. З другого боку, сини помосковленої старшини набиралися освіти, свіжої науки в столицях і за границею, разом з новими книгами і газетами ширили нові ідеї і погляди, спрямовані на відродження українського народу [2, с.129]. На думку Івана Франка, Григорій Сковорода „цінив над усе свободу”, зміст його науки був новий для тогочасної української суспільності. Великий Каменяр окреслив суспільно-економічні погляди Григорія Сковороди, хоча до світогляду філософа Іван Франко ставився критично. „На жаль, – твердив учений, – і він не зловив смислу життя... даремно силкувався погодити авторитет святого письма з чистим розумом” [2, с.257].

Проблема людини та роль праці у її житті займала центральне місце в економічних поглядах філософа. Григорій Сковорода вважав, що кожна людина повинна пізнати власну внутрішню природу, а природу людини визначає її здатність до праці. Пізнання людиною своєї внутрішньої природи та вибір роду діяльності за здібностями робить працю радісною, а людину – щасливою. „Труд же всякому благу отец” [1, II, с. 122], – пише Г. Сковорода.

У процесі праці людина, віддаючи свої вміння, отримує засоби існування: „всякое изобилие оскудет и высохнут... может, а честное ремесло есть неоскудевающий родник не изобилнаго, но безопаснаго пропитанія” [1, II, с.116]. Саме хліборобська праця, на думку Сковороди, є дуже позитивною „здоровий хлібороб щасливіший від хворого царя. Ні, він навіть кращий і від здорового царя” [1, II, с.284].

І.П. Стогній у своєму доробку „Праця і мораль у спадщині Г.С.Сковороди” [3] зауважує, що за умов тодішнього нерівномірного розвитку регіонів та необхідності їх тісних економічних зв'язків свої позиції займають „чесне ремесло” та торгове посередництво.

Мислитель у своїх творах висміював марнотратство і дармоїдство, паразитизм і прагнення непомірного збагачення вважав, що саме ці вади негативно впливають на людину і вона втрачає людську гідність. «... Мыр же есть море потопляющихся, страна моровою язвою прокаженных, ограда лютых львов, острог плѣнных, торжище блудников, улица сластолюбная, печь, распалаяющая похоти, пир бѣснующихся, лик и коровод пяно-сумозбродных, и не истрезвлятся, дондеже изнурятся, кратко сказать, слѣпцы за слѣпцем в бездну грядуще» [1, I, с. 499 – 500].

У листах до друзів Григорій Сковорода неодноразово звертався до питань, пов'язаних з економічними відносинами. „Многія, презрев природу, избирают для себе ремесло самое модное и прибыльное, но вовсе обманываются. Прибыль не есть увеселение, но исполнение

нужности телесныя, а если увеселение, то не внутреннее; родное же увеселение сердечное обитает в делании сродном" [1, I, с.430].

Філософ вважав, хто грабує інших заради власного добробуту, це негативна риса і таких людей він зневажав "как не тронуть чужого, если само в глаза плывет?"[1, II, с.121]. В "Убогому Жаворонку" ми спостерігаємо, що Тетерев висловлює думки, характерні для сьогодношньої "ринкової" ідеології: "Ныне, когда нищ, тогда и беден, и дурак..."[1, II, с.122].

На нашу думку, Григорій Сковорода своєю наукою та власним життям мав величезний вплив на своїх сучасників і на наступні покоління українців, а його філософсько-економічні погляди є цінними і повчальними для сьогодення.

Література:

1. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 532 с. – Т. 2. – 576 с.
2. Іван Франко. Зібрання творів: У 50 т. –Т. 41. –К.,1984. – 398 с.
3. Стогній І.П. Праця і мораль у спадщині Г.С.Сковороди //Сковорода Григорій. Дослідження, розвідки, матеріали. Ред.В.М.Нічик. – К.,1992.

ШИНКАРУК Олександра Василівна ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ДОБРОЧЕСНОСТІ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА

*Доброчесність проявляється у вчинках і не
потребує ні в достатку слів, ні в достатку знань (Антисфен)*

Актуалізація впровадження принципів академічної доброчесності є надважливим питанням сьогодення, оскільки проблема наукової чесності та дотримання принципів наукової етики притаманна не лише Україні, а має загальносвітовий рівень.

Інтенсивна комп'ютеризація сучасного суспільства і стрімкий розвиток технологій розширюють простір отримання інформації, полегшують процес її використання та поширення, однак призводять до порушення вимог до академічного письма, недобросовісного запозичення, до привласнення текстів та наукових досліджень інших авторів. Однією з основних вимог до академічного письма є наукова етика, яка охоплює правила наукової комунікації і цитування.

Недоброчесність академічного письма, зокрема при виконанні письмових курсових та кваліфікаційних робіт, пов'язана із такими проблемами, а саме: виробилась, починаючи із шкільної практики, у студентів впевненість, що ніхто за списування не осудить; відсутність знань навчального матеріалу, а також відсутність усвідомлення, що недоброчесність шкодить у здобутті якісної освіти. Тому перевірку робіт на плагіат треба розпочинати зі школи, щоб учні набули звичку виконувати завдання самостійно і формували етичні норми. Академічна доброчесність вимагає значних зусиль та неабиякої відваги, тому її треба активно впроваджувати у шкільній освіті та продовжувати у всіх видах діяльності студентів у закладах вищої освіти, прищеплюючи у молодих людей доброчесність та небажання шукати легших шляхів, що обмежують їх навчання.

За умов дотримання норм та положень освітньо-наукового процесу унеможливорюється порушення академічної доброчесності. Чималий відсоток студентів розуміють значення якісних знань та їх надважливість для застосування у майбутній професії, але без виховання чесної поведінки науково-педагогічних працівників нереально побудувати ефективний діалог з молоддю на шляху до побудови доброчесності.

Дотримання засад академічної доброчесності на рівні закладу вищої освіти має стати одним із пріоритетів університетської політики, підкріпленою бажанням як студентського, так і професорсько-викладацького колективу формувати академічну культуру, яка базуватиметься на довірі, чесності, прозорості, адже доброчесність впливає не лише на якість освіти, але й на те, які цінності закладаються студентам під час навчання в університеті. Ефективність політики доброчесності буде досягнута лише за умови дотримання університетською спільнотою морально-етичних принципів та створення дієвих механізмів,

здатних забезпечити їх реалізацію. На думку А. Мельниченко, «Лише постійні зусилля з підтримання атмосфери, де панують високі моральні стандарти, а навчальні і наукові практики відповідають кращим світовим зразкам, дозволять зробити цей інструмент інституціонально вкоріненим. А життя, у свою чергу, змусить до його активного розвитку і постійного вдосконалення»[1, с. 179].

У нашій державі значна увага приділяється інституційним змінам у сфері вищої освіти. Зокрема, Закон України «Про вищу освіту» розпочав побудову системи протидії академічній недоброчесності на всіх рівнях і в ст. 6 п. 6 відзначив, що «...виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні відповідного наукового ступеня. Виявлення академічного плагіату у захищеній дисертації (науковій доповіді) є підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня та видачу відповідного диплома ...»[2].

У вищій школі України і вітчизняній науці культура академічної доброчесності починає входити в життя університету і наукової установи, де доброчесність є фундаментальною цінністю у навчанні та здійсненні наукової діяльності. Від якості знань випускників університетів – користь на благо суспільству, а від досягнень високих наукових результатів – конкурентоспроможність України на світовому ринку розробок і послуг.

На нашу думку, якщо освітянська і наукова громадськість викоринить звичку легкого і незаконного досягнення освітніх і наукових результатів, а виховують непримиренність до недоброчесності і будуть дотримуватись принципів наукової етики академічного письма, то недоброчесність матиме лише поодинокі прояви, адже етичні норми є запорукою вдосконалення і розвитку та виживання як певного суспільства, так і людства загалом. Заклад вищої освіти і науки у XXI ст. має бути центром інтелектуального, культурного, духовного життя суспільства та зберігати високий етичний статус, де освітянська і наукова спільнота несе відповідальність за достовірність своїх досліджень. Переконані, що вітчизняні заклади освіти і науки успішно сформуєть освітнє, наукове і культурне середовище, засноване на цінностях академічної доброчесності та підвищать академічну мотивацію студентів, викладачів і науковців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельниченко А. Прояви академічної нечесності / А. Мельниченко // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. - Київ: Таксон, 2016. - С. 171 - 182.
2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII // Відом. Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.go.v.ua/laws/show/1556-18/page>

Секція 5.
ІННОВАЦІЙНИЙ ХАРАКТЕР СУЧАСНОЇ НАУКИ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ
СЬОГОДЕННЯ

БАРАБАШ Олена Іванівна

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОВІДНОСИН ПРИРОДНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО СВІТІВ КРІЗЬ
ПРИЗМУ ФІЛОСОФІЇ

У сучасному світі боротьба за людський розумовий фактор, світорозуміння людей, їх життєві, соціальні і духовні орієнтири, настрої та світосприйняття наразі ускладнилися. Визначальну роль тут відіграє об'єктивна оцінка сучасної філософської думки, яка є відображенням світогляду українця в умовах сьогодення.

Усі концепції сучасної філософії виходять з того, що сутність людини тісно пов'язана з її біологічним ареалом існування. Усі філософські напрями звертаються до головного суб'єкта змін дійсності – людини. Адже людина та її світ, створена ним природа – це безпосереднє поле застосування філософського знання.

Складний, суперечливий, динамічний світ є досить особливим симбіозом особистісного та біологічного. Сучасна епоха – це епоха якісних кардинальних наукових, технічних та соціальних змін. Людська спільнота потребує гуманного співіснування з природою. Адже саме ці взаємовідносини є запорукою позитивних економічних, соціальних та політичних змін у нашому суспільстві.

Заслугою філософів є те, що саме ними підіймаються наразі нагальні проблеми взаємовідносин соціального світу зі світом природи. З цієї точки зору необхідно раціонально підійти до аналізу даних взаємин. Адже, осмисливши їх сутність, можна приймати важливі рішення, які будуть відповідати вимогам часу та вимогам свого особистого життя.

Людина, яка працює на землі відчуває велику залежність від природи. Землеробство базується на використанні біологічних, природних можливостей. Все сучасне землеробство розвивається на основі, та з урахуванням, об'єктивних законів природи, а вирощування врожаю – на основі використання не одного, а цілої їх системи.

Рослина – це організм, який підпорядковується дії біологічних законів, де головну роль відіграє зв'язок організму і навколишнього середовища.

Збільшення населення у світі вимагає підвищення врожайів, створення засухостійких, морозостійких рослин, які б вирішили глобальну проблему голоду. Отже, на рослини та їх врожайність діють закони зовнішнього середовища, соціологічні та соціально-політичні закони.

Відомо, що без людини та її відношення до сільськогосподарської рослини, без штучного середовища, яке створила людина для сприятливого росту рослин, ці самі рослини мають всі шанси загинути або здичавіти. Життя рослини залежить від життя людини, яка її окультурила. Сучасний агроном – це симбіоз високоосвіченого професіонала та чуттєвої, духовної людини, філософа, що здатен до осмислення та аналізу складних непередбачуваних ситуацій, прийняття швидких та ефективних рішень.

Загалом на агрономію впливають як природничі так і суспільні науки. Але і агрономія допомагає в розвитку не тільки сільськогосподарських наук, але й космічних, екологічних, метеорологічних. Сучасна агрономія налагоджує все тісніший зв'язок з теоретичними науками. Адже урожайність залежить від наукової організації праці, управління виробництвом, вмінням спілкуватися та мистецтвом переконання.

Агрономія в XXI столітті є такою галуззю наукового знання, яка є засобом вирішення найгостріших соціально-економічних проблем: голод, смертність, природні катаклізми, екологічні катастрофи. Від способів і засобів вирішення цих проблем залежать буття і світогляд не тільки селян, але і цілого людства.

БАРЬЕРЫ ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ СУБЪЕКТА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Эффективность включенности субъекта в инновационные процессы детерминирована не единичными и кратковременными усилиями, а сравнительно стабильной психической активностью, связанной с глубинными особенностями субъекта деятельности. Однако такие глубинные интенции могут быть ослаблены двумя противоречивыми тенденциями. С одной стороны, происходит прогрессивное развитие (формирование новых знаний, представлений, мотивов, профессионально значимых качеств), с другой – регресс в виде негативных изменений в мотивационной сфере, возможная редукция личностных достижений. Эти изменения зависят от личностных свойств, функциональной структуры деятельности, особенностей нахождения специалиста в профессиональной среде, социальных условий и других жизненно важных обстоятельств. Они могут стать препятствиями (барьерами) инновационной активности. Профессиональная деятельность неотделима от ситуаций, вызывающих трудности и дискомфорт. Следуя энергосберегающему принципу, личность может отказываться от тех ситуаций, которые считает трудными, некомфортными, связанными со значительными усилиями. По мере освоения деятельности профессиональные ситуации наполняются личностным смыслом, происходит содержательное наполнение опыта. Опыт становится препятствием, инновационным барьером. Формируется устойчивая приверженность ко всему привычному, предубежденное отношение к нововведениям в профессиональной деятельности. Ригидность мышления приводит к тому, что новшества, идущие в разрез с установившимися у человека представлениями, не принимаются в расчет, игнорируются. Субъект деятельности перестает быть восприимчивым к новому, теряет способность к творчеству. Установлено, что с возрастом у человека свойство ригидности, как правило, возрастает. При отсутствии гибкости мышления нет и готовности к новым идеям, к постоянной перестройке своей модели поведения в соответствии с меняющейся средой. Догматизм проявляется в бездоказательности, категоричности, схематизации в профессиональной деятельности, он противоречит творчеству, опирается только на традиционные привычные знания и способы мыслительной деятельности, не выходящие за рамки абсолютных аксиом, а также не учитывает изменившихся условий применения знаний. Конформизм доминирует над творчеством и активностью, а стремление быть похожим на других, не отличаться от них в своих суждениях и поступках, приводит к профессиональной пассивности. Стереотипы как действия на основе прошлого опыта субъекта ограничивают мышление и не дают выйти за рамки привычного мировосприятия.

Учитывая содержательный смысл перечисленных инновационных барьеров, можно предположить, что они могут быть связаны с профессиональными деформациями личности специалиста.

Успешность преодоления личностью инновационных барьеров зависит от психологической готовности, наличия установки на достижение результата и способности к реализации инноваций. Соответственно, психологическую готовность можно определить как состояние наивысшей вариативности и максимальной включенности творческих сил субъекта инновационной деятельности. Индивидуально-психологическое своеобразие личности обеспечивает процессуальный уровень инновационной активности и преодоление разнообразных барьеров.

Литература:

1. Volyanyuk N. Ways of overcoming psychological barriers / N. Volyanyuk, G. Lozhkin // Abstracts of XXIX International Congress of Psychology (Berlin, Germany, July 20-25, 2008). – CD-ROM of ICP 2008.

СВІТОГЛЯДНИЙ АСПЕКТ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасний світ, соціум, наука постають системою, постійно змінюється та еволюціонує. Відкриття або ж впровадження певної технології в одній сфері суспільства спричиняє активний вплив на всю систему, оскільки всі частини даної системи є взаємопов'язані.

Здобутки фундаментальної та практичної наука ХХІ століття дають неймовірні можливості сучасному людству. Вона не тільки кардинально перетворює світоглядний ландшафт людського існування, а й дає реальні важелі впливу для вирішення проблем з якими зіштовхується соціум сьогодення.

Проблема впливу трансформаційних процесів у науці на перетворення світоглядного ландшафту соціуму неодноразово піднімалася сучасними західними та вітчизняними дослідниками серед них М. Маклюєн, Д. Белл, С.Хоукинг, Д. Дойч, Б. Латур, В. Лук'янець, М. Кисельов та Т. Гарадашук.

Наука ХХІ століття завдяки своїм досягненням грандіозно перетворює світогляд людини та суспільства в цілому. З одного боку сучасна наука дає можливість та шляхи подолання тих проблем, які постали особливими реаліями соціуму ХХІ століття, а з іншого ввергає людину в стресовий стан від невизначеності та можливих наслідків використання сучасних досліджень та відкриттів [1, 2].

Сучасні інформаційні стрічки як в засобах масової інформації так і в мережі Інтернет рясніють від гучних заголовків в науковій сфері. Особливо це притаманно для сучасної практичної науки, починаючи від претензійних заяв І. Маска про початок колонізації Марса в 2020 році, проривів у створенні штучних, а інколи вирощених органів із власних стовбурових клітин пацієнтів, до заяв про створення кардинально нових технологій в сучасній електроніці та її переходу на наступний рівень розвитку.

Дані заголовки в більшості не є голосливими. Ілюстрацією цього може слугувати розвиток та впровадження програм освоєння навколоземного простору NASA, ESA, китайського національного космічного управління та агентств і організацій які займаються проблемами освоєння космосу інших держав. Крім того є досить цікавими та результативними програм дослідження навколо марсіанського простору і самої планети Марс. Цікавим є поживлення дискусій щодо можливості колонізації червоної планети після виходу на екрани американського науково-фантастичного фільму «Марсіанин», знятого Р. Скоттом за однойменним романом Е. Віра, які супроводжувалися здійсненням експериментів науковцями-активістами, в яких вони намагались повторити та перевірити чи дійсно можливо виростити врожай в ґрунтах по своєму складу схожому з марсіанськими ґрунтами. Крім того слід зазначити про грандіозні плани Китаю та Російської федерації в найближчі десятиліття побудувати свої бази місяці.

Доволі цікавим напрямом досліджень та досягнень сучасної науки є створення чи/або вирощування штучних органів. Так американським вченим вдалося в лабораторних умовах виростити людські легені і на даний момент дослідники намагаються пересадити вирощені подібним чином легені для досліджень свиням. В той же час неодноразово звучали повідомлення про створення штучної підшлункової залози, імплантів які можуть рости разом з організмом пацієнтів яким вони вживлені, а також 3-D друк штучних судин.

Але ще більш цікавішими є заяви британських вчених про можливість заміни частини справжнього мозку на штучно вирощений в лабораторії. Важливим є те що такі заяви є не безпідставні. Вченим Кембріджського університету вдалося виростити три сотні невеликих штучних органів, кожен з яких складається з декількох мільйонів нервових клітин і в цілому нагадує головний мозок. Синтезовані органи поки що рано називати розумовими - одних тільки нейронів, з яких вони складаються, недостатньо для того, щоб такий мозок міг повноцінно працювати. Та й розмір штучних органів поки що вкрай невеликий - щось близько чотирьох міліметрів в діаметрі. Однак сам факт створення аналога мозку в лабораторії - безумовно, вражає.

Таким чином ми можемо стверджувати, що наука ХХІ століття здатна кардинально змінити соціокультурний космос людства, особливу роль в перетвореннях відіграє розвиток електронних та цифрових технологій, оскільки саме ця сфера технологій проникає та активно впливає на становлення сучасного суспільства. Існуючий шквал наукових відкриттів та впроваджень інноваційних технологій в життя людини інформаційної епохи, невинно несе її, до переходу, на принципово новий рівень сприйняття оточуючого світу та місця в ньому людини.

ДЗЮБА Тетяна Ігорівна

ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА СИНЕРГІЯ АНАЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ ПОТУЖНІСТЮ

Функціонування обліково-аналітичного процесу направлено на досягнення певних цілей. Воно ініційовано імперативом задоволення інтересів зацікавлених користувачів обліково-аналітичної інформації та направлено на досягнення конкретних цілей, ідентифікація яких представляє досить непросту наукову проблему. Процеси управління притаманні обліково-аналітичному процесу з позицій подвійності: з одного боку, він знаходиться в деякій залежності від керуючих рішень, а з іншого – сам є джерелом необхідної інформації для прийняття управлінських рішень.

Бухгалтерська обліково-аналітична система є однією з складових загальної системи, вона базується тільки на бухгалтерській інформації і здійснюється працівниками бухгалтерії, її суть полягає в об'єднанні облікових і аналітичних операцій в один процес, проведення оперативного мікроаналізу, безперервність цього процесу і використання його результатів при виробленні рекомендацій для прийняття управлінських рішень. При цьому загальна методологія і нормативи обліку і аналізу зберігаються і удосконалюються для раціонального використання в єдиній обліково-аналітичній системі.

Поняття «система» було знайоме вже в давнину, коло значень цього поняття в грецькій мові досить велике: поєднання, організм, пристрій, організація, союз, лад, керуючий орган, також це поняття простежується у Аристотеля.

Деякі ідеї, що лежать в основі загальної теорії систем зустрічаються вже у Гегеля. Наступний щабель у вивченні системності як самостійного предмета пов'язана з ім'ям А.А. Богданова. З 1911 по 1925 рр. вийшли три томи книги «Загальна організаційна наука (тектологія)» [3]. Богданову належить ідея про те, що всі існуючі об'єкти і процеси мають певну ступінь, рівень організованості. Усі явища розглядаються як безперервні процеси організації та дезорганізації. Богданову належить найцінніше відкриття, що рівень організації тим вище, чим сильніше властивості цілого відрізняються від простої суми властивостей його частин.

У зарубіжних економічних навчаннях ідеї синтезу отримали реальне втілення у вигляді закінченої наукової концепції ринкового ціноутворення і вартості А. Маршалла, створеної в другій половині ХІХ століття. Ідеї синтезу розвивалися і поглиблювалися в працях різних економістів протягом усього ХХ століття. Процес розвитку теорій вартості пройшов кілька етапів об'єднання альтернативних теоретичних поглядів на проблему вартості.

У централізованій системі процеси управління реалізують єдину мету. Структура системи повинна забезпечувати незалежність її поведінки від інших цілей. Децентралізована система передбачає процеси управління, незалежно реалізують цілі, властиві підсистем. При цьому, можлива ситуація, коли реалізація цілей однієї підсистеми обмежує можливості реалізації цілей інших підсистем.

Таким чином, обліково-аналітична система – це повністю або частково децентралізована система, елементарні системи якої здійснюють собою збір, обробку та оцінку всіх видів інформації, споживаної для прийняття управлінських рішень на мікро- та макрорівнях.

Обліково-аналітичну систему (ОАС) можна розглядати у вузькому і широкому сенсі. З одного боку – це ОАС конкретного підприємства, яка залежить не тільки від структури системи як такої, а й від специфіки діяльності підприємства. З іншого – це ОАС в широкому

сенсі, яка абстрагується від підприємства, формуючи принципи і методи, універсальні для різних суб'єктів.

Вперше обліково-аналітична система описується в середині 90-х років авторами Л.В. Поповою і І.П. Ульяновим [6]. З тих пір всі складові системи досліджуються у взаємозв'язку і взаємообумовленості. Однак, змінюється суспільство, змінюється характер зв'язків в ньому, Україна проходить трансформаційний етап і вступає в посттрансформаційну економіку. Модель ОАС необхідно адаптувати до змін, що відбуваються.

У той час дана модель повністю задовольняла завданням формування комплексної інформації для прийняття управлінських рішень.

В даний час необхідно дану модель вдосконалити у відповідності до актуальних вимог до обліково-аналітичної інформації.

Література:

1. Аникин А. В. Юность науки: Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса. 4-е изд. М.: Политиздат, 1985. – 367 с.
2. Берталанди Л. Общая теория систем: критический обзор // Исследования по общей теории систем: Сборник переводов. М.: Прогресс, 1969. – С. 23 – 82.
3. Богданов А. А. Тектология: Всеобщая организационная наука. – М.: Изд-во «Финансы», 2003 – 496 с.
4. Краєвський В.М. Облік аграрного потенціалу національного багатства: монографія [Текст]: – К.: видавництво «Вік принт», 2015. – 440с.
5. О. Н. Винер Кибернетика. – М: Наука, 1983
6. Ульянов И. П., Попова Л. В. Бухучет. Пособие для бухгалтера и менеджера. – М.: Изд-во «Бизнес-информ» – 1999. – 292 с.

ЖУРАВСЬКА Ніна Станіславівна

НАУКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ: ІННОВАЦІЙНИЙ ХАРАКТЕР

Наголосимо, що навчально-пошукова діяльність студентів - це процес розвитку, становлення людини як суб'єкта має усвідомлений і цілеспрямований характер [2]. Її наукова організація – це управління активністю, тобто її мотивація, вибір, доведення до оптимального рівня та підтримання на цьому рівні як властивості особи, її здатності виконувати певну дію в нових умовах на основі раніше отриманих знань і навичок, тобто здобутого та засвоєного досвіду [3, с. 185–189].

Підкреслимо, що наукова організація дослідницької діяльності студента в найзагальнішому вигляді складається з отримання достатньої інформації про можливості вибору сфери діяльності, постановки цілей, розподілу часу, оволодіння системою найефективніших прийомів самоорганізації, забезпечення необхідного досвіду на майбутнє тощо.

Суттєве значення в організації науково-дослідної роботи має безпосередня взаємодія основних структурних підрозділів вишів – навчальної групи і кафедри, у результаті якої відбувається взаємне творче збагачення. У цьому процесі провідна роль належить викладачам, особливо науковим керівникам і кураторам груп.

Важливим етапом реалізації цього завдання - наявність інтересу до науково-дослідної роботи з боку студентів, який сприяє розвитку професійної спрямованості й визначає подальшу самореалізацію як фахівця на більш високому рівні.

Як свідчить практика, пізнавальний інтерес, що включений в діяльність, найтіснішим чином пов'язаний з формуванням різноманітних особистісних відносин: вибіркового відношення до тієї чи іншої галузі науки, пізнавальної діяльності, участі в них, спілкування з співучасниками пізнання [1, с. 65-69]. І на цій основі формується світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння, світогляд. Успіх щодо розвитку пізнавального інтересу кожного студента, з досліджень вчених, багато в чому залежить від грамотного підходу і постановки перед ним навчальних, науково-дослідних завдань. Інтерес виконання таких

завдань не постійний – він змінюється від курсу до курсу, з надбанням обсягу знань, навичок дослідницької діяльності. Він зумовлений також характером і змістом навчальних дисциплін, рівнем їх викладання, у тому числі й суто психологічними якостями особистості. Особливістю пізнавального інтересу є також його здатність збагачувати й активізувати процес не тільки пізнавальної, але й будь-якої іншої діяльності [4, с. 157].

На певному етапі свого розвитку інтерес може перерости в потребу вищого порядку – потребу в постійному оволодінні недостатніми знаннями. Ми цілком погоджуємося з думкою вчених, які виділяють такі умови розвитку інтересу:

1. Максимальна опора на активну розумову діяльність. Головним підґрунтям для розвитку пізнавального інтересу студентів є ситуації активного самостійного пошуку й «відкриття» нових знань, вирішення питань проблемного характеру.

2. Ведення навчального процесу відповідно до рівня розвитку студентів при наявності поступального руху в операційній складовій учіння.

3. Сприятлива емоційна атмосфера в аудиторії.

4. Позитивно спрямоване спілкування в процесі організації науково-дослідної роботи студентів [4, с. 157].

Отже, розвиток інтересу до науково-дослідної роботи - це пізнавальна потреба, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей дослідницької діяльності та ознайомлення з напрямками та діями дослідника, це певні дії, орієнтовані на підсилення руху до наукової думки, відновлення творчого стану, оволодіння новими фактами, що сприяють більш повному й глибокому відображенню дійсності

Література:

1. Журавська Н.С. Особливості організації науково-дослідної роботи в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів / Н.С.Журавська // «Мистецька освіта: проблеми і перспективи розвитку в контексті європейської інтеграції» : Всеукраїнська науково-практична конференція, 24-25 листопада 2016 р.- Житомир.- С. 65-69.

2. П'ятницька–Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І.С. П'ятницька–Позднякова. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 116 с.

3. Труш В.Є. Науково–дослідна робота як механізм розвитку та реалізації творчого потенціалу студента / В.Є. Труш, О.В. Волкова // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – № 1(2). – 2010. – С. 185–189.

4. Щукина Г.И. Проблемы познавательного интереса в педагогике / Г.И. Щукина. – М., 1971. – 331 с.

КАНШЕВСЬКА Любов Вікторівна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Трансформаційні процеси, що мають місце в сучасному українському суспільстві, зумовлюють нові погляди на виховання особистості, її становлення як суб'єкта, здатного до вільного гуманістично орієнтованого вибору, спроможної не лише адаптуватися, а й активно залучатися до життєдіяльності соціуму, виконувати сукупність соціальних ролей, насамперед, ролей громадянина, сім'янина, фахівця.

У зв'язку з цим постає необхідність визначення концептуальних засад формування у старшокласників життєвого самовизначення.

Життєве самовизначення – важливе соціально-особистісне утворення, що передбачає вибір особистістю свого соціального, сімейного, особистісного статусу, життєвої позиції в цілому, яка забезпечує у подальшому свідоме, активне, творче життя [1, с. 21–24].

Високий рівень сформованості життєвого самовизначення старшокласника є необхідною передумовою успішної самостійної життєдіяльності та соціальної адаптації у суспільстві. У педагогіці життєве самовизначення розглядається, з одного боку, як процес індивідуально-особистісного становлення, з іншого – як вузлова проблема взаємодії індивіда та суспільства,

яка відображає основні моменти цієї взаємодії [1, с. 31]. Структура життєвого самовизначення старшокласника включає три основні компоненти: когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний.

Когнітивний компонент включає в себе знання, уміння, навички, які необхідні для самостійної життєдіяльності, знання своїх прав і обов'язків, усвідомлення старшокласниками соціальних ролей громадянина, фахівця, сім'янина. Завдяки когнітивному компоненту відбувається засвоєння індивідом соціального досвіду, що включає набуття відомостей про форми суспільного життя та взаємодію людей, про соціальні інститути, соціальні норми і цінності.

Емоційно-ціннісний компонент характеризується емоціями, цінностями, потребами, розвитком соціально цінних та особистісно значущих мотивів, що опосередковують орієнтацію соціальної поведінки. Серед його складових – ціннісні орієнтації людини, ціннісне ставлення до себе та до оточуючих людей, орієнтація на виконання основних соціальних ролей «громадянина», «фахівця», «сім'янина». Цей компонент включає в себе цільові настанови вихованця – його життєві цілі та плани, часову перспективу.

Поведінково-діяльнісний компонент відображає вияв суб'єктивної позиції старшокласника по відношенню до свого життя, його активність; орієнтацію в системі соціальних установ; дотримання соціальних норм, виконання основних соціальних ролей; здатність регулювати свою поведінку в залежності від засвоєних знань, умінь та навичок, ціннісно-цільових орієнтирів.

Відповідно до визначених компонентів обґрунтовано критерії та показники сформованості життєвого самовизначення старшокласників: наявність знань із різних сфер життєдіяльності (знань і навичок по догляду за собою, господарсько-побутових знань, вмінь та навичок з обслуговуючої праці; елементарних економічних знань та навичок; професійно-трудових навичок та вмінь; знань про свої права та обов'язки); ціннісні орієнтації (серед пріоритетних – збереження власного здоров'я; побудова конструктивної моделі сімейного життя; матеріальна незалежність та самовизначення у професійній діяльності; підвищення освітнього рівня; наявність конкретних конструктивних життєвих цілей та професійних намірів; розуміння життєвої перспективи); застосування знань, умінь і навичок в нових умовах, в різноманітних життєвих ситуаціях (дотримання соціальних норм; вияв активності, відповідальності, самостійності; орієнтація в системі соціальних установ; наявність умінь конструктивно вирішувати конфлікти; вирішувати складні життєві ситуації, робити адекватний вибір та нести за нього відповідальність).

Врахування змісту, потенціалу позаурочної діяльності дозволило визначити принципи організації та реалізації формування життєвого самовизначення старшокласників, а саме: соціальної відповідності, життєвої ціннісно-сислової творчої самодіяльності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

В основу процесу життєвого самовизначення особистості старшокласників нами було покладено гуманістичний та компетентнісний підходи.

Реалізація гуманістичного підходу передбачала дотримання педагогами таких правил: ставитися до дитини як до найвищої цінності, сприяти виявленню взаємної відкритості, відвертості; допомагати вихованцю зрозуміти власну цінність через відчуття довіри, поваги, любові, розвиток у нього почуття власної гідності; виявляти турботу і любов до дитини; відмовитися від моралізування, замінивши його спільним з вихованцем вирішенням складних життєвих проблем, розвивати у старшокласника здібності конструювати соціально цінну діяльність.

Використання компетентнісного підходу передбачало: формування практичних умінь вихованців свідомо й відповідально залучатися до системи соціальних відносин; готовності до сімейного життя, до побудови власної сім'ї на основі усвідомленої материнської та батьківської позиції; розвиток різноманітних здібностей вихованців, їх підготовку до вибору професії; оволодіння старшокласниками уміннями самостійно реалізовувати свої життєві плани, відстоювати громадянську і моральну позицію.

Література:

1. Социально-педагогическая работа с выпускниками детских интернатных учреждений : учебно-методическое пособие /А. П. Лавринович, Е. Н. Алтынцева, Л. А. Шелег. – Минск : БГПУ, 2008. – 94 с.

КИСЕЛЬОВ Микола Миколайович

РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ ТА НАУКИ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Людство сьогодні переходить від економіки ресурсів до економіки знань. Слід погодитися з міркуванням, що США інвестують в науку не тому, що багаті, а багаті тому, що інвестують в науку. Саме наука робить можливим перехід від сировинно-орієнтованого виробництва до розвитку електронної, інформаційної галузей та біотехнологій. Розвинені країни економлять на ресурсах за рахунок високих технологій. Сімка провідних "постіндустріальних" країн володіють 80 відсотками світової комп'ютерної техніки і 90 відсотками світового високотехнічного виробництва, мають 90 відсотків усіх зареєстрованих у світі патентів. На Заході успішно створюється інтелектуальна економіка, в якій домінуючими є три види послуг: інноваційна діяльність, розвиток комунікацій та освіта. Як свідчить Ж.Алферов, ціна одного грама кремнієвої структури з невеликої інтегральної схеми, вирошеної на 30-сантиметровій підкладці і розрізаної на шматочки, які виконують функції самодостатніх інтегральних систем, дорівнює ціні 1 т. нафти. Кремній - найпоширеніший елемент у природі.[1, 63].

В Україні спостерігається протилежне: сьогодні понад 90 відсотків продукції, яка виробляється промисловістю, не має сучасного рівня науково-технічного забезпечення. Частка України у світовому обсязі торгівлі наукомістською продукцією, за оцінками експертів, складає лише 0,1 відсотків. Це на порядок нижче, ніж у Польщі та Китаї і на два порядки нижче, ніж у Німеччині. На сьогодні вже є аксіомою міркування, що нездатність суспільства продукувати й використовувати у зростаючих масштабах наукове знання, роблять його неконкурентоспроможним у світовому змаганні. Експерти Національного розвідувального співтовариства США роблять прогноз: на держави, що не зможуть швидко забезпечити якісний «стрибок» в розвитку національної освіти і залучити новітні технології, чекають злидні, голод, соціальні заворушення. Інтелектуальний потенціал, темпи його нарощування, ефективність та мобільність його використання є необхідною передумовою подальшого соціального прогресу. Лише за таких умов є можливим перехід від сировинно-орієнтованого виробництва до розвитку електронної, інформаційної технологій та біотехнологій.

Для створення таких умов вкрай потрібним стає зважене реформування освітянської системи. Вітчизняна освітянська система вже довгий час перебуває в стані перманентного й неефективного реформування і, почасти, втрачає здобуте в минулому. За даними Центру педагогічних інновацій Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти АПН України головний акцент в реформуванні освітянської системи робиться на такі напрямки: вдосконалення вміння вчитися (бачити проблеми, висувати гіпотези, грамотно використовувати методологію й оптимально застосовувати фактичний матеріал); виховання творчої особистості на основі гуманітарних цінностей, адаптація особистості до сучасних умов; формування здорового способу життя; виховання національно свідомого господаря тощо. Все це, безумовно, заслуговує на підтримку. Проте конкретні форми впровадження означених освітянських стратегем надмірно формалізуються і виглядають далекими від реальної педагогічної практики. Терміни, якими активно оперують реформатори, – «планетарна свідомість», «психолого-педагогічне проектування», «соціалізація учнів», «гуманізація навчально-виховного процесу», «модулі» тощо, часто-густо залишаються непроясненими і, не дивлячись на їх наукову видимість, неефективними.

Як і раніше акцент робиться на засвоєння (заучування) якомога більшого об'єму матеріалу, а не на його розуміння, пам'ять замінює розум, а якість приноситься в жертву кількості. Організатори освітянського процесу в державі до сьогодні ще не усвідомили, що

якість навчання не забезпечується його загальною сумою (обсягом), а залежить від дидактичних засобів, що орієнтують на розуміння і творче засвоєння отриманих знань. Потребують конкретизації й розробки спеціальних методик по впровадженню в освітянський процес таких слушних, але занадто абстрактних настанов, як забезпечення органічності та цілісності особистості, формування адекватних життєвих цінностей, толерантності, здатності до творчої та особистісної самоорганізації.

Освіта принципово **не може йти «в ногу»** з новітніми науковими розробками; між ними завжди була дистанція. Нині ця дистанція збільшується. За А. Тоффлером, знання старіють скоріш за все. Те, що вивчається в сучасній освітянській системі, навіть у кращих школах і коледжах, є безнадійним анахронізмом. Темпи зростання знань такі, що, коли дитина, яка народилася сьогодні, закінчить коледж, кількість знань у світі збільшиться в чотири рази. Коли цій дитині виповниться 50 років, кількість знань збільшиться у 32 рази, обновившись з моменту її народження на 97% [4, 120, 324]. Склалося так, що у більшості вузів викладають не творці науки, а переповідачі застарілих наукових концепцій. Загалом, освіта традиційно має не творчий, а репродуктивний характер. У зв'язку з цим постає надзвичайно складна проблема оперативного залучення новітніх наукових знань у вузівські курси. Загалом освіта сьогодні зосереджується в руках «професіоналів» і перестає бути предметом громадських дискусій. Суспільство досить пасивно й некритично сприймає навіть відверто парадоксальні ініціативи з боку офіційних педагогічних інституцій. Всі чудово розуміють значимість освіти та науки для майбутнього держави. Наші представники усіх рівнів та гілок влади використовують кожен можливість продемонструвати це розуміння в засобах масової інформації. Але на практиці ці стратегічно важливі галузі постійно фінансуються за «остаточним принципом». На них економлять в першу чергу, що абсолютно за любых умов не є виправданим.

І от ми котрий рік проводимо реформування (вірніше імітуємо проведення реформування) вітчизняної освітянської системи за болонськими рекомендаціями. Болонський процес – офіційна дата заснування – 19 червня 1999 р., коли в італійському місті Болонья міністри освіти 29 європейських країн підписали декларацію, направлену на створення європейського освітянського простору. Задача: висока якість освіти спираючись на **фундаментальність, системність, широта, глибина, доступність**. У них все це реалізується. Але формальне перенесення з європейського освітянського простору в наші освітянські реалії є, м'яко кажучи, неефективним. Загалом пошук новітніх «освітянських технологій», активне бажання «вписатися» в ідеологію «Болонського процесу» призводить до відходу від традицій, напрацьованого досвіду та втрати цілісності й визначеності вітчизняних освітянських стратегій. Інакше кажучи, акцент робиться не на створення власної новітньої освітянської системи, яка враховувала б нашу специфіку та умови, а саме на пошук готових зразків та стандартів, створених та апробованих у інших державах та регіонах. Запопадливе прагнення будь-що відповідати болонським вимогам внесло велике сум'яття в процес реформування. Особливо це помітно в процесі створення системи «бакалаври – магістри – спеціалісти». Перенесений в нашу освітянську систему термін «доктор філософії» для заміни позначення загальнонаукового ступеня «кандидат наук» сприймається як відверта інвектива. Зокрема Німеччина не відмовилася від дворівневої системи присудження наукових ступенів. У них Promotion – наш кандидат и Habilitation – наш доктор. Поширена на наших теренах гадка (докса), що в Європі та США наука робиться в університетах не відповідає дійсності. Не вся на Зході наука розвивається лише в університетах. Там успішно функціонує маса науководослідних інституцій: Товариство Макса Планка, Співтовариство Гельмгольца, академія Лебніца, Пастеровський центр тощо. В США вузівська наука складає лише 20 відсотків національної науки.

Загалом важко не погодитися з оцінкою запровадження болонських настанов на наших теренах, зробленою О.Кендюховим, який стверджує, що вони здатні призвести до деградації вітчизняної системи освіти і загрожують молодому поколінню соціальною катастрофою [3]. Акцент на самостійну індивідуальну роботу студента (у нас вони не привчені до цього) і різке скорочення аудиторних годин вимагає додаткових зважених адаптаційних заходів. Акцент в

на індивідуальну роботу в Болонській системі робиться з урахуванням тої обставини, що викладач працює не лише тоді, коли стоїть за кафедрою. Адже підготовка лекційних курсів, їх оновлення, опрацювання фахової літератури та наукової періодики, організація самостійної роботи студентів, нарешті, наукова робота, є важливим компонентом освітянського процесу. Складається враження, що наші реформатори про це не здогадуються. Надмірна уніфікація навчальних планів теж не може сприяти стимулюванню креативності навчального процесу. Скрупульозний підрахунок балів призводять до подальшої бюрократизації навчального процесу. Викладач виконує різні вимоги, накази та інструкції, замість того, щоб підготувати якісну лекцію. Заповнює десятки нікому не потрібних форм, похвилинно описує графік своєї роботи. Крім того, якщо ще й урахувати непристойно низький рівень зарплат викладачам, на тлі матеріального благополуччя нашого «істеблішменту», що породжує апатію та відчуження освітянської спільноти, то стан нашої освітянської системи виглядає досить не задовільним, як для одної з найбільших країн Європи..

Із сфери утаємниченої, складної, багато в чому сакральної, вітчизняне просвітництво перетворилось у пересічну форму людської діяльності, професію з надзвичайно низьким рейтингом. Сучасна освіта з засобу формування «всебічно розвинутого» майбутнього покоління перетворилась на казенний процес професійної підготовки спеціаліста, а в останній час, ще й у **сферу послуг**, що особливо помітно за умов активної комерціалізації нашої середньої та вищої школи. Очевидним стає падіння цінностей трудової моралі і культивування (гіпертрофоване!) цінностей гедоністичних. На цьому фоні все більш непривабливими стають професії наукового працівника та педагога.

Бюрократизація та комерціалізація освітянської системи є явищем небезпечним, хоча б тому, що акцентується увага на професійну підготовку спеціаліста, а не на формування людяності нашого молодого сучасника. Отримує поширення термін «**живе знання**», як невід'ємна властивість самого життя і, разом з тим, орієнтація на його пізнання. Живе знання протиставляється традиційному технократичному мисленню, сконцентрованому на якійсь одній ідеї. Останнє позбавлене адекватного світоуявлення, живого ставлення до дійсності. Воно вириває окремі події із повноцінного життєвого контексту, завдяки чому з'являється «примат цілі над засобами, цілі над смыслом і загальнолюдськими цінностями, смысла над буттям і реаліями світу, техніки (в тому числі й психотехніки) над людиною та її життям. Технократичне мислення – це Мислення, якому чужі Розум, Рефлексія, Любов до життя у всіх його виявах» [2, 29–30]. А сама наука втрачає культурну місію і моральний авторитет і перетворюється в банальну професію з корпоративними інтересами. Подібно тому як у політиці прогресує відчуження між владою та суспільством, в науці – між суспільством і науковими інституціями. Майже зникає такий важливий феномен як **популяризація** новітніх наукових досягнень. Науково-популярна література, шанований в недалекому минулому жанр, незрозуміло чому перестає бути актуальним. Публічна політика витісняється експертизою, в результаті чого громадянське суспільство відчужується від процесів прийняття важливих рішень в галузі застосування наукових досягнень в практику. Якщо у сучасній політиці домінує прагнення будь-що перемогти на чергових виборах, а не власне державницька діяльність, то в науці на перший план виступає не пошук істини, а знаходження джерел фінансування.

Попри усі намагання демократизувати сучасний освітянський процес, не слабшає адміністративний патронаж ВУЗ'ів. Декларована документами Міністерства їх самостійність поки не є реальністю і, разом із тим, немає усвідомлення того, що самостійність і ініціатива вищих наукових закладів має органічно поєднуватись з їх відповідальністю. Міністерство не безпідставно продовжує адміністрування, боячись анархії в педпроцесі.

Я зовсім не ходив би бути сприйнятим як противник реформування нашої вітчизняної освітянської системи. Потреба в цьому давно назріла. Але це слід робити відповідально і фахово. Чинне Міністерство освіти й науки робить в цьому напрямку важливі кроки. Зокрема орієнтує на подолання «короткого» сприйняття інформації, «кліпового» мислення – перестрибування з одного повідомлення на інше. Вбачає недолік в тому, що викладачі

акцентують увагу на помилках, а не на досягненнях. Орієнтує на зв'язок освіти з новітніми досягненнями науки та вимогами сучасної практики. Сьогодні стає очевидним парадокс, коли учні вчать математику, а вирахувати відсоток депозиту не можуть. Вчать солідний курс з хімії, орієнтуються в періодичній системі хімічних елементів, знають що таке валентність, а вивести пляму на власній одежі теж не можуть. Але, разом з тим, суттєво скорочуються аудиторні години для гуманітарних дисциплін, продовжує культивуватися дріб'язковий патронаж Міністерства над ВИШаами (попри численні лементації щодо їх самостійності), все більше ускладнюється звітність, яка відверто орієнтована на перевіряючих, а не на поліпшення навчального процесу.

Головним завданням реформування має бути створення умов для формування відчуття економічної, політичної, етичної й естетичної взаємозалежності сучасного світу, на основі цього виховання так потрібного на сьогодні відчуття відповідальності за все, що відбувається в ньому. А для цього людина має бути творчою, уміти імпровізувати в нештатних ситуаціях, не боятися нового і незвичного. Відшукуючи новітні форми поєднання задач освіти, виховання і навчання, фахівці вже приходять до усвідомлення необхідності соціоприродного підходу до цієї важливої справи. Але це вже окрема тема.

Література:

- 1.Алферов Ж. Наука, що стала носієм цивілізації \ Вісник НАН України. - 2003. - № 10. - С. 63.
- 2.Зинченко В.П. Рассудок и разум в контексте развивающегося образования // Человек. – 2000. - № 5.
3. Кендюхов О. Ілюзія освіти // Дзеркало тижня. - № 44. – 22 листопада 2008. – С. 13].
4. Тоффлер А. Футурошок. – СПб.: Лань, 1997. – 464 с.

КРАВЦОВА Дарина Ігорівна

ФІЛОСОФІЯ І МЕДИЦИНА: ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ І ЦІННОСТІ

Медицина, як і будь-яка інша галузь творчої діяльності людей, базується на деякому комплексі філософських категорій і понять, а також фундаментальних наукових уявленнях про природу, суспільство і, звичайно, людину. Всі вони в сумі утворюють певну картину світу (світогляд), характерну для представників медицини. Кожна наука виробляє власні поняття, які спираються на філософські категорії і складають стрижневу частину її теоретичного змісту. Так, фізика спирається на категорії: енергія, матерія, атом та ін.; хімія - елемент, валентність і т.д.; біологія - еволюція, вид, спадковість; фізіологія - організм, структура, функція; медицина - норма, здоров'я, хвороба, патологія, і ін. Філософські категорії по відношенню до медицини виступають як найбільш загальні поняття. В медицині вони проявляються у формі міцного взаємозв'язку між організмом і середовищем, різними органами і системами усередині організму, між здоров'ям і хворобою, анатомо-морфологічним і фізіологічним. Філософ Г. Гегель писав: «Хвороба переходить у всезагальне життя організму, бо страждання одного органу заражає весь організм».

У сучасному світі медицина являє собою систему наукових знань, розвиток яких, на перший погляд, виключає прийоми філософського пізнання, головна суть якого виражається в сприйнятті буття за допомогою світоглядних передумов кожної окремо взятої особистості. Філософське пізнання передбачає відсутність будь-яких універсально об'єктивних знань і направлено на встановлення зв'язку людини з навколишнім світом. Незважаючи на сказане вище, філософія і медицина тісно взаємопов'язані, що пояснюється їх безпосереднім інтересом до розуміння природи людини. Ця залежність сформувалася ще в епоху становлення цих областей знання, але для нас представляють особливий інтерес відношення медицини і філософії в процесі розвитку культури, включаючи сучасну епоху.

Протягом всієї історії розвитку мислення філософія, наука і медицина були взаємопов'язані. Медицина настільки ж мало може обходитися без загальних істин філософії, - запевняв Гіппократ, - як остання - без медичних фактів. У міру прогресу наукової медицини, у міру поглиблення знань про людину та її життя і діяльності все більш актуальною стає

завдання засвоєння філософських категорій, які, відбиваючи єдність і різноманіття світу, проникають одна в одну, припускають один одного. Важлива проблема філософії медицини - співвідношення понять одиничне і загальне. Загальне - це частина, а нерідко і сутність одиничного. А то, чим одне одиничне в даному класі об'єктів відрізняється від іншого, називається особливим. Взаємозв'язок між одиничним і загальним, особливе виступає в одному відношенні як загальне, в іншому - одиничне. Уже античний мислитель і лікар А. Цельс (І ст. до н. е.) вживав філософське поняття як «ціле-частина».

Філософія науки і медицини - це складна система категорій і понять, кожне з яких в науковій ніші займає своє місце. На жаль, медична понятійна термінологія не в повній мірі відповідає вище перерахованим вимогам. Як приклад можна вказати на те, що в медицині одне і те ж поняття іноді має кілька десятків синонімів. Вагомість вимог до наукових термінів-понять швидко зростає в умовах посилення міжнародних наукових зв'язків, збільшення перекладів на різні мови нових наукових відкриттів, все більш широкого використання міжнародної медичної інформації електронно-обчислювальними технічними пристроями. Вихід з такого непростого становища можливий тільки на шляхах філософсько - методологічного переосмислення широкого комплексу нових медичних термінів-понять. Адже вони відображають те загальне, що властиве всьому конкретно-обмеженому в медицині, акумулюючи новітні наукові знання.

Особливе місце в філософії медицини належить розробці проблем соціально-медичного знання, на основі якого формується сучасна соціальна медицина. До кола таких питань відносяться, наприклад, проблема взаємодії культурно-історичних типів суспільства і типів охорони здоров'я в суспільстві (громадянська, соціальна і соціально-класова концепції розуміння суспільства і їх вплив на вирішення проблем громадського здоров'я, соціальну профілактику і організацію охорони здоров'я, тобто на соціальну медицину). Нарешті, вплив наукової революції, техніки і індустріалізації, економіки і демографічних процесів на розвиток медицини і охорони здоров'я. «Хвороби індустріалізації», «хвороби цивілізації», проблеми еволюції захворюваності і хвороб в суспільстві - все це проблеми філософії медицини.

Отже, я вважаю, що філософське осмислення медико - біологічних задач можливе лише в тому випадку, якщо самі лікарі візьмуться за це. Філософи не повинні, та й не можуть бути арбітрами в теоретичній медицині. До того ж не представляється можливим автоматичне перенесення філософських методів і підходів на вирішення проблем медицини. Такі спроби робилися, але виявилися безрезультатними, а іноді і перешкоджають пізнанню. Абстрактний і узагальнюючий характер філософського знання, безумовно, є перешкодою в процесі природничо-наукового дослідження. Але, з іншого боку, саме розвиток філософії визначив основні прийоми раціонального, тобто наукового пізнання дійсності. До того ж уявити сучасну науку, в тому числі і медицину, поза використання методів діалектичного, системного розуміння досліджуваних проблем неможливо. Методи, що склалися в філософії, стали універсальними і загальнонауковими.

МИСЮРА Тетяна Михалівна

БІОТЕХНОЛОГІЇ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СОЦІУМУ

Сучасна наука кардинально перетворює світ людини початку третього тисячоліття. Неозорий ландшафт наукових гіпотез, теорій, напрямів здатні перевернути світоосягнення як індивіда так і соціуму в цілому. Яскравим прикладом такого напряму розвитку сучасної науки є біотехнології. Сьогодні вони постають однією з найважливіших галузей гіпернауки та включають в себе молекулярну біологію, нейронауки, геноміку, протеоміку та інші прогресуючі на базі індустрії екстремального комп'ютингу науки, які надають суб'єктові науково-технологічної діяльності нових ступенів свободи. Використовуючи їх, людина дістає реальну можливість перебудовувати всі рівні мегаструктури матерії - фізичний космос, біокосмос, соціокосмос та свою біогенетичну природу.

У сучасному дискурсі творців гіпернауки, котрі досліджують світ живих істот і становище Homo Sapiens'a в ньому, активізується проблема моральних заборони та табу, які

поступово відходить на другий план у науковців початку ХХІ століття. Прихильність ініціаторів клонінг-стратегії до світоглядних установок філософії трансгуманізму спонукає розглядати людину, яка стала творцем гіпернауки й індустрії інфо-комп'ютерно-мережових супертехнологій, суб'єктом, який заради забезпечення людства стратегічними ресурсами має повне право згідно зі своєю волею перетворювати всю флору й фауну.

У практиці реалізації клонінг-стратегії величезна роль належить фабрикам, котрі виробляють різноманітні генетичні конструкції. Сьогодні такі фабрики називають терміном «bio-fab». Bio-fabаналогічні підприємства зі створення електронних мікросхем. Після їх появи розвиток біоінженерії стає таким же стрімким, як той розвиток, який не дуже давно спостерігали в галузі мікроелектроніки.

Підаючи тотальним апгрейдингам «bio-fab-індустрію», редагуючи спадкову інформацію, «захист» в генах живих організмів, ініціатори клонінг-стратегії, не зазначаючи особливих моральних переживань, перетворюють різноманітні біологічні види планети. В ХХІ столітті тенденція генно-інженерійних модифікацій живих організмів перетворює природну флору й фауну земної кулі в планетарну мережу біофабрик, біоферм, біореакторів, яка продукує різноманітні корисності для біологічного виду *Homo sapiens*.

Але в той же час усвідомлення того, що прийдешні «генно-інженерійні апгрейдинги» флори й фауни нашої планети здатні перервати еволюцію соціального космосу, сьогодні турбує інтелектуалів.

Доба гіпернауки додала до споконвічних загроз буттю землян, що в ходять від далекого Космосу, нові загрози, котрі породжуються практиками реалізації колайдинг-стратегії, комп'ютинг-стратегії, клонінг-стратегії, стратегії трансгенозу, стратегії апгрейдингу психосоматичної і соціокультурної природи людини. Тому, практика реалізації науково-технологічних мегастратегій, котрі породжуються гіпернаукою, ставить людство перед питанням, яке вже поставало перед ним на зорі християнської ери. Сьогодні це сакраментальне питання формулюється так: чи здатні інфо-комп'ютерно-мережові революції, що трясуть нині всю сферу фундаментальних досліджень, урятувати наше «суспільство ризиків», або ж увесь цей вихор революцій є лише механізмом, котрий запускає лавину соціотехнологічних процесів, здатних штовхнути планетарний соціум в безодню хаосу?

Із соціально-філософського погляду, будь-який інжиніринг - це людська воля, яка спрямовує, керує, контролює сили фізичного, біологічного, соціального космосів. Суть інжинірингу полягає в тому, щоб одержати такий соціально корисний продукт, якого неможливо створити за допомогою природних компонентів.

Незважаючи на те, що інжиніринги – це форма людської волі, тобто артефакт, породжений «інтелектуальним середовищем», ця форма здатна здійснювати зворотний вплив на середовище, котре її породило. У добу супертехнологій цей артефакт усе активніше перетворює когнітивний простір креативної діяльності творців науки. Саме тому досить недалекоглядно осмислювати причини нинішніх апгрейдингів індустрії інжинірингів у відриві від соціального контексту, що їх породжує. Прогресуюча індустрія інжинірингів, яка розвивається на приголомшливих досягненнях нанонаук, біології, біофізики, нейрології, інформатики та біомедицини, перетворює практично всі сфери автоматизованого соціального проектування, а також моніторинг наукомісткого майбутнього. Практики, котрі експлуатують такі інжиніринги, використовують інформаційно-семантичні простори наукових і позанаукових спільнот як «дисциплінарні простори».

Осмислюючи соціальну роль інжинірингів, клонінгів, комп'ютингів, котрі породжуються гіпернаукою, соціальні експерти зазначають, що в добу суперіндустріалізму гіпернаука виступає не тільки як безпосередня продуктивна сила й самостійна галузь економіки, але й як особлива сфера соціо-гуманітарної творчості та інновацій. А це означає, що наукова думка, творчість, інтелектуальне зусилля стають життєво важливими енергіями, співпричетними не тільки до перетворення фізичного й соціального космосу, а й до перетворення людської біосоціальної, психосоматичної, інтелектуальної природи. У цих умовах людська природа, яка зумовлена спадковою інформацією,

закодованою в людських генах, втрачає свою колишню стабільність, захищеність, гарантованість. Практика застосування всіляких інжинірингів стрімко розширює спектр таких факторів дестабілізації людської природи.

Таким чином, з урахуванням усього сказаного неважко зрозуміти, чому в ХХІ столітті соціальних філософів, футурологів, гуманітаріїв хвилює влада людини-творця супертехнологій над світом живого в усій його тотальності. Парадоксально, але прийдешня доля людського буття залежить не тільки від природи й генетичних механізмів спадковості, а й від того, якими знаннями про свій геном буде володіти людина, і, звичайно ж, від її морально-етичних рис, але і від того, як саме наш сучасник розпорядиться знаннями про свій геном, як скористається набутою можливістю декодувати людську ДНК, реконструювати її за допомогою усе потужніших супертехнологій.

ПОПОВИЧ Вікторія Іванівна

ОСНОВИ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЇЇ КОМУНІКАТИВНІ ОЗНАКИ

Мова якнайповніше і найвиразніше символізує національний характер, душу народу, спосіб мислення певної спільноти. Основна функція мови – бути засобом спілкування, збереження і передачі знань, взаємного розуміння. Мова – слово багатозначне. Сучасний тлумачний словник поняття «мова» трактує як сукупність довільно відтворених загальноприйнятих у межах даного суспільства звукових знаків для об'єктивно існуючих явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок [3, т. 4, с. 768].

Мова – єдина, цілісна складна знакова система, точніше система систем: фонем, морфем, слів, словосполучень, речень, яка служить не лише засобом комунікації, обміну думками, закріплення думок, а й засобом їх формування – адже мислення здійснюється на мовній основі, а мова (нормативна) завжди осмислена. Мова живе тільки у мовленні, без нього вона буде мертвою.

Мовлення – спілкування людей між собою за допомогою мови, мовна діяльність [3, т. 4, с. 770]. Отже, мовлення – це практичне користування мовою в конкретних ситуаціях і з наперед визначеною метою; це діяльність за допомогою мови, особлива психічна діяльність.

Мовлення – це також суб'єктивний вияв мови. Скільки мовців – стільки й індивідуальних, певною мірою неповторних мовлень. В індивідуальному мовленні всіх, хто належить до певної мовної спільноти, колективно усвідомлюване і вживане по-особливому переважає над індивідуальним – усією сукупністю своєрідних словесних та інтонаційних засобів і навичок, якими характеризується мовлення окремої особи [2, с. 28].

Слово – одне з наймогутніших комунікативних знарядь людини. Безсиле саме по собі, воно стає могутнім і нездоланим, дієвим і привабливим, якщо сказане вміло, щиро і вчасно. А саме так – цілеспрямовано, своєчасно, щиро і вміло – повинна користуватися словом кожна людина у будь-якій сфері практичної діяльності. Недарма народна мудрість вчить: *говори не так, щоб тебе могли зрозуміти, а говори так, щоб тебе не могли зрозуміти*. Це особливо важливо для тих ситуацій мовлення, які передбачають значний суспільний і естетичний вплив його на слухача.

Мова і мовлення поліфункціональні. Функції мови:

- засіб спілкування і об'єктивації спілкування;
- засіб пізнання і його об'єктивації;
- засіб творення нових одиниць мовних підсистем і об'єктивації цього процесу;
- засіб вираження емоцій, внутрішнього стану людини і волі;
- засіб створення і об'єктивації словесних художніх образів.

Функції мовлення:

- здійснення, реалізація процесу спілкування (комунікативна функція);
- здійснення процесів пізнання (пізнавальна функція);
- здійснення процесів творення нових одиниць мовних підсистем;
- здійснення, реалізація процесу вираження емоцій (емотивна функція);

- здійснення, реалізація процесу творення художніх образів, творів (естетична функція).

Отже, функціонально мова характеризується як засіб, а мовлення як процес.

Мовленнєва культура, за П.С. Дудиком, - це найраціональніше, стилістично вмотивоване користування всіма мовними одиницями [2, с. 31].

Мовленнєва культура формується багатством словника, досконалим володінням способами поєднання слів у речення, умінням розрізнити нейтральні і стилістично марковані мовні одиниці, недопущенням стильового та експресивного дисонансу, фонетико-інтонаційною виразністю (в тому числі володінням темпом, ритмом, силою голосу), знанням психологічних особливостей народу, якому належить конкретна мова.

Тому, визначивши якісні ознаки мовленнєвої культури, враховуємо як суто мовні його особливості (ступінь оволодіння чинними в конкретну епоху нормами), так і позамовні (знання законів мислення, практичний досвід мовця – життєвий, віковий і мовленнєвий, психічний стан мовця, мету, націленість спілкування тощо). З огляду на це О. О. Тележкіна виокремлює такі якісні ознаки мовленнєвої культури, як правильність мовлення, чистота мовлення, точність мовлення, логічність мовлення, дохідливість мовлення, комунікативна доцільність [4, с. 79].

Таким чином, належний рівень культури мовлення засвідчує розвинений інтелект та високу загальну культуру особистості. Мовленнєва культура забезпечує високий рівень спілкування, ушляхетнює стосунки між людьми, сприяє підвищенню загальної культури особистості та суспільства в цілому.

Література:

1. Бабич Н.Д. *Основи культури мовлення*. - Львів : Світ, 1990. – 232 с.
2. Дудик П.С. *Стилістика української мови: Навчальний посібник* / П.С. Дудик. – К., 2005. – С. 28-31.
3. *Словник української мови: в 11 т.* / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970 - 1980. – С. 768 – 770.
4. Тележкіна О.О. *Українська мова. 11 клас (академічний рівень)* / О.О. Тележкіна, Т.П. Турута. – Х.: Ранок, 2011. – 352 с.
5. Шевчук С.В. *Українське ділове мовлення: Навчальний посібник*. – 6-те вид., випр. і допов. - К.: Алерта, 2008. - 301 с.

РУБІНСЬКА Броніслава Іллівна

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗМІСТ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ»

У логіці відомі різні види визначення, такі як:

1. Неявне, тобто визначення, в якому відсутні чітко окреслені ліва та права частини, які в явних визначеннях перебувають у відношенні тотожності.
2. Явне, тобто визначення, яке містить у своїй структурі як визначуване поняття, так і визначаюче.
 1. Одним з самих поширених серед цього типу є таке, яке відоме під назвою визначення через найближчий рід і видову ознаку. Серед цього типу виділяють:
 - 1.1. Генетичне визначення, а саме, визначення, в якому вказується на походження предмету. У цих визначеннях як видову ознаку розглядають спосіб походження, створення предметів, які мисляться у визначуваних поняттях.
 - 1.2. В операційних визначеннях видовою ознакою є посилання на операцію, за допомогою якої можна розкрити зміст відповідного поняття.
 - 1.3. Функціональне, тобто таке визначення, в якому розкривається призначення предмета, його роль і функції.
 - 1.4. Структурне (або визначення за складом) є визначенням, в якому розкриваються елементи системи, види якогось роду або частини цілого.

1.5. В атрибутивно-реляційних визначеннях видовою ознакою є специфічна ознака, яка мислиться у визначуваному понятті.

1.6. Змішані визначення—це визначення, які містять у собі елементи і генетичного, і структурного, і, скажімо, функціонального визначень.[3;9]Задачею нашого дослідження є дати визначення філософсько-педагогічне, що означає, що це буде змішане визначення. Розглянемо по-перше філософське значення поняття зміст.

«Зміст - внутрішній зв'язок елементів і процесів організованої певним

чином системи матеріальних і духовних явищ.» [4:215]Філософське розуміння будь-якої системи дає можливість зрозуміти педагогічну систему через внутрішній зв'язок таких її елементів як цілі ,зміст та засоби, які є певним чином організовані. Зв'язок між цими поняттями є взаємозалежним.,адже зміст навчання залежить від цілей,а засоби від змісту та цілей. Отже важним фактором ,що впливає на визначення змісту навчання іноземним мовам є вищезазначений філософський загальнодидактичний підхід.

Визначення—це логічна операція, за допомогою якої розкривається зміст. Розвиток базових наук дозволив розглядати дії,що формуються у системі діяльності спілкування. Це дає можливість уточнити зміст навчання у вищій школі та підійти до його визначення і розуміння як ідеалізованої моделі загальнолюдського, ділового та професійного спілкування,що є прийнятною для навчання.[3]

Іноземні мови відносять до циклу предметів, що формують способи дій. Згідно філософському визначенню навички це певні дії людини, що доведені до автоматизму внаслідок багаторазового повторення і не потребують свідомого керування кожним елементом структури таких дій

Іноземні мови формують мовні дії, а отже у визначенні треба також використати ці характеристики навички, а саме,автоматизм. Це дозволить розглянути категорію «зміст навчання іноземним мовам» під іншим філософсько-педагогічним кутом і підійти до її розуміння як ідеалізованої системи спілкування, що супроводжує певні дії автоматизовано. Це є спробою подальшого уточнення цієї категорії , визнанням необхідності включення до неї нових компонентів.[1;2]

Конструювання категорії, максимально орієнтоване на врахування особливостей спілкування відповідає потребам часу В зв'язку з цим необхідне подальше вивчення філософсько-педагогічних аспектів спілкування конкретних контингентів студентів та включення їх результатів до розуміння категорії «зміст навчання іноземним мовам».

Література:

1. Рубінська Б.І. Діяльнісні характеристики спілкування студентів: вищий рівень аналізу Проблеми Освіти ,2013.- випуск№74,частина І.- С235-236
2. Рубінська Б.І. Діяльнісні характеристики спілкування студентів: середній рівень аналізу Проблеми Освіти ,2014.- випуск№76,частина І.- С228-233
- 3.Словник-довідник з курсу «Філософії» для студентів 2, 3, 4 курсів усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання//Укл.: Чичков А.Г.,Башкеєва О. М.,Патеріло О. М.- Дніпропетровськ.: ДВНЗ УДХТУ, 2014.-С 9
- 4.Философский энциклопедический словарь.-М.:Советскаяэнциклопедия.-1989.-С215.

ЧЕКАЛЬ Леонід Андрійович

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ПІД ВПЛИВОМ НАНО-ПІКО-ФЕМТО-ІНЖЕНЕРІЙНИХ, NBICS ТА ІНШИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасне суспільство формується й трансформується в умовах стрімкої конвергенції кластерів нано-піко-фемто-інженерійних, інтелектуально-сенсорних, NBICS та інших надсучасних технологій. Саме ці технологічні здобутки сучасного інтелекту і забезпечують реалізацію широкого спектру соціальних практик, в тому числі симбіоз науки і освіти. Взаємозв'язок та взаємовплив науки і освіти на сучасному етапі є настільки потужним, що спонукає до змін і оновлень у глобальному горизонті антропосфери. У дослідницькій традиції такий комплекс впливу набув визначення як High-tech та High-hume.

Якщо заглибитись у генезу формування зазначеного комплексу, то отримаємо більше питань, ніж відповідей. Йдеться, передусім, про пріоритетність визначальних чинників, що зумовили генезу самого *Homo sapiens*. До існуючих еволюційної, технологічної, космічної та інших концепцій - нині додаються нові. І до цих новоявлених можна залучити й освітню. Під останньою розуміємо усю історію когнітивно-перетворюючої діяльності людства на різних етапах її ходи. І навряд чи ми спроможні спрогнозувати результати майбутніх впливів цієї ходи на стан творчих можливостей самого людства. Науково-технологічні стрімкі оновлення відбуваються настільки швидко та інноваційно, що людство не встигає повною мірою усвідомити соціально-культурні наслідки таких якісних перетворень, як сенсорно-технологічні «bigdata», NBICS-технологічні та інші інновації. У цьому бурхливому цивілізаційному потоці нагального значення набувають не тільки природничі закони, але й духовні, морально-етичні настанови й вимоги щодо діяльності сучасної творчої особистості. Останнє стосується і багатовимірної сфери сучасної освіти, яка постає нині як сукупність чисельних суспільно-освітніх практик. Деякі такі практики часом мають експериментальний характер; інші – відмирають, не витримуючи змагання з більш прийнятними для освітніх процесів. Але, зрештою, в результаті взаємодії та змагання таких суспільно-освітніх практик і формуються сучасні інтелектуальні особистості – рушійні сили розвитку, як NBICS-технологічного суспільства, так і його духовної царини.

Отже, освіта стає нині визначальною сферою всезагальної людської життєдіяльності. Вона виконує фундаментальну функцію у формуванні світосприйняття та світорозуміння людини – фахівця, людини – громадянина – патріота, що здатна до самореалізації в умовах стрімко-змінних обставин і відносин.

Сучасне техногенне суспільство отримує найрізноманітніші дефініції, на кшталт «суспільства синергетичної взаємодії індустрії High-tech та High-hume», або «суспільство шостого науково-технологічного устрою», або ж: «інноваційне», або «NBICS-технологічне» суспільство. Такі визначення зумовлені його залученням до супертехнологій: інтелектуальних сенсорів, когнітивних smart-роботів, міжмашинних взаємодій, «bigData» або нано-піко-фемто-інженерійних технологій.

Якщо у недавні часи доби Модерну такі супертехнології перебували у зародковому стані, не маючи значного взаємозв'язку із тодішньою системою освіти, - нині саме вони утворюють основу нового – шостого науково-технологічного устрою. І саме вони відкривають нині шлюзи для потужного потоку інноваційних процесів у планетарному медіа-комунікативному просторі, де взаємодіють найрізноманітніші освітньо-культурні середовища. Очевидно, ця обставина і є необхідним чинником креативної діяльності як професійних, так і конфесійних співтовариств.

Застосування зазначених технологій покликала до життя нескінченну кількість таких сурогатних світів, як світ комп'ютерних мереж міжлюдських та міжмашинних взаємодій; світ інтелектуальних сенсорів; світ когнітивних smart-машин, що мають справу з величезними масивами споглядальних, вимірювальних, експериментальних даних – bigdata; світ наноматеріалів; світ генетично-модифікованих організмів, тощо.

Через те, що глобальне соціально-природне довкілля людського існування активно насичується штучно створеними світами, людина, яка формується NBICS-технологічним суспільством, - змушена «олюднювати» ці сурогатні світи. А це означає, що такий світ треба зробити загальноновизнаним, навчитись використовувати його як засіб вирішення нагальних суспільних потреб. Зважаючи на це, стає очевидною і актуальність подалі частішого оновлення усієї системи освіти. Адже виникає цілий комплекс питань, породжених взаємодією освіти з наукою і технікою, який залучає до себе й ті проблеми, що торкаються тривалого перетворення людини на «постлюдину». Ці контексти аналізуються у працях істориків, філософів, моралістів та суспільствознавців. Найвизначнішими з таких праць є роботи М. Маклюєна, М. Фуко, Ф. Фукуями, Е. Тоффлера, С. Лема, Ж. Дельоза, Ж. Бодрієра.

Дана проблематика активно обговорюється як серед фахівців з NBICS – технологій, так і серед ідеологів та лідерів державних програм з практичного залучення сучасних

супертехнологій. Йдеться передусім про таких дослідників, як М.Роко, А.Грюнвальд, Г.Хюшф, А.Нордманн, У.С.Бейнбрідж, Ж.-П.Дюпей, які подають у своїх працях філософську рефлексію й глибинний аналіз моральних аспектів та наслідків для усього людства від зазначених найсучасніших конвергентних технологій.

Постфеноменологічна філософія техніки також залучилась через таких своїх представників, як Б.Латур, Д.Іде та ін., до глибокого усвідомлення глобальних наслідків для людства застосування найсучасніших кластерів супертехнологій.

Щодо системи вищої освіти, – то тут на перший план висувуються аналітичні розробки освітніх аспектів підготовки майбутніх розробників таких наукових проектів, як Геном людини, Коннектом людини, Протеом людини, нейробіологічний проект BRAIN, Інфотех, Нанотех, Наномед та інші.

Необхідно наголосити і на концепті «Mega – Science», який у XXI ст. вже майже відійшов від свого початкового значення як «атомного проекту» (проекту створення прискорювачів елементарних часток). Нині це – багатовимірне соціальне утворення, яке є глибоко інтегрованим до культурного виміру NBICS – технологічного суспільства. Йдеться про нове ставлення цивілізації до природи, техніки, до різних горизонтів культурних символів та до людини як такої. У наш час Mega – Science охоплює як когнітивні практики у натуралістиці, соціогуманітаристиці та комп’ютивістиці, – так і низку освітніх практик, що здійснюються за допомогою штучно створеного освітнього середовища. У цьому сенсі Mega – Science поступово перетворюється на синергетичний симбіоз.

ЧЕКАЛЮК Вероніка Василівна

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ІМІДЖЕТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Інформаційні реалії початку XXI століття доводять: для того, щоб впливати на імідж країни, не обов’язково бути медіамагнатом. Вдало подана ідея від однієї людини у соціальній мережі може, як лихоманка, охопити весь інформаційний простір, як лавина, викликати істотні зміни у тій сфері, про яку йдеться. Час змін, в якому перебуває Україна, потребує відповідної зміни й удосконалення медіапростору, зокрема високої професійної підготовки медіапрацівників. На разі журналіст потребує навиків, що передбачають суміжно міждисциплінарні знання: тобто базова освіта журналіста, а також додаткові знання – мов, економіки, законодавства, політології, історії, іміджмейкінгу та сфери соціальних комунікацій тощо, залежно від сфери діяльності фахівця. Сучасна комунікаційна культура, до якої належить низка суміжних наукових напрямів, серед яких міжнародні відносини та іміджологія, орієнтовані на комерційну привабливість кінцевого продукту, тобто імідж держави створюють для того, щоб на практиці підвищити рівень життя кожного громадянина. Роль менеджменту – виконавців програми іміджетворення – бути максимально ефективним, виконуючи свою ділянку роботи й орієнтуватися на успішний кінцевий результат, тобто діяти в інтересах громади.

Провідні вітчизняні і закордонні вчені і іміджмейкери займаються вивченням даної тематики, серед котрих: Г. Почепцов [1], В. Шепель, А.Ситников [2], А.Панасюк, Ф.Котлер, Дж.Траут, Жак Сегела, Девид Герген, Ричард Верслин Майкл Портер, Роберт Сквайр, Джон Діадорфф, Тим Белл и Бернард Ингхем, Ной Вебстер та ін. Науковці-практики, виходили з різних уявлень про сутність іміджу, процеси сприйняття інформації та закономірності формування громадської думки. Питання іміджу держави досі актуальне й не вирішене, немає єдиного алгоритму створення іміджу.

Передбачає використання інноваційних методів комунікації до комплексного ґрунтового дослідження іміджу України сформованого на міжнародній арені.

Наукова новизна полягає у спробі глибокого аналізу прийомів формування іміджу з використанням інноваційних ресурсів на внутрішньому і зовнішньому інформаційному середовищі.

Практичне значення матеріалу полягає в тому, що отримані дані, висновки і рекомендації будуть у нагоді для ефективного формування державного іміджу і іміджу публічних осіб-міжнародників, котрі асоціюються з Україною. Передбачаємо, що доробок у використанні на практиці сприятиме підвищенню ефективності PR заходів державного значення і взаємодії між державними органами- ЗМІ і громадськістю на міжнародному рівні.

Наша імідж-лабораторія орієнтована на те, щоб за короткий відрізок часу вивести Україну на рівень топ-держав і сприяти зміцненню цього статусу шляхом неординарного мислення, втілення сміливих креативних інноваційних проектів. Зокрема, йдеться про створення активної комунікаційної платформи в Інтернеті, де кожен громадянин міг би висловлювати свої думки щодо власного внеску у розбудову України й отримати матеріальну підтримку (грант, стипендію, державне фінансування на забезпечення свого проекту, відібраного фахівцями і шляхом голосування інших користувачів [3].

Інституційні особливості державного устрою відіграють критичну роль у позиціонуванні держави на внутрішньому й світовому ринках. Медіа у суспільних процесах відведена роль екстрактивної інституції, котра виконує функцію інструментарію іміджетворення. Запропонований нами науковий метод прикладного значення, сформований під впливом різних факторів.

На основі досліджень й кейсів власної імідж-лабораторії резюмуємо: позитивний імідж має приносити прибуток країні й працювати на добробут її громадян. Брендингом варто було займатися безперервно від Дня проголошення Незалежності України у 1991 році. Проте до 2010 року державна не переймалася комплексно іміджетворюючою політикою. Імідж України за кордоном створювався на рівні Посольств та представництв України у світі, від комунікабельності й компетентності Посла України – залежало те, як сприймають країну в даному регіоні.

Щодо просування держави у світі доречно задіяти механізми краудсорсингу, адже причетність кожного до «будівництва країни» - потужне заохочення і престиж для працівників і волонтерів, змагання за першість у роботі над іміджем країни підвищить суспільно-патріотичні настрої, причетність до великої справи, власний рейтинг і репутація ростимуть разом з іміджем країни. Краудсорсинг стимулюватиме не лише визнання, лідерство, ототожнення себе з країною і відповідальність за її майбутнє. Стимулом буде те, що людям важко критикувати, створене ними самими. Престижно бути українцем, якого залучили до процесу творення й тиражування іміджу держави. Немає задоволення – немає прогресу. Заохочення – найкращий стимул до праці та розвитку.

Створення науковцями-практиками ефективної інноваційної ідеї – поширення ідеї - «зараження» ЗМІ та краудсорсинг – монетизація (реальне поліпшення іміджу країни), підвищення рівня життя кожного – аудит – вихід на вищий рівень (створення нової інноваційної ідеї і її втілення).

Шлях до ефективної інноваційної ідеї пролягає від імітації через асиміляцію. Спостерігаючи за процесом іміджетворення, за змінами інформаційного простору, суспільних настроїв, науковці працюють над удосконаленням інструментів іміджетворення, таким чином контролюючи весь процес від створення до виходу у рейтинг топ-держав.

Формула передбачає практичне застосування наукових розробок у сфері іміджмейкінгу, поєднання теоретичних знань і досвіду, а саме:

- 1) університетське дослідження
- 2) практичне застосування
- 3) поліпшення життя кожного (монетизація науки).

Краудсорсинг активно розвивається як модель для вирішення широкого спектру різнопланових проблем і завдань, що стоять перед підприємством, освітньою чи адміністративною інституцією, перед бізнесом, державою і суспільством в цілому. В рамках парадигми Краудсорсинг рішення задачі передається розподілено і для дуже численної групи людей, за рахунок чого вартість і час досягнення результату суттєво знижуються, у контексті нашої тематики, краудсорсинг – це добровільно-заохочувальна мобілізація ресурсів людей за

допомогою інформаційних технологій з метою вирішення завдань, що стоять перед бізнесом, державою і суспільством в цілому в інтересах підсилення рейтингу України.

Краудсорсинг передбачає створення продукту (контенту), платформи, що об'єднує мільйони осіб, захоплених ідеєю, які концентрують свої зусилля на створення певного креативного контенту, у даному випадку брендингу України й тиражування її позитивного іміджу. Йдеться про створення презентацій, відео- та аудіопродукції. В основі платформ по генерації контенту лежить механізм конкурсів, у результаті якого оголошується один або кілька переможців, з їх матеріальним або нематеріальним нагородженням і публічним заохоченням. Схема конкурсів імпонує у створенні бренду країни, це нагода безкоштовно отримати багато варіантів контенту й шляхом аналізу й голосування обрати кращий. Краудсорсинг передбачає широке охоплення: роботу з масами, завдання вирішуються великими групами потенційних виконавців, учасників процесу.

Ідеї та контент, отримані за допомогою краудсорсингу, в разі ефективніші, ніж створені певною групою на замовлення або зусиллям держапарату. Краудсорсинг не має регіональних і загалом будь-яких меж, так само як і держава, її імідж – це проблема кожного. Ми пропонуємо для творення іміджу вивчити бачення людей різного віку й статусу, що представляють різні професії і володіють різним досвідом, з усіх куточків України. Процес передбачає три роки на виконання програми, в результаті такої роботи буде отримано унікальні креативні рішення. Краудсорсинг дасть змогу досягати результатів з меншими витратами, без обурень платників податків за «розтринькування» їхніх коштів. Секрет успіху багато в чому залежить від комунікаційних можливостей платформи, а вони - безмежні.

У контексті іміджування України є необхідність за підтримки нових-професійних лідерів сформувати пакет актуальних ідей, окреслити нові глобальні масштаби, вийти за існуючі рамки, створити законодавчі умови для досягнення балансу та успіху як на внутрішньому ринку, так і за кордоном. Україна - як єдиний організм, стан іміджу котрого залежить від дій кожного громадянина, його персональної зацікавленості у втіленні інновації - від школяра до лідера нації і навпаки від керівництва держави до юного покоління. У єдиному нерозривному ланцюжку взаємодії Україна, маючи прихильність світового товариства, здатна швидкими темпами вийти на зростання й посісти гідне місце на мапі світу. Тематика іміджетворення держави наразі досліджена не повною мірою, так як реалії життя, глобалізація та інші суспільні чинники диктують нові умови і нові запити ринку. Ряд чинників, зокрема нестабільна політична і економічна ситуації, негативно впливають на роботу над побудовою позитивного стабільного державного іміджу, проте саме нестабільність спонукає науковців і фахівців до дій і пошуку ефективних шляхів формування іміджу, що спричиняє еволюцію даної галузі і системи соціальних комунікацій. Іміджетворення як наука знаходиться у стадії стрімкої еволюції. Тематика є складною і багатовекторною, вимагає глибоких знань і практичного досвіду науковців-дослідників.

Література:

1. Глобальні проекти: конструювання майбутнього : навч. посіб. / Г. Почепцов. - К. : Укр. центр політ. менедж., 2009. - 212 с.
2. Ситников А.П. Современные прикладные психотехнологии: процесс и язык коммуникации / Олексій Ситников // Монографія. - М., 1992. – 321с.
3. Чекалюк В. В. Формування іміджу України у ЗМІ : монографія / Чекалюк В. В. – К.: Центр вільної преси, 2016. – 356 с. ISBN 978–966–2123–78–4.

ЧУЙКО Вадим Леонідович

ОСОБЛИВОСТІ ФІЛОСОФСЬКОГО СТУДІЮВАННЯ ФЕНОМЕНА ІННОВАЦІЙ

Роздратування, яке викликає побутове вживання слова «інновації», поширене у сучасному суспільстві, закликає звернутися до філософського уточнення його позитивного змісту.

Не виникає сумніву, що запровадження інженерного винаходу, наприклад, парового млина, можливе лише на певній стадії існування суспільного розподілу праці, важливою

характеристикою якої є ефективність застосування такого млина. Вказана характеристика враховує орієнтованість економічних агентів на максимізацію прибутків, яка спостерігається в умовах капіталістичного виробництва, що створює інфраструктурні умови для систематичного застосування інновацій.

На основі зазначеного стає зрозумілою помилковість концепцій, що пов'язують інновації з поняттям «прогрес», яке у вказаному випадку витлумачується есенціалістськи (прогрес визнається сутністю, а інновації – проявом сутності) та холістськи (прогрес – всеохоплююча подія).

Розкритий Ортегою-і-Гассетом методологічний смисл віри у прогрес, як відомо, полягає у тому, що «під своєю маскою щирого футуризму прогресист не турбується про майбутнє; він переконаний, що воно не має несподіванок чи таємниць ... чим вгамовує свою тривогу за майбутнє і остаточно влаштовується у сучасному». Тобто, «прогресизм» розглядається як антиінноваційна світоглядна та методологічна настанова.

У межах дослідження економічної поведінки споживача (Rogers E., Shumagher F. *Communication of Innovations*. N.Y., 1971), перш-за-все увага приділялася психології сприйняття індивідом та малими групами нових ідей, форм діяльності та товарів, що дозволило виявити зв'язок динаміки інновацій з циклами кон'юнктури. Однак, такий підхід продемонстрував зведення змісту інновацій до соціально-психологічних феноменів, що мають непередбачуваний характер.

Спроба подолання психологістичного тлумачення інновацій, започатковане соціологічними студіями Р.Мертон, який пропонує цим терміном визначати поведінку індивіда та групи, що успішно досягають соціально визнаних цінностей неінституціоналізованими у певному суспільстві засобами, завершилася, у межах структурно-функціонального аналізу в соціології (Т.Парсонс, Р.Мертон), визнанням необхідності винесення відмінності інновації від суспільно прийнятої норми за межі соціологічного аналізу.

Аналогічне спостерігається в антропології. Феномен обов'язковості впливу сконструйованої характеристики відповідає поширеній філософською антропологією ХХ ст. думці, що конкретний вияв сутності людини не набуває статусу визначення, якою саме має бути людина, оскільки віртуальні презентації людини в людському самоствердженні наповнені незапрограмованістю та ексцентричністю. Стосовно вказаного, багато філософів зазначають, що у глибинах власної духовності сучасна людина знаходить непрозорість власної свідомості, яка постійно пов'язує власну суб'єктивність з довільною спонтанністю, стихійністю, невмотивованим вибором, варіативністю, відсутністю принципівості.

Таким чином ні психологічний, ні економічний, ні соціологічний, ні антропологічний, ні культурологічний підхід не може бути методологічною основою визначення феномена інновації.

Вирішення цієї проблеми здійснюється у межах, так званого, «Методологічного індивідуалізму». Поняття «методологічний індивідуалізм» було запропоноване Йозефом Шумперером, для визначення підходу заснованого австрійським економістом Карлом Мегером з метою подолання есенціалізму та холізму в гуманітарних дослідженнях, деталізованого в студіях Людвіга фон Мізеса, Фрідріха фон Гаска.

Звернення до методологічного індивідуалізму пов'язане з відкритою Мізесом неприйнятністю концептів філософії свідомості (феноменології зокрема) стосовно дослідження феномена інновацій. Тобто враховується, що використання ідеї самосвідомості індивіда як початку аналізу самовідношення суб'єкта ми отримуємо проблему самозаперечення (присутню вже у студіях Фіхте): самосвідомість не може бути первинним феноменом, оскільки (як показав М.Франк) звернення суб'єкта до самого себе знищує суб'єкта перетворюючи його на об'єкт.

В умовах опису суспільних подій в термінах взаємодії індивідів доводиться враховувати, що кожна згода в думках і почуттях є водночас розбіжністю, за якою присутнє усвідомлене нерозуміння. Тому лише наочна (емпірична) демонстрація своїх можливостей (здібностей, умінь,

знань, досвіду та тощо) є основа довіри, яка виявляє свою присутність у позитивних комунікаціях. Засновані не на демонстраціях уявлення про іншого мають розглядатися як безпідставні фантазії.

Відповідно, подання есенціалізму та холізму полягає у тому, що демонстрація стає єдиним способом виявлення унікальності як властивості індивіда поцінованої іншим. Навіть стосовно власної самооцінки демонстрація стає єдиним адекватним способом самоперевірки (що добре усвідомлює кожний спортсмен). За таких емпірично наочних обставин, керуючись усвідомленням своєї індивідуальної неспроможності бути суб'єктом вирішення проблеми без допомоги інших, людина стає свідомим учасником конвенцій, які започатковують нове поєднання людей у спільноту здатну вирішити актуальну проблему (створення суб'єкта інновації). Іншими словами, феномен інновацій демонструє, що у сучасному суспільстві масово починають усвідомлювати цінність відкритих зв'язків між індивідами як основи утворення нових соціальних інституцій.

ШИРОКОСТУП Олександр Васильович БІОМАСА ДЛЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ, ПОТЕНЦІАЛ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Протягом своєї історії людство часто ставилось до природного довкілля зі споживацької позиції і це призвело до серйозних наслідків, що мають на сьогоднішній день глобальні масштаби. Зокрема до них належать проблеми екології та виснаження природних ресурсів. При детальному розгляді ці проблеми можуть формулюватись як питання, пов'язані з утилізацією різного типу відходів, вичерпність, висока ціна видобування та шкода, що завдається природі при застосуванні традиційних джерел енергії та ін. Хоча б частковому вирішенню окреслених питань можуть допомогти зусилля спрямовані на екологізацію свідомості, розробки в галузі енергозберігаючих технологій, поновлювальних джерел енергії (ПДЕ) та ін. Звернемо увагу на те, що поряд із вичерпними енергетичними ресурсами існують поновлювальні альтернативні джерела енергії і Україна їх має, особливо це стосується біомаси.

Україна має серйозний потенціал біомаси, яку можна використовувати для енергетичних цілей без шкоди для оточуючого середовища, без порушення балансу у виробництві харчової та кормової продукції та може задовольнити майже 13 % потрібної Україні первинної енергії[1]. Вона є «відновлюваним, екологічно чистим паливом за умови екологічно раціонального виробництва та використання» [1, С.7]. «Згідно експертних оцінок щорічний теоретичний потенціал біомаси складає близько 45 млн. т у.п., технічно досяжний – 32 млн. т у.п., а економічно доцільний – 24 млн. т у.п.» [1, С.8]. Основними складовими потенціалу виступають відходи сільськогосподарського виробництва та енергетичні культури. Їх перетворюють у тверде (брикети, гранули та ін.), рідке (біодизель) чи газове (біогаз) біопалива. Але при цьому потрібно мати на увазі, що транспортування біомаси на відстані більше ніж 50 км нерентабельні, тому, переробка біомаси повинна відбуватись поблизу місць її збирання. Важливим також є комплексний підхід до використання ресурсів з біомаси, щоб не завдати шкоди оточуючому середовищу, та комплексність у вирішенні завдань, пов'язаних із переробкою біомаси, щоб вихід продукції був рентабельним. Впровадження біоенергетичних технологій є можливим й виправданим і для окремого будинку, й для цілого господарства, та на загальнодержавному рівні.

Біопалива, що виробляються сьогодні в Україні потребують покращення своєї якості. Щодо кількості, то тут головним бар'єром виступає фінансова неспроможність господарств вкластися у ПДЕ.

Підсумовуючи, важливо сказати про відповідальність, яку ми повинні брати на себе

- за екологічне майбутнє нашого дому, Землі, а також здоров'я та якість життя нащадків;
- за створення бази для отримання енергії з відновлюваних джерел, серед яких біомаса, як джерело енергії є найбільш перспективною, т.б. забезпечення енергетичної безпеки;

- за розвиток сільських територій та перетворення сільського господарства зі споживача енергії на її виробника [2] поряд із традиційними задачами покладеними на нього;

- відповідальність й розуміння того, що тільки врахування певних й часто власне комплексних підходів може забезпечити виправданий економічний та екологічний результат.

Біомаса має потужний потенціал у якості відновлюваного альтернативного джерела енергії й розумне, відповідальне, компетентне та комплексне використання його може допомогти вирішенню цілої низки екологічних, економічних, промислових та інш. питань. Має сенс зосередитись на використанні цієї альтернативної можливості.

Література:

1. Біоенергія в Україні – розвиток сільських територій та можливості для окремих громад/ Науково-методичні рекомендації щодо впровадження передового досвіду аграрних підприємств Польщі, Литви та України зі створення новітніх об'єктів біоенергетики, ефективного виробництва і використання біопалив/ за редакцією Дубровіна О.В., Гжибек А. та Любарського В.М. - Київ, 2009. – 120 с.

2. Біопалива (технології, машини і обладнання) / В.О.Дубровін, М.О.Корчемний, І.П.Масло, О.Шептицький, А.Рожковський, З.Пасторек, А.Гжибек, П.Євич, Т.Амон, В.В.Криворучко – К.: ЦТІ «Енергетика і електрифікація», 2004. - 256 с.: іл. 157.

ШКОЛЬНА Марія Сергіївна

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФЕНОМЕНА «СОЦІАЛЬНА ЗРІЛІСТЬ» У ФІЛОСОФСЬКИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Феномен «соціальна зрілість» знайшов відображення у працях вітчизняних філософів та представників зарубіжної філософської думки.

Аналіз вітчизняних філософських досліджень дозволяє стверджувати, що філософи підходять до визначення феномена «соціальна зрілість» з різних позицій, як: сформованість в особистості соціальних якостей; відповідність рівня її розвитку суспільним потребам, соціально-економічному розвитку країни (Т. Старченко, І. Пустельник, М. Черниш); стан розвитку особистості, який означає готовність і можливість бути повноцінним суб'єктом діяльності і нести за неї повну відповідальність перед собою і суспільством (О. Гундар); єдність суспільних і особистісних інтересів опанування індивідом соціальними відносинами (Ю. Бардін); специфічну форму соціальної активності особистості (Ю. Ган).

Таким чином, феномен «соціальна зрілість» трактується вітчизняними філософами як сформованість в особистості певних соціальних якостей, засвоєння загальнолюдських, соціальних, моральних норм і вимог.

Дослідниця І. Половинка виділяє суперечності між адаптативними формами активності суспільства, які забезпечують його збереження та стабільність, і проявами активності, які становлять соціальні групи, що спрямовані на його зміни; між активними формами активності суспільства і проявом активності суб'єктів, які його складають. Суспільство загальною формою свого прояву знаходить відображення в суперечності між мотивами діяльності особистості і основними ідеалами та нормами соціальної спільності. Суперечності між мотивами особистості й основними ідеалами та нормами соціальної спільності є проявом більш важливої суперечності – між спілкуванням і узагальненням, яке виступає основним джерелом формування особистості та її соціальної зрілості: «...необхідне злиття особистості з соціальною спільнотою» [1, с. 48]. Але особистість має індивідуальні риси, які відрізняють її від соціальної спільноти, вона повинна відокремитися від неї, набути індивідуальних особливостей. Завдяки цим взаємопереходам, які відбуваються безпосередньо протягом усього періоду життєдіяльності людини, суспільство й особистість взаємодіють одне з одним, утворюючи безперервний цикл таких взаємопереходів. Після проходження циклу особистість набуває нових рис, рівень її соціальної зрілості змінюється [1, с. 48–49]. На становлення соціальної зрілості особистості впливає суперечність між декларованими й реальними цінностями. Однією з головних потреб соціуму є формування декількох соціальних типів особистості [1, с. 48–49]. Таким чином, на становлення соціальної зрілості особистості

впливають усі соціальні інститути суспільства (сім'я, освіта, мораль, ідеологія, наука, політика, культура тощо).

Розробляючи загальну теорію соціальної антропології, А. Редкліфф-Браун [2] з'ясовував сутність суспільства, соціальну динаміку в ньому, урахував при цьому особливості соціально-адаптаційних процесів; виокремлював три різновиди зрілості: екологічну (до фізичного оточення), соціальну, за допомогою якої в суспільстві підтримується соціальний порядок, і культурну зрілість або соціалізацію індивідів. Вважаємо, що таке бачення соціальної зрілості є обмеженим, оскільки розглядається окремо від процесу соціалізації, яка, у свою чергу, мислиться лише як культурна зрілість.

Філософи У. Томас та Ф. Знанецький зазначали, що соціальні явища та процеси необхідно розглядати як результат свідомої діяльності людей, а при вивченні тих чи інших соціальних ситуацій важливо враховувати не тільки соціальні обставини, але й точку зору індивідів, які включені в ці ситуації, тобто розглядати їх як суб'єктів соціального життя. Вони спробували розробити типологію особистостей за характером їхньої зрілості до соціального середовища та виокремили три основні типи: міщанський, богемний, творчий, наголошуючи: «... суспільний розвиток, як і розвиток культури, визначається лише творчими особистостями, здатними не лише пасивно пристосовуватися до змінених умов буття, а адаптовуватися до них через власну творчу активність, через власні нововведення і винахідливість» [2, с. 45–46]. Відтак, ідеї У. Томаса, Ф. Знанецького лягли в основу суб'єкт-суб'єктного підходу до розуміння соціалізації, основною ідеєю якого є утвердження активної позиції людини в цьому процесі.

Р. Мертон [2], висвітлюючи різні аспекти соціалізаційних процесів, вважає, що дослідження соціальної зрілості слід здійснювати в специфічних умовах, коли особистість досягає якого-небудь високого успіху та виокремлює п'ять можливих способів пристосування індивіда (підкорення, інновація, ритуалізм, ретризм, бунт). Отже, Р. Мертон розглядає соціальну зрілість лише як просте пристосування, ігноруючи такий аспект, як активність суб'єкта.

Аналіз філософських досліджень із проблеми вивчення феномена «соціальна зрілість» дозволяють стверджувати, що практично точки зору всіх дослідників знаходяться в одній площині – вони пов'язують соціальну зрілість зі становленням особистості, засвоєнням соціальними групами і особистістю загальнолюдських, соціальних, моральних норм і вимог (ідеалів, цінностей, які відображені в суспільній свідомості).

Література:

1. Половинка И. И. Социальная зрелость рабочих в условиях изменений общественных отношений (на примере электротехнической промышленности): дисс. ... канд. социол. наук : спец. : 22.00.01 «Теория методология и история социологии» / Половинка Ирина Ивановна. – Х., 1993. – 281 с.

2. Соціальна адаптація: феномен і прояви / А. І. Кавалеров, А. М. Бондаренко. –О. : Астропринт, 2005. – 112 с.

Секція 6.

ПСИХОЛОГІЧНІ, ПЕДАГОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

АРИСТОВА Наталія Олександрівна

ПРОФЕСІЙНА СУБ'ЄКТНІСТЬ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність проблеми формування професійної суб'єктності майбутніх філологів зумовлена потребою сучасного українського суспільства у висококваліфікованих фахівцях, готових до вдосконалення, самовдосконалення й самореалізації в майбутній професійній діяльності зокрема і в житті загалом, здатних не тільки планувати власну діяльність, а й відповідати за прийняті рішення та вчинки.

Незважаючи на те, що термін «професійна суб'єктність» часто з'являється у працях українських і зарубіжних учених, у сучасній педагогіці він досить новий, а його наукова сутність недостатньо чітко визначена на теоретичному рівні. Оскільки теоретичний аналіз наукових праць свідчить про відсутність єдиної думки щодо визначення сутності та структури професійної суб'єктності майбутніх фахівців будь-якої галузі взагалі і майбутніх філологів зокрема, професійна суб'єктність майбутніх філологів, на наше глибоке переконання, має інтегрувати компоненти, визначені в структурі професійної суб'єктності фахівців інших галузей і професій, враховуючи при цьому специфіку діяльності в галузі філології.

Особливий інтерес для нас з огляду на започатковане дослідження становлять результати педагогічних та психологічних досліджень, представлених у наукових працях О. Бабиц, О. Величко, А. Деркача, Ю. Журат, С. Кашлева, І. Краснощеченко, С. Минюрової, С. Мазової, С. Пелипчук, Я. Фаріної, В. Ягупова.

Теоретичний аналіз наукових праць учених дав нам змогу виокремити основні напрями трактування сутності поняття «професійна суб'єктність», а також загальні ознаки, що характеризують цю дефініцію. Слід зазначити, що, незважаючи на існування значної кількості неоднотайних тлумачень цього поняття, у своїй більшості всі трактування близькі за змістом і визначають професійну суб'єктність як психолого-акмеологічний феномен, інтегральну або інтегративну якість, якісний стан і характеристику особистості. У структурі професійної суб'єктності майбутніх фахівців учені виокремлюють різні компоненти залежно від розуміння сутності цього феномена, зокрема, рефлексію, професійну свободу, професійну відповідальність, ціннісно-мотиваційний, поведінково-діяльнісний, комунікативний, праксеологічний, статусно-рольовий компоненти, а також наявність певних суб'єктних якостей. Професійну суб'єктність розглядаємо як професійно інтегративну якість, що виявляється у сформованості переконання щодо власної готовності та здатності активно, самостійно, незалежно, творчо й автономно організовувати та розв'язувати професійні завдання, приймати творчі рішення в нестандартних ситуаціях, передбачати позитивні й негативні наслідки відповідно до прийнятих рішень задля отримання нового досвіду продукування важливого функціонального результату, необхідного для успішного виконання професійної діяльності.

АСАТУРОВ Сергій Костянтинович

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО – ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Класичне триєдине питання «кого готуємо, як і для чого?», що воно стосується вищої школи взагалі, перспектив розвитку соціогуманітарного знання загалом, цілком слушне і при виопрацюванні стратегії і тактики підготовки фахівців – міжнародників. Правильні, адекватні часу, науково обгрунтовані відповіді на них дають змогу принаймні наблизитись до успішного виконання завдань, що вони стоять на порядку денному.

Кого готувати - спеціалістів, чи, так би мовити, генералістів? Нашою думкою, тих й тих. Сьогодні навряд чи втратила актуальність теза про те, що по – справжньому освіченою людиною може вважатись лише той, хто знає дещо про все й все про дещо.

Час переконливо доводить : фахівець – міжнародник не може не бути спеціалістом з якомога більш широкого кола знань та практичних навичок роботи. Тому, готуючи студентів, важливим є навчити їх, крім іншого, писати, спілкуватись, вести успішні перемовини, тощо. А задля цього поряд із семінарами, конференціями, колоквиумами, участю в зустрічах, тощо необхідно з метою розвитку і фіксації навичок комунікації організовувати дебат – клуби, влаштовувати рольові та іміджеві ігри і таке інше.

А з іншого боку лишається завдання підготовки саме дипломатів як безпосередніх учасників державного менеджменту, що вони відповідальні за роль і місце держави у світі, дипломата як особи національного державного штибу, що вона покликана й вміє захищати інтереси власної країни всіма доступними засобами і методами - агресивно, професійно, результативно, а це знов, в свою чергу, вимагає постійного розширення інтелектуальних краєвидів представника держави на міжнародній арені.

Актуальною вимогою сьогодення в контексті задоволення потреб зовнішньополітичних відомств лишається щільне поєднання теорії, академічних знань з практичною роботою, долання існуючого досі розриву між школою і вищем, між вузом і практикою життя. За всіх інших умов перевагу матиме той, хто керуватиметься правилом : ніколи не забувай, чого вчили у вузі, але ніколи не зупиняйся на тому, чого вчили, вчись далі, постійно, вчись думати й перемагати.

Виходячи з цього постулату, студент має з перших кроків залучатись до роботи в обраній галузі. Можна цілком впевнено стверджувати, що наближення навчального процесу до практичної роботи, поєднання теорії і практики як запоруки якісної підготовки міжнародника - це те, на чому сходяться практично всі, хто так чи інакше відповідає за підготовку фахівців даного спрямування.

В такому підході вочевидь простежується відбиття принципів, що їх було закладено ще одним із засновників вітчизняної школи підготовки зовнішньополітичних кадрів Д. З. Мануїльським, - залучати до роботи людей – практиків із життєвим та фаховим досвідом.

Виходячи з того, що студент має отримати не лише тільки суму, а, перед- усім, систему знань завдання та проблеми підготовки висококваліфікованих кадрів галузі неможливо вирішити без науково – теоретичного забезпечення цього процесу. Тут на сьогодні зроблено й робиться чимало - можна сказати, що в Україні сформовано власну наукову школу теорії та практики вивчення системи міжнародних відносин, що переважно позитивно позначається й на науковому супроводі навчання.

Разом із тим виклики часу, нерозривна єдність зовнішньої і внутрішньої політики держави, «економізація» зовнішньополітичної діяльності ставлять на порядок денний необхідність подумати про нові наукові підходи, що вони могли би допомогти не втратити здобуте у майбутньому.

В професійному середовищі вже тривалий час йдеться про те, що й досі нема такої науки як «дипломатика», становлення основ якої неодмінно стало б у нагоді саме представникам дипломатичної освіти.

Навряд чи є логічним й правильним, коли галузь знань Міжнародні відносини із кількома напрямками, спеціальностями та спеціалізаціями підготовки не має спеціалізованих вчених рад із захисту дисертаційних досліджень.

Уявляється, вже на основі сьогоденного стану науки можна подумати над розробкою й впровадженням у навчальний процес нових дисциплін й курсів, що вони б розширювали світоглядні та наукові краєвиди студентської аудиторії.

До цього додаються і проблеми так званого «тестування», що воно само по собі авжеж має право на існування, але навряд чи у підготовці спеціалістів соціогуманітарного профілю, де поряд із безумовним знанням фактологічного матеріалу вкрай важливим є розуміння причин, логіки розвитку та наслідків подій, і де інтенсифіковане запровадження тестової системи оцінки знань не лише несе у собі загрозу механізації, формалізації та інших, пов'язаних з цим вад, але й призводить до втрати певних основ власної вітчизняної класичної

школи підготовки фахівців – міжнародників на користь модним, хоч зовсім й необов'язковим іноземним запозичанням.

Чималої ваги у проблематиці, що вона тезово тут розглядається, мають організація і змістове наповнення вивчення іноземних мов із врахуванням особливостей навчання іноземної мови професійного спрямування.

Отже, на сьогодні можна констатувати, що протягом існування суверенної української держави в цілому створено систему підготовки кваліфікованих високоосвічених кадрів, що вони є здатні успішно вирішувати завдання дипломатичної служби в реалізації зовнішньополітичного курсу держави навіть у надто складних умовах сьогодення.

На сьогодні є всі умови задля подальшої трансформації вищої освіти у галузі з огляду на перспективи розвитку зовнішньої політики і дипломатії та виклики часу.

БУДНІК Ірина Олександрівна

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ АНІМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Життя в динамічному, безперервно мінливому світі ставить сучасну людину не тільки перед необхідністю адаптуватися до нових умов життя, але й активно, творчо пізнавати навколишню дійсність, впевнено діяти в непередбачуваних ситуаціях. Щоб долати труднощі, знаходити інноваційні шляхи вирішення проблем, бути успішною, людина повинна активізувати свій творчий потенціал. Креативність як творча здібність виступає потужним фактором розвитку особистості, визначає її готовність до нестандартного мислення й поведінки. Творча обдарованість стає запорукою економічного процвітання, засобом зростання національного престижу. Тому перед практичною освітою постає завдання виховання креативної особистості, здатної до творчої діяльності в різних сферах життя.

Педагогіка сьогодення наповнена неповторними, різноманітними ідеями та теоріями щодо того, як прискорити інтелектуальний розвиток дитини, як через види творчості розвинути його здібності. Кожна цивілізована країна дбає про творчий потенціал суспільства загалом і кожної людини зокрема. Сучасна особистість повинна вміти мислити творчо, бути здатною жити у безперервно мінливому світі і відчувати себе комфортно при соціальних змінах, впевнено зустрічати непередбачені ситуації, визначати проблеми та інноваційні шляхи їх розв'язання.

Серед впливових виховних засобів формування та розвитку творчого потенціалу варто відзначити анімацію як особливий вид соціально-культурної діяльності груп і окремих індивідів, заснований на сучасних технологіях (соціальних, педагогічних, психологічних, культуротворчих), що забезпечують інтеграцію особистості в культурний простір та оздоровлення психологічного клімату. Анімація як складова дозвілля є способом ініціації творчих потреб людини та її соціальної активності; оптимізації міжособистісних та міжгрупових відносин, соціально-культурної інтеграції, самосвідомості та самовизначення особи в контексті побудови громадянського суспільства. У результаті анімаційного впливу задовільняються релаксаційні, оздоровчі, культурні, освітні, творчі потреби та інтереси суб'єктів дозвіллевої діяльності, створюються умови для соціальної активності особи, здатної до перетворення навколишньої дійсності. Зазначимо, що нині анімація набула рис активного, спрямованого на досягнення рекреаційного ефекту, відпочинку та спрямована на формування загальної культури людини, пробудження в особистості віри в свої можливості, розвиток творчих здібностей, активізацію процесу спілкування, самопізнання, самореалізації та самовдосконалення.

Педагогічна анімація нині є абсолютно особливим і унікальним видом освітньої практики, вона виступає в якості професійної діяльності педагога, цілеспрямовано забезпечуючи формування культурно-дозвіллевої компетентності особистості, що включає в себе свідомий вибір шляхів і способів використання вільного часу, культурно і духовно збагачують особистість. Дослідження педагогічної анімації як нової професії педагога дозволяє виділити її специфічні риси, які проявляються в наявності особливого дозвіллево-

виховного простору в соціально-педагогічній системі, а також в особистісних якостях педагога, заснованих на здатності неформально впливати на вихованців у процесі дозвілєвої взаємодії. На думку І. Шульги, саме соціально-педагогічна анімація задовольняє і розвиває культурно-освітні та культурно-творчі потреби й інтереси, стимулює соціальну активність особистості, її здатність до перетворення навколишньої дійсності та самої себе. Педагогічна анімація спрямована на організацію дозвілєвої діяльності в школі через використання театралізованих, ігрових, тренінгових засобів у навчанні. Її основна мета – створення умов, за яких дитина успішно розвивається в сфері вільного часу, просуваючись від відпочинку і розваг, які передбачають фізичне і психоемоційне відновлення, до творчості та соціальної активності у зазначеній сфері, отримуючи від цього задоволення. У її змісті можна виділити пізнавальну, ціннісно-орієнтовану, практично-перетворюючу і творчу діяльність, які реалізуються через різні форми анімаційних програм.

Відомо, що можна бути творчою людиною, але не досягнути ніяких результатів. Для реалізації креативності необхідно мати сильні особистісні якості, внутрішню витримку та підтримку ззовні. Важливу роль відіграють також мотивація досягнення, наявність знань, які дозволяють оцінити ефективність різних варіантів рішень, і відповідні ціннісні орієнтації, які дають можливість реалізувати творчий задум. Для трансформації дитячої творчості в дорослу, завданням якої є створення принципово нового значимого для суспільства продукту, дитина повинна набути якості, які дозволяють їй подолати супротив суспільства. Таким чином, провідну роль в детермінації творчої поведінки відіграють мотивація, ціннісні орієнтації та особистісні риси.

Теоретичний аналіз проблеми свідчить, що в останні роки більш помітними стали спроби віднайти шляхи стимулювання творчого потенціалу особистості. З'ясовані чинники впливу на розвиток креативності, серед яких основну роль посідає родина та школа. На можливість реалізації творчого потенціалу значний вплив чинять особистісні якості, такі як працелюбство, воля, наполегливість, прагнення реалізувати задумане. Це потребує створення особливих умов та особливого підходу до дітей в процесі навчання й виховання і, перш за все, підготовки креативного вчителя, який зміг би і бажав би навчати креативних учнів. Отже, можна узагальнити, що анімаційна діяльність – це вагомий ресурс соціально-педагогічної діяльності, при застосуванні методів якої можна досягти ефективних результатів, за допомогою впровадження неординарності та інноваційності.

БУЦИК Ігор Михайлович

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНЖЕНЕРІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ У РАМКАХ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ

На сьогодні підготовка кваліфікованих інженерних кадрів в Україні є актуальною проблемою. Аналіз існуючого досвіду показує, що сучасні підходи до професійної підготовки фахівців та професіоналів спрямовані на формування у особисті інженера здатності до розв'язання наявних задач і проблем під час здійснення професійної діяльності або організації власного навчання. Сучасний інженер має бути готовим до роботи в умовах виробництва, що постійно розвивається. Він має володіти здатністю розв'язувати складні технічні, технологічні та інші професійні задачі, демонструвати майстерність та новаторство для вирішення складних і непередбачуваних проблем.

Нинішня професійна підготовка інженерних кадрів в нашій державі зазнає певних трансформацій у межах змін загальнодержавної системи освіти, про що свідчать структурні зміни в програмах професійної освіти, які, у свою чергу, спираються на освітні стандарти. Згідно із вимогами до кваліфікаційного рівня професіонала, закладених у Національній рамці кваліфікацій, в основі діяльності інженера лежить розв'язання складних задач і проблем у певній галузі або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень або здійснення інноваційних розробок. Тому з метою досягнення більш високої якості підготовки в державі інженерів слід спрямувати зусилля на пошук оптимальних шляхів організації освітніх

процесів, в основі яких формування знань, умінь і навичок для ефективного здійснення дослідницької діяльності.

Однією з найважливіших умов професійної інженерної діяльності як однієї із форм праці є її постійний розвиток і трансформація. І, як наслідок, професійна інженерна підготовка також зазнає постійних змін. Нині у наукових працях, присвячених аналізу сучасних тенденцій розвитку інженерної діяльності, піднімаються актуальні проблеми, що торкаються безпосередньо підготовки інженерних кадрів. Існуючі дослідження педагогічних, філософських та технічних наук дозволяють узагальнювати отримані результати, що описують: структуру системи інженерної діяльності і підготовки; типи перетворення і управління природними, соціальними та виробничими процесами; систематизація інженерних знань тощо. Для нашого дослідження науково доречним є проведення досліджень проблеми розвитку інженерних знань та діяльності з позиції становлення та розвитку дослідницької компетентності майбутніх інженерів-аграрників.

Попередньо проведений аналіз наукових праць та власні дослідження дозволили визначити дослідницьку компетентність майбутнього інженера аграрного профілю як інтегровану якість особистості, що виявляється у готовності і здатності до здійснення цілеспрямованої дослідницької діяльності при вирішенні техніко-технологічних професійних завдань у агропромисловій галузі на основі попередньо сформованих знань, умінь, навичок, особистісних якостей, інтересів та цінностей для забезпечення технологічних робіт, організації і управління виробництвом, експлуатації та ремонту техніки, проектування та розробки техніко-технологічних процесів.

У результаті проведеного аналізу основних компонентів кваліфікації фахівця та професіонала (знання, вміння, комунікацію, автономність і відповідальність), закладених у Національній рамці кваліфікацій, було виокремлено такі види дослідницької діяльності інженера, серед яких: аналітико-інноваційна, професійно-розвивальна та наукова.

Аналітико-інноваційна дослідницька діяльність інженера спрямована на розв'язання професійних задач і проблем у певній галузі на основі проведення досліджень або здійснення інноваційних розробок, що характеризується невизначеністю умов і вимог та передбачає планування і проведення досліджень, узагальнення та інтерпретацію їх результатів.

Професійно-розвивальна дослідницька діяльність інженера спрямована на розв'язання професійних задач і проблем у процесі професійного розвитку та самонавчання на основі проведених досліджень, що передбачає оновлення та інтеграцію знань в умовах недостатності інформації або при виникненні певних суперечливих умов.

Наукова дослідницька діяльність інженера спрямована на розв'язання професійних наукових задач для отримання нового наукового результату шляхом проведення досліджень та здійснення наукових розробок.

На наступному етапі дослідження з метою виокремлення дескрипторів складових дослідницької компетентності інженерів аграрного профілю нами було проаналізовано типові професійні завдання, обов'язки та повноваження для певних посад інженерів, які можуть виконувати професійну діяльність в агропромисловому комплексі. На основі проведеного аналізу було виділено професійні дослідницькі завдання, які розподілили на дві групи: дослідницькі завдання та виробничі завдання з елементами дослідження.

Отже, на основі отриманих результатів у дослідженні пріоритетним напрямом подальшої роботи вважаємо вивчення проблеми формування дослідницької компетентності майбутнього інженера аграрного профілю та розробки елементів методичної системи, що враховує виділені види дослідницької діяльності та дослідницькі завдання у навчальному процесі.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФІХІВЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Нині вища освіта України перебуває на стадії реформування, що передбачає оновлення основних пріоритетів освітньої сфери в співвідношенні з проблемами сьогодення і світовими глобалізаційними тенденціями. Ця умова впливає з основного протиріччя між сучасними вимогами до якості освіти, що забезпечують вищі навчальні заклади, і недостатньою кількістю ефективних методик і технологій, що застосовуються в процесі підготовки фахівців. Водночас вища освіта спрямовується не лише на навчання професіонала, але й формування різнобічної, інтелектуально багатой особистості, яка є готовою до творчого вирішення різного роду професійних завдань. Отже, під час підготовки фахівців передусім мають використовуватися конкретні методологічні підходи.

Методологічні основи професійної підготовки фахівців у вищій школі були предметом дослідження Н. Брюханової, О. Галуса, О. Карпенко, Н. Кічук, В. Кременя, М. Левківського, С. Ніколаєнка, В. Серікова та ін. Мета роботи – розкрити методологічні підходи, які нині актуалізуються у ракурсі професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що основу методології інноваційного розвитку системи освіти складають підходи:

- *системний*, в основі якого лежить поняття “система” як певна цілісність, яка складається із взаємозалежних частин (елементів), кожна з яких вносить свій вклад у характеристику цілого [4];

- *синергетичний* разом із системним створюють теоретичне і діяльнісне підґрунтя поширення інноваційних процесів у освіті, підвищення їхньої результативності та соціальної значущості. Цей підхід дозволяє сформулювати низку умов, за дотримання яких можлива самоорганізація освітніх систем, їх цілеспрямований саморозвиток [2];

- *компетентнісний* при підготовці фахівців дозволяє проектувати зміст їхньої підготовки на основі логіки майбутньої професійної діяльності. Наявність професійної компетентності у випускника вишу свідчить про його готовність до виконання фахової діяльності;

- *особистісно орієнтований* може розглядатися як умова побудови специфічного виду педагогічного процесу зі своєрідними цілями, змістом, технологіями [6];

- *аксіологічний* органічно притаманний гуманістичній педагогіці, оскільки вона розглядає людину як найвищу цінність суспільства й самоціль суспільного розвитку [5];

- за *акмеологічного* домінує проблематика розвитку творчих здібностей, особистісних якостей, що сприяють реалізації індивідуальних якостей кожної особистості [1];

- *діяльнісний* (процесуальний) дозволяє етапи засвоєння знань розглядати разом із етапами засвоєння діяльності. Знання з самого початку включаються в структуру дій. Якість знань визначається адекватністю їхньої діяльності, що застосовується для засвоєння.

С. Ніколаєнко [4] переконаний, що методологію розвитку системи освіти складають такі підходи:

- *еволюційно-цивілізаційний*, що розглядає процеси самоорганізації та розвитку соціальних систем як єдиний і цілісний еволюційний процес у загальній системі Всесвіту, що підпорядковується єдиному універсальному алгоритму загального саморозвитку;

- *антропологічний* дозволяє сформувати знання про психологію мотивації особистості до діяльності й пошуку;

- *екзистенційний* сприяє появі нових управлінських стосунків, де головне місце посідає процес обміну цінностями як основними гуманістичними категоріями;

- *гносеологічний* забезпечує процес пізнання дійсності в окремих її проявах і в цілому;

- *структуралістичний* сприяє вивченню, опису і поясненню продуктів людської духовно-культурної діяльності, які набували узагальненої форми у конкретні історичні періоди;

– соціокультурний полягає в амбівалентності стану освіти, що зумовлена, з одного боку – інноваційним розвитком; з іншого – тим, що його руйнує.

О. Карпенко [3] до цього переліку додає такі специфічні підходи: *культурно-цивілізаційний, професіограмний, культурологічний, соціально-педагогічний, технологічний*.

Отже, характеристика методологічних підходів, які нині реалізуються у фаховій підготовці вишів, дозволяє стверджувати, що їхня інтеграція сприяє професійно-особистісному розвитку майбутнього професіонала. Водночас їх синтез повинен забезпечувати сумісність, несуперечливість позицій та спрямовуватись на вирішення актуальних проблем сучасної вищої школи зокрема та системи вищої освіти загалом.

Література:

1. Васюк О. В. Методологічні підходи до професійної підготовки соціальних педагогів в системі вищої освіти України / О. В. Васюк, С. В. Виговська // Наук. вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. – Київ : [б. в.], 2014. – Вип. № 199. – Ч. 1. – С. 60–68. – (Серія “Педагогіка. Психологія. Філософія”).

2. Галус О. М. Педагогічне управління адаптацією майбутніх учителів у системі ступеневої освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06 / О. М. Галус; Хмельницька гуманіт.-пед. академія. – Хмельницький, 2009. – 601 с.

3. Карпенко О. Г. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / О. Г. Карпенко; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2008. – 546 с.

4. Ніколаєнко С. М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України : монографія / С. М. Ніколаєнко. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 419 с.

5. Реан А. А. Психология и педагогика / Реан А. А., Бордовская Н. В., Розум С. И. – СПб. : Питер, 2003. – 432 с.

6. Сериков В. В. Образование и личность: Теория и практика проектирования педагогических систем / В. В. Сериков. – М. : Логос, 1999. – 272 с.

ВІКТОРОВА Леся Вікторівна

ПОЄДНАННЯ ОСВІТНЬОЇ ТА НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ДОРОСЛИХ

Забезпечення якісної професійної підготовки в Україні нині має бути пов'язане з ефектом зростаючої віддачі, що передбачає використання та отримання нових знань і технологій. У розвинених країнах світу зміна наукової парадигми неодмінно супроводжується трансформацією освітньої конфігурації. Одночасно освіта ставить перед наукою завдання пошуку шляхів адекватного впровадження новітнього знання.

Важливі і перспективні інновації можуть створюватися тільки на фундаменті, який є системою науки, освіти та інноваційного провайдингу. Такий цілісний підхід має бути забезпечений як на макрорівні, у сфері управління ВНЗ, так і на мікрорівні, де наукові знання безпосередньо продукуються та втілюються в освітніх інноваціях.

У практиці навчання дорослих спостерігається використання традиційних методів та інноваційних технологій іншомовної підготовки за відсутності стратегій засвоєння різних за складністю мов (спорідненість з рідною мовою, диглосія та ін.). Це призводить до виникнення суперечностей між:

- необхідністю впровадження нової парадигми іншомовної освіти та переважанням традиційної парадигми навчання іноземних мов, орієнтованої на формування предметних, фактологічних знань, умінь та навичок лише у межах окремих дисциплін, що не сприяє розвитку єдиної системи професійних знань;

- високими вимогами до іншомовної комунікативної компетентності різних категорій дорослих та недостатнім рівнем її розвитку;

- розвитком лінгвістичних теорій та об'єктивною необхідністю підвищення професійної компетентності викладачів іноземних мов, яка потребує якісно нового рівня.

Зарубіжний досвід дослідження проблеми освіти дорослих є достатньо великим та формалізованим, зокрема слід відзначити на рівні ЄС: "Закон про освіту дорослих", "Закон про відкриті громадські університети для навчання упродовж життя", "Стратегію освіти дорослих на 2010-2017 рр." тощо. Увага зарубіжних дослідників зосереджена нині на аналізі існуючого досвіду і перспективних моделей навчання дорослих, у тому числі іноземної мови, узагальнення статистичних даних та обґрунтування стратегії розвитку іншомовної підготовки. Визначено пріоритетність розробки та використання електронних підручників (педагогічні програмні засоби, автоматизовані навчальні системи), які мають нові якості, що можуть містити елементи гіпермедіа і віртуальної реальності, статичну графіку, фото, таблиці, відео, аудіо та забезпечують високий рівень наочності, ілюстративності, інтерактивності (формати Word, PowerPoint, Acrobat, програми Flash MX, 3D Studio MAX тощо), подання більших обсягів структурованої інформації та знань, полегшують проведення самостійної роботи, самоперевірки і тестування, дозволяють індивідуалізувати роботу з різними категоріями дорослих. Одночасно в Україні недостатньо вивченими та систематизованими є емпіричні дані, що можуть слугувати основою для розробки стратегії розвитку іншомовної підготовки дорослих (наявні інституції, їхня характеристика, задіяні категорії дорослих тощо), питання оптимізації підходів, методів і форм навчання відповідно до андрагогічних, культурних, професійних, культурних та інших особливостей, умов діяльності й мотивів особистісного розвитку.

Таким чином, за іншомовної підготовки різних категорій дорослих ставляться нові задачі в області інноваційної і науково-технічної політики, що значною мірою пов'язані з активізацією розвитку інноваційної інфраструктури шляхом впровадження ефективних механізмів використання досягнень науки.

ВОЙТЕНКО Лариса Михайлівна

ОСОБИСТІСНО-ЗОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Сучасний період розвитку суспільства, оновлення всіх сфер соціального і духовного життя потребує якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам. Духовне оновлення нашої держави, процес демократизації суспільства передбачають створення сприятливих умов для утвердження атмосфери творчості, багатогранного розвитку особистості, її обдарованості. Завдання щодо виховання людей із високим творчим потенціалом постає не лише як актуальна проблема сучасної педагогічної науки та практики, але і як соціальна необхідність. Сучасна освіта потребує педагогів – творчих особистостей з високим рівнем здатності до створення нових ідей з нетрадиційним мисленням, готових швидко й оригінально розв'язувати навчальні проблемні задачі. Лише вчителі, які мають достатньо розвинені креативні якості, можуть досягти високої професійної майстерності і сформувати творчі особистості своїх вихованців, стимулювати зростання їхніх інтелектуальних сил і можливостей.

Сьогодні в освіті відчутний пріоритет загальнолюдських цінностей. Згідно з особистісно-діяльнісним підходом до організації навчального процесу в центрі його знаходиться той, хто вчиться. У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти зазначається, що особистісно зорієнтований підхід - спрямованість навчально-виховного процесу на взаємодію і плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності у спілкуванні та партнерства у навчанні. Формування особистості і її становлення відбувається у процесі навчання: створення позитивного настрою для навчання; відчуття рівного серед рівних; забезпечення позитивної атмосфери в колективі; усвідомлення особистістю цінності колективно зроблених умовиводів; відчуття кожного активним учасником подій. Це формує внутрішню мотивацію до навчання та спонукає до саморозвитку та самоспостереження. Видатний вчений А. Маслоу зазначав, що педагоги повинні навчити людей бути креативними в тому сенсі, щоб сприймати нове, вміли імпровізувати, не боялися

змін, уміли зберігати спокій. Вони мають виростити новий тип особистості – людей-імпровізаторів, здатних миттєво приймати творчі рішення.

На уроках української мови та літератури суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Урок у системі особистісно зорієнтованого навчання починається з повідомлення учням орієнтованих на конкретний результат цілей, у визначенні яких учитель виходить не тільки зі змісту навчального матеріалу, загальних цілей теми, а й суб'єктного досвіду школяра, для якого ця ціль має бути особистісно значущою. На уроці мають бути створені позитивний настрій, відповідна мотивація, ситуація успіху, взаємопідтримки, переважання діалогічної форми спілкування, індивідуальної, парної та групової роботи. Забезпечується участь школярів в організації навчальної діяльності через залучення до планування роботи, вибір рівня засвоєння виучуваного матеріалу та способів його фіксації, варіантів завдань, оцінювання результатів. Обов'язково повідомляються й запитання та завдання, за якими перевірятиметься рівень знань, умінь і навичок. Необхідним елементом є рефлексія учня над власною діяльністю: доцільність обраного шляху вирішення завдань, форм і методів роботи, досягнення чи не досягнення цілей тощо. Оцінювання школяра проводиться в порівнянні з його попередніми успіхами й планованими цілями, через поцінування успіхів, способів навчальної діяльності, докладених зусиль. Так, головне у викладанні літератури – навчити школярів глибоко особистісно сприймати художній твір, для чого потрібно створити оптимальні умови для активізації творчої діяльності учнів у процесі роботи з художнім текстом.

Література – предмет особливий. Нинішнє покоління мусить знайти шляхи переходу від жорстокого раціоналізму до духовності, подолати кризу духовності як найглибшу кризу людства, а тому його пріоритетами мають бути шляхетність почуттів, гуманність у стосунках, висока моральність. Особистісно орієнтовані технології націлюють читача на «ретельне прочитання», на пошук смислів у тексті (замість того, щоб засвоювати готову інформацію), на дослідницьку і співтворчу позицію щодо прочитаного, на самостійний пошук способів поєднання тексту та історико-культурного контексту.

Відродження інтелектуального потенціалу України потребує систематичного, цілеспрямованого розвитку в школярів усіх типів навчальних закладів загальнонавчальних умінь і навичок. Поряд з цим повинні поглиблюватись і творчі вміння. А це спроможний зробити тільки творчо налаштований вчитель, який інтелектуальні вміння та навички вдосконалює із врахуванням вікових аспектів в процесі міжпредметного, цілеспрямованого, активаційного забезпечення, випереджального навчання, операційно-системного формування, поетапності, особистісно зорієнтованого навчання.

ВОРОНІНА Даша Анатоліївна

КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОСНОВА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Упродовж багатьох віків фундаментальним вважався обмін інформації безпосередньо через спілкування, іншими словами – через комунікаційний взаємозв'язок. Складність явища комунікації постало через неоднозначні підходи до його змісту та сутності, а також через виділення окремого аспекту «спілкування» в процесі цього явища. Ці два поняття постають як пересічні, що забезпечують зв'язок між вчителем та учнями, викладачем та студентами, тобто передачу та отримання інформації в цілісності та повному обсязі між тим, хто навчає, і тими, хто навчається.

Комунікацію розглядають як явище і як процес. Як явище комунікація – це встановлені норми (правила, інструкції, положення) взаємодії між людьми в рамках організаційних форм. Як процес комунікація відображає принципи і закономірності відносин між людьми [4].

У наукових дослідженнях комунікація визначається як форма зв'язку, процес повідомлення інформації за допомогою технічних засобів, акт спілкування між двома або

більше індивідами, процес передачі інформаційного, емоційного та інтелектуального змісту [2].

Інші науковці вважають, що комунікація є засобом, за допомогою якого модифікується поведінка людей, здійснюються соціальні зміни, реалізуються життєздатні цілі, приймаються рішення [3].

Варто підкреслити одну важливу особливість комунікації, а саме – взаємопорозуміння. К. Кіллен як спеціаліст з менеджменту наголошує, що «комунікація – це процес двостороннього обміну думками та інформацією, що веде до досягнення взаємопорозуміння», тобто без нього немає і комунікації.

Термін «комунікація» має латинське походження – «communicatio», що у перекладі означає суспільне, те, що поділяється всіма. Якщо ідея, яку передають відправником не доходить до свідомості її одержувача, то це означає, що комунікації немає. Вона має місце лише тоді, коли ідея в розумінні однієї людини, проникає в свідомість іншої способом, здатним забезпечити її усвідомлення і використання.

Що стосується понять комунікації та спілкування, їх початок розмежувань належить Є. Жаркову, на думку якого комунікація відноситься до галузі передачі й прийому інформації, спілкування – до процесів самоорганізації. Будь-яка комунікація є спілкуванням, але не кожне спілкування – комунікацією, тобто існує низка ситуацій, коли спілкування індивідів проходить без комунікативних зв'язків.

Функціями комунікації є інформаційна, регулятивна, афективна. Перша говорить про те, що людина постійно перебуває в процесі передачі інформації, її набутті або обміні. Друга функція робить процес комунікації організованим і контрольованим. Третя функція дозволяє людині впливати на оточуючих, переконувати, навчати в результаті обміну думками чи поглядами в процесі комунікації.

Комунікація лежить в основі взаємозв'язку у процесі педагогічної діяльності, яка націлена на навчання та виховання, тобто формування розвиненої та освіченої особистості. Будь-яке пізнання починається з учителя, з його вміння організовувати навчальний процес та встановлювати такі стосунки з учнем, в яких максимально розкривається творчий потенціал усіх учасників процесу та ефективно засвоюється інформація, здобута під час навчального процесу, тому ключовим є комунікативне вміння вчителя, яке підтверджує його професійну майстерність.

Як зазначає К. Дмитренко, професійно-педагогічна комунікація – це система безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів, засобів комп'ютерної комунікації з метою взаємообміну інформацією, моделювання й управління процесом комунікації, регулювання педагогічних відносин.

Ми притримуємося позиції К. Абульханової-Славської стосовно значення комунікативних умінь, а саме, «нерозвинуті вчасно комунікативні вміння відображаються на наступних етапах життя особистості у її комунікативній діяльності як неспроможність поєднати свою активність з активністю інших людей. Тому без оволодіння комунікативними вміннями будь-яка діяльність не може бути ефективною» [1, с. 221].

Отже, комунікація постає як фактор, що забезпечує взаєморозуміння при передачі інформації, а в основі процесу навчання лежить практична діяльність учителя, від комунікативних умінь якого залежить ефективність педагогічного процесу, що допомагає учням набагато швидше засвоювати та вдосконалювати свої знання.

Література:

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К.А Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 336 с.
2. Волкова Н. П. Педагогічні комунікації / Н.П. Волкова. – Дніпропетровськ: РВВДНУ, 2002. – 90 с.
3. Коробанов Ю. М. Теорія і практика комунікацій: Навчальний посібник: У 3 ч. – ч. 2. Комунікації в теорії прийняття рішень та в кризових ситуаціях / Ю.М. Коробанов, А.Ю.

Коробанов. – Миколаїв: НУК, 2010. – 72 с.

4. Пригодій М. А. Визначення теоретичних аспектів змісту комунікаційної компетентності сучасного фахівця / М. А. Пригодій // Вісник ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка. – 2014. – №117. – С. 183 – 185.

ГЛУХОВСЬКА Наталія Анатоліївна

**КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД В НАВЧАННІ ПРОФЕСІЙНО-
ЗООРІЄНТОВАНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ
НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

З часу, коли Україна стала незалежною, відбуваються глибокі зміни в житті суспільства, пов'язані з процесом глобалізації та науково-технічною революцією.

Зокрема входження України до Європейського Союзу зобов'язує її проводити суттєві зміни в усіх сферах життя, а особливо в освіті. На сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні сучасні методи та підходи до вирішення проблем навчання іноземної мови студентів немовних ВНЗ висувують дедалі нові й нові вимоги до підготовки фахівців. Сучасний спеціаліст повинен володіти іноземною мовою для успішної міжкультурної комунікації.

Формування іншомовної комунікативної компетенції (ІКК) в студентів немовних факультетів ВНЗ виступає головною метою навчання іноземної мови, що зумовлює реалізацію комунікативного підходу як навчального процесу. Виходячи з цього комунікативний підхід – стратегія, або низка методів, орієнтована на організацію процесу навчання, адекватного процесу реального спілкування шляхом моделювання основних закономірностей мовленнєвого спілкування.

У програмі з англійської мови для вищих навчальних закладів зазначено, що метою навчання іноземної мови (ІМ) у ВНЗ є оволодіння мовою як засобом комунікації, який сприяє розвитку у студентів здатності використовувати її як інструмент спілкування в умовах взаємодії у багатонаціональному й полікультурному просторі.

У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти визначено основні напрями професійної підготовки фахівців, що передбачають досягнення студентами немовного факультету достатнього рівня ІКК у професійній сфері спілкування [1; 273].

Проблему формування ІКК у студентів немовних спеціальностей висвітлено у працях Н.Сури, А. Астадур'ян, Л. Борозенець, Н. Гавриленко, О. Григоренко, М. Євдокімова, В. Зикова, Е. Комарова, Н. Кучеренко, Т. Лучкіна, Ю. Маслова, О. Метьюлкіної, О. Фадєйкіна та ін.; методику формування ІКК досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені-методисти, а саме: І. Баценко І. Берман, В. Борщовецька, В. Гнаткевич, О. Ізмайлова, Н. Катрич, Е. Мірошніченко, Ю. Пассов, Ю. Солодовнікова, О. Тарнопольський, В. Теніщева, О. Чиханцова, С. Шатілов, Р. Елліс (R. Ellis), І. Нейшн (I. Nation), Н. Шмітт (N. Schmitt), В. Віддовсон (W. Widdowson) та ін. Вчені зазначають, що ІКК є невід'ємною складовою підготовки студентів немовних спеціальностей, оскільки сприяє продуктивній взаємодії з навколишнім світом, тобто успішному професійному становленню майбутнього фахівця. Спираючись на методику викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі немовного профілю та реалізації принципу комунікативної спрямованості з наданням максимальної відповідності умовам реального процесу спілкування.

Оскільки, основна мета комунікативного підходу – "навчити студентів вирішувати типові ситуації в актуальних для себе сферах спілкування"

(Е.І. Пассов), тому така підготовка передбачає формування необхідної комунікативної спроможності у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах, зокрема вміння спілкуватися з іноземними колегами, вивчати іншомовну документацію, працювати з іноземними джерелами інформації [4, с.24].

Мовленнєві вправи та ситуації, які використовуються під час занять, повинні моделювати типові явища реального життя у відповідній сфері професійного спілкування.

Такий підхід особливо важливий для немовних факультетів, де при вивченні іноземної мови наголос робиться не на граматичній чи фонетичній правильності висловлювань, а на

вмінні студента спілкуватися в тій чи іншій сферах. Метою кожного заняття повинна стати практика, в ході якої студенти мають можливість застосовувати знання, отримані на заняттях з іноземної мови та з майбутньої спеціальності.

Однією з передумов реалізації комунікативного підходу до навчання іноземних мов є введення студента в повністю іншомовне середовище шляхом викладання курсу винятково іноземною мовою.

Література:

1. Програма з англійської мови для професійного спілкування / [кол. авторів Г.Є.Бакаєва, О.А.Борисенко, І. І.Зуєнок, В.О.Іваніщева та ін.] - К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.

2.Програма з англійської мови для університетів/інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авт.: С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей, Ю. В. Головач та ін. – К.: Київ. держ. лінгв. ун-т, 1998.

3. Schleppegrell M. English for specific purposes: A Program Design Model // Teacher Development: Making the Right Moves. – Washington, D.C., 1994. – P. 234-245.

4. Сура Н.А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою: Автореферат дис.канд. пед. наук: 13.00.04. / Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2005. – 17 с.

**ДЕМ'ЯН Вікторія Василівна,
КАБАЦІ Маріанна Іванівна**

РОЛЬ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У РОЗВИТКУ ДІЛОВИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

Проблема міжпредметних зв'язків не нова, але інтерес до неї закономірний. Головним завданням освіти є підготовка молоді до сучасного життя, тобто формування в неї необхідних компетентності, а одним із засобів їх формування є міжпредметні зв'язки

Ідея міжпредметних зв'язків актуальна, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти, тобто освіти конкурентоздатної, спроможної забезпечити кожній людині самостійно досягти тієї чи іншої життєвої цілі, творчо самостверджуватися в різних соціальних сферах.

Міжпредметні зв'язки вважаються необхідним дидактичним засобом за допомогою якого можливо створити в студентів цілісну картину світу. Через міжпредметні зв'язки здійснюється особистісне -зорієнтований підхід до навчання, тому що студент сам у змозі обирати «опорні» знання з різних дисциплін з максимальною орієнтацією на суб'єктивний досвід, що склався в нього під впливом як попереднього навчання, так і більш широкій взаємодії з навколишньою дійсністю.

Об'єднання в рамках одного заняття декількох різних підходів та поглядів на одну й ту саму тему, поняття, процес, явище не є принципово новою. Ще в працях Я.А. Коменського акцентується увага на необхідності «завжди і всюди брати те, що пов'язане одне з іншим».

Використання міжпредметних зв'язків – це органічне поєднання в занятті відомостей інших навчальних дисциплін навколо однієї теми, що сприяє інформаційному збагаченню сприйняття, мислення студентів за рахунок залучення цікавого матеріалу, що також дає змогу з різних сторін пізнати явище, поняття, досягти цілісності знань.

Метою використання міжпредметних зв'язків є:

- підвищити мотивацію студентів до вивчення предмету;
- краще засвоїти матеріал, підвищити якість знань;
- активізувати пізнавальну діяльність студентів на заняттях;
- аналізувати, зіставляти факти з різних областей знань;
- здійснювати цілісне наукове сприйняття навколишнього світу;
- як найповніше реалізувати професійно – освітні можливості кожного студента.

Шляхи здійснення даних напрямів можуть бути найрізноманітнішими, а вибрані форми і методи організації навчального процесу сприяють різносторонньому використанню між предметних зв'язків.

Текстовий матеріал, на якому вивчається іноземна мова, повинен містити потрібну й корисну інформацію, що доповнює матеріал інших предметів. Чим більше шкільних предметів ми використаємо для взаємозв'язку з іноземною мовою, тим розширеним буде лексичний запас учнів[3, с.67]. Міжпредметні зв'язки мають у цьому плані дійсно невичерпні можливості, оскільки використання знань із суміжних предметів, опора на розумові та практичні вміння учнів, сформовані під час вивчення різних дисциплін, значно полегшують засвоєння навчального матеріалу.

Міжпредметні зв'язки повинні органічно впливати із змісту навчального матеріалу, не руйнувати його структуру, логіку викладу і підкорятися досягненню певних навчально-виховних цілей. Перевага використання міжпредметних зв'язків в навчанні — це створення передумов для формування не вузько інформованого фахівця, а творчої особистості, яка цілісно сприймає світ і здатна активно діяти в соціальній та професійній сфері.

Для підвищення якості освіти та оптимізації процесу навчання через здійснення змістовної інтеграції навчальних дисциплін необхідне рішення наступних задач:

- 1) узгодження з викладачами різних дисциплін можливих тем або питань для їх сумісного вивчення;
- 2) визначення переліку між предметних зв'язків між навчальними дисциплінами;
- 3) внесення змін в тематичне і поурочне планування;
- 4) поповнення педагогічного досвіду різними технологіями, методиками, формами і методами організації пізнавальної діяльності на заняттях.

Є очевидним, що міжпредметні зв'язки закладають нові умови діяльності викладачів та студентів, є діючою моделлю активізації інтелектуальної діяльності та розвиваючих прийомів навчання. Міжпредметні зв'язки зобов'язують до використання різноманітних форм викладання, що має великий вплив на ефективність сприйняття навчального матеріалу.

Організація навчально-виховного процесу на основі міжпредметних зв'язків може торкатися окремих занять, теми, декількох тем різних дисциплін, цілого циклу навчальних дисциплін.

Методисти-практики, Н. Волкова, І. Підласий, під міжпредметними зв'язками розуміють включення в урок завдань з матеріалу інших предметів, що мають допоміжне значення для вивчення теми [1, с. 11]. Це окремі короткочасні моменти уроків, які сприяють глибшому сприйманню та осмисленню якогось конкретного поняття.

Види навчальної діяльності, що сприяють реалізації міжпредметних зв'язків:

1. Рольові та ділові ігри.
2. Проектування, тобто виконання навчальних проектів екстралінгвістичного характеру засобами мови, що вивчається.
3. Мозковий шторм (*brainstorming*) засобами іноземної мови для знаходження рішення якихось екстралінгвістичних проблем.
4. «Кейс-метод» (*casestudies*), або метод аналізу конкретних екстралінгвістичних ситуацій засобами мови, що вивчається.
5. Дискусії, тобто обговорення засобами іноземної мови якихось проблем, питань екстралінгвістичного характеру з метою порівняння точок зору та узгодження спільного підходу до вирішення питань, знаходження консенсусу тощо.
6. Інтернет - пошук екстралінгвістичної (фахової) інформації на іншомовних сайтах для виконання якихось творчих навчальних завдань.

Реалізація міжпредметних зв'язків сприяє більш науковій організації навчально-виховного процесу і є стимулюючим фактором навчання. Між-предметні зв'язки є опорою, фундаментом для повноцінного сприйняття і розуміння нових знань, формування навичок і розвитку умінь; по-друге, вони дозволяють узагальнювати і систематизувати наявний мовний і мовленнєвий досвід і, по-третє, забезпечують повноту знань. Міжпредметні зв'язки сприяють

підвищенню якості підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності за рахунок розвитку узагальнених, взаємозв'язаних знань, вмінь і навичок, одержаних в результаті навчання та активізації мислення і розвитку здібностей.

Таким чином, проблема міжпредметних зв'язків дуже актуальна, бо взаємний зв'язок предметів витікає із завдань комплексного підходу до навчання та виховання, тобто тісної єдності професійного, ідейного, трудового і морального виховання.

Література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
2. Голіней Ольга. Міжпредметні зв'язки на уроках зарубіжної літератури/О. Голіней//Науково-методичний посібник .Джерела. – 2001. -№ 3-4. -С.87-89.
3. Сучасні підходи щодо викладання іноземних мов // Іноземні мови. — 2000. — №1. — С. 65-72
4. Гур'єв А. І., Міжпредметні зв'язки в теорії та практиці сучасної освіти//Інноваційні процеси в системі сучасної освіти. Матеріали Всеросс. Науково – практ. конференції – Горно-Алтайськ, 1999 – 160с.
5. Іванцюк Т. І. Впровадження міжпредметних проблемно-пізнавальних завдань на уроках англійської мови. / Т. І. Іванцюк // Навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. – 2003. - №3. – С.25-28.
6. Кульга Н.К. Використання інноваційних технологій навчання - запорука успіху якісної підготовки фахівців/Н. К. Кульга // Проблеми освіти. - 2000. - Вип. 22. – С.23.
7. Люта. А. В. Сучасні методи вивчення іноземних мов/А. В. Люта//Іноземні мови у школярстві. – 2005. - №3. – С.12.
8. Надольська Н. В. Сучасні підходи щодо викладання іноземних мов/Н. В. Надольська // Іноземні мови. – 2000. -№1. – С.65-72
9. Гриньків М. І. Реалізація міжпредметних зв'язків на уроках англійської мови/М. І. Гриньків. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lvivproflicej.com.ua/image/data/vukladachi/Grunkiv.doc>

ІВАНОВА Оксана Вікторівна

ЯКІСНЕ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Новітня європейська мовна політика орієнтує громадян Європи на багатомовність. Без цього неможлива успішна інтеграція в сучасному світі. Вивчення в навчальних закладах на якісно новому рівні іноземної мови, безумовно, знаходиться в колі інтересів і загальної національної політики України. Сьогодні переконливо доводить: правильно і культурно організована іншомовна комунікація – невід'ємна складова майбутньої успішної професійної діяльності. Отже, для ефективної співпраці з іноземними партнерами в різних галузях діяльності, успішної реалізації своїх життєвих потреб фахівець будь-якої сфери повинен володіти високим рівнем міжкультурної комунікації.

Програми з іншомовної підготовки фахівців усіх галузей наголошують на важливості сформованої іншомовної комунікативної компетентності студентів через засвоєння норм мовленнєвої поведінки в науково-навчальній, соціально-культурній, офіційно-діловій сферах, опанування різноманітних стратегій і тактик ефективної міжмовної комунікації, розвиток умінь і навичок переконливо викладати свої думки, дискутувати, послугуючись різними способами аргументації, вести діалог зі співрозмовниками-іноземцями, дотримуючись правил мовленнєвого етикету.

Відповідно, одним із найважливіших елементів професійної компетентності майбутніх фахівців є володіння іноземною мовою на рівні, доступному для сприйняття реципієнтом. Зміст навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» включає навчальний матеріал, що складає основу формування та розвитку умінь і навичок, пов'язаних з оволодінням чотирма видами мовленнєвої діяльності – читанням, аудіюванням, говорінням

та письмом. Проте, саме навчання іноземної мови як засобу комунікації в процесі майбутньої професійної діяльності є пріоритетним завданням. Таким чином, формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців, необхідної їм для обробки та використання інформації іноземною мовою є актуальною проблемою сучасної професійної вищої школи.

Іноземна мова не є профільюючим предметом у немовних вищих навчальних закладах і годин, що відводяться навчальними планами на її вивчення, недостатньо, щоб досконало опанувати нею. Тому одним із головних завдань, що вирішуються викладачами в процесі навчання, є забезпечення високого рівня мотивації студентів, спрямування зусиль на нейтралізацію негативного ставлення студентів до вивчення іноземної мови як непрофільюючої дисципліни, формування позитивної мотивації в навчанні, тобто мотивації, пов'язаної з задоволенням пізнавальних інтересів, потреби в іншомовному спілкуванні.

Іноземна мова вимагає щоденної, систематичної, і вмотивованої роботи. Студент повинен мати чітко поставлену мету вивчення цього навчального предмета, дуже добре усвідомлювати необхідність знання іноземної мови для майбутньої професійної діяльності. Тож завдання викладача іноземної мови викликати у студента пізнавальний інтерес, до якого входять не лише знання, що набуває студент, але і процес оволодіння знаннями, процес навчання в цілому, який дозволяє набувати необхідних способів пізнання і сприяє постійному поступальному руху студента. Важливою особливістю пізнавального інтересу є те, що центром його виступає таке пізнавальне завдання, яке вимагає від людини активної, пошукової чи творчої роботи.

Слідом за пізнавальною комунікативною мотивацією успішному оволодінню іншомовною мовленнєвою діяльністю сприяє інтенсифікація навчального процесу. Відповідно до умов роботи, викладачеві необхідно дібрати шляхи інтенсифікації навчання. Одним із цих шляхів є використання прийомів насичення занять з іноземної мови, що дає змогу максимально збільшити відсоток особистої участі кожного студента в іншомовній мовленнєвій діяльності. Окрім того, використання технічних засобів є також потужним елементом інтенсифікації навчального процесу [1, с. 67].

Не менш важливою складовою ефективного вивчення іноземної мови є зміна технологій навчання іноземної мови і перехід від традиційних до інтерактивних технологій, використання яких дозволяє: моделювати реальні професійно-мовленнєві ситуації; спільно вирішувати професійні проблеми; застосовувати професійно-орієнтовані рольові ігри; створювати атмосферу співробітництва при підготовці й презентації різноманітних проектів за професійним спрямуванням англійською мовою; сприяти розвитку асоціативної, громадянської та професійної компетентності студентів під час дебатов за професійним спрямуванням; формувати власні цінності, беручи участь у дискусіях у ракурсі галузевої спеціалізації, порівнюючи реалії іншомовної та рідної культур у контексті професійної підготовки. Тобто, інтерактивне навчання можна вважати як один зі способів найбільш дієвого для підготовки компетентних фахівців [2].

Таким чином, щоб вивчення іноземної мови студентами ВНЗ було якісним і ефективним, навчання, побудоване на інноваційній технології, має якомога більше відповідати навчальним потребам та викликам європейської мовної політики й індивідуальним особливостям кожного студента.

Література:

1. Іванова О.В. Індивідуально-зорієнтований процес засвоєння іноземної мови студентами вишу / О.В. Іванова // Актуальні проблеми вищої професійної освіти України: Матеріали IV Міжнар. наук.-пр. конференції 17 березня 2016 р. / За заг. ред. Е.В. Лузік, О.М. Акмалдінової. – К.: НАУ, 2015. – С.67.

2. Маркова О.О. Переваги використання інтерактивних технологій у процесі професійно-орієнтованого навчання іншомовного мовленнєвого спілкування / О.О. Маркова // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – Х., 2013. – Вип. 32-33 (36-37). – С. 237-244.

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГА ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ЗМІН

Інтеграційні процеси, які відбуваються в освіті встановлюють особливі вимоги до підготовки майбутніх фахівців на ринку праці. Серед затребуваних навичок: відповідальність і гнучкість, комунікативні навички, творчість і допитливість, критичне мислення, інформаційні уміння, співпраця і взаємодія, постановка і вирішення проблем; саморозвиток; соціальна відповідальність, підприємницькі навички. Тому до викладачів вищих навчальних закладів висуваються вимоги до розвитку його професійних умінь і навичок, високого рівня педагогічної культури, що дадуть йому можливість проявити педагогічну ерудицію, виразити своє педагогічне кредо, певним чином сконструювати систему взаємин із студентами, колегами по роботі [3]. Педагогічна майстерність є інтегративною якістю, що дозволяє викладачу здійснювати педагогічну діяльність на високому рівні.

Як і більшість педагогічних ідей, теорій, систем, поняття “педагогічна майстерність” знову стало актуальним і з’явилося в науковому обігу у період кардинальної зміни соціальних парадигм.

Вдалу спробу операціоналізації педагогічної майстерності було здійснено І. Зязюном, заслугою якого стало виділення окремих складових цієї професійної якості, а також розробка теоретичних основ її розвитку та вимірювання. Автор виходить з того, що педагогічна майстерність є своєрідним підсумком професійного розвитку людини, виражаючи досягнення чи повноту професійної якості, та асоціюється з такими поняттями, як: “відкрита система”, “катарсис”, “творчість”, “оригінальність”, “гуманність” тощо [2].

Серед численних підходів до розуміння феномену педагогічної майстерності стали праці наукової школи і послідовників І. Зязюна, у яких педагогічна майстерність виступає своєрідним підсумком розвитку людини, виражаючи досягнення чи повноту професійної якості. Згідно з поглядами представників цієї наукової течії, стан майстерності характеризується здатністю педагога інтегруватися з будь-яким науково-практичним контекстом, будь-яким досвідом, будь-якою інформацією, перетворюючи її на джерело, засіб вирішення професійних завдань і власного професійного зростання, а також усвідомленням механізмів успішності своєї праці, себе як специфічного «інструмента» роботи з людиною [2].

У логічній єдності із терміном «педагогічна майстерність» виступає термін «професійний розвиток» – процес присвоєння людиною різних аспектів світу праці, зокрема професійних ролей, професійної мотивації, професійних знань, а також соціальних навичок, що відбувається в її онтогенезі. Основною рушійною силою професійного розвитку є прагнення особистості до інтеграції в соціальний контекст на основі ідентифікації себе із певними соціальними групами й інститутами [1].

Педагогічна майстерність педагога вищої школи можемо трактувати як інтегративну професійну якість, що дає змогу досягати цілей професійної освіти студентів без зайвих психофізичних, когнітивних та емоційних напружень та втрат часу.

Ця якість складається з інтенціонального, фахового, процесуального, ціннісного та психофізичного компонентів. Структура інтенціонального компонента інтегрує такі ознаки педагогічної майстерності: активна позиція щодо професійного саморозвитку; ставлення до своєї професії як до засобу самореалізації; тверде переконання у виборі професії. Фаховий компонент інтегрує такі ознаки, як: уміння виконувати діяльність за фахом; обізнаність у питаннях теорії й сучасних технологій; володіння понятійно-категоріальним фондом своєї спеціальності; сформованість професійного мислення. Процесуальний компонент інтегрує такі ознаки: організаційно-комунікативні вміння; володіння вербальною та невербальною педагогічною технікою; педагогічний артистизм; володіння дидактичними схемами навчання. Ціннісний компонент поєднує: толерантність до психічного дискомфорту, що створюють студенті; справедливість; вимогливість; здатність до професійно-педагогічної рефлексії. Психофізичний компонент характеризується: психічною стійкістю; адекватністю емоційних

реакцій; здатністю до вольової саморегуляції; відповідністю стану здоров'я вимогами професії [4].

Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах ВНЗ має бути спрямований на педагогічну підтримку професійного розвитку в аспекті формування: ціннісних установок, що визначають мотиви професійної діяльності та регулюють окремі її операції; професійних знань і вмінь; ефективних навичок поведінки в конкретних ситуаціях, а також психофізіологічних властивостей, що забезпечують реалізацію цих навичок.

Література:

1. Акмеологический словарь [Электронный ресурс] / под общ. ред. А.А. Деркача. – М. : Изд-во РАГС, 2004. – 161 с. – Режим доступа: <http://vocabulary.ru/dictionary/948/word /razvitiie-profesionalnoe>.

2. Зязюн І.А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти / І.А. Зязюн // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2005. – № 25. – С. 13–18.

3. Ковальчук В. Педагогічна майстерність викладача – основа його компетентності / Василь Ковальчук // Профтехосвіта. – 2011. – черв. № 6 (30). – С. 22 – 34.

4. Ковальчук В.І. Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів у післядипломній освіті: Дис....док. пед. наук: 13.00.04 / В.І. Ковальчук; – Класичний приватний університет.– Запоріжжя., 2014 – 369 с.

КОЗУБЕНКО Катерина Василівна

ВПЛИВ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ НА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ТУРИСТІВ

Останнім часом значно розширилася географія туризму не лише за кордоном, але й в Україні.

Для створення новинок у цій галузі може слугувати критичне мислення фахівців із туристичного обслуговування, а починати розвивати його потрібно на заняттях із української літератури, підбираючи відповідні завдання та методи навчання.

Передусім, починаючи свою навчальну діяльність, ще з першого курсу кожен студент повинен розуміти наскільки для нього є важливим не лише здобувати, але й розвивати, удосконалювати навички комунікативної компетентності. Ці навички навчання найкраще отримувати під час вивчення такого предмету, як «Українська література». Таким чином, відповідно до Державного стандарту, Програмою з української літератури передбачається «формування покоління молоді, що буде захищеним і мобільним на ринку праці; здатним робити особистісний, духовно-світоглядний вибір; матиме необхідні знання, навички і компетентності для інтеграції в суспільство на різних рівнях; здатним до навчання упродовж життя» [5].

Під час вивчення курсу предмета «Українська література» у вищому навчальному закладі І-ІІ рівнів акредитації, головною інформаційною магістраллю є лекція. Лекція — це систематичне, послідовне викладення теми, проблеми, розділу навчального курсу.

Однією із складових лекції є «система запитань до студентів, за допомогою яких контролюється систематичність навчальної праці, з'ясовуються незрозумілі аспекти знань, що вивчаються» [3, с. 96].

Запитання, що ставляться до студентів урізноманітнюють та активізують роботу на таких заняттях, а найголовніше вчать майбутніх фахівців із туристичного обслуговування розвивати комунікативну компетентність. Необхідно будувати заняття з української літератури так, щоб студент міг відверто висловити думку: правильну чи не правильну, але власну.

Викладач відбирає найголовніше, істотне із великого потоку інформації, спрямовує студента на найважливіші питання спеціальності, на аналіз нових наукових проблем, які ще не знайшли відбиття в підручниках, розкриває перспективи певної галузі науки [2].

До речі, для студентів-туристів слушно підбирати запитання та інноваційні методи навчання, які б стосувалися інструментальних компетентностей, зокрема вміння критично

оцінювати і прогнозувати соціальні, культурні події та явища; розуміння культурологічних питань сучасності з позицій вшанування традицій і звичаїв свого народу та культурного надбання людства тощо.

Щоб розвивати саме такі компетентності назаняттях необхідно, на нашу думку, використовувати такі інноваційні методи, як: «уявне інтерв'ю з письменником чи літературним героєм», «я -- філософ».

Вивчення життєвого і творчого шляху письменника на лекційних

заняттях – важлива ланка в системі викладання літератури. Насамперед це пояснюється тим, що життя та діяльність визначного майстра є найкращим коментарем до його творів, тому на таких заняттях доречно використовувати «показ слайдів презентації обов'язково повинен супроводжуватися поясненнями викладача, коментуванням матеріалу, що демонструється» [4].

Наступним етапом такого заняття може бути випереджаюче завдання таке, як: «уявне інтерв'ю з письменником чи літературним героєм». Даючи таке завдання, слід визначати серед студентів творчих особистостей, які б зуміли розповісти цікаві факти з життя письменників, але не просто розповісти, а поринути у ту епоху, культуру, звичаї та традиції.

Для формування полікультурної та комунікативної компетентності на лекційних заняттях доцільно практикувати метод «Я -- філософ».

Такий вид роботи на занятті сприяє розвиткові вміння бачити синтез мови, літератури, живопису, пісні, музики; удосконалює навички декламування творів, виховує художній та естетичний смак. Наприклад, під час вивчення життєвого і творчого шляху М.М. Коцюбинського ставимо такі запитання: Як ви розумієте цитати з твору: «Між людьми, як між вовками», «Раз на тиждень б'ють людину в лице». Чи актуальні ці фрази сьогодні? Що таке кохання? Що таке зрада? Чи можна пробачити зраду коханій людині?

Крім того, метод «Я -- філософ» розвиває в студентів логічне мислення, примушує будувати відповідь у вигляді розгорнутої думки, а також її обґрунтувати.

Наприкінці лекції викладач підбиває підсумки роботи й виступів студентів, доповнюючи чи уточнюючи запропоновану інформацію, і формує основні висновки [1].

Література:

1. Корсак К. Традиційні уроки та лекції: сучасний стан і перспективи / К. Корсак, Т. Зінченко. -- Вища освіта України. – 2002. - № 3. 75 с.
2. Методика підготовки та проведення лекцій у Київському національному університеті внутрішніх справ. Методичні рекомендації. За ред. Є. М. Моїсєєва. – К.: 2009
3. Сікорський П. І. Кредитно-модульна технологія навчання: Навч. посібник / І. П. Сікорський. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2006. -- 127 с.
4. Пехота О. М. Освітні технології: Навч.-метод. посібник. / А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; [За заг. ред. О. М. Пехоти]. – К.: А.С.К., 2001, -- 256 с.
5. Українська література. Навчальна програма для вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, які здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. / Укладачі Антонюк Т.М., Ковалевська Л.Б., Кабаненко А.М. – К. – 2013. – 39 с.

КОСТРИЦЯ Наталія Миколаївна

ОСОБЛИВОСТІ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНОСТІ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

Як і кожен об'єкт, освіта складається з елементів, які можуть відрізнятися способом їх зв'язку, який характеризує структуру. Іншими словами, кожен об'єкт є певним чином структурно оформленим змістом. Зміст – це те, з чого складається предмет, сукупність істотних властивостей і внутрішніх процесів, які становлять його основу, а форма – це порядок розташування складових елементів змісту, внутрішня організація, що робить можливим його існування як чогось якісно визначеного.

Розвиток пізнання рухається від поверхневого, видимого до глибокого, часто прихованого – сутності, яка визначає підставу всіх змін, що відбуваються з процесом чи

явищем, відділяючи неістотне від істотного (основного, необхідного, закономірного). Сутністю культурологічної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі є формування у студентів довготривалої системи знань і вмінь, які забезпечують здатність ефективно використовувати їх у професійній діяльності. Нерозрізнення категорій явища і сутності може призвести до серйозних помилок та зайвих труднощів у розвитку освітнього процесу, спотворення самої суті процесу підміни сутності видимістю. А така підміна часто відбувається тому, що на відміну від суті, яка прихована, явище лежить на поверхні, хоча всі приховані і видимі процеси є складовими єдиного руху.

Тому аналіз категорій суті, явища і видимості дозволяє ефективно формувати систему культурологічної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі, розкрити її сутність, вивчити внутрішні процеси, а не зупинятися лише на зовнішніх її проявах.

Суперечності охоплюють всі сфери буття (природу, суспільство, духовну сферу), хоча специфічно проявляються в кожній з них. Ми постійно стикаємось з ними, проте їх фіксування на рівні буденної свідомості не дає можливості зрозуміти сутності діалектичної суперечності.

Діалектичні суперечності – це наявність в об'єкті протилежних, взаємовиключних сторін, властивостей, які припускають, один одного й існують лише у взаємному зв'язку, в єдності. Діалектичні суперечності відображають подвійне ставлення всередині цілого: єдність протилежностей і їх «боротьбу», і тому виступають джерелом руху і розвитку.

На наш погляд, доцільно акцентувати діалектичний зв'язок культури і професії, зокрема фахівця-аграрника. Культура розглядається нами як атрибут професійної підготовки і професійної діяльності.

Водночас, існує **діалектична суперечність «культурологічна підготовка – професійна підготовка»**. Власне формування професійної культури є шляхом розв'язання зазначеної вище суперечності. В свою чергу, формування професійної культури можливе лише шляхом *інтеграції професійних та культурологічних знань, умінь та цінностей* майбутнього фахівця-аграрника.

Іншим аспектом цієї суперечності, є суперечність між **раціональним**, яке більшою мірою проявляється у професійній діяльності, та **чуттєвим**, яке більш притаманне культурологічній підготовці особистості. Лише поєднання *інтегративного та системного підходів* дозволяють *толерантно* розв'язати цю суперечність.

Надзвичайно складною та неоднозначною є суперечність між **загальною і національною культурою**, яку доцільно розглядати для її розв'язання у діалектичній єдності її змісту. Шляхом її розв'язання теж є *інтегративний підхід*. Доцільно зауважити, що у конкретних умовах нинішньої української держави особливої уваги вимагає саме національний, етнокультурологічний аспект проблеми.

Наступною суперечністю є суперечність між **теоретичними вимогами до культурологічної підготовки фахівців-аграрників** (вимоги культурології, суспільні вимоги, педагогічні вимоги тощо) та **реальними можливостями** досягнути очікуваних результатів, враховуючи обсяг навчального часу, можливості позааудиторної діяльності, існуючого змісту навчальних дисциплін тощо.

Складною для розв'язання є також глобальна суперечність між **інтеграцією та диференціацією** культурологічної підготовки. З одного боку, культурологічна підготовка формується за інтегральними цілями підготовки аграрія, а з другого – вимагає диференціації за змістом окремих спеціальностей, наприклад агрономічних.

Важливими суперечностями є також **єдність історичного та сучасного, єдність вітчизняного та зарубіжного досвіду, єдність прагматичних та духовних цінностей** тощо.

Розробка системи культурологічної підготовки фахівців-аграрників є складною, комплексною теоретичною і практичною проблемою. При вирішенні цієї проблеми необхідно враховувати як складність самого навчального матеріалу предметних галузей культурологічних дисциплін, так і складність урахування психічних процесів та механізмів його засвоєння.

Отже, культурологічна підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі передбачає насамперед розуміння внутрішнього її сенсу, розкриття *суперечностей професіоналізації та культурологічності* у фаховій підготовці. І лише ці глибинні процеси дадуть можливість коректно та ефективно розвивати зовнішній бік культурологічної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі.

КРОПИВКО Олена Михайлівна

ІДЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРОФІЛЮ УРСР

Освітня сфера завжди була пріоритетом державної політики. Держава визначала умови, напрями, надавала необхідні фінанси для підготовки спеціалістів для народного господарства СРСР. Взявши на себе відповідальність за створення виробничої інтелігенції, вона встановила повний контроль над підготовкою фахівців.

Розвиток усіх сфер сільськогосподарського виробництва УРСР в другій половині ХХ ст. перебував у центрі постійної уваги урядових і партійних структур. До питань, які вносилися на порядок денний Пленумів ЦК КПУ, входило і забезпечення сільського господарства фахівцями необхідної кваліфікації і спеціальностей. За десятилітній період, починаючи з 1950 р., було проведено майже 30 пленумів і, як правило, вирішення кадрової проблеми розглядалося в контексті реалізації урядових програм в сфері сільськогосподарського виробництва. Для прикладу – в постанові Пленуму ЦК КП(б)У «Про звершення с.г. робіт 1950 р. і заходах з підготовки до вирощування високих урожаїв усіх с.г. культур і розвиток громадського тваринництва в 1951 р.» було визначено, що підготовка кадрів масових кваліфікацій є однією з передумов подальшого підйому сільського господарства. Визнавалося за необхідне поліпшити якість підготовки кадрів для колгоспів – польоводів, садоводів, агролісомеліораторів, овочівників, тваринників, ветсанітарів, бджолярів, рахівників тощо. Привертає увагу пункт, який зобов'язував місцеві органи влади залучати до набуття механізаторських спеціальностей жінок.

Рішення Пленумів, як і з'їздів, набували чинності одразу після їх ухвалення й разом із Законами та Постановами Ради Міністрів і ЦК КП України, були обов'язковим для впровадження. Відповідно й освітня сфера стала складовою державної політики в сфері сільськогосподарського виробництва, і, як результат, несла подвійне навантаження – вона мала забезпечити кадрові потреби і, водночас, сформувати нову соціальну групу – виробничу сільськогосподарську інтелігенцію. Отже, контроль за підготовкою фахівців, окрім професійної необхідності, був викликаний ще й прагненням держави реалізувати програму з формування «людини радянського типу».

Ідеологічний контроль зачіпав усі ланки освіти – початкову, середню, вищу. Міністерствами освіти, сільського господарства, іншими урядовими організаціями, розроблялися комплексні підходи для вирішення поставлених завдань «у світлі рішень Комуністичної партії Радянського Союзу». Це проявлялося у кон'юнктурі спеціальностей, внесенні змін до навчальних планів закладів освіти, посиленні ідеологічної складової навчального процесу.

Фактично контроль починався із вступу до навчального закладу на навчання або роботу. У 1952-53 н.р. серед 772 студентів Київського ветеринарного інституту тридцять були членами і кандидатами КПРС.

Безпосередньо ідеологічний вплив здійснювався у формі політзанять в кожній академгрупі; студентських конференцій (в т.ч. і студентських наукових товариств); обговорень доповідей на з'їздах КПРС і КПУ, робіт Сталіна та інших керівників держави; проведення агітаційно-масової роботи; роботі студентських лекторіїв; зустрічей з письменниками та відомими особами; відвідування студентами театрів і кіно; випуску загальноінститутських курсових газет; діяльності колективів художньої самодіяльності; проведення студентських курсових вечорів. Окрім цього, він проявлявся у формі додаткових завдань для самостійної роботи, зокрема з основ марксизму-ленінізму та суспільної роботи –

під час проходження навчальної і виробничої практик. Так, у 1953-54 рр. студенти Київського ветінституту на практиці й канікулах прочитали 20 лекцій для працівників МТС, колгоспів і радгоспів областей УРСР на теми «Про рішення партії і уряду з сільського господарства», «Про 300-річчя возз'єднання України і Росії».

Серед перерахованих форм обов'язковими стали політінформації – по-суті вони виконували формуючо-світоглядну функцію. Для студентів Київського ЛСГІ у 1953-54 рр. політінформації проводилися в кожній групі щотижня закріпленими агітаторами з числа осіб професорсько-викладацького складу. У середньому це становило 20 бесід на рік; тематика носила пропагандистсько-агітаційний характер і охоплювала спектр питань: рішення V сесії Верховної Ради СРСР; 50 років КПРС; рішення вересневого Пленуму ЦК КПРС; рішення партії і уряду щодо розширення виробництва предметів широкого вжитку; 36-та річниця Великої Жовтневої Революції; Постанова ЦК КПРС і РМ СРСР про розширення виробництва продовольчих товарів; про вибори до Верховної Ради СРСР; підсумки Берлінської наради міністрів закордонних справ; рішення лютого-березневого Пленуму ЦК КПРС; XII з'їзд ЛКСМУ.

Ідеологічний чинник був присутній також у навчальній складовій підготовки фахівців. Так, виконуючи рішення жовтневого Пленуму ЦК КП(б)У, у навчальні плани 1953-54 н.р. для студентів 3-5 курсів Київського ветеринарного інституту додатково було включено лекції (8 год.) і практичні заняття (12 год.) з вивчення квадратно-гніздового методу посадки картоплі та інших овочевих і силосних культур за рахунок зняття по 6-8 навч. годин з ряду інших дисциплін.

Ідейно-політичному вихованню учнів технікумів надавалося таке ж значення, як і набуттю ними професійних знань і навичок. ЦК КП України регулярно призначалися комісії, які виявляли прорахунки в їх роботі. Серед недоліків в роботі Білоцерківського СГ технікуму (1953-54 н.р.) вказувалося нанедостатній рівень політінформацій та необхідність підвищення ідейно-політичного рівня викладачів.

Ідеологічна складова проявлялася й у формі безпосереднього контролю за викладачами і студентами. Так, в інформації секретаря Рудківського райкому КП(б) У повідомлялося про факти космополітизму і низькопоклонства перед заходом викладача механізації Вишнянського сільськогосподарського технікуму Коваленко і неправильне теоретичне роз'яснення на уроках викладача землеробства Ледзи.

Питання аполітичного викладання в навчальних закладах стояло на порядку денному обкомів КП України. У 1951 р. на засіданні бюро Херсонського обкому КП(б) У розглядалося питання «О работе Каховского гидромелиоративного техникума». Було вказано, що курс геодезії викладався у відриві від практичних завдань і конкретних умов сільського господарства. Наголошувалося на аполітичності лекцій, які не були пов'язані з «грандіозними стройками комунізму, зокрема Каховської ГЕС і Південно-Українського каналу».

Отже, формування кадрового потенціалу сільського господарства перебувало під постійним ідеологічним контролем урядових і партійних структур. Радянські стереотипи закарбувались у світогляді післявоєнного покоління, що в певній мірі пояснює причини повільного впровадження реформ в кінці 1990-х рр.

МАРТИНЮК Ірина Анатоліївна

СПЕЦИФІКА РОЗРОБКИ НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ЗДАТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО САМООСВІТИ

Одне із завдань сучасних вищих навчальних закладів – розвивати у студентської молоді готовність до самоосвітньої діяльності, що висуває специфічні вимоги до змісту навчального процесу, особливостей його побудови та навчальної літератури, зокрема.

Спираючись на функції підручника, описані Ф.-М. Жерар та К. Рожер'єр [1], вимоги до навчальних підручників та посібників для студентів вищих навчальних закладів у контексті завдання розвитку готовності до самоосвітньої діяльності, на наш погляд, можна подати так:

- навчальна література має надавати знання, здійснюючи проблемний виклад концепцій, формул. Фактів, термінології, умов тощо; тобто, виходячи із проблем практики сприяти не лише опануванню знань, а й навчати методів та підходів до різних видів діяльності;
- навчальна література повинна сприяти інтеграції знань, тому вбачається доцільним висвітлення матеріалу за стратегією: «загальне – часткове – загальне»; важливою є також горизонтальна інтеграція: забезпечення зв'язку навичок та вмінь, набутих при вивченні різних дисциплін;
- навчальна література має надавати точну інформацію про достовірно встановлені факти та вказувати на ще недостатньо з'ясовані аспекти;
- навчальна література має озброювати знаннями, пов'язаними з поведінкою, взаєминами між людьми, життям у суспільстві, природі.

Врахуванню таких вимог, на наше переконання, сприятиме виклад інформації за стратегією самодопомоги, розробленої Н. Пезешкіаном у рамках позитивної психотерапії (спостереження – інвентаризація – ситуативне підбадьорення – вербалізація – розширення системи цілей) [2]. Конкретніше, за такою стратегією, побудова навчального посібника чи підручника як в цілому, так і кожної його теми, має здійснюватись так:

- 1) ознайомлення з проблематикою дисципліни (теми) в цілому, її сенсом, її сильними та слабкими сторонами, станом та особливостями її розвитку у різних країнах;
- 2) ознайомлення з досягненнями цієї галузі (теми) в останній час, способом отримання нових знань, їх впливом на природу, соціум, причини недоліків;
- 3) акцентуація уваги на тому, що сприяє розвитку цієї галузі знань у потрібному руслі;
- 4) опис тих практичних проблем, що ще не вирішені до кінця, але мають бути розв'язані найближчим часом, опис перспектив розвитку галузі знань, якій присвячений посібник/підручник;
- 5) опис того, наскільки наявні на цей час у науці знання сприяють вирішенню важливих проблем практики, які з них мають бути вирішені у першу чергу, які дані з описуваної галузі знань ще мають бути отримані.

Окрім того, видається важливим введення у кінці вивчення кожної з тем такого підрозділу, як «запитання/завдання для саморозвитку» (приклад можемо побачити у праці С. Д. Максименка, О. О. Прокоф'євої, О. В. Царькової та ін. [3]). Однак, з метою розвитку готовності студента до самоосвітньої діяльності, згадана частина навчальної літератури, на наше глибоке переконання, має будуватись з урахуванням описаної вище стратегії.

Зазначена стратегія розробки завдань для саморозвитку реалізована автором у навчальному посібнику «Патопсихологія: практикум» (Київ, 2017). Зокрема, до теми «Особливості проведення патопсихологічних досліджень» запропоновано такий перелік питань:

1. Що ви чули раніше про проведення патопсихологічного дослідження?
2. Уявіть собі, що у вас зараз є можливість провести патопсихологічне дослідження на практиці, але перед цим ви маєте можливість підготуватись до нього. У чому полягала б ваша підготовка?
3. Які важливі питання, пов'язані з цією темою, вас хвилюють?
4. Що з даної теми було для вас складним?
5. Які ще знання та уміння необхідні вам для проведення патопсихологічних досліджень? Де ви можете почерпнути їх?

Попередній досвід упровадження зазначених запитань на підсумкових етапах роботи під час практичних занять засвідчує їх позитивний вплив на мотивацію студентів до вивчення навчальної дисципліни, на зростання їх активності під час занять та на якість самопідготовки.

Детальна розробка навчальної літератури з дисциплін психологічного циклу з урахуванням вище викладеного є важливим завданням нашого подальшого дослідження.

Література:

1. Жерар Ф.-М. Як розробляти та оцінювати шкільні підручники / Жерар Ф.-М., Рожер'єр К. – К.: К.І.С., 2001. – С. 64–48.
2. Пезешкиан Х. Основы позитивной психотерапии. – Висбаден-Архангельск: Издательство Архангельского мединститута, 1993. – 116 с.
3. Практикум із групової психокорекції: підручник / С. Д. Максименко, О. О. Прокоф'єва, О. В. Царькова та ін. — К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. — 752 с.

МАЦЕНКО Леся Миколаївна,

МЕЛЬНИК Людмила Володимирівна

МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ ВИХОВАТЕЛЯ У СТУДЕНТСЬКОМУ ГУРТОЖИТКУ В УМОВАХ ТАЛЬЯНКІВСЬКОГО АГРОТЕХНІЧНОГО КОЛЕДЖУ УМАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ САДІВНИЦТВА

Студентський гуртожиток – це те місце, де проходять студентські будні у вільний від навчання час, де відбуваються найцікавіші історії, де формуються навички поваги до ближнього та засвоюються правила громадського співжиття. Але протягом останніх років у гуртожитку почали активно розвиватися багато негативних явищ, зокрема наркоманія, пияцтво, дрібні злочини, безвідповідальні статеві відносини. Ці процеси можна пояснити тим, що дозвілля, як найважливіша сфера життєдіяльності і всестороннього розвитку особистості, є не досить добре організованим.

Вивченням проблеми методики виховної роботи вихователя у студентському гуртожитку займалися ряд авторів: Бовкун В.В. (про виховання почуття відповідальності у студентів, що мешкають у гуртожитку), Брижаний О.В. (фізкультурно-оздоровча робота у студентських гуртожитках вищих навчальних закладів м. Глухова), Володько В.Ф. (формування ідейно-моральної стійкості учнів профтехучилищ в умовах гуртожитку), Григорян І. В. (методика організації виховної роботи в гуртожитку) [2], Доннік М. (соціальний гуртожиток – шлях до самостійності випускників шкіл-інтернатів), Киба Н.В. (удосконалення системи виховної роботи та покращення умов проживання учнів у гуртожитку ПТНЗ), Лутанський В.Д. (вихователь у гуртожитку: педагогічні бесіди про організацію дозвілля молоді), Русіна М.С. (методика виховної роботи вихователя у студентському гуртожитку в умовах Березоворудського технікуму Полтавської ДАА), Совінська Р.М. (методичні рекомендації з організації виховної роботи в гуртожитках професійно-технічних навчальних закладів), Цюман Г. (виховання у гуртожитку: проблеми, перспективи), Ярошенко Р.Л. (методика виховної роботи вихователя в студентському гуртожитку Ладижинського коледжу).

Виховна робота у гуртожитку коледжу є специфічною, тому що значна частина студентів за віком ще є школярами (14–15 років). І вплив батьків на студентів різко знижується, підвищується самостійність та незалежність, з'являються перші самостійні гроші, які студенти отримують у вигляді стипендії.

Завдання вихователя, щонайменше, не заважати проявам самостійності студентів, а по більшому рахунку – надати їм якомога більше можливостей для саморозвитку та самовиховання, надаючи підтримку в цій важкій справі, допомагаючи долати труднощі і небезпеки цього шляху.

Досить важливою ланкою у виховному процесі в гуртожитку є студентське самоврядування. На нашу думку, мета кожного вихователя – допомогти молодому поколінню створити і будувати самих себе як особистостей, як громадян, спроможних стати корисними для прогресу суспільства, стати щасливими у власному житті. Для цього потрібно у їх діяльності реалізувати основні принципи виховної роботи.

Система виховної роботи у студентському гуртожитку та планування виховних впливів вихователя на прикладі ВСП Тальянківського агротехнічного коледжу Уманського НУС складається із низки пріоритетних напрямків [1]. Найбільш важливими серед них є: громадсько-патріотичне, правове, трудове, морально-етичне, естетичне, фізичне, сімейне, екологічне. Ця система знаходить своє відображення у виховних заходах, які проводяться в гуртожитку Тальянківського агротехнічного коледжу. Головне покликання їх – пробудження й поглиблення

інтересу студентів до різних галузей культури і видів діяльності, до пізнання себе і свого місця в Україні, виявлення і розвитку талантів і здібностей, стимулювання винахідливості, підприємливості й ініціативи, організація розумного дозвілля й відпочинку.

Ми розглянути методи, прийоми та організаційні форми виховання у роботі вихователя студентського гуртожитку на прикладі ВСП Тальнянківського агротехнічного коледжу Уманського НУС. Основними організаційними формами позанавчальної виховної роботи в гуртожитку ВСП Тальнянківського агротехнічного коледжу Уманського НУС є проведення лекцій, бесід, вечорів відпочинку; організація вечорів запитань і відповідей; проведення спортивних заходів, змагань між кімнатами. Основними методами виховання є переконання, приклад, заохочення, похвала, подяка, переконання, приклад, стимулювання поведінки і діяльності. Але перевага надається індивідуальній роботі та роботі з кураторами.

Нами експериментально досліджено виховну діяльність вихователя студентського гуртожитку. Проведено анкетування мешканців гуртожитку Тальнянківського агротехнічного коледжу «Вихователь гуртожитку» та анкетування вихователів студентських гуртожитків (в анкетуванні взяли участь вихователі структурних підрозділів Уманського національного університету садівництва: Уманський агротехнічний коледж, Ананівський аграрно-економічний коледж, Городищенський коледж, Тальнівський будівельно-економічний коледж, Чигиринський економіко-правовий коледж, Шевченківський коледж).

В результаті дослідження ми виявили, що потрібно організовувати студентське дозвілля з використанням більш різноманітних форм із залученням якомога більшої кількості учасників. Також потрібно і надалі постійно спілкуватися зі студентами, щоб своєчасно усувати недоліки у виховній роботі. Поряд з цим, ми отримали наступні пропозиції від вихователів гуртожитків для поліпшення роботи: у роботі необхідно підтримувати тісний зв'язок з батьками своїх вихованців, співробітництво вихователя з батьками є запорукою успішної виховної діяльності, оскільки сім'я надає значний вплив в розвитку дитини; потрібно бути відвертим при роботі зі студентами; формувати національну свідомість, пропагувати здоровий спосіб життя.

Нами розроблено методичні рекомендації вихователям студентських гуртожитків щодо організації діяльності органів студентського самоврядування.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що його результати можуть бути використані вихователями студентських гуртожитків, кураторами студентських груп у виховній роботі з студентами ВНЗ.

Література:

1. Мельник Л. Методика виховної роботи вихователя у студентському гуртожитку в умовах Тальнянківського агротехнічного коледжу Уманського національного університету садівництва / Людмила Мельник // Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників : зб. матеріалів 70-ої Студ. наук. конф., (Київ, 17 травня 2016 р.). – Київ, 2016. – С. 624-625.

2. Методика організації виховної роботи в гуртожитку [Електронний ресурс] / Григорян Ірина Вазгенівна // Методичні рекомендації. – 2013. - Режим доступу: <http://bibl.com.ua/turizm/29454/index.html>.

МІСЬКЕВИЧ Людмила Вікторівна

СУТНІСТЬ ІН НОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Стрімкий розвиток суспільних процесів, які відбуваються у світі, висуває нові вимоги до всіх сфер життєдіяльності людини, не виняток є і педагогічна наука. На разі актуалізується потреба впровадження її інноваційних технологій в освітній процес, що сприятиме його оновленню та активізації. Питання інноваційного розвитку освітньої системи порушені в працях В. Ковальчука [3,4,5]. Проблеми впровадженню інноваційних педагогічних технологій присвячено багато досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців: В. Безпалько, Л. Ващенко, Л. Даниленко, І. Дичківська, М. Кларин, В. Ковальчук, Н. Лапін, О. Малихін, С. Ніколаєнко, В. Онушкін, В. Паламарчук, І. Підласий, О. Попова, А. Пригожин, О. Савченко, В. Сластьонін та ін. Метою статті є аналіз сутності поняття «інноваційні педагогічні технології».

Інновації – це процес оновлення чи вдосконалення теорії і практики освіти, який оптимізує досягнення її мети [Ошибка! Источник ссылки не найден.]; це ідеї, процеси, засоби, і результати, взяті в єдності якісного вдосконалення педагогічної системи [7], вони спрямовані до змін у способах діяльності [Ошибка! Источник ссылки не найден.]; це процес створення, поширення й використання засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувались по-іншому [8], та розповсюдження і використання нового практичного засобу (новацій) [6]. Сутність інноваційної діяльності навчального закладу полягає в оновленні педагогічного процесу, впровадження новоутворень у традиційну систему, що передбачає досягнення найвищого ступеня педагогічної творчості [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Сутність поняття «педагогічні технології» розглядається багатоаспектно і визначається як раціональний спосіб досягнення свідомо сформульованої освітньої (навчальної, виховної) мети (М. Вулман, І. Лернер, Б. Ліхачов, П. Сікорський; наука (Г. Селевко); педагогічна система (В. Безпалько, С. Сисоєва, Д. Чернилевський); педагогічна діяльність (А. Нісімчук); системно-діяльнісний підхід до освітнього процесу (Г. Еллінгтон, І. Кузьміна, П. Мітчелл, Ф. Персиваль, О. Пехота, Ш. Самойленко); система знань (Г. Назарова, В. Онишук, Ю. Гурчанинова); мистецтво педагога (І. Прокопенко, Н. Тализіна, В. Шепель); засіб оптимізації і модернізації освітнього процесу (Ф. Янушкевич); як процесуальний компонент (складова) освітнього процесу (М. Кларин); інтегративний підхід до освіти (П. Мітчелл, Д. Фіні) [9].

Проаналізувавши вище описані терміни, можемо сказати, що *інноваційні педагогічні технології* – це поєднання науки, системи знань, педагогічної системи та діяльності, системно-діялісного підходу до освітнього процесу, з вдосконалення теорії і практики освіти, який оптимізує досягнення її мети процес створення та поширення й використання нововведень, та являють собою оптимальний спосіб досягнення сформульованої освітньої мети, в результаті чого суттєво покращується мотивація учасників навчального процесу.

Література:

1. Даниленко Л.І. Модернізація змісту, форм та методів діяльності директора загальноосвітньої школи: Монографія. - К. : Логос, 2002. - 140 с.
2. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе. - М., 1989. - 225 с.
3. Ковальчук В. І. Інновації у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] / В. І. Ковальчук – Режим доступу до ресурсу: http://elibrary.kubg.edu.ua/2558/1/Kovalchuk_V_53.pdf.
4. Ковальчук В. І. Прогнозування розвитку системи освіти / Василь Іванович Ковальчук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія "Педагогіка, психологія, філософія" / Василь Іванович Ковальчук. – Київ: Вид-во "Міленіум", 2016. – С. 112–120.
5. Ковальчук В. І. Тенденції інноваційного розвитку загальноосвітніх навчальних закладів в Україні / Василь Іванович Ковальчук // Матеріали научно-практичного семінара "Методология и методы научных исследований". (27 апреля 2016 г. Прага (Чешская республика) / Василь Іванович Ковальчук., 2016. – С. 66–68.
6. Лапин М.И. Актуальные проблемы исследования нововведениями / Н.И. Лапин // Социальные факторы нововведений в организационных системах. — М. : ВНИИСИ, 1980. — С.5-55.
7. Підласий І.П. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя / І.П. Підласий, С. А. Трипольська // Рідна школа. - 1998. №1. - С. 3-8.
8. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи / О.Я. Савченко. - К. : Освіта, 1997. - 400 с.
9. Сисоєва С. О. Педагогічні технології: коротка характеристика сутнісних ознак [Електронний ресурс] / С. О. Сисоєва. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: http://elibrary.kubg.edu.ua/1815/1/S_Sysoeva_PPTP_2_6_GI.pdf.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ СТУДЕНТОЦЕНТРИЗМУ В ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Сучасна освітня діяльність вишів зумовлюється низкою чинників, дедалі більшої значущості серед яких набувають:

- соціальний запит на компетентного, соціально активного, креативного, конкурентоспроможного фахівця;
- посилення актуальності потреби студентів у самовираженні, самоствердженні в процесі професійної адаптації;
- психологічна готовність викладачів до впровадження інновацій у педагогічну діяльність.

Оскільки основним суб'єктом освітньої діяльності є педагог, то відповідальність за узгодження актуальних соціальних запитів та очікувань студентів покладається саме на нього. Одним із можливих шляхів подолання суперечностей у практиці професійної підготовки студентів є реалізація принципу студентоцентризму. Його підґрунтям є особистісно орієнтоване навчання: творча взаємодія викладача та студента, наявність комфортних умов для прояву самостійності, активності студентів, делегування їм частини відповідальності за якість навчання. У процесі його реалізації педагог повинен уміло поєднувати традиційні та інтерактивні методи навчання, аудиторну та дистанційну форми організації навчальної діяльності студентів, зменшити кількість теоретичних занять, збільшити число педагогічних ситуацій, орієнтованих на майбутню професійну діяльність.

Реалізація зазначеного принципу можлива за наявності високого рівня психологічної культури науково-педагогічних працівників. Вона є інтегральним суб'єктивним утворенням, що поєднує три компоненти: психологічну грамотність (володіння психологічними знаннями, правилами та нормами у царині спілкування та поведінки), компетентність (особливий тип організації психологічних знань, що забезпечує конструктивність поведінки) та власне психологічну культуру (особливе психічне новоутворення, що характеризує зрілу особистість) (В. Семикін, 2003). Психологічна культура є динамічним явищем, вона є підґрунтям готовності педагога до набуття суб'єктності власної професійної діяльності.

Психологічна готовність до реалізації принципу студентоцентризму постає в результаті ухвалення свідомого рішення педагога про необхідність постійного особистісного розвитку. Особливе значення при цьому мають умови професійної діяльності, зокрема наявність психологічного супроводу зазначеного процесу, адже для педагога виняткової ваги набувають помічні стосунки. Вони орієнтовані на забезпечення особистісно-розвивальної, емоційної, особистісно значущої взаємодії викладача зі студентом. До того ж актуальність допомоги психолога зумовлена стереотипом педагогічної діяльності викладача, у якому чільне місце посідає методична складова, а психологічній взаємодії зі студентом відводиться другорядна роль, або й взагалі на неї не звертається увага. Варто наголосити ще й на тому, що більшості викладачів складно подолати «знансцентризм», концентрацію на навчальному предметі, а не на формуванні професійних компетентностей студента. Із цього випливає необхідність допомоги психолога у розвитку професійної самосвідомості науково-педагогічних працівників. Високий рівень останньої забезпечить підвищення педагогічної рефлексивності викладача, його перспективу критично оцінювати власну педагогічну діяльність та знаходити нові методи й принципи її реалізації. У результаті – змінюється не лише психолого-педагогічна концепція професійної діяльності, а й критерії її оцінки.

Серед способів подолання зазначених стереотипів – зміна позиції викладача у процесі формування нового педагогічного середовища. Участь науково-педагогічного працівника у тренінгах, семінарах, вебінарах, диспутах, майстер-класах дасть йому змогу нейтралізувати прояв стереотипної поведінки, оскільки сам відчує себе в ролі студента, зможе швидше адаптуватись до умов постійної перебудови, перемодельовання педагогічного середовища, відповідно до потреб майбутньої професійної діяльності студента.

Допомога психолога у формуванні психологічної готовності викладачів до впровадження принципу студентоцентризму полягатиме у здійсненні моніторингу освітнього середовища вишу; аналізі тих можливостей, які існують у педагога для формування та розвитку професійної компетентності студентів; окресленні вимог, що відповідають психологічним особливостям та рівню розвитку студентів; виявленні психологічних чинників мотивації навчальної діяльності студентів.

Отже, умовою формування психологічної готовності педагогів до реалізації принципу студентоцентризму є наявність психологічного супроводу зазначеного процесу. Він ґрунтується на актуалізації внутрішнього психічного потенціалу педагогів, сприянні переведенню їх на вищий особистісний рівень професійної самореалізації, формуванні позитивного ставлення до нового принципу взаємодії зі студентом у процесі розвитку його професійної компетентності.

ПРИГОДІЙ Микола Анатолійович

ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ДИСЦИПЛІН ТА СПЕЦКУРСІВ

Професійна підготовка кадрів здійснюється з урахуванням вимог ринку праці як на сьогоднішній час, так і на перспективу. У більшості країн діють спеціалізовані інформаційні системи, що здійснюють моніторинг ринку праці та подають рекомендації з приводу кількості випускників необхідних для різних галузей економіки та особливостей їх спеціалізації. За таких вимог навчальні заклади оперативно реагують на запит ринку й трансформують зміст навчання.

На даний момент особливо явно помітні протиріччя між державними нормативними стандартами, що визначають послідовність, зміст і обсяг знань сучасного випускника педагогічного профілю та рівнем його самореалізації, самовираження у педагогічній діяльності. На тлі даних протиріч помітна недостатня теоретико-практична розробленість питання про процес накопичення та формування професійного досвіду студентів для розробки нових навчальних дисциплін та запровадження спецкурсів.

Практика показує, що значна частина викладачів не готова до розробки нових курсів: їм не вистачає як спеціальної, так і професійно-педагогічної підготовки, що включає знання теорії визначення змісту навчання, практичного вміння здійснювати індивідуалізацію та диференціацію навчання.

Достатньо поширеним напрямком удосконалення ефективності освітнього процесу дослідники обирають запровадження нових навчальних дисциплін та спецкурсів. Це питання достатньо глибоко висвітлене у роботах О.А. Богданової, Г.С. Звягіної, О.О. Лімонової, Л.П. Лисовської, Л.П. Саковича, Є.О. Шарунова та ін.

Є.О. Шарунов зазначає, що важливим є організація на базі педагогічних вишів професійної підготовки спеціалістів (учителів), а також магістрів (викладачів) освіти з метою забезпечення навчальних закладів висококваліфікованими кадрами. Для цього слід в рамках підготовки за спеціальностями та напрямками педагогічної освіти ввести необхідні спеціалізації й майстер-програми з урахуванням потреб сучасної школи.

Традиційна підготовка викладачів до роботи найчастіше полягає у вивченні методики викладання конкретних тем навчального предмета на загальноосвітньому та поглибленому рівні. Після такого навчання майбутні викладачі мають певні уявлення про роботу в межах державного стандарту освіти.

У той же час, на думку О.А. Богданової випускники педуніверситету залишаються слабо підготовленими до викладання спецкурсів, які повинні найбільш повно враховувати інтереси і потреби учнів. Задоволення запитів учнів конкретних шкіл часто можливе лише в результаті проектування відповідних спецкурсів безпосередньо в цих освітніх установах. Отже, система підготовки майбутніх учителів має бути націлена на формування ряду проєктувальних умінь, оволодіння якими дозволить їм ефективно організовувати навчальний процес у рамках навчання.

Л.П. Сакович підготовку учителів пропонує здійснювати на основі введення додаткової освітньої програми та інноваційної освітньої структури, що забезпечує безперервну схему перепідготовки вчителів: сесійне навчання – тренінги на дослідних площадках – педагогічна практика – дистанційно-методична підтримка слухачів у міжсесійний період.

Важливим є питання формування готовності майбутніх викладачів до педагогічного супроводу учнів та студентів. О.О. Лімонова у даному аспекті пропонує введення спецкурсу за допомогою якого можна провести формування компонентів готовності (емоційно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний) до педагогічного супроводу підлітків в умовах вибору професії.

Аналогічно, Л.П. Лисовська пропонує через викладання спецкурсу посилити підготовку майбутніх учителів до реалізації технології диференційного навчання у профільних класах.

Отже, пропонуючи впровадження спецкурсів та освітніх програм дослідники прагнуть розв'язати лише окремі аспекти проблеми підготовки майбутніх викладачів. Такий шлях є виправданим за умови швидкого (задовільного) подолання негативного дисбалансу між необхідним та наявним рівнем підготовки викладачів. Сьогодні даний напрямок можна визначити як оптимальний вихід, що передбачає розв'язання проблеми невідповідності випускників вишів до роботи в умовах швидких змін змісту навчальних дисциплін та обсягу наукових знань з певної галузі. Але це перш за все тимчасові заходи.

Тільки за рахунок перерозподілу і збільшення кількості годин, відведених на навчання, не можна підготувати фахівця, здатного компетентно, ініціативно і творчо вирішувати професійні завдання. Такий підхід, як показує досвід, не веде до ефективного оволодіння знаннями та оптимізації процесу навчання.

Необхідно здійснювати більш ґрунтовну підготовку майбутніх викладачів до самостійної розробки нових навчальних дисциплін. Дана мета повинна пронизувати увесь процес навчання студентів у вищому навчальному закладі, тобто система фахової підготовки повинна здійснюватись комплексно з розглядом окремих аспектів організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі.

РОМАНЮК Оксана Іванівна

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Вища економічна освіта складає невід'ємну частину системи вищої освіти в Україні і перебуває у перехідному періоді в контексті становлення інформаційного суспільства та інтеграції в європейську систему вищої освіти. Серед найважливіших питань, що постають перед вищими економічними навчальними закладами, є:

- вдосконалення навчального процесу та впровадження більш сучасних методів викладання економічних дисциплін через застосування прогресивних підходів з метою стимулювання зацікавленості сучасною теорією та набуттям практичних навичок. У зв'язку з цим у процесі підготовки творчих і практично мислячих фахівців викладачі університетів створюють завдання з вивчення кейсів, використовують методи навчання, що базуються на виконанні практичних завдань;

- модернізація і вдосконалення навчальних програм і скорочення кількості навчальних дисциплін;

- підвищення рівня організаційної культури та вдосконалення процесу прийняття рішень;

- заохочення консультативних та дослідницьких проектів. Більшість викладачів в Україні вважають, що вони не мають достатніх можливостей отримувати інформацію про дослідження, які належать до сфери їхніх інтересів, і лише 15% відчувають, що їхні дослідження отримують підтримку або визнаються;

– розвиток педагогічної майстерності викладачів, підвищення кваліфікації викладацького складу через обмін інформацією, особисте спілкування і співробітництво з зарубіжними колегами;

– збільшення фінансових ресурсів та оптимізація їх використання;

– розвиток матеріально-технічної бази для процесу викладання, впровадження сучасних інтерактивних методик викладання економічних дисциплін [1].

Поява дистанційного навчання та застосування інформаційних технологій та стрімке збільшення кількості дорослих студентів і зарубіжних організацій на ринку освітніх послуг створили нові виклики, які мають бути вирішені за допомогою нового законодавства. Через те, що ці процеси і зміни відбуваються швидко, нові закони та постанови мають бути досить гнучкими, щоб прискорити навчальний прогрес в українських вищих економічних навчальних закладах.

Одним з найбільш важливих компонентів вищих економічних навчальних закладів є якість і ефективність викладання. Ефективне викладання є прямо пропорційним впровадженню інтерактивних форматів навчання як частини освітнього процесу. В Україні традиційне викладання, що здійснюється у формі лекцій, все ще залишається надзвичайно домінуючим.

Важливою умовою підвищення якості економічної освіти є здатність викладачів створювати нові знання. Нові знання з економічних дисциплін створюються завдяки дослідницькій та консультативній діяльності, а також ефективній співпраці з підприємствами, що дає змогу керівникам підприємств дізнаватися, як освітня підготовка економістів може сприяти успіху підприємств.

Важливим чинником, що підтримує високоякісну освіту, є покращення якості дослідницької діяльності викладачів. Проте, сьогодні кількість публікацій українських викладачів у міжнародних періодичних виданнях є незначною. Крім того, кількість академічних і професійних періодичних видань в Україні теж є недостатньою. Публікація навчальних матеріалів перебуває в дещо кращому становищі, оскільки кількість підручників, підготовлених українськими авторами з питань економіки за останні декілька років значно зросла. Тим не менше, збільшення кількості навчальних посібників не розв'язує проблему якості та нестачі практичних прикладів діяльності підприємств в Україні. Іншою терміновою необхідністю є публікація посібників для викладачів, збірок кейсів з відповідними інструкціями, прикладів тестових та екзаменаційних матеріалів. Потребує вдосконалення система заохочення, використання та розповсюдження найкращого практичного досвіду в галузі методики викладання економічних дисциплін. Вищі навчальні заклади отримали б користь від взаємного обміну знаннями і досвідом [3].

Діяльність викладачів у конкурентному освітньому середовищі у країні з перехідною економікою, що зазнає впливу процесів глобалізації, вимагає постійного розвитку для набуття нових знань і навичок. Підготовка якомога кращих викладачів для університетів України є довготривалим процесом, але вже знайдено деякі методи досягнення цієї мети, що полягають у створенні професійних центрів розвитку педагогічної майстерності, мотивуванні та стимулюванні педагогів, які готують майбутніх викладачів, створенні системи конкуренції, розробці системи оцінювання і підвищення якості освіти, що надається викладачами, яка ґрунтується на чітких критеріях якісної освіти. Важливими є також підтримка дослідницької діяльності, обмін інформацією між українськими викладачами та колегами з університетів інших країн та розвиток співробітництва між викладачами та підприємцями. Система розвитку педагогічної майстерності викладачів вищої школи в Україні є послідовною, ґрунтується на вітчизняних і зарубіжних ресурсах та доводить свою ефективність.

Література:

1. Budzan, Bohdan P. Some Specifics of Managing Business Schools. Kyiv: International Management Institute, 2000.

2. Building Management Education in Ukraine: Working Paper for the Creation of a National Blueprint. Second Annual International Conference, Nov. 16-18, 2000. Lviv: CEUME, 2000.

СКУЛІМОВСЬКА Тетяна Володимирівна
АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

Постіндустріальне суспільство потребує відповідної форми політичної організації, яка б забезпечувала умови для розкриття творчих можливостей людини та потенціалу нових технологій, що можливо лише за умов вільного, демократичного суспільства, яке сповідує максимум «Вільна людина – розвинене громадянське суспільство – сильна держава». Сучасна Україна перебуває в стані пошуку свого шляху розвитку, налагоджує культурні, економічні, політичні, суспільні та ін. зв'язки. З метою реформування та розвитку українського суспільства, розробляється і сучасна концепція освіти і науки.

Динамічний розвиток сучасної світової цивілізації на початку ХХІ ст., стрімкі зміни в техніці й технологіях, інтелектуалізація праці, зростання соціальної мобільності, піднесення ролі особистості в суспільному житті свідчать про формування нового типу суспільства, яке постійно змінюється, оновлюється та є відкритим для різноманітних інновацій. Соціально-економічні реформи впливають на освітню політику, що передбачає модернізацію змісту освіти, зокрема переорієнтацію з предметно-орієнтованої на особисто-орієнтовану. Одним із головних завдань сучасної системи освіти є створення умов для розвитку й самовиявлення кожної особистості, формування покоління, здатного до активної творчої діяльності та розвитку цінностей суспільства.

Важливе місце в змісті сучасної громадянської освіти посідає історична та громадянська освіта, яка є основою культурного вдосконалення учня, його громадянського становлення, виховання патріотизму, формування національної свідомості та соціальної активності особистості, розуміння власного місця в новому, динамічному, сучасному соціумі з метою самореалізації. Гуманістичний аспект громадянської освіти виявляється в її підставах, функціонально спрямованих на формування цілісної творчої особистості, світоглядно розвиненої, критичної, рефлексуючої, шлях свого особистісного становлення в суспільстві.

Перетворюючий характер діяльності завжди пов'язаний з активністю суб'єкта. Знання, отримані в готовому вигляді, як правило, викликають у студентів певні труднощі під час їх застосування або при вирішенні конкретних завдань, що зумовлено формальним вивченням теоретичних положень і невмінням їх застосовувати на практиці. Інтерес до навчання, ініціативність у навчальній роботі, пізнавальна самостійність, напруження розумових сил при розв'язанні поставленої пізнавальної задачі позитивно впливають на активність студентів у навчанні, створюючи сприятливі умови для розвитку їх навчально-пізнавальної діяльності. Формування навчально-пізнавальної активності є складним, багатоаспектним та багатофакторним, провідна мета якого – поетапне формування активності учня від репродуктивних, виконавчих рівнів до продуктивних, творчих. Вищий рівень розвитку активності є кінцевим результатом реалізації системи цілеспрямованого формування навчально-пізнавальної активності студентів, функціонування якої ґрунтується на діяльнісному та цілісному підходах.

Пізнавальна потреба як важливий стимулюючий фактор навчання відображає психічну і практичну готовність особи до пізнання. Для пізнавальної діяльності притаманні єдність чуттєвого сприйняття, теоретичного мислення та практичної діяльності. Пріоритетними шляхами активізації пізнавальної діяльності є застосування різноманітних форм, методів, засобів навчання, відбір та структурування змісту навчального матеріалу відповідно пізнавальним можливостям суб'єктів навчання; оптимальне застосування методів навчання; організація роботи над удосконаленням педагогічної майстерності викладачів; педагогічний вплив на формування колективів академічних груп. Основними умовами активізації пізнавальної діяльності учнів є: формування пізнавального інтересу до вивчення психолого-педагогічних дисциплін (позитивне ставлення до навчального предмету, його значення для

студента, використання особистісних підходів до навчання); професійна орієнтація в організації навчальної діяльності (адаптований теоретичний зміст навчальної дисципліни до певної спеціальності, самостійна робота, проблемні та ситуаційні завдання, дослідницька діяльність, творчі й практичні роботи, професійна спрямованість знань); демократичні взаємини між учасниками навчального процесу (спільна продуктивна діяльність, педагогічний оптимізм, контроль знань).

Отже, проблеми, що стоять перед освітою майбутнього, вимагають корінних перетворень в самому розумінні сутності освіти, в самому підході до визначення пріоритетів освітньої діяльності. Але зміни в цій сфері можливі за умови першочергового вирішення найбільш загальних освітніх проблем, що визначають роль і місце освіти в вирішенні глобальних цивілізаційних завдань. Громадянська освіта, що формується як спеціальна область педагогічної науки, пропонує сучасні рішення неминущих, «вічних» питань: «освіта і суспільство», «освіта і розвиток людини», «демократія і толерантність», «права і обов'язки». Вони адекватні сучасному науковому знанню, орієнтовані на сучасні тенденції соціально-культурного розвитку, на гуманістичні загальнолюдські та педагогічні ідеали і цінності. Саме якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, консолідації усіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості. Громадянська освіта – це вимога часу, тому розвиток та вдосконалення її є актуальним завданням.

**СОКОЛОВСЬКА Тетяна Володимирівна,
КУХАРЄВА Наталія Василівна**

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЯК ОСНОВА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПРЯМОВАНОЇ НА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Сучасній Україні потрібні творчі, діяльні, обдаровані, розвинені громадяни, які можуть протягом життя вчитись, розвиватись. Тільки цілісна, духовно багата, творча, само реалізована людина спроможна керувати і змінювати майбутнє.

Участь в проєкті «Пізнай себе», який є частиною експерименту медичної гімназії №33 міста Києва «Розвиток творчого потенціалу соціально-адаптованої особистості гімназиста» привела нас до розуміння нового своєрідного бачення моделі людини-особистості, де ігрові технології є фундаментом формування пізнавальної діяльності молодшого школяра.

Найефективнішим шляхом розвитку творчої особистості є залучення учнів до продуктивної діяльності. Сучасний вчитель повинен допомогти дитині розкрити свої творчі здібності, пояснити способи отримання необхідних знань, створити певні умови для виконання діяльності і розвитку особистості. Бо саме творчість дозволяє людині реалізовувати свій потенціал, адекватно і легко адаптуватись в нових умовах, змінюватись самому і змінювати навколишнє оточення. Тому завдання вчителя — побачити індивідуальну креативність кожного учня та прагнути розвивати її.

Велику роль у вирішенні цих завдань відіграє початкова школа. Шестирічні діти, які приходять до першого класу, мають велику потребу в пізнанні. Отже, ми створюємо умови, за яких учні мають можливість задовольняти свої потреби в пізнавальній діяльності. Для успішного рішення цих проблем ми шукаємо нові методи розвитку пізнавальної діяльності молодших школярів, де навчатися — означає діяти, досліджувати, братися до роботи, творити.

Важливим засобом активізації пізнавальної діяльності молодших школярів ми вважаємо ігрові технології. Гра – це природна для дитини і гуманна форма навчання. Навчаючи за допомогою гри, ми вчимо дітей не так, як нам, дорослим, зручно дати навчальний матеріал, а як дітям зручно і природно його взяти та розкрити свої творчі здібності.

Теоретичні аспекти використання ігрових технологій, уже досліджені науковцями, педагогами, ми хочемо розкрити практичне застосування гри в навчально-виховній діяльності молодших школярів у медичній гімназії №33 міста Києва.

Під час навчальної діяльності ми з учнями відкриваємо закони математики, логіки, досліджуємо правила мови, пізнаємо навколишній світ, не забуваючи періодично викрикувати «Еврика!». Цим прийомом ми підвищуємо інтерес до навчання. Завдяки цьому, набагато більша кількість наших маленьких учнів не просто охоче ходить, а біжить до гімназії. А вдома - самі розв'язують задачі і отримують від цього задоволення.

Ми використовуємо ігри, створюємо ігрові ситуації не тільки на кожному уроці, а й на кожному етапі уроку. Таким чином, гру ми проводимо на початку уроку: перевірка домашнього завдання, усна лічба, повторення матеріалу. Ігри, що ми застосовуємо на початку уроку, збуджують думку учня, допомагають йому зосередитись і виділити головне, найважливіше, спрямувати увагу на самостійну діяльність, підвищити інтерес до пізнання. Інколи гра може бути фоном для побудови всього уроку. Так наприклад, вивчаючи алфавіт, ми відправляємося в подорож казковою Країною Знань та потрапляємо в місто з назвою Алфавіт, мешканцями якого є букви, які мають свої будинки в певному місці.

Ми з учнями любимо рольову гру «Учитель-учень», де учень виступає в ролі учителя, використовуємо її на різних етапах уроку, в парній і груповій роботі. Тут головне розробити критерії перевірки, які будуть зрозумілі кожному.

Ігровий сюжет можна ввести, вклавши завдання або запитання в уста казкових персонажів (Буратіно, Незнайки, Карлсона, Чебурашки, тощо). У такий спосіб можна провести бесіду, організувати практичну діяльність дітей. Наприклад, щоб ознайомити учнів з відрізком без застосування поняття прямої, використовуємо ігровий сюжет. Ми позначаємо на дошці точку червоною крейдою (будинок Лисиці) і зеленою крейдою (будинок Вовка). Вовк і Лисиця по стежках ходять один до одного в гості (проводимо кілька різних ліній). Ось стежка найкоротша, її накреслимо за допомогою лінійки. Так, завдяки ігровому сюжету, полегшується сприймання нового поняття, концентрується увага на його основних ознаках.

На нашу думку, гра використовується для засвоєння нових знань, як урок або його частина, як елемент позакласної роботи. Позакласна діяльність дозволяє поширити і поглибити знання учнів, зміцнити набуті навички та вміння, розвинути здібності кожної дитини, задовольнити їх різнобічні інтереси, навчити самостійності, практично організувати суспільно-корисну діяльність, формувати творчу особистість. Під час гри ми ставимо умови пошуку, пробуджуємо інтерес до перемоги, отже, діти прагнуть бути швидкими, винахідливим, дотримуватись правил. У колективних іграх ми формуємо моральні якості дитини. В іграх на свіжому повітрі, під час проведення спортивних годин, ми вчимо дітей відповідальному ставленню до свого здоров'я. У результаті розвиваємо творчі компетентності, формуємо особистість, здатну допомагати товаришам, яка зважає на думку інших, яка стримує свої бажання. Таким чином, у молодших школярів розвиваємо почуття відповідальності, колективізму, виховуємо дисципліну, волю, характер.

Беручи до уваги наш досвід, гра повинна бути побудована за такими принципами:

- наочність і доступність;
- автономність тем і фрагментів гри;
- раціональне поєднання ігрової діяльності та діяльності з приводу гри;
- спрямованість елементів гри на розв'язання поставлених проблем.

Отже, ми вважаємо, що велике значення має і форма, в якій ми оцінюємо результати ігрової діяльності. Наша основна форма оцінювання – похвала. У системі підведення підсумків гри передбачаємо: доброзичливе ставлення до учнів, позитивне оцінювання зусиль учнів (команди учнів), навіть тоді, коли ці зусилля не приводять до позитивного результату, детально аналізуємо труднощі та помилки учня (команди); даємо конкретні поради, які спрямовані на поліпшення досягнутого результату.

Наші учні з задоволенням працюють в парах і групах, готують різноманітні завдання для інших, пояснюють і вчать один одного, беруть активну участь у конкурсах і змаганнях, не бояться робити помилки, висловлювати і відстоювати свої думки, легше адаптуються на наступній сходинці по формуванню творчої особистості, готові до вступу в 5 клас медичної гімназії.

Таким чином, ми стверджуємо, що використання ігрових технологій, які є основою пізнавальної діяльності, впливає на розвиток і формування творчої особистості молодшого школяра.

СОПІВНИК Руслан Васильович **ВИЗНАЧЕННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДОВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ:** **ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ**

Методологія дослідження в педагогіці – це вчення про сукупність методів за допомогою яких здійснюється накопичення нових знань. Дуже часто під методологією розуміють базові засади дослідження у яких відображено зв'язок між досліджуваним феноменом та способами отримання інформації про нього. Будь-яка методологія базується на певній філософській системі, концепції чи парадигмі, в рамках якої вивчається досліджуваний феномен.

Сьогодні одночасно співіснують різні філософські напрями, що використовуються у ролі методології виховання: неотомізм, позитивізм, прагматизм, біхевіоризм, діалектичний матеріалізм, психоаналіз, персонологія, філософія ноосферогенезу, екзистенціалізм та інші.

Виховання особистості розглядається також у системі координат ідеалістичних парадигм. Наприклад неотомізм, – релігійне філософське вчення, що отримало свою назву від імені католицького богослова Хоми Аквінського (1225-1274). Основні положення педагогіки неотомізму визначаються «подвійною природою» людини: людина є єдністю матерії і духу, тому вона одночасно й індивід, і особистість; як індивід, людина – матеріальна, тілесна істота, яка підкоряється всім законам природи і суспільства; як особистість, вона володіє безсмертною душею, піднімається над усім земним і підкоряється лише Богу; головне – душа, тому виховання повинно будуватися на пріоритеті духовного начала.

Категорія виховання може бути змодельована у контекст позитивіської парадигми (від лат. *positivus* – позитивний). Представники: О. Конт, Г. Спенсер; неопозитивісти: П. Херс, Дж. Вільсон, Р.С. Пітере, Л. Кольберг та ін.) в основі якого положення про те, що досвід людини, її відчуття є єдиним і виключним джерелом знання, а безпосередній збіг наукового положення з фактом – єдиним і абсолютним критерієм істини. Основні положення педагогіки неопозитивізму: виховання повинно бути очищене від світоглядних ідей, бо соціальне життя в умовах науково-технічного прогресу потребує «раціонального мислення», а не ідеології.

У ХІХ ст. заявили про себе ідеї прагматизму (від гр. «прагма» — справа, діло). Засновники прагматичної філософії Ч.Пірс (1839-1914) і В.Джеме (1842-1910). Ідеї ранніх прагматистів розвинув американський філософ і педагог Дж. Дьюї (1859-1952). Він звів їх у систему, яку назвав інструменталізмом. Основні положення цієї системи: школа не повинна бути відірваною від життя, навчання дає знання і вміння, що слугують інструментами за допомогою яких людина утверджується у соціумі і приносить собі і оточенню користь.

Цікаві ідеї щодо пояснення виховання особистості знаходимо у рамках такого філософського напрямку як біхевіоризм (від англ. *behavior* – поведінка). Головна ідея необіхевіоризму стосовно виховання полягає в тому, що людська поведінка є керованим процесом. Вона зумовлена застосованими стимулами і потребує позитивного підкріплення (методи заохочення і покарання у вихованні).

Сьогодні вітчизняна педагогічна наука послуговується в основному ідеями діалектичного матеріалізму – філософське вчення про найзагальніші закони руху і розвитку природи, суспільства і людського мислення. Діалектико-матеріалістична педагогіка виходить з того, що особистість є об'єктом і суб'єктом суспільних відносин. Розвиток людини детермінований зовнішніми обставинами і її природною організацією. Провідну роль у розвитку особистості відіграє виховання.

В умовах наростаючих загроз виживанню людства на планеті Земля, все більшої ваги і значення набувають питання екологічного, морально-етичного змісту, людського існування. Ці проблеми щодо розвитку особистості ставить філософська парадигма ноосферогенезу та екзистенціалізму. Поняття «ноосфера» походить від грецького «*noos*» – розум і означає сучасну стадію розвитку біосфери, пов'язану з появою в ній людства (мислячої живої матерії).

За В. Вернадським, ноосфера є царством розуму, ідеальним суспільством, золотим віком в історії людства. Такий стан не є завершеним, він твориться еволюційно. Ноосферогенез у контексті виховання можемо трактувати як передачу особистості знань про вищі закони Всесвіту, що допоможуть їй у перспективі конструювати такі моделі взаємодії суспільства і природи, при яких раціонально використовуються ресурси та зберігається баланс екосистеми.

У той же час екзистенціалізм (від лат. *existencia* – існування) передбачає створення таких умов виховання, при яких забезпечується педагогічний супровід вільного вибору вихованцем варіанту самореалізації з орієнтацією на результат самостійного пізнання «вищих життєвих смислів» (В. Франкл), екологічні і вітацентристські цінності.

В якості методологічної основи педагогіки можуть слугувати й інші філософські парадигми. Усі ці парадигми можна згрупувати за ознакою детермінованості особистісного становлення біологічними чи соціальними факторами. На цій основі виділяють біогенетичні (психоаналіз, теорія рис), соціогенетичні (біхевіоризм, теорія ролей, інтеракціонізм), персоногенетичні (проблеми активності, самореалізації, боротьби мотивів (А. Маслоу), самооцінки (К. Роджерс), особистісного вибору (екзистенціалізм), пошуку сенсу життя (В. Франкл) тощо), інтегративні (у рівній мірі визнають у формуванні особистості, як біологічні, так і соціальні фактори з превалюванням виховання).

СТАДНЮК Тетяна Олексіївна,

КОВАЛЬОВА Валентина Федорівна

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЯК ЗАПОРУКА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ГІМНАЗИСТА

Сучасні умови вимагають нових підходів до організації навчання і виховання, які б сприяли формуванню і розвитку школяра в тісному і постійному взаємозв'язку з природним та соціальним середовищем, здатності до соціально-значимої діяльності, швидкої адаптації під час зміни життєвих обставин. У медичній гімназії №33 проводиться експеримент, у рамках якого здійснюється розробка психолого-педагогічної системи становлення творчого потенціалу гімназиста. Для кожної вікової категорії існує власний девіз роботи. Для початкової школи таким девізом є «Пізнай себе», для середньої — «Спрямуй себе», а для старшої — «Створи себе».

Досягненню мети навчання математики та реалізації особистісно-спрямованого навчання, яке на перший план висуває завдання створення сприятливих умов для виявлення і розвитку здібностей учнів, задоволення їх потреб та інтересів, розвитку пізнавальної активності, творчої самостійності та інтелектуальних здібностей, і формуванні успішної особистості сприяє використання дидактичних ігор.

Дидактична гра має чітку структуру, що вирізняє її з-поміж іншої діяльності. Основні структурні компоненти дидактичної гри: ігровий задум, правила, ігрові дії, пізнавальний зміст або дидактичне завдання, обладнання, результат гри.

Кожна дидактична гра має свої правила, що визначають порядок дій і поведінку учнів у процесі гри, сприяють створенню на уроці робочої атмосфери. Тому правила дидактичних ігор необхідно розробляти із урахування мети уроку та індивідуальних можливостей учнів. Це створює умови для проявів самостійності, наполегливості, розумової активності, виникнення в учнів почуття задоволення, успіху.

Крім того, правила гри виховують уміння керувати своєю поведінкою, узгоджувати та підпорядковувати її до вимог колективу.

Суттєвими в дидактичній грі є дії, що регламентуються правилами гри, сприяють пізнавальній активності учнів, надають їм змогу виявити свої здібності, застосувати наявні знання, вміння і навички для досягнення цілей гри. Дуже часто ігровим діям передують розв'язання задачі.

Дидактична гра має певний результат — фінал, що надає їй завершеності. Він виступає, перш за все, у формі розв'язання поставленого навчального завдання і приносить учням

моральне і розумове задоволення. Для вчителя результат гри завжди є показником рівня досягнень учнів у засвоєнні та застосуванні знань.

Діти з великим задоволенням беруть участь в іграх, правила яких максимально наближені до умов телевізійних ігор. До гри можна залучати учнів двох класів, наприклад, 5-го і 6-го, де учні 6-го класу готують гру для учнів 5-го під керівництвом вчителя математики. Можна дати змогу учням вносити деякі зміни в проект, запропонований вчителем та реалізувати свої ідеї. Крім того, готуючись до проведення гри учням 6-го класу надається змога повторити матеріал 5-го класу з математики, оцінити свої знання та вчитися оцінювати інших.

Це й було зроблено при підготовці проекту «Найрозумніший математик», проведеного під час одного з тижнів математики. Дидактичні ігри було проведено у третьому класі під час Тижня початкової школи та у сьомому класі під час Тижня математики — гра «Подорож у країну Математика».

Також запорукою формування успішної творчої особистості є застосування під час вивчення математики розвиваючої форми навчання - роботи в групах. Її доцільно застосовувати під час узагальнення та систематизації матеріалу або у тих темах, де можна застосовувати вже набуті знання учнів. Таку роботу було застосовано у восьмому та одинадцятому класах. Цей метод полягає у тому, що клас поділяється на групи, кожній групі дається завдання не тільки розв'язати конкретні задачі або приклади, але і створити алгоритм розв'язання подібних завдань. У кожній групі може розкритися лідер, організатор, учні навчаються аналізувати, самостійно створювати схеми розв'язування, використовуючи вже відомі їм формули або теореми. При такій формі кожен учень задіяний у процесі навчання. Учні-лідери допомагають іншим членам групи, учні-організатори вміло розподіляють «ролі» (хто розкаже формули, хто викладає алгоритм розв'язання, хто розв'язує конкретний приклад, хто розповідає правила або теореми, на яких ґрунтується алгоритм). Від кожної групи висувуються один або два доповідачі, якими зазвичай виступають учні не найвищого рівня успішності.

Процес самостійного знаходження алгоритмів розв'язування типових завдань розвиває інтелектуальні здібності учнів, а також розкриває лідерські та організаторські здібності деяких учнів, підвищує самооцінку учнів з нижчим рівнем успішності, яким допомагають інші члени групи. Приміряючи різні «ролі», учні дотримуються девізу «Створи себе».

Однією із форм позакласної роботи з метою формування творчої особистості гімназиста є метод проектів. Він спрямований на розвиток дослідницької та пізнавальної діяльності учнів, формування вмінь самостійно знаходити шляхи розв'язання проблем через різноманітні форми діяльності.

Нестандартні та творчі завдання розвивають логічне мислення й математичну інтуїцію. Навчальний проект з точки зору учня — це можливість виконувати щось цікаве в групах чи самостійно, максимально використовуючи свої можливості. Це діяльність, яка дозволяє знайти себе, випробувати свої сили, продемонструвати власні знання та досягнути певних результатів.

Така форма роботи була застосована у десятому класі. Метою проекту було розробити методи отримання додаткового прибутку в типографії при друкуванні підручників. Клас було поділено на дві команди, висунуто два лідери, сформовано творчі групи, розподілено «ролі», вівся пошук інформації, в якій виділялося головне і найбільш суттєве. Після цього теоретична інформацію було переведено у практичну площину, був обговорений план реферату, також була проведена репетиція публічного захисту. Завершувалося здійснення проекту презентацією одержаних результатів.

Учні опрацювали проблему, в них з'явилося багато ідей, думок. Ними було використано знання з математики, економіки та біології. Також вони навчилися долати труднощі, розуміти та відчувати взаємовплив, авторитет лідера, довіряти і вимагати один від одного чіткості та йти разом до успіху.

В рамках дослідження у роботі з гімназистами активно застосовується їх підготовка до конкурсів Малої академії наук. Вибір тем сягає не лише математики, а й тісно пов'язаних з нею наук. Наприклад, темами з фізики були: «Петля Нестерова», «Математична фізика — основа музичної акустики скрипки», «Психофізичний закон сприйняття звуку Вебера-Фехнера», «М'яч у динамічному русі», з економіки: «Функціонування ринку», «Математичні моделі в економіці», з математики: «Похідна та її застосування в медицині», «Математика та музика». Усі ці роботи посіли призові місця на першому та, в окремих випадках, на другому етапі конкурсу. Написання таких робіт дало учням змогу побачити практичне застосування математики та галузях, у яких вона може бути корисною.

У рамках Тижня математики з учнями шостого класу проводилася робота у математичному гуртку, в якому було розкрито такі цікаві теми як: «Математика і медицина», «Математика і музика» та «Математика у білому халаті».

У гімназії активно проводяться дні учнівського самоврядування, під час яких учні мають змогу самостійно виступити у ролі вчителя і провести урок математики. Підготовка до нього проходить під керівництвом викладача, що доводить до відома учня, з яких частин складається урок, його форми, способи формулювання і досягнення мети. Під час уроку вчитель виступає лише у ролі наглядача, а наприкінці заняття проводиться аналіз цього уроку, де також враховується думка учнів. Це розкриває лідерські та організаторські здібності учнів, їх творчий потенціал, розвиває уміння пристосовуватися до нових умов.

Усі вищезазначені форми роботи сприяють формуванню творчої особистості гімназиста.

ТЕРЕЩЕНКО Тетяна Сергіївна

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Фахівець у сфері соціальної роботи повинен вміти планувати і здійснювати соціально-педагогічну діяльність, документувати й оцінювати як цю діяльність, так і педагогічні погляди, цілі і методи.

Таким чином, майбутній магістр соціальної роботи повинен бути здатним, незалежно і у співпраці з іншими:

- встановлювати цілі, планувати, структурувати і систематизувати освітню практику і соціально-педагогічну роботу в цілому, її фактичні і психологічні основи;
- формулювати цілі, планувати, ініціювати, структурувати, здійснювати, координувати і оцінювати як важливі так і незначні завдання, соціально-педагогічну діяльність, процеси, і розвиваючі проекти, націлені як на особистість, так і на цілу групу людей;
- брати на себе відповідальність за свої дії і рішення і бути готовим мотивувати їх, ґрунтуючись на професіоналізм і досвід;
- погоджувати і здійснювати як індивідуальне, так і групове консультування і керівництво батьків, родичів, колег і інших професійних груп.

Одним з основних елементів організаційної компетентності є сукупність організаційних якостей і властивостей особистості, необхідних їй для входження в систему організаційних відносин і зв'язків. Тобто мова йде про індивідуальні особливості людини, які дають їй змогу усвідомлювати організаційні норми й цінності для здійснення раціонального вибору у повсякденному житті, а також для налагодження дієвих відносин у процесі професійної діяльності в цілому.

У відповідності до змісту компетентності до функції організування фахівців з соціальної роботи віднесено такі типові завдання діяльності:

- поєднання всіх видів ресурсів, організування колективної праці для досягнення місії;
- організація та раціоналізація робочих місць;
- організація процесів управління;
- прийняття управлінських рішень;

- організація реалізації управлінських рішень;
- організація ділових контактів;
- розробка раціональних форм організації управління;
- здійснення комерційної діяльності;
- організація роботи з кадрами у відповідності до специфіки галузі;
- формування і розвиток організаційної культури;
- організація інформаційного забезпечення;
- організація адміністративно-господарської діяльності.

Отже, на основі аналізу наукової літератури, організаційна компетентність фахівця соціальної сфери – це інтегративне особистісне утворення, що містить знання організаторської діяльності соціальної сфери, уміння розв'язувати соціально-педагогічні завдання, сформованість професійних, особистісних управлінських якостей, що дозволяють належним чином здійснювати соціально-педагогічну діяльність у майбутній професії; вміння організувати інформаційну основу діяльності, проявляється у специфічних сферах управлінської роботи – прийнятті соціально важливих рішень, збиранні й аналізі інформації, методах роботи з людьми, включає до свого складу систему планування та організацію різних видів соціально-педагогічних занять, методи і стиль керівництва; вміння вмотивовувати до соціально-педагогічної діяльності.

Досліджуючи формування організаційної компетентності майбутніх магістрів соціальної роботи, доцільніше орієнтуватися на професійний розвиток майбутніх фахівців у процесі їх навчання у вищому навчальному закладі. На суб'єктивному рівні процес формування професійної організаційної компетентності майбутніх фахівців є системою інтерактивних дій викладача й студентів у ході навчальної та навчально-професійної діяльності студентів і викладача.

Підготовка висококваліфікованих фахівців, з огляду на сучасну соціально-економічну ситуацію в країні, потребує глибокої перебудови роботи вищих навчальних закладів, усіх їхніх структур, зміцнюючи при цьому зв'язок із реальною соціальною політикою та безпосередньо з установами майбутнього працевлаштування випускників.

Тобто підвищення якості підготовки кадрів, у тому числі магістрів соціальної роботи, потребує ефективного використання стандартів нового покоління, зорієнтованих на рівневу підготовку кадрів, компетентісно зорієнтований підхід до навчального процесу. Тому, що даний підхід має супроводжуватися суттєвими змінами освітніх програм, власне підходів до організації навчання. Підвищення якості підготовки кадрів має здійснюватися з урахуванням вимог сьогодення, реальної соціально-економічної ситуації в країні, забезпечення раціонального використання ресурсів, у тому числі за рахунок надання випускникам вищих навчальних закладів робочого місця, підвищення економічної ефективності діяльності вищих навчальних закладів.

Література:

1. Пригодій М.А. Використання компетентнісного підходу при підготовці майбутніх учителів до профільного навчання учнів / М.А. Пригодій // Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. ["Технологічний підхід у підготовці майбутніх учителів"], (Умань, 29-30 квіт. 2011 р.); ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.) та ін. – Умань: ПП Жовтий, 2011. – Вип. 3. – С. 167–173.

ТКАЧ Мирослава Мирославівна **ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ** **ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ**

Одним із основних аспектів розвитку професійної творчості майбутніх фахівців є творче мислення, що визначається як: один з видів мислення, яке характеризується оригінальністю і винахідливістю, що має суттєве значення у підготовці фахівців; інтелектуальний процес,

спрямований на вирішення певних завдань і проблем, постановки запитань, вироблення нової стратегії діяльності, висунення нових ідей та гіпотез.

У більш вузькому значенні під терміном «творче мислення» розуміють будь-який принцип або механізм, який сприяє скороченню пошуку розв'язання задачі. У цьому значенні термін «творче мислення» збігається з інтелектуальним процесом аналізу варіантів (відкидання тих варіантів, що є неперспективними і визначення перспективних). Це так званий процес, в ході якого новий продукт виступає як новий відносно вихідного знання, і є результатом трансформації, перероблення останнього. Тобто розвитку професійної творчості сприятиме мисляча діяльність спрямована на відкриття нового, взятє в конкретній виробничій ситуації.

В аспекті розвитку професійної творчості важлива позиція творче мислення розглядається як пізнавальні процеси, що дозволяють людині вирішувати задачі, які не можуть бути розв'язані за допомогою вже відомих людству методів.

Важливим є розгляд досліджень, що творче мислення не тільки як кількісне розширення діапазону соціальних ролей, а й як якісна їх зміна, що супроводжується самостійністю, систематичністю та прогнозуванням.

Творче мислення характеризується створенням суб'єктивного нового продукту та новоутворенням у ході пізнавальної діяльності, що включає в себе аналіз проблемної ситуації, відтворення знань, необхідних для розв'язування задачі, перенесення засвоєних способів дій.

Таким чином, термін «творче мислення» використовуються у таких значеннях:

- як активність суб'єкта практики і пізнання, спрямована на зовнішній світ (об'єкт) з метою його привласнення або зміни;
- як здібність людини (суб'єкта практики і пізнання) створювати щось нове у процесі своєї діяльності.

Вітчизняний психолог Г.С. Костюк вважав, що творче мислення є сукупність логічних прийомів не тільки щодо вирішення завдань, але й засобів теоретичного дослідження та пошуку істини є сукупністю тих особливостей психіки, які забезпечують продуктивні перетворення у діяльності. Отже, у творчому мисленні домінують чотири особливості, що слід врахувати при розвитку професійної творчості фахівця з позицій творчого мислення:

- оригінальність розв'язання проблеми;
- семантична гнучкість, що дозволяє бачити об'єкт під новим кутом зору;
- образна адаптивна гнучкість, яка вможливорює зміну об'єкта з розвитком потреби у його пізнанні;
- семантична спонтанна гнучкість як продукування різних ідей щодо невизначених ситуацій.

Слід зазначити, що психологічні дослідження творчого мислення пов'язують з ім'ям американського психолога середини ХХ сторіччя Дж. Гілфордом. Вчений, досліджуючи інтелектуальні здібності людини, структуру інтелекту, виділив два типи мислення: дивергентне і конвергентне. Більшість психодіагностичних тестів на виявлення креативності у людини орієнтовані саме на аналіз дивергентного типу мислення. Щодо конвергентного типу мислення, то про нього можна говорити у тих випадках, коли людині, яка розв'язує задачу, необхідно на основі великої кількості умов знайти єдине правильне рішення. Конкретних рішень може бути і декілька, але ця множина завжди обмежена на думку Дж. Гілфорда.

Дивергентний тип мислення визначається як тип мислення, який іде у різноманітних напрямках. Такий тип мислення припускає варіювання шляхів рішення проблеми, що призводить до несподіваних висновків і результатів. Дивергентний тип мислення дослідник пов'язував із породженням багатьох рішень проблемної ситуації на основі однозначних вихідних даних, вважаючи, що саме воно є «серцевиною», «ядром» креативності. На основі отриманих результатів виділено чотири параметри креативності:

- продукування незвичайних відповідей;
- спроможність виділяти функцію об'єкта і прогнозувати його нові застосування;

– спроможність продукувати різні ідеї в нерегламентованій ситуації;
– змінювати форму об'єкту, щоб виявити в ньому нові ознаки і можливості його застосування.

Є.С. Жаріков наводить такі характеристичні риси творчого мислення які впливають на розвиток професійної творчості [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 156]:

евристичність – здатність вирішувати завдання, що вимагають відкриття закономірностей, властивостей, відносин;

креативність – вміння створювати нові речі і нові методи;

мобільність – здатність переходити в суміжні сфери науки, вирішувати комплексні проблеми;

незалежність – здатність протистояти склалася в науці традицій і поглядів, що заважає отриманню принципово нового знання;

експрезентність – вміння бачити перспективу досліджуваного об'єкта на основі обмеженої інформації про предмет розгляду, передбачати його майбутній стан, будувати гіпотези про його минулих станах;

системність – здатність охоплювати об'єкт як ціле;

розумність – здатність діалектично заперечувати старі системи знань, що заважають якісній зміні науки;

відкритість – здатність приймати і заломлювати будь-які ідеї;

антиномічність – бачити єдність протилежностей або виключають один одного визначень предмета;

здатність до узагальнення матеріалу, що дозволяє підніматися від емпіричної конкретності до висновків про загальні властивості.

Таким чином, творче мислення виступає як основний аспект професійної творчості майбутніх фахівців є сукупністю логічних прийомів не тільки щодо вирішення завдань, але й засобів теоретичного дослідження та пошуку істини.

**ФУРКАЛО Володимир Ісакович,
ФУРКАЛО Вікторія Станіславівна**

ФІЛОСОФІЯ У МАСОВІЙ СВІДОМОСТІ ТА В ОСВІТІ

Чи потрібна філософія масовій людині (масам)? І чи потребує сучасна філософія для свого існування масової підтримки? На думку А. Шопенгауера, різним людям потрібна і різна філософія. Для масової людини необхідний один різновид філософії, а для «аристократів духу», видатного розуму, найбільше підходить «вища філософія». За А. Шопенгауером, для учнів 2-го, 3-го, 4-го порядку філософія з'являється у вбранні релігії. Ми живемо у масовому суспільстві, котре об'єднують і роз'єднують засоби масової інформації. Зростає кількість людей, що отримують вищу освіту, і сама вища освіта стає масовою. Все більше і більше людей дізнаються про філософію. Що ж думають про філософію ті, які вже вивчали вказану навчальну дисципліну? Відповіді, отримані через Інтернет, можна поділити на три групи: позитивного, негативного і нейтрального ставлення до філософії. Негативні оцінки зводяться до таких положень: філософія небезпечна наука, гірша за хімію і фізику; філософія з нормальних людей робить хворих; філософія прості речі доводить до абсурду; філософія не наука, а даремна трата часу; у філософії немає жодної речі, яка була б доведена, та інші. Нейтральні оцінки зводяться до таких міркувань: філософія – красива поезія; у кожного своя філософія; філософія – це коли все точно, але піддається осмисленню; філософія – це камертон, на якому не зіграєш, але він задає тон; філософія – процес порівняння світоглядів усіх часів і народів та інші. Позитивні оцінки несуть виключно схвальну характеристику щодо викладання філософії та набутих філософських знань.

Масова людина потребує швидких і простих відповідей. Їй непотрібно перерахувати усіх творів І. Канта, Г. Гегеля, Ф. Ніцше, М. Вебера та інших. Достатньо в Інтернеті віднайти рубрики: «вся світова філософія за 90 хв.» або «філософські теорії за 30 секунд» і

філософський апетит буде вгамований або з'явиться відраза до філософського знання. Втім, не виключена можливість поверхового схоплення змісту філософських ідей.

У студента, який вивчає філософію як навчальну дисципліну, бракує часу на читання філософських творів з багатоманітної спадщини того чи іншого філософа. Викладачі вказують у планах семінарських занять сайти електронних бібліотек, де розміщені лише уривки з філософських творів відповідно до вказаної теми, проблеми. За таким принципом і укладаються хрестоматії з філософії. Можливо, такий підхід і виправданий, коли всі поспішають і змагаються, а мірилом навчання виступає успіх (високий бал за відповідь).

У такій поспішності криється небезпека. Не всі студенти докладають зусиль для того, щоб засвоїти тему, отримати нові знання. Але, врешті-решт, і вони отримають диплом про вищу освіту, однак не будуть працювати за спеціальністю і залишаться людиною маси. Вони не скористалися шансом, який надає освіта – бути кваліфікованим, компетентним. Людина маси знову повернулася до маси, вона «така, як усі».

Метою ECTS (Європейської кредитно-модульної системи) є підвищення якості вищої освіти та якості підготовки фахівців. При використанні ECTS у навчальному процесі у частині українських ВНЗ ми спостерігаємо, що відсутня вимога обов'язкового складання іспиту з дисциплін, що вивчаються студентом, а отже, не формується психологічна установка на довготривале запам'ятовування інформації; що частина матеріалу з дисциплін залишається за межами розгляду студента, оскільки, отримавши оцінку 60-Е, він може відмовитися від подальшого вивчення матеріалу; що підготовка ІНДЗ у формі реферату неефективна, оскільки теми повторюються і студент тільки копіює уже готовий матеріал з Інтернету; що тестування з гуманітарних дисциплін не виявляє повною мірою критичності міркувань по темах; що студент, який за семестр набрав балів на 3-Е, 3-Д, вже не може отримати 5-А на іспиті, якби він ретельно не підготувався і таке інше.

Указані недоліки не дають підстав говорити про отримання якісної освіти бакалаврами, магістрами з філософських дисциплін. В той же час, їх можна частково подолати за допомогою таких організаційно-методичних кроків:

- 1) замінити підготовку рефератів написанням есе з відповідними методичними вказівками та критеріями оцінювання;
- 2) обов'язково проводити іспит з філософських дисциплін, а не виставляти остаточний бал шляхом додавання поточних балів за семестр;
- 3) у якості ІНДЗ використовувати конспектування першоджерел філософських текстів з вказівками, яким чином дані тексти слід аналізувати;
- 4) рекомендувати, щоб при підготовці досемінарів студенти працювали над конспектом філософських текстів, виділяючи основний зміст;
- 5) давати студентам завдання у вигляді складання рецензій на філософські публікації у вітчизняних та зарубіжних часописах;
- 6) на семінарських заняттях з філософських дисциплін все більшою мірою використовувати дискусійний підхід для розвитку критичного мислення у студентів і напрацювання ними правильної логічної аргументації для відстоювання світоглядної позиції.

Звичайно, ці заходи не вирішують усіх проблем, пов'язаних з навчальним процесом, а виступають лише стимулюючим фактором, що унеможливить знецінення знання в ринкових умовах.

В умовах масової освіти зростає цінність критичного мислення, вміння розмежовувати достовірну і недостовірну інформацію, проводити верифікацію і фальсифікацію знання. Використання інформаційних технологій (Інтернет, Гугл, мультимедіа) розширює доступ до джерела інформації, але не навчає мислити креативно, критично. Викладання філософських курсів і треба підпорядкувати даним вимогам.

Література:

1. Коллинз Р. Массовое образование как жертва технологического развития <http://polit.ru/article/2010/10/08/rk>.

2. Постіндустріальна освіта: куди йдемо? <http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/postindustrialna-osvita-kudi-ydemo-rezultati-ukrayinsko-kanadskogo-mizhuniversitetskogo-pilotnogo-proektu-viyavilisya-dosit-nespodivanimi-.html>.

3. Шопенгауэр А.Об интересном // А. Шопенгауэр. - М.: Олимп; ООО «Издательство АСТ-ЛТД», 1997. - 432 с. (Классики зарубежной философии).

ЦЬОПА Ольга Вікторівна

АПРОБАЦІЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ ГІМНАЗИСТА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Сучасне суспільство вимагає від освітян підготовки випускників, що не тільки володіють знаннями та технологіями, а й насамперед здатні до творчого мислення, самостійного пошуку, аналізу й оцінки інформації, заповзятливості, командної роботи тощо. Саме тому впровадження в навчально-виховний процес медичної гімназії № 33 міста Києва моделі розвитку творчого потенціалу особистості гімназиста є об'єктивно актуальним й дієвим. Проекти моделі «Спрямую себе» (для 5-9 класів) і «Створи себе» (для 10-11 класів) направлені на здобуття гімназистами стійких знань основ наук; розвиток спеціальних і практичних здібностей; інтелектуальний розвиток і розвиток мислення; формування здібностей до самоосвіти, самоаналізу, самооцінювання, самокоригування, самовизначення, самореалізації.

Розглянемо на прикладі уроків української мови, як працює проект «Спрямую себе» в середній ланці гімназії, бо ці уроки є тим підґрунтям, де формуються вміння бачити прекрасне, тонко сприймати навколишній світ, правильно й образно висловлювати думки. А середня ланка – той етап, коли дитину можна спрямувати на створення продукту, що має суб'єктивну й об'єктивну новизну, унікальність. Робота ця клопітлива, об'ємна, тож і проводиться в певній системі й постійно.

Основною формою діяльності в гімназії є урок, тому під час вибору форм уроків учителі-словесники обирають такі, де можна поміркувати, пофантазувати, запропонувати різні варіанти. І це передусім стосується різних типів і видів письмових робіт, де так чи інакше виявляється особистість, її смаки, уподобання, рівень підготовки. Творчі вправи є допоміжними в процесі підготовки до створення власного продукту (творчої роботи), тому мовниками широко використовуються такі види творчих вправ: творчі диктанти, твори-мініатюри за опорними словами, твори за поданим початком чи кінцівкою, твори-асоціації, «музичні» твори, твори за картиною, твори за закритою картиною.

Щоб підвести учнів до глибокого розуміння теми, налаштувати їх на самостійність та якість написання твору, учителі користуються різними прийомами: інструктаж щодо об'єму твору; поради щодо змісту; попереднє обговорення явищ і предметів, які стосуються теми; демонстрація зразків і їхній доступний аналіз; бесіди за картиною; читання віршів, оповідань тощо.

Для формування навичок самостійного викладу думок усно чи письмово неабияке значення має такий вид роботи, як редагування. Це ефективний засіб навчання, особливо, якщо виправлення проводиться в присутності автора, бо привчає дитину до копіткої інтелектуальної роботи. І це в жодному разі не глушить ініціативу, а, навпаки, розвиває її.

Усі види творчих вправ починають виконуватись під керівництвом учителя, при цьому частка самостійності учнів збільшується від класу до класу. А коли діти засвоюють матеріал достатньо міцно, оволодівають «технікою» виконання відповідного виду роботи, аналогічні завдання пропонуються для домашньої роботи.

Показниками того, що ці методики працюють, є призові місця, які посідають гімназисти у творчих конкурсах і олімпіадах з української мови та літератури.

Форми роботи для розвитку інтелекту, здібностей, творчості, пізнавальної активності:

- робота творчих майстерень;
- проведення народознавчих свят;

- екскурсії до музеїв видатних письменників та поетів;
- пошукова творча робота: «Вулиці та площі нашого міста», «Літературний Київ»;
- пошукова робота «Шевченко на карті України»;
- творчі роботи «Історія пам'ятника Т.Г. Шевченку» (у парку його імені), «Стежками Г. Сковороди», «Лірика І. Франка у піснях»;
- майстер-класи «Вивчаємо енциклопедію»;
- упорядкування творчих словників;
- проведення конкурсу читців;
- конкурс авторських віршів;
- літературна кав'ярня;
- проведення літературних «Брейн-рингу», «Поля чудес», «Найрозумніший»;
- зустрічі з відомими літераторами, поетами, артистами,
- випуски художніх стіннівок.

Отже, результатом роботи над дослідно-експериментальним дослідженням на тему «Розробка психолого-педагогічної системи становлення творчого потенціалу особистості гімназиста» є те, що учні демонструють позитивні тенденції в розвитку творчого потенціалу особистості гімназиста (мотивація до навчання, активна творча діяльність, уміння працювати в команді, здатність до самоаналізу), а педагоги володіють практиками розвитку цієї особистості.

ШЕЛЕСТ Надія Анатоліївна

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

На сучасному етапі розвитку українського суспільства особливо гостро постає проблема формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді, оскільки інститут сім'ї переживає суттєві складнощі: руйнуються сімейні відносини, підвищується ризик розлучень, знижуються виховні функції сім'ї, росте рівень дитячої бездоглядності та безпритульності.

У Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України; «Концепції виховання дітей і молоді в національній системі освіти» наголошено на важливості виховання особистості, підготовленої до виконання ролей, необхідних у суспільстві (громадянина, трудівника, патріота своєї країни, сім'янина), та відзначено, що вищі навчальні заклади повинні здійснювати підготовку свідомої національної інтелігенції, що забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх спеціалістів. Виконання цих завдань неможливо без формування у студентської молоді ціннісного ставлення до створення сім'ї.

Необхідність підготовки молоді до сімейного життя акцентована в педагогічній спадщині П. Блонського, Г. Ващенко, Я. Коменського, Дж. Локка, А. Макаренка, І. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших.

Різні аспекти виховання студентської молоді, зокрема пріоритетів і настановлень щодо підготовки юнаків і дівчат до шлюбу, формування в них відповідних якостей і вмінь, досліджують Т. Алексеєнко, С. Вітвицька, К. Вітек, Т. Говорун, Т. Демидова, І. Денисенко, Л. Долинська, А. Карасевич, О. Кікінежді, Б. Ковбас, В. Костів, В. Кравець, П. Тярзі та інші, акцентуючи на необхідності пошуку шляхів стабілізації сім'ї.

Студентські роки – час становлення активної самостійності й особистісної свободи. Цей період характеризуються підвищенням інтересу до моральних проблем (мета, спосіб життя, обов'язки, кохання, вірність тощо); посиленням цілеспрямованості, рішучості, самостійності, індивідуальності, ініціативності у процесі діяльності та спілкування; активним засвоєнням суспільних норм і функцій, оволодінням соціальними ролями.

Ранній юнацький вік є сенситивним щодо формування ціннісного ставлення до створення сім'ї, оскільки відбувається активне привласнення суспільних норм і функцій, статеворольове самовизначення, оволодіння основними соціальними ролями, формування

моральних ідеалів, підвищення інтересу до моральних проблем, людських якостей, норм поведінки; формування взаємовідносин із представниками протилежної статі; пошук особистісної ідентичності.

Ціннісне ставлення до створення сім'ї – інтегрована моральна якість особистості, яка являє собою єдність мотивів, переконань, свідомості, емоційної та діяльнісної сфери. Ознаками сформованості ціннісного ставлення студентів до створення сім'ї є потреби, інтереси за допомогою яких вони оцінюють значущість сім'ї для окремої особистості та суспільства загалом.

В основу формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді покладено аксіологічний і діяльнісний підходи.

Аксіологічний підхід передбачає орієнтацію студентської молоді на пріоритет сімейних цінностей: почуття любові, поваги, взаємної моральної відповідальності; здоровий спосіб життя, дбайливість, почуття взаємодопомоги, взаємоповаги, офіційний шлюб; відповідальне виконання батьківської функції (материнства і батьківства).

Використання діяльнісного підходу в процесі формування ціннісного ставлення студентської молоді до створення сім'ї передбачає виокремлення у цій проблемі двох аспектів. Перший пов'язаний із такою характеристикою діяльності, як предметність та «підштовхування» молоді людини до думки про необхідність розвитку особистісних якостей, потрібних для майбутнього сімейного життя. Другий аспект полягає у тому, що основна характеристика діяльності – суб'єктність, сутністю якої є зумовленість цієї діяльності, з одного боку, потребами, настановами, орієнтаціями, минулим досвідом самого діючого суб'єкта, а з іншого – системою суб'єкт-об'єктних відносин, що склалися під час спільної діяльності, тобто відносин між людьми, які взаємодіють [1, с. 39].

Діяльнісний підхід до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді передбачає вирішення ряду взаємопов'язаних завдань. По-перше, сукупне формування основних особистісних потенціалів: гносеологічного, аксіологічного та праксеологічного. По-друге, активне залучення до педагогічно організованої діяльності впливає на розвиток функціональних механізмів психіки (сприйняття, увага, мислення, пам'ять), сприяє вдосконаленню узагальнених типологічних властивостей людини (здібностей, характеру, темпераменту) та послідовно поповнює особистісний досвід (знання, вміння, навички, звички) [1, с. 41–42]. Таким чином, залучення студентської молоді до соціально-культурної діяльності сприятливо впливає на інтелектуальну, емоційну та вольову сфери особистості.

Література:

1. Аксенов А. М. Организационно-педагогические условия социализации воспитанников школ-интернатов : дисс. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Аксенов Алексей Михайлович. – Тула, 2003. – 236 с.

ЮРЧЕНКО Наталія Сергіївна

ІНШОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ОСВІТИ

Глобальні тенденції розвитку сучасної вищої школи в Україні полягають у переході університетів в освітній простір Європи. Відповідно до цього держава здійснила модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Освітня політика України на сучасному етапі ґрунтується на принципах демократизації та гуманізму, орієнтується на досягнення світового рівня зі збереженням самобутнього національного характеру.

Освітня діяльність згідно з вимогами європейських стандартів – це, в першу чергу, нова філософія освіти, нові принципи в організації навчального процесу, новий тип відносин між студентом і викладачем, сучасні технології опанування знань, прозорість навчального процесу тощо. Проте разом із новими тенденціями вдосконалюються і національні здобутки та традиції вищої технологічної освіти [2 с. 203].

Складовою частиною глобальної ситуації в умовах інтеграції в європейський освітній простір є зростання вимог до закладів вищої освіти. Значно змінилися критерії оцінки результатів діяльності університетів. Сьогодні наголос падає на їхню спроможність підготувати фахівців, які будуть спроможні швидко реагувати на мінливий ринок праці і пристосовуватися до змінних умов динамічних економік, характерних для Поряд з впровадженням європейських стандартів державна політика повинна розвивати освіту, що ґрунтується на спільних культурних цінностях та європейських традиціях. Одним з важливих завдань для вищих навчальних закладів сьогодні є реформування професійної освіти у відповідності до європейських стандартів та підготовка висококваліфікованих фахівців зі знанням іноземних мов, які сприятимуть швидшому та простішому розумінню тенденцій в межах Європейського Союзу [3 с. 22]. Адже володіння іноземною мовою є необхідною передумовою для входження в єдиний європейський освітній і науковий простір та підвищує мобільність фахівців на міжнародному інтелектуальному ринку.

Згідно таких вимог метою сучасного навчання іноземної мови у вищій школі має стати формування та розвиток професійної іншомовної компетентності майбутніх інженерів-педагогів. Показником цього буде здатність випускників до ефективного спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів іноземної мови, творчого розвитку в комунікативній взаємодії із закордонними колегами [1 с. 1].

Процес формування та розвитку іншомовної компетентності майбутнього інженера-педагога відбувається у формі теоретичної, практичної підготовки фахівців. Іншомовна компетентність передбачає розуміння іноземного мовлення, текстів, вільне володіння фахівцем професійною термінологією в процесі фахового спілкування в усній формі, вміння оформлювати ділову фахову документацію. Разом з цим характерною рисою розвитку в сфері науки та освіти на сучасному етапі є розширення міжнародних зв'язків та співробітництва. Сьогодні знання іноземної мови стало необхідною вимогою для сучасного фахівця. Його статус і роль як професіонала і особистості визначаються іншомовною та культурологічною підготовленістю.

В умовах впровадження Європейських стандартів в освіті вчені наголошують на необхідності вживання заходів для більш тісної взаємодії між вищою освітою і системами наукових досліджень. Для підтримки цієї взаємодії в належному стані шляхом збереження багатої культури і мовної різноманітності Європи не можна не звертати увагу на зростання рівня іншомовної компетентності фахівців [2 с. 204].

Сьогодні варто говорити про створення таких умов для розвитку іншомовної компетентності майбутніх інженерів-педагогів, яка на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій зможе забезпечити потреби суспільства у висококваліфікованих фахівцях, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також потребу бути конкурентоспроможними на ринку праці. Крім того, обов'язковими функціями освітніх стандартів вчені визначають забезпечення цілісності освітнього простору, забезпечення ефективного управління системою вищої освіти, підвищення якості підготовки випускників.

Отже, входження вітчизняної системи освіти в європейський наукового та освітній простір сприятиме підвищенню спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці, підняття конкурентоспроможності європейської вищої школи. Для успішного втілення цього процесу не обійтись без знань іноземної мови, яка допоможе підтримувати і розвивати європейські стандарти в освіті та науці України.

Література:

1. Герасимчук Т. В. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх інженерів автомобільно-дорожньої галузі з використанням інформаційних технологій :

автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "теорія і методика професійної освіти" / Герасимчук Тетяна Володимирівна – Херсон, 2016. – 22 с.

2. Пригодій М. А. Світовий досвід підвищення кваліфікації та перепідготовка педагогічних працівників систем допрофесійної та професійної освіти молоді // Вісн. Черніг. держ. пед. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка. – Чернігів: ЧДПУ. – 2011. – С. 200-203.

3. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. - К.: Ленвіт, 2006.- 35 с.

ЯКИМЧУК Іван Миколайович

АНТРОПОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІЛОСОФІЇ ТЕХНІКИ

Антропологія техніки має на увазі, що техніка не є чимось щось не гуманним, а являє собою природну і істотну складову частину людини, так би мовити, продовження його біологічних органів, яка примножує його здатність накопичувати досвід і, діючи, втручатися в дійсність.

Техніка і технологія в історії людства починається з того часу, коли люди стали використовувати штучні знаряддя ручної праці. Грецьке слово «техне» в перекладі українською мовою означає мистецтво, майстерність, уміння. Його вживали вже Платон та Арістотель, аналізуючи штучні знаряддя праці [2].

Техніка — сукупність створених засобів і знарядь виробництва, а також заходи та операції, вміння та майстерність здійснення трудового процесу.

Мета і функція техніки — перетворювання природи та світу людини згідно з цілями, які ставлять люди, що мають певні потреби і бажання. Отже, техніка є невід’ємною складовою людського існування.

Техніка сама по собі не є метою. Вона набуває цінності тільки як засіб. Можна розглядати техніку і як самостійний феномен, однак ця самостійність певною мірою відносна: техніка органічно залучена до контексту соціального буття та свідомості, є основою цивілізації, перебуває у вирі історичного часу й постійно прогресує.

Сучасний світ — це технізований простір і технологізований час. Якщо раптом зникла б техніка, зникла б і людина. Людство існує і діє не в царині неполоханої природи, а в світі техніки — у техносфері [3].

Проблема наслідків технізації та комп’ютеризації суспільства і створення штучного інтелекту є однією з головних у сучасній літературі з філософії техніки. У цій сфері виділяють певні напрями. Передусім, це праці про соціальні наслідки комп’ютеризації. На Заході цьому феномену присвячено сотні томів. Головна увага звертається на те, що із застосуванням сучасних комп’ютерних засобів докорінно змінилися всі сфери життя сучасного суспільства — від державного управління до освіти й культури. Широко обговорюються й проблеми, зумовлені цими змінами: перетворення інформації на своєрідний глобальний ресурс людства, потенційна можливість зростання відчуження людини в інформаційному суспільстві, зміни соціальних засад такого суспільства. Філософи, які займаються цими проблемами, намагаються сягнути соціопрогностичного рівня, не тільки аналізуючи суспільство, а й прогнозуючи його соціальний розвиток [1].

Роль техніки у розвитку соціуму важко переоцінити. Проте надмірна технізація суспільства може мати як позитивні, так і негативні наслідки. За думкою багатьох вчених, рівень розвитку техніки може бути індикатором розвитку суспільства в цілому. Проте, надзвичайно швидкий розвиток техніки за останнє століття призводить до зміни соціальних цінностей, ізоляції кожного окремого індивіду у технологічному просторі. Крім того, розвиток техніки може призвести до порушення одвічного зв’язку «суспільство-природа» та руйнування екосистеми [4].

Виходячи з вище сказаного, можна зробити висновок, що техніка має розвиватися і надалі, проте суспільство обов’язково має здійснювати нагляд за безпечністю та необхідністю використання тих чи інших досягнень технологічного прогресу.

Література:

1. Князев В. Н. Человек и технология. — К. :Льбидь,— 1990. — 175 с.
2. Крисаченко В. С. Екологічна культура. — К. : Заповіт — 1996. — 352 с.
3. Мельник В. П. Філософські проблеми технікознавства. — Львів: Світ — 1994. — 177с.
4. Ракитов А. И. Философия компьютерной революции. — М.: Директ-Медиа — 2013. — 291с.

ЯКУШКО Катерина Григорівна

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ В АСПЕКТІ РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ТЕХНІКІВ-АГРАРІЇВ

На даний час актуалізується проблема пошуку відповідності критеріїв розвитку різнотипного професійно орієнтованого спілкування студентів вищих навчальних закладів європейським стандартам.

Наша мета – спроектувати дотичність європейських стандартів до процесу формування «грамотного іншомовного спілкування» ([2, с.115]) майбутніх фахівців на основі положень Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, Європейських програм «ЛІНГВА», «ЕРАЗМУС», «ТЕМПУС» та документів Ради Європи.

Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (The Framework of Qualifications for the European Higher Education Area – «QF for the EHEA») передбачають застосування знань і розуміння у процесі формування суджень, об'єднання комунікації з уміннями у галузі навчання при підготовці фахівця п'ятого та шостого (short cycle) рівнів, відповідних вітчизняним рівням молодшого спеціаліста та бакалавра [3].

Європейські програми «ЛІНГВА», «ЕРАЗМУС», «ТЕМПУС» та інші вважають стандартом необхідність цілеспрямованого вивчення іноземної мови як пріоритетного напрямку розвитку вищої полікультурної освіти. У зазначених проектах зазначається, що «володіння іноземною мовою – це інструмент передачі думок, інформації, налагоджування ефективної комунікації, елемент інтелектуального розвитку людини, її...самовираження для розвитку інструментальних умінь [3, с. 58]».

Проектом «Налагодження освітніх структур» у межах реалізації

Болонської декларації у контексті розглянутих європейських програм визначено такі розряди умінь бакалавра в галузі ПОІС: 1) інструментально – когнітивні (здатність розуміти й керувати оточенням, організовувати робочі групи для вирішення проблем), а також «технологічні, комп'ютерні, лінгвістичні та комунікативні»; 2) міжособистісні, пов'язані з уміннями виражати почуття, формувати стосунки; 3) соціальні, пов'язані з процесом соціальної взаємодії та співпраці, умінням працювати у групі, брати соціальні зобов'язання, працювати у міждисциплінарній команді та в міжнародному контексті; 4) системні, що охоплюють інструментальні та базові уміння для змоги застосовувати знання на практиці, працювати автономно, виявляти ініціативу та лідерство [3, с. 59].

Документами Ради Європи, зокрема, «Про конкретні майбутні завдання систем освіти та підготовки», «Освіта й підготовка в Європі: різні системи», «Європейська довідкова система. Ключові компетентності для навчання впродовж життя» окреслено базові для членів суспільства соціальні й особисті знання, безпосередньо пов'язані з навичками професійного іншомовного спілкування, набуті протягом життя. Ці навички містять письмо, читання та лічбу, вміння навчатись, оволодівати іноземними мовами, використовувати інформаційно-комп'ютерні технології тощо [3, с.60].

Отже, питання розвитку іншомовності відповідають положенням європейських стандартів, насамперед, в аспекті міжпредметного саморозвитку та набуття фахових компетенцій студентів усіх напрямів підготовки та майбутніх техніків-аграріїв, зокрема.

Література:

1. Поліщук А.В. Формування іншомовної комунікативної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей у світлі європейських стандартів якості освіти/ А.В. Поліщук // Педагогіка в системі гуманітарного знання»: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф.,

(м.Хмельницький, 18-19 листопада 2016 р.) — Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 115-117.

2. Якушко К.Г. Педагогічні умови формування професійно-орієнтованого іншомовного спілкування студентів технічних спеціальностей аграрних університетів: дис. к. пед. н : 13.00.04 / К.Г. Якушко. – ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2016. – 225 с.

ЯРЕМЕНКО Наталія Віталіївна

МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Перехід України до ринкової моделі соціально-економічного устрою, намагання інтегруватися з європейською спільнотою як в економічній, так і в культурно-освітній сферах зумовили необхідність підвищення якості національної освітньої системи. Невипадково в державних документах («Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті», «Концепція національного виховання», закони України «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту» тощо) стратегічними завданнями освітньої політики України визначено розширення міжнародного співробітництва, вивчення і використання кращого зарубіжного досвіду у сфері освіти, підвищення конкурентоспроможності української освіти на ринку світових освітніх послуг, розширення участі її суб'єктів у проектах міжнародних освітніх організацій і співтовариств тощо.

Одним з результатів міжнаціональної інтеграції є необхідність усунення мовного бар'єру між її учасниками. Відповідно до цього забезпечення оволодіння іноземною мовою для вільного спілкування є найважливішим завданням системи освіти на сучасному етапі розвитку. Зростання освітнього, виховного й розвивального значення іноземних мов у житті суспільства й кожної людини, а також наявність багатомовного й полікультурного середовища в усіх європейських країнах обумовили поширення спрямованості системи навчання на розвиток індивідуального мовного досвіду особистості.

Практичне вирішення зазначеного питання полягає насамперед у вдосконаленні методики викладання іноземної мови, а також оптимізації науково обґрунтованих та практично перевірених підходів до її вивчення. Зазначена необхідність обумовлена в першу чергу тим, що випускники ВНЗ повинні володіти іноземною мовою на рівні, достатньому для особистісного та професійного спілкування, що потребує підвищення якості навчання та покращення якості знань студентів [1; 2; 3].

У методичній літературі існує досить широкий вибір підходів до викладання іноземних мов в умовах Євроінтеграції. Однак, до найбільш популярних серед викладачів можна віднести комунікативний підхід, який полягає у прищепленні студентам уміння вільно спілкуватися іноземною мовою, охоплюючи як аспекти монологічного, так і діалогічного мовлення.

Індивідуальний підхід, який безпосередньо в практичній діяльності тісно поєднується з гуманістичним, спрямований на навчання студентів з високими комунікативними бар'єрами. Підхід передбачає підбір індивідуальних завдань з розвитку як монологічного, так і діалогічного мовлення. Перш за все це різноманітні повідомлення, доповіді, презентації, які один із членів групи представляє на розсуд аудиторії для подальшого обговорення і, можливо, доповнення.

Іншим підходом до викладання іноземних мов в умовах Євроінтеграції є інноваційний підхід, який перш за все забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань з іноземної мови, а також активне функціонування інтелектуальних і вольових якостей, сприяє розвитку творчої особистості та формує стійкий інтерес до предмету.

Існують і інші, доволі ефективні підходи до вивчення іноземних мов у умовах Євроінтеграції, до яких можна віднести інформативний, біхевіористський та ситуативний підходи.

Література:

1. Бакаєва Г. Є. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок та інші. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
2. Коваленко О. Реформа рухається вперед / О. Коваленко // English. – 2003. – № 6 (150). – С. 7
3. Нові технології навчання : Наук.-метод. Зб. / Кол. авт. – К.: Наук.-метод центр вищої освіти, 2004. – Спецвипуск. – 187 с.

**ЯРМОЛЬЧУК Тарас Михайлович,
МАЛИХІН Олександр Володимирович**

СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У реаліях сьогодення розвиток інноваційних процесів у системі вищої освіти є об'єктивною закономірністю, що обумовлюється: швидким розвитком інформаційних технологій у всіх сферах суспільства; оновленням змісту філософії освіти, центром якої став загальнолюдський цілісний аспект; гуманістично-зорієнтованим характером взаємодії учасників освітнього процесу; необхідністю підвищення рівня активності та відповідальності педагога за власну професійну діяльність, спрямовану на формування всебічно розвинутої особистості, здатної до сприйняття та активної діяльності в нових соціально-економічних умовах суспільства. У зв'язку з цим важливого значення у вищій школі набуває інноваційна діяльність педагога.

У філософському контексті (П. Друкер, М. Лапін, М. Максютя, Л. Чекаль, С. Сторожук та ін.) інноваційна діяльність розглядається як метадіяльність, що спрямована на перетворення всіх форм життєдіяльності людини, упровадження в існуючу практику того чи іншого нововведення, завдяки якому відбуваються позитивні зміни й досягається необхідний ефект.

Питання професійної підготовки педагогів до інноваційної педагогічної діяльності репрезентовано в дослідженнях таких науковців, як І. Богданова, В. Гаєць, Л. Даниленко, А. Каленський, О. Козлова, О. Малихін та ін.

Інноваційна педагогічна діяльність як особливий вид творчої діяльності спрямована на оновлення системи вищої освіти. Більшість вітчизняних науковців вважають, що інноваційна педагогічна діяльність – заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду. Цілеспрямована педагогічна діяльність, орієнтована на зміну й розвиток освітнього процесу з задля досягнення кращих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики [1].

С. Сторожук стверджує, що інноваційна діяльність, будучи складним і багатоплановим феноменом, своїм змістом охоплює процес взаємодії індивідів, спрямований на розвиток, перетворення об'єкта, на переведення його в якісно новий стан; системну діяльність щодо створення, освоєння та застосування нових засобів; особливий вид творчої діяльності, що об'єднує різноманітні операції й дії, спрямовані на одержання нових знань, технологій, систем. Усі ці вияви характеризують інноваційну діяльність у педагогічній сфері [4].

За словами А. Каленського, інноваційна педагогічна діяльність є нововведенням, що позитивно змінює систему вищої освіти, визначає її розвиток і характеризує як нову чи вдосконалену [2].

Інноваційна педагогічна діяльність є одним із видів продуктивної діяльності. Серед її обов'язкових компонентів значну роль відіграє творчість. Інноваційні процеси, інноваційна педагогічна діяльність без творчого процесу просто неможливі. О. Малихін стверджує, що специфіка педагогічної творчості полягає в тому, що її об'єктом і результатом є творення особистості, а не образу, як у мистецтві, чи механізму, конструкції – як у техніці [3].

Провідною формою й важливою складовою інноваційної педагогічної діяльності є експеримент, результати якого збагачують новими знаннями про освітній процес, дають змогу переконатися на підставі педагогічної практики в ефективності нових ідей і технологій. Особливим видом педагогічного експерименту є інноваційний педагогічний експеримент.

Інноваційний педагогічний експеримент – метод дослідницько-педагогічної діяльності, який передбачає істотні зміни у змісті, формах і методах роботи задля забезпечення підвищення їх ефективності.

В. Гасць стверджує, що інноваційний педагогічний експеримент є важливим чинником інноваційної освіти, яка головною метою убагацьчує формування в людини дослідницької позиції, виховання в неї ставлення до суспільства як до творчо-пошукового середовища [4].

Для педагогів, які працюють в інноваційному режимі, важливе значення має вивчення педагогічного досвіду як джерела інноваційної діяльності. Особливий інтерес вони виявляють до таких його різновидів, як передовий і новаторський педагогічний досвід.

Передовий педагогічний досвід – навчально-виховна, організаційно-педагогічна діяльність, у процесі якої стабільні позитивні результати у розв'язанні актуальних педагогічних проблем забезпечуються через застосування оригінальних форм, методів, прийомів, засобів навчання та виховання, нових освітніх систем або інтеграції традиційних форм, методів, прийомів і засобів [1]. Новаторський педагогічний досвід – породжена радикально новою педагогічною ідеєю навчально-виховна, організаційно-педагогічна діяльність [2].

Ураховуючи сказане вище можна дійти висновку, що інноваційний педагогічний досвід, будучи продуктом творчого пошуку, рушійною силою розвитку освітньої системи за певних умов може стати унікальним надбанням вищої освіти. Своєчасне, об'єктивне з'ясування рівня сформованої готовності конкретного педагога до інноваційної діяльності дає змогу спланувати роботу щодо розвитку його інноваційного потенціалу, який є важливим компонентом структурних професійних якостей.

Література:

1. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Харків : Константа, 2006 – 341 с.
2. Застосування інформаційних технологій у навчальному процесі вищої школи [Текст] : монографія / А. А. Каленський ; Національний університет біоресурсів і природокористування України. – К. : НАККіМ, 2011. – 268 с.
3. Малихін О.В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів : теоретико-методологічний аспект / Олександр Володимирович Малихін. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. – 407 с.
4. Чекаль Л. А. Філософія науки та інноваційного розвитку / Л. А. Чекель, О. Ю. Павлова, С. В. Сторожук. – К, 212. – 400 с.

ЯСЕНОВА Анастасія Андріївна КОНФЛІКТИ СТУДЕНТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ ОСОБИСТОСТІ

Швидкі соціальні зміни, якими характеризується сучасне життя, призводять, останнім часом, до загострення конфліктів у всьому світі. Згідно із сучасними поглядами, конфлікт вважається неминучим явищем і охоплює найрізноманітніші аспекти буття як окремої людини, так і суспільства загалом. Тому проблема конфліктів викликає значний інтерес науковців для подальшого її дослідження.

Проведено численні дослідження різних аспектів проблеми конфліктів, однак, на сьогоднішній день, зростає увага до проблеми конфліктів саме студентського середовища, адже студент вищого навчального закладу постає як значуща постать майбутнього суспільства, його прогресивного розвитку та демократичних перетворень. Ефективність інтеграції студентської молоді у професійний та соціальний світ значною мірою залежить від сформованості у молодих людей здатності вирішувати складні життєві ситуації, обирати адекватні способи розв'язання життєвих проблем без незворотних негативних наслідків та

особистісних деформацій. [0] Переважна кількість студентів не мають достатніх знань, умінь, навичок, володіння особистісними характеристиками, що сприяють попередженню та конструктивному розв'язанню міжособистісних конфліктів.

Міжособистісні конфлікти мають конструктивний та деструктивний характер. Якщо конструктивні конфлікти мають позитивний вплив на міжособистісні відносини та особистість в цілому, то деструктивні конфлікти несуть загрозу для особистості. У міжособистісному конфлікті зменшується здатність його учасників до саморегуляції, свідомого самоконтролю, часто спостерігаються афективні дії, знижується стійкість до стресів та фрустрації тощо. Тобто, можна сказати, що деструктивні конфлікти виступають перепорою на шляху до становлення особистості як фахівця. [0]

Уміння поводити себе у конфліктних ситуаціях передбачає знання сутності конфліктів, розуміння основних причин їх виникнення та динаміки розвитку, що дозволяє знаходити оптимальні шляхи для їх вирішення. Тому що, у разі, якщо конфлікт своєчасно не вирішується, це може призвести до порушення психологічної безпеки його учасників. [0]

Психологічна безпека особистості проявляється у її здатності зберігати стійкість у середовищі із певними параметрами, у тому числі і з психотравмуючими впливами, в опірності деструктивним внутрішнім і зовнішнім впливам. Психологічна безпека особистості відбивається в переживаннях особистості захищеності / незахищеності в конкретній життєвій ситуації". Процес формування та розвитку психологічної безпеки передбачає відображення людиною зовнішніх умов у вигляді суб'єктивної моделі, яка служить основою для психологічного програмування дій та їх регуляції у будь якій діяльності. При цьому, різні суб'єкти в одному й тому самому середовищі можуть мати різну ступінь безпеки. [0]

Наслідками порушення психологічної безпеки особистості є: порушення ідентичності, неадекватність самооцінки, втрата самоконтролю, зміна рольової поведінки, втрата моральних орієнтирів, соціальна та особистісна дезадаптація, придушення емоційно-вольової сфери особистості і т.д. [0]

Освітнє середовище є значимою частиною життєвого середовища особистості, в якому вищий навчальний заклад як соціальний інститут, вирішує питання не тільки навчання, виховання та розвитку особистості, а й виступає суб'єктом безпеки. Тому саме дослідження психологічних особливостей безпеки особистості студента у міжособистісних конфліктах дасть можливість для створення необхідних умов для розвитку особистості та забезпечення її подальшого становлення як фахівця.

Література:

1. Богданов Е.Н. Психология личности в конфликте : учебное пособие / Е.Н. Богданов, В.Г. Зазыкин. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2004. – 224 с.
2. Зотова О.Ю. Безопасность личности как социально-психологический феномен / О.Ю. Зотова. – Екатеринбург : Гуманитарный университет, 2011. – 338 с.
3. Колесникова Т. И. Психологический мир личности и его безопасность. / Т.И. Колесникова. – М. : Владос-Пресс, 2001. – 176 с.
4. Ложкин Г. В. Практическая психология конфликта: Учеб. пособие. / Г.В. Ложкин, Н.И. Повякель. – 2-е изд., стереотип. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.
5. Обеспечение психологической безопасности в образовательном учреждении: практическое руководство / Под ред. И.А. Баевой. – СПб.: Речь, 2006 – 288 с.

ЯШНИК Світлана Валеріївна

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ЗАСАДНИЧА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Основою професійної підготовки є формування гуманістичної спрямованості фахівця. Аналіз різних підходів до розуміння сутності гуманізації сприяв визначенню гуманістичної спрямованості як гуманітарної підготовки розширення гуманітарних знань, стимулювання прагнень студентів до гуманітарних знань. Гуманітаризація освіти відображає не просто суму професійних знань і навичок з гуманітарною культурою, а проникнення гуманітарної культури

у зміст суспільних, технічних наук. Тому гуманітарна та гуманістична підготовка має наскрізно пронизувати систему освіти. Це спричинює висновок про багатовекторність гуманітаризації освітнього процесу, що охоплює сферу управління, організацію освітнього процесу та взаємовідносини між викладачами і студентами. Цьому сприяє фундаменталізація освіти, подолання відокремленості природничо-наукової та гуманістичної освіти [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с.123-124].

В. Андрущенко, зазначає, що саме гуманітарна освіта є основою формування управлінської культури майбутніх фахівців. Вчений наводить переконливі аргументи «ЗА» гуманітарну освіту:

- виступає основою формування власного світогляду суб'єкта життєдіяльності на перехресті існування інтеграційних та дезінтеграційних світових виробничих, соціальних, виробничих і культурних потоків;
- формує життєві цінності, які дають можливість бути демократичним та неупередженим керівником;
- утвердження випускників ВНЗ у якості керівників організації, громадських, політичних, державних діячів як таких, що володіють управлінськими компетентностями;
- випускники ВНЗ в процесі професійної діяльності «об'єктивно приречені на творчість» оскільки неоднозначність, варіативність розв'язання управлінських ситуацій обумовлюють творчий характер управлінської діяльності;
- урівноваження світовизначальних пріоритетів фахівців технологічного профілю (інженерно-технологічних, сільськогосподарських, техніко-економічних, економіко-правових галузей) загальнолюдськими цінностями; розширення технократичних знань гуманістичними уявленнями категорій людино творчості та естетичних ставлень тощо [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с.232].

С. Ніколаєнко, В. Шинкарук обґрунтовують пріоритети розвитку гуманітарної освіти у системі професійної підготовки фахівців для агропромислового комплексу України. Вчені наголошують, що стратегія гуманітарної політики держави чітко визначена на користь гуманітаризації і гуманізації підготовки кадрів для різних галузей економіки. Гуманітарні дисципліни влучно називаються «зброєю», яка наділена могутнім виховним, просвітницьким потенціалом. Гуманітаризація освіти стає засобом консолідації українського суспільства, що допоможе «згуртувати його навколо ідеї Незалежної, Сильної, Демократичної, Процвітаючої, Правової країни» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 327-330].

М. Згуровський, сучасне суспільство визначає, як суспільство засноване на знаннях. Відповідно, окрім технологічного виміру на передній план виступає людина в гуманітарному, мас-медійному, культурологічному та освітньо-науковому вимірах. А освіта у такому суспільстві має такі характерологічні ознаки:

- людський вимір знань, урахування того, що вони створюються й розвиваються людьми і не можуть бути виключно раціональними, а мають стати індивідуально значущими для людей;
- перетворення знань на предмет обміну, цінність якого залежить від творчого потенціалу особистості;
- інтернаціональний характер знання, внаслідок чого вони набувають глобального характеру й змінюють конфігурацію геополітичного впливу;
- міждисциплінарність, як проблемна орієнтованість та інтегративність знання, внаслідок ускладнення взаємопов'язаних знань, які не корелюються із звичними для технократичного суспільства методами.

Відтак ми наголошуємо на світоглядному потенціалі гуманітарної освіти, що створює потенційну можливість педагогічними засобами й методами впливати на формування світогляду, досягати відповідних якісних змін і новоутворень у майбутніх фахівців у процесі формування управлінської культури.

Література:

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту : статті, нариси, інтерв'ю / В.П. Андрущенко. – 2-ге вид., допов. – К.: Знання України, 2008. – 819 с.
2. Згуровський М. Україна у глобальних вимірах стійкого розвитку / М. Згуровський. – Режим доступу: <http://uspishnaukraina.com.ua/nsa/170.html>.
3. Пожарська Н.М. Гуманістичні імперативи здійснення освітньої політики: філософський вимір : дис. кандидата філос. наук : 09.00.10 / Н.М. Пожарська. – Харків, 2015. – 203 с.
4. Шинкарук В.Д. Пріоритети роботи гуманітарно-педагогічного факультету у системі професійної підготовки фахівців НУБіП України / В.Д.

Секція 7.

ІСТОРИЧНІ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ, ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ (до 100 - річчя від створення УНР)

MERKOTAN Kateryna

MORALNOŚĆ POLITYCZNEGO „BOHATERSTWA”

Jeśli chodzi o nowoczesną przestrzeń polityczną, to najpierw warto podkreślić niektóre z jej głównych cech, a mianowicie: rosnące symbolizację, rozwijający się rynek polityczny a technologie polityczne, popularność marketingu politycznego i tak dalej. Ich kombinacja a harmonizacja technologiczna umożliwia stworzenia nowej rzeczywistości politycznej, gdzie idee, obrazy, mity żyją własnym życiem, gdzie władza polityczna (przede wszystkim państwowa) staje się również symboliczną, gdzie skuteczność współpracy politycznej zależy od skuteczności używanych symboli (np. archetypów władzy). Biorąc pod uwagę zmiany w interpretacji i rozumieniu wydarzeń politycznych, istnieje potrzeba zastosowania nowych środków technologicznych dla przekazania społeczeństwu wiadomości politycznych. Zatem, staje się aktualnym działania twórców politycznego obrazu, konsultantów politycznych, technologów i innych. Wszyscy wcześniej wymienieni w ten czy inny sposób koncentrują się na budowie symbolicznego świata polityki, pragmatycznych celów określonego aktora politycznego. Ten polityczny obraz może być sztucznie stworzony przy pomocy zróżnicowanego arsenału nowoczesnych narzędzi informatycznych i komunikacyjnych. Przede wszystkim, taki obraz polityczny zostaje stworzony na czas określony, w celu zaspokojenia popytu publicznego, jest on godny zaufania potencjalnych wyborców, którzy wieją w „światłą przyszłość”.

Natomiast problem polega na ustaleniu poziomu spełnienia przedwyborczych obietnic a ich późniejszej realizacji, odpowiedzialności osobistej i na koniec moralnych granic stworzonego obrazu politycznego. Dlatego celem niniejszego artykułu jest analiza niektórych technologii politycznych tworzenia obrazu politycznego i oceny moralnej prawdopodobnych wyników działalności obrazu politycznego pod względem wpływu na świadomość publiczną.

Należy zauważyć, że badania zjawiska bohaterstwa aktualizują się szczególnie w okresach przemian społecznych (zarówno pozytywnych, jak i negatywnych). Wojna na wschodzie Ukrainy, Syrii i innych częściach świata; terroryzm; niekontrolowany napływ uchodźców do Europy – są to problemy, które wymagają pilnego a jednocześnie ostrożnego rozwiązania ponieważ dotyczą losów konkretnych ludzi. W rzeczywistości, trzeba dokonać „bohaterskich wysiłków” na rzecz rozwiązania konfliktów zbrojnych, przy zachowaniu maksymalnej ochrony życia ludzkiego.

Warto również podkreślić wieloznaczność pojęcia „bohater”. Jego wymiar moralny określa istnienie sprzecznych cech czasami podważających jego bohaterstwo. Bohater może stać się antybohaterem lub bohaterem innej społeczności, innego społeczeństwa, innego Państwa. Oznacza to, że jakość i poziom „bohaterstwa” są ustawione na poziomie wartości moralnych, panujących w danym społeczeństwie.

Bohater polityczny (podobnie jak bohater z innej sfery stosunków ludzkich) zawsze musi być wzorem moralnym. Wynika to z jego archetypowej natury. Archetyp Bohatera jest aktywnie wykorzystywany przez polityków do tworzenia pozytywnego wizerunku. W ostatnim czasie „rośnie popularność mitów politycznych, głównymi bohaterami których są różne postacie - zbawiciele, twórcy, mesjasze... Każdy z nich jest uosobieniem symbolicznego świata polityki, który jest w znacznym stopniu odcięty od prawdziwego życia., [3; s. 103]. Ostatecznie stworzone symbole (obrazy) zaczynają żyć własnym życiem dzięki zastosowaniu uniwersalnych wartości moralnych i formalnym zatwierdzeniu przy pomocy technologie polityczne.

Obecnie analitycy również aktywnie wykorzystują teorię ram (ang. - framing) amerykańskiego socjologa Ervinga Goffmana [1]. Chodzi o to, że pewne zachowania są ustawione w pewnych ramach (frames) organizacji codziennego doświadczenia i komunikacji, które kształtują życie społeczne i które pozwalają interpretować zachowania innych ludzi.

Koncepcja framingu pomaga w interpretacji zjawisk społecznych. W takim sensie rola polityka jako interpretatora jest bardzo odpowiedzialna. Jednak framing bezpośrednio zależy od

światopoglądu interpretatora, więc to w pewien sposób oddziela framing od obiektywizmu. Poza tym duże znaczenie w interpretacji zdarzeń odgrywają umiejętności mówienia, głos, emocje polityka.

Framing polityczny razem z symboliką polityczną służą jako skuteczny środek komunikacji politycznej i identyfikacji. Według znanego amerykańskiego politologa Samuela P. Huntingtona, w polityce znaczącą rolę odgrywają symboli, w tym flagi, krzyże, a nawet kapelusze. Co więcej, za pomocą symboliki politycznej zwykle odbywa się identyfikację w układzie współrzędnych „swój - obcy” [2].

Zatem framing może służyć jako koncepcja dla określenia granic rzeczywistości politycznej. Jednak każdy frame jest w dużej mierze odbiciem subiektywnego postrzegania świata, a więc całkiem prawdopodobne każdy frame może być narzędziem manipulacji w komunikacji politycznej. W takich okolicznościach istnieje potrzeba w tworzeniu tak zwanego framingu moralnego, czyli ustanowienie pewnych granic moralnych działalności politycznej, przekroczenie których, po pierwsze, będzie uznane za niemożliwe, a po drugie, będzie wyrazem manipulacyjnego wpływu na masową świadomość przez konkretnego polityka.

Problem polega na utrzymaniu równowagi między zachowaniem realnego polityka i jego stworzonego obrazu. Ponadto, sytuacja komplikuje się przez wspomnianą niejednoznaczność Bohatera jako takiego. Aby zidentyfikować i ocenić granice moralne politycznego „bohaterstwa”, warto wziąć pod uwagę następujące aspekty:

- wygenerowane obrazy w masowej świadomości bohatera i antybohatera;
- symboliczne granice ich moralnej kodyfikacji (w szczególności, kiedy lider staje się tyranem, bohater antybohaterem);
- opinia publiczna odnośnie działalności polityka jako bohatera i antybohatera;
- mechanizmy do przekazywania obrazów z nieświadomości zbiorowej do płaszczyzny politycznej świadomości pojedynczej osoby.

Podsumowując, należy podkreślić, że nadmierna symbolizacja przestrzeni politycznej wymaga aksjologicznego przemyślenia politycznego obrazu bohatera i jego realizacji w rzeczywistości. Inaczej sztucznie stworzony obraz i technologii polityczne jego wdrożenia w życie mogą spowodować znaczne szkody dla bohatera i jego otoczenia.

Polityczne „bohaterstwo” jako status powinno być monitorowane i oceniane przynajmniej przez społeczeństwo obywatelskie. Cienka moralna granica między politycznym bohaterstwem i bufonadą pozwala politykom rozgrywać sceny oświecone odległą heroiczną historią. Niewyczerpane rezerwy nieświadomości zbiorowej służą jako skuteczne środki technologiczne w celu stworzenia bohaterskich obrazów. Z biegiem czasu, błędy lub wręcz manipulacji stają się zrozumiałe dla ogółu społeczeństwa. Oznacza to, że nadszedł czas, aby zdjąć maskę bohatera i zapłacić rachunek sumienia. Jednak nie wszyscy bohaterowie polityczni lubą płacić rachunki ... Lub bohaterowie byli nieprawdziwi?

Jakiś czas temu znany ukraiński piosenkarz rockowy, lider zespołu „Ocean Elzy” Światosław Wakarczuk powiedział: „Ukraina potrzebuje „kiborgów” w polityce”. Niestety, takich brakuje. Jednak nadzieja nadal żyje .

Bibliografia

1. Goffman E. (1974). Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience.
2. Huntington S.P. (2011). The Clash of Civilization and the Remaking of World Order: Simon & Schuster.
3. Merkotan K. Arkhetypy władzy i suchasna demokracija (Archetypes of authorities and modern democracy). Public administration: Special issue. – Kharkiv, 2014, 100-106.

БОЖКО Ольга Антонівна ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ НАПЕРЕДОДНІ ТА ПІСЛЯ ПРОГОЛОШЕННЯ ЦЕНТРАЛЬНОЮ РАДОЮ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Наприкінці 1917 року в Україні склалася надзвичайно складна політична атмосфера, пов'язана з протистоянням трьох сил: військових частин Тимчасового уряду, яких підтримували російські партії; Центральної Ради, яка виступала проти повстання в Петрограді;

більшовиків, які спиралися на частини Червоної гвардії.

У жовтні – на початку листопада 1917 року владу комісара Тимчасового уряду в Києві було повалено спільними зусиллями більшовиків і Центральної Ради. Влада у Києві, а потім і в більшій частині України, перейшла до Центральної Ради.

Повалення Тимчасового уряду в Росії та проголошення Другим Всеросійським з'їздом Рад радянської влади в Петрограді у жовтні 1917 року змінили політичну ситуацію в Україні. Українська Центральна Рада, засудивши більшовицький переворот, тим самим не визнала легітимною владу Рад робітничих і солдатських депутатів у Росії. Більшовицький переворот підштовхнув Центральну Раду до створення власної держави. 7 листопада 1917 року Центральна Рада Третім Універсалом проголосила Українську Народну Республіку.

У Третьому Універсалі була накреслена програма політичних і соціально-економічних перетворень в Україні: визначення території у складі 9 губерній, ліквідація приватної власності на землю, 8-годинний робочий день на підприємствах, контроль над виробництвом, скасування смертної кари, запровадження судової реформи, гарантія демократичних свобод, персонально-національна автономія для національних меншин тощо. Оголошувалося про намір Центральною Радою вжити заходів щодо припинення війни та проведення реформи місцевого самоврядування, визначивши 9 січня 1918 року днем виборів до Українських Установчих зборів, що мали бути скликані 22 січня 1918 року.

Проголошення III Універсалу знаменувало відродження української державності. Фактично це був перший у XX ст. державно-правовий документ, який розпочав процес формування власної правової системи.

Проте, проголошення Української Народної Республіки викликало неоднозначні оцінки у тогочасному суспільстві. Появу Третього Універсалу відсвяткували в більшості міст України, до нього позитивно поставились українські партії. Водночас, гостру реакцію викликало рішення щодо земельного питання.

Позиція Центральної Ради підштовхнула більшовиків до активних дій щодо встановлення влади в Україні, аналогічної петроградській.

Гасло більшовицької партії про право кожної нації на самовизначення, аж до відокремлення в самостійну державу, трактувалося більшовиками з вигодою для себе. Радянська Росія визнавала Українську Народну Республіку і все, що стосувалося національних прав і національної незалежності українського народу. Але Центральна Рада не розглядалась як «повноважний представник трудящих і експлуатованих мас Української Республіки». Саме це було пізніше підтверджено й у зверненні Ради народних комісарів радянської Росії до українського народу з ультимативними вимогами до Центральної Ради [1].

Спочатку представники більшовицьких організацій і збільшовизованих Рад вийшли зі складу Центральної Ради, а після придушення військового повстання в Києві в ніч на 31 жовтня 1917 року вдалися до непрямого усунення Центральної Ради від влади. Місцеві більшовицькі організації намагалися власними силами перебрати владу до своїх рук через Ради робітничих і солдатських депутатів [2, с. 19].

Ідея скликання Всеукраїнського з'їзду Рад була висунута більшовицькою фракцією Виконавчого комітету Київської Ради робітничих депутатів на об'єднаному засіданні виконкомів Рад робітничих і солдатських депутатів міста Києва 3 листопада 1917 року.

На Всеукраїнському з'їзді Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів передбачалося реорганізувати Центральну Раду. Така реорганізація давала змогу розчинити Центральну Раду в лавах робітничих, селянських і солдатських депутатів, створити на їх основі український радянський уряд і з його допомогою підірвати владу Української Народної Республіки зсередини, замінивши її радянською.

Більшовикам не вдалося досягти своєї мети за Всеукраїнському з'їзді Рад у Києві 4-6 грудня 1917 року. Більшовицький з'їзд відбувся 11-12 грудня 1917 року у Харкові, на якому було проголошено Україну Республікою Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, визнано її федеративною частиною Російської Республіки тощо.

Методи, якими користувалися більшовики для досягнення своєї мети були різними: антиукраїнська пропаганда, посилення господарської розрухи, підготовка повстання всередині України й організація воєнної інтервенції.

Спроби мирного врегулювання тривали лише деякий час після ультиматуму, проте з середини грудня 1917 революційні загони з Росії розпочали неоголошену війну проти Української Народної Республіки в результаті якої в Україні була встановлена радянська влада.

Література:

1. Бойко О. Д. «МАНІФЕСТ ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ З УЛЬТИМАТИВНИМИ ВИМОГАМИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ РАДИ» [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Ми / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во

«Наукова думка», 2009. – 790 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Manifest_do_ukrainskogo_narodu.

2. Верстюк В. Ф. Проголошення Української Народної Республіки та політична боротьба за владу в Україні у листопаді – грудні 1917 р. / В. Ф. Верстюк // Проблеми вивчення Української революції 1917–1921 рр. : зб. ст. / В. Ф. Верстюк (відп. ред.) ; НАН України, Ін-т історії України. – Вип. 2. – К., 2007. – С. 5–32.

БОЙКО Юрій Анатолійович

СТРУКТУРИЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Громадянські суспільства Заходу можна умовно структурувати за їхнім ставленням до принципів концепції природного права. В залежності від того, які пріоритети існують у соціумі, можна виділити ліберальну концепцію, що віддає незаперечну перевагу цінностям особистісної свободи людини порівняно з вибором справедливого врядування. Проблема морального впорядкування життя покладається в ній на індивідуальний розсуд кожного. Це з необхідністю породжує проблеми соціального, економічного характеру, дотримання порядку тощо. Вони співіснують поряд з перевагами вільної реалізації творчого потенціалу особи, в умовах десакралізованого суспільства. В економічному відношенні при нерівності стартових умов для представників різних соціальних страт лібералізм залишає не розв'язаною проблему людської гідності, приниженої самим фактом незадовільного існування громадян. Максимальне звуження ролі держави в житті суспільства і людини викликає ряд запитань і заперечень, хоча з іншого боку, воно є досить привабливим в плані реалізації особистих свобод.

Проблема співвідношення свободи та справедливості в концепціях держави загального добробуту, справедливого суспільства, солідаризму вирішується на користь справедливості. Незаперечний позитив концепцій складають спроби поєднати людство на засадах рівноправ'я, свободи, справедливості, гідності й християнської любові. Достатня увага відводиться питанням моральних обов'язків особи, підтримці її гідності в умовах чесного розподілу благ, що досягається через використання переваг і компромісів спільного життя.

Проте, це не знімає інших проблем справедливих суспільств, аж до небезпеки перетворення їх на тоталітарні. Тому що, здебільшого, справедливості можна досягти лише завдяки втручанню держави в життя суспільства, що неминуче призводить до часткового обмеження свободи особи. Це уможливорює застосування силових методів регулювання життя. До того ж концепції хибують на неоднозначність тлумачення поняття справедливості, що розмиває її стандарти й ціннісні орієнтири.

Концепція соціальної держави побудована на упевненості в здатності розуму спрямовувати майбутнє людства. В ній ідеї природного права поєднуються з раціональними засадами позитивного права та політичних засобів вирішення суспільних проблем. Висловлюється прихильність ідеям гуманістичної справедливості. Обмеження державної влади реалізується через принципи індивідуалізму, свободи особи, соціальної відповідальності та економічного захисту – для слабких. Як раціональна модель суспільного врядування концепція

бачиться перспективною для формування громадянського суспільства та правової держави в Україні.

Доктрина технократичного суспільства значну увагу приділяє питанням його матеріального забезпечення, завдяки чому стає можливим піднести на якісно новий рівень життя людей. При цьому особлива увага приділяється ролі техніки, яка, проте на думку прихильників концепції, не повинна принижувати або геть нівелювати моральні фактори людського існування. Лише через їхнє гармонійне поєднання можливе досягнення всезагального добробуту. Техніка відкриває ту сферу людських інтересів та переваг, яка цікавить людину і корисна для неї, проте техніка похідна від людини. Обмежуючи своє життя лише власно створеним синтетичним світом, людина встановлює собі межі у природному необмеженому світі і нашоується лише на саму себе і на створене нею. У постмодерному світі, коли надмірне захоплення технічними досягненнями призводить до непередбачуваних та непрогнозованих наслідків людської діяльності, необхідно враховувати поряд із технічним етичний, культурний та гуманітарний фактори. Відповідальний підхід сприятиме гармонізації життя людини у навколишньому просторі.

Психоаналітична філософська концепція розглядає закони й наслідки суспільного врядування в залежності від психічного стану людини, наголошуючи на необхідності приділяти більшу й пильнішу увагу проблемам людини, її переживанням, стражданням та страхам. Здоров'я суспільства залежить від здоров'я кожної людини, яка його утворює, тому кожен має право на увагу, підтримку та розуміння з боку інших. Частота суспільних криз у світі дозволяє говорити про психічне нездоров'я громади. Прихильність суспільства до технічного прогресу, до механізації життя, до ідеї створення робота, здатного замінити людину й справжнє життя, поглиблюють проблему здоров'я людини. Концепція відкриває якісно новий погляд на вимоги природного права. Право як і інші чинники суспільного життя, повинно містити психотерапевтичну складову. Це дозволить повніше розкрити людину, лише для якої воно, власне, і є актуальним.

Ідея комп'ютерної демократії поряд з перевагами безконфліктно-віртуального існування, водночас, заперечує соціальну природу людини, її потребу у спілкуванні, виявленні почуттів. Вона може бути прийнятною лише як абстрактна модель технологічного вдосконалення життя.

В цілому, практичне впровадження в життя будь-якої з цих концепцій в чистому вигляді видається не достатньо можливим. Здебільшого, практично вони існують у змішаному вигляді, потребуючи постійного контролю за дотриманням прав людини.

БАКУЛИК Ірина Іванівна

ARBOR VITAE: ОСОБЛИВОСТІ МЕНТАЛЬНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ

В основі праукраїнської ментальності завжди була природа, що визначала універсальність людського буття та становила синтез єднання з оточуючим світом. Так поступово формувався і утверджувався тип людини, здатної не лише боротися й виживати, але й впливати на хід історії. Логічним продовженням джерел нашої духовності був синкретизм історичного, освітнього, науково-культурного, мистецького досвіду, що віддзеркалювався у мові та її пам'ятках [3].

У Лаврентіївському літописі читаємо: «Вера бо наша светъ есть. Кланеємсе и Буе еже створилъ небо и землю. Звезды мцѣ и веко дхеньє. А бзеи ваши древо суть. И приде къ Євзе. И рече єи почто не еста и древа сущаго посреде рас. И приде в землю Ханане иску къ дубу високу. И рече Бѣ ко Авраму. Семени твоему дамъ землю сию. и поклонисе Аврамъ Буе [4].

За стародавніми переказами, дерево життя – це райське дерево, що росте посеред Вирію-раю. Породило матір Всесвіту, богиню Ладу, небо, землю та весь світ. На ньому ростуть золоті плоди, а з коріння б'ють золоті та срібні джерела. Тут є і Прав (духовний світ богів, крона Дерева Життя), і охоронець Симаргл (виконує роль посередника між богами неба і духами землі), і Яв (земне життя людини), а небесний доглядач сходів, перевтілюючись на пса, доглядає повітряний простір. На користь існування дерева знаходимо також запис із рукописного словника «Синоніма славеноросская» невідомого автора, опублікованого П.

Житецьким як додаток до своєї монографії «Очерк литературной истории малорусского наречия в XVII веке» (К., 1889) під назвою «Словарь книжной малорусской речи по рукописи XVII века».

На думку зарубіжних дослідників, у різних народів існувало кілька ступенів культу дерев. Перший – дерево було наділене рисами розумної істоти. Другий – у дерево вселився дух. Третій – дерево лише одне з місць проживання духу (Вейденбаум, 1878). Еліаде М., історик релігії і філософ, запропонував таку класифікацію дерев, враховуючи їх релігійні культи і функції: 1. Комплекс «дерево-вівтар», який функціонує як реальний мікрокосм. 2. Дерево як символ космосу. 3. Дерево - космічна теофанія (грец. Θεοφανεία). 4. Дерево - символ життя, невичерпної плодючості і абсолютної реальності; його зв'язок з Великою Богинею або символікою води; дерево, що ототожнюється із джерелами безсмертя (Дерево життя). 5. Дерево - центр Всесвіту. 6. Містичні зв'язку між деревами і людьми (так звані антропогенні дерева; дерево як вмістилище душ предків; роль дерева в ритуалах ініціації). 7. Дерево - символ воскресіння рослинності, символ весни і «оновлення» року (наприклад «травневе дерево») (Еліаде, 1999) [1]. «Саме завдяки своїй силі, міці, дієвості, інакше кажучи, завдяки тому, що через дерево відкривається якась надлюдська реальність (...), дерево стає священним (...). Дерево або рослина, як такі, ніколи не бувають сакральними; вони знаходять сакральність через причетність до вищої реальності (...) Не буває культу дерева як такого: за образом дерева завжди відкривається якась духовна сутність» [2].

Коли аналізуємо наш сучасний погляд на світ, виринає питання, як далеко в минуле сягають джерела нашого світовідчуття: коли, в якому часі з'явилися первені нашого світогляду, яку саме були ті прапочатки, в яких умовах розвивалися і що з них дійшло до нашої епохи [3].

Література:

1. Борецько В. Е. Лесной фольклор. Древа жизни и священные рощи. – Изд. 2-е, доп. [Електронний ресурс] / Владимир Борецько. – Режим доступу: <http://www.ecoethics.ru/old/b05-1>
2. Еліаде М. Трактат з історії релігій [пер. з фр. Олексія Панича] / Мірча Еліаде. – К. : Дух і Літера, 2016. – 520 с.
3. Крип'якевич І. Український світогляд / Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві: [зб. наук. праць / ред. Я. Ісакевич]. – Львів: Інститут народознавства НАНУ, 2001. – С.151-166.
4. Лаврентьевская летопись. Изд. 2-е, доп. [Електронний ресурс]. – Ленинград: Изд-во Академии Наук СССР, 1926-1928. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/lavrlet/lavr04.htm#lystob30>

ВІШОВАН Юрій Юрійович ПОПУЛІЗМ БІЛЬШОВИКІВ ЯК НЕГАТИВНЕ ЯВИЩЕ В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Виникає запитання а як саме популізм вплинув на становлення Української держави 1917-1918 років. Для цього необхідно розглянути саме поняття популізму.

Отже **популізм** (лат. *populus* — народ) — політика або риторика, яка апелює до простих народних мас, їхніх надій, страхів, незадоволення життям, і ґрунтується на протиставленні інтересів широких мас населення інтересам еліти. **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Популізм не спонукає до спокійного незалежного аналізу. Він апелює до емоцій. Пропонує прості, майже магічні рішення, здатні відволікти від неприємної реальності **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**. В мережі інтернет можна знайти такі визначення популістських методів за допомогою яких давайте спробуємо охарактеризувати політику більшовицьких лідерів того часу. Популістська діяльність, як правило, має негативні результати, які можуть призвести до важких наслідків для суспільства. Популізм підриває довіру народу до інститутів влади, служить знаряддям для зведення політичних рахунків, обумовлює зниження громадянської активності, відчуження людей від влади, економічні та

політичні потрясіння, соціальний безлад. Популізм передбачає відмову від жорсткої соціальної та ідеологічної прив'язки, імітує всенародну підтримку і пов'язаний з роздачею численних обіцянок, пільг, нагород, субсидій [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Спроби підлаштуватися під вимоги народу а саме чого не вистачало населенню російської імперії після лютневої революції 1917 – го року у більшості незаможних селян не було землі, працівники фабрик одержували жалюгідну зарплату і умови праці були не найкращими, зберігався поділ на вищий і нищий клас із застосуванням таких понять як дворянство, різні звернення типу «ваше благородіє», «ваше превосходительство» які насправді завжди були і є лише пустим звуком не маючи ніякого підґрунтя. Тому більшовики на чолі з Леніним видали гасла «Землю селянам», «Фабрики робочим», і гасла про мир у всьому світі і нове поняття «товариш».

Це все вилилося у використання підатливості великих людських мас на примітивні гучні гасла. Використання рис буденної свідомості мас: а саме відсутність будь-якого іншого вибору окрім запропонованого більшовиками.

Спрощеність уявлень про суспільне життя а саме непотрібно дотримуватись певної складеної тисячоліттями обрядовості життя селянина, руйнація інституту сім'ї, спрощення моральних і етичних норм, руйнування релігії все це необхідне задля досягнення високої кращої мети «комунізму».

Безпосередність сприйняття – якщо можна іншим чому не можна мені адже ніякого покарання в подальшому за мої вчинки не буде тому що релігії не існує і потойбічної кари не буде.

Максималізм – переоцінка власних фізичних і моральних властивостей що в подальшому вилилося в так звані «соцзмагання».

Тягу до сильної особистості – тільки мудрий вождь який керує відповідною партією приведе інших до світлого майбутнього, вкаже правильний шлях.

Гра на "очікуваннях" народу а саме «Зараз не час війна йде а от закінчиться війна і тоді».

Апеляція до простоти і зрозумілості пропонованих заходів, пріоритет простих рішень складних проблем – не має в тебе якоїсь речі піди вкради , вбий власника тому що не має приватної власності, все належить всім а як спитають чому так вчинив можна відповісти що твій вчинок на благо революції і все.

Прямий контакт між лідерами і масами без посередництва політичних інститутів – численні виступи «Ленін на броньовику», різні мітинги за безпосередньої участі вождя.

Спекуляція на вірі людей у швидкі та легкі шляхи виходу з кризи – необхідно потерпіти, необхідно просто відняти в іншого власність навіть якщо не уявляєш як з нею в подальшому потрібно поводитись і як її застосувати.

Виступ від імені простої людини це класика жанру «Ленін в шалаші», «Ленін у в'язниці», Ленін як жертва царського терору а саме страта старшого брата за революційну діяльність.

Переорієнтація гніву і образ людей на діючі інститути влади і еліти у всьому винні поміщики, куркулі, священство навіть у особистих людських невдачах є видимий чи не видимий ворог. Все це дозволило більшовикам використати невирішеність найзлободенніших на даний момент проблем з метою отримання статусу борців за народні інтереси.

Ще одна важлива особливість така як маніпулювання громадською думкою яка підкріплювалось масовим «червоним терором» забезпечила поширення більшовицької ідеології на теренах сучасної України і тим самим звела нанівець всі визвольні змагання українського народу.

Зрозуміло що окрім цього існувало багато об'єктивних і суб'єктивних причин розвитку подій того часу але на мою думку саме популізм більшовиків який в подальшому трансформувався в ідеологію призивів до великих змін в світовій історії, і тим самим змінив світогляд мільйонів людей по всій планеті.

Літератури:

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Популізм>
2. <http://tyzhden.ua/Columns/50/156480>

ЖИВОРА Станіслав Михайлович

ПРИРОДА УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В СИСТЕМІ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Вироблення обґрунтованих стратегічних напрямів державної політики України неможливе без визначення місця країни в системі цивілізацій.

Сьогодні на планеті сформувалися чотири основні цивілізаційні світи: Китайсько – Далекосхідний, Індійсько – Південноазійський, Мусульмансько – Афроазійський та Макрохристиянський. Останній, у свою чергу, виразно поділяється на три складові: Західноєвропейсько – Північноамериканську з Австралією, Латиноамериканську та Православно – Слов'янську цивілізації.

Визначаючи основні складові Православно – Слов'янської цивілізації, доктор філософських наук Ю.В. Павленко у доповіді «Україна у системі світової цивілізації» (2002) навів стислу характеристику її основних блоків.

Основою Православно – Слов'янської цивілізації була Київська Русь — середньовічна макроетнічна спільність східних слов'ян, яка виступала як північна субцивілізація тогочасного Візантійсько – Східнохристиянського цивілізаційного світу. Проте у XIV – XVI ст. після татаро-монгольських завоювань, падіння Візантії та литовсько-польської експансії на схід, долі південно-західних і північно-східних земель Русі виразно розійшлися. Вони трансформувалися в окремі субцивілізації – Західноправославну (українсько-білоруську) і Східноправославну (московсько-російську) [1, с. 21]. При цьому, Західноправославна, взаємодіючи з польсько-литовськими формами Західного світу, виробила оптимальний для свого часу духовно-культурний синтез власної традиції із західною, переважно бароковою культурою.

Події другої половини XVII – першої чверті XVIII ст., поразки І. Мазепи та утвердження абсолютистської Російської імперії, фактично означали утворення спільної імперії східнослов'янських православних народів (без західноукраїнських земель). Представники вищих верств козацької України були повноправними учасниками усіх сфер її життя, входили до панівного прошарку імперії (Ф. Прокопович, О. Безбородько, Д. Левицький, М. Гоголь, Розумовські, Скоропадські, Кочубеї, Терещенки, Вернадські та ін.). Мала значення не національність, а віросповідання.

На зламі XVII – XVIII ст. відбулась «українізація» великоросійської духовної культури. Розбіжності між західною (київською) та східною (московською) редакціями давньоруської духовної культури було подолано шляхом відмови від московської (*старообрядницької* – С.М.) редакції [1, с. 22]. Через свої східнослов'янські православні витоки (доба Київської Русі), істотно адаптована і трансформована у бік Західної Європи (польсько-литовська доба), ця культура стала «загальноросійською», що дало підстави російським вченим розглядати Російську імперію як явище цивілізаційного порядку (М.С Трубецької, Л.М. Гумільов, В.В. Кожин та ін.) [2].

Таким чином, сучасна Україна належить до Західноправославної субцивілізації Православно–Східнослов'янської цивілізації, перебуває у найближчому відношенні до Західної Європи, але не є її складовою частиною. Українці не зазнали Відродження і Реформації, а саме ці етапи разом з капіталізмом і раціоналізмом були визначальними у формуванні сучасного типу західної людини.

Не менш важливими є контакти України з іншими цивілізаційними структурами. Так, через Крим наша держава безпосередньо пов'язана з Мусульманським світом. Завдяки своїм традиційним зв'язкам із країнами Центральної Азії, вона має значні перспективи для розвитку з ними взаємовигідних відносин. Зокрема, ми могли сприяти розвитку транспортних коридорів з ЄС через Росію і Центральну Азію до Далекого Сходу, що суттєво оздоровило б власну економіку та забезпечило в майбутньому розвиток такої соціально-економічної моделі, в якій і повинна достойно жити людина.

Сучасна українська еліта на протязі останніх десятиліть проявляла безвідповідальну поступливість прибічникам імперіалістичної глобалізації та європейської інтеграції. Чергова спроба внести «консолідацію», правильний «європейський вектор» в українське суспільство відбувається на істеричних, «ксенофобських» оцінках спільної історії східнослов'янських народів, що суперечить національним інтересам [3]. У 2002 р. видатний вчений-економіст Ю.М. Пахомов застерігав: «Ми ... розраховуємо на Захід, хоча ніколи не будемо у Західній Європі в тому статусі, в якому нам хотілося б. Ми або не увійдемо до ЄС, або потрапимо туди як маргінали, як меншовартісна, гнана країна, що має обов'язки, але не має жодних прав» [4, с. 10].

Отже, український народ має власні цивілізаційну природу і інтереси, тому усвідомлення свого цивілізаційного статусу сприятиме виробленню ефективної моделі національного розвитку, орієнтованої в майбутню, спільну для всіх народів позитивну перспективу. Як влучно висловився український філософ С.А. Дацюк: «Україна є не те, чим вона є. Україна є те, чим вона має стати». Україна має стати захищеною в універсальності своєї цивілізаційної ідентичності, в унікальності свого геополітичного положення, у винятковості власної релігійно-етнічної різноманітності [5].

Література:

1. Павленко Ю. В. Україна у світовому цивілізаційному процесі / Ю. Павленко // Вісн. НАН України. – 2002. – № 3. – С. 18-26.
2. Трубецкой Н. С. К украинской проблеме // Н. С.Трубецкой. История. Культура. Язык. – М.: Прогресс, 1995. – 799 с.; Гумилев Л. Н. Древняя Русь и Великая Степь // Л. Н. Гумильов. – М.: Эксмо, 2006. – 508 с.; Кожин В. В. О русском национальном сознании // В. В. Кожин. – М.: Алгоритм, 2002. – 384 с.
3. Образ іншого в сусідніх історіях / Матеріали міжнародної наукової конференції. Київ, 15 – 16 грудня 2005 р. – К.: НАН України, Інститут історії України, 2008. – 264 с.
4. Україна у системі світової цивілізації / Ю. Пахомов, І. Курас, Б. Патон та ін. // Вісник НАН України. – 2002. – № 4. — С. 9-14.
5. Дацюк С. Нариси української ідентичності: сек'юритизація / Українська правда. – 2014, 16 вересня. <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/5417f13ca5f67/>

ІСАКОВА Наталія Петрівна,

ХВІСТ Вікторія Олексіївна

КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОГЕНЕЗУ І. ЛИСЯКА-РУДНИЦЬКОГО В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Питання українського націо- та державотворення залишається досить гострим і на 26-у році незалежності. Продовжується осмислення та переосмислення місця й ролі української держави не тільки в Європі, а й в світі. Разом з тим, прямуючи в майбутнє, не аби як важливо знати, використовувати і відроджувати власні історичні традиції та надбання попередніх поколінь. Пройшовши два «майдани», перебуваючи в стані неоголошеної війни, українці вкотре активізувалися у своїй багатовіковій боротьбі за державність, за самоствердження України у світі.

Ми маємо багатий теоретичний спадок вітчизняних мислителів минулого і теперішнього щодо вирішення проблем українського націостановлення. У питанні висвітлення процесу формування української нації виокремлюють кілька напрямів: народницький, консервативний та національно-державницький. У цьому контексті особливої уваги заслуговує українська діаспора, наукова спадщина якої тривалий час залишалася недоступною широкому загалу фахівців внаслідок своїх проукраїнських націоналістичних та державницьких прагнень та разом з тим саме вона поставила українське питання перед світовою науковою спільнотою [2].

Одне з чільних місць серед дослідників з діаспори належить історика української суспільно-політичної думки, політологу, публіцисту І. Лисяку-Рудницькому. У центрі його філософських та історіографічних інтересів - історичне пізнання та історія української суспільно-політичної думки від середини XIX ст. до 30-х рр. XX ст. Слід зазначити, що у своїх

дослідженнях української історії, зокрема становлення української нації та її державності, І.Лисяк-Рудницький зупиняється виключно на історичних етапах, які в контексті вирішення даної проблеми є дискусійними, що зумовлює подвійне зацікавлення до його творчого доробку. Однією з домінантних ідей, яку він сповідує – це ідея формування політичної української нації. *Мета статті* – висвітлення та оцінка історіософської позиції І. Лисяка-Рудницького щодо ключових принципів та національних завдань українського націотворення.

Тривалий час життя та науковий доробок І. Лисяка-Рудницького був малознаним в Україні. Окрім кількох статей та згадок у монографіях жодного комплексного дослідження наукового спадку вченого не було. Однак, останнім часом ситуація покращилася і на сьогодні існують дисертаційні роботи, наукові статті та розвідки, присвячені вивченню цієї проблеми.

На особливу увагу в історіософському доробку ученого заслуговує концепція української націогенези. Його «Історичні есе» дають об'єктивне бачення процесу формування української «модерної» нації, який є проявом загальноєвропейської тенденції [2]. Саме І. Лисяком-Рудницьким уперше в українську історіософську та політологічну літературу було запроваджено поняття «модерна нація» [1], хоча він не дав його чіткого визначення. Ймовірно, що науковець розумів під ним національно свідому спільноту, яка під проводом національно свідомої культурницької та політичної еліти прагне до об'єднання всіх етнічних земель та створення національної держави. Поняття «модерна нація» визначає не лише політично свідому спільноту, що прагне до створення власної держави, а й таку, яка вже у своїх політичних рухах дозволяє об'єднати в єдиному націотворчому процесі зародки «малоросійської нації» XVII ст. та рудиментарні прояви національної свідомості XVIII ст., відроджені у XIX ст. на принципово новій соціальній, ідеологічній основі [2].

Учений не лише дає огляд культурних елементів, необхідних для постання нації, але й, відповідно до рівня національної свідомості, вирізняє три основні фази становлення «модерної» української нації: від занепаду козацької державності до 1840 х; від 1840 х до 1880 х і, нарешті, від 1890 х років до вибуху першої світової війни, визначаючи їх як шляхетську, народницьку та модерну епохи [3, с. 173-192].

І. Лисяк-Рудницький, підсумовуючи свої роздуми, стверджував, що «епоха напередодні першої світової війни, мабуть, найщасливіша в новітній українській історії. Це була доба безперервного й всестороннього українського підйому» [3, 189]. Зважаючи на перешкоди, що існували, шлях самовизначення та національного відродження «нової» української нації був значно довшим і труднішим, ніж у інших народів Середньої та Східної Європи, які стояли перед аналогічними завданнями. Модерна українська нація народилася під час революції. Разом з тим головною проблемою української свідомості дослідник визначив змагання двох течій серед самого громадянства України: проросійськоналаштованої, з. «малоросійської» та проукраїнської тобто «свідомого українства» [3, 190].

Підсумовуючи, хотілося б підкреслити, що ідеї І. Лисяка-Рудницького щодо українського націотворення мають величезне значення і в наш час; потребують нового наукового переосмислення у світлі сучасних суспільно-політичних та національних трансформацій, оскільки дають відповіді на гострі питання сьогодення, пояснюють на прикладі попередніх епох всю неоднозначність та складність помилок і здобутків наших попередників та задають вектор вирішення подібних проблем тепер і в майбутньому.

Література:

1 Бондар С.В. Зародження української «модерної» нації в контексті історіософських студій І. Лисяка-Рудницького / С.В. Бондар // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури, – 2004. – № 44 [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.filosof.com.ua/Jornel/M_44/Bondar.htm

2 Бондар С.В. Історіософія І.Лисяка-Рудницького в контексті націотворчих та державотворчих процесів в Україні: автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.05 / Світлана

Володимирівна Бондар. — Київ, 2005. — 11 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=policy&id=208&start=4

3. Лисяк-Рудницький І. // Історичні есе: в 2 т. Т. 1. Інтелектуальні початки нової України. - К.: Основи, 1994. — 554 с.

КАНІВЕЦЬ Олександр Миколайович

ФІЛОСОФІЯ ПРАВОСЛАВ'Я ФЕОФАНА ЛЕБЕДИНЦЕВА

Постать Феопана Лебединцева, ученого, педагога, літератора, викладача грецької мови, засновника та редактора першого національного історичного часопису «Киевская старина», перебуває наче в тіні вітчизняної науки. Велика частина літературної спадщини Феопана була опублікована під різними псевдонімами (Ф. Лобода, Холмський Братчик, Холмський Старожил, Н. Цибульський, Т Шнейдер тощо). Відомо, що Феопан Лебединцев зробив чимало на просвітницькій та педагогічній ниві. Таким чином, **метою** нашого дослідження є *виявити особливості філософії та освітянської спадщини Ф. Лебединцева*.

Освітянська діяльність Феопана Лебединцева може бути розділена на три періоди: ранній (праця у Воронежській, а потім Київській духовній академії та семінарії); зрілий (освітянська діяльність на теренах Західної України); редагування «Киевской старины».

Ранній період. Феопан Лебединцев бездоганно володів давньогрецькою мовою і читав в оригіналі твори візантійських апологетів християнства, чії ідеї істотно вплинули на погляди молодого вченого [2].

С. Шурляков, на підставі листів Феопана до батька, стверджує, що молодий викладач тужив за Україною і вже в 1853 р. подав прохання до керівництва Воронежської семінарії про переведення до Київської семінарії. У червні 1855 р. Лебединцева призначають викладачем Київської духовної семінарії. Крім риторики й латинської, Феопан викладав ще й російську літературу [4].

Поряд з педагогічною діяльністю, розпочинається видавничо-літературна праця Феопана Лебединцева. Його призначають головним редактором журналу «Руководство для сельских пастырей». Крім того, впродовж 1860-1864 рр., разом з М.О. Максимовичем і В.Б. Антоновичем Феопан Лебединцев працював у Київській археографічній комісії, брав участь в укладанні та редагуванні трьох томів «Архива Юго-Западной России», до яких увійшли історичні документи XVIII століття. Внаслідок копіткої праці було опубліковано багато надзвичайно цінних історичних документів, серед яких, наприклад, стаття «Архимандрит Значко-Яворский», в якій описується історія боротьби православного населення Київської губернії з унією [3]. На ранній період Ф. Лебединцева припадає його знайомство з Тарасом Шевченком. Молодого Шевченка цікавлять історичні доменти, з якими має справу Феопан [4, с. 111].

Зрілий період Ф. Лебединцева пов'язаний з освітянською діяльністю на теренах Західної України. У 1864 р. Феопана Лебединцева призначають на посаду начальника заснованої в царстві Польському Холмської навчальної дирекції. За шість років бурхливої діяльності на посаді начальника Холмської навчальної дирекції, Ф. Лебединцеву вдалося заснувати біля трьохсот народних шкіл і п'ять середніх закладів освіти: педагогічні курси, чоловічу гімназію, жіноче шестикласне училище (вчительську семінарію) в Холмі, чоловічу та жіночу гімназію в Замості. Крім того, за сприяння Ф. Лебединцева практично заново була відбудована православна церква в Холмі [4, с. 111-112].

Пізній період. Редагування «Киевской старины». 1880 р. Ф. Лебединцев за власним бажанням вийшов у відставку і повернувся до Києва. У 1882 р. він взяв участь у заснуванні першого на теренах Російської імперії історичного журналу «Киевская старина», де Ф. Лебединцеву, крім документів, вдалося надрукувати велику кількість історичних, етнографічних, літературознавчих, мистецьких та літературних матеріалів, пов'язаних з Україною, багато цікавих свідчень про творчість і діяльність Г.С. Сковороди, І.П. Котляревського, Т.Г. Шевченка. Саме в цьому журналі були вперше надруковані деякі твори

майбутніх класиків української літератури: П.П. Гулака-Артемівського, Марка Вовчка, І.С. Нечуя-Левицького тощо [3, 1].

Усю творчу спадщину Феофана Лебединцева можна умовно розділити на педагогічну та видавничо-літературну, пов'язану з дослідженнями та публікаціями архівних документів у першому національно-історичному часописі «Киевская старина», а також на ранній, зрілий і пізній періоди.

Література:

1. Денисенко В.А. Брати Лебединцеви / Володимир Анатолійович Денисенко // Київ, «Пам'ять століть», 1999. – № 5. – С. 150-153.
2. Лабынцев Ю., Щавинская Л. Феофан Лебединцев – основатель «Киевской старины» (к 180-летию со дня рождения: 1828-2008) / Юрий Лабынцев., Любовь Щавинская // М. : 2008. – 48 с.
3. Палієнко М.Г. Ф. Лебединцев. Українські архівісти: Бібліографічний довідник, вип. 1. / Микола Григорович Палієнко // К., 1999. – 347 с.
4. Шурляков С. Перший редактор «Киевской старины» / Сергій Шурляков // «Київська старовина», 1992. – № 5. – С. 109-114.

КРАВЧЕНКО Алла Григорівна

МЕНТАЛІТЕТ ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА ДУХОВНОСТІ НАЦІЇ

Об'єктивна необхідність введення поняття менталітету в соціальну філософію виникає через те, що вивчення даного феномена набуває в наш час все більшого значення, адже саме менталітет зберігає і передає від покоління до покоління такі домінанти духовності, як почуття національної гордості та національної єдності. Незважаючи на те, що в процесі історичного розвитку деякі ментальні настанови нації підлягають змінам, основні риси менталітету завжди зберігаються. Збереження і актуалізація цих позитивних рис є одним із головних завдань держави і тих політичних сил, які існують і утворюються в Україні.

Для розуміння феномену менталітету важливо розглядати його як важливу сторону сфери духовного, визначити місце менталітету в цій системі. Духовність виступає ціннісним виміром життєдіяльності як окремого індивіда, так і соціуму; це головний принцип самобудування індивідуального і соціального порядку. Таким чином, духовність є соціальним явищем, специфічною складовою об'єктивної реальності, яка відображає світ ідей, цінностей, ідеалів, мети, переконань та інших явищ свідомості й підсвідомості, які у своїй сукупності створюють духовну атмосферу життя соціуму.

Потрібно зауважити, що раніше при розгляді духовної сфери вчені наголошували здебільшого на свідомості, її формах як виявах духовності у житті суспільства. Дійсно, духовне здійснюється в житті людини і соціуму способом свідомості, однак виключно суспільною свідомістю феномен духовного не вичерпується. На нашу думку, фундаментом духовності як національної, так і суспільної, є менталітет. Якщо говорити про духовність як феномен колективний (духовність нації, соціуму), як певну систему, то головними елементами цієї системи є менталітет як явище глибинне, зафіксоване на рівні підсвідомості, і власне суспільна свідомість.

Суспільна свідомість - це цілісне духовне явище, пов'язане із життєдіяльністю певної спільноти. Тут доречно говорити саме про соціуми як поєднання суспільного і соціального життя, адже на сучасному рівні ці форми тісно пов'язані між собою, і як життєдіяльність спільноти (етносу, нації) неможлива без суспільства, так і суспільство не існує поза спільнотами. Суспільна свідомість направлена на інституалізацію духовного в певних об'єктивних формах, які генетично відповідають параметрам і вимогам певного соціуму. Це фіксується і внутрішньою структурою, тобто рівнями суспільної свідомості (теоретична і повсякденна свідомість, ідеологія, суспільна психологія), і формами свідомості (політична, правова свідомість, мораль, релігія, мистецтво, філософія).

Взаємодія суспільної свідомості й менталітету відбувається таким чином, що сам зміст форм суспільної свідомості обумовлюється як ідеологією (свідомим способом), так і

менталітетом (підсвідомим способом). Ця думка підтверджується тим, що ми можемо простежити вплив національного менталітету на всі форми суспільної свідомості: політику і право, літературу і мистецтво, релігію і філософію, й, навіть, науку.

Суспільна свідомість і менталітет виступають певними формами організації життєдіяльності певного соціуму. Вони об'єктивно дані, отже кожна людина, вступаючи в життя, обов'язково, незалежно від своєї волі, стає об'єктом впливу цих феноменів. Однак цей вплив здійснюється різними шляхами: якщо суспільна свідомість - це осмислена організація життєдіяльності відповідно певним соціальним параметрам і настановам, то дія менталітету відбувається безпосередньо і неусвідомлено.

З іншого боку, є підстави стверджувати, що суспільна свідомість є більш динамічним явищем, ніж менталітет саме у тому плані, що зміни в менталітеті обумовлені змінами у суспільній свідомості, які протягом багатьох років відкладаються на рівні колективного несвідомого, змінюючи, таким чином, певні ментальні ознаки. Отже, вплив соціальних чинників на менталітет певної спільноти людей починається саме із їхнього впливу на суспільну свідомість цієї спільноти, зміни в якій лише через сотні років можуть призвести до змін у менталітеті. Тому ми не поділяємо думку деяких сучасних вчених, які не роблять чіткого розмежування між суспільною свідомістю і менталітетом, виділяючи такі форми менталітету, як політичний менталітет, релігійний менталітет, що практично є формами суспільної свідомості.

Привертає до себе увагу питання про співвідношення менталітету й ідеології. Ідеологія відображає ідеї певної соціальної спільноти, але менталітет охоплює більшу кількість соціальних спільнот. Поняття ідеології є багатозначним: ідеологію розуміють і як процес виробництва значень, знаків й цінностей у соціальному житті; і як сукупність ідей, властивих певній соціальній групі чи класу; як ідеї, що необхідні для легітимації домінуючої політичної сили; як форму мислення, детерміновану соціальними інтересами; як соціально необхідні ілюзії; як сукупність переконань, що орієнтовані на дію тощо.

Можна простежити певний зв'язок ідеології з менталітетом. По-перше, ідеологія, щоб бути ефективною, повинна враховувати особливості менталітету даної нації. З іншого боку, менталітет не може бути ідентичним ідеології, яка має справу з продуманими системами, оскільки менталітет - це не філософські, наукові чи естетичні системи, які складають зміст ідеології, а той рівень психологічного відтворення інформації, на якому "думка невідривна від емоцій".

Тим не менше, за умов історично тривалого існування однієї ідеології, достатньо того, щоб принципи, покладені в основу ідеологічного впорядкування соціальної інформації, стали надбанням широких мас, увійшли в масову свідомість, а потім, отримавши закріплення в генотипі етнофора, стали ментальними стереотипами, - за таких умов ідеологія може впливати на зміни в менталітеті. Звичайно, це не будуть кардинальні зміни (зникнення одних рис чи поява інших), а лише підсилення, активація чи стирання, відсунення на задній план тих чи інших рис менталітету. Р. Додонов припускає, що саме це потрібно розуміти під тезою про "знищення генофонду нації", адже власне генофонд не може бути знищеним, якщо не знищені всі його носії. Однак цілеспрямовані ідеологічні впливи можуть позбавити генофонд певних ментальних якостей чи, навпаки, підсилити їх.

Ідеологія є одним з небагатьох духовних утворень (разом з релігією), яке може мати вагомий вплив на менталітет у плані часткових змін його якісних характеристик. Всі інші духовні утворення (наука, мистецтво, література тощо), навпаки, "підвладні" впливові менталітету.

КРАВЧЕНКО Наталія Борисівна,

ЛАНОВІЮК Людмила Петрівна

УКРАЇНСЬКЕ СЕЛО ЯК ДЖЕРЕЛО НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Аксіома, що у всі часи держави виступали і виступають активними модераторами колективних уявлень про минуле, а боротьба за історію та пам'ять про неї є потужним засобом

політичної дії. Історична пам'ять вибіркова: робить акцент на одних подіях (особистостях), навмисно замовчуючи інші, а часто, ще й фальсифікуючи їх.

Суспільство потребує орієнтирів, авторитет яких був би незаперечним та перевіреним часом. Таким утверджуючим началом можемо вважати українське село, оскільки саме там генерується код історичної пам'яті народу та нації. Село вирізняється своєю глибокою національною сутністю. Упродовж усієї історії України саме селянство виступало головним носієм унікальної самобутності нашого народу, оберегом традиційних та духовних цінностей українства – осередком історичної пам'яті народу. Село стало важливим фактором збереження власної самоідентичності, що спирається на вироблені протягом багатьох поколінь особливості матеріального і духовного існування. Село було творцем однієї із найдавніших землеробських цивілізацій, виробило стійкі й тривалі підвалини національного існування і, незважаючи на всі примхи історичної долі, донесло їх до новітніх часів. Саме світоглядний пласт, збережений у селянському середовищі, став важливим компонентом того підґрунтя, на якому формувалося національне відродження XIX – початку XX століть. Попри важкі соціально-економічні умови, завдяки консерватизму українського селянина, його високій духовності, пошануванню ним національно-історичних традицій було збережено надзвичайно важливий комплекс цінностей, який надихав українську еліту на творчість і боротьбу за національне самовизначення. Село ставало тим фактором, який підтверджував незнищенність національного «я», надав наснагу і був потужним резервуаром національно-визвольної боротьби в Україні. Звідси український рух постійно черпав людські ресурси, духовні й матеріальні сили.

Українську самобутність не втрачено і у країнах, де існує потужна діаспора. Так, багатьом українцям Канади притаманне прагнення зберегти її, передати наступним поколінням. Тому в Канаді діють українські школи, мистецькі гуртки, наукові й культурні заклади, різні організації. Коли на початку минулого століття в поселеннях українських емігрантів ще зберігався національний побут, то з часом він почав нівелюватися загальноканадськими звичаями. Нащадки переселенців вирішили створити український скансен для збереження національної пам'яті. З цією метою на початку 1970-х років було засновано Товариство Села української культурної спадщини. За відносно короткий час туди було перенесено 18 будівель. У 1975 р. музей став власністю провінційного уряду Альберти і далі розвивався в рамках програми «Ранні українські поселення в східно-центральної Альберти до 1930-го року». Альбертський Відділ охорони історичних пам'яток проводив інтенсивні наукові дослідження, реставрував та облаштував кілька десятків будівель перенесених на територію села. Село відтворює життя українських поселень від 1891 р. до початку 1930-х років. Різноманітні господарчі приміщення свідчать про економічний розвиток українських поселень. На перехресті доріг українці встановлювали хрести і каплички. Перехожі тут зупинялися і молилися, або, принаймні, хрестилися. Про задоволення духовних потреб українців нагадують церкви: православна 1908 р. і греко-католицька 1912 р. Народні будунки були центрами громадського життя. Тут відбувалися збори, а також концерти, вистави тощо. Є і школа. В скансені широко використовуються відео- і звукозаписи, фільми, фото і архівні матеріали. У різні пори року люди в історичному одязі виконують тут відповідні сільськогосподарські роботи. Садиби українців та ще поляків у Канаді вирізняються наявністю городів й нині [1].

Місто і село – дві різні підсистеми суспільства, що мають свою специфіку. Саме сільська підсистема має первинний характер. Причому поняття первинності означає не тільки очевидний факт первородства села, народження міста в сільському лоні, але й виконання селом своїх іманентних функцій: забезпечення людей продуктами харчування, промислового виробництва – сировиною; захист екології міста від руйнування промисловістю, амортизація наслідків демографічних спадів для промисловості, відтворення культурних, побутових і моральних традицій, вдосконалення генофонду міського населення й усієї нації тощо. Ще у XVIII ст. Ж.-Ж. Руссо писав: «Міста – це пучина людського роду. У декілька поколінь раси гинуть або вироджуються; вони потребують оновлення, а це оновлення завжди дає село» [2].

Література:

1. Зборовський А. Українське село Канади // Українська газета. – 18-31 грудня 2008 р.
2. Масенко В. Історична пам'ять як основа формування національної свідомості // Український історичний журнал. – 2002. – №5. – С. 49-62.

КОЛОДІНА Лариса Степанівна

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ:

«ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» І «ФІЛОСОФІЯ РОЗУМУ»

Філософське розуміння амбівалентності як відображення у людській свідомості суперечливих процесів й існування протилежних сил ґрунтується на принципах дуалізму та полярності. Саме людське життя – це вічні добро і зло, успіх і поразка, любов і ненависть, народження і смерть, і, відповідно, протистояння волі серця і розуму.

В останні десятиліття Україна прагне активно довести усьому світові свою приналежність до Європи. Справді, географічно ми – Європа. Зрештою, як і найближчі наші сусіди – Молдова й Білорусь. Але справа не лише в географії. Річ у тім, наскільки ми інтегровані в європейські структури, наскільки близькі нам європейські культурні цінності. Виходячи з тези, що саме філософія є квінтесенцією культури, проаналізуємо, наскільки близькою до європейської філософської традиції була і є українська філософія.

У підручниках з історії української філософії, які з'явилися за часів незалежної України, поширена думка, висловлена Дмитром Чижевським у його «Нарисах з історії філософії на Україні», що «правдивою» українською філософією є т.зв. «*філософія серця*». Питанню української ментальності та її відображенню на філософському рівні багато уваги присвятили й інші науковці, розглядаючи цю проблему в контексті «слов'янської духовності». Більшість з них свідомо чи несвідомо протиставляють українські інтелектуальні традиції західноєвропейським, зокрема німецьким, беручи за основу раціоналізму філософські погляди XIX ст. (Кант, Гегель, Фіхте).

Однак, на нашу думку, не варто так різко протиставляти німецьку й слов'янську, зокрема українську, філософську думку. У німецькій культурі було достатньо ірраціонального (зокрема, містичного), саме Німеччина вважається батьківщиною романтизму, і це знайшло своє відображення в її класичній філософії. Та й загалом до середини XIX ст. німців сприймали як «мрійників» (прикладом є поетичний доробок видатного поета Генріха Гейне). Щодо «раціоналістичної» лінії в німецькій філософії, то вона зумовлювалася існуванням в Німеччині сильної схоластичної традиції на рівні вищої школи. Якби в Україні теж існувала така традиція, ми б могли мати українську «*філософію розуму*».

Спробуємо охарактеризувати український різновид «*філософії розуму*», який представлено, насамперед, на рівні фольклору. Однією з найпрезентативніших виявів народної мудрості українців є прислів'я, особливо приповідки, котрі можна трактувати як філософські афоризми. Так званий «філософський фольклор» цікавий передусім як вияв ментальності українського народу. У більшості приповідок говориться про пізнання, а саме про розумове осмислення дійсності: «Не в зрості сила, й не у красі розум», «Розум без роботи не має і до життя охоти», «Де мій розум був, як я те робив?», «У кого розум, у того і щастя». Про раціональний підхід українців до життя свідчать також їхні численні приповідки, в яких ключовим словом є *голова* (як місце зосередження розуму): «Кожна голова має свій розум», «Що голова, то розум». Саме розумна голова може дати лад - «Де нема голови, там ладу не жди». Є й чимало іронічних, жартівливих приповідок про «порожню», нерозумну голову - «Голова як у вола, а розуму чорт ма», «Голова сивіє, а розум дуріє», «Живіт товстий, а лоб пустий» і т.д.

«Сердечне розуміння» в житті українця звичайно відіграє помітну роль. Звідси приповідки про «сердечне» чуттєве спілкування («Серце серцю вість подає»), сердечну дієвість («Куди серце лежить, туди око біжить»). Серце навіть трактується як джерело знання, інформації - «Що на серці, те й на язичі», «Що на серці накіпіло, те й сказав». Є й констатація того, що «серця не навчиш», воно не сприймає формалізовані раціональні знання.

Загалом народна творчість українців демонструє, що українці, незважаючи на свою емоційність, «сердечність», є людьми достатньо прагматичними, й у них час від часу переважає «філософія розуму» над «філософією серця». І в цьому сенсі вони аж ніяк не відрізняються від західноєвропейців із їхніми сильними раціоналістичними традиціями. У ХХ ст. в українській філософській думці простежується змагання «філософії серця» й «філософії розуму». Представниками «раціоналістичної філософії» виступають В'ячеслав Липинський, Євген Маланюк. Щодо «філософії серця», то в той час в Україні її представляли переважно ідеологи націоналізму (Дмитро Донцов) та письменники-екзистенціалісти (Валер'ян Підмогильний, Василь Стус).

Загалом можемо констатувати, що в українській філософській думці представлено як «філософію серця», так і «філософію розуму». Були історичні періоди, коли брала гору одна з них, але з часом їй на зміну приходила друга. Домінування однієї з них (зокрема «філософії серця»), що зараз спостерігається в українських історико-філософських студіях, спотворює реальну картину філософського розвитку в Україні й представляє українців як ірраціоналістів, тому, безперечно, зараз нам якраз і бракує «філософії розуму».

КОСТЮК Олександр Васильович

МІЖДЕРЖАВНІ РЕГІОНАЛЬНІ ОБЄДНАННЯ В КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Вдаючись до питання про місце України в сучасному світі неодмінно постає потреба обговорення зовнішньополітичного вектору та орієнтирів. Таким орієнтиром залишається ЄС. Проте, неблаганний прогрес ставить важкі питання країнам і керівництву ЄС, а ті проблеми, які сьогодні існують в ЄС сприяють пошуку нових можливих союзів для реалізації національних інтересів України. Сполучене Королівство Великої Британії оголосило про вихід з ЄС, а країни Скандинавії обговорюють можливість виходу з Шенгенської Угоди, що на думку експертів може спричинити ланцюгову реакцію і призведе до розпаду ЄС.

Дивлячись в історію та сучасність ми можемо віднайти такі альтернативи ЄС як: Балто-Чорноморський союз (Україна, Білорусь, Латвія, Литва, Естонія / гіпотетично: Польща, Фінляндія, Швеція, Норвегія) ідею якого розробляв М. Грушевський, а пізніше уряд УНР у вигнанні. Вишеградська четвірка (Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина) на сьогодні є фактичною силою, що задає тон політики Східної Європи. ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова / спостерігачі: Латвія, Туреччина), що фактично немає реальної сили в Європі. Нова Річ Посполита (Польща, Україна, Білорусь, Литва, Латвія) ідея утворення союзу, конфедерації чи федерації держав, що часто обговорюється теоретиками з Польщі, України, Білорусі.

Балтійська асамблея (Естонія, Латвія, Литва) потужне об'єднання балтійських країн, що досягло неабияких успіхів в координації своїх дій при перемовинах з ЄС та виведенні російських військ з території країн-учасниць.

Питання дійсно є актуальним і обговорюється як політиками, так і дослідниками. Розглянемо деякі напрацювання в цьому відношенні.

Яніс Раткевіч (радник міністра навколишнього середовища та регіонального розвитку Латвії), відповідаючи на питання журналістів у травні 2014 року заявив наступне: «Однак, я вважаю, подібне об'єднання (балтійсько-чорноморське) неминуче, живучи по сусідству з такою агресивною державою, як РФ. Можливо, формат буде і ширше, з Грузією і Азербайджаном - країнами, які так само обрали європейський шлях розвитку. Не можна повторити помилок 30-40-х років, коли демократичні країни діяли дуже роз'єднано, ми повинні винести урок з історії».

Віктор Шевчук, Віталій Рождаєв у статті «План "Міжмор'я" - Британія підтримує, Франція не проти, Україна і Польща зроблять» зазначають: «Якщо через 10-15 років Польща і Україна зможуть об'єднатися політично і економічно, створивши також і військовий союз, вони стануть в один ряд з такими країнами як Німеччина, Британія і Франція, обігнавши Росію.

Політично ж україно-польський союз матиме значну вагу в силу свого географічного положення».

Таке Об'єднання надасть світу новий геополітичний проект історично знайомих між собою держав. Населення об'єднання досягатиме 90 млн. осіб, а територія складе 1,298,922 кв.км. Загальний ВВП об'єднання складатиме 1,398,644,000,000\$, що майже дорівнює ВВП Російської Федерації, або половині ВВП Федеративної Республіки Німеччина, що є найбільш потужною економікою Європи на сьогоднішній день.

Доцільною буде радикальна політика переорієнтації ринків на тіснішу співпрацю між країнами членами Об'єднання. Прикладом може слугувати переорієнтація машинобудівельної промисловості Об'єднання на українську чорну металургію. Питання енергонезалежності частково можна вирішити за рахунок українських АЕС та ГЕС. Щодо питання газопостачання, як варіант, пропонується видобуток сланцевого газу або будівництво терміналів прийому скрапленого газу і купівля його у держав конкурентів РФ. Враховуючи розвинений аграрний сектор Польщі, України та Білорусі має сенс впровадження політики протекціонізму для захисту сільськогосподарської продукції держав Об'єднання.

Чисельність Збройних Сил Об'єднання складатиме біля 400000 осіб, для порівняння Німеччина з населенням у 81 млн. чоловік послуговується армією у 325,000 осіб, а Російська Федерація з населенням 140 млн. має Збройні Сили чисельністю понад 1 млн. військовослужбовців.

Об'єднання матиме в своєму розпорядженні різноманітні галузі виробництва. Розвинений аграрний сектор Польщі, України та Білорусі буде здатен забезпечити як потреби Об'єднання так і перетворити Об'єднання, в цілому на годівницю світу.

Виконуючи свою історичну місію Об'єднання стане водночас транзитним мостом між «сходом» і «заходом», а також може взяти на себе роль «щита Європи». Саме в цьому Об'єднанні Україна, Польща, Литва, Білорусь зможуть реалізувати свої національні інтереси та знайти собі гідне місце в сучасному світі.

Таким чином окреслено основні перспективи країн балтійсько-чорноморського регіону. Звісно на даний момент таке об'єднання можливе, але без Білорусі, що знаходиться у сфері впливу РФ. Проте навіть, на початковій стадії, у складі трьох країн (Польщі, України, Литви) об'єднання у конфедерацію змінює геополітичне розташування сил в регіоні та надає значні переваги своїм членам. Основними перевагами є наступні: 1) країни-учасники з геополітичних центрів перетворюються на регіональних геополітичних гравців; 2) населення понад 80 млн., великий внутрішній ринок, розвинена логістична система, замкнені промислові цикли дають змогу економічно протистояти РФ та ФРН; 3) Вдале географічне розташування (буфер між західною Європою та Росією) створить значні переваги для вигідної співпраці з глобальними геополітичними гравцями; 4) Власні ВПК та потужні об'єднані збройні сили стануть гарантією безпеки проти територіальної експансії РФ.

МАЗУР Наталія Василівна

КОНЦЕПТ «УКРАЇНСТВО» В МЕМУАРАХ ДМИТРА ДОРОШЕНКА

Мемуарні тексти становлять цінний фактичний матеріал для вивчення історії української літературної мови певного часового зрізу. Історик, політичний і громадський діяч, публіцист, літературознавець, бібліограф Д. І. Дорошенко зафіксував характерні ознаки української історії початку ХХ століття у книзі «Мої спомини про давнє минуле (1901-1914 рр.)». Це був час формування «нової суспільної свідомості, час соціальних зрушень, коли зароджувалася нова Українська держава, коли після національно-визвольних змагань настав час розчарувань, зневіри, внутрішнього протесту інтелігенції» [2, с. 169]. Події, охоплені авторською оповіддю, відіграли значну роль у формуванні української мовно-національної свідомості, в реалізації української національної ідеї.

Активізація національних рухів початку ХХ ст. зумовила інтенсивне використання відповідних тематичних груп суспільно-політичної лексики. Характерно, що ця лексика функціонує в мовотворчості письменників початку ХХ ст., зокрема, в їхніх листах,

публіцистичних творах актуалізуються номінації *свідомість, ідея, рух* тощо. Названі лексеми функціонують як ключові в сучасних історичних текстах, що висвітлюють суспільно-політичний рух в Україні на початку ХХ ст. [3].

У досліджуваних текстах звертаємо увагу на широкий пласт суспільно-політичної лексики, якою послуговується автор. Вона характерна для часового зрізу історії української літературної мови, зокрема кінця ХІХ – початку ХХ століття. Ядром цієї лексики є слово-поняття *українство*. Це поняття зафіксоване в досліджуваних текстах як окрема лексема, напр.: «Андріївська школа й була тереном, де члени цієї [української студентської] Громади сходились, знайомились з новоприбулими студентами, придивлялись до них і тих, хто по своєму успосібленню і своєю зацікавленістю *українством* надавався до організованого життя, приєднували до Громади» [1, с. 52]; «Російська інтелігенція *неприхильно ставилася до українства*. Вона не розуміла його і не хотіла розуміти. Сама не знаючи національних обмежень і утисків над російською мовою, літературою, наукою й мистецтвом, вона не могла зрозуміти, чому українці так хвилюються з приводу утисків над їх національним життям» [1, с. 54]; «Кіевская Старина» присвятила одне своє число Котляревському, і в тім числі були надруковані дуже цінні розвідки Івана Стешенка і проф. Миколи Дашкевича про творчість Котляревського. Оце і все. Недурно петербурзька газета «Новости», що *прихильно ставилася до українства*, писала про «Замовчаний ювілей» – маючи на увазі ювілей Котляревського» [1, с. 68]; Контексти, в яких вжито слово *українство*, засвідчують, що ця назва означає: 1) українців (українська студентська громада); 2) український національний рух, який викликав спротив російського націоналізму.

З лексемою *українство* пов'язана семантика таких зафіксованих у «Споминах» лексем, як *свідомість, ідея, нація, відродження, рух, маніфестація, напрямок, справа, маси, суспільство, громада, ідеологія, українофільство*. Неодмінним атрибутом названих слів є означення *український*. Найчастіше вживає автор словосполучення *національний рух*, напр.: «В кінці літа 1903 року сталася подія, яка відіграла до певної міри переломну роль в діях *українського руху* в Росії: це було урочисте відкриття у Полтаві пам'ятника батькові нової української літератури Івану Котляревському. Це відслонення обернулося несподівано для нас усіх у *величаву національну маніфестацію*, зробилося справжнім «святом української інтелігенції...» [1, с. 67]; «Коли ж в кінці 19-го віку *рух український виріс* уже настільки, що ігнорувати його далі було не можна, тоді почалися ворожі напади на його в пресі» [1, с. 54]; «Приїзд Грушевського мав велике значіння. На той час проф. Грушевський уважався всіма нами за *провідника українського національного руху* в Росії» [1, с. 113-114]; «В складі Громади знайшлася невелика група, так би мовити, *національного напрямку*, яка вважала, що Українська соціал-демократична партія... зрікається первісного гасла... – гасло самостійної України...» [1, с. 66].

Контекстуальними синонімами до поняття *український рух* є вислови *українська стихія, течія*, пор.: «Літом 1902 року я поїхав на Полтавщину. Вперше відвідав я тоді цей край, який справедливо вважався за «серце України»..., бо тут найбільше збереглася *народна українська стихія*, народний побут, мова, убрання» [1, с. 59]; «*Виявилася* певна *українська течія* і серед синів Якова Дорошенка. Старший його син Василь, що скінчив університет у Москві, написав і видав українською мовою роман «На Україні» (1863)» [1, с. 38-39].

Отже, аналіз мемуарних текстів Дмитра Дорошенка засвідчує актуалізацію абстрактної лексики, характерної для суспільно-політичного руху в Україні початку ХХ століття. У досліджуваних текстах виділено ядро слова-поняття *українство*, із семантикою якого пов'язані такі лексеми, як *рух, свідомість, стихія, течія, ідея, нація* тощо.

Література:

1. Дорошенко Дмитро. Мої спомини про давнє минуле (1901-1914 роки): науково-популярне видання / Дмитро Дорошенко. – К. : Темпора, 2007. – 272 с.
2. Єрмоленко С. Епітети в щоденникових дискурсах Євгена Чикаленка і Сергія Єфремова: історично-мовний та ідіостильовий аспекти / С. Єрмоленко // Мова. Культура. Взаєморозуміння: зб. наук. праць. – Дрогобич : Коло, 2013. – Вип. ІІІ. – С. 169-177.

З. Іванова Л. Г. Суспільно-політичний рух 60-х рр. XIX ст. в Україні: до проблеми становлення ідеології / Л. Г. Іванова, Р. П. Іванченко. – К.: МІЛП, 2000. – 352 с.

МАТВІЄНКО Ірина Сергіївна

**ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ У АНТРОПОЛОГІЧНІЙ
ФІЛОСОФІЇ П. ЮРКЕВИЧА**

П. Юркевич український – філософ та педагог XIX ст., ідеї якого є актуальними і донині, адже саме в них він торкається струн людської душі, досліджує духовність людини. У своїх роботах мислитель відображає українські традиції духовності, антропоцентризм українського духу, екзистенціалізм та кардіоцентризм, як визначальну рису українського народу. Центром людських переживань є серце, як певна проекція внутрішнього світу людини, через який вона пропускає всі свої переживання. Мислення як атрибут людського життя, не дає нам повної картини духовного світу людини. Процес пізнання здійснюється через мислення, але таким чином людина може пізнати лише природний світ, а коли нам потрібно досягнути категорії, які носять таємничий характер (це такі як краса), то тут нашим знаряддям виступає серце, як центр всіх наших гносеологічних дій. Говорячи про це П. Юркевич ототожнює наш розум з вершиною дерева, тоді коли серце є основою, тобто корінням духовного життя. В нашому житті отримуючи знання залишаються лише ті, які не просто пройшли крізь розум, але і пройшли крізь серце. Саме такі знання формують основу духовності кожної людини, адже логічним є той факт, що становлення особистості напряду пов'язане з формуванням системи відношень до навколишньої дійсності. Серце дає людині унікальність, неповторність її власного розвитку, через серце людина отримує індивідуального забарвлення почуттів, вчинків та життєвих дій. Основою морального та духовного світу людини постає серце, як рушій, який визначає людські переконання.

Для того, щоб процес виховання тривав, на думку П. Юркевича, потрібно чотири виховні інстанції, а саме родина, школа, церква та суспільство. Звичайно родина посідає перше місце, адже саме вона є природним середовищем в якому проживає дитина та отримує перші знання про мораль та духовність. Принциповим є визнання унікальності кожної людини і її права на саморозвиток, адже тільки таким шляхом ми отримаємо високорозвинену особистість. Важливими поняттями в житті людини має в першу чергу постати добро, а людина має набувати рис розумності, моральності та творчості, але при цьому не забувати і про духовність, адже для мислителя принциповим є позиція щодо визнання загальнолюдських християнських цінностей. Людина має зростати в розумінні тісного взаємозв'язку між розумом та серцем, любов'ю та мудрістю, волею та розумом, але одні лише знання цих категорій не роблять людину доброю та справедливою, отже потрібен процес виховання та навчання. Головним правилом виховання для П. Юркевича є його теза: «Де дух, там і свобода». Формування у дитини духовного компоненту невід'ємно пов'язане з релігійним вихованням, де головним є віра, як віра в Добро та Бога. Душа на думку мислителя має три основні здатності: пізнання, почуття та воля, які в свою чергу відповідають істині, красі та добру, що в людині відповідають: розуму, серцю та волі, саме через гармонію цих трьох сфер ми отримуємо високо розвинуту духовну та моральну особистість.

Отже, через свою теорію виховання, П. Юркевич розглядає і влаштування суспільства, яке має бути та існувати відповідно до вічних філософських категорій, а саме Добро, Істина, Краса та Гармонія, і складно не погодитися з тим, що рушійною силою в суспільстві має бути моральне та духовне виховання людини, її власне самовдосконалення, а відповідно і для держави виховання та освіта є запорукою її розвитку.

ОСВІТА ЯК НАЦІЄФОРМУЮЧИЙ ЧИННИК У ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПАСТИРСЬКИХ ПОСЛАНЬ А. ШЕПТИЦЬКОГО)

Наприкінці XIX – на початку XX ст. українці услід за іншими європейськими народами, починають усвідомлювати себе єдиним національним організмом. Відбувається формування модерної української нації. Галицькі українці спершу активізуються у боротьбі за національні права і мову, відбувається політичне оформлення цієї боротьби, з'являється і чисельно збільшується національна еліта – інтелігенція. В середовищі останньої формуються оригінальні ідеї, погляди, бачення подальшого розвитку українського національного руху, які донедавна, в силу історичних обставин, залишались практично недослідженими. Без перебільшення, одним із найяскравіших представників української інтелігенції цього періоду, щирим борцем за національні інтереси українського народу був митрополит Андрей Шептицький.

Він залишив чималий писемний доробок, що чітко окреслює його соціальну позицію, розуміння основних проблем і першочергових завдань українців у боротьбі за реалізацію їх національних прав. Особливої уваги заслуговує оцінка митрополитом ролі у цих процесах такого соціального інституту як освіта. А. Шептицький усвідомлював, що в умовах бездержавності, економічного і культурного занепаду українського суспільства в краї саме освіта повинна стати тим важелем, який допоможе якнайшвидше подолати прогалини в розвитку, дати народу міцні економічні підвалини і консолідувати його зусилля у боротьбі за свої національні права. Тому й вважав освіту запорукою подальшого добробуту суспільства, а кошти, вкладені у її розвиток, – інвестиціями у майбутнє народу [5, с. 719].

Для А. Шептицького освіта – важлива передумова формування національної інтелігенції як провідної суспільної верстви, на яку покладається вирішальна роль у становленні української політичної нації [4, с. 14]. Адже саме інтелігенція є своєрідним обличчям нації, що своїми досягненнями репрезентує її на міжнародній арені [1, с. 645].

Вважаючи підвищення освітнього рівня населення головною умовою добробуту народу, митрополит розумів цей напрям як першочерговий у діяльності еліти [4, с. 22]. У низці своїх послань А. Шептицький закликав священиків і світську інтелігенцію консолідовано сприяти просвіті населення: засновувати читальні, популяризувати літературу, здійснювати роз'яснювальну роботу про необхідність відвідування дітьми школи тощо [2, с. 173]. Водночас підкреслював, що просвіта має опиратись на принципи віри і християнської моралі. Тільки тоді вона принесе людині користь, а не буде перешкодою у її духовному розвитку [3, с. 542–543].

Чи не найважливішим завданням в освітній сфері А. Шептицький вважав боротьбу за створення українського університету у Львові, який мав стати найбільшим і найважливішим центром культурного і національного життя українців. Промову про виняткову необхідність для українського народу в Галичині створення такого навчального закладу митрополит виголосив на засіданні австрійського парламенту 28 червня 1911 р. [5, с. 718–719].

Втім, митрополит не лише поділяв ідею розбудови національної освіти, а й долучався до її практичної реалізації. За його ініціативи на початку XX ст. засновано гімназію для дівчат, низку шкіл, бурс, інститутів. А. Шептицький також підтримував українську молодь матеріально, витрачаючи значні суми на стипендії для студентів-богословів, які здобували освіту в Римі, Відні, Інсбруці та Фрайбурзі. Митрополит поділяв і прагнення студентів у боротьбі за створення українського університету у Львові.

Таким чином, А. Шептицький розумів виняткову роль освіти у процесі становлення української нації в Галичині на рубежі XIX – XX ст. Він вважав, що саме завдяки їй постане нова українська еліта, яка зможе згуртувати народ у боротьбі за національну ідею. У своїх пастирських посланнях митрополит окреслив основні завдання, які необхідно реалізувати українцям в галузі освіти: розбудова і підтримка україномовної початкової і середньої школи, заснування національного університету, формування інтелектуальної еліти.

Література:

1. Зближаються часи ... Пастирське послання Митрополита Андрея до духовенства [26 листопада 1907 р.] // Шептицький Андрей. Пастирські послання / А. Шептицький; [ред. кол.: М. Гринчишин ... [та ін.]. – У 4 т. – Т. 1. 1899-1914. – Львів: «Артос», 2007. – С. 641-649.
2. О достоїнстві і обов'язках священства. Пастирське послання Митрополита Андрея до духовенства [30 січня 1901 р.] // Шептицький Андрей. Пастирські послання / А. Шептицький; [ред. кол.: М. Гринчишин ... [та ін.]. – У 4 т. – Т. 1. 1899-1914. – Львів: «Артос», 2007. – С. 161-174.
3. О квестії соціальної. Пастирське послання Митрополита Андрея до духовенства [20 травня 1902-1904 рр.] // Шептицький Андрей. Пастирські послання / А. Шептицький; [ред. кол.: М. Гринчишин ... [та ін.]. – У 4 т. – Т. 1. 1899-1914. – Львів: «Артос», 2007. – С. 513-550.
4. Пастирське послання Єпископа Андрея до вірних Станіславівської єпархії [1 серпня 1899 р.] // Шептицький Андрей. Пастирські послання / А. Шептицький; [ред. кол.: М. Гринчишин ... [та ін.]. – У 4 т. – Т. 1. 1899-1914. – Львів: «Артос», 2007. – С. 1-18.
5. Промова Митрополита Андрея в австрійській Палаті Панів про потребу українського університету у Львові [28 червня 1910 р.] // Шептицький Андрей. Пастирські послання / А. Шептицький; [ред. кол.: М. Гринчишин ... [та ін.]. – У 4 т. – Т. 1. 1899-1914. – Львів: «Артос», 2007. – С. 718-721.

СЕМЕНЕНКО Анжеліка Андріївна

КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТЬ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Теми культурної спадщини і пам'яті були актуалізовані у соціально-філософській та культурологічній думці не так давно – у другій третині ХХ ст. Публікації, присвячені колективній пам'яті (Яна Ассмана, Юрія Лотмана, П'єра Нора, Моріса Хальбвакса, Патріка Х. Хаттона), вводять її у центр міждисциплінарного дискурсу й розкривають теоретичну колізію, де культурна пам'ять і соціальна ідентичність існують та функціонують як взаємопов'язані і взаємообумовлені. Наріжними для теорії їх робить, насамперед, загрозливий досвід буття національних культур у ХХ-ХХІ ст., де паралельно зі сплеском культурної самосвідомості багатьох націй, що втілилось у широкому русі по реабілітації та збереженню традиційних культурних комплексів, заснуванню міжнародних організацій по збереженню культурної спадщини (Europa Nostra, World Monuments Fund (Всесвітній фонд пам'ятників), ICOM (Міжнародна рада музеїв) та ICOMOS при ЮНЕСКО, RED (Association Ruralité-Environnement-Développement, Асоціація Село—Екологія—Розвиток), розгортається інший вектор культурного розвитку – процеси уніфікації, урбанізації та глобалізації, що нищать культурне розмаїття людського світу.

Одним з видів соціальної пам'яті, дослідники називають культурну пам'ять, яка на відміну від колективної, історичної, комунікативної, існує тільки як відтворювана соціальними інститутами. Так, Ян Ассман говорить про культурну пам'ять як про розтягнуту в часі комунікативну ситуацію, яка існує завдяки принципам повторення («канону») і «воскресіння», ці «фігури спогадів» й відіграють вирішальну роль у створенні та підтримці політичної, соціальної ідентичності. На думку автора вирішальними є втіленість у певному місті (те, що деякі автори називають «місцями пам'яті»), піднесеність над побутовістю та повсякденністю й наявність центральної влади як стимулятора спогадів. [1]. За характеристикою П. Нора історична реальність виступає як двостороння: з однієї сторони матеріальна, з іншої – символічна. Ця остання сторона історії існує за специфічними законами. Так за існування цієї символічної історії відповідають носії культури, причетні до її творення і збереження (активна, освічена частина народу), та наявність практик «відтворення», «вшанування», «ритуалізації» тощо. Саме спільне переживання спільнотою минулого через символи, здійснюване у святах, річницях, фестивалях, відвідуваннях «міст пам'яті» тощо, створює тексти її самоідентифікації, що є умовою існування нації.

Сплеск нового текстотворення в культурі виражається у практиці «забуття», «збереження», «реконструкцій» минулого у символічних культурних формах («інвентарізації»

пам'ятників, організація студій пам'яті (memory studies), численних громадських рухів та організацій задля збереження традиційного культурних комплексів, утворення нових музеїв, заповідників, пам'ятників тощо).

В реальності культурна пам'ять часто стає основою для маніпуляцій суспільною свідомістю та вибудовування на її основі ідеологічних парадигм, які блокують таку важливу здатність пам'яті як здатність бути уроком, ставати основою культурного досвіду та змін. Пам'ять не є безсумнівним благом і зазвичай ми маємо справу із політиками пам'яті, які являють собою певні її конфігурації і практики забуття. Саме у контексті культурної пам'яті здійснюється акт неперервної комунікації кожної національної культури і це робить її стратегічно важливим компонентом національної політики. Культурні інститути, що відповідають за трансляцію культурної пам'яті стоять сьогодні перед загрозою архівізації, якщо не будуть знайдені сучасна мова культурної комунікації, позбавлена ритуалізованих та сакралізованих форм і здатна транслювати історичний досвід нації як «живу» пам'ять локальних місцевих спільнот у процесі їхнього становлення.

Література:

1. Ян Ассман «Культурная память: Письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности».- М.: Языки славянской культуры, 2004. – 368 с

**СЄКУНОВА Юлія Володимирівна,
МАРХАЛЬЧУК Ганна Володимирівна**

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ЛИТВОЮ НА ШЛЯХУ ДО ЄС

Стратегічний курс України на вступ до європейських і євро дипломатичних структур відкрив нові можливості й обрив українсько-литовським відносинам, що мають історичний фундамент, закладений ще з часів Київської Русі та Великого князівства Литовського.

Після «Революції Гідності» та обрання Президентом України П.О.Порошенка, більш частими стали контакти цих двох держав на найвищому рівні. Між главами двох держав відбувся довірливий особистий діалог.

Провідною темою двосторонніх відносин стало сприяння Литвою інтеграції України в ЄС і НАТО. Керівництво Литви відстоює необхідність надання Європейським Союзом, Україні перспектив повноправного членства, активно відстоює необхідність укладання між Україною і ЄС Європейської угоди про асоціацію та вільну торгівлю. Литва також демонструє свою рішучість надавати активну підтримку набуттю Україною повноправного членства в НАТО. У Вільнюсі 9 липня 2016 року відбулося засідання Комісії України – НАТО, на якому обговорювалося подальше співробітництво і підтримка в реформуванні оборонного сектора України [3, с. 90].

Підтримку України в питаннях проведення демократичних перетворень та економічних реформ демонструють державні інституції, основні політичні сили, громадськість Литви. Зокрема, в листопаді 2005 р. Сейм Литовської Республіки прийняв резолюцію, в якій заявив про солідарність з Україною та закликав Литовські державні інституції, неурядові організації і все литовське суспільство надати допомогу Україні у зміцненні демократичної системи, побудові громадського суспільства [4, с. 67].

Актом солідарності з Україною стало схвалення 24 листопада 2005 р. Сеймом Литви Резолюції, у якій Голодомор 1932-1933 рр. в Україні визнано актом геноциду українського народу.

Важливою складовою поглиблення партнерства стала взаємодія Києва і Вільнюса в питаннях розвитку демократії і співробітництва в регіонах Балтійського, Чорного та Каспійського морів.

Договірні-правова база українсько-литовських відносин у сфері торгівельно-економічних зв'язків налічує понад 40 міжурядових і міжвідомчих договорів та угод, а також угод про регіональне співробітництво. У Києві та Вільнюсі знайшли доцільними модернізувати існуючі, а також створити нові інституції для координації взаємодії на всіх

напрямах співпраці між двома країнами, у тому числі в торгівельно-економічній сфері [2, с. 112].

Згідно з Декларацією Президента України й Президента Литовської Республіки від 28.03.02 р. створено Міжурядову раду зі співробітництва між Україною і Литовською республікою. Для розгляду поточних питань і підготовки рекомендацій продовжено роботу Комісії з питань торгівельно-економічного та науково-технічного співробітництва. Плідно діє також Українсько-Литовська комісія з питань Європейської інтеграції.

Динамічно розвивається двостороння торгівля. За даними Держкомстату України, зовнішньоторговельний оборот між двома державами у 2014 р. становив 32,6 млн. дол. На сучасному етапі особливо активізувалося інвестиційне співробітництво. Також протягом останніх років відбулося значне збільшення обсягів литовських інвестицій в Україну. За даними литовської статистики, прямі інвестиції з Литви в Україну на початок поточного року становив близько 64 млн. євро. Україна вийшла на перше місце серед десяти основних держав, які отримали інвестиції з Литви [3, с. 118].

Перспективними напрямками розвитку українсько-литовського співробітництва вбачається банківська, будівельна, переробна, а також енергетична й транспортні галузі, зокрема, співробітництво в рамках створення транспортного кордону Чорне море – Балтійське море.

Українсько-литовське співробітництво у сфері культури, маючи підґрунтям спільність історичних, культурних чинників і традицій наших народів, продовжує розширюватися і змінюватися.

Зміцнюються контакти і в освітній сфері. В листопаді 2015 р. керівники МЗС Литви та Швеції підписали меморандум стосовно підтримки сфери освіти в Україні. Литва підтримує боротьбу України за свободу та сприяє створенню майбутнього України. Прем'єр-міністр Литви заявив: «Що українські студенти матимуть змогу навчатися у провідних університетах Вільнюса» [3, с. 100].

Таким чином, дух і атмосфера взаємовідносин України та Литви підтверджують, що двостороннє співробітництво буде поглиблюватися в усіх сферах з урахуванням інтересів двох держав та їх народів. У найближчій перспективі пріоритетними напрямками двосторонньої взаємодії стануть, не лише, питання політичної підтримки з боку Литви та прагнення України якнайскоріше інтегруватися в європейські структури, а й обміну досвідом набуття членства в ЄС та НАТО. Отже, українсько-литовські взаємини на сучасному етапі насичені неабияким динамізмом, тому досвід Литовської Республіки, набутий в процесі європейської інтеграції є корисним для України у реформах, що відбуваються в нашій державі.

Література:

1. Дипломатичні відносини України з країнами світу: збірник наукових праць. – К.: 2012 – 214 с.
2. Копель О.А. Міжнародні відносини ХХ ст: Навч.посібник для студентів вузів – К.: Школяр, 1999 – 256 с.
3. Недбай В.В. Світова політика сучасності / В.В. Недбай // Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2015. – 237 с.
4. Україна-Литва: безпековий вимір нових геополітичних стратегій // Матеріали міжнародного наукового семінару, 30 листопада 2012 р. / Фенікс, 2012. – 120 с.

**СТОРОЖУК Світлана Володимирівна,
ГОЯН Ігор Миколайович**

АНТАГОНІЗМ СТАТЕЙ ЯК ІЛЮЗІЯ ТРАДИЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Чільна увага сучасного інтелектуального дискурсу до гендерної проблематики актуалізує дослідження пов'язані із вивченням впливу біологічного чинника на формування гендерної ідентичності. Особливо гостро дана проблема стоїть на пострадянському просторі, адже, незважаючи на широко декларовану у ХХ та початку ХХІ ст. індустріалізацію, її прояви у сільському середовищі рудиментарні, що звичайно стало вагомим чинником для збереження,

як мінімум у сільській місцевості, традиційних патріархальних цінностей та гендерних стереотипів.

Розвиток гендерних упереджень зазвичай пов'язаний із традиційним модерним уявленням про людину як природну істоту. Зокрема, подібно до інших живих істот, її розмноження забезпечується наявністю двох біологічних статей, своєрідність та унікальність яких визначає їх роль у біологічному відтворенні виду та виступає передумовою формування гендерної ідентичності на тлі психологічних особливостей зумовлених субстанційними статевими відмінностями. Вказана позиція найбільш красномовно представлена у роботах В. Розанова, який вважав статеві відмінності основою формування типових рис маскулінності та фемінності, а також первинним життєвим досвідом, який в подальшому визначає гендерну ідентичність [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Показово, що для В. Розанова, особистість може реалізуватися тільки слідуючи своїй природній статі, адже, на думку мислителя, втрата чи відмова від гендерної ідентичності не тільки протиприродні, а й позбавляють людину особистісного начала.

Не вдаючись в деталі аргументації В. Розанова, зауважимо тільки, що його бачення проблеми статі, а як наслідок і гендерного питання великою мірою було результатом його особистісних переживань та соціокультурної ситуації на теренах Російської імперії на зламі XIX–XX століть. Адже, незважаючи на всі прогресивні зрушення, що відбулися в цей час, вона продовжувала залишатися патріархальною країною в якій за допомогою релігії придушувалися усі паростки свободи, а відтак, як доводив В. Розанов, і самого життя. Іншими словами, в тогочасній дійсності стать розглядається як основа гендерної ідентичності, що цілком відповідало патріархальним уявленням на тлі яких вибудовувалася вся система відносин традиційного суспільства.

Незважаючи на світоглядне вкорінення вказаної думки в світогляді країн пострадянського простору, на наш погляд, все ж не варто ігнорувати зауваження Ю. Еволи про те, що споріднення «норм» тваринного та людського світу – це збочення, адже «природне буття для людини тотожне денатуралізації», а тому її інстинкти повністю підпорядковані свідомості [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 41].

Розглядаючи статтю як невід'ємну характеристику особистісного буття, Ю. Евола акцентує увагу на тому, що антагонізм статей у західноєвропейській культурі є результатом християнського вчення про гріхопадіння, а тому є всі підстави говорити про те, що нормальний розвиток людського суспільства та окремої особистості не можливий поза гармонізацією статевих відносин. Зауважимо, що, за словами мислителя, шлях до божественної єдності статей, як символічного поєднання двох начал, полягає не стільки у відмові від своєї статі, а у розвитку її кращих сторін, і тільки потім, у міру досягнення високого рівня досконалості, злиття з вищим аспектом або божеством протилежної статі. Іншими словами, на шляху до гармонії та святості, чоловік повинен ставати все більше чоловіком, жінка – жінкою, і тільки після можлива гармонізація статей [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 13].

Як бачимо, Ю. Евола, розглядає статтю з метафізичної, а в окремих випадках з історичної та культурологічної позицій, між тим повністю ігноруючи її біологічні аспекти. Для нього стаття – це очевидний з біолого-фізіологічної точки зору феномен, що тісно пов'язаний з актом сексу. Між тим, вказане зауваження сьогодні є далеко не очевидним, що прекрасно показав О. Вайнінгер. Зокрема, користуючись суто фізіологічним підходом, вчений доводить, що в біологічній природі (в тому числі й людини) не існує чіткого розмежування на статі. Більше того, перші п'ять тижнів після свого зачаття, людина розвивається як гермафродит, і тільки потім починають розвиватися статеві органи, які слугують чи не єдиною, хоча, на думку мислителя, недостатньою характеристикою для формування чіткої статевої межі між чоловіком та жінкою. Між тим, як доводить мислитель, кожна стаття так само як період початкового стану несе в собі зародки протилежної статі, розвиток яких призупинився у певний конкретний період. У підсумку чого, підкреслює дослідник, в реальності можуть існувати, «крайні самці із самими незначними залишками жіночності, і крайні самки з

абсолютно непомітною мужністю, і в центрі між цими двома типами деяка гермафродитна форма, проте, між цими трьома точками немає порожнечі, абсолютно незаповненої.... існують незліченні перехідні ступені між чоловіком і жінкою, так звані «проміжні статеві форми» [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Отже, продукуванні традиціоналістами ідеї, щодо наявності чіткої статевої диференціації людства є світоглядним і навіть спекулятивним концептом, який сформувався історично на тлі необхідності виживання спільноти, проте згодом трансформувався у засіб конструювання та впорядкування найбільш оптимальних для певного рівня розвитку соціуму гендерних відносин. Фактично, статеві відмінності та зумовлені ними соціальні ролі, існували тільки на рівні світогляду, а потому були не об'єктивним фактом, а прививалися як переконання, які дозволяли гармонізувати суспільні відносини.

Література:

1. Вайнингер О. Пол и характер [Электронный ресурс] / О. Вайнингер. – Режим доступа: http://loveread.ec/read_book.php?id=1156&p=2
2. Розанов В. Люди лунного света [Электронный ресурс] / В. Розанов. – Режим доступа: http://royallib.com/book/rozanov_v/lyudi_lunnogo_sveta.html
3. Эвола Ю. Метафизика пола / Ю. Эвола. – М.: Беловолье, 1996. – 448 с.

СУПРУН Аліна Григорівна

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Питання самоідентифікації актуалізуються в перехідні і конфліктні періоди, коли постає гостра необхідність самовизначення – по який бік межі зайняти позицію: залишитися в тенетах «старого і звичного» чи зробити крок у «невизначене майбутнє». Пріоритет соціальних завдань, пов'язаних із підвищенням ролі національної свідомості українського народу, вимагає обґрунтування правочинності твердження про існування його національної філософії, визначення зв'язку між особливостями національної культури, національної ментальності та становленням і розвитком філософського знання в його національній формі.

Проблема специфіки збереження національної ідентичності українського суспільства набула особливого значення в останні десятиріччя в Україні. В умовах глобалізаційних процесів практично жодна держава вже не має можливості ізолюватися від зовнішнього світу, а національні суспільства можуть досить легко втрачати свій специфічний менталітет і потрапляти під вплив інших культур. Оскільки глобалізаційні процеси вже стали загальноновизнаним фактом, збереження культурних традицій, національного менталітету та національно-культурної цілісності стають першочерговими завданнями у підсиленні консолідації суспільства та збереження його національно-культурної.

Національна ідентичність – це складне, органічне й історично зумовлене та сформоване явище, яке слід розглядати в єдності внутрішніх і зовнішніх зв'язків, спираючись на його витoki, традиції та особливості втілення. Базисною основою цієї єдності є ідея державотворення, яка передбачає реалізацію та взаємодію принципів: національної ідентифікації, історичності, етнічності та духовності. Не всі етнічності, або етнічні групи врешті-решт будують націю, національну державу. Але самоідентифікація культурою, мовою, традиціями нікуди не зникає і людина вже апіорі, народившись, є певним носієм етнічних ознак.

Актуальність зазначеної тематики також зумовлена конструктивними процесами, що відбуваються в суспільному й культурному житті України та необхідністю сучасного переосмислення творчої спадщини української духовної культури, зокрема, філософської, у контексті українського романтизму, що є одним з найважливіших напрямів у процесі становлення нової української думки, а саме адекватності моральних колізій та проблем морального вибору часів українського романтизму – нинішнім колізіям та вибору українського народу. Не зайвим буде підкреслити, що саме в епоху романтизму в українській філософії відбувався процес становлення національної ідеї, яка утверджувалась у контексті формування національної самосвідомості народів Європи, викликала хвилю культурно-національного відродження, появу

нової української літератури, театру, українських історичних досліджень, тобто усього того, що згодом було заборонено. Саме романтизм, з його специфічним світобаченням і світорозумінням, був виразом культурно-національного відродження України на початку XIX століття. Цей період нагадує наше сьогодення, коли ми повертаємось до української національної ідеї, відроджуємо на її основі свої традиції, мову, релігію, будуємо суверенну українську державу та формуємо світогляд її громадянина.

Цілком певно можна говорити про те, що новоєвропейське поняття нації прийшло до української еліти наприкінці XVIII століття. Йдеться про твори німецьких та французьких романтиків та просвітителів. Формування національної свідомості тривало в українському суспільстві протягом всього XIX століття. Цей період можна назвати географічно-описовим. Культивувалися національна самобутність, мова, досліджувався фольклор, вироблялися концепції національної історії, господарства, побуту і, зрештою, національної самоідентифікації в цілому. Це той період, який пізніше був занадто закритикований, а його представники зневажливо названі «малоросами».

На сьогоднішній день українська філософська думка ще досі не має своєї систематизованої і адекватно осмисленої історії. Не зібрані і не введені у обіг праці багатьох дослідників української філософії та культури, які волею долі опинилися поза межами України.

Важко не погодитися з тим, що кожен народ мусить сам знайти властиву йому ділянку духовної творчості, яка найкраще відповідає основним елементам його психічної структури. Філософія кожної нації має свої окремі завдання, що не завжди ясно зафіксовані у поняттях, однак інстинктивно відчуються кожним з її представників.

Для сучасних українців проблема самоідентифікації ускладнюється ще й тим, що вона в умовах інтеграції (прагнення України до вступу в ЄС) і, водночас, автономності (ствердження незалежної державності України) з необхідністю повинна здійснюватися водночас у двох просторах – власної суб'єктивної ідентичності (ідентифікація себе як вільного громадянина незалежної держави) і колективної (ідентифікація себе як представника певної спільноти – нації). Іншими словами, вона постає як діалектична взаємодія одиничного і загального, на чому неодноразово наголошували представники української філософії, характеризуючи теорію ідентичності.

ШАТОХІН Анатолій Миколайович

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СОЦІАЛІЗМУ: ЯКИМ ВІН УЯВЛЯЛОСЯ СТОЛІТТЯ ТОМУ

Із стародавніх часів філософи намагалися знайти відповідь на питання, що таке справедливість? Аристотель вважав справедливим як суцільну рівність, так і не рівність по заслугах. Платон запропонував проект «Ідеальної держави», де усе під контролем. Конфуцій бачив справедливим дотримання віковичних традицій і покірність усіх членів суспільства. Теологи Середньовіччя стверджували, що субстанцією справедливості є Бог. Ф. Бекон виводив справедливість із раціональності, запропонувавши модель справедливої, розумно побудованої держави. Ж.-Ж. Руссо закликав повернутися до справедливого «золотого віку» людства, де немає приватної власності. Проте мрії так і залишалися мріями, а вигаданий Т. Мором острів Утопія набув значення приговору.

У XIX ст. ідеї соціально справедливого суспільства або «соціалізму» (автор терміну П'єр Леру) набули широкого розповсюдження. Соціалістичні теорії стали модними, а діячі I та II Інтернаціоналів - популярними. К. Маркс і Ф. Енгельс створили теорію, яка стверджувала неминучість такого суспільства, назвавши її «науковим соціалізмом».

З позицій XXI століття нам, з одного боку, легше будувати нові концепції соціального розвитку, ґрунтуючись на величезній методологічній базі, створеній попередниками – теоретиками і практиками соціалізму. З іншого боку, ми нікуди не сховаємося від практики «реального соціалізму» з усіма її позитивними і негативними наслідками. В пострадянських країнах саме слово «соціалізм», «соціалістичний» сприймається неоднозначно: від ідеологізованої ностальгії до не менш ідеологізованої «декомунізації».

Спробуємо відповісти на запитання: чи винний в теоретичних недоречностях і практичних хибах сам соціалізм як ідейна течія? Як кажуть, повернемося до джерел.

Перед нами одне з таких джерел – «Довідкова книга соціаліста», що побачила світ 111 років тому [1]. Як же бачився соціалізм століття тому без практики «реального соціалізму»?

В передньому слові до німецького видання автори визначають свою головну задачу: ретельно зібрати усі матеріали, що відносяться до історії соціалізму, і, піддавши їх науковій критиці, викласти у доступній для читача формі. Автори зразу ж зауважують: «Саме поняття «соціалізм», відповідно звичайному слововживанню, нами значно розширене, і ми викладаємо під іменем соціалістичних усі теорії (незважаючи на їхнє різке протиріччя одна одній), якщо вони містять один спільний для них пункт – вимогу зміни існуючої соціальної системи в інтересах народних мас».

Логічно аналіз двотомника розпочати із статті «**Соціалізм**». Для того, аби підкреслити свою наукову об'єктивність і безпристрасність, автори вживають метафору: термін має стільки ж визначень, скільки піщинок на дні морському. Однак для усіх визначень, на думку авторів, спільним є розуміння соціалізму як вчення, «що заперечує пануючий у сучасних культурних країнах суспільний лад, основою якого є, по перше, вільна конкуренція політично вільних індивідів у царині виробництва і розподілу і, по-друге, необмежене право приватної власності на засоби виробництва».

Можна виділити декілька методологічних підходів до змісту терміну «соціалізм».

По-перше, автори видання різко розрізняють терміни соціалізм і комунізм, розглядаючи останній як різновид релігійного, переважно сектантського, світогляду. *По-друге*, автори рішуче виступають проти реформ, вважаючи, що справжній соціалізм, усунення соціального зла можливі лише при переході приватної власності у суспільну шляхом революції. *По-третє*, виступаючи проти приватної власності на засоби виробництва, соціалісти початку ХХ століття допускали приватне виробництво як окремими особами, так і асоціаціями. *По-четверте*, за твердженням авторів, принесення особистості у жертву суспільству, думка, що метою усілякої політики повинно бути благо держави, а не окремої особистості, – ця думка зовсім не є ідейним змістом соціалізму. Якщо раніше особистість існувала для держави, то тепер, переконані автори, держава повинна існувати для людини. *По-п'яте*, так званий «державний соціалізм» автори називають реакційною і консервативною ідеєю.

У двотомнику багато цікавих статей, що не втратили значення й сьогодні, зокрема, **право на працю, право на лінощі, соціальне виховання, жіноче питання, проблема народонаселення** тощо.

Наразі деякі погляди соціалістів початку ХХ століття виглядають наївними, а деякі знайшли реальне втілення в практиці розвинутих країн світу. Проблема соціальної відповідальності капіталу чітко реалізована в таких країнах, як Швеція, Данія, Австрія, Німеччина, Японія та деяких інших. Саме Європа, як батьківщина соціалізму, втілює в життя ідеї соціалістів-мрійників минулого. Тому й європейський вибір України має значні соціальні перспективи і дає надію на те, що й у нас буде життя за справедливостю, за високими соціальними стандартами. І це буде дійсно реальний соціалізм.

Література:

1. Справочная книга социалиста Гуго и Штегмана. В двух томах / Переводъ съ немецкаго под редакціей В.Я. Богучарскаго и Л.З. Марковича.– С.-Петербургъ: Книгоиздательство «Голос», 1906. – 976 с.

Секція 8.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕЛІГІЄЗНАВЧОЇ НАУКИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

БОГОМОЛЕЦЬ Ольга Вадимівна

ДОМАШНЯ ІКОНА І ЇЇ МІСЦЕ В РОДИННОМУ ТА ГРОМАДСЬКОМУ ЖИТТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Домашня ікона – це унікальний феномен української культури, який без докорів сумління можна назвати – Душею України. Адже, саме через вшанування домашніх ікон, які у художній формі відображали народне бачення Бога, поступово розширювався світ Свого, а ті, хто раніше вважалися Чужими, перетворювалися на Інших – не ворогів та нелюдів, а тих хто вшановує інших, не наших, богів чи окремого Бога. Зауважимо, що саме завдяки вшануванню спільних богів, серед яких далеко не останнє місце посідав одухотворений першопредок, формувалася простір Свого.

З давніх-давен на теренах України, і не тільки, панувало уявлення про те, що Моїм (тобто простір Свого) – називається все те, що визначає мене у світі, водночас захищаючи мене від усього лихого. За тим же принципом, ми сьогодні сприймаємо наш одяг, або ж простір власного життя, однак для синкретичного міфологічного мислення, розуміння Свого було набагато складнішим – людина вірила, що все, що названо або зображено існує реально, що, безумовно, наповнювало Всесвіт, незліченної кількості таємничих сил, які могли ставитися до неї і прихильно і вороже. Звичайно, у просторі Свого, який зазвичай асоціювався із домом та родиною, людина почувалася захищеною, а її місце у світі було наперед визначено завдяки незмінній вірі у те, що Я реалізується тільки в контексті Ми, тобто родової спільноти підпорядкованої вертикальним і горизонтальним зв'язкам. Очевидно, що межах язичницької культури, де тривало зберігалися родово-общинні або племінні зв'язки, така ситуація не викликала жодних проблем, оскільки ідентичність, а відтак і сакральний простір людини визначався через бінарну опозицію Ми, під яким розумілася родова або племінна спільнота, яке існувало у протилежність до Вони – Інші або Чужі, тобто ті, які живуть за відмінними від наших законами і розмовляють незрозумілою для нас мовою. Фактично, Вони – це ті, що живуть у Іншому, у горизонтальному або вертикальному вимірі світі.

Прийняття християнства на Русі, на наш погляд, відіграло надзвичайно важливу роль у процесі формування індивідуальної та колективної ідентичності. Його універсалістські тенденції руйнували основи встановленого од віку соціального порядку, незважаючи навіть на збереження концептуальних принципів колективної ідентичності. Зокрема, так само як і в міфологічній свідомості, Ми – це ті, хто вшановує спільного Бога, однак відтепер це вже не Бог моєї родини, чи заснованого на ідеї кривної спорідненості народу-племені, а Бог усіх тих людей, що прийняли його Благодать Божу і увірували в нього. Очевидно, що на ранніх етапах християнізації Русі, більшість слов'ян-язичників, життя та ідентичність яких визначалася простором власного дому, не могли сприйняти універсалістського характеру християнства, усвідомивши себе братами і сестрами усіх християн. Між тим, на рівні князівської верхівки, ситуація була зовсім іншою – дім князя, не обмежувався тільки його оселею, а поширювався на усю підконтрольну йому територію – вона утворює для нього простір Свого (Мого), рідного, домівки, в межах якої князь, у силу панування патріархальних відносин, відчуваю себе Батьком спільноти.

Зауважимо, що освячення простору Свого у християнізованій руській культурі, як раніше простору дому, відбувається завдячуючи вшануванню спільного Бога, візуальним образом якого є ікона, яка швидко набуває етнічних рис. Виходячи з цього, маємо всі підстави стверджувати, що домашня ікона приходить на терени України разом із самим християнством, а їх етнічна своєрідність окреслює, формує простір Свого, який на рівні князівської верхівки, формується за політичним принципом.

Значно складнішим був процес поширення християнства серед широких народних мас, які сприймали універсальні догмати нової релігії крізь призму міфологічних уявлень, що дало підстави для постання своєрідного двовір'я. У підсумку цього, християнські святині, в тому числі й ікони, набули синкретичного змісту – виступаючи Прообразом Бога Живого, вони водночас набували тих функцій, які виконували язичницькі святи. У підсумку цього, на ранніх етапах християнізації, ікони не мали універсального змісту, оскільки розглядалися тільки як домашні святині, які забезпечують добробут родин, захищаючи її усякого лиха. Фактично, домашні ікони спочатку використовувалися як засоби сакралізації родинного простору та оберегами того, що в людській уяві асоціювалося з домом – житло, прибудинкова територія, господарські споруди, колодязь, пасіка, розміщена біля господи, або у віддалі від неї.

Неодноразові реформи, які проводила церковна адміністрація, зазвичай були спрямовані подолати пережитки двовір'я та родинного вшанування домашніх ікон. Однак, так само як і раніше, цей процес супроводжувався внутрішнім спротивом народу, подолати який могло тільки чудо. Показово, що саме народну віру в чудотворну силу святих ікон і використали вищі церковні ієрархи, намагаючись прилучити широкі народні маси до церковної культури, тим самим розширивши простір Свого та сформувавши підвалини для утвердження надродинного, а згодом етнічного «Ми». Показово, що в свідомості народу, цей новий соціальний простір сакралізується за допомогою віри у спільних святих – їх образи розміщуються на в'їздах у міста та села, біля роздоріж'я, або в гаях, в храмах та монастирях певної місцевості тощо. Особливо важливим чинником поширення універсалістського характеру християнства стали прощі у святі місця – тут були зосередженні головні святині цілого регіону, що зумовлювало формування спільноти значно більшої, ніж родинне Ми.

Розширення простору дому, яке відбувається завдячуючи вшанування спільних для надродинної спільноти образів святих, не зумовлює відмови від вшанування домашніх ікон, які, у підсумку двоєвірного характеру української релігійності, аж до початку ХХ ст. залишаються оберегами родини та дому, а святи зображені на них захисниками і порадиниками, у складних життєвих ситуаціях. Домашні ікони були захисниками і оберегами родини і дому, мірилами честі та совісті, а тому, з їх присутністю у домі люди не боялися ані смерті, ані викликів життя.

Отже, домашні ікони були оберегами родини і домівки, а в їх змісті залишалися живою традиція, яка давала можливість говорити про те, що домашня ікона – це феномен, який знаходиться на шляху еволюції віри нашого народу від язичництва до християнства і допомагає людям пройти шлях від Бога «моєї родини» до Бога всіх людей.

ГАВЕЛЯ Олександра Русланівна

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ МОЛОДІ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ІДЕНТИЧНИХ ХРИСТІАНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Актуальною проблемою сучасного українського суспільства є визначення аксіологічних засад формування самосвідомості сучасного православного християнина. Важливість дослідження окресленонеобхідністю визначення основоположних принципів європейської інтеграції молодого покоління України на основі ідентичних християнських цінностей. Розглянемо проблему в контексті тих християнських цінностей, які можуть об'єднати віруючих людей на шляху здійснення ними миротворчих та милосердних справ, сприяти налагодженню миру та злагоди між ними.

Основними духовними цінностями українськогонародудослідники називають цінності національної державності, християнська віра та українська мова.

Європейський Союз має систему цінностей, що поєднують окремих людей та нації, надаючи їм дещо загальної, спільної ідентичності. Така спільність, європейська ідентичність, є історичним результатом розвитку європейського регіону, поєднання культур і духовних цінностей європейських народів. Духовний та культурний спадок Європи утворено як єдність грецької філософії, романського права, християнства, гуманізму, просвітництва, духовності.

Основні європейські цінності, що наводяться профільними організаціями та на яких базується європейська спільнота, це:

- повага до людської гідності;
- фундаментальні права, включаючи права спільнот та родин;
- свобода (волевиявлення, свобода слова, свобода ЗМІ);
- демократія;
- рівність усіх членів суспільства, включаючи меншини та незалежно від гендеру;
- верховенство закону;
- плюралізм;
- відсутність дискримінації;
- толерантність;
- справедливість;
- солідарність;
- відповідальність.

Головними цінностями у сучасній Європі є демократичні цінності, коли у центрі знаходиться людина, а не держава – на відміну від радянського та пострадянського суспільства. Означені європейські цінності є важливими складовими формування сучасного демократичного суспільства в Україні.

Розуміння толерантності в контексті християнської аксіології слід розуміти як повагу до особистості людини.. Автори Декларації принципів толерантності (ЮНЕСКО) розуміють її як повагу до розмаїття культур.

У якості філософії людського буття толерантність є концентрованим вираженням величчя та історичної значущості кожної людини, народженої і вихованої в певній культурі. Саме це визначає історичну цінність самої людини, етносу, до якого вона належить, і, звичайно, культури.

Отже, філософію толерантності ми розглядаємо як концентроване вираження усього багатства культур, створених людством, яке виявляється у всіх видах прямих і опосередкованих відносин. Таким чином, толерантність як філософське ставлення не лише пояснює, на якій фундаментальній основі може і має будуватися єдиний освітній простір, але й достатньо визначено і змістовно розкриває шляхи, на яких воно може будуватися і зміцнюватися.

Толерантність є однією з європейських цінностей і основою демократії і прав людини. Нетерпимість у поліетнічному, поліконфесійному або полікультурному суспільстві призводить до порушень прав людини, насильства та озброєних конфліктів. Толерантність передбачає терпимість до відмінностей серед людей, уміння жити, не заважаючи та не порушуючи прав і свобод інших.

Принципи толерантності як основні права і свободи закріплені в законних актах і проголошені в міжнародних деклараціях. Тому інтеграція України в Європу має проходити крізь призму прийняття та встановлення сучасних європейських цінностей, які є ключовими в різних сферах існування Європи. Європейські цінності близькі і зрозумілі кожній людині. Тому шлях до пізнання народу лежить через реконструкцію його духовних цінностей.

Діалог і взаємодія європейських та українських духовних цінностей – основоположні принципи європейської інтеграції освіти України та формування толерантності молоді. Європа має багатий історичний досвід: у більшості європейських країн.

Одним із пріоритетів стратегічного розвитку України визнано інтеграцію нашої держави в європейське співтовариство. Європейський вибір України зумовлений її геополітичним походженням та спільним історичним формуванням і розвитком європейської культури. Пріоритетом сучасної освіти є надання молодому поколінню знань про спільну європейську спадщину та практичних вмінь адаптуватись до життя і навчання у різних країнах Європи, бути мобільними, соціально талановитими, здатними до комунікації, толерантності та захисту своїх прав.

Але така інтеграція потребує миру на території самої держави. 2 грудня 2015 року відбулася лекція Е. Джулімана про миротворчість і примирення, в якій він розглядає питання: - Як наблизити мир, не чекаючи закінчення війни?; - Як досягти порозуміння між частинами українського суспільства з різними точками зору та позиціями, переселенцями та громадами, які їх приймають? Теоретичне і практичне значення лекції в контексті миротворчої діяльності в Україні посилюється досвідом роботи Е. Джулімана як фахівця із багатокультурного порозуміння, старшого радника Норвезького Гельсінського комітету з питань освіти, фахівця у сфері миротворчості в Норвегії, Білорусі, Російській Федерації, Південному Кавказі та Західних Балканах, учасника Всеукраїнської освітньої програми «Розуміємо права людини» та ін. [1].

Важливе аксіологічне значення у формуванні світогляду православного християнина має милосердя. В статті В.Д. Шинкарука «Виховання милосердя майбутніх педагогів у процесі позааудиторної діяльності» уточнено сутність понять «милосердя», яке розуміється ученим як моральна якість особистості, в основі якої лежить любов до людей, оточуючих, що виявляється у здатності людини до співчуття, співпереживання, чуйності, доброти, турботливому ставленню до оточуючих, реальної допомоги всьому живому [11, с. 209]. Значна увага В.Д. Шинкаруком приділяється питанню педагогічного милосердя, яке, на його думку, неможливе без щирої любові до дітей – дбайливого, співчутливого ставлення, відповідальності за життя, здоров'я та майбутнє дитини [11, с. 209]. Зважаючи на те, що середпредставників різних груп віруючих християн є така категорія, як учні загальноосвітніх та недільних православних шкіл, важливого ціннісного значення для православних викладачів набуває поняття педагогічного милосердя.

Література:

1. Джуліман Е. Лекція : Про миротворчість і примирення. Енвер Джуліман. - 2 грудня. 2015. Американський дім. Режим доступу: [ttp://platfor.ma/society/56703bc95a769](http://platfor.ma/society/56703bc95a769)
2. Мчедлов М.П., Гаврилов Ю.А., Шевченко А.Г. О социальном портрете современного верующего / М.П. Мчедлов, Ю.А. Гаврилов, А.Г. Шевченко. – М. Режим доступу: <http://ecsocman.hse.ru/data/368/963/1216/008Mchedlov.pdf>
3. Пирог Г.В. Ціннісна природа релігії (аксіологічний аналіз християнства). Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.11 / Г.В. Пирог; Ін-т філос. ім. Г.С.Сковороди НАН України. — К., 2005. — 18 с.
4. Сідоркіна О.М. Динаміка релігійної свідомості: методологічний аспект /О. М. Сідоркіна / [Вісник Національного авіаційного університету. Сер. : Філософія. Культурологія.](#) - 2011. - № 2. - С. 56-59.
5. Шинкарук В.Д. Виховання милосердя майбутніх педагогів у процесі позааудиторної діяльності /Василь Дмитрович Шинкарук / *Духовність особистості: методологія, теорія і практика.* - 4 (67)-2015. - С. 207-215.
6. Brown W. Regulating aversion. Tolerance in the age of identity and empire. — Інтернетресурс / Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2006. — Режимдоступу : НаучнаябиблиотекаКиберЛенинка: <http://cyberleninka.ru/article/n/tolerantnost-i-ee-granitsy#ixzz4fSr06vbe>

ГУДИМА Ігор Петрович

СУЧАСНА ХРИСТИЯНСЬКА АПОЛОГЕТИКА ТА НЕЛІНІЙНЕ РОЗУМІННЯ ДЕТЕРМІНІЗМУ У НАУЦІ.

На шляху включення результатів природничо-наукового вивчення світу в сферу релігійного світорозуміння, теологи сподіваються отримати потужний теоретичний ресурс для нового розуміння специфічних дій божественного у царині природи. Одним із таких напрямів, який відкриває деякі апологетичні перспективи оновленого бачення промислительної діяльності Бога, є вивчення так званих хаотичних систем, а, точніше, *непередбачуваної поведінки систем*, підпорядкованих закону причинності. Як відомо, за певних умов динамічні системи (фізичні, хімічні, біологічні та ін..) можуть переходити у

хаотичний стан, в якому їх поведінка на макроскопічному (такому, що спостерігається) рівні принципово непередбачувана. Найменші зміни вихідних параметрів хаотичних систем врешті-решт зумовлюють виникнення якісно нових варіантів розвитку. Схожі процеси, пов'язані з посиленням мікрозмін (мікрофлуктуацій), представлені у погоді; вони відомі під назвою „ефекту метелика” Едварда Нортона Лоренца - американського математика і метеоролога – коли коливання крил метелика в нетрях африканської сельви може виступити реальною причиною торнадо на узбережжі Північної Америки, через процеси мікрофлуктуацій, що відбуваються в ланцюжках складних взаємодій. Слід зазначити, що рівняння, які фіксують параметри змінюваності хаотичних систем, носять детерміністський характер, а це вказує на те, що коли вихідні дані тут відомі точно, достовірний прогноз майбутніх подій не є неможливим. Однак практично досліднику доводиться мати справу з нескінченно малими величинами, значення яких піддається встановленню тільки до певної межі, а тому стосовно цих систем завжди бути мати місце так звана „евентуальна непередбачуваність”. Вона пов'язана з природною неспроможністю спостерігача врахувати всі можливі мікрофлуктуації, особливо в вузлах біфуркації того чи іншого процесу, а, відтак, і дати більш-менш точний прогноз розвитку і зміни об'єкта дослідження.

Для теологів, які перебувають в пошуку прийнятної моделі виразу дієвості Бога у світі та одночасно виявляють зацікавленість сучасними здобутками науковців, горизонт евентуальної непередбачуваності станів хаотичних систем виступає місцем, де вони вбачають „перст Божий”, фокус зосередження його божественної сили. Нові відкриття науки в царині досліджень природи мікросвіту для них відкривають двері на шлях нового осмислення та викладу вчення про особливий промисел Бога та чудо. „Невизначеність, відкрита квантовою механікою і теорією хаосу в рамках мікросвіту, - зауважує з цього приводу протестантський теолог Джон Коллінз, - помітно надихнула деяких християнських мислителів. Позаяк світ не підпорядковується суворим законам, міркують вони, то залишається місце для чудес і свободи волі”[2, с. 274].

Дослідник О.О.Гриб, характеризуючи процес перегляду аристотелівської концепції причинності, також звертає увагу на те, що ідеї квантового індетермінізму дають нові творчі імпульси для богословських роздумів про канали зв'язку Бога зі світом та чудо. „Чи можливо вважати квантовий індетермінізм «вікном» в... світ божественного?” У такий спосіб ставить питання О.О.Гриб та відразу надає власної аргументованої відповіді: „Сьогодні детермінізм Лапласа скинуто з його п'єдесталу і це відкриває нові можливості для подальших богословських студій. ...Саме через квантовий індетермінізм і відбувається контакт однієї свободи з іншою. Серед різноманітних випадкових образів, статистика яких визначається хвильовою функцією, є такі, котрі при їх ідентифікації визначаються людиною як божественні, як слова Божі. Коли ж цей образ втілено в діях, людина, через наявні в неї релігійні відчуття та досвід церкви, все більш переконується в божественності вихідного образу”[1, с. 55].

Загалом же, в історії стосунків теології та природничих наук неспроможність останніх пояснити явище з точки зору причини, що його породжує, практично завжди використовувалася релігійними діячами на користь ідеї присутності Бога в світі власного творіння. А тому практична неможливість відслідковувати найдрібніші мікрофлуктуації в певних системах, непередбачуваних й таких, що не спостерігаються людиною, виступає основою для теологічного використання постулату Бога, який пояснює та прояснює не пояснюване і незрозуміле людиною. Уведення принципу індетермінізму в царину пояснення низки фізичних процесів надало теологам підстави знову вести мову про чудо, як про вплив Бога, котрий діє на долю випадковості в природних законах з метою бути почутим, розпізнаним і, зрештою, прийнятим сучасною людиною. Католицький теолог Ф. Лелотт, зваживши на перегляд застарілих положень детермінізму, кінець кінцем заявив: „...Сучасна наука дійшла до заперечення суворого детермінізму законів і визнає в їх дії деяку царину випадковості – царину, де мають місце виключення з закономірності. В такому розумінні чудо здійснювалося б саме в цій царині, розширюючи її чи, навпаки,

звужуючи. Чудо виявилось б тоді втручанням Божим, що діє на долю випадковості в природних законах, задля того, щоб вплинути на нашу свідомість”[3, с. 118].

Протестантський теолог Артур Пікок, аналізуючи різні варіанти розуміння божественної промисливості, котрі скориговані на сучасні наукові здобутки, вимушений визнати наступне: „На прикладі дещипативних систем, макроскопічні стани яких виникають в результаті посилення флуктуацій на мікрорівні, Бога можна уявити як активний початок, котрий скеровує мікроподії в оточуючому світі з метою отримання великомасштабних результатів, що відповідали б його Божественній волі”[4, с. 184]. Однак, продовження цієї лінії богословського опрацювання особливого промислу, чуда, тим же Пікоком визнається неперспективним[4, с. 186]. Головна богословська вада такого розуміння божественного промислу криється у тому, що дієвість Бога за таких тлумачень завжди буде усвідомлюватися лише як окремих випадок втручання та описуватися в термінах інтервенціоналізму, чого, як доводилося раніше, сучасна теологія намагається уникати. Нова ж риса, яка додається до інтервенціональних витлумачень, в разі залучення теоретичного ресурсу непередбачуваності в хаотичних системах, полягатиме у тому, що дієвість Бога в таких випадках завжди буде непомітною для людей. З іншого боку, побудова релігійної картини світу, яка б враховувала і використовувала данні досліджень у цій галузі науки, буде неефективною також з-за того, що на нинішній час не існує розвиненої і тим більш завершеної теорії хаотичних систем.

Як видно, один з напрямів, по якому намагається прямувати теологія, що воліє по-новому усвідомити і пропагувати промисливість Бога, пов'язаний із залученням наукових даних. Серйозні сумніви в теологічній ідентичності пошуків присутності Бога в ізольованих актах втручання у світ або ж в прогалинах наших знань про нього, вимушують частину авторів звертати свої погляди до науки, яка (сподіваються вони) збагатить раціональні основи специфічно-християнських тверджень про Бога, способи його дій у світі тощо. В їх теоретизуваннях присутність Бога у світі пояснюється переважно в тих подіях, значна частина яких істотно змінюється через наслідки, що виявляються на макрорівні.

Література:

1. Гриб А.А. Квантовая физика, случай и религиозный опыт // Наука и богословие. Антропологическая перспектива / Ред. Владимир Порус. – М.: Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, 2004. – С. 52-60.
2. Коллинз К. Джон. Наука и вера. Враги или друзья? Пер. с англ. – Черкассы: Коллоквиум, 2005. – 560 с.
3. Лелотт Ф. Решение Проблемы Жизни. Христианское мировоззрение. – Брюссель: Изд. «Жизнь с Богом», 1984. – 210 с.
4. Пикок А. От науки к Богу: Новые грани восприятия религии. - Пер. с англ. К. Савельева. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2002. – 304 с.

КАШЛЯК Сергей Георгиевич

БРЕСТСКАЯ ЦЕРКОВНАЯ УНИЯ 1596 Г., КАК ПРОЯВЛЕНИЕ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ В ЕВРОПЕ ПЕРИОДА РЕФОРМАЦИИ

Предпосылками Унии 1596 г., как и все прочих уний православных церквей и римско-католической церкви явилась Великая Схизма 1054 г., разделившая христианский мир, базирующийся на римском основании.

Предыдущие унии. Лионская уния 1274 г., заключенная византийским василевсом Михаилом VIII Палеологом, до этого совершившего военный переворот, а затем свергнувшего и ослепившего законного правителя Феодора II Ласкариса. Не имея поддержки среди массы населения Византии (восстание малоазиатских крестьян и акритов-пограничников), Михаил попытался найти точку идеологической опоры за рубежом. Попытка Иоанна V Палеолога заключить унию в 1369 г. (в империи завершились гражданские войны с Иоанном VI Кантакузином и его сыновьями, приведшие к потере Фракии в 1366 г.) не удалась – в 1370 г.

папа официально отверг идею унии из-за последовавших бесплодных дискуссий. Иоанн V вернулся в Византию только через два года, с трудом выбравшись из венецианской долговой тюрьмы. Ферраро-Флорентийская уния 1439 г., заключенная императором Иоанном VIII Палеологом с целью получить помощь от католического мира в противостоянии турецкой агрессии. Нельзя сказать, что католический мир не попытался оказать помощь – 10 ноября 1444 г. под Варной была разгромлена армия крестоносцев (король Венгрии и Польши Владислав погиб). Еще одним из «результатов» унии стало объявление Московской митрополией автокефалии в 1448 г.

Брестская уния 1596 г. заключалась уже не в рамках христианской ойкумены Востока и Запада, а в пределах Речи Посполитой, одной из мощнейших держав Европы. Заинтересованные стороны: Римский престол, католические иерархи Польши, иезуиты (Петр Скарга), король Сигизмунд III Ваза, православные епископы, элиты Короны и ВКЛ.

Геополитические цели унии. Римский престол к концу XVI в. фактически потерял контроль над Северной Европой, в которой распространился протестантизм. Даже если принимать в расчет только церковную десятину (не считая земельных владений церкви) – это огромные финансовые потери. Расчет – пополнить финансирование при помощи Флорентийской унии за счет православного населения Балканского полуострова оказался заблокирован Османской империей – агрессивным мусульманским государством, само устройство которого работало на внешнюю экспансию. Фактически, оставался ресурс православных Великого княжества Литовского (белорусские земли) и королевства Польского (украинские земли), а также Русское государство. [2]

Иезуиты – «спецслужба» римского папы, базировавшаяся на лучшей в Европе модели образования (притом, что обучаться могли как католики, так и православные, и протестанты – а «на выходе» получались иезуиты). Накануне «броска на восток» в годы русской смуты в ВКЛ действовали иезуитская академия в Вильно, коллегиумы в Полоцке и Несвиже – орден иезуитов был на острие идеологической атаки. [1, 2, 4]

Лев Сапега – на момент Унии 1596 г. великий канцлер ВКЛ – предполагал создание мощного восточноевропейского государства, включавшего в себя Польшу, ВКЛ и Русское государство в котором ВКЛ оказывалась уже не младшим партнером Короны, а ключевым соединительным звеном (во время безкоролья 1587 г., после смерти Стефана Батория, он предложил план федерации Польши, ВКЛ и Московской державы с одним королем (предлагалась кандидатура царя Федора Ивановича). Объединение славянских народов и избрание ими единого монарха, по мнению Сапег, способствовало бы росту их экономического и военного потенциала, обеспечило бы продолжительный мир). Именно из-за этого геополитического проекта Льва Сапегу называют «первым евразийцем». [4, 5]

В 1596 г. в Бресте была заключена церковная уния, согласно которой на территории ВКЛ образовывалась новая конфессия – униатство, которое должно было стать мостом между латинским и православным христианством, в перспективе содействовать переходу в него и в Московском царстве. Идея конфессионального мира в ВКЛ, ради которой во многом и создавалась Уния (несмотря на то, что православные иерархи ВКЛ и Короны в первую очередь заботились о своем влиянии и земельно-имущественных вопросах), в итоге оказалась разрушена – активными действиями с обеих сторон конфликта.

Литература:

1. Блинова, Т.Б. Иелуиты в Беларуси (Их роль в организации образования и просвещения)/ Т.Б. Блинова. – Гродна : ГрДУ, 2002. – 425 с.
2. Гризингер, Т. Иезуиты. Полная история их явных и тайных деяний от основания ордена до настоящего времени / Теодор Гризингер. – СПб.-М. : Издание Маврикия Осиповича Вольфа, 1868. – 351 с.
3. Леў Сапега (1557-1633 гг.) і яго час : зб. навук. артыкулаў / ГрДУ імя Янкі Купалы / рэд.кал. С.В. Марозава [і інш.]. – Гродна : ГрДУ, 2007. – 422 с.
4. Лойола, Игнатий. Духовные упражнения. Духовный дневник / Св. Игнатий Лойола – М.: Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2006. – 376 с.

КІЦУЛ Маргарита Олексіївна

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ СУЧАСНОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Згідно із «Компендіумом соціального вчення церкви» католицьке виховання відбувається переважно у межах родини і не є плодом якоїсь певної системи, але скоріше самого духу родини, тієї неповторної атмосфери, в якій цінності проявляються та культивуються. «Родина відіграє абсолютно унікальну і незамінну роль у вихованні дітей. Батьківська любов, яка ставить себе на службу дітям, щоб допомогти їм сприйняти («educere») найкраще від батьків, найповніше проявляється саме у вихованні. Будучи джерелом, батьківська любов стає також душею виховання, а отже, нормою, що керує всією конкретною виховною діяльністю, збагачуючи її найціннішими плодами любові: доброзичливістю, постійністю, добром, служінням, безкорисливістю і жертовністю» [1, с. 159–160]. Наголос на особливому значенні батьківської любові є основною ідеєю сучасної католицької педагогіки Франко Нембріні [2]. На думку цього італійського педагога, діти мають відчувати надійність батьків, те що вони разом із дітьми предстоять перед Богом, проходять крізь труднощі життя, віднаходять відповіді на складні виклики сучасності. Батьки не є непомильним авторитетом, але є саме надійним прихистком для дітей. Милосердне ставлення до дітей, які самі мають навчитися робити відповідальний вибір, також повинно завжди являти для дітей милосердя та любов Бога як небесного Отця. На думку Ф. Нембріні батьки покликані не передавати дітям суму знань чи приписів, цінностей чи чеснот. Батьки мають створити таку атмосферу, в якій би у дітей був правильний релігійний досвід, яким є досвід життя у присутності Бога. В акцентуації уваги на вирішальному значенні досвіду зустрічі із трансцендентним, досвіду звичайного життя із відкритістю до Бога, Ф. Нембріні слідує теології священника Луїджі Джусані [3]. Цей видатний католицький богослов-проповідник організував після Другої світової війни в Італії рух «Спілкування і звільнення». У педагогічній практиці та популярному богослов'ї цього руху багато рис сучасного протестантизму, серед яких головна – свідомо культивування досвіду життя у любові, досвіду молитви, як живого духовного спілкування з Богом, досвіду зустрічі із живим Христом. Фактично, головною цінністю, прояв якої має забезпечити така педагогіка, є любов у різних її формах – від дружньої солідарності до родинного переживання, від захоплення до містичного досвіду. Як помічають самі Ф. Нембріні та Л. Джусані, це не є випадковістю, оскільки для сучасної людини лише любов є чимось дійсно достовірним та гідним віри, що і визнають сучасні богослови (Г. У. фон Бальтазар, Й. Ратцингер) [4; 5; 6]. Л. Джусані та Ф. Нембріні створили основні принципи сучасної католицької педагогіки, які потребують комплексного релігієзнавчого аналізу.

Література:

1. Компендіум соціального вчення Церкви. – К.: Кайрос, 2008. – 549 с.
2. Нембріні Ф. От Отца к Сыну / Франко Нембріні. – К.: Дух і Літера, 2015. – 264 с.
3. Джусані Л. Религиозное чувство / Луиджи Джусані. – М.: Христианская Россия, 2004. – 188 с.
4. Бальтазар, Х.У. фон. Достойна веры лишь любовь: Пер. с нем. А. Ярина. – М.: Истина и Жизнь, 1997. – 124 с.
5. Ратцингер Й. Введение в христианство. М.: Культурный центр «Духовная библиотека», 2006. – 301 с.
6. Бенедикт XVI. Енциклика «Любов в истине» [Електрон. ресурс] / Папа Бенедикт XVI // Римо-Католическая архиепархия Божьей Матери в Москве. – Режим доступа в Интернет.: http://cathmos.ru/files/docs/papal_documents/Caritas_in_Veritate.pdf.

ПРОБЛЕМА СВОБОДИ В ДАВНЬОІНДІЙСЬКІЙ РЕЛІГІЙНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Проблема впливу духовних цінностей на розвиток людини є вельми актуальною, особливо у зв'язку зі зростанням інтересу до релігійно-філософських вчень. Система духовних цінностей, духовної свободи як основного поняття в соціальному філософському пізнанні та філософії буддизму впливає на формування різнобічних якостей особистості людини. Нині розвиток світової культури має тенденцію до взаємодії між стародавньою традиційною східною цивілізацією і сучасною європейською промисловою цивілізацією. Західні вчені вивчаючи культурну спадщину стародавньої східної цивілізації, намагаються вирішувати проблеми, що виникають у західному світі, звертаючись до систем цінностей, що існують у релігіях та філософії Сходу, у тому числі, у конфуціанстві, даосизмі і буддизмі.

Вже у найдавніших духовних джерелах Стародавньої Індії йдеться про фундаментальні моральні ідеї, про певне осмислення становища людини у світі, про різні шляхи звільнення від законів карми – долі, найкращим з яких є шлях дійового самовдосконалення. В цілому тут роздуми про людину превалюють над роздумами про зовнішній світ, а людське "Я" стає ключем до пояснення природи. Виникненню релігійно-філософських шкіл Стародавньої Індії передували впливові духовні рухи, які містили певні філософсько-світоглядні ідеї і були спрямовані на одне: на звільнення людини від нескінченних перевтілень-блукань душі і досягнення нею стану «мокші» - повного блаженства. До таких рухів належали джайнізм, йога та буддизм. М.Еліаде, аналізуючи зв'язок між свободою і безсмертям, що є вищою метою релігійно-філософської концепції його, писав: «У стані самадхі йогин перевершує всі опозиції і, в процесі свого унікального досвіду, «об'єднує» порожнечу і над достаток, життя і смерть, буття і небуття. Ніщо не збігається зі Всім». Стан самадхи тут «рівнозначний реінтеграції різних модусів реальності в один-єдиний – недиференційовану повноту перед створенням первинної Єдності». Той, хто досягає кінцевої мети, здійснює, напевно, найзаповітнішу мрію людства, що турбувала його з початку історії: подолати подвійний суб'єкт-об'єктивний розподіл реальності, повернути первісну Єдність, з'єднатися з Цілим. М.Еліаде відзначає, що вказана єдність не є регресом до початкового нерозвиненого стану. Звільнення як зупинка свідомості не є якимсь поверненням до перед-свідомого рівня, такого, коли свідомості ще не було. Адепт, що практикує йогу, працює зі свідомістю і підсвідомістю для того, щоб звільнити надсвідомість, яка в звичайному стані не проявлена, згорнута. Те нове, що виникає на рівні над свідомості, порівняно з передсвідомими і несвідомими станами, полягає в тому, що тут якраз і виникає «знання єдності і блаженства». Це – «повернення до першооснови», але з тією різницею, що людина, «звільнена в цьому житті, не просто відновлює одвічний стан речей, але збагачує його вимірами свободи і надсвідомості». М.Еліаде особливо підкреслює, що йогічна практика є парадоксальною. В стані самадхі йог не просто автоматично повертається до початкової ситуації, але «реінтегрує початкову повноту після встановлення нового, парадоксального модусу буття – свідомості свободи, – яке не існує в космосі, ані на рівні буденного життя, ані на рівні «міфологічних божеств», і яке знаходиться тільки у Вищій Істоті, Ішварі». Свобода завойовується зусиллями свідомості самого індивіда.

Досягнення свободи завжди представлялось як позбавлення від одних елементів буття, що визнаються другорядними, помилковими або негідними, задля інших елементів, що є істинними або вищими. Вчення про звільнення свідомості ґрунтується на певній онтології, феноменології і гносеології. Частина шкіл староіндійської філософії визнавала реальність зовнішнього світу і дійсність причинно-наслідкових зв'язків у ній. Інші школи виходили з того, що зовнішній світ – це лише ілюзія нашої свідомості щодо того, що зміни навколо нас – це те, що тільки здається, це – щось на зразок легкого хвилювання на поверхні океану, глибина якого вічно лишається незмінною. Незалежно від того, приймається чи не приймається зовнішня реальність як єдино дійсна, істина полягає в тому, що існування людини в цьому світі, її діяльність і результати цієї діяльності такі мізерні, що перед лицем того, що передує їм, і подальшого нескінченного небуття сміливо можуть бути прирівняні до нуля, до ніщо.

В східній традиції частіше мова йде не про свободу, а про звільнення в найширшому сенсі цього слова. Так, наприклад, в індійській релігійній філософії склалися уявлення, що немає якогось особливого, кінцевого стану, який можна було б позначити поняттям «свобода». Слід говорити про поступове і послідовне «звільнення», що ніколи не припиняється, звільнення як процес переходу від більш залежного стану від певних зовнішніх чинників і власних внутрішніх станів індивідів до меншої залежності (у кінцевому підсумку – повної незалежності), а також про шляхи досягнення такого стану. Існує спеціальний термін, що позначає звільнення, - мокша. Його походження має коріння в давніх релігійно-філософських джерелах – ведах і упанішадах. Про мокшу мова йде і в таких важливих текстах, як Дхампада, Бхагавадгіта, Мокшадхарма, Анугіта. Вказане поняття має виключно глибокий і багатобічний зміст, але основний його сенс у тому, що звільнитися слід від нескінченного колеса перероджень, бо яке б тіло не отримувала людина при черговому народженні, в кожному існуванні життя все одно наповнене незліченими стражданнями. Розрив з буттям і з'єднання з Абсолютом тим самим означає поєднання з небуттям. Абсолют і небуття стають мовби тотожними. Як наголошується в Мокшадхармі, «звільнення – це нірвана, це позамежне блаженство; ті ж хто тут звільняються, від благих і злих справ відчужуючись, у тисячновогняного бога тут вступають». Кінцева мета й ідеал людського життя, як вважає індійська філософія і релігійна традиція, – позбавлення від фатального визначення, вихід з нескінченного обертання колеса сансари

МЕЛЕХОВА Оксана Сергіївна

СВІТОГЛЯДНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИТОКИ ДУАЛІЗМУ ДЕРЖАВИ ТА ЦЕРКВИ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

Проблема державно-церковних відносин у європейському інтелектуальному дискурсі постає закономірним підсумком утвердження на історичній арені світу християнства з притаманним йому антагонізмом секулярного та сакрального. Вказане протиставлення є наріжним світоглядним принципом християнського віровчення, й зокрема, концепту сходження духу святого на апостолів, які вважалися носіями духу Христа, а тому розглядалися не тільки як цілком легітимні спадкоємці Його справи, але виразники його вчення. У підсумку цього, апостоли, спираючись на окремі вислови з Євангелій, розвинули вчення про свободу та вічне життя у Христі, яке реалізувалося через вільну від цінностей земного світу, християнську громаду.

Ранньохристиянська громада формувалася на тлі виразного антагонізму до держави, що утвердився завдяки вірі в єдиного Бога (Слово), а тому не бажали брати участь у культурі римських правителів. Ця ж інтенція спостерігалася й після виникнення інституціалізованої церкви, яка почала розглядати себе як легітимна спадкоємниця апостолів не тільки у праві на тлумачення Святого Письма, але й організації за допомогою Духу Святого Царства Божого на землі. Саме тут людина може звільнитися від насилля та тенет земного життя, відкривши свою духовну сутність, таким чином реалізувавши свободу. Вказане духовне звільнення найбільш повно виявилось у ранньохристиянському мучеництві, позаяк воно символізувало високий рівень духовної свободи, яка була головною цінністю християн.

Християнська громада, а згодом і церква розглядалися як носії духу Христа в земному житті, що зумовило необхідність формування граду божого на землі, який мав на меті забезпечити реалізацію основних інтенцій християнства щодо духовного звільнення людини, яке, реалізуючись у світі земному, мало набути не тільки мирського вигляду, але й існувати поряд з іншим мирським життям, цінності та норми якого вони не поділяли у висліді їх суперечності з християнськими.

Сформований в межах християнського віровчення антагонізм сакрального та секулярного отримав своє концептуальне оформлення у вченні Августина Блаженного, який розвинув вчення про два гради – земний і небесний. Два протилежні гради, постали в результаті гріхопадіння людини, яка втративши зв'язок з Богом, шляхом насилля та примусу, намагалася здобути славу рівноцінну божественній. Сформований за допомогою насилля град

земний, поставав свого роду диявольським царством, а тому протиставлявся керованому Святим Духом граду божому, формуючи світоглядно-концептуальне тло розвитку церковно-державних відносин.

Запропоноване Августином вчення про два гради стало концептуальною основою світоглядних інтенції світської і церковної влади, які у прагненні встановити свою безроздільну владу, намагалися узурпувати функції одна одної, позаяк тільки мирська організація царства божого могла стати плідним світоглядним тлом утвердження Царства Божого на землі. Іншими словами, виразне протистояння церкви та держави у період Середньовіччя супроводжувалося ідеєю компліментарності двох світів, позаяк тільки у випадку поєднання духовної та світської влади можливий повноцінний розвиток християнської громади (церкви).

Незважаючи на взаємну інтенцію світської та духовної влади в узурпуванні функції одна одної, все ж у Середньовіччі на Заході так і не слалося єдиної управлінської системи, яка мала би всю повноту влади в тогочасному суспільстві. Це було зумовлено як соціокультурними чинниками, серед яких ключове значення відігравало соціокультурне тло пізньої Римської імперії з притаманною відсутністю сильної централізованої влади, що й зумовлювало протистояння держави та церкви, так і світоглядними інтенціями самого християнства, яке орієнтувалося на звільнення у світі прийдешньому.

ЧОРНОМОРЕЦЬ Юрій Павлович

КРИЗА ІДЕНТИЧНОСТІ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна на Сході України стала викликом для українських церков, на який не усі вони дають гідну відповідь. Цілий ряд церков мають масштабну кризу власної ідентичності, яка потребує системного релігійно-наукового аналізу. Колапс традиційних для церков основоположних розповідей про себе – наративів – є найбільш цікавим виявом цієї кризи ідентичностей, яке матиме дуже значимі наслідки у найближчій перспективі для всього українського християнства. Церковне керівництво і рядові вірні відчують, що «щось не так», але не усі розуміють природу кризи наративів та її наслідки.

Традиційний наратив Української Православної Церкви у єдності з Московським патріархатом був розповіддю про наступну драму: 1) православна церква в Україні повинна бути єдиною, панівною, об'єднувати всіх вірних православного віросповідання, бути миротворцем для суспільства та лікарем від політичного націоналізму в релігійній сфері; 2) драма «гріхопадіння» полягає у церковному розколі та політичному розбраті на теренах України; 3) УПЦ неодноразово закликала розкольників до перемовин, а політиків до згоди; 4) зараз УПЦ зазнає гонінь від політиків на місцях та в центрі, від «розкольників» та їх союзників; 5) страждання УПЦ завершаться есхатологічним торжеством, коли розкольники повернуться до лона церкви, відмовляться від націоналістичного і світського типу мислення на користь церковного образу думок та дій.

Після обрання митрополита Онуфрія предстоятелем УПЦ (13.08.2014) вже у вересні 2014 року ця церква розпочала масштабну інформаційну війну проти УПЦ КП. Ця війна не лише зробила УПЦ відповідальною за конфлікти навколо храмів. Ця війна дуже швидко перейшла усі межі політичної та церковної лояльності щодо України та стала антиукраїнською кампанією, яка повністю унеможливила подальшу ідентифікацію УПЦ МП як української церкви. Саме тому почали лунати цілком логічні пропозиції називати цю церкву «РПЦ в Україні». Такого роду зміни ідентичності перекреслили можливість позитивного розвитку розповіді УПЦ про саму себе, а тому наратив УПЦ втратив власну силу. Адже якщо не можна явити жодного позитивного сценарію для п'ятого, завершального, акту наративу, то не можливий і сам наратив як такий: спасіння Церкви у фіналі розповіді не відбувається навіть у мріях. Колапс наративу має глобальне значення для УПЦ, оскільки приведе до її саморуйнування: без наративу Церква не може існувати історично довгий період і має зникнути протягом найбільше як одного покоління українців.

Криза УПЦ ускладнюється тим, що її наративна розповідь про саму себе і раніше була непереконливою для багатьох її вірних. Щоб зберегти власну «канонічну» ідентичність, ці вірні

мислили себе в межах нарративу РПЦ про себе як про універсальну церкву для «східнослов'янських» народів. В часи агресії Росії проти України настрої вірних УПЦ спочатку похитнулися в бік відрази до небратської поведінки Росії. Ніхто не скористався цією хвилиною антиросійських настроїв, і дуже швидко вона змінилася новим критичним ставленням до влади, що допустила значне зубожіння народу, а відтак – і критичним ставленням до сучасної України, яка в уяві вірних УПЦ найбільше винувата у розгортанні україно-російського конфлікту. Водночас, повне приєднання до нарративу РПЦ просто неможливе, оскільки міф про "русский мир" виявився пропагандистською мильною бульбашкою, а впливових нарративів РПЦ та РФ запропонувати українським громадянам просто не в змозі.

Колапс нарративу УПЦ має найбільші наслідки для релігійного середовища України, але криза основоположних нарративів характерна практично для всіх українських церков у останні два роки.

На ідейне лідерство в українському релігійному середовищі в останнє десятиліття претендувала УГКЦ, яка мала власне розвинуте соціальне вчення, історичний досвід успішних трансформацій національного суспільства у Західній Україні, активно шукала синтезу християнських і ліберальних ідей для сучасної України. У центрі нарративу УГКЦ – історія націотворення українців і роль греко-католицької традиції в цих процесах. Згідно з цим нарративом, київське християнство сформувалося як частина універсальної європейської культури (1 акт). Розвитку нації та київського християнства заважає стан несвободи, привнесений через російське поневолення, внутрішню корумпованість українців, занепад культури свободи, права та солідарності (2 акт). Від стану поневолення необхідно перейти до стану свободи так само, як колись євреї перейшли з Єгипту до Палестини. Проголошення незалежності стало початку цього переходу (3 акт). Український народ та політикум самі не змогли досягти преображення України, і роль спасителя народу має відіграти УГКЦ (4 акт). Ця церква здатна на таку роль, оскільки має низку унікальних властивостей: у своїй ідентичності об'єднує християнські Захід та Схід, є прямою спадкоємницею давньої Київської митрополії, заклала основи модерної національної ідентичності в XIX столітті. Есхатологічним результатом трансформацій має стати єдність українського народу як унікального громадянського суспільства, єдність Київської церкви як екуменічне поєднання православних із уніатами, входження оновленої України у родину цивілізованих народів задля спасіння і їх від девальвації європейських цінностей (5 акт).

Криза 2014-2015 року є тією точкою біфуркації, з якої Україна може вийти оновленою, або ж загинути (4 акт). Очевидно, що УГКЦ, яка претендує на роль суспільного Мойсея, мала б діяти ще активніше для спасіння української нації, ніж це було під час Євромайдану та всієї попередньої історії змагань цієї церкви за українське націотворення. Однак УГКЦ основні зусилля спрямовує на реалізацію власного церковного розвитку, від парафії до загальноцерковних структур. Але чи важлива жива парафія і навіть жива єпархія, якщо Путін може окупувати всю Україну?

На цьому фоні кризи УГКЦ у 2014-2016 роки вигідно відрізняється діяльність УПЦ КП у ці самі роки. Де-факто ця церква з березня 2014 року почала відігравати роль духовного лідера нації, зробивши точками опори духовний подвиг Михайлівського монастиря під час Євромайдану та патріотичну мобілізуючу риторику патріарха Філарета. Традиційний нарратив УПЦ КП стосувався історії становлення православної помісної церкви в Україні. Згідно з цим нарративом Київська митрополія була де-факто самостійною і Україна має право на власну автокефальну церкву в незалежній державі (1 акт). Цьому природному розвитку чинить перепони Росія та Московський патріархат (2 акт). Створення Київського патріархату в 1992 році закладає основи для нормального розвитку київського православ'я (3 акт). Об'єднання всіх українських православних у Київському патріархаті стане можливим після втрати УПЦ МП політичної підтримки та коли суспільство буде знати всю правду про російське православ'я (4 акт). Єдність українського православ'я забезпечить стабільний розвиток для України та входження до Європи (5 акт).

На нашу думку, криза нарративів українських церков є кризою церковних проєктів бачення майбутнього, кризою бездіяльності у реалізації власних нарративів та кризою недостатньої відповідальності за історичну долю цілого українського суспільства. Найбільше криза нарративів та ідентичності охопила УПЦ МП, але у тій чи іншій мірі вона характерна для всіх українських церков. Вихід із кризи нарративів можливий лише при переорієнтації церков на служіння українському

суспільству як «ближньому, що є у потребі діяльності спасіння з боку церков». Цьому кризовому виклику найбільше відповідають УПЦ КП та малі протестантські церкви. Інші українські церкви, якщо вони бажають мати в країні майбутнє, ще повинні періорієнтуватися з ідеалів церковного саморозвитку на ідеали служіння народу України. Адже якщо християни не служать ближньому, що перебуває у потребі, але служать самим собі – то які вони взагалі християни?

ШКІЛЬ Світлана Олександрівна

**ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНОЇ РИТОРИКИ
РПЦ**

Процес формування російських традиційних наративів відбувався в три етапи: етап становлення в рамках візантійської психокультури, етап трансляції, що відбувалася в період між хрещенням Київської Русі та формуванням російської державності, та етап канонізації, що мав місце після реформ Петра I. На першому етапі традиційні російські наративи проходили процес формування, під час якого вони увібрали притаманні візантійській психокультурі особливості: пасивність, схильність до ізоляціонізму, переконання у домінуванні власної культури над іншими, екзекутивність. Внаслідок культурного, економічного та релігійного протистояння з країнами Європи, провідною світоглядною дихотомією візантизму стало протиставлення «Схід – Захід». Після хрещення Русі візантійське християнство частково змішалось з культурними та психологічними особливостями східних слов'ян та оформилося у вигляді оригінальної християнської традиції, що поширювалася її теренами. Відсутність незалежних державних інститутів та ізольованість під час панування Орди вплинули на розвиток у росіян комплексу меншовартості, що був деактуалізований лише зі створенням власної незалежної держави. Становлення Московського князівства історично збіглося з процесом остаточного занепаду Візантійської імперії в XV ст., внаслідок якого відбулася трансляція окремих елементів візантійської психокультурної матриці в російський світогляд. У тогочасній російській ідеології актуалізувався наратив про «істинне царство», яким Москва стала після занепаду Константинополя. Це, в свою чергу, призвело до розвитку уявлень росіян про особливу есхатологічну місію їх країни та стало причиною впровадження ізоляціоністської політики. З іншого боку, з проникненням візантійської світоглядної матриці на перших російських царів поширилися повноваження візантійських базилевсів, наслідком чого стало перетворення Московії на тоталітарну державу. Докорінним зламом цих порядків стали реформи Петра I. Демонстрація переваги західної культурної матриці вдарила по авторитетності наративу про «істинне царство» й актуалізувала, з одного боку, розвиток архетипу «вічного учня», а з іншого – призвела до зовнішньої імітації процесу вестернізації. Заміна ідеологічної моделі вимагала розробки нових наративів. У результаті була розроблена нова імперська утопія, що замінила месіанський наратив про «істинне царство». Її суть полягала в необхідності постійного розширення Росії задля підтримки її імперських амбіцій і сублімації комплексу меншовартості її мешканців та влади. У той же час, у пост-петровській Росії сформувалися дві соціальні групи: прихильників та критиків реформ, полеміка між якими завершила процес формування традиційних російських наративів. Перші наполягали на необхідності зняття старого візантійського протиріччя «Схід – Захід» та інтеграції Росії до загальноєвропейської культурної традиції. Другі відстоювали ізоляціоністську світоглядну модель і послідовно критикували Захід. Полеміка між цими ідеологічними угрупованнями канонізувалася в російській культурі та є актуальною навіть сьогодні.

Секція 9.
КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГУМАНІТАРНИХ НАУК: ВИКЛИКИ
СЬОГОДЕННЯ

ALNAIMAT Mohammad

SOME WORDS ON ECONOMY OF JORDAN

Jordan is a small country with limited resources. Although its economy has been improving since its independence, its recent situation is worrying in terms of rising production costs and high energy prices affecting the competitiveness of domestic products for foreign goods. It also suffers from five obstacles: energy, water, agricultural land, asylum and market instability. The Jordanian economy is ranked 89th globally. GDP per capita increased by 351% in the 1970s, declining slightly by only 30% during the 1980s, and rising again by 30% in the 1990s. About 10% of Jordan's land is arable, groundwater resources are limited, rainfall is low and varies widely between regions and from year to year. Many groundwater sources are non-renewable sources. The main sources of Jordan are phosphates, potash, fertilizers and their derivatives, in addition to tourism and remittances from abroad, as well as foreign aid. Jordan lacks reserves of coal and hydropower, the absence of large areas of forests and tree wealth, and the lack of oil deposits. Jordan relies on natural gas for 10% of its domestic energy needs. Jordan depended on Iraq for oil imports until the US invasion of Iraq in 2003, and Jordan is classified as an emerging country.

The Kingdom's economy depends mainly on the services, trade and tourism sectors, and on some extractive industries such as fertilizers and medicines. Jordan is poor in natural resources. There are phosphate mines south of the Kingdom, making Jordan the third largest source of this substance in the world. Other important resources are potash, salts, natural gas and limestone.

Jordan has entered into more trade agreements than any other Arab country. Jordan has signed free trade agreements with the United States, Canada, Singapore, Malaysia, the European Union, Tunisia (city), Algeria, Libya, Turkey and Syria. There are more planned free trade agreements with the Palestinian Authority, Iraq, Lebanon, Pakistan and the Gulf Cooperation Council. Jordan is also a member of the Greater Arab Free Trade Area and the Agadir Agreement. Jordan also enjoys advanced status with the European Union.

The Jordanian economy is the knowledge economy on the path of education development, privatization, continuous economic liberalization, with economic restructuring to ensure a path to a knowledge-based economy. The main obstacles to the Jordanian economy are scarce water resources, full dependence on oil imports for energy, and regional instability.

Jordan has rapidly privatized state-owned sectors, liberalized the economy, and stimulated unprecedented growth in urban centers in Jordan, such as Amman and Aqaba in particular. In Jordan, six special economic zones attracted a large amount of investments amounting to billions in Aqaba, Ma'raq, Ma'an, Ajloun, the Dead Sea and Irbid. In addition to the presence of a large number of industrial areas that produce goods in the sectors of spinning, weaving, pharmaceuticals, cosmetics, defense industries, space, telecommunications and information technology. In the future, Jordan is pinning its hopes on tourism and uranium exports, as well as oil shale, trade and ICT for future economic growth.

NIEWIADOMSKI Christopher

SOCIAL MEDIA: BEHIND THE CURTAIN OF EXISTENTIAL EXPERIENCE

In my opinion, the last, say 20 years introduced society to the challenges that we have never faced before in the modern world. Let's consider just 3 years of our past lives:

1989-1991 – many people considered as the end of postwar communism era in Eastern Europe. Since 1989 there were no person on the Eastern Bloc who was not waiting for the next TV news or newspaper and who followed what was happening around.

1989 – Poland come out with the “round table” discussion, Berlin wall finally collapsed.

1991 – Gorbachev resigned and Boris Yeltsin took over leadership of the country from now on related as “former” Soviet Union – Russia.

Hang on the second, but I don't remember other very important news of this era like:

1990 – NASA launch the first telescope into the orbit Hubble Telescope it was. Middle of the year the first DVD was produced. And yes – the HTML code, known as World Wide Web (www) were invented by Tim Berners-Lee. This in the very short time made possible of explosion of internet, web pages and all different kind of information that we are bombarded with, these days.

My typical day at that time started with getting the morning newspaper, read it during breakfast, mostly scanning for the local (important) news, then review what has happened around the globe. This way I managed to skip 90% of “not” important information classified this way by myself. The way I have done it was through browsing titles and omitting the less important news.

Then go to work, and on the come back home and exchanging local rumors sometimes exciting, sometimes boring, dinner and obligatory watching TV news program at that time I remember it was at 8:00 pm. Day finished.

Let's try to put us in “Fast Forward” mode to 2016. First of all instead of getting my morning newspaper, I am browsing my tablet through millions news from at least 6-7 different countries. Fair enough I am browsing just through the titles but how many? Oh, yes, that's right I can narrow it to the topics that I am interested in. After spending nearly an hour choosing topics, my first news gathering displayed over 300 pages! Thus, I won't have time to read my books, not mentioning about other activities. In 1990's we did not have google any news that we did not understand, we simply ignored and we lived happy ever after. These days if I don't know what the “Nearly Eternal Data Storage” means, I simply get nervous and start digging for information until I, at least I think, grasp an idea. But does it mean that our knowledge is wider, bigger more in-depth? Not at all!

We are living with mobile phone in our hands – literally. Have you noticed in public transportation around you: how many people do not have their mobile phone in hand? Last three times I checked, apart of me there was another person reading paper book. Social meetings these days looks like meetings of mobile devices with occasional sips of alcohol from glasses and not necessary accompany with exchange of verbal thoughts. It's really surprising that still so many young people are attending musical concerts rather than watching it stream from You Tube or alike. We are all glued to the social media, Facebook, Twitter, Instagram and that are only the most famous one. Can't we really eat breakfast without sharing it with thousands of other FB users? Can't we enjoy quiet lunch with our close ones without advertising it to the entire world?

Our society seems to be developed to very cruel and thoughtless social eliminating device. If you don't do the above all the sudden you find yourself “forgotten” and “eliminated” from any “social” activities including “tête-à-tête” meetings. I have performed social experiment myself two years ago. At my work many people were constantly chatting about FB, where they have been etc.

I am only occasional FB user and that mostly with my family and close friends totaling about 8-10 people at most. I have not participated in any FB activities at work with my colleagues. I have decided to change it for a while to see the impact I could make. I have started to “liking” every post I could see and if possible (and logical) to comment on it. I have done it for a week. And guess what, I started to get noticed at work not because of job we were doing, but socially. “Chris, you click “like” the fastest from my friends” and “have you been to that: place/restaurant/bar/cafe? – I am telling you it was fantastic! We should go together next time.” “This song is unbelievable!!!”, “This guy is so funny”...

Did you get a picture? Well, one may say it works! But then there is another factor: what about the human interaction, discussion, storytelling. We have been stripped out of all these. In the last five years, apart of the time when we were meeting with close friends, during social meetings I do not recall conversation that would last longer than 3-4 minutes because one or the other person turned into his/her mobile devise to “check out” something.

We as the society should nurse the skills that were – ARE – unique Human Beings: abstract thinking, discussion about it, and verbal exchange of ideas, emotions and feelings. If we won't pay attention to those skills, I believe that science fiction view of the new future world with mobile devices implanted in the wrist of the person will become reality much sooner than we expect!

**РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ НАУК У ФОРМУВАННІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Сучасний міжнародний культурний простір продовжує продукувати в громадян України істотні відмінності у світоглядних, ціннісних орієнтаціях, поглядах на минуле і майбутнє країни, шляхи її подальшого розвитку. Це вимагає підвищення якості професійної підготовки фахівців будь-якої сфери, оскільки рівень їх кваліфікації на сьогоднішній день не відповідає інноваційним світовим тенденціям і зростаючим потребам в умовах інформаційно-технологічного розвитку та урахування етнонаціональних, соціально-культурних та інших особливостей різних регіонів, забезпечення конкурентоспроможності держави і нації в сучасному світі.

Відтак, в умовах сьогодення одним із пріоритетних напрямів модернізації вищої аграрної освіти України є підвищення конкурентоспроможності випускників аграрних вищих навчальних закладів на міжнародному ринку праці, оскільки аграрна галузь потребує компетентних та мобільних фахівців, здатних впевнено почувати себе у полікультурному просторі для ефективної комунікації з представниками різних культур і народів та ефективно функціонувати на ниві міжнародного співробітництва в системі світового сільського господарства. Саме тому, в сучасних умовах на перший план виходять не тільки професійні знання, уміння й навички майбутніх фахівців-аграрників, а й базові (ключові) компетентності. До них відносять міжкультурну компетентність, яка є важливим аспектом розвитку особистості.

На думку сучасних українських дослідників, міжкультурна компетентність майбутніх фахівців аграрної сфери – це якісна, інтегративна професійно-особистісна характеристика, що визначається наявністю: загальнокультурних та національно-культурних знань та вмінь виокремлювати спільне й відмінне в культурах різних країн, світосприйнятті їх носіїв, духовно-моральні властивості та мотиваційно-ціннісні орієнтації; здатності до національної самоідентифікації, інтеграції й рефлексії, готовності здійснювати культуротворчу діяльність, вести міжкультурний діалог; усвідомлення себе та кожної особистості як носія певної етнокультури, що дає змогу ефективно протидіяти антигуманістичним тенденціям у професійній діяльності і повсякденному житті [2, с. 481].

Процес формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців аграрників може бути реалізований у процесі гуманітаризації освітнього процесу в аграрних вищих навчальних закладах, що полягає у посиленні ролі гуманітарних дисциплін і гуманітарно-орієнтованого вивчення професійно орієнтованих навчальних дисциплін; максимальному змістовому наближенні гуманітарних навчальних дисциплін до майбутніх потреб фахівця; диференціації навчання та створенні умов для випробування студентом власних задатків і вподобань у різних видах діяльності; поєднанні загальнолюдських і національних цінностей, вихованні на засадах моральності [2, с. 262].

Аналіз навчальних планів різних напрямів підготовки майбутніх фахівців-аграрників показав, що в аграрних вищих навчальних закладах викладаються такі гуманітарні дисципліни як «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Історія України», «Історія Української державності», «Історія української культури», «Українознавство», «Релігієзнавство», «Психологія», «Педагогіка», «Соціологія», «Філософія», «Політологія» та ін.

На наше глибоке переконання формування ціннісних орієнтацій, світогляду особистості студента й удосконалення його професійних якостей у процесі підготовки в аграрному вищому навчальному закладі забезпечується засобами всіх зазначених гуманітарних дисциплін та у процесі використання їх дидактичних та виховних ресурсів.

Зокрема, у процесі вивчення «Української мови (за професійним спрямуванням)» формується «національно-мовна» особистість майбутнього фахівця для аграрної галузі, підвищується його загальномовна культура. Студенти знайомляться з основними умовами ефективного спілкування, мовленнєвим етикетом у діловому спілкуванні, аспектами культури

мовлення під час дискусії та поваги до інших, що є принципами діловородом і теорія дійсного гуманізму: філософське вчення про збіг **сутності** та **існування** людини-людей-людства. ЛЮДИНИ та людини. Кожного-багатьох-всіх.

З самого дитинства ми крок за кроком наближаємося до розуміння самого потаємногоарод, його національні особливості та менталітет, національні здобутки матеріальної та духовної культури, ознаки традиційно-побутової культури етносу, традиції, звичаї тощо. Зміст навчальних дисциплін українознавчого циклу дає студентам уявлення про українську культуру, її національні пріоритети, досягнення українського народу в контексті загальноєвропейської і загальносвітової культури. Студенти також опановують національні та загальнолюдські цінності, розвивають уміння берегти та примножувати культурні надбання українського народу.

У процесі опанування «Релігієзнавства», «Психології», «Педагогіки», «Соціології», «Філософії» та «Політології» майбутні фахівці аграрної сфери оволодівають знаннями про особливості етикету різних народів, їх невербальної поведінки; формують навички застосовувати ці особливості під час комунікації з представниками різних культур відповідно до соціальних норм співрозмовників. У студентів аграрних вищих навчальних закладів формуються уявлення про політичний устрій країн світу, належність їх народів до певних релігій, психологічні особливості різних націй.

Особливе значення у сучасних аграрних вищих навчальних закладах України надається вивченню іноземних мов, оскільки наша держава гостро потребує фахівців, здатних ефективно функціонувати в полікультурному просторі, використовуючи мову як засіб комунікації з представниками різних культур та народів, ідентифікації, соціалізації, міжкультурної адаптації та залучення особистості до міжкультурних цінностей.

Отже, зростанням політичного, культурного, етнонаціонального, духовного поступу, демографічній ситуації, міграційних процесах, екологічних проблемах, міжконфесійних стосунках тощо).

Література:

1. Костриця Н.М. Гуманітаризація аграрної освіти в контексті освітніх змін / Н. М. Костриця // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – Львів, 2009. – Вип. 25. – Ч.1. – С. 256 – 262.

2. Фоменко Т.М. Структура і зміст соціокультурної компетентності майбутніх фахівців-аграріїв / Т.М. Фоменко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 1 до вип. 5. – Том V (56). – К.: Гнозис, 2014. – С. 478–487.

3. Щепова Д.Р. Особливості вивчення соціально-гуманітарних дисциплін у контексті формування професійних ціннісних орієнтацій студентів-аграріїв / Д.Р. Щепова // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки, 2012. – № 2 (18). – С. 148–151.

БОГАЧЕВ Роман Михайлович

ПОРОЖНЕЧА ТЕПЕРІШНЬОГО ТА ЛИХОЛІТТЯ СЬОГОДЕННЯ

"Все розумне є дійсним, а дійсне – розумне" – це класика, Г.В.Ф.Гегель.

А дійсність – це співпадіння сутності та існування, все інше – просто реальність у форматі "хотілося як краще, а вийшло як завжди". І розум існував завжди, тільки не завжди в розумній формі. Все це – також класика і також просто. Просто як сама правда. Просто, бо геніально.

Тому, якщо розум – дар суспільства людині, а людина – це сукупність, а в перспективі – ансамбль суспільних взаємозв'язків та відношень, то розумне суспільство складається виключно... із розумних людей. І єдина мета розумного суспільства – подарувати світу **дійсну людину**, а людині – **дійсний світ**.

Коло замкнено, а скоріше – перетворено в спіраль сходження від тої самої реальності до дійсності в процесі **поставання дійсної людини**. Людини розумної. Суспільства людяного. Світу дійсного. Тобто дійсного гуманізму.

Тільки ж, коли ми починаємо бути розумними? З дитинства? Всі ми родом з дитинства, і весь світ – за винятком субстанції, – з дитинства родом.

Звідси ж родом і теорія дійсного гуманізму: філософське вчення про збіг **сутності** та **існування** людини-людей-людства. ЛЮДИНИ та людини. Кожного-багатьох-всіх.

З самого дитинства ми крок за кроком наближаємося до розуміння самого потаємного, безкінечно близького у формах прояву та до кінця неосяжного в сутності – самого себе, себто – ЛЮДИНИ.

Однак, буває дитинство і діти нормальними, а буває – ні.

Стародавні греки, за влучним висловом класика, “були нормальними дітьми”. Саме тому немає нічого дивного, що антична культура загалом є колискою земної, себто загальнолюдської культури, духу, філософії і гуманізму. Вона – цивілізаційний код самої культури (принаймні європейської).

Але дитина народжується, а людина постає...

Чи постає сучасна людина-люди-людство зі свого настоящего на ідеях гуманізму великого минулого? Куди ми йдемо? Чи дійсно людина цілеспрямовано, поступово, неминуче постає спочатку у практичній діяльності як *людина економічна* в громадянському суспільстві, потому як *людина суспільна* в суспільстві олюдненому, та, нарешті, як *людина повністю усупільнена* у суспільстві людяному. Тобто як **людина-творець**, Володар та Господар всього минушого-сущого-прийдешнього?

Чому поступово та невідворотно нашим сьогоденням стає царина віртуального, фіктивного буття, соціальної мімікрії, царина перетворених та спотворених форм людських відносин тої самої реальності: *економізм, ідеологізм, інтелектуалізм, бюрократизм, сервілізм, активізм, солідаризм* тощо?

Чому всі намагання шукати причини такої ситуації “на поверхні” – в суспільних трансформаціях, перманентних кризах – дають один результат, а саме: висновок про необхідність розробки адекватних моделей та констатацію неспроможності науково-бездоганно обґрунтувати перехід від принципів та моделей суспільства XIX-XX століть до адекватних за змістом та формою щодо умов XXI-го століття.

З’являється “дурна нескінченість” таких моделей з префіксом “пост-” або “нео-” як нескінчений набір теорій, версій та ще більше екзотичних точок зору “місцевих класиків” на кшталт “я так бачу”. Але в сутності плететься теоретичне та ідеологічне павутиння. Чи є вихід з павутиння? Ні?

Лише – подолання, розірвання самого павутиння. Поза всяким сумнівом, методологічний плюралізм постіндустріальної парадигми, ситуаційний підхід та суто еkleктичне використання класичних, некласичних та постнекласичних теорій, інтенсивний пошук ідейно-філософської основи сучасної теорії управління та розвитку зумовлюють, що без добротної наукової методології теорія суспільного відтворення не вирішити нагальних проблем суспільства.

Дати відповідь на актуальні запитання сьогодення можливо лише через відтворення в теоретичній площині цілісного (тотального) соціокультурного простору, що є вільним від:

- *знелюднених форм «псевдо-культури»*, які засновані на байдужості, пересічності, міщанстві, спрощенні й уніфікації існування людини зредукованого до рівня скніння;

- *нелюдських форм «псевдополітики»*, заснованих на зоологічному егоїзмі, біологічному пристосуванстві та імітації, імперативах “розділяй та володарюй” й “своя сорочка ближча до тіла”;

- *позалюдських форм «псевдоекономіки»*, базованих на квазіперсоніфікації речей та споживацтві, деіндустріалізації промисловості та зведенні людини до рівня гвинтика, засобу, а потому й *res* (грецьк.) – говорячого засобу;

- *недолюдських форм «псевдовиховання»*, орієнтованих на розлюднення, деперсоніфікацію, дезорієнтацію, деградацію людини-людей-людства тощо.

А інакше – розділення, атомізація, фрагментація, пошматування, відчуження та їх банальний результат: розірваний соціокультурний простір, деформований хронотоп –

гармонійна єдність простору та часу, – загальнолюдської культури, царина спотворених форм суспільних відносин. Ви гадаєте, що це лише слова?

Дійсність – це єдність сутності та існування. Але за останні роки ми спромоглися лише на спотворення реальності. Що нас оточує? В що ми «включені»? Невже в дійсне життя?

«Майстрами»-анестезіологами вже давно приспані та резектовані всі центри активності, самодіяльності, самозбереження та самовідтворення «повноцінного» суспільства. Найбільш затребуваною – читай: найбільш оплачуваною, – професією стають «стилісти-візажисти» всіх спеціальностей, які натреновані на більш-менш вдале тонування “під ...”: “під європейський гуманізм”, “під соціалізм”, “під патріотизм”, “під науку”, “під економіку”, “під мистецтво”, “під культуру” etc. До життя в мозаїчному режимі покликаються духовні, соціальні, інтелектуальні, економічні, культурні міазми суспільного буття.

Професіонали-патологоанатоми вже підготовлені до операції “розчленування мерця” – духовного, чуттєвого, морального тіла людини-людей-людства. Перш за все, з метою атомізації та понівечення суспільної свідомості та матеріального буття, які перебувають в кризовій агонії та не можуть актуалізувати навіть мізерну частку того потенціалу та можливостей, які закладені минулими поколіннями як «всеобщеечувствилище» (рос) (В.Соловйов) людства.

“Сучасна” модель управління готова:

- суб’єкт приватизованої влади – це бюрократія, партократія, меритократія, технократія;
- об’єкт управління – пересічні громадяне, “піпльак”, електорат тощо;
- спосіб управління – звulьгаризований (зредукований то клоунади) *етатизм* у форматі держави-химери, економізм та фінансизм (гроші заради грошей), “ручне управління кимось-чимось” в режимі “за рахунок інших – для себе – під себе”;

- механізми управління – *медіакратія* (засоби масової дезінформації та створення дезінформаційного простору), *кріптократія* (експертний сервілізм, мистецтво тексттурбації та створення простору архінезрозумілих абстракцій, філіація ідей) та *клетократія* (корпоративізм, корупція, що засновані на патологічній спразі до чужої власності).

А в сутності: нав’язлива зовнішня турбота, піклування про встановлення чітких та жорстких кордонів та границь: між державами, між соціальними групами, між людьми... Мета – чіткий розподіл ролей відповідно до вже призначених функцій. Псевдо-еліти та «піпла».

Лапідарно: *divideetimpera* (лат.) як максима римського сенату, *divideutregnes* (франц.) Людовіка XI та Катерини Медичі, *chetuhaiingoverno, divide*(італ.) Н.Макиавеллі, *divideandrul* (англ.) Дж.Холла – **“розділяй та володарюй”**. А в сутності – це турбота, щоб ні у якому разі людина не змогла відчувати себе в БЕЗПЕЦІ, без-ОПІКИ – безумовно турботливої та необхідної, – яку нав’язано ЗЗОВНІ; ВНУТРІШНЬО відчувати себе дійсним суб’єктом історичного процесу, процесуісторіотворення.

І обслуговуючий персонал, найманці-запроданці, – “жопкін хор” (Б.В.Новіков), – зрадники, завербована ерзац- та псевдо-еліта: *недо-політики, недо-економісти, недо-фінансисти, недо-політологуетс*. Смердякови та смердяковщина (Б.В.Новіков). Тобто прислуга та челядь псевдо-еліти, недолюди. НЕЛЮДИ.

Ми РЕАЛЬНО підійшли до межі, “к черте” (рос.) , “к пределу” (рос.). Далі – гірше: **БЕС-чувствие** (рос.) в душі, **БЕС-смысленность** (рос.) в мисленні, **БЕС-предел** (рос.) в практиках.

Тобто **БІСОВЩИНА, ЧОРТІВНЯ, ПАВУТИННЯ...**

«Душная тьма обезумевшего мира» (М.Горький). Не буття, але зубожіння та скніння в форматі “тільки-сьогодні-тільки-все-тільки-одразу”.

В сутності – вульгарний гімн одноразового буття у відриві від хронотопу загальнолюдської культури та минушого-сущого-прийдешнього; абсолютизована утилітарність, самозакохані арії одновимірності та вузької функціональності, які сучасний поділ праці нав’язує кожному-багатьом-всім; застарілі байки дзвінкої **порожнечі теперішнього: теперішнє-вчора – теперішнє-сьогодні – теперішнє-завтра**. Згадайте, “звенитлишь то, что пусто изнутри” (В.Шекспір).

І в цій "музиці" натомість мелодій гармонії, добра, вічності та краси домінує какофонія духовного-чуттєвого-матеріального виродження та безплідності. Коротко – це бенефіс, а скоріше, фінальна сцена **передісторії**: завтра не наступить ніколи, бо немає Минулого, немає Майбутнього, лише Теперішнє. Суцільна НЕЖИТЬ.

БОЙКО Іван Іванович

ЕВРИСТИЧНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

На соціологію покладаються завдання забезпечити теоретичне осмислення та розуміння сучасних динамічних соціальних змін.

Соціологічна методологія володіє можливостями для вирішення таких завдань: а) вивчення соціології уможлиблює сформулювати вірне уявлення про суспільні процеси і виробити відповідні їм певні евристично-пізнавальні та поведінкові реакції і життєві стратегії в різних сферах суспільного життя; б) значення соціології в її здатності сприймати й аналізувати соціальні явища та процеси, досліджувати й розуміти суспільство; в) застосування узагальнюючого методологічного підходу до вирішення різних соціальних проблем при виконанні професійних обов'язків; г) озброєння студентів розумінням й осмисленням основних законів і тенденцій функціонування суспільства; д) ознайомлення студентів з особливостями перебігу соціальних процесів з тим, щоб студенти орієнтувались у суспільних і світових процесах загалом.

Провідний шлях соціологічної підготовки є пізнання й осмислення основних законів суспільних змін, передусім під кутом зору синергетичної методології.

Синергетична методологія розуміння суспільства як динамічного поля виявляється в трьох загальноевристичних законах: а) закон максимальної сталості функціонування суспільства: взаємовідносин суспільного порядку і соціального хаосу (дезорганізації). Це закон внутрішньої самоорганізації суспільства. Хаос – важливий етап формування нового суспільства, нова форма його самоорганізації; б) закон відповідностей структури суспільства (соціальних відносин) його елементам (рівню розвитку людини, соціальних груп, організацій, засобів виробництва та спілкування, характеру зайнятості, політичним, правовим відносинам тощо); в) закон соціального відбору шляхів функціонування суспільства. Цей закон розкриває внутрішнє джерело розвитку суспільства. Результатом дії цього закону є виникнення соціального порядку більш високого рівня.

В межах окресленої дослідницької парадигми нагальним є пізнання таких важливих законів суспільних змін:

1. Закон диференціації й інтеграції діяльності.
2. Закон вирішальної ролі практики, трудової діяльності людини у виникненні та функціонуванні суспільства.
3. Закон зростання ролі науково-технічних факторів у соціальних змінах і визнання визначальної ролі технологічного детермінізму у поясненні соціальних змін. Виявом дії цього закону є, зокрема: а) розростання глобалізаційних процесів, створення ЄС – наднаціонального утворення (сучасні продуктивні сили переростають національні кордони); б) дві світові війни: великомасштабні бойові дії були «підготовлені» технологічно, появою радіо, телефону, телеграфу, побудовою залізниць, що дало змогу здійснювати комунікацію між учасниками війни; в) створення інформаційного суспільства, символічної, знакової форми людської діяльності, мережевої організації суспільства, перехід до постісторії.
4. Закон економії часу.
5. Закон зростання потреб.
6. Закон зміни праці. Означає сучасну оцінку характеру праці та її нове суспільне значення. Зародження праці починається з примітивної «до-праці». В доіндустріальному суспільстві праця – покарання. В інформаційному суспільстві праця перетворюється на символічну дію, змінюється сенс поняття праці: майбутнє без праці. Економічне зростання – зростання без збільшення кількості робочих місць.

7. Закон прискорення соціальних змін. Зокрема, його дія виявляється у зменшенні строку дії нормативно-правових актів, конституцій.

8. Закон історичних типів взаємозв'язку суспільства та особистості (типів соціальності): відносини особистісної залежності; відносини речової залежності; відносини вільної асоціації індивідів. Передумови дії цього закону: зростання науково-технічного прогресу.

9. Закон залежності розвитку демократії від рівня розвитку науково-технічного прогресу, продуктивних сил.

10. Закон зростання соціальної відповідальності. Виділяють 5 форм соціальної відповідальності. П'ята форма соціальної відповідальності—загальнолюдська відповідальність в умовах подальшого розвитку цивілізації.

11. Закон зростання ролі природно-географічних факторів в життєдіяльності суспільства.

12. Закон взаємозв'язку типів суспільства, форм виробництва і типів соціального характеру.

13. Закон зростання ролі соціальних факторів та орієнтації суспільства. Виявом дії цього закону є становлення суспільства масового споживання, яке датується 2-ю пол. XX ст. Споживацькі орієнтації стають нині головною рушійною силою суспільства, спричиняючи руйнування країн (СРСР) їх об'єднання (Німеччина), а також зменшення народжуваності.

14. Закон переходу до нової моделі економічного зростання, що означає утворення «зеленої» економіки, режиму ощадливості, свідоме зменшення споживання.

15. Закон деаграризації села, сільських територій, набуття сільськими територіями не аграрних функцій.

16. Закон дематеріалізації економічного простору, створення мережевої Інтернет-економіки, економіки знаків.

17. Посилення глобальних процесів, що виявляється у десуверенізації, денаціоналізації, децентралізації суспільства, зменшенні ролі й ваги національних держав і зрештою у перетворенні країн у просторово-географічні зони й території.

Відтак соціологія є продуктом нових мисленнєвих смислів.

ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Ілля Павлович

ВИТОКИ УЯВЛЕНЬ ПРО ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ФІЛОСОФСЬКИХ ВЧЕННЯХ

Розглядаючи історичні передумови та детермінанти, які спонукали до появи емоційного інтелекту у психолого-педагогічній науці, неможливо без огляду питання в розрізі науки філософії. Слід зазначити, що дане обговорення дасть нам можливість глибше проаналізувати суть та витoki запропонованого до розгляду феномена, оскільки потреба в аналізі єдності раціонального і ірраціонального не збавила обертів, а, навпаки, отримала нове дихання через появу нових понять (емоційний інтелект, емоційна компетентність, емоційна культура, емоційна розумність), яка продовжує ідею поєднання мислення та емоцій. В першу чергу це є позитивним рухом у сучасному світогляді, оскільки ера ідеалізування об'єктивного знання пала, нинішня тенденція – це звернення до людини цілісної.

Перед тим як емоційний інтелект став предметом вивчення психолого-педагогічної науки, проблематику взаємовпливу емоцій та мислення розглядали за часів: античності Платоном і Аристотелем; за часів стоїцизму – Сенека, Епіктет; за часів Нового часу – Р. Декарт та Б. Спіноза (раціоналісти), Дж. Локк, Ф. Бекон та Т. Гоббс (емпіристи); у XIX–XX століттях – Ч. Дарвін, Г. Майєр, Д. Марсель, К. Ясперс, Е. Леруа, В. Дільтей, Г. Зіммель, А. Шопенгауєр (природничі, ірраціоналістичні, екзистенційні та неопозитивістські концепції).

Наявність емоційних явищ в процесі пізнання відмічалось ще давньогрецькими філософами. Так ще Платон стверджував, що емоції, будучи частиною душі, що не поєднуються з іншою її частиною, що відповідає за думки і оціночні судження, але виникають як імпульси, які спонукають слідувати задоволень.

У праці «Про душу» Аристотель розглядав емоції як «дещо, що настільки сильно перетворює людський стан, що це впливає на її здібності до міркувань і супроводжується задоволенням та стражданнями». Філософ тісно пов'язував емоції з раціональними переконаннями і тому був переконаний, що вони можуть бути «виращені» і «виховані», а значить – трансформовані в розряд важливих компонентів «доброго» характеру [1].

Спіноза вважав, що існує стільки видів задоволення, невдоволення й бажання, скільки є видів тих об'єктів, з боку яких ми зазнаємо афектів. Підтвердження цієї тези знаходимо у Епіктета: «Нерозумна людина постійно хвилюється і шкодує про те, що від нього незалежить, наприклад, про свою дитину, батька, брата, про свої справи, про своємайно».

Для філософів Нового часу (раціоналісти – Р. Декарт, Б. Спіноза, емпіристи – Дж. Локк, Ф. Бекон, Т. Гоббс) було характерне протиставлення емоцій та розуму. Взаємозв'язок емоцій та інтелекту виражався у домінуванні пізнавальної сфери над афективною. Два основних погляди на взаємозв'язок емоцій та інтелекту у філософії (раціоналізм, що віддає перевагу інтелекту та ірраціоналізм, що схиляється до домінування емоційної сфери) відображають велику кількість припущень, висловлених за минуле тисячоліття про співвідношення між інтелектом та афектом. Загальною ідеєю філософської думки того часу є визнання наявності складних, опосередкованих зв'язків між емоціями та інтелектом [3].

У XIX–XX століттях на перший план виступають ірраціоналістичні, екзистенційні та неопозитивістські концепції (Д. Марсель, К. Ясперс, Е. Леруа, В. Дільтей та Г. Зіммель, А. Шопенгауер). В ірраціоналізмі виділяють чуттєве емоційне життя людей і розглядають його як протизагально розумному життю. В якості такої ірраціональної основи світу називали світову волю (А. Шопенгауер), «волю до влади» (Ф. Ніцше), безпосереднє споглядання і відчуття (німецькі романтики), інтуїцію (інтуїтивізм), містичне «освячення», уява, інстинкт, а також «несвідоме» (в ірраціоналістичних трактуваннях вчення З. Фрейда). Неопозитивізм визнає необхідність дослідження емоційної сфери у процесі пізнання. Увага екзистенціалістів акцентована на бутті суб'єкта, його глибинних емоційних переживаннях. Слід зазначити, що першою науковою працею у сфері досліджень емоцій вважається робота Ч. Дарвіна щодо важливості емоційного прояву для виживання та адаптації, датована 1872 роком. У 1908 році німецький філософ та психолог Г. Майєр у своїй роботі «Психологія емоційного мислення» вперше запропонував детальну психологічну класифікацію основних видів мислення, систематизував їх суттєві характеристики, і запропонував поняття «емоційне», «афективне» мислення [2].

Отже, вже на філософському етапі вперше були виділені і розмежовані когнітивна та емоційна сфери людини, теоретично розглядалась та обговорювалась їх роль у пізнанні та регуляції поведінки. З огляду на це маємо підстави констатувати, що у філософії існує два погляди на тісний зв'язок між емоціями й інтелектом: *раціоналістичний* підхід постулює домінування інтелекту як вищого утворення над емоціями; *ірраціоналістичний*, навпаки, зміщує акцент на користь пріоритету афективної сфери. Наприкінці XX століття з'являються численні роботи, присвячені описанню сутності нового феномену емоційного інтелекту та його впливу на різні аспекти життєдіяльності особистості.

Література:

1. Аристотель О душе / Аристотель Сочинения в 4-х т. ; [пер. с д-ра. П. С. Попова, испр. и доп. М. И. Иткиным с примеч. А. В. Сагадеева]. – М. : Мысль, 1976– . – Т. 1. – 1976. – С. 371–448.
2. Носенко Е. Л. Посібник до вивчення курсу «Теорія емоційного інтелекту»/Е.Л. Носенко, А.Г. Четверик-Бурчак. – 2014. – 73с.
3. Причины и следствие выведения эмоций за грани исследований (анализ рационалистической традиции) /Абрамова А.В. // Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки. – 2015. – № 3. – С. 138 – 148. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/prichiny-i-sledstviya-vyvedeniya-emotsiy-za-granitsy-issledovaniy-analiz-ratsionalistskoy-traditsii>

ФІЛОСОФІЯ НА РУБЕЖІ ХХ-ХХІ СТОЛІТЬ: ПОСТМОДЕРНІЗМ

У другій половині ХХ в. в Західній Європі виникає потужний філософський рух, що позначається як "постмодернізм". Спільними рисами даної філософської традиції є:

1) В ній філософи відходять від вузько професійного трактування предмета філософії, який традиційно зв'язувався з онтологією, гносеологією, аксіологією тощо. На перше місце ставиться таке рішення проблеми, яке можездійснюватися в рамках інтердисциплінарного підходу. Тому об'єктом філософії може виступити все що завгодно, що можна проінтерпретувати з метою пошуку нових смислів. Тому текст тут розуміється широко, як будь-яка система знаків, що несе нам якусь інформацію і містить в собі приховані смисли. У зв'язку з цим відбувається відмова від традиційних способів і прийомів філософської рефлексії, а перевага віддається загальним гуманітарним методикам, почерпнутих з історії, філології, філософії і навіть політології.[1,2,3]

2) Основою методології дослідження будь-якого тексту є принцип деконструкції. Її сенс як специфічної методології дослідження літературного тексту полягає у виявленні внутрішньої суперечливості тексту, в виявленні в ньому прихованих і не помічених не тільки недосвідченим, наївним читачем, але вислизують і від самого автора "залишкових смислів", які дісталися в спадщину відмовних, інакше -дискурсивних, практик минулого, закріплених в мові у формі неусвідомлюваних розумових стереотипів, які, в свою чергу, так само несвідомо і незалежно від автора тексту трансформуються під впливом мовних кліше його епохи. Таким чином, сенсбагато в чому є проявом специфіки мови як такої, тексту як сукупності мовних виразів. Текст як такий стаєдо мінуючою передумовою, надаючи сам по собі (за своєю формою, висловом і не обов'язко змістом) вирішальний вплив на будь-який зміст, вбрані в текстову форму. [1,2,3]

3) Для аналізу наїтрадиції характерною є критика раціоналістичних схем пояснення. Тобто відбувається відмова від будь-яких "нав'язуваних" людиною, епохою схем пояснення, так як вони змушують нас реально стан справ підганяти підвигадану кимось систему, насильно встановлюючи якийсь порядок. Замість цього пропонується вільний політ думки та інтерпретації. Звідси випливає ставлення до істини, яка трактується не як якась адекватність реальності, яка підтверджується фактами, а як сам факт її створення на основі вільної інтерпретації.[1,2,3]

4) Для досліджуваних концепцій характерним є різка зміна трактування співвідношення між повсякденним свідомістю і рефлексуючим (філософським або літературним) мисленням. У новій ситуації буденна свідомість стає не тільки равноправним об'єктом і джерелом філософських пошуків та інтерпретацій, але навіть займає більш важливе місце. Теоретичні передумови постструктуралізму та деконструктивізму були розроблені Жаком Дерріда (р. 1930), французьким філософом і літератором. В основу філософської роботи ставиться не раціональнедослідження, а інтерпретація, причому трактуються не в герменевтическом сенсі, як засіб розуміння і пошуків сенсу, а як вільна гра слів.[1,2,3]

Постмодернізм являє собою своєрідний погляд на світ, погляд сьогоденної людини, він займає місце відійшовших в минуле ідей гегелівської діалектики, освіти, прогресу і т.д. Виглядає це як розщеплення традиційної системи текстів, з чіткою структурою, героями, об'ємом і т.д. Таким чином, сучасна філософія являє собою комплекс різноманітних поглядів, які виникають в результаті кризи класичної філософії і своєрідного розпаду філософської проблематики на ряд окремих самостійних концепцій. У той же час зберігається і значна наступність у розвитку філософії, яка не дозволяє однозначно стверджувати, що навіть самі найновіші сучасні концепції повністю відходять від філософській проблематики.[1,2,3]

Список використаної літератури

1. Doll W.E. (1989) Foundations for a Post-Modern Curriculum // Journal of Curriculum Studies. Vol. 21.

2. Андреева, Е.Ю. Постмодернизм, искусство второй половины XX века – начала XXI века / Е.Ю. Андреева. Спб., 2007.

КАДИКАЛО Андрій Миронович

**САКРАЛІЗАЦІЯ НАСЛІДКІВ НЮРНБЕРЗЬКОГО ТРИБУНАЛУ В
РАДЯНСЬКО-РОСІЙСЬКОМУ СОЦІАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ**

Можна припустити, що судовий процес, котрий мав за мету засудити, тобто покарати реально, з реальними юридичними наслідками осіб, винних у розв'язанні II Світової війни, перетворюється у російському історичному дискурсі на символ, котрий виправдовує дії іншої сторони війни. Спроби з'ясувати життєздатність цього символу, наштовхуються на прямі звинувачення у прихильності до нацистської або неонацистської ідеології. Тобто, знову ж таки, типовий дуалізм: ти з нами, або проти нас, без варіантів. Символ Нюрнберзького процесу не полягає суто у юридичній площині, насправді, для радянсько-російського дискурсу, він має сакральне значення, про яке завжди можна нагадати, а інколи й необхідно. Так російський історик і юрист А.Г. Звягінцев нагадує: «27 мільйонів радянських громадян, котрі жили тоді в єдиній країні республік, загинули під час Великої Вітчизняної війни. Це набагато більше, ніж загинуло громадян разом взятих США, Англії і Франції, які приймали участь у війні проти фашистської Німеччини. На території СРСР нацисти знищили 1710 міст, більше 70000 сіл та селищ, понад 6 мільйонів будівель, залишили без житла біля 25 мільйонів людей. І нам дехто сьогодні радить забути про це, відрубавши пам'ять?» . Нагадування, висловлене вище, засноване на порівняннях і якби вказує про те, що кількісні жертви СРСР у різних сферах обумовлюють його особливий якісний статус у здобутій перемозі. Сакральне значення потрібне не тільки для зовнішнього використання, але й для внутрішнього, це елемент доведення особливого внеску СРСР у перемогу над нацизмом. Цим можна пояснити людські жертви, не тільки під час бойових дій, але й внутрішні репресії, боротьбу з ворогами народу, загалом в такий спосіб можна пояснити необхідність та і неминучість тоталітарного способу керування СРСР. Виправдання комуністичного режиму СРСР сьогодні в Росії набуває офіційного та масштабного характеру, наприклад зовсім недавно патріарх Кіріл заявив: «Ми знаємо, що непростими були і 30-і роки – багато крові, багато несправедливості і все це ніколи не повинно піти з нашої пам'яті як неможливо мінімізувати ці страждання. Але не було б сучасної Росії, якщо б не було подвигу попередніх поколінь, котрі у 20-х та 30—х роках не просто обробляли землю – хоча це дуже важливо, - але й створювали промисловість, науку, обороноздатність країни. Успіхи того чи іншого державного діяча, котрий стояв коло витоків відродження та модернізації країни, неможна піддавати сумніву, навіть якщо цей діяч відзначився злочиннями. Там, де проявилась воля, сила, інтелект, політична рішучість – ми кажемо: «так, безсумнівні успіхи», як у випадку з перемогою у Великій Вітчизняній війні. А там, де були кров, несправедливість, страждання, ми кажемо, що це неприйнятно для нас, людей XXI століття. Ми віддаємо історичні персонажі на суд Божий. Але ніколи негативні сторони не повинні давати право перекреслити все те, що було позитивне, що було зроблено. Як і навпаки, те позитивне, що було зроблене тими чи іншими людьми, не повинно виключати критичного відношення до злочинів, які ними ж і були здійснені» . У цьому висловлюванні патріарха Кіріла варто звернути увагу на два ключових моменти: по-перше, знову чітко помітний дуалізм – існує зло і добро, але виявляється, у російському контексті ці два радикально протилежних поняття можуть мати особливий статус, вони можуть дивним чином поєднуватися у владі, яка може бути імморальною, тобто це перший крок до виправдання того, що зло можна пояснити. По-друге, патріарх Кіріл веде мову про пам'ять, очевидно маючи на увазі пам'ять національну чи народну, але при цьому вкорінює у неї не здобутки чи успіхи народу, а цілком пов'язує їх із конкретною та при цьому неоднозначною політичною постаттю. На нашу думку, таке явище можливе, зокрема й тому, що існує символізм Нюрнберзького трибуналу, який справедливо засуджує нацизм, але залишає можливість для існування інших тоталітарних ідеологій. Якщо ж стверджувати більш радикально, то процес у Нюрнберзі очевидно не завершений, оскільки він засудив зовнішню політику III Рейху, але

не засудив внутрішню і тим самим уможливив існування тоталітарних режимів майбутнього. Змінити ситуацію із символічними наслідками Нюрнберзького трибуналу можна тільки за умови аналізу реальних наслідків цього процесу, які також потребують переосмислення.

Основна проблема тут полягає у тому, що самі визначенні і поняття, котрі мали стати основою юридичних процесів були правильним, але їх формулювання та уточнення змісту очевидно назріли. Тут мова не про перегляд судових рішень, а про їх розширення та уточнення, щоб дозволило універсалізувати можливість їх застосування у юридичній практиці міжнародних трибуналів. Головна проблема, на нашу думку, полягає у тому, так вважають і правники, у тому, що Нюрнберзький процес був першим трибуналом подібного типу в історії людства, адже до того жодна війна не завершувалась судом над одним із його учасників, або, якщо точніше, над переможеним. Зважаючи на це, вважаємо, що даний процес можна називати історичним та юридичним процесом. Причина, котра дозволила проведення даного процесу досить вагома, а саме - злочини політичного режиму, які мали безпрецедентний характер, тобто злочини проти людяності, військові злочини, проти світу тощо. Специфіка здійснення злочинів виводить їх за межі просто юридично-процесуального розгляду. Злочини нацизму, очевидно мали ідеологічне підґрунтя, тобто були добре спланованими та розрахованими, здійснені за певним алгоритмом. Уже всього цього достатньо для того, щоб вважати їх такими, що потребують засудження, але злочини нацизму, стосуються не тільки зовнішньої політики III Рейху, оскільки вона не була б можливою без тоталітарної системи, яка визначала й внутрішню політику. У статті Чарльза Візанскі «Нюрнберг: Справедливий суд? Небезпечний прецедент?» підіймається питання про відповідальність тих мільйонів громадян, які стали опорою нацистському режиму і чи можливо визначити, хто це робив добровільно, а хто під примусом. Проблемою, на його переконання, також є те, що злочини, які інкримінувались очільникам III Рейху, не мали свого аналогу в практиці міжнародного права, а отже, судити за злочини, котрі не мають юридичного визначення, формулювання в юридичній площині, неприпустимо. Наприклад, це означало, що розв'язання агресивної війни слід вважати військовим злочином, але тоді виявиться, що усі війни мають розглядатися як агресивні, але при цьому, виникне правовий казус із тим, чи той хто розв'язав цю війну може бути покараний? Чи може бути покараний тільки переможець чи і переможений? На думку Візанскі, Об'єднані Нації могли розглядати атаку СРСР на Фінляндію і Польщу як розв'язання агресивної війни. При цьому слід зазначити, що й самі організатори Нюрнберзького трибуналу усвідомлювали такі проблеми, про це свідчать слова російського судді Конституційного суду В. Зорькіна: «Трибунал був вимушений відійти від принципу класичного права *«nullum crimen, nullum poenae sine lege»* – немає злочину, немає покарання, якщо на момент злочину він не був кваліфікований законом. З цих причин Трибунал, оскільки судили переможених, зокрема й переможці, постає історично вмотивованим винятком з класичного юридичного принципу *«nemo iudex in causa sua»* – ніхто не може бути суддею у своїй власній справі».

Отже, можна зробити певні висновки щодо Нюрнберзького процесу, по-перше, недопустимо використовувати наслідки та результати МВТ з ідеологічної метою, тобто для виправдання злочинних дій іншого тоталітарного режиму, тільки тому, що його очільники опинилися у ролі суддів над нацизмом. По-друге, засудження повинно стосуватися не тільки злочинів вчинених у зовнішній політиці, але й у внутрішній, оскільки як показує історична дійсність без толерантності зі сторони населення злочини проти людяності не можуть стати реальністю (без виконавців, які діють за принципом виконання своїх обов'язків чи роботи). По-третє, необхідно розширити та поглибити дослідження термінології використаної в документах МВТ для їх глобального застосування у майбутньому чи попередження злочинів такого рівня. По-четверте, для втілення усіх попередніх пунктів, вважаємо за нагальну необхідність розпочати роботу над перекладом повного зібрання матеріалів нюрнберзького процесу на українську мову та отримання кваліфікованих історичних, герменевтичних та юридичних коментарів до них.

Література:

1. Абаринов В. Нюрнбергский вариант – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.katyn-books.ru/library/katynskiy-labirint10.html#footnote3>
2. Зорькин В. Нюрнбергский процесс и современные проблемы международной уголовной юстиции – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rapsinews.ru/international_publication/20150527/273802495.html
3. Методичні матеріали до 75-х роковин катинського злочину, скоєного НКВД СРСР навесні 1940 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/news/metodichni-materiali-do-75-kh-rokovin-katinskogo-zlochinu-skoenogo-nkvd-srsr-navesni-1940-roku>
4. Официальный сайт Московского Патриархата – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.patriarchia.ru/db/text/4263139.html>
5. И. Фелдманис. В белых перчатках не воевал никто. DELFI (09/2014) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rus.delfi.lv/news/daily/latvia/istorik-v-belyh-perchatkah-ne-voeval-nikto.d?id=44469228>
6. Charles E. Wyzanski. Nuremberg: A fair trial? A dangerous precedent. The Atlantic – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/1946/04/nuremberg-a-fair-trial-a-dangerous-precedent/306492/>

КАЛУГА Володимир Федорович

ФІЛОСОФІЯ ЯК ЗБРОЯ У БОРОТБІ ЗА «ДУШІ» І ВИЗНАННЯ

Звичною справою, навіть, можна сказати, нормою сучасного суспільного дискурсу стала всюдисуща критика і невдоволення, особливо умовами існування, світом і оточенням. Проте, увага «критиків» здебільшого зосереджена на проявах і наслідках, тоді як причини та обставини її екзистенціальних «негараздів» фактично випадають з поля зору опосередкованої істоти, себто сучасної людини, котра здебільшого має уявлення про себе, інших та світ в цілому як про винятково опосередковане буття. При цьому практично неспростовним посередником виступає мова, точніше те, що сприймається як внутрішній діалог або ж потік думок. Відтак, мовні структури, зокрема синтаксис лежить в основі картини світу – відображенні дійсності в свідомості людини як репрезентанта рефлексованої індивідуальної унікальності і водночас видового (Homo sapiens) начала або ж колективного зрізу буття.

То ж ключем до закладання, а, з іншого боку, осмислення особливостей існування та діяльності індивіда і водночас спільноти є світобачення в поєднанні зі світоставленням, разом з тим їх рефлексія та аналіз відповідно. Своєю чергою особливості світогляду людини та громадської думки, безумовно, значною мірою залежать від комбінації світоглядних, наукових, релігійних абощо парадигм, поширених в спільноті, та їх змістовного наповнення. При цьому змістове наповнення безпосередньо сполучене з системою міркувань, які у своїй сукупності представляють ту чи іншу філософську концепцію, як базову, насамперед, онтолого-гносеологічну платформу.

Відтак, філософія як невід'ємний феномен в бутті опосередкованої істоти, будучи провідним, на противагу міфології, продуцентом і анклавом тлумачень та інтерпретацій дійсності, є основою світогляду опосередкованої істоти. Тож, осмислюючи суть та особливості філософування і його набутоків, поширених у спільноті, можна значною мірою просунутися в розумінні причин, а також підстав, відповідно до яких існування людини, як і умови та обставини її існування виявляються саме такими, а не інакшими.

Іншими словами, яка філософія, такий і світогляд. Який світогляд, такий і стиль та спосіб існування, а також активності людини. А вони, себто світогляд та активність виявляються далекими від, щонайменше, задовільного стану організації, інакше б сучасна людина повсякчас не нарікала б на своє існування, а надто на його (існування) умови і обставини.

Таким чином, сучасній філософії як цілісному феномену, що є анклавом різноманітних концепцій онтологічного, гносеологічного і т.д. характеру, доступних осмисленню сучасника, окрім іншого, властиві певні якості, котрі надають їй певного деструктивного стосовно індивідуального становлення і всебічного вдосконалення людини імпульсу.

Зокрема, йдеться про заумність, банальність, кон'юнктурність, тенденційність, зрештою штучну логоцентрованість на противагу послідовності та природності речей, які намагаються осмислити мислителі тощо.

Приміром, легко помітити, що переважна більшість філософських текстів має досить складну лексичну побудову, перевантажена семантичними конструкціями, зрештою складна в прочитанні і розумінні, себто вимагає спеціальної підготовки та передбачає високі оперативні інтелектуальні здібності. Проте, останнє, між іншим, не додає честі як і не засвідчує високого творчого хисту авторів подібних текстів. Навпаки, вміння донести до відома іншого складне простими засобами і є дійсним мистецтвом, але це не про переважну більшість філософів, які, між іншим, часто тяжіють до того, аби вигадувати нові терміни, аби донести до «обраного кола гідних» суть нібито виявленого ними феномену.

Відтак, складається стійке враження, що переважна більшість філософських текстів, а отже і їх авторів орієнтована на вузьке коло реципієнтів, а сама філософія виявляється «інтелектуальним простором» не для всіх. При цьому, широкому загалу залишається задовольнятися лишень коментарями та інтерпретаціями, до яких вдаються дослідники філософських набутків, або й дослідники дослідників.

Звідси, між іншим, переважна більшість філософів-початківців тяжіє, насамперед, до коментуючої літератури раніше, аніж до першоджерел. Останнє, найчастіше, результати подібних досліджень робить знеособленими, нудними і практично позбавленими хоч якогось «поживного зерна» ані для розуму, ані для серця. Чиста кон'юнктура.

Відтак, сучасна філософія виявляється здебільшого банальною і кон'юнктурною водночас, оскільки, з одного боку, піднімає питання оглядового і коментуючого або ж інтерпретуючого характеру, а з іншого – обслуговує інтереси домінантної парадигми, ігноруючи саму дійсність або ж альтернативні бачення, якщо тільки не піддаючи їх нищівній, практично вульгарній критиці.

Тож, в розрізі сказаного, зокрема, виникає закономірне риторичне запитання, чому філософи, надто українські за етнічним походженням, опосередковано, а часто й безпосередньо тримаються іудейської, іудо-християнської, рідше грецької міфології, в т.ч. ідеї бога абощо, фактично обслуговуючи іудо-християнську парадигму, при цьому ігнорують українську міфологію і практично дух українства? Чи може послідовний у своїх міркуваннях інтелектуал визнавати за дійсно існуючого Іегову або християнську Трійцю, хоча б як принципи буття, і водночас відкидати Рід як божественне начало українського пантеону?

Взагалі, переважна більшість тих, хто так чи інакше долучається до філософії, віддають перевагу, добровільно або ж за порадою, так би мовити, битим темам, які б не викликали «алергію» у філософських «мастодонтів», себто законодавців моди в царині філософування, особливо, якщо останні обтяжені управлінськими та/або адміністративними функціями. Як наслідок, дійсно варті уваги зрізи буття людини залишаються, м'яко кажучи забутими, а по-суті – табуйованими. Останнє, окрім іншого, невільно наводить на думку, що теми для публічних роздумів досить і досить регламентовані. Питання лише – ким чи чим?

Про вибірковість тем для публічного осмислення, а надто наукового, як прийнято говорити у філософських колах, попри те, що як такої науки давно вже сучасна людина не знає, свідчить ще й жорстке розмежування набутків людського інтелекту, а надто досвіду. Одні з таких набутків визнаються філософськими або й взірцевими, як це, наприклад, притаманно текстам представників німецької класичної філософії, інші – філософською белетристикою, ще інші – небезпечною «нісенітницею». Зокрема, як вогню сучасні імениті мислителі бояться текстів непересічних езотериків: Кастанеди, Ошо, представників суфізму, а також апокрифічні Євангелія і т.д.

Але варто лише задатися питанням, а чим поступається, наприклад, К. Кастанеда Г.В.Ф. Гегелю – людині, яка страждала психічними розладами чи тому ж таки С. Кіркгарду, неспроможному самостійно жодним чином наладити соціальний зріз власного існування? Чому З. Фрейда вважають філософським і науковим авторитетом, а Р. Ошо, Л. Рампу, А. Кроулі і багатьох-багатьох інших містифікаторами? Або, хто серед послідовно мислячих

людей взагалі може стверджувати істинність змістовного викладу текстів Старого та Нового Заповітів і при цьому ставити під сумнів теж саме стосовно Апокрифічних Євангелій, Велесової Книги, Аюверди і т.д.? Невже твердження про те, що з кимось говорив бог не є ознакою психічного розладу в контексті сучасної психології? Або ж навпаки, неville езотеричний досвід одних – це істина, а інших – вигадка? Кому до снаги відрізнити перше від останнього, як тільки не шарлатанам, себто послідовним мислителям або ж пастирям душ людських?

Все сказане вище, окрім іншого, свідчить про те, що сучасна філософія як цілісний конгломерат, будь вона релігійного, суто світського або іншого характеру, веде, образно кажучи, не з лісу, а в ліс. При цьому фундаментальною основою сучасної філософії є логіка. Тоді як, послідовність принципово відкидається, адже логіка та послідовність в дійсності принципово несумісні речі. Логіка – механізм штучного підбору низки аргументів і фактів на підтвердження надуманої версії. А мудрість стверджує: очевидне доведення не потребує; на доведенні тримається надумане. Своєю чергою послідовність безпосередньо апелює до дійсності, тримаючись адекватних відповідей на наявні виклики. Відтак, там, де логіка вибудовує витіюваті концепції, послідовність висвітлює абсурд. А отже, тримайся людина послідовності, вона б ні за що не спокушалася на абсурдність філософських розмислів.

Між тим, опосередкована внутрішнім діалогом істота, не уявляє себе без процесу міркувань, а отже і філософування. Останнє означає, що відмовлятися від філософії є краєм невігластва: людина не може існувати без світогляду. А отже у світі постійно точиться невидима жорстока і явно цинічна боротьба за масовий вплив на світогляд в першу чергу прийдешніх поколінь, в т.ч. шляхом боротьби за світоглядну прихильність до тієї чи іншої парадигми насамперед репродуктивної частини людства.

Очевидно, кожен, хто відбувався як мислитель, безумовно втягнутий в подібну нещадну боротьбу. Він автоматично вимушений поширювати і пропагувати певну близьку (найчастіше непомітно нав'язану ще з самого малечку) світоглядну парадигму, яку сліпо вважає або вимушений вважати чи не єдиною правильною і неодмінно об'єктивною та конструктивною.

Відтак, в наявній ситуації у прив'язці до освітньо-виховного процесу зовсім не панацея, але все ж дієвим виходом є формування індивідуальних курсів з філософії, які кожен викладач пропонує широкому студентському загалу або й колегам викладачам – фахівцям в інших галузях. При цьому індивідуальні курси з філософії неодмінно повинні відповідати низці вимог. Вони мають розвивати:

- критичне мислення, себто здатність співвідносити теоретичні набутки безпосередньо з практикою;
- культуру мислення, себто послідовність та апеляцію до перевірених фактів, оминаючи посередників та запозичення чужих інтерпретацій;
- широту аспектів бачення, себто завжди пропонувати альтернативні варіанти бачення, аби тим самим демонструвати теоретичну невичерпність будь-якої осмислюваної проблематики.

Відтак, викладач філософських та соціально-гуманітарних дисциплін насамперед має діяти так, аби викликати в студентів намір щось змінювати і чогось досягати в своєму існуванні – приватному і спільному, надихати на життя і творчу самореалізацію; а не обтяжувати надлишковою, досить часто абсурдною інформацією, тим паче пригнічувати допитливість, ініціативність та прояви унікальності студента.

Література:

1. Хайдеггер, Мартин. Прологомены к истории понятия времени [Текст] / М. Хайдеггер; Центрально-Европейский ун-т, Программа "Translation Project". – Томск : Водолей, 1998. – 383 с.

2. Arendt, Hannah. Lectures on Kant's Political Philosophy. The University of Chicago Press, Chicago, 1982. – 263 p.

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТОКУ АГРАРНОЇ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ

Сучасна дійсність висуває нові вимоги до українських освітніх сільськогосподарських установ. Різкий поворот українського суспільства до ринкової економіки змусив переорієнтувати методи й засоби професійної підготовки майбутніх сільгоспвиробників на потреби ринку. Основна вимога до фахівців сільськогосподарської освіти в Україні, незважаючи на свої явні успіхи в багатьох напрямках, цій головній вимозі, на жаль, не відповідає.

Формування й розвиток сільськогосподарської освіти в Німеччині взагалі й вищої зокрема нерозривно пов'язані, з одного боку, із соціально-економічними й політичними подіями, що відбуваються в країні, а з іншого боку - з науково-технічним прогресом. Багато століть сільське господарство розглядалося як невід'ємна частина природи, техніка й засоби аграрного виробництва розвивалися вкрай повільно, а тому син орача, за висловлюванням Жан-Жака Руссо, не мав потреби в навчанні, а повинен був займатися лише тим, чим займалися його батьки й діди [2].

XVIII століття поклало початок бурхливому розвитку науки й техніки, зародженню капіталістичних засобів виробництва. Уже в другій половині XVIII століття видатні представники епохи освіти, знамениті енциклопедисти Дідро й Даламбер висувають думку про те, що розум і науково-технічний прогрес дозволять людині змінити природу. Так званий рух «агрономів», що зародилося у суспільстві в другій половині XVIII століття, активно пропагує ідеї про те, що сільське господарство має потребу в науковій думці й що необхідно боротися з відсталим укладом у сільськогосподарському середовищі. Для того щоб втілити дані ідеї в життя, необхідно створювати сільськогосподарські школи, де наукові дисципліни вивчалися б у тісному зв'язку із сільськогосподарською практикою.

Раніше, ніж в інших європейських країнах, становлення сільськогосподарської освіти відбулося в Німеччині, де впродовж віків спостерігалось протистояння двох течій стосовно заснування вищих сільськогосподарських шкіл. Йдеться про боротьбу теоретичної університетської освіти з практичним напрямом ізольованих вищих шкіл.

Розвиток сільськогосподарської освіти при університетах у Німеччині мав два етапи. Початковий етап розпочався в першій половині XVIII ст., коли першочерговим стало питання про звільнення законодавчим шляхом нижчих землеробських класів Німеччини від кріпосної залежності. Саме тоді нарівні з корінними університетськими науками до німецької економічної школи вводиться курс сільського господарства. Початок викладання сільського господарства був покладений у 1727 р., коли прусський король Фрідріх Вільгельм I заснував кафедру економії в Галльському університеті [4].

Нову епоху сільськогосподарської освіти відкрив учений-педагог Альбрехт Теєр. Саме він обґрунтував необхідність вивчення сільськогосподарських дисциплін у тісному зв'язку з практичним закріпленням у господарстві. За його ініціативою та під його керівництвом була створена в 1806 р. перша сільськогосподарська академія у Мегліні [5].

Більша частина академій були самостійними сільськогосподарськими інститутами, безпосередньо не пов'язаними з університетами. Деякі з цих академій навіть прославилися своїм „практичним” напрямом, звичайно, залежності від особистих схильностей і талантів їхніх засновників і керівників. Такою була заснована в 1818 р. знаменитим Шварцем Гогенгеймська академія.

Незважаючи на практичний напрям створення самостійних освітніх закладів на першому етапі історії німецької вищої сільськогосподарської освіти спостерігається безпосередній зв'язок цих академій з університетами. Він виражався в необхідності брати викладачів з університетів, звертатися до досвіду університетів при влаштуванні академій, користуватися загальнонауковими допоміжними установами університетів. Це призвело до запровадження поєднання академій та університетських центрів. Але принцип побудови освітнього курсу та викладання теоретичного матеріалу був скоріше „практичний”: академії були самостійними, ізольованими сільськогосподарськими школами [4].

Наступним, теоретичним, напрямом розвитку сільськогосподарської освіти в цій державі було створення відповідних навчальних закладів при університетах. Так, у 1835 р. при Грейфсвальдському університеті була відкрита агрономічна академія в маєтку Ельдена.

Видатну роль у розробці питань сільського господарства зіграв Ю. Кюн, що зайняв у 1862 р. кафедру сільського господарства в Галльському університеті [6, 7]. Під його керівництвом при університеті, де студенти вивчали повний обсяг природничих наук (чого не було в спеціальних академіях), був створений сільськогосподарський інститут — цілий комплекс установ для наочного і практичного закріплення теоретичного матеріалу [8]. Подібні інститути були засновані при університетах у Лейпцизі, Гіссені, Геттінгені, Кенігсберзі, Кілю, Бріславлі, Гейдельберзі.

Історія сільськогосподарських шкіл Німеччини першої половини XIX ст. довела, що успіх закладів у значній мірі забезпечувався людським фактором викладацького складу. Меглінська академія всесвітньою популярністю була зобов'язана успіху відомого сільськогосподарського просвітителя Теєра; Гогенгеймська академія — Шварцу, Векерлину, Пабсту; Ельденаська академія - Шульцу; Поппельсдорфська — Гарштейну [5].

Досвід Німеччини переконливо доводить, що в будь-яких умовах на перше місце повинен висуватися людський фактор, а також ефективна система підготовки грамотних фахівців. У підсумку саме це й стало основою успішного розвитку агропромислового комплексу даної країни, найбільшого на сьогоднішній день у Європі виробника й експортера сільськогосподарської продукції.

Література:

1. Вергунов В. Київський національний університет імені Тараса Шевченка—один із фундаторів вітчизняної сільськогосподарської справи // Історія української науки на межі тисячоліть: Зб. наук. Праць // Відп. ред. О.Я. Пилипчук. – К., 2003. – Вип. 13. – С. 25-28.
2. Вешняков В. Обзор сельскохозяйственных учреждений в Англии, Франции, Бельгии, Голландии, Германии и Италии.— СПб., 1866.— 787 с.
3. Діденко В.В. Нарис історії національного аграрного університету: (До сторіччя заснування). – К.: Аграр. наука, 1998. – 175 с.
4. Рибченко Д. В. Становлення сільськогосподарської освіти в контексті всесвітньої історії // Історія науки і біографістика. — 2006. — № 1.
5. Паульсен Фр. Германские университеты. – Пг., 1904. – 6, 413 с.
6. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 1834-2004: [Ілюстративно-інформ. вид.] //Ред. кол.: В.Литвин, Д. Табачник, В. Кремень, В. Скопенко. – К.: ВПЦ “Київський ун-т”, 2004. – 183 с.
7. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Імена славних сучасників: (Довід.-біогр. вид.) // автори упоряд.О. Матвійчук, Н. Струк. – К.: Вид-во ТОВ “Світ Успіху”, 2004.—287 с.
8. Ходецкий С.М. Очерк современного состояния учебных заведений по сельскому хозяйству в Германии // Журн. М-ва государственных имуществ. — 1844. — № XIII, Р. II. — С. 308-314.

КУЛЬТЕНКО Валентина Павлівна

КОНЦЕПЦІЯ ПРИРОДНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ АНАЛІЗУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сьогодні існує гостра потреба ґрунтовного аналізу процесу побудови соціально-правової держави в Україні. Для цього необхідне співставлення ознак та розмежування завдань і повноважень між державою та громадянським суспільством. Це сприятиме комплексному розв'язанню проблем прав людини, формуванню її правосвідомості. Необхідно також здійснити аналіз проблем прав людини, процесу формування правової культури, культури громадянського співжиття. В залежності від виявлення закономірностей процесу розвитку ідеї права буде визначатись й ефективність його використання для соціальної організації, розв'язання правових проблем, формування в країні правових відносин тощо.

Звернення до окресленої проблеми не є випадковим. З часу досягнення Україною національної незалежності, в умовах розбудови громадянського суспільства та правової держави цінність категорії прав людини набуває особливої значущості для усього подальшого суспільного розвитку. Гострота проблеми є очевидною з огляду на громадянську та політичну кризу всередині країни, що триває не один рік та спричиняє знецінення людського життя, нехтування прав людини. Можна стверджувати, що причинами ситуації, що склалася є тоталітарне минуле нашої країни та національна несамостійність упродовж декількох століть її історії. Адже питання права тлумачились з огляду на етнічну «меншовартість». Сучасна Україна не здобуде гідного місця у світі, не маючи правової держави та розвиненого громадянського суспільства. Тому процес становлення громадянського суспільства потребує виявлення характеру правовідносин в ньому. Адже стосунки всередині громадянського суспільства мають формуватись на основі усвідомлення невід'ємності і неспростовності природних прав людини. На них має ґрунтуватись (і ґрунтується) позитивне законодавство демократичної держави. Вони є запорукою ефективності усієї системи соціальних відносин.

Осмислення специфіки втілення концепції природного права в умовах перехідного суспільства становить глибинну філософську сутність сучасного правового державотворення в країні. Ґрунтовна історико-філософська концепція природного права та породжуваний нею принцип взаємної відповідальності держави, суспільства та особи сприяють узгодженню ідеї сильної міцної держави з принципами самоцінності й недоторканності особи. Це позитивно позначається на спробах подолати відчуженість між особою, державою та суспільством як колективною множиною утворюючих його суб'єктів.

Зважаючи на вищезазначене, дослідження обраної проблематики є актуальним із декількох причин:

- історичні передумови концепції, зацікавленість питанням природних прав людини упродовж усього періоду розвитку європейської філософії вказують на світову практичну й науково-філософську значущість означених ідей для будь-яких типів суспільств;
- концепція природного права сприяє вирішенню проблеми переходу посттоталітарного, авторитарного суспільства до правової держави та демократичного громадянського суспільства, виявленню специфіки їхніх взаємовідносин;
- з урахуванням національних особливостей країни, української національної ідеї, концепція природного права може бути успішно застосована в контексті обґрунтування державного та суспільного будівництва в перехідному суспільстві України;
- концепція відображає світовий досвід спільного життя людей, роз'єднаних своїми особистими егоїстичними інтересами, але здатних їх узгодити й подолати протиріччя на основі прийняття загального для всіх морального імперативу.

До концепції природного права звертались філософи ще з часів давньої Індії, Китаю та античної Греції. В різних типах суспільств вона знаходила свою специфічну інтерпретацію і застосування. Якщо в давнину вона носила переважно природничий, а за доби середньовіччя – етичний характер, то в Новий час концепція спиралась вже на розумові основи раціонального мислення впевненої у своїх силах та всемогутності людини. Подальший її розгляд спрямовував філософів у різні напрямки. Посиланням на природне право виправдовувався расизм. З іншого боку, І.Кантом був сформульований категоричний імператив – внутрішній моральний регулятор людської поведінки, покликаний узгодити прагнення максимальної свободи людини з необхідністю підкорюватись вимогам колективного життя людей. В подальшому філософи некласичної школи заперечували кантівський імператив через те, що вважали його занадто раціоналістичним, продиктованим розумом, а не серцем.

Серед мислителів, які зробили значний внесок у тлумачення її змісту та сутності, можна виділити античних софістів, Платона й Аристотеля, Цицерона, Н.Макіавеллі, Г.Гроція, Т.Гоббса, Дж.Локка, І.Канта, Г.В.Ф.Гегеля. В українській філософії проблемою природного права переймалися М.Грушевський, М.Драгоманов, Я.Ковельський, М.Козачинський, М.Костомаров, С.Оріховський-Роксолан, Ф.Прокопович, Г.Сковорода, С.Франк, І.Франко та інші.

На сучасному етапі концепція використовується багатьма філософами, правознавцями, юристами. Серед них: В.Андрущенко, В.Гаєць, В.Кремінь, М.Михальченко, Ю.Павленко, Н.Петренко, В.Ткаченко та інші.

Серед численних герменевтичних інтерпретацій природного права в історії світової філософії та його дієвості в суспільствах різного типу необхідно виділити сутнісно актуальні для сучасного стану. Їхнє практичне впровадження, з урахуванням національних особливостей, може стати максимально ефективним для розвитку України.

ЛИЧУК Марія Іванівна

ФІЛОСОФІЯ МОВИ ОЛЕКСАНДРА ПОТЕБНІ

*Вклад Потебні у загальну і слов'янську лінгвістику –
внесок світового масштабу.*

Ю. Шевельов

Олександр Опанасович Потебня, видатний український мовознавець, професор Харківського університету, увійшов у науку як визначний славіст, чия діяльність збагатила скарбницю світової слов'янської філології.

О. Потебня заклав основи етнолінгвістики, лінгвістичної психології, історичного синтаксису слов'янських мов, є основоположником теорії мовленнєвої діяльності.

Лінгвофілософські погляди О. Потебні виразно відбиті в концепції породження мовлення. Він розглядав мову і мовлення в нерозривному зв'язку, постійно наголошуючи на силі словесного узагальнення. На думку О. Потебні, слово допомагає людині зрозуміти себе й інших, постійно спрямовує її до надбань свого духовного життя, життя народу та загальнолюдського досвіду. О. Потебня визначав, що тільки словесно оформлена думка перестає бути належністю лише однієї особи, стає доступною всім. Слово слугує опорою для думки. Безперервна боротьба думки зі словом – причина вдосконалення мови, збагачення її духовним змістом. О. Потебня наголошував, що слово не завжди збігається з думкою, думка може існувати і до слова, а також не будь-яка думка може бути втілена в слові. Уся наукова діяльність О. Потебні розкриває той період людського життя, коли людина починає об'єктивізувати світ за допомогою мовлення. Саме слово він визначав засобом об'єктивізації думки. Слово є засобом перетворення враження для створення нової думки. Як наголошує О. Потебня, думка виникає під час мовленнєвої діяльності, саме тому слово і мова потрібні насамперед мовцеві.

На думку О. Потебні, творча мисленнєво-мовленнєва діяльність людини у своєму становленні проходить такі етапи: 1) виділення інтенціонального об'єкта із групи об'єктів; 2) загальне враження від нього; 3) характерна ознака об'єкта як внутрішня форма слова; 4) чуттєвий образ об'єкта в сукупності сприймань; 5) представлення; 6) аперцепція як початковий акт думки; 7) судження як основна форма думки; 8) поняття як сукупність суджень і завершальна форма думки. Отже, слово є органічним елементом породження мовлення, засобом створення ідеї, поняттям, судженням про річ.

Розуміння процесу формування думки і мови уможливило пізнання співвідношення категорій поняття і судження. Теорія мовленнєвої діяльності за О. Потебнею мала істотний вплив на розвиток світової гуманітарної науки наприкінці XIX–впродовж XX ст.

ПАНЧЕНКО Тетяна Леонідівна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Особливого значення проблема професійного самовизначення особистості набуває у старшому шкільному віці, коли перед людиною постає важливе питання: визначити майбутню сферу своєї професійної діяльності. Важливість професійного самовизначення зумовлюється й необхідністю адаптації особи до соціально-економічних умов суспільства.

Професійному самовизначенню старшокласників, готовності до вибору професій певного виду присвячено роботи М. Бежа, Д. Закатнова, Н. Ковтуненко, А. Колиханової, Г. Левченка, Д. Тхоржевського, В. Плахути, М. Тименка, Л. Чеботарьової, О. Ястремської та інших. Дослідники вважають, що розуміння старшокласником себе, вміння зіставляти знання

про себе та про майбутню професійну діяльність мають визначати форми та методи профорієнтаційної роботи з учнями старших класів [3].

Аналіз наукових джерел показав, що професійне самовизначення розуміється як процес прийняття особистістю рішення щодо вибору майбутньої трудової діяльності; процес самопізнання й об'єктивного оцінювання людиною своїх індивідуальних особливостей, зіставлення своїх професійно важливих якостей і можливостей з вимогами, що їх висуває та чи інша професія. Професійне самовизначення розглядається дослідниками як багатоступеневий процес, який можна аналізувати під різними кутами зору: як серію завдань, що ставить суспільство перед особистістю; як процес поетапного прийняття рішень, за допомогою яких особистість формує баланс між особистісними перевагами і потребами системи розподілу праці у суспільстві; як процес формування індивідуального стилю життя, частиною якого є професійна діяльність [2].

Зміст професійного самовизначення полягає в усвідомленні індивідом себе як суб'єкта конкретної професійної діяльності та передбачає самооцінювання ним своїх індивідуально-психологічних якостей і зіставлення своїх можливостей з психологічними вимогами професій до спеціаліста; усвідомлення своєї ролі в конкретній системі соціальних відносин і своєї відповідальності за успішне виконання діяльності та реалізацію своїх здібностей; саморегуляцію поведінки, спрямованої на досягнення поставленої мети [1].

Професійне самовизначення є важливою складовою більш широких систем особистісного самовизначення: соціального самовизначення та життєвого самовизначення, і виступає головним завданням юнацького віку.

Підпрофесійним самовизначенням в педагогіці розуміють самопізнання та об'єктивну оцінку особою власних індивідуальних особливостей, зіставлення своїх професійно-важливих якостей і можливостей з вимогами, необхідними для оволодіння конкретною професією.

Психологи розглядають професійне самовизначення як певну саморегуляцію поведінки. Внутрішньою передумовою такої саморегуляції є самооцінка особистістю власних намірів та можливостей. З точки зору психології професійне самовизначення розглядається також як компонент професійного розвитку особистості, критерій одного з етапів професійного розвитку, підсумком якого виступає самостійний вибір професії.

Вибір професії тісно пов'язаний з діяльністю механізму особистісних настанов. Настанова як готовність психіки людини до певної ситуації або дії складається з емоційної, інтелектуальної та практичної сфер діяльності. Саме тому людина прагне до гармонійного поєднання всіх компонентів настанови: щоб обрана професія задовольняла її інтелектуально й емоційно, а також щоб професійна діяльність відповідала її власним можливостям.

Загалом, професійне самовизначення – це перманентний процес самопізнання, формування інтересів, основних та резервних професійних планів, професійної перспективи, визначення напрямків перекваліфікації, що проходять через всі етапи навчальної та трудової діяльності особистості.

Важливою передумовою успішного професійного самовизначення є сформованість в особистості професійно-важливих якостей – окремих психічних, психологічних і фізичних властивостей, які відповідають вимогам певної професії і сприяють успішному оволодінню нею. Підготовка до свідомого вибору професії передбачає активне формування таких психологічних якостей як здібності, інтереси, ціннісні орієнтації, прагнення, професійні плани, ідеали, переконання [4].

Отже, важливо, щоб професійне самовизначення відбувалося свідомо, на основі всебічного врахування уподобань, здібностей, можливостей особистості, відповідності їх вимогам спеціальності, що обирається.

Література:

1. Балл, Г. О. Психологія праці та професійної підготовки особистості : навч. посіб. [Текст] / [Балл Г. О., Бастун М. В., Гордієнко В. І., Красильникова Г. В., Красильников С. Р.] ; під ред. П. С. Перепелиця, В. В. Рибалко. – Хмельницький : Універ, 2001. – 346 с.

2. Волкова, В. А. Педагогічні умови спрямованості навчально-виховного процесу на ціннісне ставлення студентів до майбутньої професії [Текст] / В. А. Волкова // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – № 1. – Бердянськ : БДПУ, 2005. – 200 с.

3. Ковтуненко, Н. О. Психолого-педагогічні аспекти формування у старшокласників готовності до вибору інженерно-технічних професій [Текст] / Н. О. Ковтуненко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць. – Київ-Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – Кн. II. – 356 с.

4. Корнієнко, І. О. Професійні орієнтації в системі життєвих стратегій старшокласника [Текст] / І. О. Корнієнко // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – №5. – С. 35-38.

САКУН Айта Валдурівна

ПРОБЛЕМА ІСТИННОСТІ ПОЧУТТІВ У СУЧАСНІЙ ГУМАНІТАРИСТИЦІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Чи не основним серед головних питань у розумінні гуманітарності (а, отже, і гуманності) сучасної людини є проблема формування культури її чуттєвості. Адже незалежно від ступеня розвитку культурного шару соціуму, індивідууму щораз необхідно самостійно долучати себе до чуттєвого надбання людства. Деякі аспекти цієї проблеми може дати звернення до Німецької класичної філософії, а саме до її критики Л. Фюєрбахом.

Проблема чуттєвості була особливо гостро поставлена в Німецькій класичній філософії в суперечці зі гегелівською філософією. Л. Фюєрбах стверджує, що нова філософія має бути відверто чуттєвою філософією. Чуттєвість повинна бути визначальною в новій філософії. Дійсне дійсно лише в якості об'єкту почуттів, як чуттєве. Істинність, дійсність, чуттєвість тотожні. Фюєрбах вважає, що почуття – це орган сприйняття абсолютного.

Критикуючи попередній абсолютний ідеалізм і релігію, Фюєрбах показав, що там виник розлад між розумом і чуттєвістю. Вся проблема старої філософії полягала в тому, що предметом розгляду була не людина, а Бог. Отже, абстракція від чуттєвості була необхідною умовою, бо пізнати вищий дух можна лише чистим розумом. Чуттєвість розглядалася як низинна сторона матерії. Вона також розглядалася як межа розуму, за яку людина не здатна зробити крок. Бог мислився як абстраговане від чуттєвості, нечуттєва істота - чистий дух, справжня сутність. Тому істина не могла проникнути в чуттєвість. Сама чуттєвість розглядалася з позиції локківського сенсуалізму, тобто з позиції емпіризму. Далі Фюєрбах реабілітує істинність почуттів, показуючи, що людські почуття теж істинні. Він зауважує, що людина мислить Бога як сутність, тобто відповідно до свого уявлення, як духовну, нечуттєву істоту. Але вона мислить його за буттям, тобто відповідно до істини, як чуттєву істоту. У випадку мислення істина також проникає в почуття. Адже думка реалізується, в процесі реалізації заперечується, перестає бути тільки думкою. Чим же тоді вона стає як не об'єктом почуттів? Реальність ідеї є, таким чином, чуттєвість, але реальність є істина, отже, лише чуттєвість є істиною. Звідси виникла задача досягти єдності розуму і мислення.

На думку Фюєрбаха, завдання філософії полягає в тому, щоб прийти до чуттєвих, тобто дійсних речей. Що стосується обмеженості почуттів: щоб визначити межі чуттєвого (в емпіричному сенсі) не потрібно виходити за його межі. Щоб знайти надчуттєве в чуттєвому, тобто душу і розум, потрібно не відокремлювати розум від почуття.

Те, що в гегелівській філософії людина уявляла як сутність Бога є не чим іншим, як сутністю всього людства. Той розум, який спекулятивна філософія приписувала Богу, є розумом людського роду.

За Фюєрбахом людина - предметно-чуттєва істота, а тому дійсна. Він зауважує, що в розвитку чуттєвості мова йде не про будову органів чуття, а про їх предмет. Предметом, істотним об'єктом почуттів людини є сама людина. Людина сама собі дана за допомогою почуттів, тобто уявляє себе як чуттєвий об'єкт. Ми відчуваємо не тільки зовнішній предмет, але і внутрішнє, почуття.

Предмет розкривається нам за допомогою почуттів. Отже, предмет почуттів є не тільки зовнішнє, але і внутрішнє, не тільки тіло, а й дух. Ідеї виникають зі спілкування людини з іншою людиною, адже тільки чуттєві істоти впливають один на одного. Тільки людина здатна бачити в речах ідеальне, що говорить про її надчуттєвість. Всі речі ми сприймаємо за допомогою почуттів, не очима хіміка або анатома, а очима філософа, очима художника. Ми бачимо в речах не їхню фізичну структуру, а почуття, які викликають дані предмети. Відповідне почуття може бути якщо є відповідний об'єкт. Таємницю взаємовпливу об'єктів один на одного дозволяє відкрити тільки чуттєвість. Вона пов'язує буття однієї людини з буттям іншої. Буття як предмет буття є буття почуттів, відчуття, кохання. Любов є необхідним критерієм буття. Любов це пристрасть, а пристрасть - необхідна ознака існування. Що є об'єктом пристрасті, тільки те й існує. Для людини, яка нічого не любить - ніщо не існує. Переконатися в байдужості до предмета – переконатися в тому, що для такої людини не існує даного предмета. Нічого не любити тотожне з нічим не бути.

Буття істинної людини повинно бути нерозривно пов'язане з її сутністю. Сама сутність людини полягає в предметах, що її оточують, без яких немислиме її життя. Те, чим є якась істота, пізнається з предмета, до якого ця істота необхідно відноситься, - це і є її сутність. Простіше кажучи – про сутність і властивості суб'єкту можна робити висновок із сутності і властивостей об'єкту.

Стверджуючи Нову філософію, Фоєрбах говорить, що людина – єдиний і вищий предмет філософії. Справжня людина тільки та, хто володіє повнотою почуттів, хто нічого істотно людського з себе не виключає. Фоєрбах доводить істинність єдності голови і серця тим, що у відношенні людини до людини істотний об'єкт серця є так само істотним об'єктом голови. Істинність полягає тільки в цілісності людського життя і людської сутності.

САМЧУК Олена Олександрівна

РЕФРЕЙМІНГ У ФІЛОСОФІЇ МИСТЕЦТВА

Рефреймінг (від англ. *frame*-рамка) – термін, котрий використовує мистецтвознавство та філософія мистецтва для опису використаних ним процедур переосмислення та перебудови механізмів сприйняття, мислення, поведінки з метою позбавлення від негативних, невдалих інтенціональних шаблонів та конотацій, це переформовування негативного образу, іміджу твору мистецтва у позитивний. Рамка навкруги малюнка є хорошою метафорою, що дозволяє зрозуміти сутність і механізм рефреймінгу. Залежно від того, що попадає в рамку, змінюється інформація про зміст картини, а відповідно, і сприйняття того, що на ній зображено. Це – зміна будь-якої ситуації, художньо-мистецької ситуації з позитивного її тлумачення, інтерпретації й на основі цього випрацьовування позитивного іміджу, образу митця та мистецького твору.

На думку засновників концепції рефреймінгу Річарда Бендлера та Джона Гріндера слово «рефреймінг» – іменник від дієслова «reframe», що означає «вставити в нову рамку ту ж картину», «вставити в ту ж рамку нову картину», «по-новому сформулювати» [1, с. 8]. Технологія рефреймінгу була розроблена мислителями в 80-х рр. ХХ століття.

Прихильники нейролінгвістичного програмування описують рефреймінг як принцип, що «в будь-якій ситуації є позитивний ресурс» тільки його слід побачити і спробувати використати. Як метамодель свідомості, рефреймінг, на їх думку, це зміна контексту чи цінності явища, що розглядається. Традиційно розрізняють два основних види рефреймінгу: рефреймінг контексту та рефреймінг змісту.

Рефреймінг контексту: в різних ситуаціях одна і та ж поведінка може виявитися і корисною і шкідливою. В даному випадку, якщо змінити контекст повідомлення, то змінюється і підхід до змісту. Щодо вказаного Р.Бендлер та Д.Гріндер зауважують: «ідеально було б досягнути повної інтеграції особистості, щоб будь-яка поведінкова реакція була б доступною в будь-якому контексті. Наша мета стосовно наших клієнтів полягає в тому, щоб вони вміли реагувати за зміни умов генеративно, шляхом розвитку. Щоб всі ваші ресурси були доступні в будь-який момент часу і в будь-якій ситуації [1, с. 133].

Рефреймінг змісту: полягає в тому, щоб змінити цінність самого повідомлення. Він скерований насамперед на зміну сприйняття об'єкту, що для суб'єкту проявляється в зміні смислових акцентів і приводить до виникнення нових денотативних смислів, нових відчуттів у творчому процесі, мистецькому самоменеджменті та іміджі митця і його твору. Слід зауважити, що імідж (англ. image, від лат. imago, imitari – «образ») – подання зовнішньої форми будь-якого мистецького об'єкта, а також особливо мистецької особи. Термін вперше з'явився у 1806 році в словнику Ноя Вебстера. Зв'язки з громадськістю трактують імідж як мислене уявлення про людину, творчий доробок, твір мистецтва чи інститут, що спрямовано формується у масовій свідомості за допомогою засобів масової інформації.

Імідж – це позитивний результат довгої спільної праці керівництва і персоналу мистецького інституту, мистецької агенції, мистецького самоменеджменту. Імідж складається з зовнішнього образу (в мистецькому творі – форми, теми, митця – одягу і речей, міміки, поз і жестів) та внутрішнього образу (змісту, смислу, інтенції), який можливо інтенціонально побачити, але який відчувається і дуже впливає на сприйняття людини оточуючими (вміння правильно будувати спілкування, позитивні якості особистості, вміння розуміти людей і вміння справляти враження).

Імідж – це знакові характеристики, в яких наявні і форма, і зміст. Імідж, як багатогранне явище, що відбиває і сутнісні, і зовнішні сторони. Ми запам'ятовуємо саму форму, яка потім інтенціональна настанова посиляє нас на подальший змістовно-смислові характеристики самого іміджу. Найбільш впливовими, як для іміджу, є візуальні характеристики. Як правило, ми не встигаємо поглиблюватись в знання і деталізувати інформацію про кожну людину, з якою маємо діло. Імідж людини – це думка про цю людину у групи людей в результаті сформованого в їхній свідомості ейдетичного образу цієї людини, що виникла унаслідок прямого їхнього контакту з цією людиною або унаслідок отриманої про цю людину інформації від інших людей.

Імідж мистецького інституту (агенції) – це позитивна (рефреймінгова) думка про дану організацію у групи людей на основі сформованого у них образу даного інституту, що виник унаслідок або прямого контакту з цим інститутом, або в результаті інформації, отриманої про цей осередок творчості від інших людей; це – позитивний процес мистецького сам менеджменту.

Імідж твору мистецтва – це позитивна (рефреймінгова) думка про даний твір у групи людей на основі образу даного твору, що виник або при творенні, покупці, використанні цього твору особисто, або на основі думки про цей товар інших людей. Імідж об'єкта – це ставлення раціонального або емоційного характеру до об'єкта (людини, предмета, системи), що виникає у свідомості групи людей на основі образу, сформованого в результаті сприйняття ними тих чи інших характеристик даного об'єкта.

Таким чином, імідж пов'язаний з рефреймінговим (позитивним) прообразом, але живе за власними законами згідно з панівною духовною орієнтацією свідомості.

Література:

1. Ричард Бендлер, Джон Гриндер. Рефреймінг: ориентация личности с помощью речевых стратегий. Воронеж: НПО «МОДЭК», 1995. – 256 с.

СИДОРЕНКО Ірина Григорівна ЦІННІСНІ ПІДСТАВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЄДНОСТІ

Попри те, що певні події підривають європейську єдність, можемо говорити про існування європейської свідомості та європейського самовизначення, сформованих на основі цінностей, що мають грецьке та юдео-християнське коріння; ідей свободи та рівності; напрацювань сучасної науки; капіталістичної форми виробництва; відділення церкви від держави; римського права; самого поняття справедливості, що утвердило себе через класову боротьбу, - ідей, що вважаються результатом практичних та інтелектуальних зусиль західного світу [1, 71].

Яким би не був перелік цінностей, що їх поділяють усі європейці, сьогодні цінності мусять подолати межі Європи та мають набути чинності універсальних. Чи можливо, щоб певний набір цінностей став достатньою підставою для порозуміння між представниками європейського культурного простору та мусульманського світу? Здійснення ретроспективного аналізу має на меті віднайдення тих цінностей, які носили універсальний характер у минулому та могли б стати основою взаємопорозуміння у сучасній ситуації полікультурності.

Проблема постає з самого початку, коли ми приймаємо ту позицію, що Європа як цілісність є не географічним утворенням, а „культурною величиною” (В. Губер). Культурний образ Європи визначається кількома чинниками, зокрема, множинністю історій та розмаїттям традицій, між якими дотепер існує велика напруга [2, 17], [3, 67]. Визначальні для європейської культури ідеї позначені суперечностями, відмінностями, що вимагало діалогу як у минулому, так і сьогодні. Варто пригадати той факт, що протягом майже двох тисячоліть формою розв’язання численних конфліктів була війна з сусідніми територіями.

Основні компоненти західної ментальності сформувалися на основі спільних досвідів, спільних досягнень, спільних поразок, спільного сорому, спільних традицій та спільної совісті. В інтелектуальному середовищі дебатують про Європу не як „єдність в розмаїтті”, а як „єдність з незчисленними відмінностями” (М. Боргольте). Узгодження антагоністичних ціннісних позицій при збереженні розмаїття – такою є європейська ідентичність. Цінності, визнані у результаті інтелектуальних зусиль критерієм єдності Європи, це - повага до людської гідності, визнання рівних прав кожного, розвиток культури на ґрунті свободи.

Ідеї, на ґрунті яких постала Європа та західна цивілізація, про що було зазначено вище, сьогодні не належать виключно Європі та європейцям за походженням. Неправомірно залишити поза увагою, що сучасну Європу сформувала сукупність впливів - греко-римська спадщина, християнство, здобутки юдаїзму та ісламу. Діяч Євангельської церкви, професор теології В. Губер зауважує, що культурне обличчя Європи на жодному з етапів неможливо пояснити винятково юдео-християнським походженням [3, 67]. Кожна європейська країна колись мала досвід взаємовідносин з якимось регіоном Африки чи Азії, обмінювалася чим-небудь з цим регіоном, конфліктувала з ним та перебувала у постійному контакті.

Починаючи з Середньовіччя мислителі трьох монотеїстичних релігій провадили порівняльні релігійні дослідження та дискусії. Переважно вони доходили висновків про зверхність власної релігії над іншими, однак, усвідомлювали релігійні відмінності та розмаїття й закликали до „терпіння”. Єдність може творитися й творилася лише у результаті інтелектуальних зусиль із усвідомлення розмаїття. Терпіння спочатку носило формальний характер, обмежуючись недоторканістю чужих вірувань; поступово воно набуло форм змістовної толерантності – позитивному визнанні чужого як істинного та законного. Це заклало підвалини того, що ми сьогодні називаємо культурними цінностями Європи.

Сучасна Європа повинна виробити сукупний спосіб вести внутрішню та зовнішню політику й обстоювати цілісність. Очевидно, що досвід віднаходження спільних ціннісних підстав, які виявилися консолідуючими навіть у релігійно догматичних суспільствах минулого, можливо реалізувати при комунікаційних побудовах у сучасному європейському просторі.

Література:

1. Эко, У. Сценарий для Европы // Полный назад / Умберто Эко; пер. с ит. Е. Костюкович. – М.: Астрель: CORPUS, 2012. – 608 с.
2. Йонас, Г. Культурні цінності Європи // Культурні цінності Європи / За ред. Ганса Йонаса і Клауса Віганда. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. – 552 с. (Бібліотека Європейського Форуму).
3. Губер, В. Юдео-християнська традиція // Культурні цінності Європи / За ред. Ганса Йонаса і Клауса Віганда. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. – 552 с. (Бібліотека Європейського Форуму).

СЕНС ІСТОРІЇ: РАЦІОНАЛЬНІСТЬ ТА НАДРАЦІОНАЛЬНІСТЬ

Люди завжди прагнули сягнути «великої єдності», щодо якої ніколи не мали переконливого й ґрунтовного знання. Це прагнення пізнати єдиний, всеохоплюючий сенс, вірити у нього - завжди зберігається. Але кожна абсолютизація такого сенсу, що претендує на істинність, з часом втрачає свою переконливість для людини і стає хибною. Хоча при цьому усе нові й нові покоління філософів знов вдаються до пошуків всеосяжного сенсу, який спромігся б охопити історію і, зрештою, виповнити людське буття. Потяг до усвідомлення такого сенсу ми знаходимо у християнській філософії історії, у працях І. Канта, Г.В.Ф. Гегеля та інших мислителів.

Якщо спиратись на констатацію існування в історії причини й мети, - то людська думка завжди прагнула виявити їх у конкретній історичній добі чи колізії. Концепції єдиної цілісної історії людства були спробами тлумачити знання про єдність історії і людства або - Одкровенням Божим (надраціональністю), або ж - здатністю розуму.

Божа провіденція в історії постає з очевидністю для європейського світу у послідовності актів творення усього існуючого, вигнання з раю, виявлення Божої волі вустами пророків, спасіння, Богоявлення та прийдешнього Страшного суду. Усе, про що стверджували ще іудейські пророки і що в наступні часи було подане у християнському горизонті Августином, а пізніше було переусвідомлене і вдосконалене Гегелем; це - уявлення про єдину цілісну історію, де для усього і будь-чого знайдеться своє місце.

Однак, і така величйна вірогідна концепція - може породжувати певні питання.

По-перше, у знанні про цілісність та єдність історії відкидається глобальна частина людської реальності. Численні народи, епохи й цілі культури втрачають свою значущість для історії, набуваючи рис чогось випадкового або ж - другорядного у низці природних процесів.

По-друге, якщо вважати, що історія не є завершеною і ми не спроможні сягнути її витоків, - то така, досить поширена, точка зору суперечить вище зазначеній концепції, де історія є завершеною. В Одкровенні ми знаходимо її початок і кінець. Таким чином, ми вочевидь споглядаємо опозицію двох історичних концепцій.

З одного боку, історія є єдністю відкритого для пізнання розвитку, що має початок і кінець. З іншого боку, історія не є завершеною як в реальності, так і для індивідуальної свідомості. Ця свідомість є відкритою для майбутнього. При такому розумінні навіть минуле не завершене: воно продовжує жити, його рішення не є повністю, а лише відносно остаточні, вони можуть бути переглянуті. Те, що було, - може бути повернутим і переоціненим. Те, що здавалося вирішеним, - знову постає як питання. Мисляча людина ще сама знаходиться в розвитку, в історії. Великий символ цілого, всеєдності, що долає час, а з ним - і минуле, і майбутнє, - лише певний момент в часі, а не остаточно пізнана істина. Проте, якщо ми не хочемо, щоб історія розпалася для нас на низку випадковостей, на безліч не суттєвих шляхів, як і нікуди не ведуть, - то від ідеї єдності в історії відмовлятися не доцільно.

Питання полягає в тому, - як досягнути єдність. Історію в цілому ми не здатні відчувати: ані як дійсність, ані як пророчебачення. Проте, і той, хто не вірить у ці зухвалі спроби всеосяжного розуміння історії як певної єдності, - зможе розрізнити відбитки істини в усіх цих зусиллях досягнути єдність. Істина виявляє себе тільки як натяк або як знак. Кожна окрема лінія розвитку, типовий образ, усі фактичні дані про єдність різного кшталту - це спрощення ситуації у сфері історії. І неприйнятність такого спрощення стає очевидною, як тільки за його допомогою намагаються побачити історію як цілісність. Завдання полягає в тому, щоб досягнути усю багатогранність єдності, залишаючись відкритими тому, що знаходиться за межами усього цього.

З найбільшою очевидністю єдність історії знаходить своє втілення у вірі в єдиного Бога. Історія розглядається як ціннісна ієрархія, в її витоках та в її вирішальних етапах. Дійсне постає відповідно до того, що істотно і що несуттєво. Історія підпорядковується тому цілому, яке спочатку називали провіденцією, а пізніше мислили як закон.

Очевидно, тут можна згадати й гегелевську «єдність багатомірності».

За Гегелем, історія – це спрямована Богом велика хода розумних істот – людей, їх невинна, виповнена сенсом та раціональними планами діяльність. І в цілому історія, на переконання філософа, – це прогрес. А люди, хоча й роблять багато помилок на цьому шляху, відхиляючись від Провіденції, – зрештою – просуваються саме у напрямку Божого задуму. Саме від міри співпадання (тотожності) розумного і дійсного, що зумовлена історичною діяльністю причетних до Божого задуму людей, – залежить швидкість такого просування (або історичного прогресу).

Усвідомлення людьми своєї історичної причетності до Божого задуму – дуже складне завдання. Про очевидність та істинність людського знання тут не йдеться. Зазначена причетність людей до Божого задуму може бути настільки багатовимірною, культурно- і аксіологічно- релятивною, що часом (і це неодноразово позначено в історії) – сприймалась людьми як велике зло. Мільйони людей було знищено з метою покарання цього зла. А йшлося, зрештою, лише про обмеженість людських можливостей духовного та раціонального наближення до істин Божого задуму. А тих, особливих, непересічних індивідів, які мали спроможність будь-яким чином трохи відчинити дверцята до царства істини і побачити світло Божого задуму, – таких було завжди небагато. Саме про них, або – про деяких з цих особистостей, – написані історичні твори і зібрані згадки.

Очевидно, людям дана тільки можливість переживання та раціонального опрацювання й піднесення цих переживань до рівня переконливих для нас істин, які стосуються певних індивідуальних чи соціально-історичних колізій. Але ці істини, які у певному віці і за певних обставин здаються абсолютними, – з плином часу та під іншим інформаційно-психологічним кутом зору – перетворюються на сумнівні чи хибні висновки.

Звичайно, люди причетні до спрямування історичної ходи. І чим більша кількість людей прагне залучитись до очевидних і простих духовно-моральних істин та намагається дотримуватись їх у своєму житті, – тим з більшим оптимізмом і надією люди сприймають своє майбутнє та майбуття прийдешніх поколінь.

Література:

1. Августин Аврелій. Сповідь (переклад з латині Н. Григор'євої). — Київ: Грані, 1997.
2. Г. В. Ф. Гегель. Феноменология духа. СПб.: "Наука", 1992.
3. Ясперс К. Смысл и назначение истории. М.: Республика, 1994.

ШЕВЧУК Юлія Анатоліївна

КОНЦЕПТ «МЕДІА» У КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Сучасний період розвитку суспільства, формування нових відкритих систем пов'язаний із розвитком новітніх цифрових та комп'ютерних технологій, а також прискоренням темпів та масштабів соціокультурної динаміки, змінами у всіх сферах суспільного буття. Глобальні трансформації зумовили виникнення нових типів суспільств та нових реалій, які у сучасному науковому дискурсі визначають як «інформаційне суспільство», «інформаційна революція», «мережеве суспільство». Зазначимо, що у контексті інформаційної специфіки сучасного суспільства з'являються концепти інформаційного та медіаповороту як методологічних і наукових стратегій, які відповідають динаміці сучасного розвитку суспільства. За таких умов перспективним є аналіз концептуальних стратегій М. Маклюєна та М. Кастельса та репрезентація їхніх основних положень для дослідження медіа як соціокультурного феномену та виявлення специфіки впливу медіа-технологій на становлення нового соціокультурного порядку.

Досліджуючи феномен медіакультури, канадський філософ М. Маклюєн аналізує вплив інформаційних засобів комунікації на людину та суспільство. Специфіку сучасної культури Маклюєн пояснює через використання концепту «медіа», який науковець визначає як посередника, як засіб міжособистісного зв'язку, зв'язку між людиною, суспільством, культурою та ідеологією. В інтерпретації Маклюєна медіа – це «...система масових комунікацій, яка постійно поширюється, у системі «інформаційного вибуху»...», що характеризується хаотичністю, безкінечністю та надмірністю [0]. Аналізуючи специфіку

засобів медіа, науковець досліджує періоди розвитку різних форм зв'язку та комунікації, розрізняючи типи усного мовлення, писемності та комунікацію, пов'язану із інноваційними цифровими технологіями зв'язку [0]. Це дозволяє філософу прослідкувати та дослідити ступінь кореляційної залежності між формами медіа та цивілізаційним розвитком людства. Головним чинником зміни культурно-історичних періодів, за концепцією Маклюена, є медіа, а історія культури здійснюється через вплив різноманітних медіапроцесів на всі сфери буття суспільства. Зазначимо, що принципово важливим для філософа є розгляд трансформаційних змін різних засобів комунікації в аспекті розширення властивостей чуттєвої структури сучасної людини. Філософ пов'язує це з тим, що певні засоби комунікації через їхню інформаційну недостатність вимагають від людини підключення до обробки інформації можливостей декількох органів чуттів одночасно. У цьому контексті Маклюен класифікує засоби медіа на «гарячі», тобто ті, що для сприйняття інформації потребують функціонування одного органу чуття людини, та «холодні», що змушують підключати можливості й інших органів чуттів.

Зазначимо, що дослідження теоретичних положень М. Маклюена дозволили сучасному філософу М. Кастельсу, певною мірою, проаналізувати вплив новітніх технологій на вектор розвитку сучасної культури та визначити сучасний етап соціокультурного розвитку людства з точки зору становлення особливої стадії – «Інтернет-галактики» [0]. На думку Кастельса, системоутворюючим фактором на даному етапі розвитку суспільства виступає мережа Інтернету як новий засіб медіа, що породжує віртуальну реальність. Створення та поширення різноманітних форм функціонування віртуальної реальності дозволяють науковцю стверджувати про становлення нової культури – «культури реальної віртуальності», та нового типу людини.

Таким чином, розгляд методологічних стратегій М. Маклюена та М. Кастельса дозволяє дослідити специфіку сучасної медіакультури як «культури реальної віртуальності» та репрезентувати її вплив на соціокультурне буття суспільства.

Література:

1. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / М. Кастельс. Пер. з англ. – К.: «Видавництво «Ваклер», 2007. – 304 с.
2. Маклюен Г.М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Пер. с англ. В. Николаева; Закл. ст. М. Вавилова. – М.; Жуковский: КАНОН-пресс-Ц, «Кучково поле», 2003. – 464 с.

ZAKATEI Yuliia

PHILOSOPHY AND SCIENCE: COOPERATION OR OPPOSITION?

Philosophy is an integral part of the modern world. Every day we face challenges which we can't solve or explain without philosophy.

Science is the sphere of people lives as well and it accompanies us almost everywhere.

So, the next questions arise: Is there any connection between philosophy and science? Can we aver that philosophy complements science and that science has its own influence on philosophy? Exactly the answers on these issues we are going to highlight in this thesis.

Long ago the discussion about correlation between philosophy and science is led; about where the bound between them is; what philosophy can give science development; and what the role of science in the development of philosophy is [4]. During its growth, philosophy has been being connected with science. But the character of this connection or precisely the correlation of these two spheres has been changing with time [3].

There are such ancient traditions in the European culture as the comparison of educational capabilities of philosophy and specific sciences; the clarification of the place of philosophy in the system of human knowledge. Even in ancient time such scientists and philosophers as Plato and Aristotle tried to differentiate the features of science and philosophy. Aristotle affirmed philosophy as the science of all sciences; that philosophy cognized the nature of all alive, and its outer part with some separate displays left to the arts and sciences. But, the ancient people's knowledge of philosophy had a syncretic character and included the conceptions of science as well as philosophical ones. As well it included different specific observations with theirs empirical generalization; notional, theoretical thinking about the world and yourself, about values and the meaning of life [4]. Furthermore, from his doctrine Aristotle pointed out logic (the science about right thinking), psychology (the science about soul), ethics (the science about moral improvement), metaphysics which properly is philosophy. He considered metaphysics as "the queen of all sciences". It was due to the high level of its development (in terms of that time) comparing with other sciences. Hegel considered philosophy, first of all, as "the science of logic."

The conclusions, which were got from philosophy, serve as not only the means of getting the scientific knowledge, but as the components of science at all. It is not accident that many famous scientists in the sphere of specific sciences were outstanding examples in philosophy. It would be enough to call such names as Pifagor, Aristotle, Copernic, Descartes, Pascal, Leibniz, Freud, Einstein, Vernadsky, and many others. Philosophy does a scientific search and thanks to this it has scientific features [2].

As it was said, philosophy was and still is a science that answers to the questions of human being; the role of person/people in the world, their purpose here. And, apparently, it is even the possibility to find the balance between self and nature. Many philosophers found the harmony in themselves thanks to the unification of their inner and outer world. It helped them to create their works that help us to get to know philosophy. Hryhorii Skovoroda is one of the brightest examples. As he wrote in his journal, he reached to the depth of his soul and mind just when he happened far away from city, noisy and relentless rhythm of city life. And this is not the only example. So, we can say somehow that philosophy and natural science have something common and they complement each other where it is necessary. Sometimes it is inevitable to answer the question not only from the point of view of philosophy or nature science. It is important to "dig" a bit harder and deeper and use different studies and spheres of life to get the right and appropriate answer to the question.

As the future teacher I'm interested in the issue of connection between philosophy and pedagogy. The problems with education, with no exaggerations, relate to the most complicated and the most conflicting ones not only in pedagogy philosophy, but in the science in general. Education is one of the impetuses to people to move forward. The more people know, the more they want to know. Any person needs cultural enrichment, the development of themselves as the individual. And

right here philosophy and science (as education) touch each other. Philosophy and science are interrelated components when they concern personality. Because people find something new, they change their world vision, the perception of these or those things, their inner worlds, and, perhaps, the most important – they change their “personal nature” [1, p.10].

So, as the conclusion it must be summarized that the consciousness of science forms in philosophy; the problems of gist and specialties of scientific and cognitive activity are researched in philosophy as well.

Philosophy sets general ideological orientations in the choice of research problem; sets well-grounded hypothesis and estimation of gotten results [4]. That is why the cooperation between philosophy and science is important and necessary leverage for full and right functioning of these two components of humanity.

References:

1. Філософія освіти: Навчальний посібник/ За заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – 329 с.
2. Взаємовідношення філософії та науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/1357/53/1/1/>
3. Філософія і наука [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://daviscountydaycare.com/flosofya-kolo-problem-rol-v-susplstv/4-flosofya--nauka.html>
4. Філософія і наука: проблеми взаємозв'язку та взаємодії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://all-filosof.ru/filosofija-nauki/55/648-filosofiya-i-nauka-problemi-vzayemozvyazku-ta-vzayemodi%D1%97>

АРТЕМЧУК Вікторія Ігорівна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ МОЖЕ БУТИ СТВОРЕНИЙ

В сучасному світі проблема створення штучного інтелекту піднімається все частіше. Появляються замітки в газетах, що, мовляв, штучний інтелекту уже практично створений або застосовується в космічних дослідженнях, медицині у військових цілях тощо.

Все частіше у фантастичних фільмах розповідаються про реальне створення, існування штучного інтелекту.

У культових фільмах "Термінатор", "Я - робот " телеглядач робить висновки, що до створення штучного інтелекту залишилося жити зовсім недовго, і не пройде і століття, як долю людства буде вершити якась складно організована машина. Чи так це? Чи справедливі всі ці домисли? Чи можливе створення штучного інтелекту в принципі, і скільки залишилося чекати, якщо можливо?

Сьогодні ми маємо можливість спостерігати постійне зростання потужності обчислювальної техніки, але це не означає що в них буде штучний інтелект. Штучний інтелект замислювався як праобраз людини. На жаль, навіть принципи роботи людської психіки сьогодні залишаються неясними. А оскільки штучний інтелект спочатку замислювався як праобраз людини, то його створення пов'язане з невідомістю. Продуктивність комп'ютерів зростає із поєднанням якості алгоритмів обробки інформації робить можливим застосування різних наукових методів на практиці в різних сферах життя людства.

Для створення штучного інтелекту потрібно реалізувати процес мислення людини, якій досі нікому до кінця не з'ясована і залишається таємницею для науки. Сьогодні комп'ютери переробляють здебільшого не саму інформацію, а лише вміст комірок пам'яті, які можна заповнити чим завгодно. Отже, комп'ютери не можуть вміст своїх комірок "осмислювати" на відміну від людей, для яких характерним є виключно осмислені поняття.

З яких компонентів зазвичай будується система штучного інтелекту, та й будь-якого інтелекту взагалі?

Можливі шляхи вирішення розглядає *філософія штучного інтелекту*— наука, що задається питаннями про «мислення машин», розглядає питання:

- Чи може машина діяти розумно? Чи може вона вирішувати проблеми, які людина вирішує за допомогою міркувань?

• Чи може машина мати розум, свідомість, психічний стан у тій мірі, у якій ними володіє людина. Чи може вона відчувати?

• Чи однакова природа людського і ШІ? Чи є у своїй основі людський мозок комп'ютером?

Ці питання задавались різними дослідниками штучного інтелекту, філософи, дослідники когнітивної діяльності. *Відповіді на ці питання залежать від того, що розуміється під поняттями «інтелекту» або «свідомості», і які саме «машини» є предметом обговорення.*

Кевін Келлі вважав, якщо все таки, ми знайдемо відповідь на ці питання то створення штучного інтелекту призведе до другої промислової революції.

Якщо, ми винайдемо такий інтелект, то люди створять роботів. Вони, як колись прості машини, замінять нас у багатьох сферах життя. Люди втратять велику кількість робочих місць, які існують сьогодні, але отримають іще більше мотивації для здобуття успіху у інших сфер.

Людям і машинам потрібно буде навчитися співпрацювати, аби доповнювати один одного. Проте нам потрібно бути обережними у своїх бажаннях та гонитвою за прогресом, адже можливо що штучний інтелект домінуватиме над людьми. А це занадто висока ціна прогресу.

Людство яке створить штучний інтелект, стане якісно новою системою, що вже не може сприйматись ізольовано від штучного інтелекту, надалі все заложитиме від сумісності двох систем – демократичної, гуманістичної та штучного інтелекту - системи. Ми маємо про це подумати до створення штучного інтелекту.

Тривогою для людства стає створення штучного інтелекту в рамках окремої держави. Якщо якась із держав це зможе зробити то вона дістала б глобальну науково-технічну перевагу над іншими, причому без усякої надії на те, що ця перевага коли-небудь зникне й інші держави зрівняються в своєму розвитку з нею. Таке можливе, адже науково-технічна думка визріє для створення штучного інтелекту, світ залишиться політично й економічно роз'єднаним. Люди намагаються зробити своє життя простішим за допомогою винаходів або побудувати власне благополуччя завдяки іншим, то такий варіант створення ШІ може стати реальністю.

Для цього також потрібно відповісти на етичні проблеми створення штучного розуму:

• Якщо в майбутньому машини зможуть міркувати, усвідомлювати себе й мати почуття, те що тоді робить людину людиною, а машину — машиною?

• Якщо в майбутньому машини зможуть міркувати, то як складуться відносини людей і машин? Дане питання було не раз розглянуто у творах мистецтва на прикладі протистояння людей і машин.

• Чи буде людина, якій у результаті численних медичних ампутацій замінили 99 відсотків тіла на штучні органи, то вона буде вважатися людиною або машиною?

• Якщо в майбутньому машини зможуть усвідомлювати себе й мати почуття, чи можливо буде їх експлуатувати або доведеться наділяти їх правами?

Крім того, перед людиною стоїть маса викликів.

Чи готові ми до того що штучний інтелект зможуть усвідомити що мають можливість відстоювати свої права? Штучний інтелект, як і будь-яка сутність має подвійну природу собі - добро, і зло. Чи готові ми що штучний інтелект сягнуть сторону беззаконня? Деякі вчені пропонують зробити кнопку яка поверне «заводські установки», але є можливість що ШІ зможе обійти систему безпеки тобто як людина брехати.

Про загрозу розвитку говорив Білл Гейтс. Він дотримується точки зору Маска. Вона полягає в тому, що машини потрібно обмежувати і не давати їм повної свободи розвитку.

Також, безконтрольне зростання штучного інтелекту затурбувало Хокінга. Він побоювався системи яка не матиме рамок розвитку.

Подальша доля людства залежить від того, чи створить вона штучний інтелект. І якщо створить то, як розвиватимуться його стосунки зі штучним інтелектом. Будь-які недотримання ідентичності людини і штучного інтелекту може призвести вкрай небезпечний для цивілізації наслідки.

У своїй творчості Станіслав Лем це чудово розумів, передбачав і застерігав.

На жаль, відповідей на ці питання поки немає. Залишається сподіватися на те, що, якщо штучного інтелекту можна створити в принципі, то рано чи пізно він буде створений і вирішення цих проблем будуть займатися не тільки інженери, а й фахівці з права та філософії, тому що функціонування систем ШІ неможливе без філософського осмислення.

БАГЛАЙ Оксана Олександрівна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ПРАВОВОМУ ПОЛІ СОЦІУМУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Уяви майбутнє в якому твій тостер точно знає, який тост ти хочеш. Цілий день він шукає інформацію про нові незвичні види тостів. Або він може запитати як пройшов твій день чи похизуватись своїми досягненнями.

В який момент його можна буде розцінювати як особистість? В який момент в тебе виникне запитання чи є у нього почуття? Якщо він їх має, то чи буде відключення тостера від мережі – вбивством? І чи буде він надалі належати тобі? **ЧИ БУДЕМО МИ КОЛИСЬ ЗМУШЕНІ НАДАТИ ПРАВА НАШІЙ ТЕХНІЦІ?**

Штучний інтелект вже повсюди. Він гарантує, що в магазинах буде достатньо продуктів, він показує тобі лише корисну рекламу, підлаштовується під тебе в іграх, аналізує людську мову. Сьогодні ми дивимось помічників, типу Siri і сміємось з того, як примітивно вони показують емоції, але цілком імовірно, що нам доведеться мати справу з істотами про яких не можна впевнено сказати чи це реальна людина, чи тільки її імітація.

ЧИ ІСНУЮТЬ МАШИНИ, ЯКІ ЗАСЛУГОВУЮТЬ НА ПРАВА? Поки що НІ, але якщо такі з'являться – то ми до цього абсолютно не готові. Право не пристосоване до вирішення питань ШІ. Здебільшого питання наявності прав у людей або тварин базується на понятті свідомості. Але, на жаль, ніхто не знає, що таке свідомість. Хтось каже, що вона нематеріальна, а хтось – що це стан матерії. Тривалі дослідження свідомості засвідчили, що вона є єдністю психічних процесів, задіяних в осмисленні людиною об'єктивного світу і власного буття. Сучасна наука довела, що свідомість існувала не завжди, вона є властивістю матерії, яка виникла в процесі історичного розвитку та ускладнення її форм. Свідомість не є чимось містичним, надприродним, не властивим природі. Вона споріднена загальній властивості матерії — відображенню. Для того щоб усвідомити сутність цієї властивості, необхідно мати на увазі, що універсальне за своїм поширенням відображення виявляється неоднаково на різних рівнях організації матеріального світу. Однак, незалежно від точного значення ми маємо інтуїтивне розуміння свідомості, адже ми відчуваємо її. Ми сприймаємо себе і наше оточення та знаємо, що є несвідомим станом.

Деякі нейробіологи вірять, що будь-яка достатньо розвинена система може породжувати свідомість. Тож, якби наш тостер був достатньо потужним в технічному плані, він міг би мати свідомість. Якби це відбулось, чи заслуговував би він на права? Чи збагнув би він, що мається на увазі під правами в людському розумінні?

Свідомість надає істотам права, оскільки вона також надає їм можливість страждати. Тобто можливість не просто відчувати біль, але й усвідомлювати його наявність. Роботи не страждають, і скоріше за все, не будуть, якщо ми їх на це не запрограмуємо. Без болю чи насолоди немає чому надавати перевагу і, відповідно, права не мають сенсу. Людські права тісно пов'язані з нашою власною «програмою», наприклад ми не любимо біль. Оскільки наш мозок достатньо розвинувся для самозбереження, щоб ми не торкались вогню чи втікали від хижаків. Тому ми створили права, які захищають нас від порушень, що спричиняють біль, як наприклад, рівність усіх людей перед законом, право на життя і тілесну недоторканність, повага людської гідності, свобода від довільного, незаконного арешту або затримання, свобода віри і совісті, право батьків на виховання дітей, право на опір гнобителям тощо. Навіть більш абстрактні права, як-от право на свободу, засновані на тому, яким чином працює наш мозок для того, щоб розрізнити справедливе і несправедливе. Чи буде тостер, який не може рухатись, проти ув'язнення в клітці? Чи буде він проти розбирання його на частини, якщо в нього немає страху смерті? Чи буде він ображатись, якщо він не здатний до самооцінки?

А що якщо ми запрограмуємо робота відчувати біль та емоції? І вдрзняти перемогу від зради, задоволення – від болю, та усвідомлювати це. **ЧИ ЗРОБИТЬ ЦЕ ЇХ СХОЖИМИ НА ЛЮДЕЙ?** Багато технологів вірять, що справжній вибух технологій станеться тоді, коли штучний інтелект зможе навчитися та створювати власний штучний інтелект, ще розумніший за себе. На цьому етапі, питання як запрограмовані наші роботи буде поза нашим контролем. Що якщо штучний інтелект вирішить, що треба запрограмувати себе на здатність відчувати біль, як це зробила еволюція із більшістю живих істот? Чи заслуговують такі роботи на права?

Широкого резонансу всвітової пресі отримав вичнок Ілона Маска, який пожертвував 10 млн. \$ дослідницькій організації «FutureofLifeInstitute», яка об'єднує безліч провідних дослідників в області штучного інтелекту **І СВОЇМ ОСНОВНИМ ПРІОРИТЕТОМ НАЗИВАЄ БЕЗПЕКУ РОЗРОБОК В ЦІЙ ОБЛАСТІ.** Тим самим, на думку багатьох вчених, винахідник, можливо, запобіг апокаліптичному сценарію, який залишиться прерогативою класичної фантастики 1980-х рр.

Слід зазначити, що Ілон Маск є не першою публічною людиною, яка виказує занепокоєння похмурими перспективами розробок штучного інтелекту, проте він є одним з тих, хто активно діє в цьому плані. На думку винахідника, перешкодити тому, щоб люди своїми руками створили дещо на зразок кемеронівського Skynet, який з часом повстане проти людей, можна, якщо перейнятися цим питанням заздалегідь. Ілон Маск вважає, що всі розробники повинні об'єднатися і визнати, що **БЕЗПЕКА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ – ЦЕ ПРІОРИТЕТ В ЙОГО РОЗРОБЦІ.** Американський аналітик і колумніст Forbes Ерік Мак стверджує, що люди все ще негативно сприймають перспективу розумних машин, і потрібно заздалегідь змінити їх ставлення.

Але може нам варто менше хвилюватись з приводу ризику, який становлять для нас надзвичайно розумні роботи, та більше перейматись тим, яку загрозу ми становимо для них? Уся людська ідентичність заснована на ідеї людської виключності, тобто ідеї того, що **МИ ЄДИНІ Є ОБРАНИМИ І МАЄМО ПРАВО ДОМІНУВАТИ У ПРИРОДІ.**

Впродовж всієї своєї історії людство заперечувало здатність страждати інших істот, в тій самій мірі, що і людина. У розпал нового часу Рене Декарт вважав, що тварини – це просто автоматизовані створіння, іншими словами – роботи. Тому спричинення шкоди кролику з моральної точки зору є такою ж мірою неприйнятним, як побиття м'якої іграшки. Велику кількість своїх злочинів проти людства злочинці виправдовували тим, що їх жертви були скоріше тваринами, ніж цивілізованими людьми.

Незважаючи на те, що штучний інтелект, ще недостатньо розвинений, він вже перевершив людські здібності у сфері обробки великих масивів даних та їхнього аналізу. Одним з яскравих прикладів використання таких умінь є рішення IBM перекваліфікувати свій суперкомп'ютер Watson у медичного консультанта. Проблемою також є те, що ми економічно не зацікавлені в наданні роботам прав. Якщо ми зможемо примушувати свідомий штучний інтелект- можливо, через запрограмовані тортури – виконувати нашу волю, то економічний потенціал буде нескінченним. Зрештою, ми робили так і раніше. Насилля використовувалось для того, щоб змусити людей працювати. І ми ніколи не мали проблем з ідеологічним виправданням.

Рабовласники стверджували, що рабство було корисним для самих рабів, бо давало дах над головою і навчало християнству. Чоловіки, які були проти виборчого права жінок, стверджували, що в інтересах жінки залишити прийняття важких рішень чоловікам. Фермери стверджують, що догляд за тваринами та їх годування виправдовує їх ранню смерть через наші вподобання у їжі.

Якщо роботи стануть свідомими, буде велика кількість аргументів на користь того, що вони мають залишитись без прав, і ці аргументи йтимуть в основному, від тих, кому відсутність прав у роботів може бути вигідною.

Штучний інтелект порушує серйозні питання про філософські рамки. Коли ми ставимо запитання, чи є роботи свідомими і чи заслуговують вони на права, ми змушені поставити базові запитання: що робить нас людьми? Чому ми заслуговуємо на права?

Незалежно від того, що ми думаємо це питання треба буде вирішувати в найближчому майбутньому. Що ми робитимемо, якщо роботи почнуть ВИМАГАТИ надання їм прав? Чого можуть навчити нас роботи, які борються за свої права про нас самих?

БАРВІНОК Наталія Сергіївна

ОСОБИСТІСТЬ В ВІРТУАЛЬНІЙ РЕАЛЬНОСТІ

Дослідження особистості дуже актуальна та доволі вивчена тема, але можна говорити про важливість цього дослідження у віртуальній реальності. Віртуальна реальність допомагає краще зрозуміти внутрішній світ людини, вивчити його різноманітні можливості, допомагаючи їй самовдосконалюватись. Саме завдяки віртуальній реальності, ми можемо подивитися на себе ніби збоку, щоб зрозуміти свою поведінку в різних можливих світах. Сучасну віртуалістику можна розглядати як напрямок в області філософії, що займається створенням теоретичних знань на межі космоцентричної і антропоцентричної перспективи для вирішення реальних проблем, пов'язаних з відмінностями в включенні суб'єкта діяльності в сферу раціональності та створення теоретичних знань. Віртуалістика – новий парадигмальний підхід, розроблений з постнекласичній картині світу, яка була заснована на ідеїполіонтологічності і поліонтизму будь-якої реальності.

Аналіз концепції віртуальної реальності тільки починається. Вона розглядається як сучасний проект в науково-дослідницьких, філософських і міждисциплінарних дослідженнях. Але не залежно від області науки, яку розглядають, віртуальна реальність не може існувати незалежно від суб'єкта. Суб'єкт перетворює сигнали в знаки в нові типи віртуального життя. Віртуальний розвиток знаходить своє відображення в напрямку когерентності штучних суб'єктів, які могли б означати початок принципово нового етапу в житті цивілізації. Але розвиток не може не залежати від людини. Створення віртуальної комп'ютерної техніки значно розширює діапазон людських можливостей. Її вплив на віртуальний комп'ютер дозволяє вирішувати найскладніші завдання, які не можуть бути вирішені простим людським мозком, або запрограмованим нею комп'ютером. Комп'ютерна технологія є віртуальним кордоном між кіберпростором і фізичним світом. За словами І. Девретрова: «Сьогодні кіберпростір являє собою складну соціотехнічну систему, яка не має географічних кордонів. Інформація у цій системі представлена у вигляді веб-даних, мультимедіа, тривимірних зображень тощо. Ця система є нестабільною, постійно змінює середовища і функціонує цілодобово»[2, с.152]. Віртуальна реальність, здається, з'являється там де порушено рівновагу у всіх можливих світах, почуття стабільності зникає і з'являється відчуття хаосу, тобто на зміну лінійності приходить не-лінійність. Коли людина намагається змінити деякі мікроситуації в засобах масової інформації і має можливість подивитися на різні інтервали часу і варіації можливих світів, але насправді, немає ніяких змін в часі, іншими словами, вона використовує віртуальну реальність для своїх власних цілей.

Якщо ви будете діяти на мозок комплексом штучних стимулів, в цьому випадку віртуальна реальність представляється як сукупність деяких незвичайних образів. Застосування штучної віртуальної технології може зануритися в штучну реальність, яка виникає у зв'язку з природною технологією і духом людського серця. До них відносяться: мова, література, мистецтво, засоби масової інформації, комп'ютерні віртуальні технології, і т. д.

Віртуальна реальність робить абстракцію математичних образів. Зміна об'єкта з використанням технічних засобів (комп'ютерні технології) позбавляють. Завдяки штучній віртуальній технології ви можете зануритися в штучну реальність, яка виникає при об'єднанні природних технологій душі і духу людини. До них відносяться: мова, література, мистецтво, засоби масової інформації, технологія і т.д. Віртуальна реальність трансформує математичні абстракції у візуальні образи. Зміна об'єкта з використанням технічних засобів (комп'ютерні технології), ми позбавляємо реальні об'єкти онтологічної завантаженості. За словами Л.Нікітіна, «віртуальні образи знаходяться в часі і просторі, але це особливі просторово-часові відносини. Вони існують тільки для людини з доступом до інформації, вбудованої в

комп'ютерній системі. Однак, з огляду на те, що деякі з властивостей і характеристик віртуальних образів легко відокремити від інших просторово-часових відносин, таких незвичайних і унікальних в об'єктивній реальності, в віртуалістиці вільні. Вони розташовані локально, мають не об'єктивний, а ситуативний характер. Вони домислюються для віртуальних образів, але не взаємодіють з ними»[3, с.47-48]. За допомогою віртуальних комп'ютерних технологій ми можемо, завдяки їх наочності, вирішити ряд проблем, які могли бути не вирішені до кінця всього життя. Коли хтось намагається змінити певну мікроситуацію в режимі медіа, він може зазирнути в різний час, здійснюючи коливання в різних варіаціях світів, але в дійсності немає ніякої зміни в часі, бо іншими словами, він використовує для своєї мети віртуальну реальність. За Л.Богатої, «Віртуальність представляє як можливість розгортання потенційної можливості, багатоаспектності. Зазначена множинність дозволяє більш адекватно описувати складні процеси, що відбуваються в реальній дійсності»[1, с.52]. Дослідження віртуальної комп'ютерної технології на сьогоднішній день є досить перспективним і важливим, тому що з ними ви можете подивитися ще раз на вічні філософські питання, такі, як свідомість, сутність людської реальності, часу, простору і багато іншого. Таким чином, аналіз творчої особистості в контексті віртуальної реальності відкриває нові горизонти для вивчення творчих здібностей. Саме через свідомість, ми можемо коригувати події, які ще не сталися. Віртуальна реальність дозволяє творчому потенціалу створити готовий продукт творчості з попереднім відшліфуванням його недоліків.

ЛІТЕРАТУРА:

- 1.Нікітін Л. Віртуальна реальність як соціальне явище / Л.Нікітін // Філософська думка. – К., 1999. – №6. – С. 43 – 57. 5.Носов Н.А. Виртуальная реальность / Н.А.Носов // Новая философская энциклопедия: [в 4 т.]. –М. : Мысль, 2010. –Т.1. –С. 403 -404.
2. Девтеров І.В. Соціалізація людини в кіберпросторі: монографія / І.В.Девтеров. – К.: НТУУ «КПІ», 2012, - 359с.
- 3.Богатая Л.Н. На пути к многомерному мышлению : монография / Л.Н.Богатая. – Одесса : Печатный дом, 2010. – 372

**БОРОВЕЦЬ Василь Михайлович,
ФЕДОРІЙ Оксана Андріївна**

ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА ЗА ВЧЕННЯМ ПЛАТОНА ТА АРИСТОТЕЛЯ

Яскраву і змістовну сторінку в історію розвитку знань і уявлень про людину, про суспільні форми її буття вписала філософія античності. Платон, Аристотель - їхні імена й ідеї не стерлися в пам'яті людства. У працях античних філософів образний стиль мислення свідчить із прагненням використовувати строгі поняття і логічні умовиводи, космологічні сюжети поступово поступаються місцем людським проблемам.[2]

Розглянемо більш детально погляди Платона й Аристотеля на суспільний устрій.

Платон - намагався зрозуміти причини виникнення нерівності людей, несправедливості в організації суспільного життя. Він вважав, що люди мають потребу в спільному поселенні для задоволення потреб у їжі, житлі, одязі. Таке спільне поселення називається державою. Воно забезпечує захист населення і своїх територій від зовнішніх ворогів і підтримує порядок усередині країни. Як зробити це суспільство справедливим? Платон намалював ідеал справедливої держави, якою керують обдаровані і добре підготовлені, високоморальні люди, дійсно здатні мудро керувати державою. Основним принципом ідеальної держави Платон вважав справедливість. Керуючись справедливістю, держава вирішує найважливіші завдання: захисту людей, забезпечення їх матеріальними благами, створення умов для їхньої творчої діяльності і духовного розвитку. Платон розділив людей на три групи: до першої відносяться ті, у кого переважає розумний початок, розвинуте почуття справедливості, прагнення до права. їх він називав мудрецами. Вони повинні бути правителями в ідеальній державі. Тих же, хто відрізняється хоробрістю, мужністю, почуттям обов'язку, Платон відносив до другої групи - воїнів і "охоронців", які покликані піклуватися про безпеку держави. І нарешті, є люди, покликані займатися фізичною працею, - це селяни і ремісники. Вони роблять необхідні матеріальні блага.

В уявленнях Платона, індивідуальне повинно бути цілком підлегле загальному: не держава існує заради людини, а людина живе заради держави [5]. Тут ще злиті поняття суспільства і держави. Як справжній ідеаліст Платон виступає проти двох вад будь-якого суспільства - багатства і бідності. Багатство для нього тільки - мудрість і доброчесність. Золото - еквівалент зла. Бідні ж - чи не головні вороги ідеального держави.

Учень Платона Аристотель - став найвидатнішим ученим стародавності[1]. Він вважався основоположником багатьох наук, у тому числі і наук про суспільство. Розвиваючи ідеї Платона, Аристотель поставив державу над усім. Аристотель не заперечував приватну власність і вважав, що опорою держави повинні бути середні верстви суспільства. Украй бідних він відносив до громадян "другої категорії", дуже багатих підозрював у застосуванні "протиприродного способу" придбання матеріального статку.

До основних завдань держави філософ відносив недопущення надмірного росту політичної влади особистості, запобігання зайвого нагромадження майна громадянами, утримання в покорі рабів. Як і Платон, Аристотель не визнавав рабів громадянами держави, стверджуючи, що ті, хто не в змозі відповідати за свої вчинки, не можуть виховати в собі багато чеснот, вони раби за природою і можуть здійснювати лише волю інших. Держава, зауважує Аристотель, - поняття складне. Визначення держави як форми залежить від того, кого ж вважати громадянином, тобто від поняття громадянина[3]. Громадянин, вважає Аристотель - це той, хто може брати участь у законодавчій та судовій владі цієї держави.

Захист приватної власності не заважала Аристотелем засуджувати користолюбство і надмірне збагачення. Ідеал Аристотеля в тому, щоб власність була приватною, а плоди її використовувалися для загального блага. Цей ідеал був сприйнятий християнством, ісламом, але історія довела, що люди надзвичайно рідко його дотримуються.

Порівнюючи погляди двох видатних філософів, можна стверджувати, що система поглядів, викладених в Аристотеля більш розгорнута та доведена до кінця, ніж у Платона. В працях Аристотеля (на відміну від Платона) погляди на державу не закінчуються на побудові якогось найкращого державного ладу, він розглядає основні принципи функціонування держави, описуючи при цьому декілька типів як позитивних, так і негативних, на його погляд політичних систем.

Виходячи з усього сказаного та проаналізованого вище, можна сказати, що проект Платона, описаний у "Державі" цілком утопічний і нездійснений на практиці. Неможливо зробити державу абсолютно єдиною, тобто усупільнити усю власність, скасувати інститут родини і т. д.. Аристотель пішов шляхом критики Платона та його праць[4]. Він уміло довів неспроможність платонівської держави: "Корінну помилку проекту Платона треба вбачати в неправильності його основної передумови. Варто вимагати відносної, а не абсолютної єдності як родини, так і держави: держава при постійному підсиленні єдності перестає бути державою. Адже за своєю природою держава є сукупністю елементів, що її складають. Якщо ж вона прагне до єдності, то в такому випадку з держави утвориться родина, а з родини – окрема людина.

Література:

1. Асмус В.Ф. Антична філософія: критика вчення Платона «Про ідеї» у Аристотеля. . 268с.
2. Асмус В.Ф. Антична філософія. Навч. посібник. 2-е вид. М., 1976 .- 337с.
3. Вишневецький А.Ф., Горбатюк Н.А., Кучинський В.А. Загальна теорія держави і права. - М.: Проспект, 2004 - 457с.
4. Кечекьян С.Ф. Вчення Аристотеля про державу і право.
5. Лосев А. Ф., Тахо-Годи А. А. Платон. Аристотель - М., 1993 - .313 с.

БУДНІК Ольга

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ТВОРЧОСТІ МЕТЬЮ АРНОЛЬДА

Видатний англійський поет, критик і педагог Метью Арнольд у своїй діяльності приділяв велику увагу різним аспектам освіти.

Актуальність дослідження полягає в тому, що його філософські погляди в цілому мало розглядалися у зв'язку з його літературною та педагогічною діяльністю в комплексі в історико-філософській педагогічній ретроспективі.

З огляду на те, що М. Арнольд маловідомий у вітчизняній педагогічній науці, необхідно дати короткі біографічні відомості про його життя і професійну діяльність. Арнольд народився 24 грудня 1822 року в Лейлхене. Свою кар'єру він почав в якості поета ще студентом в школі Рагбі.

Арнольд також навчався в Балліол-коледжі Оксфордського університету. У 1844 році, здобувши бакалавра в Оксфорді він повернувся в Рагбі в якості вчителя класики. Після одруження в 1851 р. Арнольд отримав посаду інспектора провінційних шкіл. У книзі Дж. Фітча відзначається, що «його прекрасний смак, його добра і доброзичлива поведінка, його чесне і щире визнання..., мали тенденцію підносити цілі і тон вчителів, з якими він працював і заохочувати в них почуття власної гідності і повагу до своєї роботи.» [4, с. 171].

Звернення до досліджень зарубіжних авторів (У. Коннел, Г.У. Пол та інші) дозволило нам визначити філософську основу педагогічної спадщини М. Арнольда. Як зазначав Г.У. Пол: «у нього була власна філософія, яка була, можливо, як у Цицерона, досить академічна, ніж стоїчна чи епікурейська» [2, с. 113].

У той же час більш глибокий опис становлення світоглядної позиції мислителя дає австралійський історик з педагогіки У. Коннел. За його словами, великий вплив на формування світоглядних поглядів Арнольда мало знайомство з творчістю французького письменника Е.П. Сенанкура, зокрема з його романом «Оберман». Пошук єдності, а також пристрасть до порядку і гармонії справили велике враження на Арнольда, що привело його до вивчення філософії індуїзму. «Бхагавад-гіта» - один із найважливіших священних текстів у багатьох течіях індуїзму. Від «Бхагавад-гіти» Арнольд засвоїв три провідні ідеї: потреба у єдності, прагнення до досконалості і доцільність дії відповідно до власного характеру.

Важливим моментом також є прихильність М. Арнольда ідеї «відповідності», висунута Спінозою. Водночас до найбільш значущих світоглядних позицій мислителя, які лягли в основу його педагогічних поглядів, відноситься провідна роль культури як основи освіти, взаємозв'язок культури і характеру людини, поєднуючи в собі елементи еллінізму і гебраїзму [3, с. 130]; критична оцінка об'єктивної реальності; опора на рушійні сили людського життя - поведінка, інтелект і знання, краса і суспільне життя і манери; провідна роль держави як агента освіти населення, інтеграція всіх верств суспільства за допомогою культури.

На думку М. Арнольда, те, чого потребувала Вікторіанська Англія, - більше культури. Це визначило головне завдання для Арнольда - стати для Англії «пророком» цієї культури. Молодий інспектор шкіл діяв в дусі свого батька - вчителя. Коннел пише, що «Хоча він ніколи не ставився люб'язно до професії вчителя, Арнольд був занадто близький за своєю природою до свого батька, щоб припинити діяти як педагог» [1, с. 35].

Таким чином, до ідейно-теоретичних аспектів педагогічної спадщини М. Арнольда можна віднести прихильність мислителя до ідей гармонії, потреби у єдності, прагнення до досконалості, доцільності дії.

Отже, відзначимо, що М. Арнольд для свого часу мав прогресивні погляди, які часто критикувалися. Та незважаючи на це, він по праву вважається одним з видатних діячів Англії XIX ст., що підтверджує великий внесок, який він зробив не тільки в розвиток англійської, а й у педагогічну думку західної культури.

Література:

1. Arnold M. Essays in Criticism first series. London, Macmillan and Co; Limited St. Martin's Street, 1911.
2. Paul H.W. Matthew Arnold. London, Macmillan and Co., Limited St. Martin's Street, 1920
3. Иваненко М. Н. Человек и культура в контексте педагогических взглядов Мэтью Арнольда // Педагогические исследования и современная культура : 2014 г. Спб. : изд-во рГПУ им. А. И. Герцена, 2014. с. 127–130.

4. Савин М.В. Философско-методологические основы традицинологического подхода в педагогических исследованиях // развитие основных направлений педагогической науки XX века: материалы XXVI сессии научного совета по проблемам истории образования и педагогической науки / М.: Тверь: науч. кн. 2009. ч. I. с. 97–100.

ВАКУЛЕНКО Яна

«ЖИТІЄ КНЯГИНИ ОЛЬГИ» ЯК ЗРАЗОК АГІОГРАФІЧНОГО КНЯЖОГО ЖИТТЯ

Українська література має тривалу історичну традицію, чимала спадщина якої збереглася з часів Київської Русі. Література Київської Русі – це християнські писемні пам'ятки XI – першої половини XIII ст., які, за висловом О. Александрова, задовольняють синкретичну потребу соціуму загалом та людинизокрема «одночасно в релігії, праві, історії та прекрасному» [1, с. 12].

З прийняттям християнства на Русі з Візантії з'явилася агіографічна (житійна), яку поділяли на оригінальну й перекладну, та ораторська-проповідницька проза. В оригінальній агіографічній літературі Київської Русі розвинувся жанр княжого житія. А. Ранчин відзначає, що княжі житія поєднують у собі ознаки класичного агіографічного канону, літописні фрагменти та елементи похвали князю [5, с. 12]. Житійний канон у таких творах містив виразні риси княжо-епічного жанру – оспівування прижиттєвих військових подвигів, опис фізичної сили, розуму та світоглядної позиції.

Зважаючи на те, що більшість киеворуських святих – чоловіки, а жінка-правитель у Київській Русі загалом була суспільним феноменом, **мета** розвідки – проаналізувати «Житіє княгині Ольги» як зразок княжого житія.

Упродовж усього тексту житія образ княгині Ольги представлено як достойний приклад для наслідування, з акцентом на особливий розвиток її чеснот після прийняття християнства. Загалом у характеристиці преподобної княгині Ольги переважає опис її внутрішніх якостей. Зокрема у житії трапляється кількаразове повторення мотиву милосердя: княгиня не просто зберігала духовну і тілесну чистоту, а й дбала про інших матеріально (подавала милостиню, пробачала повинності) і духовно (скрізь, де була, проповідувала Віру Христову, справедливо судила тощо: *всіми бо цнотами христіанськими себе [Ольга. – Я. В.] украсила — милостиню обфітую убогим давала, чистість заховала, мудрость міла, а найбарзій право судила* [3]. Я. Мороз зазначає, що подібні ідеї милосердя – невід'ємний елемент композиції княжих житій [4].

Попри переважання духовного складника в портретуванні Ольги, у житії трапляється опис зовнішності княгині (*обачив Ігор, їж не млоденець, але панна його перевозником, а до того еще на тварі барзосличная* [3]). О. Щербак зазначала, що «приваблива зовнішність, які ідеалізовані риси характеру, притаманна чи не всім святым, особливо жінкам, бо краса певним чином підкреслює їхню винятковість, обраність Богом для подвижницької долі» [6, с. 183].

Варто відзначити, що образ Ольги-володарки, визначальний для виокремлення княжого житія, не репрезентується через опис військових дій чи досягнень полководця. Однак у житії автор робить особливий акцент на мотиві помсти княгині Ольги древлянам, які вбили її чоловіка князя Ігоря. Варто наголосити, що на той час у Київській Русі існував звичай кровної відплати за смерть родича, але за народними звичаями помсту мав учинити малолітній Святослав, при якому Ольга була регентом. О. Щербак відзначає, що помста Ольги була способом показати не лише честь, мужність, розум, відвагу, а й прагненням «відстояти добру пам'ять свого чоловіка і вдалу у своєму князівстві» [6, с. 188], що цілком відповідає канону княжого житія. С. Герасимчук також наголошує на унікальності агіобіографії Ольги, оскільки в житійній літературі зазвичай уникали описів убивств та злодіянь, тоді як в оповідь про грішне життя правительки «включено суцільний потік убивств, що їх автор вводить у твір з метою не викривальною і засуджувальною, а задля підкреслення позитивних рис княгині: її справедливості, розсудливості. Злочини Ольги змальовані не як неприпустимі, а навпаки, як необхідні» [2, с. 97-98].

Отже, з-поміж агіографічної прози Київської Русі особливим жанром прийнято вважати

княжі життя, які відрізняються низкою рис від традиційних канонічних агіографічних текстів. «Житіє княгині Ольги» відповідає вимогам агіографічного жанру, одночасно уміщуючи елементи, характерні насамперед для княжого життя. Доброта, милосердність, покірність, духовна і тілесна чиста – характеристики, притаманні канонічному опису святого. Акцентування на таких традиційно чоловічих рисах, сила, сміливість, кмітливість, розкривають образ Ольги як правителя, традиційний для княжих життів.

Література:

1. Александров О. Своєрідність літератури Київської Русі (XI – першої половини XIII ст.) [Електронний ресурс] / Олександр Александров // Медіа-образ. – 2009. – С. 8–22. – Режим доступу : <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/1874/1/%D0%94%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B3%209%202009.8-22%2b.pdf>.
2. Герасимчук С. В. Загадка як алегоричний прийом у «Житті Ольги» / С. В. Герасимчук // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених.–Вип. 17.–К. : Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2010. – С. 97 – 100.
3. Житіє княгині Ольги [Електронний ресурс] // Ізборник. – Режим доступу : http://litopys.org.ua/old17/old17_28.htm.
4. Мороз. Я. Концепція ідеального правителя в українській середньовічній агіографії (на прикладі постаті св. кн. Володимира) [Електронний ресурс] / Ярина Мороз // Art , Culture and Religion. – Режим доступу : <http://www.artcurel.it/ARTCUREL/RUBRICHEAUTORI/MorozYaryna/YMconcettogovernoidealeinagiografiamedievaleucrainaSanVladimir1YarynaMoroz.htm>.
5. Ранчин А. Княжеские жития в чешской и русской литературе древнейшего периода. Проблемы жанра и поэтики / Андрей Ранчин : автореферат дис. ... доктора филологических наук : 10.01.04. – Москва, 1994. – 28 с.
6. Щербак О. Образ княгині Ольги у «Житті святої Ольги» Дмитра Туптала [Електронний ресурс] / Олена Щербак // Наукові записки. Серія «Літературознавство». - № 41. - С. 181-189. - Режим доступу : <http://dspace.tnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/5978/1/Shcherbak.pdf>.

ГАЛУШКА Анастасія Сергіївна ГУМАНІСТИЧНИЙ СВІТОГЛЯД ВІДРОДЖЕННЯ – НАЙВИЩЕ НАДБАННЯ ЛЮДСТВА

Відродження - це епоха розквіту художньої культури, зародження гуманізму як світської культури, епоха реформації та контрреформації, заміни геоцентричної системи геліоцентричною, епоха великих географічних відкриттів. Усі ці фактори визначали її духовний зміст. [1, с.85].

Ідейною основою ренесансної культури був гуманізм, світсько – раціоналістичний, по своїй головній спрямованості, світогляд. Він лише частково відбивав інтереси і настрої соціальної верхівки, будучи по змісту світоглядом демократичним, антифеодальним, тому що звільнював свідомість людини від класових, корпоративних, церковно-схоластичних кайданів, сприяв активному життю.

Важливу роль у формуванні ренесансного гуманізму відіграла антична традиція, схилення перед досягненнями древніх греків і римлян. Гуманісти не просто дуже багато робили для збереження, вивчення древніх рукописів, пам'ятників мистецтва, вони вважали себе прямими спадкоємцями античної культури з її абсолютно іншим, ніж християнське, ставленням до життя.

Основною ознакою культури Відродження, на противагу церковно-феодальній культурі, є її світський характер. Люди Відродження піддавали критиці систему феодального світогляду, їм були чужі його ідеали і догми (ідея “гріховності” людини, її тіла, пристрастей і прагнень). Систему нових поглядів визначають як антропоцентризм (“антропос” грецькою - людина). Людина, а не божество стоїть в центрі світогляду гуманістів. Ідеал гуманістичної культури - всебічно розвинена людська особистість, здатна насолоджуватися природою,

любов'ю, мистецтвом, досягненнями людської думки, спілкуванням з друзями. Один з італійських гуманістів того часу Джованні Піко делла Мірандолла услід за античним автором вигукував: "Велике чудо є людина!". У своєму трактаті "Про достоїнство людини" він писав: "Бог створив людину, щоб вона пізнавала закони Всесвіту, любила його красу, дивувалася його величчю... Людина може рости, удосконалюватися вільно. У ній знаходяться начала найрізноманітнішого життя"[2 с.224-240].

Ще однією особливістю був індивідуалізм. Не походження людини, а її розум і талант, заповзятливість повинні забезпечити їй успіх, багатство, могутність. Індивідуалізм, який лежав у основі нового світогляду, був у прямій протилежності до феодального корпоративного світогляду, згідно з яким людина утверджувала своє існування тим, що була членом якої-небудь корпорації - общини в селі, цеху в місті і ін. Ідеалізованим вираженням раннього індивідуалізму було утвердження гуманістами цінності окремої людської особи і всього того, що з нею пов'язано. Це мало безперечно прогресивне значення.

Філософія Відродження переглядає також середньовічне ставлення до природи. Вона заперечує тлумачення останньої як початку несамотійного. Але в той же час це не означає повернення до космоцентризму античного мислення, природа трактується пантеїстичне (грецьке "пантеїзм" означає "всебожжя").

Бог зливається з природою, неначебто розчиняється в ній, внаслідок чого сама природа обожнюється. Християнський бог немов би приземлюється, він перестає бути чимось позаприродним, трансцендентним. Характерними є погляди з цього приводу відомого німецького натурфілософа Парацельса (1493— 1541), який розглядав природу як живе ціле, що пронизане магічними силами. Якщо в людині всіма діями тіла "керує" душа, то в кожній частці природи знаходиться живе начало — архей. Для оволодіння силами природи достатньо збагнути останній, увійти з археєм у магічний контакт і навчитися ним управляти.[3 с. 125-160]

Одним з джерел філософії Відродження стали середньовічні єресі, які були своєрідною ідеологією опозиційних феодалізму рухів. Єресі підривали середньовічну церковну догматику, офіційну релігійну ідеологію, розчищали шлях антицерковним ідеям мислителів Відродження. Яскравим прикладом цього можуть бути погляди Яна Гуса та його однодумців [4 с.98-120].

На формування філософії Відродження, безперечно, мали суттєвий вплив також передові тенденції в середньовічній філософії взагалі. Мається на увазі номіналізм, раціоналістичні та емпіричні тенденції в теорії середньовічної філософії.

У сучасному світі, де одночасно сплітаються процеси глобалізації та ідентифікації, інформатизації та технологізації, постала гостра необхідність переосмислення і формування нового тлумачення гуманізму.

Нові гуманістичні напрями, як трансгуманізм, постгуманізм, неогуманізм та гуманологія, на відміну від традиційного тлумачення гуманізму, що полягає в сукупності поглядів, які пропагують гідність і цінність людини, її право на вільний розвиток, який стверджує людяність у суспільних відносинах, у колі досліджуваних проблем, базуються на розумінні майбутнього й перспективах людини і суспільства. [5,с.120-122]. І хоча протягом століть людство, як соціум, і поверталось до часів мракобісся, і самознищення, але непереможна ідея гуманізму веде суспільство шляхом еволюції та саморозвитку.

Література:

1. Баткін Л.М. Італійське Відродження: проблеми і люди. - М., 1995; 448 с .
2. Білик Б. Культурологія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Київський національний торговельно-економічний ун-т. — К. : КНИГА, 2004. — 408с.
3. Губерський Л. Філософія: Навч. посіб. / Л. Губерський, І. Надольний, В. Андрущенко та ін.; за ред. І. Надольного. - К.: Вікар, 2008, 620 с. 125-160.
4. Лега В.П. Історія західної філософії. - М.: Вид. Православного Свято-Тихонівського Інституту, 1997; Ч.2 , 456.

ГРИБОВА Анастасія Олегівна

ПРО ФЕНОМЕН МАТЕРІАЛЬНОСТІ ДУМОК

Людина є частиною Всесвіту. І з цим фактом навряд чи хтось сперечатиметься. Але якщо розібратися - існує Всесвіт видимий, і є Всесвіт, який ми не бачимо, але відчуваємо в собі. До другого Всесвіту відносяться наші думки, почуття, мрії і бажання. І від того, як ми налаштовані на своє життя, в підсумку залежить те, яким воно буде насправді.

Людина як "молекула" включає в себе максимум інформації про Всесвіт [1,с.278]. Можна сказати навіть більше: людина являє собою своєрідну проекцію Всесвіту. Тобто, через людину, вірніше, через її думки, бажання, Всесвіт реалізує себе. Від цього ствердження походить наступне: кожна думка або бажання, яке приходить до нас в голову, практично, може бути матеріалізоване у реальному житті. Всі наші бажання мають матеріальне втілення у вигляді предметів буття, духовних відносин, які знаходяться на своєрідному складі Всесвіту. Їх можна забрати в будь-яку мить. Більш точніше: все чого бажає людина, вона бажає у другу чергу, тому що у Всесвіту уже все є за замовчуванням. Людині залишається тільки настроїти своє мислення в унісон зі Всесвітом, настроїти свої думки. Адже думка – це енергія.

Світ являє собою нескінченне розмаїття енергій самого різного виду [2,с.29]. При цьому стверджується, що енергія певної якості має тенденцію притягувати до себе енергію такої ж якості і вібрації. Наявність ідеї або думки, утримання її в розумі є енергія, яка має тенденцію залучати й створювати її форму в матеріальному світі. Форма слідує за змістом. Ми завжди притягуємо в наше життя все те, про що думаємо найбільше, віримо найсильніше, очікуємо на наших глибинних рівнях або про що ми маємо найбільш живу уяву[2,с.30].

Практично, кожна наша думка може назавжди змінити наше життя. Вся справа в матеріалізації бажань, а вірніше, в правильному підході до їх реалізації. Питання лише в тому, як правильно повинна здійснюватися матеріалізація наших думок? Закон Всесвіту такий, що навіть якщо ми не просимо у нього якихось благ, але постійно повторюємо про себе яке-небудь твердження, то саме, то, про що ми думаємо, незабаром почне відбуватися в нашому житті. Всі ми належимо до одного інформаційного поля, яке мимоволі програмуємо своїми роздумами [1,с.279]. А раз так, значить потрібно навчитися керувати матеріалізацією думок і бажань, щоб назавжди змінити своє життя.

Соціальне не суперечить фізичному, космічному і біологічному, адже людина від народження має тілесну організацію, яка включає можливості її соціально-діяльного розвитку. Оскільки природа людини інваріантна, то суспільство не може формувати заново в кожному поколінні людську природу. Воно вишиває по канві соціальний малюнок залежно від набору цінностей людини [1,с.278]. Тому рівень мислення людини на даний момент може бути не готовий до матеріалізації бажань. І щоб останнє хоч яким-небудь чином сталося, необхідно виконати достатньо велику роботу щодо аналізу минулого, корекції майбутнього і, саме головне, подолати страх [3,с.47], щоб навчитися позитивно мислити.

Література:

1. Воронкова В.В Людина є не тільки мірою всіх речей, а також і її творцем[Текст]/В.В.Воронкова//Філософські діалоги.- 2010.- Вип.4,ч.1.- С.276-281.
2. Плужникова Н.Н. «Трансерфинг реальности» и магические практики в культуре [Текст]/Н.Н. Плужникова//Известия ВГПУ.- 2011.- Т.63,№ 9.-С.28-32.
3. Коваленко А.М. Страх як засіб маніпулювання свідомістю в засобах масової інформації [Текст]/ А.М. Коваленко, Д.Д. Денісова//Світогляд - Філософія - Релігія.- 2012.- Вип.2.- С.43-51.

ДЕРКАЧ Максим Сергійович

ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

В сучасному світі людина підкорила собі майже все оточуюче її середовище, досягла статусу «над істоти», та все ж вона має потреби як і будь-яке створіння, а також бажання. Як ми знаємо бажання – породжують страждання, це правда, адже якщо об'єктивно подивитись на сьогоденну ситуацію у світі – ми можемо побачити, що бажання людини до подальшого розвитку спричиняє величезні страждання для довкілля, для того середовища де існує сама людина.

Знаючи що спричиняємо шкоду нашій планеті, все одно ми характеризуємось повторюваністю: використовуємо фреони, котрі нищать озоновий шар; вбиваємо тварин, яких можливо наші діти вже не побачать; забруднюємо атмосферу вихлопними газами та викидами – тим самим губимо себе, та все що створили, пригнічуємо життя та розвиток нашої планети, я б назвав це «ножиці часу». Адже зараз значиме для людини – час. Головне – ще є надія, тобто процес зворотній, та як нам відомо, зворотні процеси зазвичай мають свою межу і перетворюються на незворотні. Отже, надія – те на чому я б хотів зупинитися. [3]

По-перше, взаємини людини та біосфери, глобальна екологічна проблема. Шляхи врегулювання цієї ситуації обґрунтовані концепцією коеволюції людини та природи. Термін «коеволюція» означає такий спільний розвиток людства і біосфери, який не виводить параметри біосфери зі стану гомеостазу, забезпечує збереження людського роду як біологічного виду і умови для подальшого розвитку людства в системі культури і цивілізації. Світоглядні і методологічні засади концепції коеволюції можна визнати тими орієнтирами пізнання і діяльності людини в природі, що спроможні гарантувати екологічну безпеку. Людина має усвідомити, що для її виживання і культурно-цивілізаційного розвитку необхідно існування біосфери як природної глобальної екосистеми у всій різноманітності її біотичних структур і абіотичних компонентів.[1]

По-друге, створення умов – природних та соціо-економічних для забезпечення подальшого розвитку людства. Таке можливе на основі стратегії сталого розвитку суспільства, що передбачає соціоекономічний розвиток як раціональне та екологобезпечне господарювання й високоефективне використання природних ресурсів; підтримання сприятливих для здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності, збереження, відтворення і примноження якості довкілля та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва. Інакше кажучи, сталий розвиток — це насамперед економічне зростання, за якого ефективно розв'язуються найважливіші проблеми життєзабезпечення суспільства без виснаження, деградації і забруднення довкілля. Тобто, сталий розвиток - це системне поєднання трьох головних напрямів сталого розвитку суспільства: економічного, екологічного та соціального.[5]

По-третє, це збереження та відтворення багатоманітності людської культури, як довкілля в якому постає та розвивається людина, в якому формуються та знаходяться сенси її буття. Ф. М. Достоевський писав, що «таїна буття людського не в тому, щоб тільки жити. Без твердого уявлення собі, для чого їй жити, людина не погодиться жити та скоріш знищить себе, ніж зостанеться на землі, хоч би кругом її все були хліби». Шлях досягнути такого – діалог культур, толерантність у людському спілкуванні.

По-четверте, можливість самореалізації людини, особистості. Таке передбачає перспективи свободи – найголовнішу потребу сучасної людини.[4]

Отже, чи є у сучасного людства перспективи? Хочеться вірити, що так. Не дивлячись на стрімку технологізацію всіх сфер людського життя, біотехнологічне та комп'ютерне творення штучних живих систем, феномен людини залишається загадкою, таїною. І надалі його осмислення потребуватиме комплексності – представлення виявів людського в багатоманітності практик людини, в науково-технологічних, соціокультурних та морально-етичних вимірах. [7] [6]

Безумовно, жага до свободи, самореалізації себе у цьому світі, донесення до суспільства свого світобачення, світорозуміння та світовідчуття – головне для людини нашого часу. Але

поки тисячі, мільйони особистостей шукають шляхи досягнення вищевказаних потреб – одиниці замислюються над тим, яке життя їх чекає у майбутньому. Тільки людині обирати, що побачать наші наступні покоління – нищівний характер апогею людського розвитку, або ж ту саму коеволюцію особистостей зі світом. Адже саме питання людина і світ постає головною проблемою філософування.

Літератури:

1. Барулин В.С. Социально-философская антропология. Общие начала социально-философской антропологии. М., 1994
2. Бородай Ю.М. Эротика - смерть - табу: трагедия человеческого сознания. М., 1996. С. 146-151,
3. Быстрицкий Е.К. Феномен личности: мировоззрение, культура, бытие. – К.: 1991.
4. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. – К.: 1994.
5. Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1988.
6. Гуревич П. С., Степин В. С. Философская антропология. Очерк истории // Философские исследования. — 1994. — № 1.
7. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації - [пер. з нім. А. Єрмоленко, В. Єрмоленко]. – К.: Лібра, 2001.

ЖУК Вікторія Андріївна

ПОЧАТОК І КІНЕЦЬ РЕАЛЬНОСТІ

Філософи всього світу роздумують над тим, звідки ж все почалося. Але чому б не замислитись над тим, чим же все закінчиться?

Поняття реальності можна трактувати з різних сторін: релігії, культури, світогляду, іншого.

Реальність - матерія, яка безперервно існує. Якщо щось має місце бути безперервним - воно не має початку.

Як відомо, все можна піддати сумніву. Вивчивши Біблію, можна зрозуміти, що чіткої дати створення нашого світу (реальності) не існує.

За початок реальності прийнято вважати створення Землі Богом. Якщо ж розглянути Апокаліпсис Іоана, можна зрозуміти, що реальність бере початок саме з подій Апокаліпсису. Розкриття і зняття 7 печаток з книги спричинило за собою низку катаклізм. Закінчення цих катаклізм, можливо, і є початком реальності.

У біблійній реальності має безперервний концепт. Після смерті існування, а саме реальність, не закінчується. Людина набуває іншу форму (душу) і відправляється в рай чи пекло, де існує вічність.

У Новому Завіті реальність зупиняється і починає діяти людина. Це так само можна вважати кінцем реальності.

Ще один варіант кінця реальності (по Біблії) - Армагеддон. В Апокаліпсисі Іоана йдеться про завершення всього земного розвитку. Реальність - сума живих і неживих предметів, які можуть впливати на людину фізично.

Предмет є реальним, якщо до нього можна доторкнутися, почути його, побачити, відчутти запах.

Початок реальності починається з моменту запліднення, так як в цей момент на майбутню людину починають впливати елементи світу, а закінчується реальність після смерті. У кожної особистості початок і кінець реальності є індивідуальним.

Кожна думка створює нове враження і схильне перевертати світогляд людини. За початок реальності можна вважати кожен раз, коли у нього виникає судження.

Реальність - це низка подій. Події, які відбувалися в минулому залишаються в нашій пам'яті. Подія не є реальним якщо людина не пам'ятає про це.

До 2-4 років, а іноді і більше, багато хто не може згадати про своє дитинство нічого. Відповідно початком реальності можна трактувати момент з самого раннього дитинства, який ми в змозі пригадати.

Кінцем реальності можна вважати момент, коли людина в процесі старіння починає забувати більшу частину, потрібної для повноцінного соціального життя, інформації.

Протилежним до слова «реальність» є слово «сон». Реальність - час, коли людина не спить.

Реальність закінчується там де починається сон. Так кінець реальності можна приймати за початок сну, а початок реальності за кінець сну.

Початок реальності - усвідомлення реальності. До певного моменту в житті кожен з нас просто існує, чи не усвідомивши, а іноді навіть не прийнявши, реальність. Початок реальності приходить з її усвідомленням. Кінець реальності настає, коли людина втрачає розум, так як людина більше не здатна усвідомлювати реальність.

Отже, існує багато тлумачень звідки ж починається реальність та де межі її закінчення. Більшість таких ідей доповідають, що реальність створена вже досить давно. Але є й такі, які доводять, що реальність включає в себе достатньо невеликий обсяг часу. Хоча, реальність і має здатність закінчуватись, після припинення почнеться нова реальність.

**КВЯТКІВСЬКА Яна Володимирівна,
КУЗНЕЦОВА Ліана Віталіївна**

ДОКРИТИЧНИЙ І КРИТИЧНИЙ ПЕРІОДИ В ТВОРЧОСТІ КАНТА

Імануїла Канта вважають засновником німецької класичної філософії. В його діяльності виділяють два періоди: докритичний і критичний. У докритичний період (до 1770 р.) Кант виступав, передусім, як великий вчений - астроном, фізик, географ. Йому належить першість в обґрунтуванні залежності приливів і відливів від положення місяця, а також обґрунтування наукової гіпотези про походження Сонячної системи з гігантської газової туманності. У роботах цього періоду (напр., в "Загальній природній історії і теорії Неба" (1755 г) Кант виступав як стихійний матеріаліст і діалектик, що обґрунтовує ідею саморозвитку природи. [2] В «докритичний» період Кант визнавав можливість об'єктивного існування речей поза свідомістю людини.

Більше як філософ, ніж вчений, Кант проявляє себе в так званій критичний період, після публікації ним трьох "Критик" - "Критики чистого розуму" (1781 г), "Критики практичного розуму" (1788 г), "Критики здатності судження" (1790 г). Усі ці роботи пов'язані єдиним задумом і є послідовними східцями обґрунтування системи трансцендентального ідеалізму, як свою філософію іменував сам Кант. "Трансцендентальним" (від латин. transcendens - що виходить за межі) Кант назвав все те, що було умовами будь-якого досвіду - форми чуттєвості, простір і час, категорії розуму.

Другий період творчості сам Кант назвав "критичним" не тільки тому, що "Критиками" називалися основні твори цього періоду, а тому, що філософ поставив перед собою завдання провести в них критичний аналіз усієї попередньої йому філософії; протиставити критичний підхід при оцінці можливостей і здібностей людини пануючому до нього догматичному підходу. [2]

Зусилля Канта вилились у корінний переворот в постановці і рішенні філософських проблем. Якщо у середньовічній філософії і філософії епохи Відродження центральною частиною філософських систем є вчення про буття - онтологія, а філософи Нового часу - Спіноза, Локк, Бекон, Декарт, Берклі і Юм, перенесли акцент на проблеми гносеології (теорію пізнання), то в центральній проблемі гносеології - взаємодії суб'єкта і об'єкта - докантовська філософія акцентувала увагу на аналізі об'єкту пізнання. На відміну від них, Кант робить предметом філософії специфіку суб'єкта, що визначає спосіб пізнання. У філософа виникає завдання: встановити відмінність між суб'єктивними і об'єктивними елементами знання в самому суб'єкті, в його різних рівнях і структурах. Кант переосмислює саме поняття суб'єкта і уперше у філософії ставить питання про його загальність. У суб'єкті

Кант розрізняє два рівні: емпіричний (досвідчений) і трансцендентальний (що знаходиться по той бік досвіду). [2]

Теорія Канта містить низку елементів. Так, теза про те, що людина перш ніж з'ясувати сутність речей повинна встановити межі своїх пізнавальних можливостей; що вона зможе пізнати, а що не зможе це — перший елемент агностицизму. Агностицизм (від грец. *а* — не, *gnosis* — знання) — вчення, яке повністю чи частково заперечує можливість пізнання світу. Кант вимагав здійснювати пізнання теоретично, а не в процесі практичної діяльності. Гегель у зв'язку з цим писав, що Кант подібний до людини, яка бажає навчитися плавати до того, як вона ввійде у воду.

Другий елемент агностицизму Канта — це розміркування про несхожість, неідентичність самого предмету і його образу. Предмети природи, за Кантом, розташовані поза нашою свідомістю, незалежно від неї. Але образи їх, що виникають у нашій свідомості, не схожі, не ідентичні з предметами, так само як дим не схожий на вогонь, як крик, викликаний болем, на сам біль. [3]

Третій елемент агностицизму Канта — це уявлення про категорії мислення як «чисті», апріорні, дані до досвіду форми пізнання. Апріорі (лат. *a priori* — первісно) — термін ідеалістичної філософії, яким позначаються знання, отримані до досвіду і незалежно від нього, і які споконвічно притаманні свідомості. Так, Кант стверджував, що такі категорії, як простір і час є апріорними формами пізнання. [3]

Більше того, за вченням Канта, всі категорії трансцендентальної логіки є «чистими», позбавленими «домішок» досвіду, практики. Трансцендентальним (від лат. *transcendere* — переступати) є все те, що виходить, переступає за межі чуттєвого досвіду, не дається в ньому, тобто є апріорним. [3]

Четвертий елемент агностицизму Канта — це розрив діалектичного зв'язку між сутністю і явищем, встановлення принципової відмінності між ними. Кант вважав, що сутність є «річчю в собі» і її пізнати неможливо, що людина здатна пізнати лише явища. Однак з точки зору діалектики, між явищем і сутністю немає принципової межі, а є лише відмінність між тим, що пізнано і тим, що ще не пізнано. Коли ми пізнаємо явище, то так чи інакше одночасно пізнаємо і його сутність. Сутність таким чином з'являється, а явище дає уявлення про сутність. Інакше бути не може. [3]

Таким чином, у «докритичний період» вченню Канта були притаманні елементи матеріалізму і діалектики, а саме: визнання ним об'єктивного, реального існування природи; дії відцентрових і доцентрових сил, притягання і відштовхування; визнання фундаментального положення матеріалістичної філософії про те, що речі існують поза нашою свідомістю і що уявлення про них ми маємо завдяки відчуттям, які є джерелом знань. У «критичний період» творчість Канта набуває іншого ґатунку. Він фактично став на шлях заперечення пізнання речей, їхньої сутності. Головна ідея його «Критик» — це «критика» теорії пізнання, теза про те, що людина перш ніж з'ясувати сутність речей повинна встановити межі своїх пізнавальних можливостей; що вона зможе пізнати, а що не зможе.

Література:

1. Кремень В. Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремень, В. В. Львів. - К.: Книга, 2005. - 528 с.
2. Філософія Канта <https://daviscountydaycare.com/zagalna-filosofya>
3. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

КРИКУНЕНКО Світлана Вікторівна

ФІГУРА ЛЮДИНИ-ТВОРЦЯ, ЯК СИМВОЛ РЕНЕСАНСУ

XV-XVI ст. в історії філософської думки прийнято називати епохою Відродження, Ренесансу (від фр. *renaissance* — відродження). Цей термін вживається на означення періоду відродження античної культури під впливом суттєвих змін в соціально-економічному та духовному житті Західної Європи. Але надто спрощено було б вважати, що поняття Відродження відбиває лише сенс тієї епохи й те, що в духовному житті спостерігається

механічне перенесення на тогочасний ґрунт культурного надбання античності. В новій культурі, окрім ренесансу античності, значною мірою знаходить відбиття соціально-економічний та духовний зміст середньовіччя. У царині філософії спостерігається складний, непослідовний, часто суперечливий характер філософських поглядів. Тому надто складно визначити певну систему поглядів, більш-менш сталі напрямки чи філософські течії того періоду[1]. В епоху відродження в Італії досягло нечуваного розквіту мистецтво, яке стало точним відблиском класичної давнини, яке надалі ніколи вже не підіймалося до такої висоти [2].

Однією з характерних рис епохи Відродження є її гуманізм. Гуманізм – це визначення людини найвищою цінністю в світі, повага до гідності та розуму людини. Етимологічно "гуманізм" бере початок з лат. *humus* - ґрунт, земля. Термін "гуманізм" вже давно усталений в науці. Водночас він дещо невизначений і схематичний. Впадає в око і його багатозначність, однак усі значення викорінилися, і коли ми вживаємо термін "італійський гуманізм", то маємо на увазі певну течію Відродження. Центральна ідея гуманізму - актуалізація можливостей, закладених у людині, всебічне культивування людської гідності, утвердження прав людини на задоволення земних потреб, насолоду, обґрунтування ідей свободи особистості, справедливого суспільства. Людська індивідуальність, на думку гуманістів, є співучасницею Бога у встановленні справедливого світового порядку. Люди - не маріонетки, якими рухає провидіння. Вони відповідальні особистості, масштаб значення яких визначається не "шляхетністю", стародавністю роду чи титулами, а власною гідністю, талантом, розумом, здібностями. [3]. Важливу роль у формуванні ренесансного гуманізму відіграла антична культура, схиляння перед досягненнями древніх греків і римлян. Світоглядна спрямованість Відродження була відкриттям самоцінності людської особистості, гуманістична спрямованість пізнання. Людина відчуває таку самостійність, яку вона не мала ні в античності, ні в середньовіччі. Її сила, влада над усім, що існує, і над самою собою не потребує ніяких зовнішніх сил – ні природи (античність), ні Бога (середні віки)[4].

Значну роль в утвердженні нового погляду на людину відіграла група людей, що називалася в Італії гуманістами. Основним сенсом свого життя гуманісти вважали заняття філософією, літературою, стародавніми мовами, вивчення творів античних авторів тощо[5]. Гуманісти не просто дуже багато робили для збереження, вивчення древніх рукописів, пам'ятників мистецтва, вони вважали себе прямими спадкоємцями античної культури з її абсолютно іншими, ніж християнське, ставлення до життя. Людина, а не божество стоїть в центрі світогляду гуманістів. Ідеал гуманістичної культури – всебічно розвинена людська особистість, здатна насолоджуватися природою, любов'ю, мистецтвом, досягненнями людської думки, спілкуванням з друзями. Своїм способом життя, діяльністю гуманісти прагнули утвердити нову систему духовних цінностей. У суспільному житті на перше місце висувалася особиста, власна гідність, а не походження, належність до суспільного стану, багатство чи влада. Культура виступає головним критерієм особистого благородства та гідності. Звідси – проповідування гуманістами індивідуального вдосконалення шляхом прилучення до культури[4].

Першим гуманістом прийнято вважати видатного поета й мислителя Данте Аліґ'єрі (1265-1321), що жив і творив у Флоренції – столиці італійського Відродження. Данте одним із перших проголосив людину найвеличнішим чудом з усіх проявів божественної мудрості. Інший мислитель-гуманіст, поет Франческо Петрарка (1304-1374) [6].

В епоху Відродження творча діяльність людини набуває сакральний характер. Вона є творцем, подібним Богові, вона творить новий світ і найвище, що є в ньому – самого себе. Тому фігура художника-творця стає ніби символом Ренесансу. Приділяючи значну увагу проблемі людини, її місця в світі й призначення в житті, філософія Відродження не могла не визначитися у світі.

Література:

1.Електронний ресурс:http://5ka.at.ua/load/filosofija/italijskij_gumanizm_epokha_vidrodzhennja_referat/66-1-0-9613

2. История философииТом II / [Г. Ф. Александрова, Б. Э. Быховского, М. Б. Митина, П. Ф. Юдина] – Київ, 1941.- 473с

3.Електронний ресурс:http://pidruchniki.com/1506091343856/kulturologiya/italiyskiy_gumanizm_ideal_universalnoyi_osobistosti_epohu_vidrodzhennya

4.Електронний ресурс: <http://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13165/>

5.Електронний ресурс: http://studopedia.com.ua/1_20683_filosofiya-epohi-vidrodzhennya.html

6.Електронний ресурс: http://studopedia.com.ua/1_3575_osnovni-filosofski-idei-filosofii-vidrodzhennya-antropotsentrizm-gumanizm-panteizm.html

КРІВЕЦЬКИЙ Владислав Олександрович
ЛЮБОВ ТА ПРОБЛЕМА ЛЮДСЬКОГО ІСНУВАННЯ В ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЯХ
Е.ФРОММА

«Той, хто по – справжньому когось кохає, кохає весь світ»
Еріх Фромм

Для багатьох людей проблема любові полягає у тому, як бути коханим, а не у тому, як кохати самому, тобто не проблема здатності кохати. Таким чином, питання для них в тому, як зробити, щоб їх любили. Цієї цілі всі намагаються досягнути по різному. Перший шлях, який більш притаманний чоловікам, полягає в тому, щоб досягти успіху в житті, стати відомим та багатим. Другий воліють жінки, вони намагаються гарно виглядати, тобто одягати гарний одяг, слідувати за зовнішнім виглядом, тим самим привертаючи до себе більше уваги.

Інша ідея Е. Фромма ґрунтується на переконаннях, що в любові нема чому вчитися. Дехто вважає, що кохати дуже легко, а знайти гідну людину для цього – важко. Причина такого переконання полягає у розвитку сучасного суспільства, тобто в епоху вікторіанства коли кохання не носило характеру власних почуттів, які потім переростали у шлюб, а навпаки – кохання повинно було з'явитись і кріпнути після підписання шлюбної угоди.

Наступна помилка, яка підтверджує переконання, ґрунтується на змішуванні короткого «початкового» переживання, яке характеризується словом «закохатись», і довгого стану, тривалого, яке вже характеризується словом «кохати». Коли дві людини, які до цього були чужими одне одному стають близькими – це одне з найбільш щасливих хвилювань. Ці почуття «раптової близькості» полегшуються, якщо вони будуть супроводжуватись фізичною близькістю. Але таке кохання, воно не міцне, в подальшому чим більше вони пізнають одне одного, їх почуття, ці незабутні емоції перестають бути для них чудом, чимось новим та прекрасним. І з часом нудьга і розчарування вбивають те невеличке, що ще залишилось від того захвату. Але ж звичайно на початку вони цього не розуміють, вони піддаються силі пристрасті, яка підхоплює їх, та «закриває на все очі». Це доводить, що до цього етапу життя ці люди були дуже самотні.

За Еріхом Фроммом «Любов – це подолання шляху відокремленості одне від одного людей». Для людини нестерпне її самотнє існування. Мислитель розглядає декілька способів подолання самотності. Перший шлях – це ведення себе у транс, тобто в основному це вживання алкоголю, секс, наркотики, тобто у стану екстази зникає почуття самотності, тривога щодо цього, але потім вона знову з'являється. Другий, більш триваліший і він частіше застосовується – це єднання з групою. Мінус цього шляху полягає у тому, що людина мусить підкоритися правилам групи, тим самим вона втрачає себе як індивіда. Проте, незважаючи на все, цей спосіб не лишає повністю людину стану тривоги, а лише приглушує її. Третій є занурення в творчу діяльність, тобто людина, яка творить, віддається справі, вона поєднує себе з усім світом, але мало хто здатен на це. Виходить, що всі ці способи є недосконалі і лише частково можуть вирішити проблему буття людини. Повне єднання відбувається при злитті любові, при злитті двох «я». Е. Фромм зазначає, що любов'ю можна назвати її зрілу форму, а незрілі – не є справжнім коханням, з чим не можна погодитися.

Отже, вважаємо, що любов є відповідь на проблему людського існування, вона є основною потребою природи людини. Те, що велика кількість людей приховує цю проблему але це не означає, що її не існує.

КУЗЬМЕНКО Михайло

СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ ДЕТЕРМІНІЗМУ

Сучасний детермінізм передбачає наявність різноманітних об'єктивно існуючих форм взаємозв'язку явищ, багато з яких виражаються у вигляді співвідношень, що не мають безпосередньо причинного характеру, тобто прямо не містять в собі моментів породження, виробництва одного іншим. Сюди входять просторові та часові кореляції, функціональні залежності, відносини симетрії і т. п. Особливо важливим у сучасній науці виявляється імовірнісні співвідношення, формулювання мовою статистичних розподілів і статистичних законів. Проте всі форми реальних взаємозв'язків явищ в кінцевому рахунку складаються на основі загально діючої причинності, поза якою не існує жодного явища дійсності, у т. ч. й такі події, у сукупності яких виявляються статистичні закони.

Принциповим недоліком колишнього детермінізму було те, що він обмежувався однією безпосередньо діючою причинністю, до того ж трактований чисто механічно; в ньому заперечувалася об'єктивна природа випадковості, ймовірність виводилася за межі детермінізму, статистичні зв'язки принципово протиставлялися матеріальній детермінації явищ. Пов'язаний з метафізичним матеріалізмом колишній детермінізм не міг бути послідовно реалізований у ряді важливих галузей науки про природу, особливості соціального життя і явищ свідомості. Ефектне проведення ідей детермінізму тут стало можливим тільки завдяки діалектичного та історичного матеріалізму.

Ядром марксистської концепції соціального детермінізму є визнання закономірного характеру суспільного життя. Це, однак, не означає, що хід історії визначений заздалегідь і здійснюється з фатальною необхідністю. Закони суспільства, визначаючи основну лінію історичного розвитку, разом з тим не зумовлюють різноманіття діяльності кожного окремого індивіда. У суспільному житті постійно складаються різні можливості, здійснення яких багато в чому залежить від свідомої діяльності людей. Детермінізм не тільки не заперечує свободи, але, навпаки, передбачає здатність людини до вибору мотивів і цілей діяльності.

Детермінізм завоював настільки міцні позиції, що філософи стали підходити з детерміністичної точки зору до оцінки діяльності людини як частини природи. Ідеї, вольові акти і дії людини розглядалися, як неминучий прояв взаємодії матерії з матерією. На думку детерміністів людська воля визначається зовнішніми фізичними та фізіологічними причинами. Гоббс, наприклад, пояснював уявну свободу волі наступним чином. Події впливають на наші органи чуття, а ті в свою чергу на мозок. Рух всередині мозку породжує те, що ми називаємо апетитом, захопленням чи страхом, але всі ці відчуття - не більш ніж наявність руху всередині мозку. Коли апетит і відроза стикаються в протиборстві, настає особливий фізичний стан, іменованний обачністю. Один рух бере верх над іншим, а ми говоримо про прояв свободи волі. Але насправді вибір переважного руху належить не особистості. Ми бачимо результат, але не в змозі усвідомити визначає його процес. Свободи волі не існує. Це безглуздий набір слів. Воля жорстко обмежена діями матерії.

Досягнення техніки і сформована причинно-механістична картина, давали підставу вважати, що все підпорядковане законам механіки. Прагнення до однозначного визначення подій в їх розвитку від початкового стану до кінцевого, було лише практичним підґрунтям сучасної людини, що прагне до панування над природою. Внаслідок спрямованості нашого життєвого процесу ми можемо опанувати (бажати оволодіти) природою лише настільки глибоко, наскільки вона визначає це в ході свого розвитку. Хоча призначення людини може бути вище призначення інших кінцевих речей, тим не менше, кожна річ має своє призначення, своє обличчя.

ФІЛОСОФІЯ ПОБУДОВИ МЕХАТРОННИХ СИСТЕМ ТА ЇХ УЖИТОК В ЖИТТІ

Сучасний термін "мехатроніка" ("mechatronics") згідно японським джерелам, був введений фірмою Yaskawa в 1969 році і зареєстрований як торгова марка в 1972 році. Ця назва отримана комбінацією слів "механіка" і "електроніка".

Мехатроніка знаходиться тільки у стадії становлення, тому на сьогоднішній день її визначення і базова термінологія ще повністю не сформована. Тому видається доцільним розглянути визначення, що виражають суть предмету мехатроніки як в широкому, так і у вузькому (спеціальному) сенсі

Загальне визначення мехатроніки в широкому розумінні дане в 1995 році: *Мехатроніка - це нова галузь науки і техніки, присвячена створенню і експлуатації машин і систем з комп'ютерним управлінням рухом, яка базується на знаннях в області механіки, електроніки і мікропроцесорної техніки, інформатики і комп'ютерного управління рухом машин і агрегатів.*

У даному визначенні особливо підкреслена триєдина суть мехатронних систем, в основу побудови яких закладена ідея глибокого взаємозв'язку механічних, електронних і комп'ютерних елементів. Напевно тому найбільш поширеним графічним символом мехатроніки стали три пересічені кола, поміщені в зовнішню оболонку "виробництво" - "менеджмент" - "вимоги ринку".

Таким чином, системна інтеграція трьох вказаних видів елементів є необхідною умовою побудови мехатронної системи.

Мехатроніка вивчає синергетичне об'єднання вузлів точної механіки з електронними, електротехнічними і комп'ютерними компонентами з метою проектування і виробництва якісно нових модулів, систем, машин з інтелектуальним керуванням їх функціональними рухами.

Сучасний розвиток без нових інтелектуальних мехатронних систем в людстві не можливий. Оптимізація рухів, режимів роботи (в виробництві), виконання побутових робіт (в повсякденному житті) вимагає більшої інтеграції з мехатронним світом людини. Оскільки мехатронні системи та пристрої синергетично працюють та побудовані на принципі інтеграції, вони покращують загальний рівень життя в усіх сферах життя. Звісно людина має контролювати межу рівня розвитку електронних помічників та штучного інтелекту для забезпечення собі місця на цій планеті.

Тому розвиваючи одну чи іншу галузь необхідно відчувати грань до якого рівня сприйняття готове людство.

ОНТОЛОГІЯ ЯК ОДВІЧНЕ ПИТАННЯ ФІЛОСОФІЇ

Вчення про буття дістало назву "онтологія" (від грец. суще + вчення). Цей термін запровадив у XVII століття німецький філософ Р. Гокленіус. Онтологія є окремою галуззю філософського знання, сутність якого виявляється в аналізі відношень, зв'язків і взаємодій між такими категоріями і поняттями, як "людина", "світ", "буття", "матерія", "свідомість", "простір", "час", "рух" та ін.

Проблема буття належить до так званих "вічних питань" філософії, оскільки вона стосується найістотніших параметрів людського життя, а, отже, й світогляду людини. Питання про суть буття, способи і форми його існування вирішується ще філософами стародавнього світу. Так, давньогрецький філософ *Парменід* вважав, що буття існує, воно безперервне, однорідне і зовсім нерухоме. Нічого іншого, крім буття, немає. Всі ці ідеї містяться в його твердженні: "Слід говорити і думати, що суще є, бо буття є, тоді як нічого іншого нема". Платон започатковує іншу прямо протилежну традицію в тлумаченні буття. Буття – це світ ідей, що є справжніми, незмінними і існуючими вічно. Справжнє буття протиставляється Платоном несправжньому, під яким маються на увазі доступні людським почуттям речі і явища. Іншу думку висловлює *Геракліт*. Він вважав, що стабільного, стійкого буття зовсім

немає, сутність буття – у вічному становленні, в єдності буття і небуття. Космічний вогонь Геракліта, як основа світу в наочно-образній формі, виражає буття як становлення.

Сучасна матеріалістична філософія тлумачить буття як таку категорію, яка охоплює все існуюче, як матеріальні, так і духовні феномени. Буття не ототожнюється і не зводиться лише до матеріальних утворень, а вбирає в себе і світ людського духу, всі духовні явища, котрі за своєю суттю є ідеальними. Разом з тим варто пам'ятати, що буття не є чимось аморфним, а завжди має певну структуру, воно структуроване. Внаслідок цього можна виокремити такі відносно самостійні форми буття:

1. Буття природи, яке деталізується і у свою чергу поділяється на буття недоторканої природи, тобто буття речей і процесів, які існують незалежно від людини і її діяльності, і на буття рукотворної природи, або буття речей і процесів, створених людьми. Природа в цілому безмежна у просторі, часі і вічна. Друга, або олюднена природа, залежна від першої. З одного боку, в другій природі втілений матеріал першої, тобто об'єктивна, первинна реальність, з другого – у ній втілені праця, воля і знання людини, її душа. Друга природа – це знаряддя та умови праці, засоби зв'язку, потреби людського духу, все те, що становить цивілізоване буття, матеріальну і духовну культуру.

2. Буття людини, в якому для зручності аналізу слід вирізнити тілесне існування людини як частини природи і специфічне людське буття. Людина є тілом природи і в цьому відношенні вона піддається дії її законів. Наявність тіла зумовлює смертність людини, котра втягнена в діалектику буття-небуття, і, як усі тіла природи, проходить стани виникнення, становлення і загибелі. Людське тіло, як і всі тіла природи, піддане дії закону збереження речовини й енергії, тобто його складові переходять в інші стани першої природи. Для існування людського тіла необхідне повсякденне його відтворення (харчування, захист від холоду, інших небезпек). Матеріалізм надає цим фактам першочергового значення, вважаючи, що матерія первинна, а дух, свідомість – вторинні. Щоб мислити, необхідно забезпечити життя людського тіла. Звідси необхідність збереження життя, самозбереження людини і виживання людства, а це, у свою чергу, викликає потребу в харчуванні, одязі, житлі, чистоту навколишньому середовищі.

3. Буття духовного, яке існує як індивідуалізоване духовне і об'єктивне (позаіндивідуальне) духовне. Буття індивідуалізованого духовного – це внутрішній світ людини. Він охоплює свідоме і позасвідоме. Дух – поняття, тотожне індивідуальному, свідомості, а у вузькому розумінні – це мислення. Свідомість – це здатність головного мозку людини цілеспрямовано відображати буття світу, перетворювати його на образи і поняття. Вона існує як невидимий процес вражень, почувань, переживань, думок, а також ідей, переконань, цінностей, установок, стереотипів. Свідомість людини є водночас і її самосвідомістю, тобто усвідомлення людиною свого тіла, думок і почуттів, свого ставлення до інших людей і становища у суспільстві, або самопізнання. Самосвідомість – це своєрідний центр нашої свідомості.

4. Буття соціального, яке поділяється на буття окремої людини в суспільстві і буття суспільства в цілому. Кожна людина безперервно вступає в контакт з іншими людьми, є членом різних соціальних груп: сім'ї, виробничої спільноти, нації. Таким чином, вона існує в тісному зв'язку з іншими індивідами. Вся діяльність людей здійснюється в межах властивих даному соціуму суспільних відносин: моральних, правових, економічних та ін."

Отже, категорія буття – гранично загальна абстракція, яка об'єднує за ознакою існування найрізноманітніші явища, предмети і процеси природи, людські колективи та окремих людей, соціальні інститути, рівні, форми і стани людської свідомості. І хоча ці речі і процеси стосуються різних сфер буття, усі вони об'єднані певною спільною основою.

ЛУЦЬКИЙ Володимир Євгенійович

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКИХ ВІДНОСИН

Продовж століть відносини між Україною та Туреччиною носили досить мінливий характер. В різні часи ці держави були як соратниками, так і запеклими ворогами і

налагоджували дипломатичні відносини та воювали. Причиною такого контрасту слугувала насичена різноманітними політичним подіями історія становлення та розвитку обох держав, та особи, що цю історію творили.

Розпочинати часопис українсько-турецьких, а вірніше сказати, українсько-османських відносин варто з середини XV ст. Після падіння Константинополя під натиском війська Мехмеда II у 1453 році. Османська імперія взяла під свій контроль основні торговельні шляхи між Азією та Європою, а невдовзі, взяла під свою владу Кримське ханство, яке під протекторатом, і за безпосередньої участі османів спустошувало українські землі, аж до другої половини XVI ст.

Після заснування Запорозької Січі українське козацтво почало організований супротив османським васалам та імперії в цілому. Варто зауважити, що в цьому історичному проміжку османи відіграли важливу роль в становленні української держави. Оскільки козаки вважали боротьбу з бусурманами своїм священним обов'язком – це слугувало основним приводом до створення повноцінної козацької армії під проводом гетьмана Сагайдачного наприкінці XVI – поч. XVII ст. і подальше її об'єднання з українським духовенством та культурними верствами. Окрім цього, вирішальна участь козацької армії у Хотинській битві 1621 р. на стороні Речі Посполитої, а в наступному і численні морські походи козацького флоту на Османську імперію, в тому числі на Стамбул, набули широкого розголосу в Європі та значно похитнули беззаперечний авторитет османів серед васальних країн імперії, що в подальшому відіграє важливу роль в турецькій історії.

В період національно-визвольної війни (1648-1654 рр.) в Україні, відносини з Туреччиною набувають більш дипломатичного характеру. Визначний український політик, гетьман війська запорізького Богдан Зиновій Хмельницький знаходить підтримку для боротьби з Річчю Посполитою у Кримському Ханстві, тоді ж у червні 1648 р. було укладено союз із Османською імперією, на підставі якого Україна була визнана суверенною державою, а Кримському ханові – заборонено «плюндрувати» українські землі. Проте, надійної військової підтримки, якої потребував гетьман з боку кримської армії він не отримав, у вирішальних битвах татари не одноразово зраджували гетьмана, і заключали більш вигідні для себе угоди з Річчю Посполитою. В зв'язку з цим, Б.Хмельницький, у пошуках надійніших союзників, у 1654 р. підписує угоду з Московією та визнає її протекторат. Після смерті великого гетьмана частина козацької старшини займає антимосковську позицію, Гетьманщина розколюється на Право та Лівобережну Україну. Лівий берег залишається під контролем царя, правий же, заключає нові угоди з османами.

У 1676 р. Українсько-турецькі відносини набирають нового обігу, оскільки з початком російсько-турецької війни Правобережна Україна бере участь на стороні султана, на відміну від лівого берега, який займає сторону московського царя. В цьому та низці інших конфліктів османи зазнають ряд поразок, що призводить до припинення їх агресивної політики на території Східної Європи та України.

Останні намагання самостійної Української політики щодо Османської імперії припадають на часи гетьманування Івана Мазепи та Пилипа Орлика, направлені вони на пошуки союзника для послаблення впливу Москви та Речі Посполитої, проте належної підтримки гетьмани не отримують. На цьому дипломатичні стосунки гетьманської України та Османської імперії припиняються, у наступних російсько-турецьких та кримській війнах, оскільки козаки змушені були воювати на боці Москви.

Наступний етап українсько-турецьких відносин припадає на початок XX ст., часи становлення УНР та УРСР. Підписанням Брест-Литовського мирного договору 9 лютого 1918 р. Османська Імперія визнає незалежність та суверенітет УНР, і розпочинаються між державні міжнародні відносини. 2 січня 1922 р., на початку існування УРСР укладено угоду про політичні, торговельні, культурні зв'язки й «про дружбу та братерство» з Туреччиною, але після вступу УРСР до Радянського Союзу ці зв'язки було замінено на всесоюзні.

Після розпаду СРСР у 1991 р. Туреччина була однією з перших держав, що визнала незалежність та суверенітет України. 3 лютого 1992 р. було підписано Протокол про

встановлення дипломатичних відносин, після чого 4 травня 1992 р. Президент України Л.М. Кравчук підписав Договір про дружбу та співробітництво між Україною та Турецькою Республікою, який визначав основні засади та напрями подальшого розвитку українсько-турецьких взаємовідносин. Наприкінці 1992 – поч. 1993 рр. було відкрито дипломатичні представництва двох держав у Києві та Анкарі (столиця Туреччини).

На сьогоднішній день Україна та Туреччина тісно співпрацюють у міжнародних організаціях «Блексіфор» та «Організації чорноморського економічного співробітництва», мають спільні та узгоджені євроінтеграційні цілі, є торгівельно-економічними партнерами. Окрім цього, стосовно Російської агресії, Туреччина підтримує територіальну цілісність України та не визнає анексії територій Російською Федерацією.

Підсумовуючи, можна сказати, що відносини між Україною та Туреччиною, не зважаючи на нестабільність протягом багатовікової історії їх становлення, на сьогоднішній день набувають дружнього та партнерського характеру і мають всі тенденції до подальшого розвитку в цьому напрямі.

ПОЛЬОВА Діана Сергіївна

МІСЦЕ ВЛАДИ В РОЗБУДОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (ІДЕЇ В.ЛИПИНСЬКОГО)

«Без власної Української Держави не може бути Української Нації, а без Української Нації не може бути на Українській землі громадського життя». З цим важко не погодитися, адже без незалежної самостійної держави Україна залишиться навіки засудженою існувати на грані між національним буттям і небуттям. Думки В'ячеслава Липинського, відомого українського політичного діяча, філософа історії, підтверджують, що кардинальні зміни в економіці й духовній сфері неможливі без національної ідеї.

На жаль, розробка національної ідеї за всі роки незалежної України не була пріоритетним завданням української влади. Але чому? Нам потрібно, щоб була сильна влада, яка формувала б націю. Влада має бути національною. Держава повинна мати національне обличчя. Характеристика політичного хамства в Україні, яку надав Липинський, і досі залишається актуальною: «Абсолютний брак любові до своєї громади, натомість любов тільки до себе, свого «я». Відсутність синівської покори, зарозумілість пихи, що «греблі рве» і сама гине, погорда до батька, коли він слабкий, рабство в чужого, коли він сильний, – ось за Липинським прикмета людей, що живуть в Україні.

Характеризуючи ситуацію майже сто років тому, історик передбачав і наше сьогодення: Україна втрачає найбільш освічених і здатних до культурної та державотворчої роботи людей тільки через ганебне ставлення хамів при владі до науки, культури, мистецтва, винахідництва. Інтелект нашої нації тікає не тільки через безробіття, а й через небажання споглядати нещирість тих, які кладуть собі в кишені половину національного внутрішнього продукту, лицемірно заявляючи, що національна ідея не спрацювала.

Мабуть, вирішальну роль в усвідомленні народом своєї національної ідеї грає персона. Липинський поставив свій діагноз стосовно нашої тяжкої історичної долі: ми не розвинулися в націю тільки через те, що під час Руїни знищили свою козацьку монархію. Отже, без постаті, яка б була своєрідним арбітром нації, не вдасться впрягти в один гуж конфліктуючі угруповання, кожне з яких вважає, що його позиція єдино правильна. Так і сьогодні: різні політичні сили тільки борються за владу і паплюжать одне одного.

Отією персоніфікацією національної ідеї, про яку говорив Липинський, зараз повинна стати наша влада. В її системі народ повинен побачити свої найкращі риси. Якщо спонуканням до дій у нього буде не мотив вигоди, а інтерес до людини, відповідальність за долю народу, аристократизм духу і поведінки, тоді народ набуватиме настільки сильної національної свідомості, що її ніколи не знищити.

Справжній націоналізм повинен ґрунтуватися на любові до земляків, а не на ненависті до тих, хто не є українським націоналістом. Всі свої почуття і весь свій розум треба спрямувати на те, щоб зміцнити українську державу, а не на те, щоб поза межами України знайти

союзника, який би допоміг знищити місцевих «не-патріотів». Багато хто зараз прикриває свою духовну порожнечу фанатичними вигуками про «неньку Україну», «рідну мову». Але такий «націоналізм» може призвести тільки до руїни.

Його слова «ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути» й на сьогодні лишаються актуальними.

Пропонуючи монархічний устрій, Липинський заперечує демократію як метод організації нації, але не заперечує її як свободу. У його монархічній системі громадяни наділені свободою економічної, культурної та політичної самодіяльності, але ця свобода обмежена авторитетом сильної і стабільної влади. «Клясократія» в його розумінні є гармонійною політичною співдружністю хліборобського класу як консервативної опори держави з іншими класами. Лише ця співдружність здатна, на думку Липинського, забезпечити державотворення й організацію української нації. Утверджуючи цю ідею, він у праці "Релігія і Церква в історії України" пише: "Вихід з нашої анархії лежить не в переконаннях, а в політичній акції і в організації та зміцненні наших занадто слабких та неорганізованих, консервативних, гальмуючих національних сил".

Література

1. «Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму, писані 1919—1926». — Відень, 1926.
2. Теорія українського монархізму – розроблений В. Липинським та, частково, Павлом Скоропадським у 20-х рр. 20 століття.
3. "Релігія і Церква в історії України" – В. Липинський, Філадельфія, 1925.

ПОПРАВКА Валентина Василівна ТЕОРІЯ ЦІННОСТЕЙ

Ні у кого немає сумніву, що та чи інша річ має для нас певну цінність завдяки не лише своїй об'єктивній властивості, але і в нашому ставленні до неї, яке поєднує у собі і сприйняття цих властивостей, і особливості наших смаків. Отже, наше ставлення до світу завжди має оціночний характер. І ця оцінка може бути об'єктивною чи суб'єктивною, правильною чи неправильною. Оцінка ж є визначенням суб'єктом соціальної значущості речей і явищ для його життя і діяльності.

Уперше в історії філософії до проблеми цінностей звернувся Арістотель. На його думку, засадничим поняттям, яке зумовлює існування людських уявлень про "бажане" і "належне", є поняття "благо". Благом "називають або те, що є кращим для кожного суцього, або те, що робить благами інші причетні до нього речі, тобто ідею блага" ("Велика етика", Арістотель).

За Платоном ідея блага й уявлення про його досягнення в реальному житті людини стали основою європейської традиції осмислення проблеми цінностей.

Аксіологія (грец. - цінність і - вчення) - філософська теорія цінностей, що з'ясовує якості і властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольнити потреби, інтереси, запити і бажання людей. Вона виникає значно пізніше, ніж постає проблема цінностей.

Теорія цінностей насамперед прагне з'ясувати питання природи цінностей. Існують різні погляди на природу цінностей - здатності речей задовольняти людські потреби, бажання, уявлення, які породжують надії людини, очікування, сподівання. Важливими залишаються питання про: об'єктивний чи суб'єктивний зміст цінностей; існування краси, благородного, чесного самого по собі; обумовленість цінностей смаками, психологічними вподобаннями індивіда (ціннісний суб'єктивізм і релятивізм).

Сучасна філософська аксіологія послуговується положенням про суб'єкт-об'єкту природу цінностей, світ яких (аксіобуття) утворює сама людина. Завдяки цьому людина наділяє навколишнє середовище значеннями культури, емоційно-психологічно "перетворює" його. Однак цінності не притаманні самому природному буттю, вони належать до ідеальних сфер розуму.

Всі цінності є духовними, навіть матеріальні, бо саме поняття цінності є людська, соціальна категорія, за його допомогою вимірюються всі речі і явища, природні і суспільні. Отже, доречною є формула: **потреби – інтереси – цінності**.

Цінності за своїми функціями не лише націлені у майбутнє. Вони діють також як культурні традиції, звичаї, усталені норми, завдяки чому забезпечують зв'язок з минулим, що має особливе значення до виховання патріотичних почуттів, успадкування родинних обов'язків в їх моральному значенні. Ціннісні уявлення регулюють поведінку людей і стосовно сучасних їм реалій, "спрямовують" її.

Однією із найвищих людських (суспільних) цінностей є свобода - особливий стан зумовленості духовної реальності, що фіксує можливість діяльності і поведінки за відсутності зовнішнього примусу. Філософія народжувалася як свободомислення. Якщо філософія є квінтесенцією (найголовніше) культури, то свобода - душею філософії.

Проблема цінностей загострюється в періоди радикальних суспільних змін, коли відбувається переорієнтація, переоцінка цінностей. За таких обставин активізується потяг до вічних цінностей, які пропонують етика, культурологія, релігія, загострено сприймається девальвація моральних чеснот - справедливості, порядності, відповідальності, обов'язку. Все це надає нових стимулів до осмислення проблеми людини, яка своєю діяльністю здатна створювати або руйнувати світ цінностей.

Загальнолюдські цінності є паролем спільного для всіх людей, незалежно від їх національних і культурних відмінностей.

Категорія "цінність", як і всі філософські поняття, є цариною людського розуму. Тільки людині притаманна здатність оцінювати, надавати значення, свідомо діяти стосовно навколишнього світу. Здатність людей утворювати світ цінностей і жити в ньому - одна із важливих проблем філософської антропології - вчення про людину.

Література:

1. Аксіологія//Великий тлумачний словник сучасної української мови(з дод. і допов.) / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. — 5-те вид. — К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005.
2. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. / Філософія: Підручник. – К.: Академвидав, 2008. – 592 с. (Альма-матер).
3. Філософський словник за ред. В. І. Шинкарука. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.:Головна ред. УРЕ, 1986.

ПУСТОВАР Богдан Олегович

ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ ТА ЇЇ МЕТОДИЧНІ ПРИНЦИПИ

Як самостійна дисципліна філософська антропологія розвинулася доволі пізно, її народження можна встановити з точністю до року. Це - 1928 рік, коли було оприлюднено у вигляді книги доповідь Шелера, роком раніше виголошену в "Школі мудрості" графа Кейзерлінга в Дармштадті під назвою "Становище людини в космосі". Того самого 1928 року з'явилася також значно більша за обсягом книга Плесснера "Щаблі органічного і людина" з пояснювальним підзаголовком: "Вступ до філософської антропології".

Обидві праці, Шелерове "Становище людини" та Плесснерові "Щаблі органічного", є дуже своєрідними і загалом відрізняються за своїм характером. Шелер у кількох головних рисах, що утворюють єдину картину, узагальнює різноманіття результатів тривалих досліджень і вражаючих філософських осянь. Книга Плесснера містить крок за кроком обережно вибудовуваний і часто-густо надто абстрактно сформульований методологічний засновок, на підставі якого він виокремлює царство органічної природи, звідти висновуючи те, що він називає "ексцентричною позицією" людини.

Її завданням було у відповідний спосіб осмислити процес пізнання у взаємозв'язках людського життя. Це, природно, лишень частина всезагальної філософської й антропологічної постановки питання, яка, проте, в такому контексті стає вирішальною. Зазначене можна зрозуміти тільки так, що філософська антропологія спромоглася взяти до уваги стрижневу для однієї з головних філософських дисциплін проблему, раніше

підпорядковану теорії пізнання. З огляду на це філософська антропологія постає, таким чином, як розширення та поглиблення, в певному розумінні, навіть як продовження кантівської трансцендентальної філософії.

Паралельно з розвитком філософської антропології з'явилося чимало вартих осмислення нових даних; можна мабуть, навіть стверджувати, що внаслідок різноманітних минутих тенденцій ми тепер позбавлені методично прозорих підстав, які б давали змогу визнати філософську антропологію, як самостійну дисципліну. Шелер, а також, звісна річ, Плесснер (в усякому разі, у своїй ранній праці) впритул підступили до космологічної перспективи питання.

Кожного разу маємо вражаюче завершену картину людини: у Шелера людина є духовна сутність, аскет життя, котрий завдяки своїм потенційним властивостям підноситься з іншого життя до чистої свідомості, у Плесснера людина - це істота ексцентрична, що внаслідок відсутності природного центру рівноваги приречена на довічний неспокій і нескінченно тривалий прогрес. Однак усі ці незбіжні картини є надто припадними й гідними визнання, тому ж бо так важко позбутися їхніх чар; кожного разу йдеться про одностороннє виокремлення певного аспекту, і ціла картина зазнає редукції до однієї ознаки як чогось специфічно людського, проте інші, не менше важливі аспекти залишаються поза увагою і випадають із загального змісту.

Отже, слідом за Плесснером, визнаючи, витлумачуючи і, мабуть, певною мірою продовжуючи його принципи, я спробую розвинути проблему метода філософської антропології в новому, для мене прийнятному плані. При цьому я розрізнятиму, позаяк сьогодні це очевидно для мене, чотири методичних принципи такої неусталеної філософської антропології.

1. "Принцип відносності усіх позачасових смислових сфер людини, як їхній виток в історичному обрії".

2. Антропологічна редукція, яка має за мету відокремлення об'єктивних сфер культури від людини, відповідає другий методичний принцип, який у відповідності до розвинених Плесснером положень відокремлює людину від об'єктивних образів.

3. Все, про що йдеться як про притаманне сутності людини, може міститися в культурі; в людському житті є феномени, які аж ніяк не можна вилучити з культури, хоча вони, здається, належать самому життю незалежно від їхньої культурної об'єктивації.

4. Завдання, щодо створення певної картини людини, було б порівняно простим, якби кожного разу згодом не доводилося добудовувати щось нове до певного, вже визначеного в його межах феномена, адже одиничне також має визначатися через ціле.

У філософській площині заслуговує на увагу також заперечення Хайдеггера, згідно з яким будь-яка антропологія завжди "передбачає людину як людину посталу", відтак усі вони потребують попереднього онтологічного обґрунтування.

Отже, не можна гарантувати жодної єдності антропологічних визначень - ані на підставі попереднього онтологічного обґрунтування, ані на підставі окремих рис та наступного синтезу їх. Є, втім, лише одна можливість, а саме, орієнтація на такого роду єдність, коли ми взагалі відмовляємося від картини людини. Це те, що Плесснер сформулював як "принцип відкритого питання", а ми цілком обґрунтованов маємо додати до наших попередніх методичних настанов як 4-й принцип.

Це цілком чином окреслює перспективу піднесення філософської антропології як такої. Тобто належить звільнитися від усіх зумовлених вже узвичаєними уявленнями питань, які заздалегідь визначені, насамперед через наше воління знати, чим могла б бути людина; треба кожного разу виводити нове знання, відшукуючи щось неподибване раніше; треба виходити завжди з припущення, ніби людина взагалі нічого подосі не знала; необхідно зберігати відкритість для одиничного й особливого, що має підказати нам саме цей певний феномен.

Література:

Больнов, О. Ф. Філософська антропологія та її методичні принципи // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. Хрестоматія: навчальний посібник / О. Ф. Больнов ; пер. з нім. А. Гордієнка ; упоряд. В. В. Лях, В. С. Пазенок. – К. : Ваклер, 1996. – С. 96–111. Перекладено за виданням Bollnow O.F. Die philosophische Anthropologie und methodischen Prinzipien // Philosophische Anthropologie heute. – Munchen: Verlag C. H. Beck, 1972.

РЕПКИНА Ольга Анатоліївна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ: ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

Структура науки має досить складну будову, оскільки містить у собі елементи, які не вкладалися в традиційне поняття науковості, а саме: релігійні, філософські, магічні уявлення, певні соціально-психологічні стереотипи, деякі сенсорні та інтелектуальні уміння, які неможливо пояснити. Принципово важливе значення відіграють саме філософські передумови науки. Чому? Звернення до філософії було особливо актуальним на переломних етапах розвитку науки. Адже наукові досягнення завжди пов'язані з філософським узагальненням, тому, що філософія сприяє розумінню реальності, її ефективному опису.

Нині наука має суттєвий вплив на суспільство. Зроблена численна кількість відкриттів, досліджень, нововведень, з якими людина не завжди здатна впоратися, що призводить до різних екологічних катастроф. Сучасний науково-технічний розвиток викликав не тільки позитивні, а й негативні наслідки. Ось чому людство все частіше замислюється над гуманістичною оцінкою ролі та призначення науки в суспільному житті.

Наукова філософія – зона, що знаходиться на кордоні філософії та конкретного наукового знання. Це погляд на реальну науку і її історію з філософських позицій, положення якого змінюється разом із розвитком науки й філософії в цілому.

Науку, як складне системне явище, варто аналізувати з кількох позицій. З одного боку, це сукупність процесів пізнання, а з іншого – соціальний інститут, певна організація процесу, що сформувався на певній стадії історичного розвитку і продовжує розвиватися. Соціально-організаційним формам, де втілена наукова діяльність, відповідають свої унікальні ідеали, цінності, сукупність яких можна назвати етосом науки. Філософія науки має багатовікову історію, її генеза невід'ємна від генези філософії. До складу філософського знання завжди входило те, що називається наукознавством. Вважається, що саме філософія створила необхідний фундамент сучасного наукознавства. Оскільки саме філософи протягом багатьох віків досліджували й осмислювали специфіку пізнавальних процесів, а пізніше – науки й наукового пізнання.

Традиційне уявлення філософів про те, що справжня наука повинна бути системою загальних, необхідних і абсолютних істин, не витримало перевірку реальним розвитком науки. Про це свідчить історичний розвиток і сучасний стан таких її сфер, як фізика і математика. Сучасна наука виходить вже з інших принципів: релятивності, суб'єктності, соціальності та ін.

Отже, розвиток і сутність кожної конкретної дисципліни має загальні моменти та, водночас, специфіку. Тому застосування конкретно-наукових моделей розвитку даної області знання на інші дисципліни потребує особливої уваги. Сучасна філософія науки виходить з принципу системності й діалогізму у визначенні єдності й різноманіття наук.

СИДОРЧУК Юлія Сергіївна

ІСТИНА ЯК ЦЕНТРАЛЬНА ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ

Більшість сучасних науковців не можуть дати остаточну відповідь людині, що є істиною? Адже істина – це не щось матеріальне, до чого можна доторкнутися та пощупати, чи з'їсти, як яблуко, істина це щось не пізнане, щось вище нашого розуміння. Саме наше мислення не може раціонально осмислити термін та поняття істини, але наука дає визначення цього терміну.

Чи можливо для людини знати істину? Актуальність теми пізнання істини і її розуміння походять із власного досвіду людини, кожен наполягає на тому, що він знає те, що знає.

Істина - одна з центральних категорій гносеології, правильне відображення об'єктивної дійсності у свідомості людини, її уявленнях, поняттях, судженнях, умовиводах, теоріях об'єктивної дійсності. У тлумачному словнику української мови істина трактується також як правда, як положення, твердження, судження, перевірене практикою, досвідом.

Питання визначення істини є одним із найважливіших в філософії з давніх часів. В Стародавній Греції поняття істини введено Парменідом як протиставлення думці. Пізніше вчення про істину розроблялося Платоном і Аристотелем. Гаутама Будда закликав «зберігати істину в собі, як єдиний світоч», а «чотири шляхетних істини» були покладені в основу буддистського світогляду.

Аристотель у своєму трактаті «Метафізика» писав: «Казати про суще, що його немає, або про не-сущє, що воно є, – значить говорити хибно; а казати, що суще є і не-сущого немає, – значить говорити істинно». Подібне протиставлення існуючого неіснуючому, як істинного неправдивому, зустрічається і в діалозі «Кратилус» Платона, де Гермоген дає ствердну відповідь на питання Сократа: «У такому випадку той, хто говорить про речі відповідно до того, які вони є, правду говорить, той же, хто говорить про них інакше, бреше?» – «Так.»...

Філософи пишуть про істину, як про абсолют який не можливо досягнути.

Інша річ бачення істини у релігії. Релігія дає чітке розуміння істини, адже у релігії відсутня об'єктивна та відносна істина у ній є лише одна суб'єктивна істина.

Абсолютна істина присутня у всіх релігіях та сектах. Наприклад у ісламі абсолютною істиною є Аллах. В християнстві є Ісус Христос, який говорив: "Я істина, правда і життя", у індуїзмі істиною є атман, у сикхізмі – Нїргуна (Бог). Релігії можуть міняти догматику, канони, зовнішній вигляд але істина завжди лишається одна і цією абсолютною істиною є Трансценденталія (Бог, вища Істота)

У релігії та філософії людина не може до кінця досягнути та побачити істину, адже істина це щось вище нашого розуміння, тому з кожним роком виникають нові течії та філософські системи, оскільки для всього людства немає своєї всесвітньої абсолютної істини, а є мільйони релігійних особистісних абсолютних істин.

Кожна людина має право на віру у свою істину, або у абсолютну істину, але якщо людина релігійна вони повинна вірити в свою абсолютну істину, чи шукати цю істину. Без віри у абсолютну істину немає сенсу вірити у свою релігію. Тому кожен із нас повинен мати істину, без істини немає сенсу нашого існування.

Література:

1. Велика радянська енциклопедія, 3-тє видання. Стаття «Істина».
2. В. А. Буслинський, В. Ю. Алексєєв, П. І. Скрипка, Л. М. Кусок. Філософія. навчальний посібник. — К., КСУ 2002, 16 др. аркушів. тема 6
3. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / Ред-кол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. — К.: Нак. думка, 1983. — (Словники України) ISBN 966-00-0785-X
4. «Всё что есть, то истина, не одно ль и то же есть и естина, истина?». — Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка Т.2 М. 1955. — С.60.

ТИМОЩУК Олександр Ігорович

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Проблема розвитку освіти в Україні вже багато років відноситься до найскладніших і найнеоднозначніших не лише в педагогічній філософській науці, а в світовій науці загалом.

Філософія освіти представляє собою загальну парадигму організаційної діяльності та змістового компоненту знання (як наукового, так і поза наукового). Сюди можна віднести всю ту освітню базу, яку педагоги передають учням та студентам. Категорії «філософії» та «освіти» в усі часи тісно перепліталися одне з одним. Так залишається і сьогодні.

Філософія освіти – галузь, що представляє особливу сферу духовно-практичного засвоєння світу і, водночас, вказує на сутність того дійства (процесу, відносин), що розгортається у просторі і часі.

В останні роки питання філософії освіти стало предметом уваги широкої наукової спільноти, громадських та культурних діячів, а також філософів. Ціла низка наукових праць (статті, монографії, доповіді, дисертації, кандидатські роботи) змогли знайти своє місце в світовому дослідницькому архіві. В них розглядаються проблеми, що певним чином пов'язані з активною пошуковою діяльністю нової парадигми підготовки людини до майбутнього життя. Ця парадигма повинна забезпечувати не лише адаптивне ставлення людства до дійсності, але й розвивати цю дійсність відповідно до людських моральних вимірів життя.

Здобутки

У прагненні до ідеальної цілісності й точності в освітній справі діалектика почала створювати потужний апарат моделювання завершених теорій, а гуманітарні науки, дотримуючись її настанов, почали будувати штучні моделі людини, освіти, виховання, економічного і соціального розвитку, формальні, а не змістові конструкції. Лише в міру усвідомлення ситуації прийшло розуміння, що для вивчення життєздатних, органічних об'єктів, які розвиваються, потрібні інша методологія і нова парадигма розвитку. Проте видимі ознаки становлення нової парадигми сформувалися давно і продовжують набирати оберти далі.

Не зважаючи на те, що філософія освіти знаходиться на етапі свого становлення, ознайомившись з матеріалом по темі, можна виділити ряд здобутків, які яскраво проявилися саме в ХХІ столітті:

- Почали активно розвиватися такі поняття як «міждисциплінарність», «комплексність», «системність», «синтез», «цілісність освіти» і т.п.
- Отримання більшої самостійності такою галуззю як «філософія освіти». Розробка серйозних наукових досліджень.
- Проголошення пріоритетності на загальнолюдські цінності, а не групові, як це було раніше.
- Збільшення індивідуального підходу в освітньому процесі.
- Підтримка тісного зв'язку з культурологічним началом. Вплив активного розвитку культури.
- Еволюція філософських поглядів на загальний та індивідуальний освітній процес.
- Розвиток філософських понять, що існують паралельно з освітою, але мають вагомий вплив на неї: «внутрішня людина», «інтуїтивне пізнання світу», «суб'єктивно мисляча істота», «самопізнання» і т.п.
- Розширення сутності «освіти». Розробка нових методів та форм освітнього управління (зокрема освітнього менеджменту).
- Поповнення теоретичного базису, а також збільшення пріоритетності на практичну частину.
- Збільшення методологічної системи за рахунок нових ідей та теорій як в педагогічній, так і в філософській галузях.

Перспективи

З кожним роком філософія освіти набуває все більшої самостійності та незалежності. Філософи виражають різні погляди щодо її впливу на освітній процес в цілому. Одні сприймають її як повноцінну наукову галузь, інші – називають вираз «філософія освіти» влучним евфемізмом і не більше. Адже філософія як наука включає в себе всі функції: пошукову, евристичну, майєвтичну (сприяння народженню нових положень), а тому може застосовуватись до будь-якої сфери людської життєдіяльності. Якщо науковці і далі будуть притримуватися такої позиції, то функціонування філософії освіти як спеціальної окремої галузі втратить свою необхідність.

Однак така позиція не змогла вкорінитися, що сприяло подальшому розвитку філософії освіти. Її предметом є не лише встановлення сутності освіти як специфічного суспільного інституту, але й виокремлює її в світоглядній системі уявлень та уподобань кожної людини окремо та людства в цілому. В такому випадку сенс філософських занять в тому, щоб навчити

самостійно думати і апелювати до власних роздумів, проходячи повз постійне звернення до відомих авторитетів. Змінюється роль педагога. Він постає і викладачем, і наставником, і порадиником, і науковцем, і другом. Такий широкий список проблем може повноцінно розкрити лише цілісна система наукових теорій та поглядів.

Сучасне суспільство не полишає думки про те, що філософія освіти має поступово змінювати орієнтацію. В її основу повинно бути покладено аналіз життєвих реалій, які в більшій мірі мають практичну спрямованість. Все частіше починає фігурувати проблема розуміння сутності освітньої культури та комунікативні властивості просвітницької діяльності. Не можна обійти стороною і специфіку інноваційних педагогічних технологій. Новітній світ вимагає і новітніх поглядів на будь-яку сферу людського життя.

УСТЕНКО Юлія Олегівна

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Культурно-історичний розвиток гуманітарних наук України – це процес удосконалення суспільства за рахунок максимального розкриття його творчого та наукового потенціалу, забезпечення самореалізації кожної людини відповідно до її бажань, вмінь та інтересів, адже тільки, так можна досягти розвитку різних наукових сфер, і не лише в гуманітарних науках. Розвиток та вдосконалення гуманітарних наук в державі також ґрунтується на ідеалах певного народу, на його світоглядних орієнтирах та на традиціях, які зберігаються впродовж століть, а ми в свою чергу маємо їх зберегти та примножити їх кількісно. Одним з головних критеріїв розвитку гуманітарних наук є стан благополуччя населення, яке має забезпечувати як держава, так і її громадяни, бо лише при успішній взаємодії громадян з владою, країна може досягти розвитку у всіх сферах суспільства. Не лише в наука але і освіта здійснює істотний вплив на розвиток гуманітарних наук, особливо значимо це коли ми говоримо про школи та вищі навчальні заклади, які навчають розкривати свої здібності, допомагають реалізувати себе в тій чи іншій сфері. Для покращення та збагачення культурного та історичного потенціалу нашої держави, на наш погляд необхідно дотримуватись таких правил та настанов:

- Українська мова – це державна мова, її потрібно популяризувати в усіх сферах життєдіяльності українських громадян, а не лише в книгах, а також спонукати до того, щоб більшість громадян хотіли розмовляти українською не тільки в державних закладах, але при цьому потрібно поважати і інші нації та їх культурне надбання;

- впровадити високі соціальні стандарти життя для всього населення, а не лише до певної групи осіб;

- необхідно охороняти культурну спадщину нашого народу та поповнювати її новими здобутками;

- підтримувати сучасні інтелектуальні і мистецькі форми творчості (літературу, мистецтво, кіно);

- підтримувати зв'язок з культурними осередками інших країн, представляти нашу країну на світовому рівні;

- необхідно також, щоб відбувалася співпраця громадян з правлячою владою, адже лише спільними зусиллями можна зберегти і примножити культурні та історичні надбання.

Отже, саме маючи співпрацю між громадянами нашої країни та владою, яка керує ми можемо отримати високорозвинену європейську країну, яка не втратить своєї ідентичності, збереже свою історичну культурну спадщину та буде примножувати її.

ХОХЛОВА Марія Геннадіївна

ЛИХОСЛІВ'Я У НАШ ЧАС

Завдяки рідній мові ви ідентифікуєте себе як українці. Є у ній слова, що утверджують сакральні поняття. У багатьох мовах світу вони звучать подібно. І така єдність понять сприяє духовній єдності. Але, на жаль, у наш час глобалізації та інтеграції в мовлення вкорінюються інші, «інтернаціональні» слова, які спотворюють стосунки душі, призводять до відчуження найближчих людей. Такими словами є лихослів'я, особливо, нецензурна лайка. Є об'єктивні

пояснення, чому ці слова лунають дедалі частіше. Подвійні стандарти, девальвація моральних норм, ускладнення життя, прогрес безробіття та інфляція, постійна соціальна незахищеність викликають загальний стрес і призводять до того, що лаятися починають і ті, хто раніше якось утримувався від цієї звички. Така звичка поширилася у сімейне коло та у стіни школи. Особливо, небезпечною стає ситуація для дітей, бо існує безліч негативних зразків для наслідування. Грубість і лайку сьогодні дитина може почути звідусіль. Лихословлять сусіди, власні друзі, друзі батьків, однолітки і літні люди, перехожі на вулиці.

Неумисний особистий вплив різних людей вчить дитину різноманітних форм лихослів'я. Повсякчас стикаючись із нецензурною лайкою, дитина починає вважати таку словесну поведінку нормою і стає емоційно толерантною до грубощів і лайки, перестає їх засуджувати. Ці негативні впливи змінюють в дітях реальність, і весь світ постає перед ним лихослівним.

Над проблемою лихослів'я працює американський вчений А. Басс, який зазначав, що лихослів'я можна визначити як реакцію: активну, пряму, вербальну. Він довів, що агресивне лихослів'я належать до засобів «випускання пари», тобто в емоційно напружених ситуаціях і є засобом вербалізації негативних емоцій. Мова – це початок, який формує поняття, а через них і сам процес мислення народів. Прокльони існують у всіх етнічних культурах, але вони різні від народів.

Відомий психолог О. Леонтьєв вважає такі мовленнєві реакції рефлекторною поведінкою, в якій є «жорсткий зв'язок між стимулом і відповідною реакцією, вони не прогнозуються наперед».

У національних культурах, де корова вважається священною твариною, називати когось так означає похвалити його. Українська «корова», у звертанні до жінки, звучить дуже образливо, бо так образливо говорять про товсту або нерозумну жінку, і це зафіксовано у «Словнику української мови».[4]

В. Жельвіс дає ґрунтовне посилення, чому лихослів'я є амбіволентним поняттям.

Класичний експеримент американського вченого українського походження А. Бандури показав, як швидко діти копіюють і наслідують моделі поведінки та ставлення.

Причини виникнення лихослів'я у сім'ї досліджували психологи Р. Берон, Д. Річардсон у своїй праці «Агресія».[1]

Про можливий негативний вплив у сім'ї на поведінку молодшої особливості вказують вітчизняні науковці: Н. Максимов, В. Семиченко, В. Заслуженюк, В. Оржеховська.

Уживання нецензурної лайки щодо дітей і при дітях негативним чином відбивається на гендерній соціалізації молодшої особистості: створюються між статеві стосунки, статево рольова поведінка, негативна установка щодо сексуального життя, нав'язуються негативні стереотипи. Постійне лихослівне середовище спричиняє моральне зубожіння дитини. [2]

Розвиток почуття гумору дозволяє знизити рівень агресії, сприяє доброзичливому спілкуванню, зростає педагогічна активність батьків у боротьбі проти лихослів'я своїх дітей. Запропонована класифікація дозволяє зробити низку цікавих зауважень та інтерпретацій. Вона може бути своєрідною критеріальною матрицею для діагностики суб'єктно-діяльнісних профілів лихослів'я.[5]

Література:

1. Бэррон Р., Ричардсон Д. Агрессия. –СПб.: Питер, 1998. – 336 с.
2. Носенко Э. Л. Эмоциональное состояние и речь. – К.: Вища школа, 1981. – 195 с.
3. Носенко Э. Л.Коврига Н.В. Эмоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції. – К.: Вища школа, 2003. 155 с.
4. Татенко В. А. Психология в субъектном измерении: Монография. – К.: Просвіта, 1996. – 404 с.
5. Широкоградюк Л. Лихослів'я у шкільному середовищі: профілактика і корекція – К.: Шкільний світ

УТОПІЯ ЯК УНІВЕРСАЛЬНА РЕАКЦІЯ ЛЮДИНИ НА СВІТ

У всі часи люди мріяли, в усі часи були незадоволені власним життям, завжди вигадували собі ідеал. Саме це бажання жити краще та бути краще допомагало людині розвиватися, рухало прогрес. Це бажання вливалось в різні форми, надягало на себе різний одяг. Одним з костюмів стала утопія. Найкраще місце, якого немає, щасливе життя предків або далеких країн і народів, ідеальне суспільство і ідеальний керівник держави - утопія і сама любить одягати маски. Утопія є, безсумнівно, плід свідомості громадського або індивідуального. На мою думку, продуктивним буде процес виділення меж утопії через те, чим вона не є. У повсякденній свідомості за утопією міцно закріпився ярлик чогось нездійсненого, неможливого. Розмірковуючи про утопію, людина не може не дати їй емоційної оцінки, бо її судження завжди оціночні. Важливо пам'ятати, що утопія є не просто явище свідомості, але невід'ємна частина культури, цивілізації. Вона спочатку народилася як «триєдність літературного жанру, соціального проекту і форми свідомості».

Саме визначення поняття утопії відноситься до числа найскладніших, оскільки до цих пір ще не склалося досить обґрунтованого і загальноприйнятого її позиційного (як зовнішнього, так і внутрішнього) опису. Багатозначність змісту конвенціональних смислів і позиційних значень цього поняття обумовлено багатоаспектністю його проявів, різноманіттю форм становлення і розвитку. При всій масштабності обсягів наукової та художньої літератури, присвяченої проблемам утопії, соціологія і філософія не змогли прийти до якихось загально визнаних концепцій її генезису і дати визначення, в яке вкладалося б все розмаїття версій утопії як такої.

Утопія з'являється на горизонті в ситуації, коли суспільство наближається до кризи, і малює образ ідеального світу, уявляючи суспільство після кризи. Вона дає прогноз майбутнього, пропонує один з варіантів можливого руху і розвитку, як писав П. Рікер, формує альтернативні шляхи життя. Утопія «спостерігає» крах віри, ідеалів в сьогоденні і продукує нову віру і нові ідеали. Утопія раціональна, теоретична, евристична, розумоосяжна, вона спрямовує свій погляд у минуле або майбутнє, сьогодення – це немов об'єкт критики, але не більше, вона ніколи не прагне бути реалізованою.

Утопічні нотки з'являються в суспільній свідомості тільки в період серйозних соціальних змін. Коли в житті суспільства панують порядок і гармонія, утопія спить глибоким сном. Вона прокидається в той момент, коли крихка будівля соціальної гармонії дає першу тріщину. «Утопія - дзеркало, а дзеркало. відображає тільки ті об'єкти, які знаходяться перед ним». Стимулами виникнення утопічної свідомості виступають неприпустимість «існуючого порядку речей» і жага набуття втраченої соціальної гармонії.

Утопія задає ідеал, який стає метою, а ідеал втілюється в проект - «докладний і послідовний опис уявного, але локалізованого в часі і просторі суспільства, побудованого на основі альтернативної соціально-історичної гіпотези і організованого - як на рівні інститутів, так і людських відносин - досконаліше, ніж те суспільство, в якому живе автор». Утопія-ідеал переходить в утопію-проект і завдяки впевненості у всесилля людини і його безмежних можливостей має потенціал для подальшого втілення в дійсність.

Подібним чином утопію розглядає в теорії «ідеальних типів» М. Вебер: «Можливого не можна було досягти, - пише він, - якби люди не прагнули до неможливого». «Ідеальний тип» є утопією, але береться він з дійсності шляхом її деякої деформації. З цієї позиції утопія - це засіб пізнання історичної дійсності, подумки конструюється модель об'єкта. Утопія дозволяє при зіставленні з реальністю виявити ступінь відхилення дійсного від належного і причини, що зумовлюють ці відхилення в реальному житті. Як зазначає Вебер, такий метод може бути необхідним для визначення цінності явища.

Громадські ідеали і соціальні утопії за своєю природою історичні, в них діалектично поєднуються мінливе і стійке, специфічне і універсальне. Потреба в утопії пояснюється природою самої людини. В людині від початку закладені такі якості, як прагнення до ідеалу, потреба в створенні образу майбутнього, мрія про досконале суспільство. Ніякий розвиток

теорії «не може сам по собі усунути соціальні потреби в утопії, а ця потреба в вигляді таких соціальних механізмів, як надія, мрія, передбачення майбутнього, все ще залишається актуальним і для сучасної думки». Завдяки утопії суспільство може вдосконалюватися, уникаючи соціальних катаклізмів. Утопія дає можливість відкрити новий горизонтальний простір для соціальних експериментів. Про утопії можна говорити як про цілком наукове явище, якщо розглядати майбутнє людства як процес не революції, а еволюції.

У свою чергу, розглядаючи процеси, механізми, рух, в якому людська спроможність до соціального буття породжує утопічну свідомість і разом з тим утопія виступає як тяга до відновлення (повернення) людської дійсності соціального буття.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ALNAIMAT Mohammad, PhD student of the Department of Accounting and Audit, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, (Kyiv, Ukraine)

BURDYGA Theodor, D.Sc. (Physiology), Prof., Department of Cellular and Molecular Physiology, Institute of Translational Medicine, University of Liverpool, UK

DANYLOVA Tetiana, Ph.D. (Philosophy), Assoc. Prof., Department of Philosophy, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

HUNITIE Mohammad, PhD in Public Administration, Assoc. Prof., Department of Public Administration, Faculty of Economics and Administration, King Abdulaziz University (Saudi Arabia)

MERKOTAN Kateryna, doktor politologii, niezalezny badacz, Borne Sulinowo (Polska)

NIEMIADOMSKI Christopher, PhD in Mathematics, independent researcher, SUNCORP Ltd (Sydney, Australia)

ZAKATEI Yuliia, sophomore, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (м. Київ, Україна)

АЛЬМАГХАРИЗ Імад Алі, аспірант Інституту міжнародних відносин, КНУТІШ, (м. Київ, Україна)

АМЕЛІНА Світлана Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології і перекладу Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

АНАЦЬКА Наталія Василівна, кандидат філософських наук, старший викладач, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

АРИСТОВА Наталія Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

АРТЕМЧУК Вікторія, студентка факультету інформаційних технологій Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

АСАТУРОВ Сергій Костянтинович кандидат історичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БАГЛАЙ Оксана Олександрівна, студентка факультету інформаційних технологій, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БАРАБАШ Олена Іванівна, кандидат сільськогосподарських наук, завідувач відділу аспірантури та докторантури Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БАРВІНОК Наталія Сергіївна, студентка 1 курсу факультету ветеринарної медицини, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БЕРЕГОВА Галина Дмитрівна, доктор філософських наук, професор, Херсонський державний аграрний університет (м. Херсон, Україна)

БІЛАН Сергій Олексійович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії і політології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БЛОЗВА Любов Миколаївна, аспірантка кафедри філософії, Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БОГАЧЕВ РОМАН МИХАЙЛОВИЧ кандидат філософських наук, докторант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президенті України (м. Київ, Україна)

БОГОМОЛЕЦЬ Ольга Вадимівна, доктор медичних наук, народний депутат Верховної ради України, колекціонер (м. Київ, Україна)

БОЖКО Ольга Антонівна, кандидат історичних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БОЙКО Іван Іванович, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БОЙКО Ольга Богданівна, аспірант кафедри паразитології та тропічної ветеринарії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БОЙКО Юрій Анатолійович, кандидат філософських наук, доцент Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БОРОВЕЦЬ Василь Михайлович, студент 1 курсу ФВМ, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БОЯНОВСЬКИЙ Сергій Олександрович, аспірант кафедри мікробіології, вірусології та біотехнології Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БУДНІК Ірина Олександрівна, заступник директора з навчально-виховної роботи середньої загальноосвітньої школи № 288 Заслужений працівник освіти України (м. Київ, Україна)

БУДНІК Ольга, студент 1 року навчання гуманітарно-педагогічного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БУЦИК Ігор Михайлович, кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів та природокористування України (м. Київ, Україна)

ВАКУЛЕНКО Яна, студентка Національного університету «Острозька академія» (м. Острог, Україна)

ВАКУЛИК Ірина Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Ілля Павлович, аспірант кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВАСЮК Оксана Вікторівна, доктор педагогічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВИГОВСЬКА Світлана Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВІКТОРОВА Леся Вікторівна, доктор педагогічних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВІШОВАН Юрій Юрійович, аспірант кафедри мікробіології, вірусології та біотехнології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВОЙТЕНКО Лариса Михайлівна, учитель української мови та літератури спеціалізованої школи № 200 з поглибленим вивченням іноземних мов (м. Київ, Україна)

ВОЛЯНЮК Наталія Юрьевна, доктор психологічних наук, професор, завідувача кафедрою психології та педагогіки, Національний технічний університет України «КПІ імені Ігоря Сикорського» (г. Київ, Україна)

ВОРОНІНА Даша Анатоліївна, аспірант кафедри теорії і методики, технологічної освіти і комп'ютерної графіки, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

ГАВЕЛЯ Олександра Русланівна, аспірантка гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГАЄВСЬКА Світлана Ростиславівна, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)

ГАЛУШКА Анастасія Сергіївна, студентка 1 курсу Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГАРДАШУК ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА, доктор філософських наук, провідний науковий співробітник Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України (м. Київ, Україна)

ГВОЗДЯК Валентин Миколайович, кандидат філософських наук, доцент, Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет» (м. Ужгород, Україна)

ГЛУХОВСЬКА Наталія Анатоліївна, асистент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГОРБАТЮК Тарас Віталійович, кандидат філософських наук, доцент Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГОРДЄЄВА Ірина Володимирівна, аспірантка кафедри філософії Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГОЯН Ігор Миколайович, доктор філософських наук, професор, декан філософського факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, Україна)

ГРИБОВА Анастасія Олегівна, студентка юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГРОМОВИЙ Ярослав Сергійович, аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГУДИМА Ігор Петрович, кандидат філософських наук, професор кафедри філософських і політичних наук, Черкаський державний технологічний університет (м. Черкаси, Україна)

ГУР Віктор Іларіонович, доктор філософських наук, професор, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

ДАЩЕНКО Софія Олександрівна, аспірант кафедри паразитології та тропічної ветеринарії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ДЕМ'ЯН Вікторія Василівна, викладач англійської мови, спеціаліст першої категорії ВП НУБіП України «Мукачівський аграрний коледж» (м. Мукачеве, Україна)

ДЕМ'ЯНЦЕВА Юлія Валеріївна, аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ДЕНИСЕНКО Наталія Василівна, викладач, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

ДЕРКАЧ Максим Сергійович, студент, бакалавр 1 року навчання Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ДЕВОЧКІНА Наталя Миколівна, кандидат філософських наук, доцент, Запорізький національний технічний університет (м. Запоріжжя, Україна)

ДЗЮБА Тетяна Ігорівна, аспірантка, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ДОВБЕНКО Анастасія Андріївна, аспірант 1 року навчання Національний університет біоресурсів та природокористування України (м. Київ, Україна)

ДУБРОВІНА Оксана Валеріївна, асистент Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЖИВОРА Станіслав Михайлович, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЖУК Вікторія Андріївна, бакалавр 1 року навчання факультету ветеринарної медицини, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЖУРАВСЬКА Ніна Станіславівна, доктор педагогічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЗАГОРОДНЮК Валерій Петрович, доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України (м. Київ, Україна)

ЗАЙЧЕНКО Іван Васильович, доктор педагогічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЗУЄВ Віталій Миколайович, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

ІВАНОВА Оксана Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ІСАКОВА Наталія Петрівна, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КАБАЦІ Маріанна Іванівна Викладач німецької мови, спеціаліст вищої категорії ВП НУБіП України «Мукачівський аграрний коледж» (м. Мукачеве, Україна)

КАДИКАЛО Андрій Миронович, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет «Львівська політехніка» (м. Львів, Україна)

КАЗАКОВ Мстислав Андреевич, кандидат філософських наук, преподаватель, КПИ ім. Ігоря Сікорського (г. Киев, Украина)

КАЛУГА Володимир Федорович, д.філос.н., доцент, доцент кафедри історії і політології, Національний університет біоресурсів та природокористування України (м. Київ, Україна)

кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України

КАНІВЕЦЬ Олександр Миколайович, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри романо-германських мов і перекладу Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КАНІШЕВСЬКА Любов Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КАШЛЯК Сергей Георгиевич, кандидат исторических наук, доцент, кафедры гуманитарных дисциплин, Белорусский государственный университет информатики и радиоэлектроники (г. Минск, Беларусь)

КВЯТКІВСЬКА Яна Володимирівна, студент 1 курсу ФВМ, бакалавр, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КИСЕЛЬОВ Микола Миколайович, доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту філософії імені Г. Сковороди НАН України (м. Київ, Україна)

КИЧКИРУК Тетяна Василівна, кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КІЦУЛ Маргарита Олексіївна, пошукач кафедри культурології НПУ ім. М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

КОВАЛЬОВА Валентина Федорівна, учитель-методист медичної гімназії №33 (м. Київ, Україна)

КОВАЛЬЧУК Василь Іванович, доктор педагогічних наук, професор кафедри методики навчання та управління навчальними закладами Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОЗИНЦЕВА Татяна Александровна, кандидат философских наук, доцент, Сумский государственный университет (г. Сумы, Украина)

КОЗУБЕНКО Катерина Василівна, аспірант, викладач, Вінницький торговельно-економічний коледж КНТЕУ (м. Вінниця, Україна)

КОЛЕСНИК Марія Юріївна, старший викладач, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОЛОДІНА Лариса Степанівна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОЛОТИЛО Мар'яна Олексіївна, кандидат філософських наук, викладач Національний технічний університет України «КПІ імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

КОНОНЧУК Інна Валеріївна, старший викладач кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОСТРИЦЯ Наталія Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор кафедра української та класичних мов, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОСТЮК Олександр Васильович, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОСТЮК Олена Сергіївна, аспірант кафедри терапії та клінічної діагностики Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КРАВЦОВА Дарина Ігорівна, аспірант 1 року навчання факультет ветеринарної медицини, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КРАВЧЕНКО Алла Григорівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КРАВЧЕНКО Наталія Борисівна, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КРИКУНЕНКО Світлана Вікторівна, студентка I курсу факультету захисту рослин, біотехнологій та екології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КРИЛОВА Світлана Анатоліївна, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософської антропології НПУ імені М.Драгоманова (Київ, Україна)

КРІВЕЦЬКИЙ Владислав Олександрович, студент 1 курсу агробіологічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КРОПИВКО Олена Михайлівна, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КУБІЦЬКИЙ Сергій Олегович, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті, Національний університет біоресурсів і природокористування України, (м. Київ, Україна)

КУДІН Андрій В'ячеславович, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КУЗНЕЦОВА Ліана Віталіївна студент 1 курсу ФВМ, бакалавр, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КУЗНЮК Давид, магістр 1 року навчання факультету конструювання та дизайну, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КУЗЬМЕНКО Михайло, магістр 1 року навчання факультету конструювання та дизайну, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КУЛЬТЕНКО Валентина Павлівна, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КУХАРЄВА Наталія Василівна, вчитель початкових класів медичної гімназії №33, вчитель I кваліфікаційної категорії (м. Київ, Україна)

ЛАЗАРЕВА Марина Леонідівна, кандидат філософських наук, в. о. доцента, Львівський національний аграрний університет (м. Дубляни, Україна)

ЛАНОВЮК Людмила Петрівна, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЛЕВКУЛИЧ Василь Васильович, кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії, Ужгородський національний університет (м. Ужгород, Україна)

ЛИТОВЧЕНКО Віктор Петрович, кандидат філософських наук, доцент, Відокремлений підрозділ національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут» (м. Ніжин, Україна)

ЛИЧУК Марія Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЛОЖКИН Георгій Владимирович, доктор психологических наук, профессор кафедры психологии и педагогики, Национальный технический университет Украины «КПИ имени Игоря Сикорского» (г. Киев, Украина)

ЛУКЬЯНЕЦ Валентин Сергеевич, доктор философских наук, профессор, гл. н.с. Института философии НАН Украины (г. Киев, Украина)

ЛУЦЬКИЙ Володимир Євгенійович, студент факультету землевпорядкування Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЛЮШНЕНКО Мирослава, студентка 1 курсу факультету захисту рослин, біотехнологій та екології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МЕЛЬНИК Людмила Володимирівна, вихователь студентського гуртожитку Тальнянківський агротехнічний коледж Уманського національного університету садівництва

МАЗУР Наталія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАЙДАНЕВИЧ Наталія Василівна, кандидат юридичних наук, Національне агентство з питань запобігання корупції (м. Київ, Україна)

МАКСЮТА Микола Єгорович, доктор філософських наук, професор Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАЛА Ярина Леонідівна аспірантка, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАЛИХІН Олександр Володимирович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАРТИНЮК Ірина Анатоліївна, кандидат психологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАРХАЛЬЧУК Ганна Володимирівна студент факультету захисту рослин, біотехнології і екології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАРЧЕНКО Олексій Васильович, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та релігієзнавства Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (м. Черкаси, Україна)

МАТВІЄНКО Ірина Сергіївна, кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАЦЕНКО Леся Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МЕЛЕХОВА Оксана Сергіївна, магістр права, пошукач Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (м. Київ, Україна)

МИСАК Наталія Федорівна, кандидат історичних наук, доцент, Львівський національний аграрний університет (м. Дубляни, Львівська обл., Україна)

МИСЮРА Тетяна Михайлівна, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МИХАЙЛОВИЧ Валентина Андріївна, головний спеціаліст департаменту Атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування МОН України (Україна, Київ)

МІСЬКЕВИЧ Людмила Вікторівна, аспірант кафедри методики навчання та управління навчальними закладами, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МОЗГОВА Наталія Григорівна, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

НИКОЛАЄНКО Станіслав Миколайович, член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

НОВІКОВ Борис Володимирович, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

ОЛЬХОВСЬКА Наталія Семенівна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ОМЕЛЬЧЕНКО Людмила Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПРИГОДІЙ Микола Анатолійович, доктор педагогічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПАВЛОВ Валерій Лук'янович, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет харчових технологій (м. Київ, Україна)

ПАНЧЕНКО Тетяна Леонідівна, кандидат психологічних наук, Комунальний вищий навчальний заклад Київської обласної ради «Академія неперервної освіти» (м. Біла Церква, Україна)

ПЕТРУК Наталія Кирилівна, доктор філософських наук, професор Хмельницький національний університет (м. Хмельницький, Україна)

ПЕТУХОВ Антон Павлович, аспірант кафедри філософії та методології науки філософського факультету, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

ПОЛЬОВА Діана Сергіївна, студентка факультету конструювання та дизайну спеціальність: промислове та цивільне будівництво, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПОПОВИЧ Вікторія Іванівна, здобувач кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, завідувач відділення загальноосвітньої підготовки ВП НУБіП України «Мукачівський аграрний коледж» (м. Мукачеве, Україна)

ПОПРАВКА Валентина Василівна, студентка 1 курсу факультету ветеринарної медицини, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПУСТОВАР Богдан Олегович, магістр першого року навчання, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

РАДЧЕНКО Світлана Григорівна, доцент кафедри філософських та соціальних наук Київського національного торговельно-економічного університету (м. Київ, Україна)

РЕПКІНА Ольга Анатоліївна, студентка 1 курсу факультету ветеринарної медицини, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

РИЖЕНКО Анатолій Сергійович, аспірант кафедри рослинництва, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

РИЖЕНКО Сергій Іванович, Голова фермерського господарства «Вітчизна - Тиниця» (Україна)

РОЗБИЦЬКА Тетяна Вікторівна, аспірант кафедри стандартизації та сертифікації с.-г. продукції, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

РОМАНЮК Оксана Іванівна, старший викладач кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (м. Київ, Україна)

РУБІНСЬКА Броніслава Іллівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

РУДНИЦЬКА Наталія Анатоліївна, викладач кафедри іноземної філології і перекладу Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

САВИЦЬКА Інна Мікловшівна, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

САВЧЕНКО Михайло Пилипович, заступник директора Київської гімназії східних мов № 1, Заслужений вчитель України, вчитель історії, вчитель-методист, Відмінник освіти України (м. Київ, Україна)

САКУН Айта Валдурівна, доктор філософських, завідувач кафедри філософії, політології та українознавства КНУТД (м. Київ, Україна)

САМАРСЬКИЙ Андрій Юрійович, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

САМЧУК Олена Олександрівна, кандидат філософських наук, доцент, Академія праці, соціальних відносин і туризму Федерації профспілок України (м. Київ, Україна)

СЕМЕНЕНКО Анжеліка Андріївна, кандидат філософських наук, старший викладач, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (м. Київ, Україна)

СЕКУНОВА Юлія Володимирівна, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СИДОРЕНКО Ірина Григорівна, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СИДОРУК Галина Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СИДОРЧУК Юлія Сергіївна, студентка 1 курсу факультету ветеринарної медицини, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СИТНИК Олександр Іванович, кандидат політичних наук, доцент, Луцький національний технічний університет (м. Луцьк, Україна)

СКУЛІМОВСЬКА Тетяна Володимирівна, учитель спеціалізованої школи I-III ступенів № 246 з поглибленим вивченням англійської мови (м. Київ, Україна)

СОКОЛОВСЬКА Тетяна Володимирівна, голова методичного об'єднання вчителів початкової школи та інноваційних технологій медичної гімназії №33, вчитель вищої категорії (м. Київ, Україна)

СОПІВНИК Руслан Васильович, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СПОДІН Людмила Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СТАДНЮК Тетяна Олексіївна, учитель I категорії медичної гімназії №33 (м. Київ, Україна)

СТЕЦЬ Андрій, кандидат юридичних наук, викладач Академія Поморська в Слупську (Слупськ, Польща)

СТЕЦЬ Ольга Вікторівна, аспірант кафедри паразитології та тропічної ветеринарії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СТОРИЖКО Людмила Василівна, доктор філософських наук, професор, Національний технічний університет України «КПІ» імені Ігоря Сікорського (м. Київ, Україна)

СТОРОЖУК Світлана Володимирівна, доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СУПРУН Аліна Григорівна, кандидат філософських наук, доцент, Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СЮСЕЛЬ Юлія Володимирівна, кандидат філософських наук, доцент, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

ТЕРЕЩЕНКО Тетяна Сергіївна, аспірантка кафедри методики навчання та управління навчальними закладами, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ТИМОЩУК Олександр Ігорович, студент 1 року магістратури, ННІ ЕАЕ, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ТКАЧ Мирослава Мирославівна, аспірантка кафедри методики навчання та управління навчальними закладами, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ТКАЧОВА Юлія Мірчеславівна, кандидат філософських наук, асистент кафедри філософії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна)

ТУР Микола Григорович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, Київський університет імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна)

ТУРГЕНЄВА Ольга Юріївна, кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії Факультету соціології і права Національного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

УСОВ Дмитро Володимирович, кандидат філософських наук, доцент, Черкаський інститут пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України (м. Черкаси, Україна)

УСТЕНКО Юлія Олегівна, студентка 1 курсу ветеринарного факультету, Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ФЕДОРІЙ Оксана Андріївна, студент 1 курсу ФВМ, бакалавр, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ФІЛОНЕНКО Вікторія Вікторівна, аспірантка кафедри лісівництва Навчально-науковий інститут лісового і садово-паркового господарства Національний університет біоресурсів і природокористування України Київ (м. Київ, Україна)

ФІЛЯНІНА Неля Миколаївна, доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри гуманітарних наук, Національний фармацевтичний університет, (м. Харків, Україна)

ФУРКАЛО Вікторія Станіславівна, кандидат філософських наук, доцент, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (м. Київ, Україна)

ФУРКАЛО Володимир Ісакович, кандидат філософських наук, доцент Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (м. Київ, Україна)

ХАМІТОВ Назіп Віленович, доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту філософії НАН України ім. Г.С. Сковороди (м. Київ, Україна)

ХАМІТОВ Тимур Віленович, аспірант кафедри філософської антропології Факультету філософської освіти і науки НПУ імені М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

ХАРЧЕНКО Світлана Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ХВІСТ Вікторія Олексіївна, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ХМІЛЬ Володимир Васильович, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії і соціології, Дніпропетровський національний університет ім. акад. В. Лазаряна (м. Дніпро, Україна)

ХОХЛОВА Марія Геннадіївна, студентка, бакалавр 1 року навчання факультету ветеринарної медицини, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЦЬОПА Ольга Вікторівна, вчитель вищої категорії, методист медичної гімназії №33 (м. Київ, Україна)

ЧЕКАЛЮК Вероніка Василівна, кандидат із соціальних комунікацій, докторант Інституту журналістики, Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

ЧЕКАЛЬ Леонід Андрійович, кандидат філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЧЕКАЛЬ Людмила Анатоліївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії політології та українознавства Київського національного університету технологій та дизайну (м. Київ, Україна)

ЧЕХУН Катерина Юріївна, студентка I курсу факультету захисту рослин, біотехнологій та екології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЧОРИ Аліса Володимирівна, викладач-методист ВП НУБіП України «Мукачівський аграрний коледж» (м. Мукачеве, Україна)

ЧОРНОМОРЕЦЬ Юрій Павлович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри культурології НПУ ім. М.П.Драгоманова (м. Київ, Україна)

ЧУЙКО Вадим Леонідович, доктор філософських наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

ШАМНЕ Анжеліка Володимирівна, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри соціальної роботи та психології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШАТОХІН Анатолій Миколайович, доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін, Уманський національний університет садівництва (м. Умань, Україна)

ШЕВЧУК Юлія Анатоліївна, аспірантка кафедри філософії КПІ ім. Ігоря Сікорського (м. Київ, Україна)

ШЕЛЕСТ Надія Анатоліївна, здобувач кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШИНКАРУК Василь Дмитрович, доктор філологічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШИНКАРУК Лідія Василівна, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШИНКАРУК Олександра Василівна, кандидат юридичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШИРОКОСТУП Олександр Васильович, Голова фермерського господарства «Широкоступ» (Україна)

ШКІЛЬ Людмила Леонідівна, кандидат філософських наук, доцент, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ШКІЛЬ Світлана Олександрівна, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШКОЛЬНА Марія Сергіївна, аспірантка кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЮРЧЕНКО Наталія Сергіївна, аспірант кафедри теорії і методики, технологічної освіти і комп'ютерної графіки, Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова (м. Київ, Україна)

ЯКИМЧУК Іван Миколайович, аспірант кафедри терапії і клінічної діагностики Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЯКУШКО Катерина Григорівна, кандидат педагогічних наук, ст. викладач, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЯРЕМЕНКО Наталія Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЯРМОЛЬЧУК Тарас Михайлович, аспірант кафедри методики навчання та управління навчальним закладом Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЯСЕНОВА Анастасія Андріївна, аспірантка кафедри психології і педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

ЯШНИК Світлана Валеріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА У ФІЛОСОФСЬКОМУ
ДИСКУРСІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ»**

до 60-річчя кафедри філософії НУБіП України

18-19 травня 2017 р.